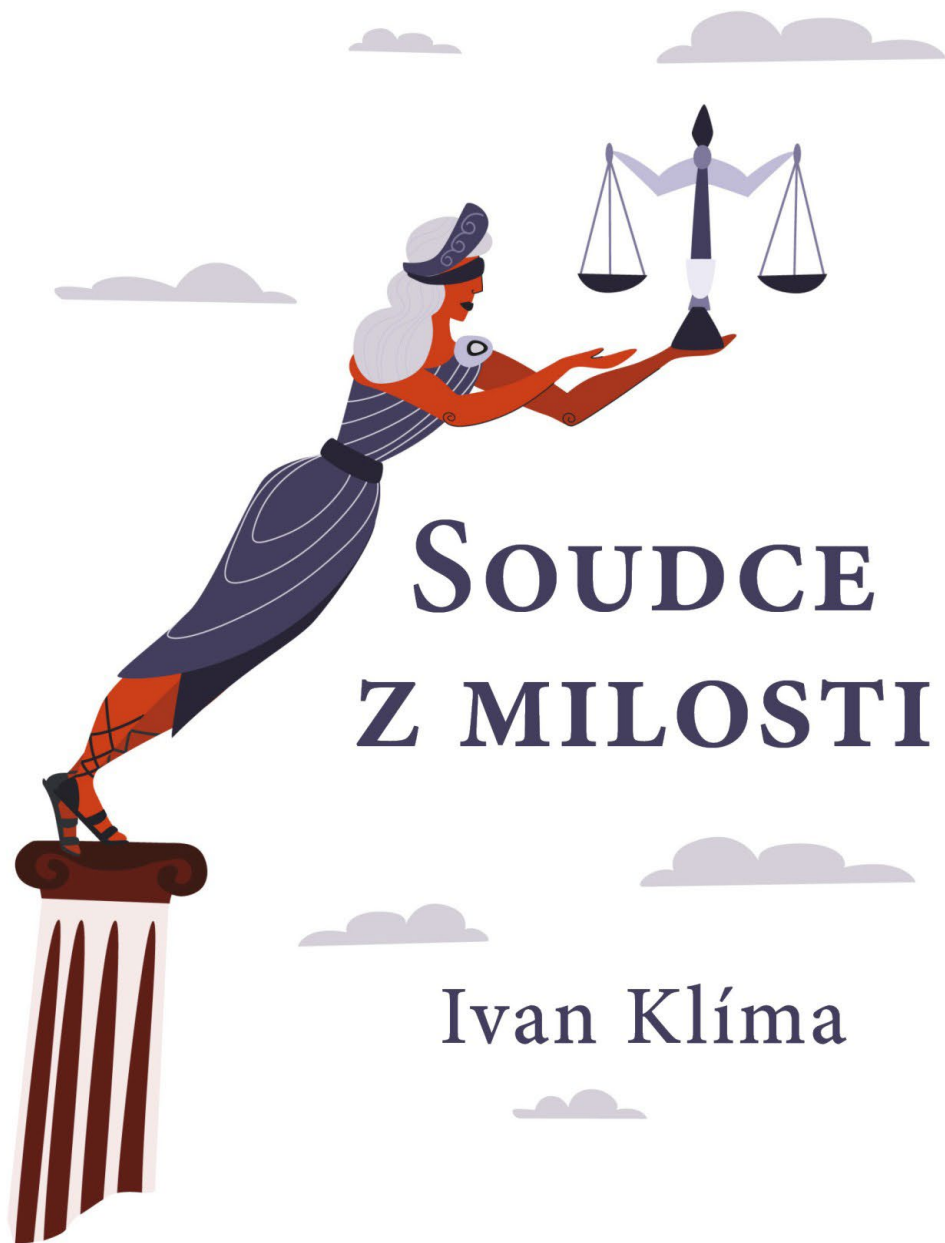

Městská knihovna v Praze

SOUDCE Z MILOSTI

Ivan Klíma

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Soudce z milosti

Ivan Klíma

Znění tohoto textu vychází z díla [Soudce z milosti](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Academia v Praze v roce 2012. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Ivan Klíma: Soudce z milosti), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 5. 10. 2020.

OBSAH

Kapitola první	9
1	9
2	12
3	16
4	21
5	25
Než se napijeme z řeky Léthé	37
1	37
2	42
3	55
4	59
5	62
Kapitola druhá	71
1	71
2	77
3	83
4	86
5	91
Než se napijeme z řeky Léthé	98
1	98
2	101
3	104
4	109
5	114
Kapitola třetí	121
1	121
2	126
3	130
4	134
5	140

Než se napijeme z řeky Léthé	152
1	152
2	158
3	162
4	165
5	168
Kapitola čtvrtá.....	173
1	173
2	177
3	181
4	184
5	187
Než se napijeme z řeky Léthé	197
1	197
2	204
3	206
4	210
5	213
Kapitola pátá	221
1	221
2	224
3	228
4	232
5	241
Než se napijeme z řeky Léthé	252
1	252
2	255
3	256
4	261
5	263

Kapitola šestá	269
1	269
2	273
3	279
4	285
5	295
Než se napijeme z řeky Léthé	305
1	305
2	312
3	315
4	317
5	319
Kapitola sedmá	325
1	325
2	334
3	342
4	346
5	353
Než se napijeme z řeky Léthé	360
1	360
2	365
3	368
4	372
5	375
Kapitola osmá	378
1	378
2	382
3	389
4	393
5	398

Než se napijeme z řeky Léthé	403
1	403
2	406
3	410
4	412
5	416
Kapitola devátá	423
1	423
2	430
3	435
4	439
5	443
Než se napijeme z řeky Léthé	451
1	451
2	452
3	456
4	460
5	462
Kapitola desátá	467
1	467
2	469
3	477
4	483
5	487
Autorova poznámka	496

Kapitola první

1

Soudce Adam Kindl stál v pracovně předsedy soudu, v ruce zelené desky se spisem (Trestní spis proti Karlu Kozlíkovi pro trestný čin vraždy), který právě obdržel, a čekal, až předseda dotelefonuje. Mohl si sednout, ale sezení v něm probouzelo nutkavý neklid, raději tedy stál. Občas si mimoděk upravil kravatu anebo si rukama přejel cípy saka.

Na jeho zjevu obvykle bývalo něco neuspořádaného, aspoň jeden knoflík nedopnutý anebo jedna tvář oholená hůře než druhá. Žena mu vytýkala, že je nepořádný a jeho zjev jen vyjadřuje neuspořádanost jeho vnitřního stavu, ale on byl přesvědčen, že žena o jeho vnitřním stavu nic neví, že aspoň v podstatných záležitostech a situacích se choval spořádaně. Byl věrný manžel, neopíjel se, nekouřil, jedl stříd-mě, a podoben svému otci považoval pracovitost za nejvyšší ctnost.

Zvenku řvaly motory aut, vnímal je pouze chvílemi, jen když přejel obzvláště těžký nákladák. Jeho dcera jim říkávala draci. To bylo ještě v Americe. Vozy dálkové dopravy tam stavěli mohutné – a pomalovávali je pestrými barvami. Vypadaly jako obludy, když se řítily po dálnici. Ale spíš Manda jen špatně rozuměla slovu truck, bylo jí teprve čtyři a půl roku a anglicky skoro neuměla.

Vybavil si dlouhý bělostný pás silnic, jak protíná rovinu. A mosty a přejezdy a daleká města, těžní věže, písečný prach se ve vířivých sloupcích sune nad vyprahlou krajinou. Kdybych tam byl zůstal, seděl bych nejspíš někde na univerzitě. Ted' bych měl prázdniny, uvědomil si, mohl bych si jet po silnici číslo osmdesát sedm na jih až do San Antonia anebo Port Lavaca anebo po silnici tři sta osmdesát pět, ještě jednou si zopakovat tu cestu.

Rozevřel složku se spisy, ale hned ji zase zavřel. Případ znal a věděl, že za dvojnásobnou a zavrženíhodným způsobem provedenou vraždu se žádá nejvyšší trest; život za život, měl by tedy případ odmítnout, jenže předseda jen čeká, až něco takového udělá, aby se ho zbavil.

Předseda konečně zavěsil, otočil k němu odulou tvář a pokusil se o úsměv. Někteří lidé se nedovedou usmát a zároveň hovořit, prý je to příznakem nekrofilního charakteru. Někde četl, že Hitler toho byl typickým příkladem. Předseda stáhl úsměv a dotázal se: „A co tvůj bratr, ještě se nevrátil?“

„Ne, prodloužili mu pobyt do konce roku.“ Bratr Hanuš se samozřejmě už nevrátí. Dokud v téhle zemi bude trvat situace, která tu zatím trvá, nemá důvod, proč by se vrátil.

„Měl by se vrátit.“

„Je tam legálně.“ Bratr se minulou zimu dokonce oženil. Vzal si tam českou dívku, kterou Adam nikdy nespatriil a asi hned tak nespatrií. Dívka se jmenuje Olga. To jméno mu nic neříká. Dear Olga, vlastně milá Olgo, když jste také Češka, na fotografii máte pěkné nohy a trochu příliš malý nos. A jistě budete mít hezké děti! Zplodí spolu děti, a ani ty už nejspíš nespatrií, děti budou mluvit anglicky a stanou se poddanými Jejího Veličenstva. I kdyby se snad jednou po letech sešli, nebudou si už mít co povědět – cizí lidi. Smutné.

„I tak,“ míní předseda, „vždyť víš, jaká je doba a v jaké situaci všichni jsme.“

Myslel tím: v jaké jsi situaci, ale lidé jako on nic nevyslovují přímo.

Samozřejmě věděl, v jaké situaci je: byl tu, dosud měl vykonávat svoji práci z jakési těžko pochopitelné milosti. Kdo a proč na něj shlédl, co za to očekával? A jak dlouho bude trvat, než svůj pohled odvrátí?

Uvědomil si mírné sevření kolem žaludku.

„Ani bych ti toho Kozlíka nedával, ale nemám tu lidi, sám to víš. Aspoň se ukáže, že k tobě můžou mít důvěru.“

Ano, to musí ukázat, stále znovu bude nucen ukazovat, že je hoden důvěry. Poněvadž už není ve straně, kde kdysi býval, a má přátele, kteří v ní rovněž nejsou. Poněvadž spolu s nimi se přestal těšit důvěře těch, kteří vládnou, a rozhodují tedy i o tom, kdo a kde smí či nesmí pracovat, kdo a jaké rozsudky bude jménem republiky vynášet.

„Dá ti to míň práce než nějaká rozkrádáčka.“

O množství práce se nejednalo, to dobře věděl, když mu ten případ přiděloval. Jenže co mu mám vysvětlovat? Těžko bychom se dorozuměli. Soudil v těch nejhorších letech a poslal do vězení tolik lidí, že by se jich nedopočítal. A několik jich poslal na šibenici. Ti lidé byli většinou nevinní, a jeho tedy odložili a mě chtěli povolat, abych podobné případy znovu posoudil. Jenže dřív, než to stačili udělat, se všechno pootočilo; abych se vyjadřoval přesně: všechno bylo pootočeno, jeho povolali zpět, a já teď čekám, kdy a kam odloží mě, zatímco on se těší na chvíli, kdy to bude smět uskutečnit. A ti, co je kdysi vláčeli po lágrech a věznicích, dál čekají na spravedlnost, jako po většinu života.

„Chtěl jsem si vzít dovolenou,“ ale sám věděl, že s touhle námitkou neobstojí.

„Proč by ne? Zabere ti to jen pár dní. Na tom případě není nic nejasného. Nemusíš se s tím srát. Pak si vezmeš dovolenou. Myslivci stejně prorokují, že letos bude srpen pěknější než červenec.“

Předseda byl nimrod. Zabíjel rád zajíce, bažanty a srny. Snad i lidi. Možná ani nezabíjel rád, jen když dostal pokyn, jednal podle něho. Jeho nemůže znepokojovat starost o život člověka, kterého považuje – nejspíš právem – za vraha. Samozřejmě ví, proč bych ten případ nerad dělal. Ví o mně jistě víc než já o něm. V tom spočívá jejich hlavní kvalifikace: vědět o každém co nejvíc. Ví určitě, že jsem napsal článek, v němž jsem žádal zrušit trest smrti, i když článek nikdy nevyšel, a on ho tedy nečetl. Ví, proč ten případ nechci, a proto mi ho přidělil.

„Udělám, co se dá,“ a rychle vyšel z místnosti. Blížilo se poledne a nemělo smysl začínat jakoukoliv práci. Na oběd chodíval se svou ženou, scházivali se na rohu u Národního divadla, jenže Alena se vrátí až zítra. Nemohl říct, že by se mu po ní příliš stýskalo (spíš naopak si uvědomoval úlevu, že alespoň na chvíli je osvobozen od povinnosti někomu projevovat oddanost a lásku), jen si teď nebyl s to vzpomenout na nikoho, s kým by mohl obědovat.

Dlouho už neviděl Oldřicha, ale vlastně po jeho přítomnosti nijak netoužil. Bývalý kolega se za poslední léta změnil, pronášel sice nadále své aforismy o době, moci, násilí a o bolševikovi, ale stále obezřetněji, nechtěl ohrozit své pokojné trvání v ústavu. Matěj zase nebyl k dosažení, seděl někde v maríngotce a měřil vydatnost vodního zdroje. Mohl zavolat Petrovi (i Petra vyhodili z fakulty, aspoň zůstal v Praze, změnil jen zaměstnání a stal se pojišťovákem), když spolu naposledy mluvili, slíbil mu, že najde člověka, který by mohl podle jeho seznamu přivést zvenku literaturu, zatím ale nic nezařídil.

Musím napsat Allanovi, obstará knihy rád. Ale co když si dopis přečtou? Bylo by lepší seznam po někom spolehlivém poslat.

Vtom zazvonil telefon.

Ženský hlas se představil, jenže jméno přeslechl. „Adame, přijela jsem do Prahy. Byla jsem tu naposled před pěti lety, ale tehdy mi pověřili, že jsi zrovna odjel. Kamsi do ciziny.“

„Magdo,“ poznal ji po hlase, „jsi to opravdu ty?“

2

Její hubená, skoro hranatá postava zkulatěla, rysy tváře, které mu kdysi připadaly zvláštní a zajímavé, zplihly. Její tmavé oči (považoval je bůhvíproč za řecké), které ho dokázaly po celé minuty upřeně, či dokonce oddaně sledovat, teď těkaly, štvanecky propátrávaly

kouty místnosti, snad aby tu našly nehodné žáky anebo aby včas zachytily pohyb číhajícího nepřítele. Podivné, že tuto ženu kdysi miloval, toužil po její blízkosti, po jejím těle, laskal je a při spojení s ním pociťoval rozkoš.

„Co budeš pít?“

Objednala si bílé víno a zeptala se ho: „Kdes byl v cizině?“

„V Americe. Dostal jsem se až k Rio Grande. Vzpomínáš si na mapu, co visela v tvém pokoji?“

„Proč ses vrátil?“

„Člověk se přece vrací z cest.“

„Byl jsi tam sám?“

„S rodinou. Mám dvě děti.“

„A žena se chtěla vrátit?“

„Bylo to před čtyřmi lety. Netoužili jsme po emigraci.“

„Nevěděla jsem, že jsi vlastenec.“

„Taky jsem to nevěděl.“

„A jak máš velké děti?“

„Osm a pět,“ uvědomil si, že dětem ubral rok. „Mladší je chlapec.“

„Já mám dvě holčičky. Deset a osm.“

„A muž?“

„Učí. Učil,“ opravila se rychle, „na zemědělské škole.“

Nalila si druhou sklenku. Hrála špatná hudba. Musela ji popouzet, dobře si vzpomínal na její hudební vkus. Tenkrát, když odjížděl, bylo jí třicet. Ted' jí tedy bude třiačtyřicet, byla starší než on. Také děti má starší než on, ale na ženu v jejím věku pořád ještě malé. Vzpomněl si, že nechtěla mít děti. Uváděla pro to mnoho důvodů, ale zřejmě změnila názor. Anebo je nechtěla mít s ním.

„Cos dělal celou tu dobu?“ zeptala se. „Ne, promiň, je to hloupá otázka. Jak vypadá Rio Grande?“

„Úzká a špinavá řeka, asi jako Laborec. Šel jsem podél ní kaňonem, pak jsem se dostal do otevřené krajiny, nějaký chlapík tam plavil dva bílé koně. Potom jsem přeplul na malé pramce do Mexika.

Neměl jsem k tomu papíry, ale naštěstí je po mně nikdo nechtěl. Chodil jsem asi hodinu po takové chudé hliněné vesničce. Připadal jsem si jako v cikánské kolonii za Trebišovem.“

„Jsi hodný, že mi to chceš přiblížit.“

„Myslel jsem při tom na tebe,“ vzpomněl si, „celou tu dobu, co jsem se pohyboval v těch místech, a nejvíc, když jsem vylezl na jeden vrchol v pohoří Chicos. Bylo to den před Vánocemi, najednou mi přišlo všeho líto.“

„Čeho ti přišlo líto?“

„Že tam nejsi se mnou.“

„Nemusíš si vymýšlet!“

„Proč bych si vymýšlel?“

„Ano,“ připustila, „to taky nevím. Bylo hezké, to pohoří Chicos?“

„Pusté. Cítil jsem se tam šťastný. Proto jsem si asi na tebe vzpomněl.“

„Myslíš, žes býval se mnou šťastný?“

Snažil se uvědomit si, jestli s ní byl šťastný. Pokoušel se vybavit si aspoň něco ze svých tehdejších citů, ale nedokázal to.

„To jsem ráda, že se rozmýšlíš, za to ti věřím, že sis na mě vzpomněl, když jsi jel na člunu po Rio Grande.“

„Nebyl to člun,“ opravil ji. „Byla to pramička, a nejel jsem po řece, jen jsem ji přeplul.“

Číšník jí dolil sklenku a čekal, až si vybere jídlo. Adam se nepamatoval, že by tak mnoho pila tehdy před lety. Až na jedinou výjimku. „Vzpomínáš si, jak jsme chodili po Valašsku?“

„Máš strach, že se zase opiju?“ Vybrala si telecí medailonky a míchaný salát. On si vzal jenom studenou šunku.

„Na zpáteční cestě ses rozstona,“ vzpomněla si.

„Přineslas mi květiny.“

„Skutečně?“ Potom řekla: „Theo loni umřel.“

Nedokázal si připamatovat, kdo to byl Theo.

„Holky ho měly rády, i když v poslední době už ani nemluvil.“

Ano, byl to její papoušek. Volával na něho: Odejdi, blázne, odejdi!
„Stejně nevěděl, co mluví.“

„Vždyť jsi ho poslechl,“ řekla.

„Psal jsem ti několikrát, ale nedostal jsem odpověď.“

„Asi jsem ti žádnou neposlala.“

Přinesli večeři. „Vypadá to báječně,“ zaradovala se. Pohlédla na něho, konečně se jí podařilo udržet pohled na jeho tváři, snad to způsobilo víno. Ten pohled mu připomněl staré časy. Seděli v ohybném venkovském lokálu a on ji miloval.

Jedla velice pomalu. „Nemohla jsem ti odpovědět, když jsi ujel a nechal mě tam.“

„Psal jsem ti přece, abys přijela za mnou.“

„Ne. Psal jsi, jestli bych nechtěla přijet za tebou.“

„V tom snad není rozdíl.“

„Jistě větší než mezi pramičkou a člunem. Jak sis to vlastně představoval? Měla jsem tam v Díře místo i byt. Bylo to jediné, co jsem tehdy měla.“

„Říkal jsem ti přece, že se můžeme vzít!“

„Ptal ses mě, jestli bychom se neměli vzít,“ opravila ho. „Anebo v tom zase necítíš rozdíl?“

„Ale tys řekla, že ne!“

„A co jsem ti měla jiného odpovědět?“

„Víš, že je to můj způsob řeči.“

„O spoustě věcí ses vyslovoval kategoricky. Až moc! Kdybys mě byl opravdu chtěl, neptal by ses mě.“

„Myslím, že se mylíš.“ Celý ten spor mu připadal nesmyslný. Přece nepřijela proto, aby mu po třinácti letech, kdy si nevyměnili ani větu, vyčítala jeho tehdejší počínání.

„A proč jsi ty neodjela?“ zeptal se.

„Manžel nechtěl!“ Konečně dopila poslední kapku vína. „Odvezeš mě domů?“ zeptala se. Když platil, řekla: „Je to vlastně prvně, co jsme spolu byli na dobré večeři. Děkuji ti.“

„Myslím, že jsme tehdy neměli ani příležitost.“

„Nehledali jsme ji. Příčilo se to tvému přesvědčení, sednout si někde a v klidu a dobře se najíst.“

Jela až do Vysočan, spala tam u nějaké příbuzné svého muže. Na jejího muže by se měl zeptat. Jenže proč? Osudy jejího muže mu byly lhostejné. „Zdržíš se v Praze dlouho?“ Vlastně se nezeptal, kde teď žije. V jeho vzpomínkách žila dosud v Díře. Ale odtamtud jistě už dávno uprchla.

„Nejdéle týden,“ řekla. „Mám přece děti.“

„Pořád učíš?“

„Co bych dělala jiného?“ Potom dodala: „Takovým jako já už dali pokoj. Zato Jaroslava vyhazují.“

„Tvého muže?“

Ulice prořídly, na křižovatkách zbytečně zářila signální světla.

Řekla: „Adame, to, co s ním dělají, je proti všemu právu. Nechci tě obtěžovat, ale napadlo mě, že bys nám mohl aspoň poradit.“

Zastavili před činžákem v šeré a bezútěšné ulici. Vyslechl, jak jejího muže vyhazují ze školy, kde deset let učil. (Ano, neudálo se to v Díře, ale v malém moravském městě.)

Zapsal si do notýsku všechny údaje a slíbil, že udělá vše, co bude v jeho silách, i když neměl představu, co by mohl učinit pro učitele fyziky a matematiky, kterého vyhazují ze školy za to, že před čtyřmi lety podepsal provolání, které podepsal kdekdo. Co by pro něho mohl udělat on, který podepsal totéž provolání a hlavně už neměl ani zlomek moci či vlivu.

3

Narodil jsem se 23. února 1938 v Praze má matka Marie Kotvová bytem t. č. v Turnově Pod kopcem 215/36 si mě však nechtěla ponechat, takže jsem byl ihned předán otci Karlu Kozlíkovi t. č. už

zesnulému a babičce Aloisii, která se o mě starala než byla popravena což se stalo, když mi byly čtyři roky, pro poslech cizího rozhlasu a schvalování atentátu. Když mi bylo osm roků otec se oženil s Milenou rozenou Bradovou bytem Praha 3 Kašparova 814/5 která mi byla vždycky dobrou matkou a přítelkyní a já, jenž byla vždycky slabá a od narození mého nejmladšího bratra trpěla bolestmi v zádech jsem se snažil pomáhat. Později jsem se staral i o bratry a protože otec se často opil musel jsem tytéž před ním chránit. Tehdy jsem byl operován na oči od čehož jsem v důsledku nedopatření jak bylo panem primářem řečeno přímo, jež se stává jednou za sto let už viděl jen na jedno oko a to levé.

Když jsem dokončil školu matka chtěla abych odešel na průmyslovku, ale otec řekl, že nemohu studovat s jedním okem což stačí tak na elektrikáře kam mě poslal ihned do učení kde jsem zůstal do roztržky s mistrem, který se mi vysmíval takže mě jednou nazýval Janem Žižkou ze Žižkova a po druhé Babinským neboť prý mi narostly zločinecké uši. Když se to stále opakovalo jednou jsem nezvládl svoje nervy a praštil ho klíčem. V té době se u mě začaly objevovat bolesti hlavy, doktoři se však domnívali, že je to následkem nezdařené operace a nabízeli mi opakování což jsem odmítl ze strachu, že bych už mohl zůstat slepým. Pro špatný posudek jsem dlouho nenalézal místo ačkoliv jsem se v té době práci nevyhýbal až jsem našel místo kopáče a také družku Jarmilu Studenou bytem Modřany Nad Roklí 168/4, k níž jsem se přestěhoval ač byla starší ode mne. Brzy na to v Kavárně Valdek kam jsem se odebral za účelem tance přišel za mnou nějaký muž cikánského původu, kterého jsem předtím ani neznal a když právě Jarmila tančila s mým kamarádem Františkem Vránou řekl, že se k němu tiskne jako kurva. V té době jsem byl přesvědčen, že Jarmila je slušnou dívkou a toto se dotklo její i mé cti takže jsem ho vyzval aby vyšel do průjezdu, kde jsme se bili. Uvažoval jsem, že tak by se

na mém místě zachoval každý čestný muž ale soud mi uložil trest ochranné výchovy, kterou jsem vykonal v Uh. Hradišti. Po návratu jsem se snažil zapojit do řádného života pracujícího člověka. Vrátil jsem se domů k matce která v té době mnoho trpěla skrze otce který byl alkoholikem a proto mě naléhavě prosila abych se vystříhal všech hádek a rvaček. Po dobu myslím asi třech měsíců se mi nepodařilo nalézt vhodné místo lékař mi doporučoval těžké práce se vystříhat a také prachu kvůli ztrátě mého posledního oka až jsem dostal místo jako závozník v cementárně.

V té době navštívil mě můj přítel z Hradiště Jiří Probst t. č. ve výkonu trestu a spolu jsme chodili do hospody a v sobotu jsme jezdili s kytarou. Jednou mi Probst řekl, že ví o chatě kde je mnoho věcí jako staré hodiny sošky a nějaké pití, což jsem rozhořčeně odmítl a on se mi počal vysmívat. Odejel jsem tedy s ním i když vloupání ani rozkrádání jsem se podle mého názoru nezúčastnil. Čekal jsem jen venku ale byl jsem odsouzen na čtyři roky nepodmíněně. Ve vězení jsem se snažil chovat dobře ale během mé práce v dolech onemocnělo i moje zdravé oko což však bylo doktorem odmítnuto jako simulování takže jsem byl často při bolestech hlavy kázeňsky trestán. Když jsem téměř oslepl což jsem nehlásil jako protest proti svému zacházení ujal se mé spoluvězeň jehož jméno si již nepamatuji a v cele mě vyučoval filosofii a angličtinu a vysvětlil mi, že síla se prokazuje tím, že se koná dobro proti nenávisti a nepochopení. Rozhodl jsem se konat dobro a po mém propuštění působit na mládež abych jí pomohl nalézt správnou cestu. V té době se zlepšilo moje zdraví takže jsem opět počal vidět na levé oko a bolesti v hlavě se staly příznivější. Jelikož zemřel otec a matka ještě ve vězení se znovu vdala za p. Emanuela Kobzu řidiče Pozemních staveb bytem tamtéž který na ni měl neblahý vliv takže po svém propuštění z vězení jsem si musel hledat byt, abych se vyhnul hádkám. Za

tím účelem navštívil jsem svoji bývalou družku Jarmilu Studenou která mě k sobě přijala a po sedmi měsících se narodila dcera o které tvrdila, že je i mou. Z výpovědí lékaře i kamarádů jsem zjistil, že tomu tak není. Nalezl jsem si byt u paní Obensdorfové bytem Praha 3 Mladenovicova 886/14 a zaměstnán jsem byl jako topič v nemocnici Krč. Na svoji dceru jsem řádně platil a občas jí posílal dary jako pannu a míč a splácel svůj dluh za vazbu. V té době jsem poznal Libuši Körnerovou bytem Praha 4 Za pivovarem 19/1 která mi oznámila, že se mnou čeká dítě. Proto jsem žil řádným životem pracujícího člověka. Navštěvoval jsem také pravidelně matku a bratry a působil na ně, aby nevyhledávali špatnou společnost. K mé bytné jsem se choval slušně což bylo nesnadné pro její nesnášenlivou povahu. Nosil jsem jí uhlí neboť náš byt se nacházel v nejvyšším patře též jsem jí vynášel tašky s nákupem pomáhal umývat podlahy a zdarma jí vymaloval předsíň i kuchyň opravil vodovod a sporák za což ona mi zvyšovala činži, takže jsem nejprve platil 150 Kčs a nakonec 220 Kčs, ona z celého bytu platila jen 90 Kčs. Také mě obviňovala, že se jí ztratilo něco ve spíži a ze skříně ačkoliv ode dne propuštění jsem nic nezcizil. Když jsem v noci rozsvítil tvrdila, že prosvítím celou činži ačkoliv jsem měl žárovku 40 W. Pak mi vyšroubovala pojistku takže jsem musel používat svíčku a někdy jsem přestával vidět, protože jsem usiloval mnoho číst. Rovněž mi zakázala abych si vodil do pokoje známé a žádala abych se vracel do devíti hodin a tvrdila, že v tu dobu chodí spát a já bych ji rušil což se nezakládalo na pravdě neboť jsem přicházel tiše. Dne 3. dubna t. r. jsem se vrátil asi o půl jedenácté hodině večer, když jsme byli předtím s Libuší v kině a protože byly opět vyšroubovány pojistky zakopl jsem a přitom strhl polici na které pí. Obensdorfová přechovávala různé předměty jako zrcátka, lahvičky s voňavkami a pudrem. Ona vyšla s křikem, že jsem opilý. Odpověděl jsem klidně, že nejsem a to vše způsobila

ona, že vyšroubovala pojistky. Tehdy začala ještě křičet ať se klidím, že už s kriminálním bydlet nebude. Odpověděl jsem aby na mě nekřičela ale ona opakovala abych si do rána sbalil věci a vypadl. Rozbolela mě hlava odešel jsem do svého pokoje kde jsem dlouho seděl ve tmě. Protože jsem dostal žízeň odešel jsem do kuchyně za tím účelem abych se napil. Paní Obensdorfová se už nacházela ve svém pokoji za kuchyní ve kterém nechávala dveře pootevřeny neboť se bála aby se jí z kuchyně něco neodcizilo. Já však slyšel, že už spí. Tím mě napadlo, že kdybych otevřel kohoutek od plynu a odtud odešel myslelo by se, že si to provedla sama, neboť už často ve svém věku nevěděla co koná. Na vaříč postavil jsem ještě hrnek s vodou. Rozhodně popírám, že bych byl věděl, že toho večera u ní přespává její vnučka Lucie Obensdorfová neboť vůči nikomu z její rodiny jsem nechoval nepřátelství a ona neměla ve zvyku tu přespávat. Vzpomněl jsem si také, že v kredenci schovává vkladní knížku na kterou si ukládala peníze neprávem ode mě za činži a tu jsem jí odebral což jsem nikdy předtím nespáchal a tohoto svého činu lituji. Potom jsem odešel neboť místnost byla plná plynu. Uvádím, že bych se svého činu nikdy nedopustil kdyby mi nebylo přikázáno do rána opustit byt protože jsem neměl kam jít. Odešel jsem ihned s úmyslem odebrat se do nějakého podniku. Chtěl jsem zajít do vinárny Srdíčko ale pak jsem zjistil, že nemám peníze na hotovosti a obával jsem se na Hlavní poštu kde bych mohl být poznán. Odešel jsem tedy na nádraží kde jsem nějaký čas setrval neboť venku bylo chladno...

Zmínka o nádraží Adamovi připomněla, že by měl odjet naproti své ženě. Zavřel desky se spisem a zasunul je do zásuvky.

Bezděčně mu vytanula věta z dětství: šla do plynu. Na okamžik se ho zmocnil odpor, téměř nevolnost.

Na nádraží přišel předčasně. Byl dochvilný, i když jeho dochvilnost spíše svědčila o jeho úzkostlivosti a nepokojnosti, smyslu pro přesnost, než že by vyjadřovala jeho touhu. Teď se však na svoji ženu těšil. Těšil se, jak ji obejmě, hned tady na nádraží, a potom v autě ji k sobě přitiskne. V představách mu vždy připadala svůdnější a vášnivější, než ve skutečnosti byla. Jen aby nechtěla doma příliš dlouho vyprávět a aby se děti daly zahnat do postele. Bude jistě po cestě unavená, a když je unavená, zmrtví, sotva se skrčí v jeho náručí, usne jako dítě, i kdyby po ní nejvíc toužil.

Vlak přijel kupodivu přesně, a on ji brzy rozeznal v davu lidí. Nejprve její nazlátlé vlasy nad vysokým, nikdy neopáleným čelem. Kráčela mezi dvěma zarostlými mladíky, patřila k nim zřejmě i výstřední dívčina, která šlapala bosá po neuvěřitelně špinavých nádražních dlažkách.

Zvedl ruku, ale nezdálo se, že ho Alena zahlédla. Uvědomil si, že si výjimečně nenasadila brýle. Bez nich viděla sotva na několik metrů.

„Tys mi přijel naproti,“ zvolala, když jí vběhl do cesty. „To je Adam,“ představila ho, ještě než stačil cokoliv udělat nebo povědět. „A tohle je Jean,“ ukázala na bosou dívku. Vousáč se jmenoval Jim. Oba přijeli až z Texasu a na dnešek se zastavují v Praze.

Nechápal, kde tu společnost sebrala, pochyboval, že by přijeli až z Texasu na knihovnické školení. Nejspíš se s nimi setkala v Bratislavě, anebo snad až ve vlaku. Bylo k zlosti, že s ní nezůstane teď hned o samotě. Ale třeba s sebou vezmou Petrův seznam literatury.

„A tohle je Honza,“ ukázala na brýlatého mladíčka se židovským nosem. „On bydlí až ve Vokovicích, myslíš, že by se k nám ještě vešel?“ a nečekaně se začervenala.

Vzal její kufry a vydal se směrem k autu.

„Co děti?“ zeptala se, když už seděli všichni ve voze.

„V pořádku. Těší se ven!“ Teprve teď si všiml, že jeho žena má oči zarudlé únavou.

„Ani jste mi nenapsali,“ napomenula ho. Jako by mělo smysl psát, když byla pryč čtyři dny. „Kudy pojedáš?“ zeptala se. „Myslíš, že by ses mohl zastavit na Starém Městě?“

Pohlédl na ni vyčítavě, ale nevšimla si toho zřejmě, žvatlala vysokým vzrušeným hlasem s bosonohou dívkou, těsný prostor vozu byl až k nesnesení naplněn křikem. Plazili se k jeho rodnému náměstí. Kupodivu se mu podařilo najít místo, kde mohl zaparkovat. Bosonohá dívka opatrně našlapovala na horké dlažební kostky. Měla chodidla obalená prachem, což mu připadalo odpudivé. „Tohle je Staroměstské náměstí, a tady,“ ukázal, „stávala radnice. Tu vypálili v poslední den války. Asi by zůstala zachovaná, kdyby přišli Američané, ti už několik dní stáli jen kousek od Prahy. Ale nepřišli, už tehdy se dohodli, že tahle země připadne těm druhým.“

Ztichli na okamžik, nevěděli, mají-li to brát jako výčitku anebo jako historický výklad.

„Před tři sta padesáti lety tu popravili dvacet osm českých pánů,“ a jako vždy se ho zmocnila nejistota, bylo-li jich skutečně tolik. Naštěstí na tom vůbec nezáleželo. Vzhledem k celkovému množství popravených v dějinách i vzhledem k tomu, že ti dva, které oslovoval, stejně neměli ponětí ani o tom, co se onou popravou uzavíralo a co počínalo. „Teď se tu pořádají manifestace, demonstrace a ovace.“

Většina domů vyhlížela omšele, ale několik jich nedávno opravili (také jeho rodný dům) a kromě toho ani nezájem, s nímž nechali pustnout nádherné budovy, nestačil potlačit půvab tohoto místa.

Viděl, že je zaujalo. Mohl by jim o něm sdělit víc, naznačit oblouk, do kterého řinčivě vjížděla tramvaj číslo jedna, když se prodrala soutěskou Celetné ulice, ukázat, kde stávalo bednářství Stanislava Kynzla, a zavzpomínat si, jak očumoval knížky ve Štorchově knihkupectví ještě v dobách, kdy se daly kupovat i dobré knihy, což

tehdy nedovedl rozpoznat, a tedy ani ocenit a využít, mohl jim ukázat Kinského palác, upozornit je, že v něm měl svůj obchod pan Hermann Kafka, a zavést je do Týnského dvora a požádat je, aby zavřeli oči a představili si krámky s veteší a se smaltovanými hrnci, i dřevěné dvoukolé káry, které se daly výborně používat jako houpačky, ale nerad předváděl cokoliv, co nějak souviselo s jeho osobou anebo osudem.

Přistoupil k nim seschlý stařík v klobouku, jaký nosívali malíři počátkem století, a s černým deštníkem, poněkud směšným v bezmračném letním dni. „Promiňte,“ oslovil Adama, „ten pán s tou dámou jsou cizinci?“

Přikývl. Měl pocit, že toho člověka tu už kdysi viděl, anebo ještě spíše vídal, když tu ještě žil.

„Nezlobte se,“ řekl stařík, „jsou to Němci?“

„Američané.“

„Škoda,“ řekl starý muž, „kdyby rozuměli německy, rád bych jim něco vysvětlil.“

„Snad bych vám to mohla přeložit,“ nabídla se Alena.

„To by od vás bylo laskavé,“ slavnostně nadzvedl klobouk. „Jsou to mladí lidé a jistě netuší, kdo byl Mistr Jan.“ Stařec zvedl hlavu a hleděl vzhůru ke kamenné tváři. „Neuvědomují si, že tímto mužem se začal nový věk stejně jako Gutenbergem anebo Kolumbem. Kdybyste jim mohla říct, slečno, že Mistr Hus zemřel pro pravdu. Zahynul jako mučedník, a přitom stačilo, aby pronesl jediné slovo, a mohl si podržet vše, na čem lidé ulpívají: úřad, majetek i život.“

Přeložila tu větu a oni poslouchali se zájmem, který snad nebyl předstíraný, se zájmem, s jakým lidé pohlíží na opilce, blázny, pouliční malíře či polykače střepů.

„A kdybyste jim mohla ještě přeložit,“ žádal stařík, „že nejen Mistr, ale celý národ se šel bít za poznanou pravdu a pohnul svědomím světa, i když byl později potupen a poražen.“ Stařec nadzvedl výstřední klobouk a vzdaloval se, zatímco bosonohá Američanka

křičela: „Báječné, báječné.“ Mohlo to platit žvatlavému starci, ale také národu, který se šel bít za pravdu.

Zavedl je ještě ke Staronové synagoze a potom už jen za jízdy jim předvedl Sv. Václava, a s úlevou se jich zbavil před hotelem Flora. Pak padlo do vozu ticho. Ztratil náladu do řeči a jeho žena i obrýlený český mládenec zarytě mlčeli. Pak ho ten kluk jednoslovnými pokyny zavedl do uličky, kde nikdy předtím nebyl, a stejně jednoslovně se rozloučil (když už odjížděl, uviděl ho ve zpětném zrcátku, jak stojí nehnutě na chodníku a zírá za jejich vozem). Konečně osaměli. Chtěl ji vzít aspoň za ruku, ale ucukla mu, náhle se proměnila v unavenou, ztrhanou bytost, pro niž právě skončil všechen život.

„Tak jaké to bylo?“

„Normální, jako vždycky.“ Zaváhala. „Potom jsem poznala Jima a Jean, vraceli se ze semináře ve Vídni. Oni jsou kvakeři.“

„A ten Čech,“ zeptal se, „taky se vracel z Vídně?“

„Ne, Honza tam byl s námi. A co děti?“

Zdálo se mu, že se na ně už jednou ptala, ale odpověděl: „Jsou v pořádku. A Martin se naučil novou písničku.“ Nedovedl si v tu chvíli vzpomenout, o čem písnička je, a melodie si nepamatoval nikdy. Když na ni pohlédl, všiml si, že ho stejně neposlouchá.

„Strašně mi připomněli Ameriku, když jsme byli v té komunitě u Taosu. Jsou to jiní lidé. Jezdí do zemí, kde je hlad, a pomáhají v nemocnicích, zatímco my...“

„Co my?“

„My – nic. Přejíždáme se a jezdíme na chalupu, sedíme a mluvíme a hlavně: nic.“ Po chvíli dodala: „Chtěla bych žít mezi takovými lidmi. Vrátit se tam. Anebo odjet do kibucu.“

„Víš, že to nejde!“

„Proč?“

„Nedostaneme se odtud. Kromě toho: já nechci žít v žádné komunitě.“

„Ale já ano.“

„Jsi unavená!“

Zavřela oči. „Chtěla bych žít mezi lidmi, kteří o mě mají zájem. Tady se nikdo o nikoho nezajímá.“

„Copak tu nemáme přátele?“

„Stýkáme se jen s tvými přáteli. A ti se zajímají leda o právo anebo o politiku.“

„Víš, že to není pravda.“

„A jsou staří!“

„Měla sis vzít někoho mladšího!“

„Tak vidíš, sotva přijedu, už se hádáš.“

Přemohl se a neodpověděl.

„Pozvala jsem je na dnešní večer,“ a když mu to oznamovala, trochu ožila.

„Koho?“

„Jima a Jean. Taky Honzu.“

„Poslyš,“ pokusil se namítnout, „proč musíš hned dneska večer zvát lidi? Jsi unavená, neviděli jsme se skoro týden, děti se na tebe těšily. A já taky!“

„Ale oni tu jsou jen dneska!“

A on se na ni opravdu těšil. Těšil se na její objetí. Jenže na to ona nemyslela.

„Napadlo mi, že bychom měli pozvat taky nějaké naše známé.“

„Nejsou příliš staří?“

„Tak vidíš, pořád se jen hádáš!“

5

Byly dvě hodiny po půlnoci, když odešel poslední host. Pokoj nasákl kouřem, Adam rychle otevíral okna i dveře. Bolela ji trochu hlava; cítila, jak se jí nezadržitelně zmocňuje stesk. Věděla, že tahle nálada

na ni padne, kdykoliv se nadmíru unaví anebo je jinak indisponovaná, ale ačkoliv znala příčinu, nijak se tím nezmenšila rozsáhlost jejího žalu. Odnášela do kuchyně špinavé talíře a snažila se potlačit pláč. Taková hora nádobí. Měla by je ještě teď umýt, aby do rána nezaschlo. A zítra aby začala balit, protože děti musí mít prázdniny. Adam na ni bude spěchat, pořád ji jenom honí. On sám je jako tank, stačí všechno kromě toho, aby na ni byl trochu něžný. Nikdo k ní není něžný. Nebyl, opravila se v duchu.

Vrátila se do pokoje. Koberec posypaný popelem, židle roztahané, v jedné ze skleniček zůstalo trochu vína, uprostřed plaval nedopalek cigarety. Zvedl se jí žaludek. Kdyby teď přišel a řekl, že ji má rád anebo že se mu po ní stýskalo. Pootevřela dveře do druhého pokoje. Klečel na válemdě a stlal. Měl kruhy pod očima, nepořádně zastrčenou košili. Uvědomila si, že je tlustý, ne snad příliš, ale ve srovnání s tamtím měl mohutný zadek. A za chvíli si lehnou, on se s ní bude chtít milovat, vždycky, když ji dlouho nevidí, pokládá to za samozřejmost, jako to, že se člověk nají, když má hlad. Nemá trpělivost, aby se o ni vždy znovu ucházel. Jeho láska byla únavná, neskrývalo se v ní ani trochu fantazie nebo poezie.

„Ani ses mě ještě nezeptal, jak jsem se tam měla!“

„A kdy jsem mohl?“

„Jak se ti líbil Honza?“ A hned se zastyděla za tu nejapnost.

„Nevím! Dost tlachal. Co s ním má být?“

Co s ním má být, nic s ním nemá být, něco s ním je, jenže o tom stejně nemůže mluvit. Odhrnula prostěradlo z okraje válemdy a sedla si. Předměty v pokoji se jí rozpíjely a opět splývaly před očima, jako by je někdo netrpělivě maloval příliš vlhkým štětcem. „Včera jsme měli večer na rozloučenou, uspořádali jsme si maškarní bál.“ Předměty potemněly. Přivřela oči. „On byl za piráta! Je ještě úplný kluk.“

„Poslyš,“ zřejmě ji vůbec neposlouchal, „neměla bys tu tak sedět. Připadáš mi unavená, musíš si přece lehnout!“

„Ty se ani nezeptáš, za co jsem byla já.“

„Promiň, ale teď v půl třetí ráno!“

„Ty by ses nezeptal ani v poledne!“

„Tak za co jsi byla?“

„Za sněhovou vločku,“ a okamžitě si uvědomila, že to zní směšně. Aspoň jemu, který v životě nebyl na maškarním plese.

„A mělas úspěch?“

„Nevím! Úspěch,“ opakovala, „proč všechno měříš úspěchem?“ Vstala a odešla do kuchyně. Voda tekoucí v půl třetí ráno do dřezu na nádobí nešuměla, ale duněla, až zaléhalo v uších.

Přišel za ní. „Nech přece to nádobí!“

„Nesnesu, abych ho tady měla přes noc!“

„Já ho umeju,“ navrhl, „zítra ráno to dám do pořádku.“

„Ty bys ho umyl?“

Dunění vody ustalo. Položila mu hlavu na rameno. „Máš mě rád?“

Když se konečně ukládala, zaváhala okamžik, ale potom se k němu přitiskla, jako to činila už deset let bezmála každý večer. V té chvíli ji ovládalo blažené vědomí bezpečí a náležitosti.

„Už jsou tři hodiny pryč,“ pronesl vyčítavě, jako by ona nesla zodpovědnost za plynutí času. Pokusil se ji obejmout.

„Počkej,“ požádala ho, „nemohl bys otevřít okno? Je tu strašně kouře od vedle.“

„Okno je otevřené.“

„Tak víc!“

Vstal a otevřel obě okenice dokořán.

„Víš, on měl strašný život,“ řekla náhle.

„Kdo?“

„Ten, co jsem ti o něm říkala.“

„O kom jsi mi říkala?“

„Honza. Zavřeli mu tátu. Tehdy, jak se tolik zavíralo.“

„Mně taky,“ poznamenal, „zavřeli tátu.“

„Ale tys byl starší. Jemu bylo teprve šest – tehdy.“

„Aha,“ pronesl bez zájmu. „Neměli bychom už radši spát?“

„Proč pořád mluvíš o spaní, když ti chci něco vyprávět?“

„Snad už je na to čas. Mám od rána líčení a ty bys měla balit. Děti se těší ven.“

„My jsme taky nespali, skoro jsme nespali poslední dvě noci.“

„Právě!“

„Já za to nemůžu. Jsem pořád taková rozčilená. Nemůžu usnout.“

„Tak povídej, jak to bylo s jeho tátou.“

„Honza se k němu strašně upjal,“ řekla vděčně. „Celou dobu, co byl jeho táta ve vězení, na něho myslel, vysnil si ho jako nejlepší bytost. Ale potom, když se táta za osm let vrátil, vypadalo všechno jinak. Ale ty už asi chceš spát?“

„Už ani ne. Můžeš povídat.“

„Oni tam s jeho tátou něco udělali, nějak ho zlomili. Vrátil se plný hořkosti: nenáviděl svoji ženu i Honzu. Bil ho a ponižoval.“

„Jak to víš?“

„Vykládal mi to.“

„Třeba nebyl nestranný. Lidé nedokážou svědčit sami o sobě.“

„Ale cítil to tak. Bylo mu teprve třináct. Úplně ho to rozložilo. Přestal se učit a začal dělat schválnosti. Rval se. Rozbíjel okna. Všechno proto, aby upoutal tátovu pozornost. Ale on s ním naopak přestal mluvit. Představ si, že na něho dýl než dva roky nepromluvil ani slovo. Dělal, že ho nevidí, seděli spolu v místnosti, ale otec se choval, jako by tam byl sám. Umíral, a když ho Honza přišel navštívit do nemocnice, nepromluvil na něho. Tehdy se Honza vrátil domů a pokusil se zabít, podřezal si žíly. Viděla jsem ty jizvy.“

„Neměla bys na to myslet, jsi moc rozrušená.“

„A máš mě rád?“

„To víš, že tě mám rád.“

„Já tebe taky.“ Snad by ho i objala, kdyby k tomu měla ještě sílu.

Druhý den se vzbudila až v půl dvanácté. Na židli u postele našla lístek:

Děti jsou u Matky. Spi. Nádobí je umyté! Můžeš mi volat. Tak spi!

A.

Zase ani jediné něžné slovo. To aby ji vytrestal, že byla včera tak unavená a že umyl nádobí.

Vadilo mu, že bývá unavená, ačkoliv nepracuje na celý úvazek. Jako by těch šest hodin v knihovně, jako by jí jen cesta tam a zpět v přeplněné tramvaji nestačily vzít většinu sil. Jako by se ještě navíc nestarala o něho i o děti. Dřív ženy nemusely chodit do práce a ještě měly k ruce služku. Pak, samozřejmě, mohly být čilé, kdykoliv si manžel vzpomněl.

Vstala a došla do kuchyně. Bolela ji hlava a údy měla ochablé. Takhle jí začíná dovolená. Mohl jí napsat: Mám tě rád. Anebo: Líbám tě. Ale nádobí umyl, i když dřež nechal špinavý a polovinu talířků po něm bude musit umýt znovu. A děti odvezl k matce, musel vstávat brzy a choval se kupodivu tiše, ani ji nevzbudil.

Napila se mléka (byl také nakoupit), oči ji pálily tak, že je musela stále přimhuřovat. Vrátila se do postele a na oči si položila šátek. Uvědomila si, že zítra odjede a bude sama s dětmi v horách; co kdyby za ní přijel? Jenže ji tam znají a bude tam bratr s rodinou, na něco takového nesmí ani pomyslet.

Na co tedy měla myslet? Na co se těšit? Dokonce ani hezké knížky už nevycházejí, a ty, co vyšly dřív, má ona za úkol stahovat z oběhu, taková ponižující práce, Maruš vyhodili z místa, takže se za ní stydí jít, protože ji dosud nevyhodili. V knihovně měla jen dvě přítelkyně a obě utekly do ciziny, ani neví, kde teď žijou. Co jí tedy zbylo?

Když jí bylo šest let, v posledním roce války, čekalo se v Praze bombardování, rodiče ji poslali k tetince na Vysočinu. Tetinka ani nebyla příbuzná, sloužila u rodičů, než se vdala. Měla chalupu

s okénky a na stěnách kuchyně, kde to vonělo chlebem, kyselým mlékem a vařenými bramborami, visely barevné tisky: Panna Marie s Děťátkem a svatá Anna s Rodičkou boží a anděl strážný. Tetinka ji učila modlitbě, jediné, kterou v životě pronášela. Pamatovala si z ní závěr: necht' mne milují lidé aneb nenávidí, pro tebe nedbám, ano prositi budu za nepřátele své a jejich i svoji duši v tvé dlaně poroučím. V neděli odcházela s tetinkou do kostela, kde tlustoučkový farář v ornátu sloužil mši. Když odcházely z kostela a potkaly ho, napřáhl k ní kulatou ručku, která voněla kadidlem, a ona se jí musela dotknout rty. Tehdy si dokonce utvořila představu Boha. Seděl uprostřed bílého oblaku v houpacím křesle (v jakém sedával její otec, když se vrátil z úřadu), v dani svíral berlu a usmíval se bezzubými ústy (nedovedla by vysvětlit proč, ale představa božích zubů jí připadala nedůstojná), byl velký, dokonce mohutný (připomínal jí postavu Jeho Veličenstva brodbingnagského krále, jak jej znala z obrázků dětského vydání Gulliverových cest) a neviditelný. Přesto ho zřetelně dokázala uvidět, jakmile večer šeptala: i svoji duši v tvé dlaně poroučím, vyplul na svém bělostně zářícím oblaku: nehybný, usměvavě bezzubý a všemocný v té výšce nad její hlavou, a jí se zmocnil pocit bezpečí, jaké snad už potom nikdy nepoznala.

Ještě po válce se nějaký čas modlila, ale On se už nikdy neobjevil: snad to bylo tím, že za oknem nesvítily jasné hvězdy, nevládlo dokonalé venkovské ticho, anebo tím, že jej tak nepotřebovala, když se zase vrátila nazpět domů.

Ted' už úplně uvázla v Adamově světě, v němž nebylo místo pro Boha, pro modlitbu, pro odpouštění nepřátelům, pro usmíření ani pro lásku, jen pro milování a pro práci, pro úspěch a pro neustálý shon.

Otevřela opět oči. V hlavě jí zněla směsice hlasů a před očima se jí míhaly tváře. Vždycky si přála být obklopena mnoha lidmi tak, jako tomu bylo, dokud žila doma. Toužila ještě po širší rodině: žít

v kibucu anebo v komuně. Tam, jak věřila, jsou si lidé blízcí, nikdo se nevypíná nad druhého a neštvě se proto, aby dosáhl úspěch.

Mělas úspěch, proč se jí na to ptal, co tím vlastně myslel? A přitom měla úspěch, přesně v tom smyslu, jak se na to ptal, a dokonce pro to byla šťastná. Jenže teď, když ležela ve své posteli daleko od všech cizích hlasů a tváří, i od *jeho* hlasu, zmocňovala se jí při pomyšlení na budoucnost nejistota. Nedovedla si představit, že by mohla pokračovat v tom, co začala, ale nemohla přece ani všechno ihned ukončit, když *on* ji má rád a i ona *jeho* má ráda.

Rozhodně mu nesmí ublížit, když už v životě tolik zkusil. Ani Adamovi nechtěla ublížit, i on dost zkusil, proto byl tak nevyrovnaný, posedlý nutkavou potřebou něco konat. Kdyby aspoň věděla o někom, kdo by jí poradil, ale nedovedla si představit, že by se dokázala komukoli svěřit, překonat ostych, který ji vždy oddaloval od ostatních lidí. Jen vůči Tonce se dokázala otevřít. Její bývalá spolužačka oplývala vlastnostmi, které jí chyběly. Ačkoliv její život byl předznamenán tragicky (matka se dala za války rozvést se židovským manželem, aby nepřišla o lékařskou ordinaci, a Tončina otec, takto zjištěně obětovaného, pak odvezli do Osvětimi, kde zahynul), zdála se vždycky vyrovnaná, spokojená, přístupná požitekům i radosti. Už ve čtrnácti letech se prvně líbala dokonce v průjezdu vlastního domu. Něco takového by si ona nebyla dovolila. V době, kdy nejvíc usilovala smířit touhu po samostatnosti s vůlí být hodnou a poslušnou dcerou, její přítelkyně se už rozešla s matkou i s otčím.

Tonka vyznávala podivnou směsici judaismu, křesťanství a spiritismu. Mrtví žili a prodlévají v neviditelné formě na tomto světě a byli schopni zvláště citlivým duším připomínat svoji netělesnou existenci. Dokázala vnímat svého otce nejen ve snu, ale i ve chvílích soustředění a samoty a mohla s ním rozmlouvat, přijímat od něho vzkazy, rady a povzbuzení.

Ona však podobnou víru přijmout nedovedla, připadala jí příliš proti všem jejím zkušenostem (nikdy se jí nikdo nezjevil a nezažila

nic, co by se dalo nazvat mystickou zkušeností), přesto ji Tonka přiměla k přísaze: Ta, která dříve zemře, pokusí se své družce zjevit a podat zprávu o existenci, jakou vede tam. Vydala slib, nikoliv že by věřila v možnost jeho naplnění, ale protože milovala svoji přítelkyni. Ačkoliv si byla jista, že přísaha je nesplnitelná, dělala se jí a trpěla úzkostnými předtuchami, že za ni bude potrestána právě onou mocí, o jejímž jsoucnu a vlivu na tento svět pochybovala.

Rok před maturitou Tonku, když čekala na nástupním ostrůvku tramvaje, strhlo kolemjedoucí nákladní auto. Vleklo ji mnoho metrů po dláždění a pak ji teprve rozdrtilo.

Tato smrt jako by potvrdila všechny její předtuchy. Bála se chodit po ulici, jista si tím, že i ona musí být nalezena a potrestána. Bála se spát, protože sotva zavřela oči, spatřila dva oslepující body, které se na ni řítily a jimž nemohla uniknout. Čekala s hrůzou i s nadějí na poselství ze záhrobí, teď už si vůbec nebyla jista jeho neuskutečnitelností. Ale její přítelkyně, kromě toho, že se jí zjevila v několika zmatených snech, se nenapravitelně a neodvolatelně vzdálila z tohoto světa.

Těsně předtím, než opustila školu, se sblížila s dívkou, která v ničem nepřipomínala její mrtvou přítelkyni. Maruška byla nehezka dlouhá, vždy něčím roztrpčená a podrážděná. Vyrostla v bídých poměrech a zdála se zahořklá vůči celému světu. Spojila je opuštěnost. Anebo ještě spíš ona už tehdy pocítovala potřebu pomáhat těm, jimž osud nějak ublížil.

Připravovaly se společně k závěrečným zkouškám, hned po nich spolu odjely do Beskyd. Chodily týden po horách, spaly u cizích lidí, jedly jen chleba, sýr a suchý salám a pily žinčicu. Hovořily mnoho o knihách, o svých učitelích i spolužácích a snažily se vykreslit si muže, s jakým by mohly žít. Vlastně se utvrzovaly v tom, že takový muž neexistuje a jim bude lépe samotným. Také si recitovaly latinské verše, které v nich vyvolávaly, samy nevěděly proč, smích. Jejich vzájemné přátelství Marušce určitě pomohlo najít sebevědomí, vdala se brzy potom, co opustily školu.

Ona sama si už pak nikdy nenalezla skutečnou přítelkyni. Ještě než dostudovala, poznala Adama a s ním přijala i jeho přátele a tedy i jejich ženy. Byly starší než ona – s výjimkou Alexandry Rumlové, ta jí zase připadala povrchní, nezajímalo ji nic jiného, než kde a jak by si opatřila italské boty, francouzské parfémy či anglické látky.

Nejvíce si rozuměla s Matějovou ženou Ankou, to byla moudrá, vyrovnaná bytost, svým klidem a energií, a dokonce i zjevem jí připomínala matku. Ale právě proto, jak by jí měla vysvětlit to, co právě prožívala? Anka by ji nikdy nepochopila. Měla své představy o rodině. Vlastně se jejich představy o rodinném životě ani tak příliš nelišily, lišili se jejich muži. Matěj byl klidný, moudrý, citlivý a vyrovnaný člověk, který dokázal druhým poskytnout oporu a vést je. Adam nebyl s to vést nikoho, ani sám sebe, neměl v sobě jasno. Štval se bez ustání, aniž věděl proč a za čím, a jí vyčítal, že dost neudělá, je pomalá a příliš času prospí. I když ona často spánek jen předstírala: před sebou i před ním, protože se jí nechtělo procitnout, vzbudit se do světa, kde jí nebylo dobře a kde nenacházela dost opory ani něhy. Kdyby byl jiný, měli by aspoň pět dětí, velikou rodinu, nemusela by hledat lásku někde jinde, lásku a ústa, které se nepatřilo hledat, ta ústa, jejich doteky, teplo cizích rtů a cizích paží, které...

Když zazněl telefon, nedokázala si uvědomit, kde je ani jak dlouho spala. Srdce se jí rozbušilo, nevěděla, jestli vytržením ze spánku anebo rozčilením. Byla to však jenom její matka.

„Neruším tě, kočička?“

„Ahoj, mami.“ Snažila se, aby její hlas zněl normálně. „Co děti?“

„Právě kvůli tomu volám. Musíme s tátou do města.“

Neměla ponětí, kolik může být hodin.

„Nebude vadit, když ti je přivede?“

„Ne, samozřejmě že ne!“ (Jak znala matku, stejně už byly děti na cestě, matka se nedotazovala, jednala a rozhodovala, o svých rozhodnutích však ostatní uvědomovala formou dotazů.)

„Markétka je taková sladká,“ hovořila matka, „utrhla ti v parku bodlák. Adam už je doma?“

„Ne, myslím, že je u soudu.“

„Má hodně práce?“

„To víš, on má vždycky spoustu práce.“

„Já nevím, měl by si vybrat jiné povolání. Takový chytrý a vzdělaný člověk.“

„Ale mami!“

„Dělá si jenom spoustu nepřátel. Jednou ho nějaký ten...“

„Mami, víš, že to nemá smysl.“

„Je spousta míst, kde se můžou takoví lidé uplatnit. Třeba v obchodě,“ stála matka na svém. „A nikdo o nich neví.“

Sotva zavěsila, zvonek se opět rozezněl, a ona v tom okamžiku věděla, že to volá on. Na druhé straně trvalo chvíli ticho. „To jsem já...“

mlčela. Čekala na to zavolání a byla ráda, že zavolal, anebo: byla by nerada, kdyby nezavolal, ale teď – každou chvíli přijdou děti, a ona se ještě nestačila ani umýt, ani najíst.

„To jsi ty,“ odpověděla konečně, „už ses vyspal?“

Vzal to jako žert. „Nemohl jsem usnout, nemohl jsem přestat myslet na tebe.“

„To je od tebe hezké.“

„Aleno,“ jeho hlas se ztišil, jako by měl strach, že ho jinak někdo uslyší, „musím tě uvidět!“

„Kdy?“

„Hned!“

„To nejde. Jak bych se k tobě dostala? Kolik je vlastně hodin?“

„Tři,“ řekl. „Za pět minut tři.“

„Tak vidíš. Za chvíli mi přijdou děti. A zítra jedu pryč.“

„Právě proto tě musím vidět, Aleno, já tě moc prosím!“

„Stalo se něco?“ Jeho naléhavý hlas ji polekal.

„Ano. Miluju tě.“

„Honzíčku, ale já teď nemůžu!“

„Aspoň na chvílku.“

„Odkud voláš?“

„Od vás.“

„Jak to?“ a mimoděk se ohlédla po pokoji.

„Jsem tady v budce. Na rohu vaší ulice.“

„Ty nemáš rozum!“

V předsíni zazněl zvonek, potom klíč v zámku. „Počkej,“ požádala ho. Oblékla si rychle župan. „Přišly děti,“ řekla tiše, „a můj táta.“

„Ale já tě *musím* vidět!“

Dveře do pokoje se s třeskem otevřely. Markéta držela v dlani ostnatý stvol bodláku. Za její plavou hřívou se vynořila tmavší kulatá hlava jejího syna. Hlava se vyjádřila: „Mami, že tohle sbírají osli?“

Zakryla mluvítko. „Přezujte se. A nemluvte na mě, vidíte, že telefonuju.“

„Já počkám tady,“ navrhl hlas v telefonu.

„Ne,“ řekla tiše, „někdo by nás tam mohl...“

Dveře se opět otevřely. Spatřila červenolící tvář svého otce. „Ty telefonuješ? Promiň!“ Ale zůstal ve dveřích.

„Tak dobře,“ řekla rychle, „ale nevím kdy!“

„Budu čekat, dokud...,“ řvalo sluchátko. Praštila jím o vidlici v náhlé hrůze, že ani to je neumělé. Byla si jista, že zrudla, ale otec si toho zřejmě nevšiml, anebo předstíral, že si toho nevšiml. Byl jemný člověk.

„To je dobře, že jsi tady, tati. Potřebovala bych si zajít do samky pro chleba.“

„Já ti pro něj doběhnu,“ nabídl se otec.

„Ne, děkuju, přinesu si ho sama.“

„Vždyť nejsi ani oblečená,“ trval otec na své ochotě. „Než se oblékneš, budu zpátky.“

Česala se kvapně. Tahalo to tak, až jí vstoupily do očí slzy. „To je dobré, tati. Jestli spěcháš, tak se nezdržuj, zajdu si tam až potom.“

Otec odešel a ona osaměla s dětmi.

„Mami, už máš zabaleno?“

„Já si vezmu tu plakací pannu.“

„Bude tam teta Sylva s Luckou?“

Ted' zřejmě chodil kolem budky. Vychrtlý, s vizionářským pohledem a čeká na ni. Dojímal ji, že na ni ještě někdo čeká a marní tím čas. Adam, kdykoliv se opozdila, ji zahrnul výčitkami.

Zvenku se ozvalo vzdálené hřímání. To je divné: ráno a bouřka! Ovšem, nebylo už ráno, za chvíli se vrátí Adam a může je uvidět. „Neměly byste nic proti tomu,“ obrátila se k dětem, „kdybych zaběhla pro ten chleba?“

„Táta byl ráno pro chleba,“ upozornila ji dcera.

„Ten si táta nechá tady,“ vysvětlila. „A my potřebujeme pro nás na cestu. Dáš zatím pozor na Martina.“

„Já půjdu s tebou,“ prohlásil malý.

„Zůstanete tady,“ nařídila. „Koukněte se z okna. Bude pršet.“

„To nevadí, mami. Tys vždycky říkala, že déšť nevadí.“

„Nevadí,“ připustila, „ale když se jde nakupovat, tak to vadí, protože se může rozmočit jídlo.“

„Tak proč jdeš nakupovat?“ Malý začínal pofňukávat. „Já tu s ní sám nebudu. Ona mě sekýruje.“

Pak kráčeli všichni dohromady, nemohla přece trvat na tom, aby ji děti poslechly, když motivy jejího jednání byly tak zjevně nízké, spatřila zdálky jeho vysokou postavu. Stál nehybně opřen o kandelábr a díval se směrem, odkud ji zřejmě očekával. Její milenec.

V samoobsluze koupila jeden zbytečný chleba a rýži, pravděpodobně by měla skutečně nakoupit na cestu, ale nebyla si s to uvědomit, co by vlastně mohli potřebovat, o nákupy se starával Adam. Když vycházela z obchodu, ještě tam stál. Chlapečku můj, oslovila ho v duchu a pocítila k němu takovou něhu, že musela vynaložit všechnu sílu na to, aby se nevytrhla dětem a nerozběhla se za ním.

Než se napijeme z řeky Léthé

1

To bylo mé první setkání s trestající spravedlností, anebo ještě spíš s vševládnou mocí policie. Ubytovali nás v rozlehlé kasárenské budově, dvaatřicet nás bylo v jedné místnosti té zimy na přelomu roku čtyřicátého prvního a dvaatřicátého, spali jsme na matracích, ty jsme vždy dvě na délku položili na špinavou podlahu, po které půldruhého století dupaly vojenské boty. Z okna se dalo spatřit několik obyčejných patrových domů, v tom městě bylo vůbec málo pozoruhodného, snad s výjimkou pevnostních bašt a hřbitova s hroby Gavrila Principa, Nedeljka Čabrinoviče a Trifka Grabeže, jejichž atentátem údajně započala dnes už téměř zapomenutá světová válka. V dálce za všemi domy, valy i za hřbitovem byly vidět hory. Šedozelená úbočí, jejichž strmá podoba se mi navždy vryla do paměti.

Zato podoby lidí se mi vytratily, ostatně, co by zbylo z podob po uplynutí tří desetiletí, kdyby ti lidé zůstali naživu? Ale nezůstal, pokud vím, naživu ani jediný z nich kromě mne, Adama Kindla číslo L..., ale ani to číslo si nechci pamatovat, mé matky a mého bratra Hanuše. Nepamatuji se ani na jména většiny lidí; v místnosti žily tři rodiny Steinů, ale k tomu jménu se nevážou podoby tváří, jen shluk hlásek; patří k té době stejně jako úryvek pitomoučké rýmovačky, kterou jsem se naučil na spálovém oddělení:

*Aaa, aaa, aaa,
Doktor Schlanger ist schon da.*

Všechno je stejně skutečné a stejně neskutečné, jen stíny bez krve a bez přítomnosti citu, někdy mi připadá, že nemají vztah k mému osudu, a je neuvěřitelné, že kdysi byly součástí mého života.

Nevzpomínám si ani na jméno té ženy, ani na její tvář, jenom na to, že si složila z kufrů malý stolek a ten přikryla ubrusem. Na ubruse stála váza a v ní umělé květiny – kopretiny to byly. Ta žena – v místnosti bydlely jenom ženy a děti – na mě bývala laskavá jako většina ostatních, viděl jsem ji, kdykoliv jsem ulehl, protože naše matrace, na nichž jsme leželi nohama proti sobě, od sebe dělila jenom úzká ulička, viděl jsem její ústa, jejichž tvar si už ovšem nedovedu připomenout, jak se pokoušejí o povzbudivý úsměv.

Jednou jsem v noci procitl, budil jsem se často, v nezvyklém prostředí plném zvuků, hlasitého oddychování, chrápání i vzlyků, a zaslechl jsem sténání, které mě naplnilo úzkostí. Posadil jsem se. Na nočním stolku složeném z kufrů hořela svíčka, ta žena seděla s polštářem vloženým mezi záda a zed', šedivé vlasy jí padaly kolem sinalých skrání, které pokrýval pot. Zíral jsem neschopen pohybu nebo slova, jak si utírá pot s čela, jak se svíjí, jak vyráží neartikulované steny, a má hrůza narůstala.

Nejhorší bylo, že se nikdo nevzbudil, byl jsem jediný, kdo s tou ženou bděl. Věděl jsem, že bych měl vstát a zeptat se jí, co potřebuje, anebo vzbudit kohokoliv, když už to neudělala ona sama. Místo toho jsem si přetáhl pokrývku přes hlavu a zacpal si uši. Netušil jsem ještě, že jsou zvuky, jimž nelze tak snadno uniknout. Schoulen pod pokrývkou s křečovitě sevřenými víčky jsem ji slyšel i viděl zřetelněji než ve skutečnosti. Když jsem se ráno probudil, ležela už nehybná, tvář přikrytu prostěradlem, na prostěradle kytičku umělých kopretin. Kolem přecházely ženy s hrnky a můj bratr si stavěl několik kostek, které si přivezl s sebou, někdo vykřikl, že se vydává uhlí, a na nočním stolku vyrobeném z kufrů stále hořela vzácná svíčka. Potom se objevili dva muži, prvně v životě jsem spatřil nosítka, mrtvou naložili a za chvíli jsem je viděl, jak vycházejí branou kasáren a vzdalují se po ulici plné sněhu.

Odpoledne jsem utekl na dvůr, bylo to jediné místo, z něhož jsem mohl spatřit nebe, chladné a téměř nezřetelné světlo naplňovalo zatemněný dvůr příšernými stíny. Až do té chvíle – bylo mi jen o málo měsíců víc než deset let – jsem si jen hrál. I můj pobyt tady byl jen hrou, hrál jsem si na zástup čekající s jídelní miskou, na transport, také na strach jsem se pokoušel si jen hrát – i když jsem se skutečně bál těch mužů v uniformách. Co jsem však tušil o hloubce propasti, do níž nás postrkovali? Teď jsem pochopil, že hru může přervat jediný a neodvolatelný okamžik. I mě už kladli na nosítka, opatrně mi rovnali hlavu, znovu a znovu přetahovali prostěradlo. Ještě přikrýt oči, kluk už stejně nevidí. Úzkost tiše vystupovala z nočních stínů. Toužil jsem uniknout z kasáren, nejen odtud; uniknout ze světa, v němž všechno končí touž beznadějností. Panebože, přijď! Ježíši Kriste, zjev se mi! Učiň znamení, že o mně víš, že slyšíš, že vykupuješ, až do dneška neúnavně vykupuješ. Vzhlédl jsem k nebi. Hvězdy se odtud jevily jasnější než v Praze, kde jsem se narodil, připadlo mi, že daleko více zaplňují nebe. Uprostřed tolika hvězd, které prý byly všechny větší než Země a šlehalý z nich plameny, si jako obrovská neviditelná ryba plul Bůh. Neslyšel, v hluku poletujících hvězd nemohl uslyšet, jeho sluch zalehl jejich šumot. Zdálo se mi, že ke mně doléhá tichý, praskavý zvuk jejich hromadného letu.

Byl jsem ve věku, kdy člověka příliš zavalují vlastní pocity a není schopen vnímat pocity těch, kteří mu připadají silnější, a jsou tedy na světě proto, aby mu poskytovali ochranu. Teprve po letech mě napadlo, jak zle muselo být mamince. Byla tak křehká, že i před válkou si dovedla se životem sotva poradit. Teď se na ni hrnuly pohromy a zkoušky – jedna těžší než druhá.

Pocházela z početné rodiny. Pamatuji se na to množství lidí v dědečkově a babiččině bytě na Anenském náměstí, kromě matky teta Anita a strýcové Ivan a Jakub a nejmladší: bledá, a jak mi připadalo, velice krásná teta Marta. Vyrostli všichni společně v bytě o jediném pokoji a kuchyni, takže jsem nechápal, jak se do toho

prostoru vtěsnali, a to ještě, jak matka tvrdila, v kuchyni bydlívali dva podnájemníci. Moje matka byla druhá nejmladší.

Myslím, že obzvláště milovala své bratry, kteří se oba věnovali politice, stali se revolucionáři z povolání, a ctíla svého maličkého otce, který to sice dotáhl jenom na úředníka magistrátu, ale byl vzdělanec samouk, ovládl několik jazyků, studoval Marxe, Engelse, Kautského a Bebela. Znal také dobře mýty i dějiny aspoň našeho světadílu (a mně vyprávěl příběhy o Odysseovi, Cromwellovi a neúplatném Robespierrovi i o geniálním hrobaři revoluce: Napoleono-
vi), prošel, většinou pěšky, značnou část své rodné říše, setkal se dokonce při těch cestách se samotným císařem, kterého sice jako socialista a republikán nemohl ctít a jehož právo na vládu odmítal, ale přece jen ho považoval za tak významnou osobnost, že mi dokázal ještě po půlstoletí popsat, jak byl císař v té chvíli oblečen.

Tu noc, co se počínala jedna z četných okupací naší země a hitlerovská armáda se blížila ku Praze, si teta Marta pustila plyn. Dodnes nevím, byl-li to jediný důvod anebo jen poslední rána, která se přidala k nějakému osobnímu neštěstí, ale ještě než se konal pohřeb, objevili se u nás oba strýcové, ne aby společně truchlili, ale aby se ukryli pro tu jedinou noc. Hledala je policie. Vzpomínám si, že dlouho hovořili a že jsem slyšel zdí zřetelné matčiny vzlyky. Prosila je, aby všeho nechali, aby ji neopouštěli, a slyšel jsem pokojné, hluboké hlasy svých strýců (oslovovali ji: Myško), kteří se ji snažili ukonejšit. Usnul jsem; ráno strýcové v bytě nebyli a já už je víckrát nespátřil.

Několik měsíců po pohřbu tety Marty se ztratila teta Anita. Matka jen věděla, že chtěla se svým snoubencem Karlem prchnout do Sovětského svazu, ale jestli se jí to skutečně podařilo, se nedopátrala.

Pak zatkli oba strýce. Soud, který vynášel jen jediný rozsudek a tím tedy ztrácel oprávnění nazývat se soudem, vynesl předepsaný ortel, a je pak krátce nato popravili. Nejspíš i to spolupůsobilo, že se matka roznemohla. Několik dní ležela ve vysokých horečkách. Sotva se jí trochu ulevilo, povolali otce do transportu. Pamatuji se,

jak do dvou velkých kufrů, které koupili už na začátku války, bali-la otcovy věci. Prádlo a vysoké boty, které jsem nikdy neviděl na jeho nohou, a několik krabiček s hroznovým cukrem, lék proti tyfu a spousty ponožek. (Kdo mu je tam bude přát, jestlipak se vůbec ještě někdy setkají?)

Zůstala s námi a se starými rodiči (dědečkovi už minula osmdesátka) sama v zemi plné nepřátel, navíc vyvržená, poznamenaná a odsouzená. Jen datum nástupu nebylo zatím oznámeno.

Potom i nám nadešel ten okamžik, bylo před polednem, matka vařila k obědu bramborové knedlíky, moje zamilované jídlo. Ozval se zvonek, za dveřmi civěl neznámý chlapík. Hluboce se uklonil, pronesl tichá slova, která jsem neslyšel, matka vyběhla na schody, prvně v životě jsem ji slyšel křičet, tak hlasitě křičet, že se otevíraly dveře v domě a z nich vykukovali sousedé. Přišla k nám domovnice, kdosi zatelefonoval tetě Simoně, která bydlila nedaleko. Poskytli nám velkomyslně dvě hodiny, abychom si zabalili. I ten cizí chla-pík pomáhal snášet věci a házet je do kufrů. Pak nás tedy vysadili v pevnosti, určili nám třicet spolubydlících, přidělili plochu dvakrát tři čtvereční metry zčernalé podlahy, právě tolik, aby se na ni vešlo šest našich matrací. Šest matrací na zemi pro nás tři a tři kufry u nohou, to byl náš prostor. Matka vždycky byla úzkostlivě čistotná. Dbala v péči o nás všeho, co lékařská věda předpisovala: vitaminy a zdravý vzduch, správné složení stravy, klidný dlouhý spánek ve vyvětrané místnosti. Ted' nezbývalo nic, co by pro nás mohla udělat, kromě toho, že nám nechávala část vlastní porce jídla a že nám v noci urovnala odkopanou pokrývku.

Za týden dostal bratr – byl sotva tříletý – horečku. Někdo nabídl matce prášek, ale bála se dát mu cokoli bez lékařského souhlasu. Seděla tedy u jeho matrace, a zatímco plakal, pokoušela se mu ti-chounkým, skoro šeptavým hlasem zpívat. (Kde jsou ty časy, kdy mě její měkký, laskavý a nebolezný hlas večer co večer ukolébával do spánku. *Ach synku, synku, V širém poli stojí zámek, Teče voda, teče!*)

Tak zřejmě strávila noc. Těch nocí bez záblesku naděje, nocí jako trásní na plášti, jehož šňůra se stahuje kolem hrdla; ráno jí někdo přiběhl sdělit, že právě otevřeli ošetřovnu. Zabalila tedy bratra do několika dek a nesla ho po prochládlé chodbě. Po čase jsem objevil, že systém chodeb byl tereziánsky racionální a jednoduchý, ale tehdy jsme běhali kolem dokola, stoupali a sestupovali po schodištích, vstupovali na místa, která jsme předtím nespatri, a zase na místa, kde jsme už předtím několikrát stanuli. Potom na nás někdo křikl, abychom se rychle uklidili, že jdou Němci, ale bylo už pozdě, vynořili se náhle, dva muži v černých holínkách, s odznakem lebky nad štítky čepic.

Strnuli jsme přitisknutí ke zdi a matka svírala v náručí balík dek, z něhož vyčuhovala křičící ústa, já stál několik kroků před ní a děsil se, že ten nepřístojný pláč pobouří dva blížící se pány našich osudů.

A tak tu scénu vidím dodnes, dlouhou chodbu s mnoha nezasklenými oblouky a řadou tmavých dveří, dva policisty, jejich krok se dupavě blíží, hle, ozbrojená, pochoduující spravedlnost, přeje si spatřit, jak si před ní svět obnažuje hlavu, a matku znehybnělou u zdi, její bledou, vyčerpanou tvář, matku svírající balík dek, z nichž se ozýval pláč.

Přitom se oblouky nikdy nezasklených oken z popelavého a chladného nebe sypal sněh, dokonce ulpíval na podlaze chodby, takže černě blížících se holinek byla ještě dokonalejší a tím také hrozivější.

2

Teprve uprostřed zimy se před námi prvně otevřela skřípavá vrata kasáren. Pod dohledem četníka s puškou dva muži v tmavých burnusech vynášeli mého bratra na nosítkách. Hanuš onemocněl spálou, já svoji spálu přechodil a teď – zahalen do modrého zimníčku – jsem šťastně šlapal podél nosítek. Svobodný sněh ležel až

do výše kolen, kdesi v dáli se ve sněhu topily celé armády, ale ty jsem neviděl, viděl jsem jen muže vepředu – nesl zatemněnou lucernu – a volnou ulici před sebou, to vše si připomínám jako obraz od Brueghela, snad poněkud méně apokalyptický, i šelest vraních křídel slyším a praskavé chrupání namrzajícího sněhu i tiché bratrovo naříkání. Bratr se bál, že ho odvádějí od matky. Naklonil jsem se k němu, aby věděl, že tu jsem já, že se nemusí bát, a on vysunul ruku zpod deky a křečovitě se mě chytil. A tak jsem šel vedle nosítek v čerstvě napadlém sněhu, po dlouhé době kolem sebe prostor, který mi připadal volný, v té chvíli jsem vnímal tu změnu plný blaženosti. Jako by mi ta volnost už patřila, jako bych se nepohyboval jen mezi dvěma žalárními budovami, jako bych nevěděl, že tahle cesta za několik okamžiků skončí. Co asi prožíval ve svých třech letech bratr? Jednou po mnoha letech jsem se ho zeptal, jestli si někdy na tu dobu tam vzpomene. Vidiš, to je zajímavé, řekl, to mi nikdy nenapadlo, že bych se měl taky pamatovat, a snažil se vzpomenout si na nějakou událost, na jediného kamaráda, ale nevzpomněl si na nic kromě toho, že na kasárnách, přímo pod naším oknem, visely dvě sádrové koňské hlavy, kterých se bál. Nevzpomněl si, ačkoliv má lepší paměť než já, ale v jeho paměti se ten čas odloupl jako příliš těžký balvan a spadl do hlubiny. Mně se však zapomenout nepodařilo, byl jsem starší, už ve věku, který si všichni neseme v sobě jako čas nevinnosti a prvního poznání, nesu si svůj balvan v sobě, i když jsem se s ním sžil tak, že jsem jej dávno přestal vnímat, zvykl jsem si na něj nemyslet. Už tehdy jsem si na to zvykal: nemyslet na dlouhé uzoučké pásky se jménem, datem a číslem, pásky znamenající krok do neznámého prostoru, nevnímat pláč a hrůzu druhých, těch vybraných, nemyslet na vyprázdněné místnosti, na lidi, kteří se mnou ještě před chvílí mluvili, a teď už nikdy nepromluví, nepřihnout k nikomu a k ničemu, když všichni a všechno je předurčeno ke zničení, nemyslet na Osiho, který dokázal chodit po rukou, a na Rudu, který uměl bezmála nazpaměť Cestu do země Mašukulumbů

od dr. Holuba, a také vyprávěl o nemocnici dr. Schweitzera, jako by ji byl sám navštívil, a na plachou, chromou Olgu, prý už v deseti letech vystupovala na koncertu, nevzpomínat ani na Arieho, ačkoliv jsem si ještě před krátkým časem nedokázal představit den bez něho.

Tak jsem se vycvičil: jejich stíny se mě už nedotýkají, už je nepotkávám ani ve snu. Když jsem před lety procházel osvětimským muzeem kolem haldy zchátralých kufrů značených velkými emailovými nápisy, uvědomil jsem si, že jsem zapomněl i příjmení svých přátel.

Arie nosil na temeni malou čepičku jarmulku. Nesetrval s námi k večeru při žádné hře, odcházel se modlit maariv. Připadalo mi to podivné anebo dokonce zbytečné. Litoval jsem ho. Pak jsem jednou, už si nepamatuji, co toho bylo bezprostřední příčinou, pocítil, že ho mám rád. Nedokázal jsem toho večera usnout. Vstal jsem tedy ze svého kavalce, oblékl se a v naprosté tichosti vyklouzl z místnosti. Běžel jsem po dlouhé chodbě. Arie byl synem předsedy židovské rady starších, a bydlel tedy i se svými rodiči v bytě. Neuvěřitelný azyl se skutečnými postelemi, skříní, stolem a židlemi se nacházel až na opačném konci budovy, musel jsem minout mnoho dveří, než jsem konečně stanul před správnými. Pak jsem s bušícím srdcem čekal, jestli i on je vzhůru a vyjde, abychom se mohli setkat.

Měl papír a pastelky, kreslil lidi a věci tady, ačkoliv to bylo přísně zakázáno. Věnoval mi několik archů a půjčil mi tužky, seděli jsme spolu na široké římse a kreslili dvůr: frontu na jídlo a desítky postaviček. Dokázal zachytit perspektivu ubíhajících zdí, hru světél a stínů, a nakreslil i vůz s koňmi, zatímco mně se čáry nesmyslně rozbíhaly a neskládaly odpovídající podobu. Jednu ze svých kreseb mi věnoval, mám ji dosud, obrázek stařenky, dnes už nepochybně mrtvé. Sedí na skládací stoličce, nohy v dřevácích, na nose brýle, na prsou hvězdu, neúměrně velikou žlutou hvězdu a na čele modrou žílu a nad sebou šedivou kasárenskou zeď, která je poněkud nakloněná, jako by se měla zřítit, jen na jediném místě je rozrušena

obloukem a uprostřed toho oblouku na bílé římse stojí havran. Kdykoliv na obraz pohlédnu, vybaví se mi ten zvláštní jakoby nesku-
tečný svět a s úžasem si uvědomím, že jsem v něm žil. Víím, že bych
obrázek měl postoupit muzeu, kdysi mi dokonce psali a dotazovali
se, nemám-li nějakou památku z těch let, ale zapřel jsem ji. Je to má
jediná památka na něho, nejspíš jediná památka, která přetrvala.

Byly dni, kdy jsme se cítili docela šťastní. Hráli jsme vybíjenou
na malém plácku mezi kasárnami a dřevěným barákem, kde ženy
loupaly slídu, a když přšelo, pořádali jsme turnaje v knoflíkové ko-
pané anebo jsme se sesedli v rohu kasárenské chodby a vykládali
si děje knih, které jsme kdysi, když jsme k nim měli ještě přístup,
četli. Zapomněl jsem už názvy románů, jejichž obsahy vyprávěli
druzí, já sám jsem vyprávěl příběhy Pickwickova klubu, tu knihu
jsem si přivezl s sebou z domova, a také o Tomu Sawyerovi, kterého
jsem miloval, ale utkvěly mi kupodivu i útržky jiných příběhů a cha-
rakterů: Tecumseh (čili Divoká kočka skákající na kořist, nemýlí-li
mě paměť), který marně usiluje zachránit indiánskou zemi, Kožená
Punčocha, který se žene divočinou, aby zachránil dceru unášenou
indiány, Quonab, který se modlí k Velkému Duchu:

*Otče, kráčíme v temnotě,
Otče, ničeho nechápeme,
temnotou jdouce, skláníme čela,*

a ušlechtilý William Penn, který prohlašuje: *svoboda bez poslušnosti
je zmatek a poslušnost bez svobody je otroctví*, a Edison, který praví:
Moji předkové byli bojovníky, já jsem jen starý strojník. Moje dílo je
dílem míru. A dodnes si vybavuji jména desítek indiánských kme-
nů (v té pokřivené podobě, jak jsem je slyšel z úst svých přátel)
a jména měst a řek, jako Santa Fé, Little Bighorn, Oswego a Detroit,
a jména jezer a zemí a hor těch dalekých světadílů ve mně vyvo-
lávají obraz šeré chodby a kupodivu cítím stesk, i když nemohu

řící, je-li to stesk po letech dětství anebo po nikdy neexistujícím světě ušlechtilých, hrdých a svobodných mužů a po obrovských prostorách, tak neskutečných a neuvěřitelných z uzavřeného a neprolomitelného prostoru kasárenské chodby.

Arie nikdy nevyprávěl podobné příběhy, čítal jen historické romány, tóru a talmud.

Neznal jsem nic z židovské teologie ani tradice, dlouho jsem ani neznal to slovo: Žid. Nechápal jsem jeho osudový vztah ke svému životu, a tím méně jsem cokoliv tušil o kultuře, jazyku a písmu, kalendáři, svátcích a obřadech.

Co to je talmud? Arie mi odpověděl, že je to učení, moudrost starých rabínů.

Chtěl jsem, aby mi něco z té knihy vyprávěl, a on mi skutečně vyprávěl několik příběhů, vzpomínám si, že v jednom z nich vystupovali zlí duchové. Zeptal jsem se ho téměř s údivem, zda věří na zlé duchy, a on odpověděl, že nepochybně v těch dobách, kdy vznikaly knihy, učení a zbožní muži zlé duchy viděli. A kde tedy jsou, kam se zlí duchové poděli dnes? Vstoupili přece do lidí; dokonce se mé otázce usmál. Ta odpověď mi utkvěla, i když nevím, byla-li to jeho odpověď anebo jestli jen opakoval čísi odpověď na vlastní otázku.

Proč člověk nesmí pracovat v sobotu?

Den sobotní je den míru. Člověk žil kdysi v krajině Eden ve smíru s Ním, který vše stvořil, pochváleno budiž Jeho jméno, i se vším stvořením. Člověk nezabíjel. Užíval plodů, aniž je v potu tváře dobýval. Hrál se bez ohně a sklízел, aniž sel. Je velkou radostí, že aspoň jeden den v týdnu si smí připomenout čas *smíru a blaženosti*.

Nerozuměl jsem vůbec. To všechno přece byly báje, člověk povstal z opice a nikdy nežil v Ráji. Je možné, že by někdo věřil takovým pohádkám?

Nejasně si také vzpomínám, že mi se zanícením vykládal o starém právu (on sám chtěl práva studovat, až válka skončí a my se zase vrátíme), o Sanhedrinu, který soudil spravedlivěji, než se soudí dnes,

a který sice mohl odsoudit k trestu smrti na čtyři různé způsoby a za mnoho různých zločinů, ale raději netrestal smrtí vůbec. Ale nedokážu už v paměti oddělit, co jsem slyšel od něho a co jsem později četl a jenom si vztáhl k němu, neboť jsem to od něho slyšet mohl.

Příběhy i události se mi z paměti vytratily, co mi však utkvělo navždy, byla vznešenost jeho zjevu. Velice jsem si přál podobat se mu. Ještě po letech jsem se snažil napodobovat jeho gesta i způsob řeči. Netušil jsem, že ze všech vlastností vznešenost je nejméně napodobitelná. Musí být vrozena a může se rozvinout jen v duši, která je schopna vnímat ve světě přítomnost tajemna, ať už je nazývá jakkoliv, souznít s ním z vlastního puzení, ne proto, že by jí to bylo přikázáno.

Bratr Hanuš stále postonával. Byl maličký, hubený a bledý – občas mě večer s úzkostí napadalo, že mu uprostřed noci dojdou síly a nebude ho více. Koncem podzimu onemocněl vážně; lékař na ambulanci řekl, že má podezření na zápal plic, a navrhl matce, aby bratra dala na marodku. Ale matka se rozhodla, že ještě den posečká, a uložila Hanuše v naší nehostinné místnosti. Probděla u něho noc, ráno však musela do práce a já zůstal s bratrem sám. Věděl jsem, že ho nesmím opustit ani na chvíli, o polednách mu mám vyměnit zábal a na kamnech přehřívat kávu a dávat mu pít.

Bratr ležel na matraci, po bradu přikrytý špinavou přikrývkou, oči zavřené, tváře neobvykle zčervenale a chrčivě dýchal.

Sedl jsem si na okraj matrace a on maličko pootevřel oči a pohnul rty. Nechtěl pít ani jíst, přál si, abych mu vyprávěl pohádky. Byl jsem sám blízko věku pohádek, znal jsem jich mnoho, navíc jsem četl vyprávění o obléhání Tróje, o statečném Achilleovi i Hektorovi, a tak jsem tedy mluvil, jak si můj bratříček přál. Vyprávěl jsem sobě i jemu, abych jeho uspal i abych zaplašil svou úzkost. Báł jsem se. Báł jsem se, že se stane něco hrozného, že Hanuš v horečce začne křičet, plakat anebo svíjet se, že přestane dýchat, a báł jsem se, že zničehonic vstoupí esesman a poručí nám, abychom vstali. Ale

bratr nedokáže vstát, a on nás za to na místě ztrestá, pošle příštím transportem do Polska. Tu cestu však můj bratříček neujde ani neujde, v tom studeném vagonu, do kterého mrazivě fouká, umře.

K polednímu bratr usnul a já nedočkavě běžel pro oběd. Od rána jsem se vždycky těšil, co mi kuchař nadělí, že snad budou knedlíky se sladkou polevou anebo aspoň hořčičná omáčka s brambory, ale dneska jsem byl rozhodnut, že se svého oběda vzdám, přenechám jej Hanušovi, který musí být silný. Když jsem se vrátil, ležel právě tak, jak jsem ho opustil. Postavil jsem tedy jídelní misky na zem a zatřásl jím. Ale on, místo aby na mě pohlédl a posadil se, jen malíčko pootevřel víčka, za nimi jsem však neviděl jeho oči, jen zarudlé bělmo. Volal jsem na něj, aby se vzbudil, že jsem mu přinesl jídlo, přece musí jíst anebo se aspoň napít, ale on se nepohnul, neslyšel mě, a mě napadlo, že můj bratříček umírá. Co mám udělat, kam běžet pro pomoc? Vzpomněl jsem si, jak jsem slyšel vyprávět, že teta Simona zachránila svému muži kdysi život tím, že mu darovala krev. Ale nevěděl jsem, na to jsem se zapomněl zeptat, jakým způsobem člověk může druhému předat svoji krev. Namočil jsem ručník do studené vody, jak mi přikázala matka, a obalil jím bratrovo tělíčko, pak jsem našel v šití jehlu, zavřel oči a píchl se, jak nejsilněji jsem svedl, do prstu. Projel mnou okamžik bolesti; pak už jsem pozoroval, jak mi na prstu rychle narůstá kapička krve. Naklonil jsem se nad bratrem a přidržel mu svůj prst u pootevřených úst. Krev pomalu odkapávala a zbarvila doruda jeho rty i zuby a potřísnila mu bradu. Polekal jsem se jeho vzezření. Otřel jsem si prst a vzal jeho ruku do své. Představoval jsem si, že teď, když ji pevně stisknu, moje krev pronikne do jeho žil. A snad se to opravdu dalo. Krev anebo nějaká síla proudila ze mne do něho. Začal dýchat klidněji, pak pootevřel oči a já opět zahlédl jeho duhovky, které na rozdíl od mých nebyly temně hnědé, ale světlounce šedivé. Zeptal jsem se, jestli něco potřebuje, a on jen šeptnul, abych mu vyprávěl pohádku. A já tedy vyprávěl a on teď doširoka rozevřel oči a hleděl na mě tak

bolestně a oddaně, tak bezbranně a vydaně, že ten pohled do mě už nadosmrti vstoupil.

Brzy nato začalo na půdě našich kasáren hrát loutkové divadlo. Jinde bych asi považoval za nedůstojné svému věku dívat se na dřevěného Honzu, jak zápasí s drakem, anebo se smát Kašpárkovi, ale tady bylo tak málo potěšitelného k vidění, že jsem vzal Hanuše a šli jsme na představení.

Před začátkem představení vystoupil na pódium šašek. Roztáhl v úsměvu bílá ústa, hleděl na nás všechny temnýma přesmutnýma očima, pak smekl rudou čapku a uklonil se. Oblečen byl v žlutý lesklý kostým, jen jeden rukáv a nohavice měly barvu jako čapka a zvonily na nich, jakmile se prudčeji pohnul, rolničky. Řekl, že jeho jméno je Harlekýn a přišel nám povědět několik historek. Vykročil směrem k první řadě, zakopl, ale neupadl, nýbrž udělal salto a pak se posadil na okraj pódia a někoho v první řadě se zeptal, jak se jmenuje a jestli už umí číst. Pak zarecitoval:

*Přišel k nám panáček, červený měl fráček, když jsme ho svlíkali,
nad ním jsme plakali.*

Měli jsme hádat, co to je, ale nikdo neuhodl, že to měla být cibule. Šašek dělal další salta v uličce mezi židlemi a já se bavil a smál, jenže najednou stál přede mnou. Přikrčil jsem se a díval se do země, ale on mi položil ruku na rameno a zeptal se, jak se jmenuji. Když jsem odpověděl, dal mi hádanku:

*Jsem stvořen, z čeho Adam, lidem jíst a pít dávám, ač velké uši
mám, co se mi řekne, neslýchám.*

Někdo za mnou vykřikl: Hrnc! Šašek přikývl, ale stále mě držel za rameno a chtěl ještě vědět, který člověk je lidem nejpotřebnější. Všichni se na mě dívali, ale nikdo mi teď ani slůvkem nenapověděl.

Věděl jsem, co bych měl odpovědět, měl jsem to rozmyšleno, protože jsem si vždycky přál být lidem potřebný a užitečný, ale hrdlo se mi sevřelo, sotva jsem svedl špitnout, že lékař.

Ano, pravil šašek, lékař je prospěšný, ale nejprospěšnější ze všech lidí je přece ten, kdo druhým poví pravdu. Proto i králové měli své šašky a chránili je před zlým. Udělal v uličce ještě dva kotrmelce. Všichni se smáli, i když jsem nechápal čemu, a zdálo se mi, že jsem byl zahanben.

Pak se mi jedné noci dostalo znamení. Nebyl jsem na ně připraven, ale tak tomu bývá, andělé se zjevují těm, kdo je neočekávají.

Vzbudil jsem se uprostřed noci. Válečná noc se vyznačuje tmou, která zachvátí nejen duše lidí, ale i okna domů. Všichni v místnosti spali, někdo hlasitě chrápal, ale já poslušen příkazu, jež mi vydala neviditelná moc, jsem se pustil k zatemněnému oknu. Pohled jsem znal nazpaměť. Přímo před okny rostly obrovité lípy. Pod ně naskládali dřevěné části montovaných baráků, za nimi už se začínaly zvedat pevnostní valy, z naší strany porostlé trávou.

Koruny lip jsem pamatoval v květu, zelené, žlutnoucí, holé i sněhem zbělené, vídal jsem je zmrtvělé za tmy i děsivě obživlé ve světle blesků. Teď, poslušen stále téhož příkazu, jsem poodhrnul černý papír v okně a ustrnul jsem. V koruně protějščí lípy se otáčelo světlo, kolem jediného ohnivého bodu vířilo velké zářící oko. Cítil jsem, jak na mně jeho pohled teple spočinul, jak mnou prochází, vstupuje do mě, až se dotkl jakéhosi dna, o němž jsem neměl ponětí, a já v náhlém ustrnutí vytušil, že toto je on: Bůh anebo Život, jejichž tajemství se nikdo nedopátrá. Zjevil se přede mnou a já ho spatřil.

Spustil jsem zase papír. Nikdo se nevzbudil, a já stál nehybně před černým neprůhledným oknem: věděl jsem, že musím papír znovu poodhrnout a ještě jednou popatřit do toho oka, ale nedokázal jsem se k tomu odhodlat. Když jsem konečně znovu nadzvedl cípek černého papíru a škvírou vyhlédl ven, nebylo tam už nic, jen temná, nedotčená koruna lípy.

Každou noc pak – nevím už, jak dlouho se to opakovalo, jsem se budil a roztřesený úzkostným očekáváním jsem se plížil k oknu, abych poodhrnul cípek zatemnění. Ale mé světlo se ztratilo, nebylo ho více.

Někdy v té době jsme s přáteli vnikli do neobydlené části půdy a tam jsme v temném koutě přímo pod ostře zkosenou střechou našli harmonium. Nástroj z černého leštěného dřeva byl oprášen tak, jako by jej někdo pečlivě ošetřoval. Bůhví, jak se tu harmonium vzalo, kdo je sem propašoval. Olga opatrně odklopila víko, ještě se rozhlédla a pak začala hrát. My ostatní leželi na špinavé a teplé cihlové podlaze. Nebyl jsem zvyklý poslouchat hudbu a pamatuju se na podivné vytržení, které se mě zmocnilo. Jako bych se náhle vydělil ze světa, v němž se čekalo na náhražku kávy a dušený tuřín, ze světa, v němž se tísnil bezpočet cizích lidí, ze světa křiku, smradu a strachu, ze světa, v němž naříkavě projížděly pohřební vozy těžené lidmi, vzdálil jsem se a ocitl se mimo, byl jsem sám, byl jsem jen já uprostřed svého průzračného prostoru. A zdálo se mi, že před sebou vidím širou pláň, být venku, kdekoliv, být čímkoliv, jen ne dobytčetem na řetězu ve dvoraně jatek. A připadlo mi, že budu-li si to ze vši síly přát, uniknu. Vznesu se vzhůru, proletím vikýřem a vyšplhám se po kuželu světla, anebo vzplanu, viděl jsem sám sebe uprostřed půdy (nejspíš jsem musel něco podobného vidět na nějakém obraze), jak ze mě šlehají plameny. Cítil jsem lítost sám nad sebou, ale všechno se zdálo lepší než pokračovat tady, než čekat na pásku papíru s vlastním jménem.

Když dohrála, přivřela víko, a aniž na kohokoliv z nás pohlédla, řekla, že to od nás bylo hezké, že jsme ji sem vzali.

Zamiloval jsem se do ní. Byla nejméně o dva roky starší než já. Připadlo mi, že se podobá mé matce, jak jsem ji znal z její maturitní fotografie. Kulhala trochu, a to mě dojímalo, zároveň mi připadlo, že její tělesná vada zvětšuje mé naděje.

Bydlela na stejné chodbě jako já. Vytáhl jsem z kufru své jediné svátečnější šaty, nápodobu námořnického obleku, který se už příliš

nehodil k mému věku a jehož kabátek mě škrtil v podpaží, a nasoukal se do nich. Potom jsem si namočil a uhladil rozcuchané vlasy a vydal se sem a tam chodbou v naději, že vyjde ze své ubikace, spatří mě, užasne nad tím, jak mohu být čistý, pohledný a zajímavý – a zamiluje se do mě.

Nevyšla a druhý den jsem se styděl opakovat touž maškarádu. Než jsem usnul, představoval jsem si, jak ji mučí. Esesmani ji nahou a zbitou uvrhávají do příšerné podzemní hladomorny, kde se už válelo bezpočet ohlodaných lidských koster. Plížil jsem se tam uprostřed noci, přestrojen do jejich uniformy jsem oklamal strážce a osvobodil ji. Unášel jsem ji, svíral její zmučené tělo a rozechvívala mě něha a tušená rozkoš.

Jistě neměla ani ponětí o tom, že ji miluji, že ji noc co noc zachraňuji z pekelné moci mučitelů, nikdo to netušil, nikomu jsem se nesvěřil, ani Ariemu. Odvezli ji, a neměla naději, neboť byla chromá. I její tvář se mi vytratila, vybavím si jen, jak sedí v sinálním podkrovním světle za černým nástrojem a jak se dlouhými prsty dotýká kláves. Na ty prsty jsem myslíval, mnohokrát jsem si představoval, jak se zoufale zarývají do dlaždic podlahy, nahé dívčí prsty, které vydávaly hudbu, a její tělo se svíjí v posledních křečovitých záchvěvech. A já nepřišel, abych ji zachránil.

Také jsme se vloupali do skladiště. Kupodivu nejen tehdy, ale ani kdykoliv potom mi nepřišlo, že v tom konání bylo něco nenáležitého, že jsme porušili nějaký zákon. Uprostřed obecné nezákonnosti se tak malé porušení ztrácí. A je vůbec krádeží, bereme-li ukradené? Dnes vím, že ano, ale na dně mého vědomí tkví pochybnost, zda společenství, které trpí, či dokonce vyžaduje bezpráví třeba jen vůči jedinému svému členu, se zároveň nezříká práva vyžadovat respekt před zákonem od kohokoliv.

Do toho skladiště svázeli věci, které zůstaly po mrtvých, ubohé zbytky svršků ze starobinců a improvizovaných nemocnic, z té jediné velké přípravny nebožtíků, jíž naše město ve skutečnosti bylo:

vulkánové kufry popsané třaslavým písmem, pečlivě zabalené bedny a batohy, které nikdo nikdy neotevřel, lodní kufry se železným kováním, rance s peřinami, podivně deformované zastrkanými hrnci. Čas od času přijel na traktoru voják v šedivé uniformě, z valníku seskákali muži, vynesli zavazadel, co se vešlo na vůz, zavřeli opět vrata, zavěsili na ně mohutný zámek a odjeli.

Předstírali jsme hru. Zatímco Osi se pokoušel paklíčem otevřít zámek, my zbylí jsme vytvořili kolem neprůhledný val. Trvalo to jen několik minut, zámek byl otevřen. Ostatní mohli dál předstírat hru, zatímco Arie a já jsme se už v počínajícím šeru protahovali úzkou šterbinou mezi křídly pootevřených vrat.

Slyšel jsem, jak se vrata za námi skřípavě zavírají, křik zvenku byl pojednou zdušen, už jsme slyšeli jen své kroky a dech. V tu chvíli, okamžik předtím, než Arie rozsvítil baterku, jsem pocítil náhlý nápor strachu, spojeného se stejně silnou radostí, že tu jsme spolu. Pak obrovská stínová postava vyskočila na zed' a plížila se dál do nitra sálu. Strach opadl, vystřídalo jej vzrušení z věcí, které ležely na dosah ruky. Sedláček na hradě, který dobyl, v paláci, kterému se ještě včera klaněl, otvíral jsem víka a hrabal se v kufrech, zatímco Arie se téměř nezúčastněně usmíval a svítil mi. Myslím, že se štítil těch věcí, těch zapraných košil, které ještě před několika dny či týdny halily stařecké tělo, flanelových spodků a vyrudlých spodniček, spravovaných ponožek a sukní, dávno vyšlých z módy. Ale já v té chvíli vnímal jenom množství věcí, pro které snad najdu použití: pyžama, knihy (neměl jsem čas zkoumat, v jakém jazyce jsou psány), horolezecké boty (jaké hory si pro vás vylhali, anebo snad skutečně cesta dolů, cesta k řece Léthé vede po strmých skalách?), osmerkový sešitek se spoustou nepopsaných stránek, Výbor ze Senekových listů, noční lampička ve tvaru muchomůrky, vysypal jsem obsah jednoho kufru na zem a cpal do něho všechny ty cennosti. Potom jsem pootevřenými dveřmi kufr opatrně vysouval ven (dodnes trouchniví u rodičů ve sklepě, okrově hnědý kožený

kufr, z něhož jsem ještě téhož večera seškrabal jméno bývalého, jeho mrtvého majitele, a nebýt kufru, toho doličného předmětu, už bych pochyboval, že se to všechno skutečně přihodilo, že to není jen výmysl, něco, co jsem kdesi vyslechl anebo přečetl a přijal za své) a díval se, jak rychle mizí, odnášen do bezpečnějšího skrytu kasárenských chodeb.

Ale já se vrátil zpět, posedlý právě objevenou, právě probuzenou hrabivostí. Hledal jsem ještě jídlo. Ryl jsem ve vnitřnostech kufrů, zatímco Arie mlčky přihlížel; smluvený signál, který nás měl varovat, jsme uslyšeli až v poslední chvíli. Držel jsem v dlani právě lahvičku s voňavkou. Nestačil jsem ji upustit a i s ní jsem se přitiskl do výklenku za hromadu kufrů. Arie dřepěl těsně vedle mě. Snažili jsme se nedýchat. Na okamžik jsme se ocitli v naprosté tmě, vnímali jsme jen směs pachů: pach plísně, zatuchlých hadrů, myšiny a pach voňavky, neboť zátkla lahvičky špatně těsnila a já cítil, jak mi chladivá tekutina stéká po dlani.

Potom zavržala vrata a světlo zpola zatemněné baterky se vznášelo a opět klesalo nad našimi hlavami. Už nás vytahovali z našich úkrytů, už nás vedli pod bajonetem uličkou, ta hanba pro Arieho a jeho otce, tu jsem mu způsobil já, svou chtivostí, už se nám na zádech klimbají batůžky a země se houpe pod nohama, už je přistaven vagon, už houká mašinka, už skřípou zuby, už duní pražce, už jsou zvednuté pažby, už cesta, pláč, už se nebe zatahuje tmou, kráčím v dlouhém zástupu, už ne matka, ne bratříček, už sám, už tma klesá, obestírá mě, než upadnu, než navždy usnu.

Světlo zmizelo, dveře se opět zavřely.

O několik dní později téhož léta mi Arie přišel náhle oznámit, že se musíme rozloučit. Byli povoláni do zvláštního transportu. Pamatuji se na své zděšení, na ledovou úzkost, že i on je podroben témuž neúprosnému zákonu jako my ostatní. Ale nezdálo se mi, že by se bál, snad si myslel, že jeho otec podrží i na novém místě nějakou ze starých výsad, ještě spíš však měl dar sebeovládání a věděl, že

nejvyšší ctností před Ním, pochváleno budiž Jeho jméno, je pokora, takže se dovedl usmívat i v téhle chvíli.

A tak tedy jdeme ještě jednou tou cestou, kterou jsem běžel oné noci, kdy jsem pochopil, že mám přítele, naposledy spolu dlouhou šedivou chodbou, světlo vpadá arkýři, děláme, že se neloučíme, smlouváme si schůzku napotom, až to skončí, klademe si na srdce, že nesmíme ztratit svoje adresy, určitě se sejdeme, úzkost ve mně narůstá, ale už se vidíme, jak kráčíme po ulicích, jak překračujeme prahy svých domovů. Vyměnili jsme si fotografie, ta jeho byla obyčejná, do cestovního pasu, stará nejméně tři roky, pamatuji se na ni dobře, i když jsem ji nedokázal ochránit až do dnešních dní, ale tehdy jsem si ji vytahoval, kdykoliv jsem osaměl, a civěl jsem na ni se stále nezmenšenou touhou a steskem, viděl jsem ho, jak se ode mě vzdaluje trochu klátivou chůzí. Je to tak dávno, lituji, že už o něm nedokáži říct víc, ačkoliv jsem ho měl tak rád, ale nechci si vymýšlet; když skončila válka, čekal jsem nejen na svého otce, který také zmizel kdesi v Polsku, ale i na něj, ještě jsem vytahoval tu fotografii, zdráhal jsem se uvěřit, že ho už nikdy nespatřím.

Po čase jsem slyšel, že je ani nedovezli do jiného tábora. Zastavili kdesi uprostřed polí, vyhnali je z vlaku a tam zastřelili. Ale dost možná, že ta zpráva nebyla přesná, že je zavraždili jinak.

3

V posledních dnech, které předcházely konci, svezli do našeho města vězně z nejružnějších táborů, z míst nepochybně děsivějších, než bylo naše pevnostní město. V ulicích se objevili vychrtlíci v šedomodře pruhovaných mundúrech s holými lebkami a my se pokoušeli vypátrat, jestli mezi nimi není tatínek anebo aspoň někdo, kdo by nám o něm podal zprávu. Ale ještě víc než živí, vyvstávají mi v paměti mrtví. Ubožáci mřeli v takovém počtu, že je nakládali

na vozy, jako by to ani nebyli lidé, ale jen panáci z vosku anebo figuríny. Vozy tlačilo několik mužů – dva u voje udávali směr. Z vozu trčely strnulé údy a z holých lebek hleděly nehybné oči. Vyhýbal jsem se těm vozům, ale zároveň mě přitahovaly. Šoural jsem se po opačném chodníku. Z té vzdálenosti vypadali mrtví neškodně a jen málo připomínali bývalé lidské bytosti.

Jednou se právě v takové chvíli vůz zastavil. Jeden z mužů, kteří vůz tlačili, na mě zavolal: Pojď nám pomoci, mladíku! Čím více jsem se blížil k vozu, tím více do mě vstupovala slabost, byl jsem si jist, že jim stejně nebudu nic platný. Když jsem byl už jen několik kroků od nich, ucítil jsem dosud nepoznaný pach, který mě naplnil prudkým odporem a ošklivostí.

Jakmile jsem se opřel o postranice vozu, vytanulo mi náhle, že jsem nebyl povolán náhodou. Vždyť skutečný, i když nepřiznaný důvod, který mě přitahoval k těm truchlivým vozům, bylo zjistit, zda na něm nevezou tatínkovo tělo. Dokonce ve mně celou dobu trvalo přesvědčení, že kdyby je skutečně vezli mimo mě, dostane se mi nějakého znamení, abych je vůbec ve změti tak mnoha těl dokázal nalézt. Teď, když se mi znamení dostalo, bál jsem se uvěřit mu, neodvažoval jsem se pozvednout oči. Opíral jsem se spolu s ostatními do dřevěné stěny vozu, ten se pak opravdu pohnul a já mohl odejít. Na okamžik jsem vzhlédl a spatřil přímo nad sebou tmavé oči, příšerné skleněnou nehybností. Nevykřikl jsem ani. Odšoural jsem se stranou, byl tam právě kus trávníku, posadil jsem se na něj. V ústech pachů sacharinové sladkosti, ještě jsem vnímal, jak ode mě odstupuje vědomí.

Týž, anebo snad příští večer už jsem usínal, když mě probudil nezvyklý a neutuchající řev blízkých motorů. Vstal jsem, vytáhl zatemnění a otevřel okno. Ještě stále trvala možnost, že naši věznitelé projedou městem a postřílejí nás. Měli však už jiné starosti. Stejně jako my se ocitli na hranici bytí a nebytí, na prahu svobody, která pro ně znamenala prchat, nikoliv vraždit. A tak jsem stál u okna

v počínající noci, upjatý k neustávajícímu hukotu. Ozývala se také střelba a těžké výbuchy dělostřeleckých granátů. Pak jsem slyšel něco zcela nepravděpodobného v těchto ponurých místech: mnohohlasý nadšený výkřik, a stále a znova provolávané: hurá! A někdo běžel pod oknem a křičel jako pominutý: Rusové přišli!

Matka vstala, objala mě a zlíbala. Já zvedl bratra Hanuše a ukazoval mu do tmy, kde náhle zaplanulo několik raket a odkud vanul pach dýmu a střelného prachu. Tohle tedy byla ta chvíle, o které se mluvilo celých pět let, byli jsme svobodni. Byli jsme *osvobozeni*!

Druhý den jsem stál od brzkého rána u polozbořeného plotu, který odděloval toto místo od světa, a díval se na kolony tanků, aut a koní, jak táhli vozy ozdobené obrazy státníků jako ikonami, valily se jediným směrem v nezadržitelném proudu, podobny řece, lávě, kobyolkám, přírodnímu jevu. A vojáci ve špinavých, uprášených uniformách občas vyhodili z auta hrst cigaret anebo cukrátek, v tu chvíli se dav vždy znovu potrhal a hnal se k silnici.

A vzpomínám si na okamžik, kdy se jeden z mužů v pruhovaném hábitu pokusil dosáhnout na balíček cigaret, který zůstal ležet uprostřed vozovky. V šíleném chvatu, ve snaze urvat celou kořist pro sebe nestačil včas uhnout, a tak jsme ho mohli všichni vidět, jak se kácí, jak se po jeho ležícím těle převaluje kovový pás tanku. Vytáhli ho za nohy, sotva tank přejel, nesli ho kolem mě a já viděl, jak mu z puklé lebky vytéká zakrvácený mozek. Vnímal jsem, jak do mě vstupuje slabost, ale nehnul jsem se ze svého místa, a tak jsem uviděl, jak v krátké přestávce mezi dvěma kolonami vozů ženou hubeného človíčka. Byl bos, v tmavých a pěkných kalhotách, v běloučké košili, v ruce držel aktovku a nádherně prchal před davem vychrtlých pronásledovatelů. Ale tady u plotu nás bylo příliš mnoho, najednou se ocitl v kruhu. Snažil jsem se dostat co nejbližší, ale obklíčili ho rychle a kromě toho jej povalili na dlažbu. Prvně jsem spatřil soud lidu, slyšel jsem skřeky, nadávky, také německé prosby, pak rány, chropot – za chvíli ho už také nesli, teď bez košile,

bez tváře, nesli ho patami proti mně, a viděl jsem, jak smrtelná žlut' prosvítá nánosem prachu. Muselo to na mě zapůsobit, když si pamatuji ty scény i do podrobností, ale přece jen ne natolik, abych se přestal dívat a přestal jásat. Mrtvých bylo příliš mnoho, než abych dokázal vždy znovu ustrnout.

O několik dní později – nad městem vyhlásili přísnou karanténu – přijel můj bratranec Jiří, aby nás vyvedl z pevnosti.

Převlékli jsme se do svých nejlepších šatů, nohavice mého pár let starého „námořnického“ obleku mi sahaly do půli lýtek; byl jasný den uprostřed května, kráčeli jsme po ulicích dosud přeplněných lidmi: toto je kostel, jehož věž jsem denně vídával, koňské hlavy nad vchodem do kasáren, v tomhle dřevěném pavilonu hrála po několik týdnů kapela, aby ji mohli předvést komisi Červeného kříže, tady jsou Vrchlabské kasárny s odšívovací stanicí; když jednou přivezli transport polských dětí, nikdo nechápal, proč se děti vrhají na zem a prosí o smilování, několik ulic, jimiž jsem bezpočtukrát procházel, masivní zdi šancí; plot, který ještě před několika dny ležel polorozbořený u kraje chodníku, zcela zmizel, na jeho místě patroloval uprášený šikmooký voják. Překročil jsem tu už jenom myšlenou čáru plotu a ihned mě ochromila hrůza, že se něco musí přihodit. Vojáček, který se právě od nás vzdaloval, se otočí, stiskne spoušť samopalu a my klesneme mrtvi, potrestáni za to, že jsme překročili hranici, kterou přece není možno takhle bez trestu překročit. A z křovin se vysunovaly hlavy v šedozelených čepicích opatřených lebkou, naši bdělí, věční, nepřekonatelní strážci. Přešli jsme kolem rudého vojáčka a vzdalovali se po silnici k mostu. Toto je mlýn, jehož vůni jsem znal, ale který jsem nikdy nespatrił, toto řeka Ohře a most, po němž přešlo tolik mých známých, obyčejný most! A byl jsem tedy svobodný, mohl jsem sejít ze silnice, přeskočit příkop, běžet do polí. Za další zatáčkou čekal malý nákladák, v kotli si vyráběl plyn na cestu, korbu měl ověšenou prapory, ještě jednou jsem se ohlédl; a vtom se věž kostela i cihlová stavebnice pevnostních zdí,

na nichž seděly zelené trávníky, pohnuly. Moje dětství, mí přátelé, dvanáct set padesát dva dní, děsivé letní bouře, staletá lípa pod oknem, boží oko v její koruně, život na niti, tmavé půdy, pach místnosti přeplněné lidmi, páteční modlitby na ložnicích, pohřební vozy, na jednom odváželi mého dědečka, průvody lidí s čísly na krku, urostlí esesmani, Arie, jehož fotografii si vezu v kapse, čekání na tuto chvíli, všechno se vzdalovalo, sklouzávalo do korun stromů. Dřevoplyn dráždivě a nezvykle čpěl, bratranec vybalil z aktovky krajíc chleba s vajíčky a plátky válečného salámu a domácí buchty s tvarohem a se zavařeninou.

Vyptával se na tatínka, od kterého jsme neměli už několik měsíců zprávu. Auto v každém větším kopci zastavilo a já pokaždé seskočil z korby a šel těch několik svobodných kroků po silnici, podél příkopů plných ještě nezrezivělých příleb a automobilových trosek. Když jsme konečně vyšplhali na výšinu, z níž jsme mohli spatřit Prahu, matka se rozplakala a nebyla k utišení.

4

Náš byt v domě na Staroměstském náměstí (hned druhý den po našem příjezdu, ačkoliv mi to rozmlouvali, jsem se tam rozběhl, protahoval se mezi zpola rozebranými barikádami, přeskakoval díry v dlažbě a slézal hromady kamenů a žulových kostek a zevloval na zbořeniště a převrácenou tramvaj, až jsem tam dospěl a s ustrnutím zíral na zubožené, ohořelé, kouřem čpící torzo radnice) byl dosud uzamčen, opuštěn a prý plný cizích věcí, bydleli jsme tedy první dny u tety Simony.

Teta Simona byla žena otcova bratra Gustava. Strýce jsem skoro nepamatoval, protože ze země uprchl ještě před začátkem války; teta zůstala, neboť věřila, že válka nepotrvá dlouho, bála se ciziny a nechtěla opustit starou matku. Teď čekala na svého muže stejně

jako my na otce a dočkala se skutečně. Už několik dní po válce přišlo psaní opatřené razítkem anglické vojenské pošty. Jediný arch papíru, na němž se strýc Gustav především tázal, zda žije ještě ona, její matka, bratr Viktor – tedy můj otec – a vůbec rodina, a potom se snažil vydat počet ze šesti let, kdy o sobě nemohl dát vědět, psal, že bojoval pod generálem Montgomerym u Tobruku a později se zúčastnil obléhání Cách, kde byl poněkud raněn, ale nic vážného. Teta vzlykala radostí. My však čekali marně na podobnou zprávu. Nevěděli jsme, kde tatínka hledat. Maminka telefonovala na úřady a instituce a po večerech jsme vysedávali u rozhlasového přijímače, abychom nepromeškali hlášení repatriačních komisí.

Zdálo se mi, že není možné, aby se vůbec vyskytovalo tolik jmen, tak mnoho lidí, a přitom se ještě stále neozvalo to, na něž jsme čekali. Ale čím déle jsme čekali, tím méně jsem si uměl představit, že se to jméno skutečně ozve. Zalezl jsem do kouta pokojíku, který mi byl vyhrazen a kde jsem měl postel obloženou osmi svazky Tří mušketýrů a čerstvě napečenými pamlsky. Ale večer, když jsem se konečně odtrhl od čtení a zhasl, nedařilo se mi usnout. Nedovedu posoudit, zda to, co jsem pociťoval, byla úzkost o tatínka anebo zda jsem se spíš bál o sebe ve světě bez otce. I když jsem za čtyři roky tam ztratil téměř povědomí normálního světa, světa, v němž se pracuje, vyplácí mzda a potřeby se kupují, tolik jsem chápal, že nevrátí-li se tatínek, nevrátí se už nic z bývalého života, který se zdál nadosah. Ležel jsem s otevřenýma očima, oknem padalo do místnosti nevýrazné světlo pouliční lampy. Mezi Athosem a d'Artagnanem v dunivém dusotu koní pobíhaly modrobílé postavičky, dohola ostríhané hlavy, muškety pálily a postavičky se kácely k zemi a ležely strašné, nelidské, jak jsem je viděl ležet u příkopu a na chodnících, na nehybné líce se jim sletovaly mouchy. Je možné, že tatínek takhle kdesi ležel, aniž zjistili jeho jméno, a my budeme čekat ještě týdny, ještě měsíce marně, a na mně bude, abych se začal starat o rodinu, šel vydělávat; ale jak a čím? A v tu chvíli jsem

sám sebe přesvědčoval, že tatínek je silný a vždycky si věděl rady, a snažil jsem se pro to najít důkazy ve své paměti, ale obvykle se mi vynořoval jen obyčejný obraz: je večer, otec sedí za psacím stolem, obklopen ze všech stran haldami knih a papírů, před ním poněkud stranou rýsovací prkno a jeho velké bílé logaritmické pravítko značky Faber. Tatínek pracuje, jeho hlava s černými nakrátko ostříhanými vlasy je nehybná, pohybuje se jen ruka, píše. Otec neslyší a nevnímá, a já mám co nejpřísněji zakázáno ho rušit. Anebo jsem se vzbudil uprostřed noci, bál jsem se tmy, maminka mi musela nechávat otevřené dveře do předsíně, v níž předtím rozsvítila světlo, ale v noci už bylo zhasnuto, jen na nebi tkvěl obrovský, nehybný, příšerný měsíc. Chtěl jsem vykřiknout strachy, ale vtom jsem zahlédl pruh světla, který vycházel z tatínkovy pracovny, vstal jsem, připlížil se ke dveřím a škvírou jsem ho spatřil a najednou se cítil v bezpečí. Také jsme jeli motorovým rychlíkem; vlak zastavil uprostřed polí. Když stál už několik minut, tatínek, příliš nepokojný, než aby vydržel sedět a čekat jako ostatní cestující, vystoupil z vlaku (já s ním) a pustil se k motorovému stroji. U odkrytého motoru klečeli dva bezradní strojníci. Tatínek se jich na něco zeptal, potom vytáhl z kapsy černý notýsek, který nosil vždy u sebe (neuvěřitelně ochmataný, ale miloval obnošené věci, anebo ještě spíše zkoušel věci, zda svedou sloužit nad své síly, jako to dokáže i on), cosi do něho spěšně kreslil, potom si sundal sako, poklekl na zem a začal se hrabat v motoru. (Dmul jsem se tehdy pýchou a zároveň se bál, že nepřemůže nehybnost obrovského stroje.) V bytě pod námi si pan Chromec pustil plyn, domovnice bledá rozčilením zvoní u našich dveří a tatínek v černém županu otvírá kusem drátu zámek u dveří sebevraha. Jenom nerozsvěcovat! Z bytu se valí nasládlý skličující pach plynu, otec přeskakuje cosi ležícího na zemi, otvírá okno. Věděl si rady v mnoha situacích, proč se tedy jeho jméno dosud neozvalo?

Ten sešit jsem našel až po mnoha letech, školní sešit v červených deskách. Na štítku bylo sotva čitelné otcovo jméno a nad ním nápis:

ELEKTR. ANMERKUNGEN – Březen–duben 1945

Otočil jsem první list, nikdy jsem nedokázal pochopit ani jedinou větu, ani jedinou rovnici z těch desítek tisíc vět a rovnic, které otec až dosud sepsal a spočítal, sešit jsem otevřel jenom pro datum na deskách. Na vnitřní straně desek si otec ručně namaloval kalendář na rok 1945, dny byly pečlivě škrtnuty až po dvanáctý duben, den otcových narozenin.

Na první stránce začínaly výpočty. Lambda jedna se rovná nula pět, lambda dvě se rovná jedna celá fí nula osm. Obrazce a grafy otec kreslil na rubu jakýchsi letištních formulářů s předepsanými kolonkami, které si vlepoval do sešitu: *Flugweg nach... Frontansflug um... Uhr... Fronteinflug... Zeitänderung um:... Přišlo mi podivné, že otec ještě v těch posledních dnech pobytu v německém táboře počítal, a listoval jsem stránku po stránce. Dny byly pečlivě značeny a výpočtům jsem jako vždy nerozuměl, až teprve u dne dvanáctého dubna výpočty náhle končily a otec si místo nich zapsal:*

Mám narozeniny. Jen kdybych věděl, že jsou mí drazí naživu. Nechtěl bych se dožít příštího bez nich. Doufám však, že se brzy uvidíme ve zdraví a svobodě. Mám na své narozeniny 200 g chleba na den a večer asi dostanu 1 litr polévky, 50 g margarínu a 20 g umělého medu.

A jinou tužkou, zřejmě až večer, si ještě připsal:

Ve 14.30 byl nálet na nás. Shořel barák vedle našeho. Měl jsem štěstí, že jsem se nedožil rovného celistvého věku.

Potom už zápisky následovaly plynule. Otec zaznamenával přídele potravin, rozhlasové zprávy Wehrmachtu, z nichž se snažil vysoudit pohyb vojsk Rudé armády.

Dvacátého prvního dubna je ve dvě hodiny v noci vzbudili, dali jim bochníček chleba, čtvrt kila salámu, konzervu kávoviny a čaj. Otec si ještě přibalil *svoji deku, fotky milých, logaritmické pravítko, sešity, lžíci a nůž...* Pak je vyhnali směrem severním.

Do večera ušli dvacet pět kilometrů a otec spolu se svým přítelem G. spal pod širým nebem v lese. Snědl čtvrtinu svého chleba a třetinu salámu. Byl systematick a rozhodl se rozpočítat svou ubohou zásobu potravin na tři dny. Příštího rána je zburcovali už za svítání a oni museli jít nepřetržitě půl dne. Až odpoledne jim poskytli hodinovou přestávku:

Ležím na zádech a přemýšlím. Vše možné mi táhne hlavou. Co dělají moji? Zůstali tam, kde byli? Nevyhnali je také? Namlouvám si, že se tam neblíží fronta a že proto tam jsou v bezpečí. A neposlali je do Osvětimi? Potom myslím na sebe, co jestli nedojdu. Byla by škoda, neuveřejním-li práci o teorii bimotoru. Myslím, že se mi to podařilo hezky napsat. Vzápětí mi napadne, že je to nesprávné myslet na takovou maličkost. Hlavní věc, že Němci válku prohrají. Ano, to se hezky řekne, ale přece bych nerad zůstal ležet tady v písku. Nechci na samém konci prohrát! Snědl jsem pomalu kousek chleba a salámu. Ubývá to, až z toho jde hrůza! Jdeme dál. Začíná pršet, fičí to studeně, asi od moře, možná že už není tak daleko. Dám si deku přes hlavu. Táhne se to hrozně. Těžce zvedám nohy. Kabát i deka váží cent, nevím, jak to nést. Nejraději bych to zahodil, ale co v noci? A co jestli nepřestane pršet?

A stále dál, už jsme ušli aspoň 25 km. Kam až chtějí dojít? Na obzoru je vesnice – snad tam. Ne. Zas dál. Ještě několikrát procházíme vesnicemi, až konečně už pozdě večer SS v lese ohraničí čtverec. Je strašlivé mokro, všechno je prosyceno vodou. Shodil jsem deku ze sebe a myslím, že padnu dopředu. Jsme tři, kteří se snažíme nalézt sušší místočko ke spaní. S G. hrabu listí a sháním drát nebo klacek na kostru střechy. Tu střechu udělám z jedné deky, několika klacků a provázků, kterými to všechno svážu. Jednu deku na zem, pod jednu si lehne všichni tři a jedna nás má krýt proti dešti. Když jsem hotov, sním kousek chleba, lehnu si. Nemám sílu ani na myšlení V noci prší. Úplný liják. Jsem hrdý na svoji střechu. Je to zázrak, voda stéká po dece jako po stanovém plátně. Vzpomněl jsem si na skautské výlety. To bych si byl netroufal udělat tehdá. Spát na zemi a místo stanu jednu tenkou deku. V dubnu! A bez jídla 35 km denně. Ale viděli jsme jednoho chlapce, který už nemohl dál. Zůstal ve škarpě, červenou díru uprostřed hlavy. Nechci takhle skončit! Nesmím! Musím vydržet všechno! Němci už válku prohráli, nechci ji také prohrát. Mám ještě velké plány.

23. IV. 1945. Vaříme čaj. Je málo času, dostal jsem jen šluka. Snědl jsem kousek chleba a salámu z poslední třetiny. Táhneme se opět po rozmoklých a bahnitých cestách. Večer první den jsem si vyměnil s jedním Polákem svoje polobotky za větší a vysoké boty. Jsou mi až moc volné. Dělají se mi puchýře na chodidle, bolí to pokaždé, když došlápnu. Jak se to dnes hrozně táhne, vedoucí stále nás honí, už je poledne a žádná přestávka. Proč ten spěch, když stejně nemůžeme mít žádný cíl? Trápí mě hlad a žízeň. Žvýkám nějakou rostlinu, která roste ve škarpě a chutná jako pórek. Ušli jsme již nejméně 35 km od rána a plazíme se loukami jako raněný had. Bolí mě hrozně nohy i chodidla – jako bych chodil po ohni. Jdu. Levá, dlouho nic, pravá, zase nic, levá. Jen bolest. Přece však jsme došli do vesnice bez jediného

mrtvého. Většina hochů dostávala balíčky z domova, takže jsou v dobré kondici, jsem jeden z mála v těch pěti stech, který již měsíc skutečně hladověl a teď žil jen z vlastního těla.

Rozdělili nás do dvou stodol, byla tam sláma a střecha. Skoro jsem upadl na zem, chvíli jsem ležel, pak jsem snědl poslední kousek chleba, ale hlad jsem měl ještě větší.

24. IV. Ráno vstáváme a myjeme se u žlabu. Začít den bez jídla? Jdu tedy na dvůr ke stráži – esesák vybírá lidi k práci. Hlásím se a doufám, že se dostanu do styku s domácími a že se mi podaří vyměnit to jediné, co mám: kávovou konzervu. Jdeme pro pitnou vodu. Ve dveřích sedí nějaký Polák a jí chleba. Vypadal jsem asi strašně žádostivě, slitoval se nade mnou a zavolał, jestli esesák dovolí, on mi dá. Skočil jsem tedy k Polákovi – krajíc byl ještě skoro celý a namazaný sádlem, dokonce v něm byly kousky masa. Půlku jsem dal G., půlku jsem snědl já, v životě jsem nejedl nic lepšího. Nakonec jsme dostali od statkáře do čepice horké brambory, hned se nám zdálo, že máme vyhráno.

Asi v jedenáct hodin jsme vyrazili, šli jsme několik hodin písčnou pouští, najednou vidíme vedle cesty v lese tábořit esesáky, všude je spousta aut, vozy, bedny, kuchyně, vězni, koně. Blížíme se k jakémusi vysokému lesu, který roste na písčině. Všechny tábory z okolí Berlína jsou teď v Mecklenburgu v lese. Snad 40 000 lidí.

Prý tu zůstaneme delší dobu. Je to vlastně štěstí, jsem strašně unavený. Ani stan se mi nechce dělat. Neprší, tak si jen nahrabeme listí u jednoho velkého kmene. Dám jednu deku pod nás a s G. si lehneme. Den minul bez příhod a bez jídla. Jak dlouho to mohu vydržet? Všichni hovoří jen o dvou tématech. Co s námi hodlají udělat a dají nám vůbec najíst?

V noci mě vzbudil hukot motorů a silná střelba. Uvažoval jsem o situaci docela klidně. Bez jídla mohu vydržet ještě pět nebo šest dní. Na víc nemám sil. Bud' všechno skončí do té doby,

anebo skončím já. Pak jsem myslel na rodinu. Co se s nimi stane, nevrátím-li se? Bude to podobně jako se mnou. Adam a Hanuš budou stejně staří, jako jsme byli Gustav a já, když náš otec padl. Ale jistě dostanou nějaké peníze za moje patenty, o to budou mít život lehčí než my. Jak ležím, tlačí mě v kapse sešit s výpočty bimotoru a logaritmické pravítko. Říkal jsem si celou cestu, buď přežiju s tím, anebo nepřežiju, zahodit je by mi stejně nepomohlo. K čemu teď logaritmické pravítko, vím, že když to přežiju, budu si moci koupit jiné, ale přesto jsem se neodhodlal vyndat ty věci z kapsy. Co kdyby mi je někdo ukradl?

25. IV. Odpoledne k mému velkému překvapení se dozvídám, že dostaneme najíst. Náš stovkař se vrací s kilovou konzervou masa. Naskýtá se nám dramatický obraz rozdělování konzervy na sto dílů. Ale já mám velké štěstí, podaří se mi přece jen vyměnit kávovou konzervu za pytlíček brambor. Rozhodli jsme se s G., že si uvaříme polévku. Z úsporného důvodu, a aby byly brambory dobře stravitelné, jsme je rozkrájeli na jemné proužky a vařili je. Nakonec jsme přidali 2 dekagramy masa, pak jsme jedli střídavě každý jednu lžíci. Když jsme snědli polovinu šálku, vyměnili jsme si lžíce, protože nebyly přesně stejně velké.

Přišel mě navštívit L. Milý hoch, student elektrotechniky z Prahy. Ačkoliv byl Slovinec, zatkli ho společně s českými studenty. Vysvětloval jsem mu v táboře spoustu věcí z elektrotechniky, chudinka za těch šest let zapomněl i to málo, co znal, a přitom techniku miloval. Dal jsem mu teď jeden velký opečený brambor. Nechtěl ho vzít, až po dlouhé domluvě. K takovému odmítání musí být nějaká síla. Vždyť několik dní nejedl. Vypravoval, že na cestě z tábora sem ztratili ze šesti set lidí sto padesát! Najednou mě vzal stranou a sdělil mi, že ilegální revoluční organizace Jugoslávců a Rusů připravuje vzpouru. Po úvaze o situaci, která ukazuje, že nám hrozí smrt vyhladověním nebo plynem, se vedení rozhodlo začít vzpouru co nejdříve, dokud nejsou členové organizace úplně

vyčerpání. Delegace vyjednává s komunisty ostatních národů – zejména s Němci. V noci v určitou hodinu mají být na různých místech současně přepadeny hlídky, odzbrojeny a se získanými zbraněmi má být napadeno jádro eses. Počet eses se odhadoval na 3000. Byl to tedy podnik šíleně odvážný, ale co jiného zbývalo? Stmívalo se, všude bylo vidět ohníčky, kouř, stany z dek a skupiny vězňů, kteří se tiskli k sobě. Na volání: Feuer aus! začínaly ohně zhasínat. Brzy nastala naprostá tma a ticho, nikdo by nevěřil, že v tom lese se skrývá půl sta tisíc lidí, kteří se z posledních sil pokoušejí žít. Spal jsem opět pod širým nebem. Napadlo mi: tak opět trampuji, jako když jsem býval ještě student, ale podmínky se změnily! Jako by někdo udělal šílený statistický pokus, kolik procent lidí vydrží hlad, zimu a únavu z dlouhých pochodů.

26. IV. Moje první myšlenka ráno je: Dostaneme něco jíst? Nejsem sám. Všechny nás ovládá stejná myšlenka. Nedostali jsme nic. Hledáme na zemi bukvice. Jsou těžko k nalezení. Sedím na zemi a hrabu v listí, až nějakou najdu. Vyloupnu ji, chutná jako lískový oříšek. Ale většina z nich už je shnilá. Čas od času popolezu kousek dál. Představuji si, že to listí už je nesčíslněkrát přehrabané. Od zvěře a teď ještě od lidí Ale trpělivě pročesávám svoje okolí, šetřím silami, neudělám zbytečný krok. Hlad mám hrozný, bukvicemi se vůbec nelze nasytit. Myslím už jen na jídlo. Stydím se za to a zlobím se na sebe. Tak, říkám si, teď ti dal život příležitost ukázat, dokážeš-li víc než ostatní. Sedět a počítat bimotor se proti tomu tady zdá směšně lehké. Sváteční. Musím přestat zabývat se myšlenkami na jídlo a jednat rozvážně. Rozhodl jsem se, že budu šetřit silami – hledáním bukvic ztratím víc síly, než jí nazpět získám. Lehnu si tedy (vleže člověk spotřebuje méně energie) a jen třikrát denně se krátce projdu, aby si moje údy zcela neodvykly pohybu.

Ležím. Myslím na svobodu. Být opět se svými drahými, že mě čekají, že mě budou potřebovat, to mi dodává odhodlání. Musím

vydržet! Nenávidím v téhle chvíli systém, který zavinil tu hroznou bídu a utrpení. Finanční magnáty a průmyslníky, kteří tak dlouho spekulovali, až svět uvrhli do války. Utrpení nás všech je jim lhostejné, jen když zůstane zachována jejich moc, jejich impérium. Ale jejich šílená nenávist proti socialismu v SSSR, kde poslali pány pracovat, kde na místa vládců usedli obyčejní pracující lidé, jim docela zatemnila oči. Snad aspoň k tomu všechno tohle strádání bylo dobré, že mi docela otevřelo oči. Přišel L. a sdělil mi, že němečtí komunisté navázali kontakt s našimi vězňáky a ti je ujišťují, že prý náš tábor přebírá Červený kříž. Po dlouhých debatách bylo rozhodnuto, že se s povstáním ještě počká. Mám jen obavu, abychom nenaletěli nějakým esesáckým povídačkám. Ukládám se brzy ke spánku. Mám tak slabé nohy, že už i pomyšlení na to, jak vstanu a udělám několik kroků, mi působí utrpení, a okamžitě si uvědomím bolest v nohou. Chvilími jako by na mě přicházely mdloby, přemáhám je. Kolik neštěstí způsobil majetek, touha lidí vlastnit, bohatnout, mít víc než druzí. Jakmile někdo dosáhne majetku, začne se bránit pokroku, třeba se zbraní v ruce. Cožpak to nelze změnit? Musí se lidstvo stále zabíjet ve válkách? Je to přírodní zákon? Nikoliv, nevěřím! Bude-li pánem světa ten, kdo pracuje, odpadne důvod pro dobývání světa. Pracující lid se domluví a v plánovitém hospodářství sníží pracovní dobu, zmizí nezaměstnanost a krize. Každý bude pracovat, tím vznikne vysoká kupní síla i výroba a nastane blahobyť. Proč by pak měly být války? Jen když to vezmeme do rukou, ukážeme světu, jak může být krásný a bez nebezpečí a bez obav před budoucností.

27. IV. Ráno jsem se rozhodl, že o sebe musím víc dbát. Úplná netečnost k zevnějšku člověka oslabuje. Je výrazem, že člověku už vlastně na ničem nezáleží. Oholil jsem se. Ale nemohl jsem se přitom na sebe dívat. Jako by z toho střepu, který mi někdo půjčil, se už na mě dívala má vlastní mrtvola. Minulo dopoledne

a k jídlu nebylo nic, ale k polednímu jsem uslyšel nadšené volání: Hurá! Co se stalo? Na okamžik mě napadlo, že už snad přišli Rusové. Vstanu a jdu se podívat směrem, odkud přichází volání. Stojí tam řada bílých aut s červeným křížem. Asi dvacet jich bylo. Dozvídám se, že pro nás přivezli balíčky s potravinami. Říkám si, že nám je esesáci přece nevydají, ale stal se zázrak (asi už je Rudá armáda přece jen blízko), opravdu jsme k večeru dostali pětikilový balíček pro tři osoby. Odpoledne jsme s G. porazili strom (už vědomí, že dostaneme balíček, nám dodalo síl) a postavili z jedné deky stan pro tři lidi. Balík jsme rozdělili. G. nařídil, že musíme šetřit. Namazali jsme si po jednom keksu, snědli kousek čokolády a konec. Tohle nám musí vydržet nejméně týden, říkal G. Nevíme, kdy zase něco dostaneme. Krabici jsme zahrabali do listí a spíme na ní.

Čekali jsme na něj uprostřed horkého červnového dne. Vybavuji si auta plná praporů a zubožených lidí. Aut bylo několik, nevěděl jsem, z kterého vystoupí. Pak jsem viděl, že matka – ale i ona jakoby s rozpaky – udělala několik kroků vstříc jednomu z mužů. Nepoznal jsem ho. Byl oblečen v jakýchsi podivně plandajících civilních šatech, na ramenou měl těžký vlněný přehoz, hlavu dohola ostrříhanou. Z jeho tváře nezůstalo nic známého kromě očí. Plakal. Přivezl nám kromě té vlněné deky (matka ji později rozpárala a upletla nám z ní tak tlusté ponožky, že jedny z nich se mi dodnes nepodařilo prochodit) dva stanové dílce, několik vojenských misek a konviček (nikdy je nedovolil vyhodit), velkou masovou konzervu a tři tabulky čokolády z posledního balíčku, který dostali na cestu.

Ještě toho večera se sešla celá rodina, všichni, kteří přežili. Otec, pro něhož se nepodařilo najít šaty, v nichž by nevyhlížel jako has- troš, v bílé košili staršího bratra a v tmavých kalhotách, vykoupaný, s velkýma, náhle vyniklýma ušima a s tvářemi propadlýma, seděl v čele stolu a vykládal: o prvním pochodu smrti v zimě a o druhém

pochodu smrti, který pro něho trval vlastně až do této chvíle, protože někteří z jeho druhů zemřeli ještě potom, co tábor osvobodili, a poslední dva zemřeli na autě cestou domů.

V otcově vyprávění kralovala smrt. Byla tak všudypřítomná a tak nedozírná, že ztrácela rozměr, nevyvolávala už ani děs, spíš jenom únavu. Potom otec začal kázat o příštím uspořádání světa. Nepochyboval, že budoucnost patří novému uspořádání společnosti, které nazýval socialistickým. Socialismus osvobodí lid od válek, bídy a nezaměstnanosti.

Nevím, jestli s ním ostatní souhlasili, nejspíš neměli názor, nerozuměli tomu, co říkal. Ale všichni přikyvovali a bratranec dokonce črtal na papír obraz té scény: mého dohola ostříhaného, vychrtlého tatínka, jak káže za bílé prostřeným stolem o lepší budoucnosti světa. Já seděl na konci velkého stolu plného talířů, sklenic a mis s jídlem, žaludek k nevolnosti nacpaný a zbožně jsem naslouchal, šťasten, že tam vpředu sedí otec, že se vrátil, že se jako vždy nemýlí, což dokázal tím, že se vrátil, a že pro mě jeho návratem navždy skončila válka. Netušil jsem, že pro mě jako pro mnoho jiných válka skončit nemůže. Ponesu si ji v sobě dokonce i tehdy, až na ni zapomenu, až se ke mně už nebude vracet ani ve snu. Nikdy se nenaučím vyhodit kus chleba ani uvěřit, že cokoliv, co jest, nemůže být zvráceno během jediného okamžiku. Nevím, snad tenhle pocit nejistoty je blíže skutečnému stavu věcí, nehodnotím jej, ale ta trvalá podvědomá úzkost z náhlého výbuchu zkázy spolu s utkvělou představou, že člověk žije především proto, aby jej odvrátil, mě hnaly směrem, kterým bych se nejspíš jinak nebral. Přesvědčen, že musím učinit něco, aby už lidé nikdy neztratili svoji svobodu, aby se už neocitli v neprodyšně obemknutých prostorách, odkud není úniku, kde vládnou jen řeznické nože, jsem se chystal stát pěšáčkem revoluce, koníkem, na jehož záda usednou noví řezníci, aby sehnali rozprchlé lidské stádo do znovu vybudovaných ohrad a svými noži začali dílo nového života.

Kapitola druhá

1

Nikdy ve svém životě neměl Adam kancelář pro sebe, ale prvně se o ni podílel se ženou. Dokonce byla dr. Alice Richterová mladá a svobodná (proč by také měla spěchat s vdavkami žena, která za nedlouhého působení u soudu rozvedla stovky manželství a vyslechla přitom mnoho důkazů, že se společný život skládá z podvodů, nevěř, pomluv, přetvářky, sexuálních nechutností a sporů o to, kdo bude mýt nádobí a komu patří auto), ale rozhodně ne krásná ani příjemná. Mluvila ostrým a příliš hlučným hlasem, který se zdál stále k něčemu nabádat anebo se o něco přít. Také mu vadilo, že bere příliš vážně důstojnost svého povolání. Zřejmě nezaznamenala naprosté znevážení té důstojnosti vnějšími okolnostmi. Navíc si nebyl jist, jaký je její vztah k těm vnějším okolnostem. Tvářila se sice, jako by cítila sympatie k jeho postiženým přátelům, i k názorům, které on zastával v době, kdy lidé ještě mohli aspoň trochu své názory projevovat, ale pokud věděl, byla ve straně, dokonce do ní vstoupila v době, kdy on z ní vystupoval. Proč ji vůbec posadili k němu do místnosti? Nepověřili ji, aby ho hlídala a podávala o něm hlášení?

„Víš, že syn té Obensdorfové je důstojník?“ zeptala se. Svlékala si zrovna talár, měla na sobě žlutou sportovní košili a kratičkou bílou sukni, vypadala, jako by se právě chystala nastoupit na kurt.

Proč se stará o jeho proces?

„Kdyby se chtěl pomstít jen té babce anebo kdyby mu šlo jen o ty prachy, vybral by si na to přece jinou chvíli. Ne zrovna, když tam bylo to děcko,“ řekla.

„Je možné, že o děcku nevěděl.“

„Anebo čekal, až tam přijde!“

„Proč myslíš?“

„Moh nenávidět celou tu rodinu. Bývají plní nenávisti.“

„Učili je ve škole, že jistý druh nenávisti je v životě nezbytný. Možná to špatně pochopil.“

„Takové nemusil nikdo nic učit!“ zvýšila hlas.

Určitě ji bylo slyšet až na chodbu. Proč se s ní pouštěl do sporu? Pořád si nezvykl, že je lepší mlčet, aspoň mlčet, když už nechce hlasitě souhlasit se vším, co ti kolem něho tvrdí. Otevřel desky se spisy, řekl však smířlivě: „Neboj se, všechno zvážíme!“

Potom jsem chodil po ulicích, dokud nezačalo svítat. Hned nato jsem se odebral za svou družkou Libuší Körnerovou neboť v té době byla již sama doma a směnu měla až odpolední. Požádal jsem ji o prášek na bolení hlavy, která se mi opět velmi rozbolela a o nějaké peníze které jsem jí slíbil vrátit. O mém činu jsem jí nic nepověděl. Poté jsem byl zadržen. Dodávám, že ulice jimiž jsem chodil si již nepamatuji ani že bych byl potkal někoho známého. Nikoho jsem v té noci nenavštívil ani nikomu netelefonoval neb jsem neměl komu. K této výpovědi nemám již co bych dodal.

Výpověď byla dokončena dne pátého dubna.

Přečetl ještě několik listů s doplňujícími výpověďmi, které ve skutečnosti nic nedoplňovaly.

Uvědomil si, že se na něho dívá. Když k ní vzhlédl, rychle sklopila oči, začala si sklízet věci ze stolu. „Adame,“ ozvala se, „myslím, že jsem ti to zapoměla vyřídit. Včera tě volal Oldřich Ruml. Máš se mu ozvat.“

Poděkoval jí za vzkaz.

„Ty ho znáš dobře?“

„Ani nevím.“ Její zvědavost v něm vyvolávala podezření. Po čem zase pátrá?

„Seděli jsme spolu kdysi v jedné místnosti. Jako teď my dva. Ale to už je dlouho.“ Napadlo ho, že Oldřich by mu mohl poradit v Magdalénině záležitosti. Vždycky měl spoustu užitečných známostí a styků.

„Znáš jeho ženu?“ zeptala se. „Je přece ženatý.“

Ženatý byl dokonce déle než Adam. Tehdy se zrovna vzali a Alexandra vypadala tak na šestnáct. Velice se líčila, což se mu nelíbilo. „Tehdy“ znamenalo před více než deseti lety, když se vrátil do Prahy a Oldřich ho uváděl do společnosti.

„Už jsem ji dlouho neviděl. Myslím, že pěkně malovala,“ řekl, protože tahle informace mu připadala dostatečně bezvýznamná. „Ale nevím to určitě. Pak se jim narodila dcera.“

Zaklapla kabelku, ale neodcházela. Čekala. Nejspíš chtěla uslyšet něco víc, ale on nevěděl, proč by jí měl cokoliv sdělovat. Otálela ještě chvíli, když však mlčel, vyšla z místnosti.

Na váš dotaz sdělujeme, že pacient Karel Kozlík byl na našem oddělení vyšetřován jak po stránce somatické tak neurologické. Bylo s ním také provedeno několik základních testů (Minnesota, Rorschach aj.).

Celkově jevila osobnost vyšetřovaného některé patogenní rysy (především paranoidní a schizofrenické). Intelektové výkony Karla K. byly dobré, i když poněkud oslabeny neurotický. Afektivita je nezralá, egocentrická, infantilní se sklonem k afektivním rozladám. Z neurotických rysů – negativní mater imago (Weiss. šok) a kastrální úzkost. Patrný i jiné patologické rysy jako sensitivní vztahovačnost, narcismus. Pacientovi bylo navrženo ambulantní léčení pacient se však na smlouvenou první návštěvu nedostavil.

S pozdravem MUDr. Kvěch Václav

P. S. V příloze zasílám text dokončování vět, který by Vás mohl zajímat.

Dokončování vět

Jméno: Kozlík Karel

Dokončete tyto věty, jak nejrychleji můžete. Napište vždy první myšlenku, která vás napadne. Nebraňte se vašim skutečným pocitům. Jestliže vám bude dělat potíže některou větu dokončit, dejte ji do kroužku. Můžete se k ní vrátit po dokončení ostatních.

- 1. MYSLÍM SI O SOBĚ, že jsem zvláštní člověk*
- 2. JEDNA Z PODSTATNÝCH VĚCI, KTERÉ CHCI UDĚLAT odstranit konvence*
- 3. KDYŽ JSEM SÁM je mi dobře*
- 4. V NAŠÍ RODINĚ nejsem spokojen*
- 5. TRAPÍ MĚ sociální izolovanost*
- 6. JISTOTOU SE MÍNÍ neochvějnost neotřesitelnost myšlenky*
- 7. PENÍZE JSOU moc*
- 8. MÉ DĚTSTVÍ za mnoho nestálo*
- 9. OBZVLÁŠTĚ SE TĚŠÍM NA trampování a zábavu*
- 10. NEJVÍCE MĚ RUŠÍ PŘI PRÁCI nadřizení*
- 11. VSADIL BYCH KRK NA TO, ŽE mé myšlenky jsou v podstatě ušlechtilé*
- 12. NEJŠTASTNĚJŠÍ DOBA V MÉM ŽIVOTĚ poznání Vlastimila P.*
- 13. JEDNA Z PODSTATNÝCH VĚCÍ V MÉM ŽIVOTĚ vada pravého oka*
- 14. NEJVĚTŠÍ VZTEK MÁM když mé plány zkrří primitiv*
- 15. DĚLÁ MI ZVLÁŠTNÍ POTĚŠENÍ způsobit radost někomu, koho mám rád*
- 16. SMYSL ŽIVOTA JE smrt...*

Z posudků daktyloskopů plynulo, že na kohoutku od plynového sporáku se nenalezly otisky prstů. Kohoutek příslušející k hořáku,

z něhož unikal plyn, byl zřejmě po posledním užití (tedy v poloze: otevřeno) otřen hadrem. Hadr předtím pravděpodobně užívali k čištění bot, neboť na kohoutku byly nalezeny stopy hnědého krému na boty značky Tagal. Hadr našli pohozený v rohu kuchyně, krém v komoře. Na vnitřní klice vyražených bytových dveří zjistili otisk palce, otisk nesl stopy zmíněného čisticího prostředku na boty a byl identifikován jako otisk palce levé ruky Karla Kozlíka. Dá se tedy předpokládat, že Karel Kozlík byl posledním, kdo opouštěl byt Marie Obensdorfové dne 3. dubna, v opačném případě by musel otisk jeho palce být aspoň částečně setřen dlaní osoby, která ho následovala, pokud ovšem neodcházela zároveň s ním.

Kdyby dveře nevyrazili, ale odemkli, nejspíš by byl otisk setřen ne jednou, ale mnoha dlaněmi osob, které přicházely do bytu a opět z něho odcházely oné osudné noci; protože kdo si v první chvíli v bytě plném plynu připustí možnost zločinu, a tedy si vzpomene na nějaké otisky prstů?

Chemická expertiza zjistila, že voda v hrnku, který stál nad hořákem, i voda rozlitá pod hořákem neprošly varem, *takže lze bezpečně předpokládat, že nemohlo dojít k uhašení plamenu přetékající vodou.*

Obrátil další list.

V lékařské zprávě o vyšetření mrtvol Marie Obensdorfové nar. 19. 10. 1902 a Lucie Obensdorfové nar. 23. 4. 1960 se uvádělo, že na těle obou mrtvých nebyly nalezeny žádné stopy násilí.

Barva posmrtných skvrn nasvědčuje otravě kysličníkem uhelnatým. Smrt u obou obětí nastala kolem druhé hodiny po půlnoci dne čtvrtého dubna. Smrt s největší pravděpodobností způsobil svítiplyn unikající otevřeným hořákem pod hrncem zpola naplněným vodou...

Věk majitelky bytu...

Kdosi zaklepal, a teprve když ho podruhé vyzval, aby vstoupil, se pootevřenými dveřmi protáhl vzdutý těhotný život a až za ním, jakoby v úzkostném záklonu, se objevil zbytek trupu a hlava, tvář s narudlou pletí, bezvýraznýma očima a velkými, odulými rty.

„Nechtěla jsem rušit!“ Hlas měla poněkud ochraptělý a podle intonace ji zařadil někam mezi servírky a uklízečky.

„Co si přejete?“ a ukázal jí na volnou židli.

„Já jsem Körnerová,“ posadila se. Dýchala hlasitě a ošklivou tvář jí pokrýval pot.

„Co si přejete?“ opakoval.

mlčela. Její oči se k němu úpěnlivě upínaly. Konečně se ozvala: „Řekli mi, že snad vy, pane, pane..., soudruhu...,“ opravila se. Zdálo se, že se jí nepodaří překlenout obtížnost oslovení. „Že vy, soudruhu, budete soudit Karla... Kozlíka, za to, co se přihodilo tam v tom bytě.“

„Kdo vám řekl, že já?“

Zalekla se a mlčela. Pak přece jen řekla: „Já myslela, že když čeká dítě, že ho nesmějí to...“

„Na budoucího otce se nevztahuje ze zákona žádná úleva. Všechno, co chcete soudu sdělit, můžete povědět při přelíčení. Obhájce vašeho snoubence vás může navrhnout jako svědkyni.“

„Ale já,“ namítla, „vždyť vidíte: třeba nebudu moct.“

„Kdyby vaše svědectví mohlo objasnit něco podstatného, přelíčení se odročí. Všechny tyhle věci vám vyloží obhájce.“

„Ano, promiňte,“ řekla a vstala. „Děkuju vám.“

Všiml si, že má neobyčejně silná anebo ještě spíše oteklá lýtka.

„On za to nemůže,“ pronesla větu, kterou si zřejmě dlouho připravovala, a dívala se přitom do země. „Nechtěl udělat nic špatného, všichni byli vždycky proti němu, už to nevydržel.“

„Paní Körnerová,“ řekl a vstal také, „váš snoubenec je obžalován z dvojnásobné vraždy. Jedné z obětí bylo sedmdesát a druhé dvanáct.“

„Všichni říkají, že ho pověsej,“ pokračovala v připravené větě a stále se dívala do země. „Přece to nemůžou udělat, když se nám narodí, když on je jeho otec... Co by malýmu pak říkali lidi?“

„Tohle všechno budete moci povědět soudu při přelíčení.“

„Chtěla jsem vám jen říct, že on za nic nemůže. Nemoh to vydržet.“

„Ted' nemá smysl nic vysvětlovat.“ Jako by něco z toho, co snad potom vypoví, nějaký smysl mít mohlo.

2

Žena odjela s dětmi na dovolenou (samozřejmě o dva dny později, než původně zamýšlela) a on tedy nemusel po práci nikam spěchat. Obvykle, když na několik dní osaměl, zmocňovalo se ho rozechvění: jako by se před ním rozevřel prostor plný slibných možností. Tentokrát si uvědomoval ještě i úlevu. Všednost rodinného života ho poslední dobou unavovala. Možná že ten život byl stále stejný, ale předtím mu nezbyval čas, aby si všiml jeho jednotvárnosti. Svůj zájem, city i činy upíral jinam: k dění, o němž předpokládal, že mění tvář světa. Rovněž uspokojení svých tužeb očekával odtamtud. Ale jak se nuceně vzdaloval takovému dění, s úlekem shledával, že nemá, čím by zaplnil vznikající prázdno. Nenacházel, kam by obrátil svého nepokojného ducha, k čemu by upřel své očekávání.

V půl páté opustil kancelář. Ulice dosud žhnula horkem a byla překvapivě pustá. Všiml si tří dívek, které – jako tři pestrobarevné papoušci – postávaly na stanici tramvaje. Nejspíš se jely někam koupat. Kdyby je oslovil a nabídl jim, že je svezde, třeba by přijaly. Hrál si chvíli s tou představou, ale tři byly příliš – dokonce i v představách.

Kdy už bude natolik dospělý, aby se přestal bavit podobnými představami?

Představovat si činy má výhodu: člověk se vyvaruje jejich neblahých důsledků. Nevýhodou je, že se připraví o možnost cokoliv sám změnit. Jakou naději má však člověk na změnu k lepšímu? Jistě jen nepatrnou, ale on celý život takovou naději v sobě choval, i když změnu spojoval spíše se světem než s vlastním životem.

Nasedl do auta. Na kurtech teď v létě bude asi volno. Jenže tenis hrával nejčastěji s bratrem a ten nebyl k dosažení. A nevzal si s sebou ani raketu, měl si na to vzpomenout ráno, kdyby se teď rozjel domů, už se nikam nevypraví. Také dlouho sliboval Matějovi, že se přijde podívat na jeho maringotku, aspoň si bude moci promluvit s někým, před nímž nemusí hlídat vlastní řeč.

Maringotku našel bez obtíží – trčela osaměle uprostřed louky, zahlédl i mohutnou postavu svého přítele, jak se v holínkách plouhá loukou. Kousek stranou čněla nízká vrtná věž, od ní se rozbíhalo několik trubek. Voda dopadala do dřevěné kádě, vytékala z ní a ztrácela se v trávě. Nedaleko odtud skryta v houštinách se zřejmě vinula říčka.

Dvě palandy zabíraly třetinu vozu. Na stěnách se mezi pestrými reklamními etiketami vypínaly polonahé modelky a filmové divy. „Tyhle dvě postele jsou volné,“ ukázal Matěj, „budeš si moct vybrat. Střídáme se tu tři. Měli bychom tu být zároveň, ale to by práce ztratila jednu ze svých mála předností. Takhle si tu odsloužím svůj týden a mám zas čtrnáct dní volno.“

Vedle pečlivě uklizeného stolku na kuchyňské židli, která vyhlížela tak staře a ošuntěle, až tím dosáhla jisté malebnosti, stál psací stroj.

„Tohle si sem nalepil pan Putna,“ ukázal Matěj na obrázky, které pokrývaly stěnu. „Náš parták. Sbírá nálepky od piva.“

Adam se naklonil ke stěně. Cedar's Beyrouth měl telefonní číslo 221414 a Tanganyika tusker si dal na etiketu namalovat červeného slona v zeleném listoví.

„Zítra ráno, jestli se tu odhodláš přespat, ti ukážu naše čápy. Mají hnízdo kousek odtud na modřínu. Krásně klapou zobáky. Když začnou, říkáme tomu schůze vlády.“

„Nejsi otrávený, když tu musíš být pořád sám?“

„Někdy. Jindy si v tom docela libuju.“

„Už tu stejně dlouho sloužit nebudeš.“

„Myslíš?“

„Je to příliš veliký nesmysl.“

Matěj se zasmál. „Takových nesmyslů už se přihodilo.“ Vzal z police kbelík a pustil se k nejbližšímu prameni. Adam kráčel za ním po stezce vyšlapané ve vysoké trávě, kolem hlavy mu s pískotem přeletovali komáři. Zastavili se u roury, která čněla ze země. Matěj nastavil vědro, spustil stopky a čekal, až se nádoba naplní. „Trvá to vždycky stejně. Voda si ještě uchovává svůj řád. Představuju si, že tam dole, kam se už nedovrtáme, se rozkládá jezero. Poslední neušpiněné jezero.“ Pokračovali pěšinou v trávě, nad nimi třepotavě přeletěl netopýr. „Nevím, jak dlouho tu budu ještě měřit. Každou chvíli sem za mnou někdo přijede a přinese zaručenou zprávu, že se všechno změní a nás zase páni vezmou na milost. Každému se zdá, že musí přinést dobrou zprávu, když už sem jede a když mě vidí v holínkách a s kbelíkem. Ale představ si: čím dýl tu chodím, tím je to všechno, pro co jsem dřív žil, ode mě dál. Jestli se opravdu něco převrátí, mě to snad už ani nebude zajímat...“

Tomu nerozuměl. Kdyby on byl na jeho místě v takovém vyhnanství, čekal by jako převozník v pohádce na vysvobození.

Vrátili se do maringotky a Matěj postavil na vařič hrnek. Vzduch naplnila houbová vůně. „Roste tu kolem spousta pečárek,“ řekl, „v lese masáci a ty smrtelně jedovaté muchomůrky. Víš co?“ vzpomněl si, „za války jsem měl takový nápad: proniknu v přestrojení až k Hlavnímu stanu a tam prodám Hitlerovu kuchaři sušené muchomůrky: Das sind die echte Steinpilze. Anebo mu je nestřeženě nasypu do kotle. Představoval jsem si, že Hitlerovi určitě vaří v kotli před tím stanem.“ Nalil polévku do misky a podal ji Adamovi. „Kolik nám to bylo, když jsme se prvně uviděli?“

Adam chvíli vzpomínal. „Myslím, že mi tehdy bylo dvacet šest.“

„Vidíš. A tys soudil a já kázal lidem, jak by měli žít.“

„Taková byla doba.“

„My jsme byli takoví. A ještě jsme chtěli předělávat svět. Už bych nemoh dělat nic takového, ani kdyby mi to dovolili.“

„Co tedy čekáš? Přece nezůstaneš do smrti v komediantském voze.“

„To doufám, že ne. Jen se vytahuju, když se tvářím, že mi na tom nezáleží. Ale tady aspoň vím, že po mně nechťejí nic, s čím bych se nemoh srovnat. Můžu se tu cítit skoro svobodně.“ Vzal Adamův talíř a umyl ho v dřezu. „Ve skutečnosti čekám, jestli se ve mně ozve nějaký hlas. Mám tu k tomu klid a ticho.“ Uklízel nádobí na police, nezdálo se, že by chtěl dodat něco na vysvětlenou. „Co teď uděláme? Kousek odtud mají maringotku archeologové. Kopou keltské sídliště. Pěstujeme sousedské styky. Člověk se od nich dozví spoustu uklidňujících zpráv.“

„Třeba potom.“

„Můžeme si taky sednout ven a jen tak koukat.“

Měsíc ještě nevyšel, tma se zdála téměř úplná. Od vody kuňkaly záby a z louky přicházelo teplé vání.

Jakým hlasům v sobě to chce jeho přítel naslouchat? Zastřelo mu ticho tady mysl, anebo naopak zbystřilo sluch? Čemu naslouchám já? Naslouchám denně spoustě hlasů, které zní kolem mě. Je jich tak mnoho, že jeden přehluší druhý, a já, když jdu spát, slyším jen hukot, jako by mi hlavou protékaly proudy divokých vod. „Dali mi teď takový případ,“ řekl. „Chlap má na krku dvojnásobnou vraždu. Zabil starou babku a dvanáctiletou holku. Pustil jim plyn a pak šel pryč.“

„Je to vůbec vražda?“

„Co by to bylo jiného?“

„Představoval jsem si, že k tomu člověk musí někoho uškrtit anebo ubodat. Mohly se přece vzbudit a plyn zase zavřít. Třeba by je ani nenapadlo, že jim ho někdo otevřel. Jaký je za to trest?“

„Jsou dva mrtví – ještě k tomu dítě. A pachatel je recidivista. Jedině: špagát. Jinak se pobouří veřejnost. Anebo to, co se za veřejnost vydává.“

„Tebe to nepobuřuje?“

„Ale ano,“ řekl. „Pobuřuje mě i spousta jiných věcí. Proto nemusím chtít někoho věšet.“

„Jo, vysvětlovals mi to už dávno. Stejně mi připadá, že jsou zločiny, za které se snad ani nedá najít trest. Aspoň ne tady na zemi. Proto si přece lidi vymysleli podsvětí. Největší hrůza je v trvání – to snad platí i o trestu, ne?“

Přikývl. A jak je to s radostí? A s úlevou, s nadějí a s láskou? Vnímá, jak do něho vstupuje ticho, jak jím prochází jako slabé, očišťující vání. Ticha se obvykle bál stejně jako samoty, jako nečinnosti. Byl přesvědčen, že v takových chvílích jeho život bez užitku uplývá. Jenže jaký užitek zatím jeho život vydal?

„Budu to muset znova obejít,“ ozval se Matěj. „Ty už radši zůstaň – teď je tráva mokrá.“

Vrátil se tedy sám do maringotky. Náhle mu vytanulo, jak ho, ještě když studoval, dojímal a zároveň ohromoval osud Ovidiův – největšího básníka, jenž kdy žil. (Tak ho aspoň hodnotil latinář.) Největšího básníka poslali do vyhnanství, odloučili od ženy a přátel, zbavili domova, pohodlí, vlasti, obecnstva a nechali ho živořit, naříkat a zoufat si, nakonec i zemřít uprostřed cizí barbarské země. Vybavil si dokonce i teskné dvojverší: *Hic ego qui iaceo tenerorum lusor amorum / Ingenio perii Naso poeta meo...*

Nikdy ho ani nenapadlo, aby se zeptal: může být někdo velkým člověkem, či dokonce básníkem, když nedokáže unést svůj osud? Nenapadlo ho to, protože vždycky věřil, že velikost člověka spočívá v tom, že se bouří, mění svět a připravuje revoluci.

Matěj se vrátil. Vyndal ze stolku tlustou knihu a zapisoval čísla. Potom si vytáhl budík.

„Vstáváš v noci?“

„Máme měřit každé dvě hodiny.“

„Tvrdiv, že voda teče pravidelně.“

„Taky ji v noci většinou neměřím,“ přiznal. „Ale aspoň vstanu a provedu zápis.“

„Zapsat to přece můžeš ráno.“

„Nechci si to tak moc usnadňovat. Taky, aspoň teoreticky, by mohla přijít v noci kontrola.“

Když už ležel na palandě a hleděl do tmy, Adam řekl: „Vzpomínám si, jednou jsem četl knížku, byl to deník psychologa, co ho poslali do Norimberku během hlavního procesu. Stále jsem se vracel k několika posledním stránkám; zaznamenal tam rozsudky a taky chování odsouzených potom, co vyslechli výrok. Cítil jsem zadostiučinění, že je poslali na šibenici.“

„To je pochopitelně.“

„A když jsem přečetl paměti osvětimského Hösse, vzpomínám si, jak jsem si několik večerů představoval, že bych ho před popravou přivedl před plynovou komoru, do které bych zavřel jeho ženu a děti a přinutil ho aspoň, aby se díval, jak umírají.“

„V jakém jazyku jsi to sehnal?“

„Polsky. Byla to nejotřesnější kniha, jakou jsem četl. Samozřejmě bych to nikdy neudělal.“

„Neudělal bys to? Ani kdybys měl moc to udělat?“

„Ne.“

„Ani jeho bys neposlal tam dovnitř?“

„Ne.“

„Proč?“

„Snad mi připadá, že je větší trest žít s vinou než být mrtvý, i když vím, že pro někoho to vůbec není těžké. Anebo v podvědomí věřím, že každý jednou může dospět k tomu, že pochopí svůj zločin a začne litovat. Přitom vím, že to tak není. Většina lidí nikdy nelituje toho, co spáchá.“

„Zajímalo by mě, jestli bys to neudělal, poněvadž cítíš, že to není správné, anebo poněvadž to víš.“

Přemýšlel chvíli, potom řekl: „Neudělal bych to kvůli sobě!“

3

Když mu přišla Alexandra otevřít, ani ji nepoznal. Neviděl ji dlouho – naposledy někdy, když odjížděl do Států. Tehdy měla vlasy krátké a světlé jako jeho žena, teď si je barvila na černo a vpředu spustila do čela. Také oční víčka si černě obtáhla. Po levé tváři se jí táhla jizva pečlivě zakrývaná pudrem. Měla na sobě červené tričko a krátkou koženou sukni, vypadala stále jako děvčátko.

Pozdravila ho tónem, jakým zdravíme lidi, s nimiž jsme se viděli včera. „Oldřich mi hlásil, že přijdeš, ale před chvílí volal, že se zdrží.“ Jak se k němu přiblížila, obklopila ho jemnou a umělou vůní. „Nevadí ti, jestli tu na něj budeš muset čekat?“

„Když tě nebudu zdržovat! Potřeboval jsem jen, aby mi v něčem poradil.“

„Takových je víc.“

„Nepotřebuju to pro sebe.“

„Neomlouvej se. Těší ho radit druhým, připadá si důležitěj.“

Odvedla ho do pokoje. „Vypiješ si kávu?“

„Děkuju, já kávu nepiju.“

„Už si vzpomínám. Nepil jsi kávu, vodku ani víno. Ale možná, že víno už piješ?“

„Nepotřebuju nic.“

„Jsi šťastnej člověk. Nemáš vůbec žádný neřesti. Zahnul jsi aspoň někdy tý svý Aleně?“

Pokrčil rameny.

„Není to nuda takhle žít?“

„Asi je. Ale nenaučil jsem se to jinak.“

„Já bych tě naučila, ale to je tvá věc.“ Přinesla láhev a skleničky. Jemu nalila sodovku, sobě víno. „Já se ráda napiju, abych mohla být aspoň trochu veselá – i na tomhle hřbitově. Když jsme se naposled viděli, to bylo ještě všechno veselejší. Tys zrovna odjížděl do Ameriky anebo kam. Ani jsi mi odtamtud neposlal lístek.“

„Strašně nerad píšu!“ Nevěděl, proč by jí měl posílat lístek, když ji sotva znal.

„To by mě bavilo, jezdit po světě. Ale tys určitě zalez někam do knihovny a tam sis čet a pil přitom slabej hořkej čaj.“

„Projel jsem to od severu na jih. Až do Texasu.“

„Texas? To zní tak šedozeleně. Určitě tam mají moře.“

„Je tam veliký záliv, ale tak daleko jsem se nedostal.“

„Já se nedostala k žádnému moři. Tehdy bych se snad i dostala, kdyby mi Ruml zrovna neudělal dítě. Musela jsem dřepět doma. Ani na školu mi to kvůli tomu nevyšlo.“

„Tys chtěla studovat?“

„Proč ne? Všichni čekali, že půjdu dál.“

„A co vlastně děláš teď?“

„Ani se neptej!“ Odešla do sousedního pokoje a on slyšel, jak tam klapou zásuvky. Potom se vrátila s dlouhým filmovým páskem. Vzal jej od ní a podržel proti světlu. Hnědé štěně s plandavými slechy tam vykukovalo ze žluté boudy a u fialového plotu hrabalo kropenaté kuře.

Pozorovala ho. Pak se postavila za něj, jako by si i ona přála prohlížet filmová okénka. Ucítil měkký dotek její ruky na svém pravém rameni.

„To dělám. Vybarvuju okýnka.“ Zůstala k němu přichýlená ještě okamžik, pak odstoupila a pásek mu zase odebrala. „Už jsem tím utratila tři roky života. Myslela jsem si ze začátku, že se přitom něco naučím. Ale je to jen nuda.“ Přisunula si trochu židli. Seděla tak blízko, že se jejich kolena téměř dotýkala. „Když přijdu večer domů, očička mě bolí.“ Zvedla k němu oči, jako by mu chtěla předvést, jak moc ji bolí. Měla je světlounce modré jako jeho dcera.

Co od něho očekává? Nejspíš nic. Je letní podvečer a ona se nudí. A co od sebe očekává on sám? Nudí se také? Ne, snad ne, ale je celý ustydělý, znehybnělý, je vyprahlý jako Negevská poušť.

„Alena dělá pořád v knihovně?“ zeptala se.

Přikývl.

„Je to pitomej svět, kde musejí ženský dělat. Starat se o děti, o mužský a o jejich nábytek a ještě pracovat. Večer už nemůžu ani číst, malovat taky ne, na to mám moc unavený oči. Chceš pustit nějakou desku?“

„Jestli máš chuť. A dřív sis malovala?“

„Ještě když jsem byla ve škole. Pak už jen občas.“ Vstala a vložila do gramofonu desku.

Z rohu pokoje se ozval ochraptělý jazzový zpěv. „Jakej by to mělo smysl oprašovat nábytek, žehlit košile, smažit řízký a občas si stříhnout zátiší?“

Pořád se na něho dívala; nedokázal se soustředit na to, co mu říká. Měl by raději vstát a odejít. Místo toho se však zeptal: „Ukážeš mi někdy, cos malovala?“

„Proč by ses na to koukal. Na světě je spousta obrázků od lidí, co to uměj líp, a na který ti ani nezbude čas. Času je málo, nepřipadá ti, že je času strašně málo? Někdy ráno, když se vzbudím, mě to napadne a vyděším se. Měla bych chuť někam utýct, abych aspoň věděla, že žiju. Nechtěl bys utýct se mnou?“

Pokrčil rameny.

„Žvaním, vid', a nechám tě tu sedět o sodovce, máš určitě hlad. Počkej, uvařím ti aspoň polívku.“

„Nedělej si starosti!“

„Dělám dobrou, rajskou.“

Odešla a on si uvědomil, že mu vyschlo v krku. Vypil svou sodovku, ale nesvlažila ho vůbec. Navíc mu tu prostor připadal těsný, jiný prostor, než ve kterém byl zvyklý se pohybovat. Ještě několik kroků, a někam se zřítí. Anebo, pokud odtud neuprchně, stěny se pootočí kolem neviditelné osy a on už zůstane v pasti. Nahlédl do

kuchyně. Alexandra právě nalévala do hrnce kečup. Červená tekutina se podobala krvi.

„Asi bych tě neměl zdržovat, když Oldřich nejde.“

„Snad přijde, slíbil ti to přece! Nepočkáš si na polívku?“

„Jestli se nebudeš zlobit.“

„Proč bych se zlobila? Je to tvá škoda.“ Přivřela plamen a doprovodila ho až k brance. „Zastav se dřív, ne až za sto let.“

4

Bylo už skoro osm hodin – ale do prázdného domova se mu vracet nechtělo. Udělal dobře, že od ní odešel. Ale zároveň mu připadalo, že by měl udělat něco, aby se rozptýlil.

Proč se na něho tak dívala? Čím ji mohl zaujmout? Nikdy, ani když byl mladý, si o sobě nemyslel, že by mohl ženy přitahovat. Svým zevnějškem si nebyl jist. Kdyby ho najednou předvolali k výslechu a požadovali, aby popsal sám sebe, asi by neuspěl, nedokázal by s určitostí prohlásit, má-li rty silné anebo úzké, neznal zpaměti svá mateřská znaménka ani tvar svých boltců, a kdyby mu dali barvy, aby popaměti namíchal správný odstín hnědi svých očí, určitě by to nesvedl. Jednou, když vstoupil do krejčovského závodu, kde bylo umístěno několik zrcadel, spatřil sám sebe z profilu; trvalo mu chvíli, než dospěl k jistotě, že ten podsaditý chlap s vytrčeným nosem je on sám.

A tak o sobě věděl jen, že je arytmiický, bez hudebního sluchu (nenaučil se nikdy tančit ani zazpívat nejjednodušší melodii, dokonce, když si odbýval svoji zkrácenou vojenskou službu, měl potíže udržet za pochodu s ostatními krok) a v rukodělných úkonech nezručný.

Magdaléna mu tvrdila, že má jímavý pohled, ale podobné výroky nebrával vážně. Když byl mladší, vášnivě rád se přel a vykládal s takovým zápalem, že lidi dokázal zaujmout. Ale poslední dobou

mluvil stále méně. Protivilo se mu opakovat cizí stejně jako své vlastní myšlenky a zážitky, opakovat cokoliv. A protože většina rozhovorů bývá pouze opakováním: vět, událostí, myšlenek a názorů, nejčastěji mlčel. Když mluvil, zarážel se po několika větách, nesvěřoval se obvykle nikomu, ale nebránil ostatním, aby se mu svěřovali.

Proč se mu svěřovala ona? Není to proto, že už je starý a probouzí v lidech důvěru?

Zastavil se na rohu Náměstí. Vyběhl do prvního patra; matka se objevila v předsíni, ještě než stačil vstoupit. „Zavři honem,“ vybídla ho, „nebo mi sem nalítají mouchy. A zuj se!“

Chorobně se bála nečistoty a zvláště hmyzu. Od jara do podzimu, kdy se na Náměstí mohla výjimečně objevit moucha, musela být velká okna v celém bytě zavřena. Jen místo malých vyhlídek otec na tu dobu vsazoval rám s hustým drátěným pletivem.

„Ruce si jdi umýt do kuchyně, táta se koupe!“

Šel do kuchyně a ona za ním přinesla ručník.

„Chce letět brzy ráno do Brna,“ stěžovala si. „Porouchal se jim nějaký motor, odpoledne ho volali. Nejradši by se byl sebral a letěl tam už na noc. Nedá si pokoj. Měl bys mu domluvit, aby se už přestal honit. Dokud je ještě čas. Než se uštve!“

Usmál se. Tuto starost matka projevovala nejméně dvacet let. I když jí ovšem její vytrvalá obava může jednou přinést smutné zadostiučinění.

„Máš asi hlad. A já tu zrovna nic nemám.“ Jako vždy, jakmile přišel, teď, co Hanuš byl nedostupně, i když zatím stále ještě legálně za hranicemi, ožila a byla plna ochoty nějak mu posloužit.

„Já nemám hlad. V tom vedru se člověku ani nechce jíst.“

„A co, že ses najednou tak zastavil?“ zeptala se nedůvěřivě.

„Jel jsem okolo.“

„Psal Hanuš. Našel si nový byt. Celé patro v domku, z pracovny má vyhlídku do zahrady. Je dost velká a přímo proti oknu má záhon pivoňek, zrovna mu kvetou.“ Matka líčila tu vyhlídku, jako by se

právě vrátila z Hanušova nového bytu. „Ale mně se nelíbí, že se tak zařizuje. Dělá, jako by tam chtěl zůstat navždy.“

Nepřipouštěla si, že by Hanuš mohl zůstat v cizině a opustil by navždy zemi, kde se narodil, kde se narodila ona, zemi, za jejíž svobodu, jak věřila, padli oba její bratři, a kde žili i zemřeli její předkové. Matka lpěla na svém rodném městě i řeči, v tom se lišila od otce, který lpěl jen na svých strojích – ty vlast neměly. To, co až dosud zažila: dvě války i věznění, ji sklíčilo a naklonilo k nářku, svá utrpení si však nespojovala s místem, kde žila, utrpení přece vždy přinesl kdosi zvenčí. Zatímco otec neustále rozebíral příčiny toho, co se událo, aby si mohl vypočítat průběh budoucnosti, matka se budoucností neobírala, brala ji osudově. „Měl bys mu napsat. Kdys mu psal naposled?“

Nedokázal si vzpomenout, ale řekl: „Nedávno.“

„Měl bys mu napsat, aby začal myslet na návrat. Čím dýl to bude odkládat, tím hůř si pak bude zvykat.“

„Je přece už dospělý.“

Co očekával od budoucnosti on sám? Zdědil otcovu schopnost logicky myslet, ale i matčinu nechuť vyvozovat z logických závěrů nutné důsledky pro život. Navíc s trestuhodnou lehkomyšlností na minulost zapomínal, jak z ní tedy měl vyvozovat závěry? Je možné, že den, kdy opět zazní u dveří zvonek a hned nato vstoupí v nějakém novém převlečení poslové, aby mu doručili dlouhou a uzoučkou pásku se jménem, datem a číslem, a tedy konečně už i s nezměnitelným rozsudkem, je nedaleko, ale měl si proto předem otrávit dny svého života strachem? Stejně asi uvažovala většina těch, kteří byli za války předurčení pro konečné řešení a kteří pak dopadli hůře než on. Tak nejspíš uvažovali i ti, kteří byli předurčení pro konečné řešení po Únoru – a jak skončili? Kdyby vyšel ze školy jen o několik let dříve – on sám by je možná soudil. Hrozná představa.

„Ale na tebe dá,“ pokračovala matka, „váží si tě. Ví, že těmhle věcem rozumíš.“

„Dobře, já mu napíšu.“ Možná že ho k lehkomyšlnosti sváděla ta okolnost, že až dosud vždy šťastně vyvázl. Anebo ještě spíš odmítal přijmout útěk jako jediné východisko z nebezpečí. Kde by skončilo lidstvo, které by se dalo na útěk?

„A co dělají děti?“ změnila matka předmět hovoru.

„Už odjely,“ věděl, že se touhle zprávou nezavděčí. „V sobotu jsem je odvezl na chalupu.“

„Že se ani nepřišly rozloučit.“

Prosil Alenu, aby sem s dětmi zajela, ale nenašla si k tomu čas, ačkoliv dvakrát odložila odjezd. Jako většina žen nemilovala svoji tchyni a snažila se jí vyhnout. S dětmi musel navštěvovat rodiče sám. Přitom bůhví kde lítala ty dva dny. Poslední večer se dokonce vrátila až před půlnocí. Lehla si a usnula, ačkoliv věděla, že se spolu neuvidí nejméně týden. „Měl jsem spoustu práce,“ vysvětlil, „nestačili jsme se tu zastavit.“

Nerad si stěžoval, ale teď pocítil potřebu mluvit o sobě. Kdysi, když byl ještě kluk, čas od času přišel k matce a v dlouhém proslovu vypověděl všechno, co ho za poslední dobu potkalo. Jenže o čem jí měl vyprávět teď? Že mu dávají spoustu případů a ještě ho nutí sedět na schůzích, kde musí poslouchat řeči, které ho popouzejí? Že špatně spí, že sna ho budí úzkost, co bude dělat, až ho vyhodí od soudu? Že jeho žena se k němu už dávno nechová milostně? Že se mu ráno ani nechce vstávat, neboť den mu neslibuje nic potěšitelného, nic nadějného? Že dnes odpoledne navštívil svého přítele, ale zastihl doma jen jeho ženu a ta s ním vedla řeč, kterou, ačkoliv byla nicotná, dosud slyší znít?

„Neměl by ses přepínat,“ ozvala se matka. „Máš kruhy pod očima.“

„To není od toho, že bych se přepínal.“

„Tak od čeho? Adame,“ polekala se, „doufám, že neděláš zase něco nerozumného.“

„Jak to: zase?“

„Ty mi dobře rozumíš. Něco s těmi svými přáteli, co je vyhodili.“

„Nemusíš si dělat starosti.“

„Doufám, že ses poučil z toho, co tě potkalo tehdy, když jsi napsal ten článek.“

Věděl, že mu matka ještě připomene tatínkovo věznění. Ze všeho, co ji v životě potkalo, si zapamatovala jen to horší. Vzala si z toho poučení, že se člověk nemá vzpírat, nemá usilovat o nic jiného, než usilují druzí a než je povoleno. „Nemusíš si dělat starosti!“ opakoval.

„Dělám si starosti, protože tě znám. Chceš pořád zachraňovat svět – jako tatínek.“

„Neboj se, už dávno to nechci.“ Pokud chtěl někoho zachránit – tedy sebe. Ale jak? Kudy vede cesta k záchraně? Kde je ta země, kde je to místo, kde by člověk věděl, že žije?

V koutě zahlédl černé harmonium. Cihlová podlaha plná špíny, úzkým vikýřem dopadá teplé světlo v ostře ohraničeném kuželu, dívka, jejíž tvář se vynořila z temnot, se něžně dotýká kláves, a on v dosud nepoznaném vytržení uniká, stoupá vzhůru pryč, někam, kde bude žít podle potřeb svých snů.

Užasl, jak dlouho už ho provází táž touha: být sám, uprostřed prostoru, z něhož se vlastní vůlí dokáže vznést vzhůru, po kuželu světla uniknout až do nebes. A hleděl teď úzkým vikýřem vzhůru k dávnému nebi, které ještě nezaslechlo úpění jeho přátel, k laskavému nebi, jež vydechovalo vůni líp a těšilo se z boží přítomnosti. Napadlo ho, že ví, že tuší, co tam vyhlíží: očekával tu blízkou tvář.

Vstoupil otec, maminku odeslal, aby uvařila čaj, a začal se ho dotazovat na stav světa.

Naslouchal jeho chmurným předpovědím a přitom dlel ve svém odděleném prostoru.

Alena seděla u otevřeného okna, na klíně podložku s papíry. Před domem křičela její neter Lucinka cosi na jejího syna, z kuchyně povykoval tranzistor a voněly houby.

Milý Honzíčku,

už jsem tu třetí den (jsou tu se mnou také děti a švagrová se svými dětmi, ti bydlí ve druhé světnici), ale první dva dny jsem prospala, protože noc před odjezdem jsem v jednom kuse balila.

Měla by teď napsat: jsem v duchu s tebou, ale takové přiznání jí připadalo příliš nepatřičné, dokonce nestoudné a také zrádné vůči Adamovi. Slova na rozdíl od činů mají tu nevýhodu, že v sobě skrývají už zárodek soudů.

Bydlím s dětmi v pokoji, který má vyhlídku na potok. Je to úzký potok se studenou vodou a nedá se v něm koupat, ale v noci, když je ticho, slyším, jak šumí, a já si vzpomínám na pokoj s vyhlídkou na Dunaj.

I teď jí vytanula řeka, jejíž vlny se nad ní bezmála uzavřely, a jako už mnohokrát od té doby se k ní vrátilo zděšení, že už nedosáhne břehu a zahyne uprostřed veletoku. Noc tehdy ještě víc vzdalovala břehy, proud ji nesl a vlny se jí už přelévaly přes hlavu. Vykřikla asi, ačkoliv si byla jista, že tu je zcela sama, že ji nikdo nenásledoval. Vtom se objevil po jejím boku. Nic víc. Nezachraňoval ji, k tomu by asi neměl dost sil, jenom plaval podél ní a to ji uklidňovalo tak, že se dostala ke břehu. Pak oba leželi na liduprázdné písčíně, váł chladný vítr, který nevnímala, v dálce houkal vlak anebo snad parník. Trvalo nějaký čas, než si uvědomila, že se celá třese a on se nad ní naklání, hladí ji po tváři a pronáší konejšivá slova. Pak ji vzal za ruku a vraceli se po

břehu, byla zesláblá, každou chvíli se musela zastavit, jednou se mu opřela hlavou o rameno. Stál, ani se nepohnul, neslyšela dokonce ani jeho dech. V hotelu jí přinesl do pokoje horký čaj, pak si sedl na židli u postele, na které ležela, a vykládal o sobě, zatímco ona podléhala náporům spánku. Když se probudila, seděl stále ještě u postele a díval se na ni, a ji ohromila skutečnost, že se do ní může zamilovat někdo, kdo je o tolik mladší než ona. První její myšlenka byla, že se to nehodí, musí ho hned poslat pryč a vyhýbat se mu, má přece muže a děti, ale koneckonců na tom nebylo nic zlého, že tu s ní seděl a díval se na ni.

Od té chvíle za ní běhal jako štěně, dotýkal se ve tmě její ruky a schoulen u jejích nohou chrlil na ni události svého života.

Jeho vyprávění ji dojímalo, nejvíc to, že vyrůstal v neustálé touze po pochopení a zároveň po nějaké božské anebo aspoň lidské autoritě a nic z toho nenalezl. A napadlo ji, že proto k ní asi lne. Nalézal u ní pochopení i autoritu, a od ní by tedy bylo kruté a bezcitné, aby ho zapudila.

Kdyby se teď tady objevil (ale co by řekla dětem a co Sylvě?), sedli by si spolu na protějším zarostlém svahu. A on by mluvil o sobě. Nic víc. Tak by to bylo pěkné, kdyby už nemuselo následovat nic víc.

Po chodbě zadupaly známé kroky. Zastrčila dopis pod deku, sebrala špinavé punčocháče a otevřela skříň.

Její syn vrazil do dveří. „Co děláš, mami?“

„Co bych dělala? Uklízím tvoje krámy.“

Chystal se dřepnout si na postel právě v místech, kde schovala psaní. Podařilo se jí zachytit ho. „Kolikrát jsem ti říkala, že se v šatech nesesdá na postel!“

„Mami, kdy přijede táta?“

„Kvůli tomu mě musíš rušit?“

„Já jsem nevěděl, že tě rruším, když uklízíš krrámy. Myslíš, že přijede večerr?“

„Ne. Táta má spoustu práce.“

„Až přijede, koupí mi třeba kolo.“

„Martine, když si teď půjdeš hrát, vezmu vás potom na pěknou procházku.“

„Tak pojd' už teď!“

„Teď nemůžu. Musím si ještě něco udělat.“

„Já tu počkám s tebou.“

Když ho konečně dostala ze dveří a vytáhla psaní zpod deky, už v sobě nenašla sílu, aby mohla pokračovat.

Jsem strašně unavená po tom všem, moc bych potřebovala chvíli klidu, chvíli pro sebe. Být úplně sama. Napiš mi brzy, Honzíčku.

Schovala obálku do kapsy od sukně (sukně byla ošklivá, jednou ji odněkud přivezl Adam; vždycky jí vozil věci, které se k ničemu nehodily a spíše ji dojímalý, než těšily). Pošta byla dole v obci, měla aspoň nějaký cíl pro svoji vycházku.

Kráčeli po lesní cestě: podívejte, žabička, ne tohle není hříbek, jako co vám připadá ta skála? Mně jako medvěd, nevidíš, jak natahuje pracku? Podívejte, sojčí peříčko. Ne, k slunci nemůže doletět, shořelo by, pták by taky shořel, tohle je vojtěška, ne z ní se nepeče chleba, co kdybychom se podívali do kostelíku? Ještě jsme tam nikdy nebyli!

Byl to obyčejný kostelík z doby, kdy po zemi chodili jezuité a kdy se také pálily knihy. Dnes se knihy nepálí, dnes se podle tajných seznamů nepovolené knihy vyřadí, a buď se uschovají ve zvláštních odděleních, anebo je svezou do sběru, aby se z nich mohl vyrobit nový papír. A ona, když přijede do některé knihovny, má za úkol se přesvědčit, jestli žádnou z těch zakázaných knih náhodou nezapomněli v regálech.

Křížovou cestu maloval nejspíš místní kaplan anebo farář výtvarník a soška Panny Marie se podobala figurce, kterou lze vystřelit za pětikorunu na střelnici. Vzduch tu voněl suchými květinami,

voskem, františky a starým dřevem. Pokynula dětem a sama se posadila do jedné z lavic. Přivřela oči. Oknem nad oltářem sem padal sluneční svit, vnímala jej jako červené teplo na víčkách. Nevěřila v Boha od doby, kdy se jí v dětství ztratil, kdy opustila svůj oblak. Ale najednou se ocitla – po kolika vlastně letech? – uprostřed řádu, jenž po věky trval. Jako by do ní vstoupilo vědomí bezpočetných svateb, křtů i zádušních mší, které se tu odbyly, jako by ji zkolébala předlouhá litanie stále se opakujících modliteb, sklánění se i vyzývání, stanula v nedělním houfu, který se zvolna a svátečně rozchází, když předtím postál, aby se přeptal na zdraví anebo politoval a projevil účast. Ovládl ji pocit příslušnosti k něčemu, co trvá a je pevné, od čeho se neodbíhá, co se neopouští: bezpečí, po němž neustále toužila. Proto ji kdysi nadchla představa, že by mohla žít v kibucu, věřila, že tam najde takový druh bezpečí a blízkosti. Děsil ji způsob života, kdy si všichni byli cizí, lidé prchali jeden před druhým, báli se navzájem oslovit a napsat si dopis, svěřit se, kdy se vyžadovalo, aby lidé hovořili podivnou, bezobsažnou řečí, již se nebylo lze porozumět.

Lidský život se přece musí povznést nad život mravenců a lidská řeč nad chrochtání vepřů. Věřila, že aspoň v rodině to lze uskutečnit, ale Adam po ničem takovém netoužil. Nepřál si otevřít se, stejně jako neprahl po blízkosti či přátelství jiných lidí, to všechno by ho připravovalo o čas, který zřejmě potřeboval pro něco důležitějšího, pro svoji práci, pro studium, pro to věčné a nesmyslné usilování: o úspěch, o uznání. Bylo mu lhostejné, jestli ho lidé mají rádi, a tím spíše, jestli lidé kolem něho se mají rádi anebo jestli trpí, jestli on sám jim nezpůsobuje utrpení svou uzavřeností. Jeho život postrádal řád. Ano, to mu chybělo nejvíc. Kdokoliv se na něho podíval, musel to postřehnout z jeho vzezření, z rozčuchaných vlasů, špatně zapnutých knoflíků, z jeho neuspořádaných a uspěchaných promluv. Chyběl mu řád v každodenním konání. Stále se k něčemu rozbíhal. Kdysi sepišoval a překládal několik článků najednou, teď, když to

od něho nikdo nepožadoval, aspoň si rozečetl spoustu knih, pochopitelně už po měsíci nebyl s to říci, o čem se v nich psalo. Jako by činnost sama o sobě představovala nějakou hodnotu.

Ve skutečnosti se ničemu neodhodlal věnovat cele a beze zbytku, ničemu anebo nikomu se *odevzdat*, a nejméně času mu ovšem zbývalo na ni a na děti. Snad si svou horečnatostí vynahrazoval nedostatek řádu. Někteří lidé se štvou, protože v sobě nenacházejí klid ani soulad, štvou se, aby přehlušili prázdnotu v sobě. Bohužel, uvědomila si, i ona porušila řád – dopustila se nevěry, něčeho, s čím ve svém životě nepočítala, co i u jiných odsuzovala. Dokonce první, co tu spěchala udělat, bylo sepsat zprávu o lásce, kterou přece sama považovala za neudržitelnou. Sáhla do kapsy, nahmatala obálku a poslušna náhlého hnutí mysli začala dopis mačkat. Když z něho uhnětla nevelkou kouli, a hlavně už se nedal odeslat, ulevilo se jí, jako by zmačkala těch několik dní v Bratislavě, svůj poklesek, své vybočení.

Když večer uléhala, nemyslela už na nic z toho, co se událo v minulém týdnu, jako by se úplně vzdálila těm několika dnům, nežehrala na ně, dobře že se přihodily, v podvědomí si přála prožít něco takového a Adam by jí to snad ani příliš nezazlíval, vždyť i on miloval jiné ženy, než poznal ji. Pochopil by ji, za to ho měla ráda, že by ji pochopil, za to ho mám ráda, mám ho ráda, protože je můj.

Probudilo ji bušení do dveří. Ještě než stačila vstát, někdo zřejmě otevřel, slyšela vzdálené hlasy. „Ali,“ dovolávala se jí za dveřmi její švagrová, „máš tu návštěvu!“

„Návštěvu?“

„Nějaký mladík. Půjdeš si k němu?“

„Ano, už!“

Oblékla se kvapně. Byla skoro půlnoc. Nepochybovala, kdo tam na ni čeká, člověk asi tak snadno neuteče důsledkům vlastních pochybení.

– Kde ses tu vzal? –

– Musel jsem tě uvidět. Vybral jsem si tři dny dovolené a jel jsem stopem. –

– Ty nemáš rozum. Tady..., tady přece nemůžeš zůstat! –

– Přivez jsem si s sebou stan. –

– Ty ses zbláznil! –

– Už jsem si ho postavil. Tam za potokem, jak začínají skály. –

– Ale já tu přece mám děti! –

– Budu se na tebe jen tak dívat přes vodu. –

– Za pár dní přijede Adam! –

– Ale do té doby tě můžu vidět. Jsem tak šťastnej, že tě vidím. Já tě miluju, Aleno! –

– Honzíčku, ty nemáš rozum. Co když nás někdo uslyší? Je tady se mnou i moje švagrová. –

– Já už jdu. Já jsem tak rád... Můžu? Já jen, jestli jsi to skutečně ty. –

– Honzíčku, prosím tě, to nejde! –

– Tak já už jdu. Sestřičko mého snění. Můj medový džbánek, já už jdu. –

– Já tě teda kousek vyprovodím. Jen tam dolů k můstku. –

– Víš, já to prostě nemohu vydržet. Půjčil jsem si stan a jel jsem. –

– Kde máš ten stan? –

– Tam. Kousek za vodou. Já ti ho ukážu, chceš? –

– Přece tam nemůžu nechat děti samotné! –

– Vždyť spí. A říkalas, že tam máš švagrovou. –

– Právě. Co by si pomyslela, že jsem šla s tebou. –

– Byli bysme zase hned zpátky. Aleno, za to tě miluju, že jdeš. Já celý ty tři dny, co jsem tě neviděl, jsem na tebe pořád myslel a taky jsem si pro tebe vymýšlel takový oslovení: Moje ambro. Má kanavo, chci se do tebe zavinout! –

– Počkej, slyšíš, co to je? –

– Já nic neslyšel. –

– Třeba to byl nějaký pták anebo žáby. Kde už je ten stan? –

– Tady kousek. Já jsem hrozně rád, že jdeš se mnou. Má zlatovlasá. Já jsem ještě nikdy nemiloval nikoho jako tebe. Já tě strašně miluju, Aleno. –

– Ty žáby tu budou řvát. Ani neusneš. –

– To nevadí, jen když vím, že jsem ti blízko. –

– A nebudeš se tu bát sám v noci? –

– Ne, já jsem chodil často takhle sám. Já jsem vždycky utíkal sám, aby se táta o mě bál. Jenže jemu to bylo stejně fuk. –

– A nebude ti tu smutno? –

– Ne, teď ne, když už jsi tu byla se mnou. Podíváš se dovnitř? Počkej, já rozsvítím baterku. Nesedneš si na chvilku? –

– Ne, já už musím jít. Děti by se mohly vzbudit. –

– Nevzbudí se. Já se nikdy nevzbudil, když jsem byl malej. –

– A máš tu zimu. Není ti tu zima? –

– Mně ne. Ale jestli tobě je, počkej, já zapálím vaříč a svíčky. Já si vzal s sebou tři svíčky. –

– Teď to tady voní skoro jako o Vánocích. –

– Myslíš, že tě to zahřeje? Tak počkej, sedni si tady. Já přes tebe hodím deku. –

– Ne, prosím tě, Honzíčku, to ne, už musím zpátky! –

– Já tě mám tak rád. Pro mě tahle chvíle, na tu už nikdy nezapomenu, já cítím, že už ji nikdy nezapomenu. Je ti ještě zima? –

– Ne, už ne! –

– Mám zhasnout ty svíčky? –

– Ne, nech je hořet. Je to tu jako o Vánocích. Jsem ráda, kdy tě vidím. –

– Už to sfouknu, ano? Já tě stejně vidím, i když je tma. –

– Já tebe taky. Ale to ne, to nesmíš. –

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Čtyři roky jsem si představoval, jak se vrátím domů. Domů znamenalo renesanční dům na náměstí, dřevěné schodiště, ve výklenku starý krucifix s rezavějícím Kristem, můj zelený gauč, nad nímž visí na kladívkové čtvrtce namalovaný Jízdní řád mého dne s červeně značeným odjezdem do Spánkovic, v jídelně skleník se stříbrnou mísou na ovoce a s vázou z kobaltově modrého skla, pod okny řinčivá tramvaj, z ní vystupuje malý dědeček s knírem nažloutlým od tabáku a v odřené aktovce mi přináší obaly od žiletek anebo balíček reklamních pohádek, které ilustroval Artuš Scheiner. Domů znamenalo vrátit se tam, kde bylo přerušeno moje dětství.

Ted' jsme vstupovali do budovy, po které jsem toužil. Schodiště mi připadalo zašlé, jiné a menší, krucifix odstranili, a když otec odemkl byt, zámky byly jediné, co v bytě zůstalo. Ten, co tu byl po vás, hlásili nám sousedé, všechno odvezl a přestavěl. Kdo byl ten po nás? Nějaké velké zvíře v uniformě, každé ráno pro něj přijížděl šofér v mercedesce. Povědomou prostoru naplňoval cizí nábytek. Otec přistupoval k hromotlucným skříním a otevíral jednotlivé dveře. Já se vzrušením očekával, co objevíme. Ale skříně neobsahovaly nic: ani časovanou bombu, ani poklad, jen v kuchyni zůstalo několik desítek pohárů a sklenic na víno. Tatínek vytáhl z kapsy svůj červený notýsek a cosi do něho zapisoval. Díval jsem se na jeho k nepoznání vyhublou tvář a na ostrříhanou lebku. Vypadala proti ozářenému oknu téměř strašidelně. Ohlédl jsem se na maminku, která se unaveně opírala o stěnu vedle dveří (doktor před několika dny, když ji byl důkladně prohlédl, zjistil, že má nemocné srdce, a oznámil jí s otevřeností až přílišnou, že každá námaha, každá, i lehká nemoc ji mohou zahubit), a náhle na mě dolehlo skličující

poznání, že toto už nikdy nebude můj starý domov. Otočil jsem se a vyběhl z toho cizího pokoje. Tatínek snad prožíval něco podobného. Přišel za mnou a řekl, že všechno bude zase pěkné, zařídíme si byt znovu a ještě lépe než před válkou. Potom se mě zeptal, kde bych chtěl spát. Odpověděl jsem, že nikde, a tak jsem dostal svůj kout v kuchyni: novou kovovou postel a laciný stolek, na němž jsem se měl učit.

Příštího dne, ačkoliv do konce školního roku chyběly sotva tři týdny, jsem musel do školy. Bylo mi čtrnáct let, a poslali mě tedy do čtvrtého ročníku. Nepamatuji si na žádnou podrobnost ze třídy, ani na jednoho učitele, ani na jediného spolužáka, připomínám si jen svůj pocit: úžas spojený se zklamáním a s nejistotou. Nerozuměl jsem ničemu z toho, co se kolem mě dalo. Prvně v životě jsem vstoupil do tělocvičny, a zatímco ostatní šplhali, cvičili na bradlech a přemetali se na hrazdě, já stál opodál, vědom si, že nic z toho bych nesvedl. Do hodin fyziky a chemie přinášeli učitelé podivné předměty a hovořili řečí plnou symbolů, jejichž význam jsem nechápal. Nebyl jsem dokonce schopen soustředit se ani tam, kde bych snad porozumět mohl: v hodinách dějepisu a zeměpisu.

Pokusili se mě dvakrát či třikrát vyvolat alespoň z látky, kterou přednášeli poslední hodinu. Kladli mi vlídné a primitivní otázky, já však vylekaně mlčel. Byl jsem oddělen od všech ostatních vším, co jsem zažil. Nedovedl jsem se k nim přiblížit. Čekal jsem na Arieiho. Jakmile jsem osaměl doma, vytáhl jsem jeho fotografii a obrázek, který mi věnoval, a hleděl na ty dvě památky, jediné připomínky jeho existence.

Jednou jsem stáhl z kuchyňského stolu ubrus, postavil branky, vytáhl knoflíky a hrál zápas. Zastupoval jsem v něm sebe i svého kamaráda, poctivě ho zastupoval, neboť jsem sám sebe jeho jménem porážel. Ale nemělo to smysl. Uklidil jsem knoflíky a šel raději bloumat po ulicích.

Tatínek mi dal stokorunu, abych měl na útratu. Koupil jsem si prvně v životě obrázkový časopis. Voněl čerstvým tiskem. Sedl jsem

si na lavičku za Rudolfinem a četl jakési vyprávění z koncentráku. Pak jsem pokračoval v cestě. Dostal jsem se až do Košíř a s úžasem shledal, že tady už začíná les. V úzkém příkopu se válela dvojjazyčná plechová tabule s názvem ulice, ale jinak tu nic nepřipomínalo válku. Po tolika letech jsem měl nad hlavou stromy. Lehl jsem si pod jeden z nich a naslouchal zvukům lesa. Už nevím, nač jsem myslel, ale musel to být jeden z nejsilnějších zážitků mého dětství, neboť se mi stále znovu vrací ve snu: nasednu do tramvaje, která mě proveze neskutečnou nakupeninou domů a dorazí až k hranici lesa. Vystoupím a náhle se ocitnu v krajině ticha, kráčím po měkké cestě, podél níž běží úzký příkop, často plný harampádí a stoupám do vrchu. Stromy kolem mě se mění, procházím březovým hájem a mezi snovými sosnami, které se podobají načepýřeným slunečníkům, a horskými smrky, u jejichž setmělých pat z mechu jahodově vyčuhují hlavy muchomůrek, až vystoupím do říše naprostého klidu a slyším tiché dutí větru, které zní jako hudba, a jsem šťasten.

Kupodivu jsem tehdy ve škole nepropadl, ale prospěl s vyznamenáním. Nevěnoval jsem vysvědčení pozornost, bylo mi lhostejné. Ještě jsem si neosvojil zvyky civilizovaného života ani jeho soutěživost. Teprve po letech, když jsem našel v deskách už žloutnoucí dokument, uvědomil jsem si, že byl zápisem nikoli o mně a o mých vědomostech, ale o době, kdy vznikl, nejvýše ještě o těch, kdo jej vydali.

Válka se skončila – i okupační režim. Jeho nejvíce nenávidění představitelé buď uprchli, anebo skončili ve vězení, oběti byly prohlášeny za mučedníky. Ale to vše se týkalo nepatrné části národa, z něhož většina ani nezahynula, ani neuprchla, ani neskončila ve vězení, ale pokračovala ve svém životě. Vykročila přes noc do světa vychvalujícího činy, které včerejší zákon označoval za zločin, a do světa zákonů, které včerejší zločiny prohlásily za hrdinství. Považovala ovšem tuto změnu za vítězství dějinné pravdy, souhlasila i s tím, že se musí zvážit viny a napravit křivdy, provést očista. Ale co označit za vinu a co nikoliv, když všichni žili v tom (třebaže nenáviděném

a vnučeném) režimu? Když existovali a jejich chování nepochybně podmiňovalo i existování a konání režimu? Kdo měl být viníkem, kdo svědkem a kdo soudcem? Nestanou proti sobě i před případným soudem stejně vinní a stejně nevinní? Ve vůli k očistě a k nápravě vin se tak už skrývá nebezpečí nových vin a nových křivd.

Mnozí při pohledu zpět jistě cítili výčitky svědomí. Byli by se rádi očistili nějakým činem, nejen před ostatními, ale sami před sebou. Alespoň několika z nich poslal dobrý osud vyhublého mladíčka, který se vrátil odtamtud. Je zanedbaný tak strašně, že ve svých čtrnácti letech nemá potuchy, čemu se rovná součet čtverců nad odvěsnami a kdy zemřel Karel Čtvrtý. Ale je to snad jeho vina? Nezaslouží si velkomyslnou shovívavost?

Nejspíš se mezi sebou ani nedomluvili mí učitelé a učitelky, každý sám za sebe vykonal ten čin a dal mi na cestu do života místo vědomostí, o něž jsem byl připraven třeba i nepatrným dílem jeho viny, falešné osvědčení. Snad věřili, že aspoň maličko odčinili pět let svého mlčení, pět let lží, kterým museli vyučovat, pokud chtěli vyučovat, a napravili tím aktem křivdu, která se mi nepochybně udála. Ve skutečnosti ve mně leda vzbudili klamně zdání, že se těším zvláštním privilegiím, lásce a shovívavosti, a ještě víc mě oddělili od mých vrstevníků. Neuvedomili si moji učitelé, že v životě nelze nic odčinit. Činy za námi zůstávají neodvolatelné jako čas, který uběhl. Můžeme se leda pokusit zapomenout na to, co se stalo. Pokud k tomu v sobě nalezneme dosti lidské shovívavosti a aspoň maličko vznešenosti, kterou tušíme jako znak boží.

2

Tatínek se mi nikdy příliš nevěnoval. Občas podlehl mému žebro-nění a zahrál si se mnou partií šachu anebo dámy, také mi pomohl s řešením matematického příkladu. Kolik je sinus šedesáti stupňů?

Obchází mě hrůza, nemohu si vzpomenout. Mlčím. Tatínek je trpělivý. Nevadí, můžu si ho přece odvodit. Na jeho příkaz maluji rovnostranný trojúhelník. Co mám udělat teď? Nevím. Proč jsem maloval ten trojúhelník? Abych si odvodil sinus šedesáti stupňů, hlesnu, protože kdybych řekl ještě jednou, že nevím, tatínkův hněv by mě nejspíš smetl ze světa. Samozřejmě že proto, abych si odvodil sinus šedesáti stupňů, ale na to se mě neptá. Proč právě rovnostranný? Hledím na obrázek před sebou. Nejspíš proto, že všechny strany jsou stejné, ale vím, že tohle nemohu říci. Mlčím. Co potřebuji? Z čeho budu odvozovat sinus šedesáti stupňů, co je to sinus? Hlesnu definici. No tak, co potřebuji? Přece *pravý* úhel? Ano, ovšem, je to samozřejmé: pravý úhel. A co tedy udělám? Nevím, ale řeknu, že rozpůlím stranu. Výborně. A jak se tomu říká? No, kolmice přece. Spustím kolmici. Správně. Kolik je cosinus šedesáti stupňů? Tatínek se na mě vyčkávavě dívá. Z jeho pohledu tuším, že každý pitomec, každý pohůnek, každý chovanec zvláštní školy ví, kolik je cosinus šedesáti stupňů. Stačí se přece podívat, otec zvyšuje hlas a rudne, musím to přece vidět, i já to musím vidět, ať neříkám, že to nevidím, to jenom předstírám, že nevidím ten poměr. Přibíhá maminka a prosí, aby na mě otec tak nekřičel, jsem z toho celý ztrémovaný. Ale jak se otec nemá rozčilovat, když ten pitomec nevidí, že má dělit polovinu jednou. On snad ani neví, kolik to je. Půl děleno jednou je půl. No, aspoň to. Tak tedy, kolik je cosinus šedesáti stupňů? Tuším, že půl. Ale copak něco tak nesmyslného, tak pomyslného, tak nepředstavitelného jako cosinus úhlu šedesáti stupňů může být zároveň tak úhledně vyrovnané, aby se to dalo vyjádřit prostým slovem půl?

Bylo to už téměř rok po válce, dostal jsem spalničky a ležel jsem dlouho s vysokými horečkami. Když jsem konečně vstal, tatínek mi nabídl (co měl vlastně z mého dětství? Prošli jsme kolem sebe, roztrhli nás v době, kdy jsme k sobě mohli přilnout, a připravili nás o tak mnoho času, že jsme ho nikdy nestačili dohnat, už jsme se k sobě nestačili přiblížit), že bychom si mohli jít spolu na dvůr zahrát s míčem. Kovové tyče na prádelní šňůry tvořily branky.

Bylo to prvně od dob mého nejranějšího dětství, kdy tatínek za mnou sestoupil s míčem. Kopali jsme z branky do branky a já hrál ze všech sil, abych tatínkovi dokázal, že už mu mohu být rovnocenným soupeřem. Náhle uprostřed zápasu, tatínek se právě chystal vypálit míč, mi čelo ovanul chlad a vlastní nohy i ruce se ode mě začaly vzdalovat. Viděl jsem, jak míč podél mě letí do branky, a slyšel jsem, jak tatínek volá: gól! a chytil jsem se červené kovové tyče a snažil se dosáhnout pro míč, který ležel jen několik kroků ode mě.

Doktor byl malý, červenolící se zlatými brejličkami. Poslouchal mi dlouho srdce a svou opakovanou žádostí, abych nedýchal, ve mně probudil úzkost.

Když mě konečně propustil, seděl jsem v čekárně, byla to ještě soukromá ordinace a měla tedy svou tvář, i čekárna, kde tikalo několik desítek velkých i malých hodinových strojů, zatímco otec s matkou zůstali v ordinaci. Když vyšli, tvářili se ustaraně.

Doma mě uložili do postele, prý mi trochu onemocnělo srdce a jediným lékem na nemoc je klid. Možná několik týdnů, anebo dokonce i měsíců budu muset být trpělivý a ležet a nehýbat se příliš. (Kupodivu tehdy stejně jako nyní při vzpomínce na to cítím lítost nad tím, že můj tatínek mi chtěl udělat radost a náš zápas tak neslavně skončil. A vidím, jak míč letí kolem mých náhle ochablých dlaní, a slyším tatínkův hlas, který jistě jen proto, aby ukázal, jak bere tu hru vážně, jásavě volá: gól!, a přeji si, aby se stal zázrak a my mohli ten nedokončený zápas dohrát.)

Čas, který následoval, zůstává v mé paměti téměř nerozčleněný, i když měl pro můj život nepochybný význam. Ležel jsem nejprve ve svém koutku v kuchyni. Potom otce jmenovali ředitelem znárodněné továrny v Brně a jeho pokoj byl po celý týden prázdný, přestěhovali mě tedy tam. Okna pokoje vedla přímo na náměstí a já mohl naslouchat klapotu cizích kroků po dlažbě, nočnímu zpěvu opilců a vrkání holubů, kteří se usídlili v troskách radnice. Občas se událo i cosi méně obvyklého: hrála hudba anebo pochodovaly

krojované zástupy: sokolů, skautů a legionářů, pozoroval jsem je a záviděl jim jejich pohyb.

Neměl jsem čas uzavřít nová přátelství a mí staří přátelé byli mrtví. Setrval jsem v omezeném prostoru pokoje, obklopen stále stejnými tvary a hlasy. Poslouchal jsem aspoň rádio, které – snad v tom pro mě tkvělo cosi osudového, ta stále nová setkání s trestající spravedlností – celé hodiny vysílalo přímé přenosy z procesů a komentáře k symbolickému účtování s válečnou minulostí, jež se právě konalo v Norimberku. Také soudili protektorátní vládu. Už jsem znal všechny aktéry podle hlasu: předsedu soudu, obhájce, žalobce i obžalované. Kupodivu obžalovaní ve mně vzbuzovali spíše účast nežli zlobu. Jistě jsem nebyl s to ani částečně vnímat svízelnost a dvojakost postavení vůdců národa, který byl zrazen a který zrazoval i sám sebe a svoji svobodu, a nemá tedy jinou možnost než hledat přijatelnou míru potupy. Cítil jsem s nimi účast jako s lidmi, anebo dokonce jen jako s živými bytostmi, které spoutali, posadili za mříže, zbavili svobody a teď s celým aparátem a s úhrnem společné nenávisti tlačili do kouta. Zároveň mě fascinoval ten obřad. Druhý den už od časného rána jsem čekal na noviny. Hltal jsem znovu teď už zmrtvělé věty včerejší pře. Hledal jsem obrázky ze soudní síně. Podoby obžalovaných i soudců, a ve chvíli, kdy už živý hlas obžalovaných nedoléhal k mému sluchu, se má účast ztrácela a já sdílel s pisateli referátu jejich rozhořčení vůči zrádcům, kteří zaprodávali národ, lid a tedy také mě.

Tehdy jsem v ni ještě věřil: ve spravedlnost. Ještě jsem věřil ve svět, jehož obyvatele lze rozčísnout na vinné a nevinné, na obviněné a soudce.

3

V těch dnech ke mně vodili téměř všechny návštěvy, jež k nám přišly. Byli to často lidé, které jsem spatřil prvně v životě, mluvili

dokonce polsky anebo německy a zastavili se jen, jak projížděli Prahou. Seděli, popíjeli čaj (u nás nikdy nebyla ani lahvička alkoholu), mluvili mnoho o budoucnosti světa a vzpomínali na soudruhy, které jsem rovněž neznal. Historky, co vyprávěli, jsem už zapomněl, ale pamatuji se, že některé příběhy se zdály docela zábavné, pak do nich nečekaně vpadla zpráva o konci, anebo strašlivé podrobnosti o mučení zatčených soudruhů. Matka v těch chvílích prosila, aby už o tom nemluvili, žádala je, aby aspoň na chvíli nechali politiku, protože ten chlapec ji jenom hltá, a v životě je přece také něco jiného než válka, smrt a politika. A oni ji poučovali, že politika je klíčem ke všemu: ke štěstí, ke spravedlnosti, k životu vůbec. Jejich výklad světa utkvíval v mé mysli stále pevněji a narůstalo ve mně přesvědčení, že je to komunistické společenství, v němž se spojuje statečnost, družnost, moudrost, lidskost a všechny ostatní Vlastnosti, o jejichž skutečném obsahu člověk v patnácti letech nemá představu, a právě proto jej ohromují.

Nejčastěji přicházeli mí strýcové: Gustav a Karel. Oba prožili válku za hranicemi. Prvý jako voják na západních frontách a druhý v Moskvě, kde plnil spolu s matčinou sestrou Anitou jakési záhadné, a jak jsem pochopil, velice důležité poslání.

Strýce Gustava jsem poznával už zdálky, neboť svou holí mohutně tloukl do dřevěných schodů. Přisedl si ke mně, nohu, kterou mu zmrazili v jedné z posledních bitev druhé světové války, si opřel o sedadlo další židle, hůl si pověsil na opěradlo a zeptal se, jak se mi vede. Odpověděl jsem, že lépe, a v tu chvíli se mi skutečně dařilo lépe, poněvadž strýc Gustav s sebou přinášel život. Byl z lidí, kteří o všem něco vědí a na všechno mají svůj názor (teprve mnohem později jsem poznal, že sebevědomí plynulo nejen z jeho povahy a z životních zkušeností, ale i z jeho světového názoru, který mu dával troufalost autoritativně mluvit i o věcech, o nichž nevěděl nic). Rád líčil svůj útěk do Palestiny, plavbu na rybářské bárce, která byla tak naložená lidmi, že na ní nezbylo místo pro jakékoliv zásoby

potravin a vody; jak polomrtví žízni vystoupili na mělčině vzdálené míli od břehu a brodili se chladnou mořskou vodou, a jak se pak objevil britský hlídkový člun a začal po nich pálit. Brity neměl strýc rád, i když bojoval v jejich armádě. Nejenže ho přivítali střelbou na jeho cestě ke svobodě, ale také ho později zatkli, soudili jako komunistického špiona a nakonec odsoudili. Strýce pak podle jeho vyprávění před kriminálem zachránila válka, dostal se do Anglie a pak do Afriky, kde bojoval u Tobruku. V jeho líčení žhnula poušť a pobíhali lvi a buržoazní důstojníci, kteří bezmezně ponižovali prosté vojáky a také jeho (to jedině pro své přesvědčení zůstal obyčejným rotným). Světová buržoazie, poučoval mě, sice chtěla zničit Hitlera, ale především si přála, aby vykrvácel první stát dělníků a rolníků.

Jindy mi strýc vyprávěl o svém a o otcově dětství v polabském městečku (otec si nikdy nenašel čas vyprávět mi o sobě), v jeho řeči žilo krutě třídně rozdělené, ale přece jen poklidné maloměsto, do něhož právě prvně přijel automobil a zabloudil pojízdny kinematograf a kde se o pouti objevoval medvědář a komedianti s cvičenými opičkami a věstkyně s papouškem, a vyprávěl mi, jak s otcem pomáhali chytat rozzuřeného býka, který uprchl zpod nože řezníkovi Balunovi, jehož krám se nacházel právě vedle domku, kde bydleli Kindlovi. Když uprostřed války padl jejich otec, udeřila na ně bída a oni chodili panu Balunovi pomáhat do krámu; řezník je odíral, jak mohl, nedbal na to, že jsou váleční sirotci. A strýc pronesl řeč proti řezníkům, pekařům, velkoobchodníkům a podnikatelům, kteří žili a žijí jen proto, aby z lidí ždímalí peníze. Žádal mě, abych nikdy neotročil penězům ani nesloužil majetku, jedině velkým myšlenkám nové beztřídní společnosti.

Strýc Karel vyhlížel profesorsky: suchý, vysoký, obrýlený – skráně měl zajímavě prošedivělé. Přicházel vždycky dohromady s tetou Anitou. Nosil mi knihy, byly to vesměs překlady sovětských románů. Teta se mě vyptala na děj knihy, kterou přinesli posledně,

napomenula mě, abych se nad osudy jejích hrdinů zamyslel, potom se začala bavit s dospělými. Pracovala v jakémsi úřadu, který měl na starosti osídlování pohraničí, a vyprávěla rozhorleně o lidech, co se chovali jako lupiči a odváželi si plná auta cenností, i o jiných, co si začali присvojovat majetky, které jim byly svěřeny jen do správy, a teta rozhodně prohlašovala, že to takhle nemůže zůstat, s těmi lidmi se musí zatočit, nebo oni zatočí brzy s námi. Slovo zatočit znělo z jejích úst velmi důrazně.

Teta se v ničem nepodobala naší mamince. Byla mohutná – spíš jako chlap. Její hlas byl silný. Kdykoliv mluvila, zdálo se, jako by se přela. Tehdy mi připadalo, že se podobá hrdinkám knih, které jsem právě četl. Byla opravdová, činná, nepochybně obětavá, pracovala pro blaho lidu jako správná občanka a ještě se dobře starala o strýce. Ten nebyl tak hovorný jako ona. Dával přednost stručným větám. Byl přímo předurčen k tomu, aby shrnoval rozpravu a připravoval usnesení, a myslím, že to v životě mnohokrát skutečně dělal.

Vzrušovala mě představa, že strýc byl v zemi, o níž se u nás často a s nadšením hovořilo. Žádal jsem, aby mi o ní vyprávěl. Ale odkazoval mě na knihy. Dokonce mi přinesl životopis Leninův a obrázkovou publikaci o Moskvě. Pochodovali v ní rudoarmějci ve špičatých čepicích a nakrátko ostříhaní stachanovci radostně cenili zuby.

Jednou jsem se strýce zeptal, zda viděl Stalina. Viděl. Byl jsem tím ohromen. Kde? Na schůzi v Moskvě. Jaký byl? Moudrý a skromný. Chtěl jsem vědět víc, ale strýc odvedl řeč. A jaké to bylo za války v Moskvě? Odpověděl, že to někdy bylo zlé. Zima a hlad. A jako by se polekal, že prozradil něco nepřístojného, dodal, že sovětské lidi se chovali skvěle. Už v prvních dnech války pochopil, že nemohou prohrát, protože jejich vůle po vítězství byla nepřemožitelná. A vyprávěl mi o pionýrce, která padla na střeše domu, kde on bydlel. Bylo jí deset let, ale dobrovolně se přihlásila k protiletectké obraně. A co její rodiče? Její rodiče truchlili, zároveň se pyšnili jejím činem. Taková byla Velká vlastenecká válka. Lidé chápali, co je

jejich povinnost vůči socialistické vlasti. A ve dnech, kdy se fašisté blížili k jejich městu, odcházeli dělníci přímo z práce na předměstí a kopali zákopy, někteří zůstávali až do rána a rovnou se vraceli do práce. Kdy spali? To byla doba, kdy lidé neměli na spánek čas. Zdřímli si na pár minut v tramvaji anebo u ohně, když si přišli vypít svůj půlnoční čaj.

Své příklady, jak jsem později pochopil, i když je vydával za očitá svědectví, čerpal z novinových reportáží anebo z vysílání rozhlasu, v němž pracoval. Mohly být pravdivé ve svých jednotlivých údajích, ale lhaly, pokud chtěly vypovědět něco o skutečném stavu věcí a lidských myslí.

Po mnoha letech mi strýc zavolal (vždycky zastával vysoké funkce a obýval v moderním domě na Letné zcela neproletářský byt), zda bych si nechtěl vybrat něco z knih, které vyřazuje. V balíku, který jsem si odnášel, byl i předválečný ruský překlad Spinozova teologicko-politického traktátu. Když jsem doma knihu otevřel, zjistil jsem, že z ní je vyřezáno devadesát osm stran předmluvy, že čísi ruka pečlivě vyškrabala nožem z titulní stránky, z obsahu, a dokonce i z tiráže jméno muže, který sepsal úvod a byl redaktorem spisu. Tehdy jsem teprve pochopil, že když strýc hovořil v těch dokonale utvářených větách a zahrnoval mě úhlednými historkami o statečnosti, uvědomělosti a vlastenectví, znal i tu odvrácenou stranu skutečnosti: věděl o autech, která za rozbřesku zastavovala před domy, věděl o těch, jejichž jména se vyškrabávala z tiráží knih a z paměti lidí, věděl o utrpení od vlečených i o hoři opuštěných, znal svůj vlastní strach, věděl to všechno, ale jeho vážný, vždy dokonale ovládaný výraz to vše skryl. Nic z té odvrácené strany neproniklo do jeho řeči, která se ke mně tak často obracela s barvotiskovými obrázky ze života a s bodrou radou, abych se už brzy postavil na nohy, protože každého komunisty bude co nejdřív zapotřebí. Tak pracoval na mé duši, pracovali na ní všichni: strýcové, stejně jako otec, jako soudružští hosté.

Tvořili zvláštní bratrstvo, jeden v něm mohl dokončit větu, kterou začal druhý. Jednohlasý chór, obrovskou bytost složenou z bezpočtu těl, ale z jedné hlavy, z jediné vůle. Toužil jsem být jako oni, ale byl jsem příliš zaujat sám sebou, než abych dovedl – být i v duchu – úplně splynout s tou jedinečnou bytostí.

4

Už se mi zřejmě dařilo lépe, protože jsem v té chvíli ani neležel v posteli, uslyšel jsem domovní zvonek, potom v předsíni zahlaholil cizí hlas. Maminka otevřela dveře ke mně do pokoje a řekla poněkud rozpačitě a téměř oficiálně, že tu mám návštěvu. Hned nato vstoupili do místnosti dva neznámí muži. Ten druhý, vytáhlý, s bílou uhrovitou pletí a se silnými skly na očích, byl vlastně ještě chlapec, sotva o něco starší než já.

Starší muž mě oslovil: bratře Adame, a pravil, že slyšeli o mé chorobě, a proto za mnou on, který je farářem ve sboru, kam přísluším, a bratr Filip Augusta přišli. Chtěli vědět, čím by mi mohli pomoci. Byl jsem na rozpacích. Nikdy jsem nepřekročil práh kostela s výjimkou dne, kdy mě křtili, a byl jsem s bratrem jediný, komu se dostalo křtu v naší bezbožné rodině, a to ještě jenom proto, že na začátku války rodiče podlehli klamné naději, že tím zlepší můj osud. Protože matčini předkové prý byli evangelíci, kteří před třemi sty lety v klamné naději, že tím zlepší svůj pobělohorský úděl, přestoupili na židovskou víru, křtil mě evangelický kněz, a já se tak stal ovečkou navracenou do Kristova stáda.

Hovořili se mnou dlouho. Farář i mladík, který byl činovníkem evangelické mládeže, se vyptávali důkladně na moji nemoc. Farář pak pravil s jistotou, že se brzy uzdravím. Znal jednoho bratra, který trpěl stejnou nemocí a vyvázl z ní bez následků. Ale zdraví těla, jakkoliv je potěšitelné a radostné mít zdravé tělo, není jediným

zdravím, o které musíme pečovat, a zeptal se mě, čítám-li si v Písmu. Přiznal jsem se s náhlým zahanbením, že doma bibli nemáme. Farář, aniž se pohoršil, vytáhl z aktovky knihu v černých deskách a podal mi ji.

Když odešli, dal jsem se do čtení, a protože jsem byl zvyklý číst poctivě, přečetl jsem knihu od: *Na počátku stvořil až po Milost Pana našeho Jezukrista se všechněmi námi, Amen*. Nevynechal jsem ani rozdělení země zaslíbené mezi kmeny Izraelské, ani vypsání domu Judova, ani seznam jednatřiceti králů, které pobil Jozue. Četl jsem svatá písma způsobem, jakým jsem četl Tři mušketýry anebo Klub Pickwickův. Netušil jsem nic o skrytých významech, přijímal jsem především sebevědomou, i když mnohdy tragickou zprávu o cestě vyvoleného národa a jeho Boha (vnímal jsem ho pro to množství zázraků spíše jako pohádkovou bytost anebo jako každého jiného boha bájí) k moci a k vládě nad barevným kouskem země. (Zemi zobrazovali na mapkách, které vlepili na konec knihy.) A protože je nemnoho knih psaných s takovým zaujetím pro vlastní pravdu, s tak nepochybným přesvědčením o vlastním vyvolení a s takovou nevůlí ke všem nepřátelům, nemohl jsem nepodlehnout. Nenáviděl jsem spolu s proroky a radoval se spolu s vítězi, když poražení králové byli napichováni na kůl a zajatí bez rozdílu pohlaví a věku pomordováni, spolu se spravedlivými jsem cítil zadostiučinění, když bídný zloděj a rozkradač válečné kořisti byl ukamenován s celou svou rodinou, a s bídným lidem jsem čekal na mesiáše. A protože jsem byl právě ve věku, kdy člověk nejen čte příběhy, ale také je žije, stával jsem se vojevůdcem, kazatelem i prorokem, který promlouval tou vznešenou řečí k pomýlenému lidu: *cizoložství tvá, a řehtání tvá, nešlechetná smilství tvá, na pahrbcích i na poli. Viděť jsem ty ohavnosti tvé; běda tobě, Jeruzaléme!*

Byl jsem nabit příběhy a toužil jsem předvést někomu svoje vědomosti, ale farář nepřicházel. Teprve po čase se znovu objevil uhrovitý bratr Augusta. A zjevně se cítil důležitěji, když přede mnou

představoval církev sám. Usadil se v křesle a hovořil dlouho o zkaženosti světa, který slouží tělu, nikoliv duchu. Za odpoledne jsme probrali a odsoudili všechny neřesti od džezu a s ním spojeného tance (nikdy jsem netančil), kouření, opilství (nikdy jsem nekouřil a – dosud neochutnal ani hlt jakéhokoliv opojného nápoje), přes sprostou mluvu až po odporné a hnusně oplzlé filmy s nahatou Ritou Hayworthovou (nikdy jsem ji nespatriil živou ani na plátně). Cítil jsem, že odpovědným a morálním postojem, který dokážu zaujmout, narůstám jak ve vlastních očích, tak i v očích svého společníka.

Netušil jsem, že odsuzování neřesti je jen jednou z možností, jak se k ní přiblížit, možností, kterou používají slabí, nemocní, neschopní a bázlivi.

Zeptal jsem se svého druha, jak si představuje správně prožít život. Odpověděl, že v bázni před Bohem. Chtěl jsem vědět něco konkrétnějšího. Řekl mi, že bude žít nejméně do svých pětadvaceti let v naprostém odříkání všech zábav. Bude studovat. Učit se řečem, zvláště hebrejštině (chce číst Starý zákon v originále), řečtině a latině. Bude cestovat hlavně po zemích, které ještě čekají na misijní práci.

Chtěl jsem vědět, co učiní, když ještě předtím pozná nějakou ženu, kterou by miloval. Zavrtěl hlavou, že něco takového se nemůže stát, a otázal se, jestli si myslím, že mně by se něco takového stát mohlo.

Váhal jsem s odpovědí. Nebyl jsem si jist, co se může stát, a hlavně: přál jsem si, aby se to stalo, aby se to co nejdříve stalo, a tu on se mě s hrůzou otázal, jestli se mi snad už něco takového přihodilo, jestli jsem to už učinil. Nechápal jsem smysl jeho otázky. Naklonil se náhle ke mně a šepem se zeptal, jestli jsem už smilnil. To slovo v jeho ústech nabralo morový pach, který utkvěl ve vzduchu ještě dlouho poté, co odešel. Vstal jsem tedy, přinesl si z kuchyně balík obrázkových časopisů a listoval v nich tak dlouho, až jsem našel

obrázek Rity Hayworthové. Ležela s rozpuštěnými vlasy na gauči jenom ve sporých plavkách a její nádherné prsy byly skutečně téměř nezakryty. Zíral jsem na ten kousek potištěného papíru a cítil jsem, jak z mého pohlaví stoupá horká a svíravá rozkoš.

Bratr Augusta se objevil příští neděli brzy ráno a zeptal se mě, mohu-li už vycházet z domu. Řekl jsem, že jenom na krátké a pomalé vycházky. Zaradoval se. V tom případě mě zve na služby boží. Váhal jsem, dokonce jsem se zkusil vymluvit, ale ujistil mě i maminku, že v kostele budu sedět a že cestou nemusím překonat ani jediný schod anebo kopec. Když jsme se blížili ke kostelu, řekl mi, že se na mě už všichni těší. Tím sdělením mi neulevil, měl jsem chuť obrátit se, dát se na ústup, dokud k tomu byl čas.

Ještě po té první návštěvě, i když mi sám farář potrásl při odchodu rukou a můj ochránce mne představil svým rodičům a několika dalším členům sboru, jejichž jména jsem rozčilením ani nevnímál, jsem mohl odmítnout, po pravdě přiznat, že víc než v Boha, než v Ježíše Krista věřím ve vědu, v pokrok, v rozum a v socialismus. Ale neřekl jsem nic z toho, styděl jsem se, nechtěl jsem se těch lidí dotknout, a už příští týden jsem seděl na konfirmačním cvičení a otevíral ústa při zpěvu písní, a protože jsem neměl trpělivost sedět mlčky a měl právě, nejspíš jediný ze shromážděných výrostků, přečtenou celou bibli, hlásil jsem se, předváděl svoje znalosti, uváděl příklady boží milosti, o níž jsem pochyboval, a připomínal zázraky, jež jsem považoval za smyšlenky.

Výsledek mé snaživosti se dostavil. Stal jsem se chloubou pana faráře, jeho miláčkem. Snad si mě oblíbil i proto, že jsem pocházel z prostředí pro církve tak neobvyklého; vynořil jsem se z hlubiny zmaru. Zval mě k sobě, aby mi pomohl připravit biblickou úvahu, a půjčoval mi knihy, o nichž zdůrazňoval, že by je nikdy nenabízel nikomu z mých vrstevníků, neboť by ještě nebyli s to vnímat jejich poselství. To nepřímé ocenění mé zralosti a mých schopností natolik vyhovovalo mé ješitnosti, že mě s knihami směřovalo, ačkoliv

se zabývaly tak odtažitými pojmy a problémy, jako boží podstata, predestinace anebo inkarnace. Dlouho se mi zdálo, že ty knihy mi nemají co povědět, až jednoho dne mě ohromilo vnuknutí: i kdyby se Ježíš nenarodil z panny jako boží syn, i kdyby byl jen člověk, jaký to byl člověk, jaká osobnost! Dal lidem představu životní cesty, po níž se celá staletí snaží kráčet. On samojediný tedy ovlivnil a změnil celé dějiny jako žádný panovník, vojevůdce anebo učenec. Může se stát životním příkladem, ať člověk věří v jeho božství anebo nikoli.

Brzy po confirmaci mě volili předsedou dorostu. Seděl jsem tehdy vedle faráře v čele stolku; byla to dlouhá tabule složená z několika stolů přiřazených k sobě. Připadal jsem si jako u tabule s poslední večeří Páně, jak jsem ji znal z reprodukce. Farář hovořil o mé zbožnosti a o mé znalosti Písma, o mé opravdovosti, v níž mohu být všem ostatním příkladem, a já s úžasem sledoval ten nepravděpodobný obraz sama sebe. Ze stěn přitom na mě zíraly přísné pohledy Jana Husa a Jana Kalvína a o něco vlídněji poslední biskup jednoty bratrské. Ti všichni ovšem věřili. Pociťoval jsem stud, nechut' k sobě samému za to, že jsem připustil, aby mě volili. Pak mě napadlo, že se možná tak příliš neliším od ostatních. Nikdo z těch lidí kolem stolu si nemůže být jist svou vírou v Boha, dokonce ani bratr farář. Nedovedl jsem si představit, že by někdo mohl věřit bájím o Samsonovi, který pobíjel zcela sám stovky nepřátel, a věřit v Boha, který stvořil miliardy hvězd a pak se z vesmírného rozměru proměnil v hubeného vousatého Žida jenom proto, aby se dal přibít na kříž a prožil všechnu bolest a hrůzu a zoufalství umírání (jak mohl být zoufalý, když jako vševědoucí věděl, že je Bůh, a tedy nesmrtelný, nezasažitelný, že se už za několik hodin bude zase prohánět vesmírem, či kde se nachází jeho královské stanoviště); a je to tedy jen hra, jen vzájemná domluva, že takhle se to má dít, nemyslet na svoje pochybnosti, nemluvit o nich, nýbrž mluvit o víře.

Kdybych teď nahlas vyslovil to, co cítím, řekli by mi, že to Pán zkouší moji víru. I Spasitele navštívil ďábel, aby jej sváděl, a oni se

všichni za mě budou modlit, abych obstál. A snad by se skutečně modlili k Bohu, o němž sami pochybovali, pohybovali by rty, oči upřeny do prázdna. Bylo to k zbláznění, vše by nerušeně pokračovalo dál, vše by bylo v pořádku, všechno vlastně bylo v pořádku. Volba skončila, poděkoval jsem za důvěru a řekl, že se opět sejdem příští čtvrtek, a požádal všechny, aby se určitě dostavili.

5

Bylo to uprostřed jara, když bratr Filip Augusta do našeho společenství přivedl svoji sestřenici Annu. Na schůzky, které jsem už řídil jako zkušený předseda (podoben všem, kteří předsedají z touhy po vlastní důležitosti, překonával jsem se ve vymyšlené činnosti, které se jevily jako výraz mého přesvědčení, ale ve skutečnosti byly jen záclonou, kterou jsem spouštěl, abych zakryl svoji prázdnotu), přicházelo dost mladých lidí. (Nejvíce mi utkvěl obtloustlý mládenec, který nosil vysloužilou americkou uniformu, u níž nechyběla dokonce ani lodička s nápisem U.S. Army. K mé nelibosti a k potěšení ostatních hrál před začátkem schůzek na harmonium Valčík na rozloučenou, Vyvalte sudy, Chatanugu Choo-Chaw a ještě spoustu dalších šlágrů, které podle mého názoru znesvěcovaly toto místo.)

Plnost sálu mě naplňovala uspokojením. Snažil jsem se napodobit srdečný zájem, s nímž bratr farář vítal hosty; rád a ochotně jsem tiskl ruku, každý stisk přece potvrzoval mé prvenství tady. Přivítal jsem i sestřenici bratra Augusty a vyslovil potěšení nad její přítomností. Řekla, že se přistěhovala před týdnem do Prahy ke strýčkovi, poněvadž tady bude studovat, a je ráda, že mohla přijít mezi nás. Odešla k věšáku a sundala si ošoupaný hubertus. Měla na sobě ohnivě červený svetr. Když se vracela ke stolu, v jehož čele jsem trůnil, s ustrnutím jsem zaznamenal, že má *smilně*

nádherná ňadra, jež se pohupují při každém jejím kroku. Posadila se ke stolu a nastalo ticho. Bylo na mně, abych zahájil a přednesl úvodní modlitbu.

Povstal jsem. Obřad modlitby mi zůstal cizí. Vědomí, že Bůh, jehož oslovuji, mi nenaslouchá, ve mně vyvolávalo pocit, že trapně šaškuji. Teď jsem přednášel modlitbu jako nikdy předtím. Můj hlas zjasněl, dožadoval se sluchu, prosil, kál se a hovořil o lásce.

Po zbytek schůzky jsem nedokázal myslet na nic jiného, než jak bych se dostal do její blízkosti. Táhlo mi už na sedmnáctý rok, ale byl jsem zaostalý ve všem, co se týkalo žen. V mých představách to byly jiné bytosti: nedosažitelné, vznešené, ušlechtilé a nepřístupné oslovení. Jejich blízkost či obdiv si člověk mohl vysloužit jen mimořádným činem.

Měl jsem právo podat jí ruku na rozloučenou (dlaně mi trapně zvlhly) a zeptat se, jak se jí mezi námi líbilo. Řekla, že to bylo dobré, příští čtvrtek zase ráda přijde. Odcházela *smilně* pohupujíc ňadry.

Pochopil jsem, že musím učinit něco oslnivého. Ještě cestou domů jsem si vymyslel přednáškový cyklus o velikých postavách světové reformace a hned druhý den jsem se svým plánem spěchal za farářem. Zdál se mým nápadem zaujat, jen se strachoval, kde seženeme tak mnoho přednášejících. Ujistil jsem ho, že přednášky připravím sám.

Té dívce, která přijela do Prahy z malé obce na Jihlavsku, byli jistě lhodstojní: Chelčický i Hus, natož Luther, Kalvín, nebo dokonce Melancton, ale rozhodl jsem se, že si ji získám svým duchem, řečnickým uměním i obdivuhodnou šíří znalostí. Opatřil jsem si s pomocí farářovou nejméně deset knih (to množství se mi v tom čase zdálo tak značné, že jsem se cítil povýšen na vzdělance), byl jsem natolik nedotčen znalostí historie, že jsem bezpochyby nebyl s to postihnout ani zlomek toho, co knihy obsahovaly. Ale můj věk a má neznalost mi dodávaly troufalosti. Kromě toho z knih ke mně promlouval známý duch odhodlaných bojovníků za pravdu a za

spravedlnost. Ohromilo mě, že život od oněch časů vlastně zůstal týž. Trvají nemravnost, lež, násilí, pokrytectví. Lidé zůstali rozdělení na bohaté a chudé, mocné a bezmocné, hříšné a svaté. Uvědomil jsem si, že ti mužové volají i ke mně.

Sotva jsem přišel domů a najedl se, hnal jsem se ke svému stolu a začal psát. Skládal jsem dlouhá souvětí, jejichž složitost mě okouzlovala. Kreslil jsem své zjednodušené obrazy mužů, oblékal je do historických šatů a označoval skutečnými jmény.

Ani na okamžik jsem při svém spisování nezapomínal na ni. To k ní jsem se obracel, jí vyprávěl příběh o zoufalém boji spravedlivého člověka proti moci. Přivedl jsem ji do Kostnice, aby se mnou nahlédla do vlhké studené kobky. (Já vím, co znamená být uvržen do vězení a čekat na nelítostný soud, neplač!) A nakonec jsem tiskl její dlaň v zástupu němě přihlížejícím ohnivě popravě. Cítil jsem, jak se její dlaň chvěje, ramenem se nepatrně přitiskla k mému a její nádherné ňadro se ke mně lehce přichýlilo. Chvěl jsem se touhou. Musel jsem ji spatřit, aspoň se jí přiblížit.

Augustovic bydleli až za řekou, v prvním patře vily, jejíž okna vedla do petřínského parku. Sem pod jejich okna jsem se příkrádal a ještě teď si dovedu vybavit to místo, k němuž jsem směřoval: několik hustých keřků zimolezu a mohutný, hladký kmen platanu, za nímž jsem se mohl skrýt před pohledy možných chodců.

Naděje, že spatřím zbožňovanou, byla nepatrná. Jedno z oken, do něhož jsem mohl nahlédnout, vedlo na chodbu (čas od času se tu mihla i ona, jak přecházela z jedné místnosti do druhé), zbylé okno patřilo zřejmě pokoji bratra Filipa. Ale já čekal a nezbylo mi než přihlížet, jak se bratr Filip klackuje po pokoji, kouše jablko, drbe se ve vlasech, čte si, civí na klec s kanárkem, jak si dokonce – pokrytec – zapaluje cigaretu (zřejmě sám doma) a po každém šluku pádí k oknu, aby z něho vyfoukl kouř.

Jednou jsem byl za trpělivost ve svém utajeném a věrném vyčkávání odměněn. Přišla a hrála s ním kulečník. Bylo otevřené

okno, takže jsem občas zachytil i stopy jejího hlasu, jejího smíchu, který mě dráсал a naplňoval touhou vidět ji, jak poskakuje kolem stolku, jak se při pokusu dosáhnout kouli neřestně dotýká boku svého bratrance (k mému úžasu neucukl, tupě stál přitisknut k ní, dokud sama neodběhla), jak se její ňadra skládají na zelený okraj kulečnicku, a v tu chvíli jsem pochopil, že není větší slast než její blízkost. Už nebudu váhat, pozvu ji na schůzku, a učiním to hned po mém výkladu o Janu Husovi. Můj výklad mi náhle připadal jako milostný verš, který ji musí obludit, jako velkolepý čin, k němuž nemůže zůstat lhostejná.

Noc před schůzí, kde jsem měl proslovit přednášku, se má mysl zmítala kolem jediného okamžiku. Přednáška skončí, mí posluchači vstanou, mezi nimi i ona. Zamíří k věšáku. Co když mě někdo osloví a ještě se na něco zeptá? Budou mě zdržovat, a ona mezitím odejde! Ne, vytrhnu se jim. Musím ji dohonit – nejpозději na schodech. Ale co potom, jak ji oslovím? Sestro Augustová? Sestro Anno? Mám navrhout návštěvu kina (není to příliš odvážné na první schůzku?), procházku v parku, anebo se jenom zeptám, zda ji smím doprovodit domů?

A když odmítne? Pak už nebudu mít naději se k ní přiblížit, budu leda dál zoufale trnout v křoví a čekat, jestli zahlédnu zdálky její už navždy nedosažitelnou tvář, zalykat se touhou a zoufalstvím. Všechno bude záležet na tom, jak přednesu svoji nabídku, jak předem vyloučím možnost odmítnutí. Sestro Augustová, všiml jsem si, že tě zajímá osud Jana Husa. Kdybys chtěla, rád bych ti o něm ještě něco pověděl. Tohle vyznání mělo výhodu, že se krylo autoritou. Jen těžko odmítne dozvědět se něco víc o Mistrovi. Už bylo vyhráno, už kráčela po mém boku, zatímco já líčil poměry na hradě Gottlieben a hlavně tu konečnou, otřesnou scénu. Každý z nás musí být připraven na něco podobného v boji za pravdu. Zeptá se, jestli i já, a já přisvědčím. Ustrnul jsem nad vlastní odhodlaností, nad neohrožeností, s níž nabízím své tělo plamenům. Tušil jsem,

že i ona ustrne. A v té jedinečné chvíli musím něco udělat, abych překlenul tu těžko překonatelnou vzdálenost mezi smrtí za pravdu a svou láskou. Řeknu, že by pro mě bylo obzvláště těžké a kruté zemřít, neboť bych ji potom už nikdy nemohl uvidět.

Ten skvělý přechod jsem si opakoval znovu a znovu. Ona se zeptá, proč bych ji chtěl uvidět, a já odpovím: protože od chvíle, co jsem tě uviděl, na tebe pořád myslím, protože tě miluju. Miluju jako motýl květinu. Ne. Jako pták výšky. Ne, víc, tak, jako Mistr miloval pravdu! Byl jsem si jist, že má slova musí v jejím nitru vzejít jako klíčící setba. Ještě téže noci vyžene kořínky, a ona pochopí, že mě také miluje.

Ráno jsem vstával obluzen vlastními představami jako milostnou nocí, neschopen už myslet na cokoliv jiného.

Sešlo se tentokráte obzvláště mnoho hostů, dokonce i několik dospělých, neboť moji přednášku ohlásil v neděli farář z kazatelny. Ale jediné, co mělo smysl, bylo, že přišla ona, že usedla ve svém ohnivém svetru nepříliš vzdálena ode mě. Má láska. Má velká láska hleděla na mě.

Nevím, jak proběhl obvyklý program, modlitba a biblické rozjímání. Pak jsem vytáhl své papíry a začal číst; byl jsem však zcela vzdálen od vět, které jsem pronášel. Sestrojil jsem je příliš dlouhé a složité a navíc se má ústa oddělila od ostatního těla a mlela si své, zatímco můj mozek si zoufale tříbil větu: Sestro Augustová, ne, bez oslovení, nezlob se, prosím, ale všiml jsem si, ne: zdálo se mi, ne: mám pocit, že by tě mohlo zajímat...

Uvědomil jsem si, že u protějščího konce stolu kdosi polohlasně šeptá, někomu se nepodařilo zadržet smích, to se mě jistě netýkalo. Ale ona poslouchala, upírala na mě nebeské oči, bez pohnutí sledovala moji řeč. A já se zatím prodral houštinou teologických spisů a blížil se ke Kostnici, zvýšil jsem hlas, teď se jich snad konečně dotklo drama velkého osudu, šepot dokonce utichl. Cítil jsem, jak mi stoupá krev do hlavy. Díval jsem se na ni, a vtom se na mě usmála,

skutečně se usmála; všiml jsem si, že ses na mě usmála, ani nevíš, co to pro mě znamenalo. A ještě jsem zvýšil hlas a předčítal jsem právě úryvek ze svědectví pana Petra z Mladenovic, byl skutečně působivý, smutně a otřesně působivý, byla to koruna mého projevu: *Když ho pak za krk přivazovali jakýmsi začazeným řetězem, pohlédnuv naň a pousmáv se, pravil biřicům...* Ted' panovalo naprosté ticho, a vtom jsem si všiml, že se podívala na hodinky a v onom naprostém tichu odsunula opatrně židli a po špičkách se kradla ke dveřím. *Dříve však než by ho podpálili, přijel k němu říšský maršálek Hoppe z Pappenheimu,* a zdálo se mi, že nezvládnou těch několik zbývajících odstavců. Musím přece za ní! Pálilo mě v hrdle. Zakoktal jsem se, přeskočil několik vět a přečetl tu úplně poslední.

A byl konec. Posadil jsem se, někdo mě chválil, a tu mi napadlo, že je nejspíš doma, musela prostě domů, přetáhl jsem čas vyměřený schůzkám. Zazvoním u dveří vily a řeknu, že s ní potřebuji mluvit. Ale o čem? Moje pečlivě připravená stavba se zcela sesunula a za ní zela prázdnota.

Teprve se šerilo, když jsem stanul na potupném místě v zimolezovém kroví, tentokráte jsem ji ihned spatřil. Jedny z dveří do chodby zůstaly otevřeny, byly to dveře do koupelny. Stála před zrcadlem a upravovala si vlasy. Pak udělala několik krouživých pohybů rukou kolem úst, zřejmě si malovala rty; světlo zhaslo a za okamžik jsem ji spatřil, jak vychází brankou. Ted' jsem ji ještě mohl doběhnout a zastavit ji, mohl jsem všechno, ale zároveň jsem cítil, že nedokážu udělat nic víc než se zdálky táhnout za ní, jako zapomenutý, ztracený a oddělený stín.

Asi na čtvrtém rohu, opřen o kmínek akátu kdosi čekal. Přistoupil k ní, ihned jsem poznal nepatrně narezlou uniformu americké armády, nevím proč, připadalo mi to neuvěřitelné, nemožné, že mě kdosi předběhl. Snad jsem se mýlil, snad se potkali náhodou. Kráčeli vedle sebe, on houpavým krokem, ona cupala drobnými krůčky, potom ji náhle vzal za ruku (nebránila se, nevytrhla ji), ted'

už nebylo pochyb, už jsem se mohl otočit a vrátit se domů, místo toho jsem se vlekl za nimi, až oklikou dospěli na vzdálený konec parku k osamělé lavičce, kde jí ovinul svoji hnusnou chlípnou ruku kolem ramen.

Cítil jsem se zrazen: opuštěný, osamocený na cestičce parku, vzdálený jen několik kroků od ní. Vzplanula ve mně divoká touha po pomstě. Půjdu k ní domů. Přitáhnu sem bratra Filipa a jeho otce, ať ji vidí odpornou smilnici, která se tahá s prvním chlapem, který ji o to požádá. Na příští schůzce si ji zavolám, předvolám ji za přítomnosti bratra faráře, a tam se jí zeptám, kde byla toho večera, co dělala v době, kdy ostatní rozjímali nad osudem umučeného Mistra, a pak, protože bude samozřejmě zapírat a lhát, povím pravdu. Protože mou povinností, svatou povinností je mluvit pravdu, milovat pravdu a bránit pravdu, a ještě jsem viděl, jak ji tiskne k sobě, jak se jeho prsty dotýkají těch krásných, nádherných a pro mě už navždy nedostupných ňader, pak jsem se konečně otočil a dal se na útěk. Než jsem došel domů, rozhodl jsem se, že už nikdy nechci vstoupit do té velké místnosti, kde bude sedět i ona a kde se na mě dokonce bude usmívat vlídným úsměvem, jenž předstírá čistotu a nevinnost, kde bude lhát oddanost Bohu, kde všichni lžou oddanost Bohu, zatímco jejich myšlenky jsou oddány jedině jejich smilnému tělu.

Druhý den jsem napsal bratru faráři dopis, v němž jsem mu oznámil, že se z vážných důvodů vzdávám své funkce a také prosím, aby mi prominul, že se nějaký čas nezúčastním našich společných schůzek.

Byl jsem od té doby v různých kostelech, ale už jsem nevstoupil do toho našeho, a kdykoliv jsem potkal někoho ze svých nedávných bratří a sester, tvářil jsem se tak odmítavě, že jsme si sotva vyměnili pozdrav. Ale sestru Augustovou bych stejně už nikdy nepotkal; prý uprchla brzy nato i se svými rodiči někam na západ.

Kapitola třetí

1

Magdaléna čekala na stanici tramvaje u Chotkových sadů. Vlasý pečlivě učesané, také si je zřejmě dala přibarvit. Jen na svůj odstín, aby zakryla, že už šediví. Boty s širokými podpatky – snad se teď takové nosily, ale ona mu v nich připadala neohrabaná.

Oldřich se uklonil a políbil jí ruku. „Myslím, že mám pro milostivou paní dobrou zprávu. Neznám sice detaily případu, ale v zásadě by se dala opatřit potřebná intervence, pokud případ pana chotě nepřesáhl místní anebo nejvýš krajské hranice.“

Magdaléna zrudla.

„Bohužel se nám bolševik pořád víc demoralizuje,“ pokračoval Oldřich. Překročili zatím trať a zahrnuli do široké zahradní ulice, kde pod mohutnými korunami kaštanů nepřetržitě svištěla auta. „Kdysi dal na ideální pohnutky, jako je třídní spravedlnost, revoluční zásady anebo důvěra v růst člověka, zatímco dneska už ho zajímají jen materiální pohnutky.“

Mlčela. Zřejmě nepochopila, co má jeho přítel na mysli.

„Oldřich chce naznačit,“ řekl Adam s nechutí k tomu, co jí sděluje, „že případná pomoc bude něco stát.“

„Ale já s sebou nemám peníze,“ polekala se.

„To nevadí, milostivá paní, dneska se jenom domluvíme. Třeba pro vás ani nebude výhodné přijmout tu pomoc.“

„A kolik budou chtít?“ zeptala se.

„To jdeme mimo jiné dohodnout.“

Zastavili se před velkou třípatrovou secesní vilou.

„Možná, že by věci prospělo,“ navrhl Oldřich, „kdyby se jednání zúčastnila jen sama milostivá paní. Z druhé strany bude totiž také

přítomna jen milostivá paní soudružka. Abych vám ji přiblížil: dáma nezastává žádnou funkci, ale její manžel sedí přímo na školském oddělení.“

Všiml si, že v prvním patře vily se nepatrně poodhrnula záclona, nespátril však žádnou tvář. Nikdy nepodnikal nic nezákonného anebo přesněji: nic nečestného. I to, co podnikal teď, nedělal proto, aby sám sobě opatřil prospěch. To by ho ovšem jen málo ospravedlnilo před zákonem.

Otevřela jim tlustá a červenolící ženská v zástěře. Nebyl si jist, zda je to už ta, se kterou mají jednat, anebo jen posluhovačka. Z kuchyně voněl čerstvě pečený koláč a přepálený olej, který v něm vyvolával pocit nevolnosti. „Už jsem vás čekala,“ řekla ta žena. „Můj se omlouvá, že nemohl přijet. Znáte to o prázdninách. Musí dělat za tři.“ Pokusila se o úsměv, všechny horní zuby měla zlaté.

Vedla je halou. Ze zdí nesmyslně trčely parohy a mezi zkříženými meči postávaly na poličkách barokní sošky světců. V pokoji usedli na titěrné židličky potažené kvítkovanou látkou. Pod nohama se jim měkce vrstvily koberce. Na malé knihovně plné sebraných spisů trůnila busta jejich už padesát let mrtvého autora. V křesle za stolem podřimoval buldoček. Pozvedl líně hlavu, když vešli, vycenil křivé zuby, a aniž vydal zvuk, upadl opět do spánku.

Oldřich řekl: „Máte tu spoustu pěkných věcí, milostivá paní.“

„To nám opatroval švagr. Vždycky něco přivez, když likvidovali kláštery. Tehdy to šlo stejně na topení anebo někam do sběru. Dneska,“ ukázala na vykládaný sekretář, „už byste to ani nezaplatili. Každý to chce mít. I ty, co tomu vůbec nerozumějí. Lidi dobře vědí, že na tohle nemůže přijít žádná reforma. Leda červotoč.“ A nabídla jim kávu.

Pozoroval Magdalénu, jak svírá silnými prsty ouško šálku a úporně hledí na koberce před sebou. Tváře jí zrudly. Vzpomněl si, že ji někdy takhle vídával. Říkala: „Já se hanbím.“ Už se nepamatoval, za co se hanbila. Asi za něho anebo za něco, co řekl či udělal.

„Minulý týden mi jeden známý nabízel cínový talíř za osm set,“ vykládala žena. „Copak krademe? Tady za Bena teď musíme platit tisíc korun. Jako by bylo něco špatného, že člověk dopřává život zvířeti.“ Vstala, vzala buldočka na klín. Pes nepřestával spát a ona si nepřestávala stěžovat. Musela zatáhnout dceři družstevní byt a přispívat nemocné matce a platit zedníkům na chatě.

O tom, proč tu vlastně všichni sedí, se nezmínila.

Asi po čtvrt hodině se Oldřich zvedl a on ho tedy následoval.

Před domem čekal sám. Jeho přítel zřejmě musel stihnout za odpoledne ještě jiné podobné setkání. Jemu by ovšem měl také něco dát. Aspoň láhev za tu službu, anebo poslat jeho ženě kytici růží. Stále víc se zaplétal. Udělal chybu, že Magdaléně nabídl pomoc. Vyhozených je tolik, že je nikdo nespočítá, ti všichni se musí živit něčím jiným, než čemu se vyučili a k čemu se cítí povoláni, přežil by to i její muž. Problém je v tom, že já nejsem vyhozený. Vynáším jménem republiky rozsudky a za to si smím dvakrát do měsíce zajít pro výplatu. Mzda za mé služby je poměrně slušná.

Dávněj jednu svini krmívali, nyní i s prasaty. Ruské přísloví.

Magdaléna se objevila až za půl hodiny. Zavěsila se do něho – jako kdysi dávno.

„Dopadlo to dobře?“ zeptal se.

„Já nevím. Nevím, co si mám o tom myslet. Vykládala mi, že asi pět lidí musí něco dostat. Každý aspoň tři tisíce. Přísahala, že oni z toho nebudou mít nic, dělají to jen kvůli tvému příteli a kvůli spravedlnosti.“

„Přece jim nenacpete patnáct tisíc!“

„Já nevím, nevyznám se v tom.“

Jako by se on v něčem takovém vyznal. Anebo si o něm myslela, že už takhle klesl?

„Ani ty peníze nemáme. Nevím, jak je seženeme.“

„Myslíš, že by to stálo za to?“

„Co nám zbude? On má svou práci rád. Jeho těší učit. Byl by zoufalý, kdyby měl někde dělat skladníka anebo nějakého účtaře.“

„Nedělal by ho navždy. Tahle doba dlouho nepotrvá.“

„Dost dlouho, abychom v ní všichni umřeli. A potom by tím trpěly děti. Vždycky začnou pronásledovat děti za to, že jim pronásledují rodiče. Už nechci život, kdy člověk jen čeká, až se to změní.“

„Stejně budeš čekat!“

„Ne, já už nic nečekám.“

Měl uspořených deset tisíc. Počítal s nimi pro případ, že by ho potkala nečekaná životní katastrofa, i když neměl představu, jak by ho mohla ta trocha peněz zachránit. Možná právě v takové situaci, v jaké se ocitla Magdaléna a její muž. Jenže pro sebe by je k takovému účelu nepoužil. A co kdyby se do takové situace dostala Alena? Polovinu z těch peněz musel považovat za její majetek.

„Můžu ti něco půjčit. Anebo dát,“ opravil se rychle.

„Proč bys to dělal? Neexistovala jsem pro tebe třináct let, proč bys najednou... Promiň, promiň mi, jsem z toho rozčilená. Ale nedovedla bych od tebe nic vzít.“

Náhle mu cosi vytanulo z té dávné minulosti, kdy ještě docházel do jejího bytu, do jediného pokoje, kde sedali, spali a milovali se, kde tak často hleděl na knihovnu, z níž neměl čas si cokoli přečíst, ačkoliv by to byl rád udělal. „Mělas přece spoustu starých knížek.“

„Ty mi zůstaly po tátovi, když odejel. Přece je nemůžu prodat. I kdybych chtěla,“ dodala za chvíli, „kdo by je ode mě koupil? Žijeme na malém městě. Tam lidi kupují ledničky a televizory, ne staré knihy.“

„Mohla bys je prodat tady.“

„Stejně by mi za ně nic nedali.“ Všiml si, že má v očích slzy. „Chtěla bych už být doma. Potřebovala bych se poradit s Jaroslavem.“

„Můžeme jet, jestli chceš.“

„To nejde. Bydlím až u Jihlavy.“

„Když jsme byli v Americe, zajeli jsme si občas do takových dalek na večeri.“

„Tady nejsi v Americe.“

„Promluvíš se svým mužem. Ráno se zase vrátíš. Anebo se vrátíš ještě se mnou. Do rána je spousta času.“

Projeli Prahou a pak odbočili na dálnici.

„Táta umřel před dvěma lety,“ řekla zničehonic. „Nečekaně, ani jsem mu nemohla na pohřeb. Žil poslední roky v Německu, ale až u francouzských hranic. Oženil se znovu. Všechno odkázal té nové ženě. Nikdy jsem ji neviděla.“

„Já tvého otce taky nikdy neviděl.“

„Ty knihy jsou poslední památka po něm. Já vím, jsou to jenom věci. Lidi se navzájem opouštějí, proč by tedy měli viset na věcech?“

Setmělo se. Až dojedou, bude nejspíš muset k ní do bytu. Aspoň na čaj. Představí mu svého muže Jaroslava. Jak asi vypadá? Vlastně mu to bylo lhostejné. Také ona představí jeho. Tohle je Adam. Ten soudce, co jsme spolu byli v Díře. Sehnal nám protekci, takže se možná udržíš na škole. Počkej, ještě neděkuj, stálo by to patnáct tisíc. Ne, pro něho ne, jen nám to zprostředkoval. Jestli to nebude trestné? Nemusíš se bát, když to zprostředkuje on.

Pohlédl na ni, zdálo se mu, že spí. Pomůže jí vůbec? Nepomáhá jen splétat síť, v níž namísto jedné vyproštěné oběti jich vzápětí uvízne několik?

Pácháme zločiny, anebo se aspoň smiřujeme se zločinným jednáním, abychom mohli pokračovat v normálním životě. Ale nebudeme už moci nikdy normálně žít, když jsme se smířili se zločinným jednáním.

„Adame,“ ozvala se náhle, „já vím, že to děláš nerad. Nikdy bych to od tebe nežádala, ale připadá mi, že bych už neměla sílu znovu projít tím vším. Zase kamsi do nové Díry. Ty víš, co myslím. Já už netoužím po štěstí,“ pokračovala, „pro mě už život nebude žádné

velké štěstí, ale chci aspoň trochu klidu. A Jaroslav je hodný. Když jsem ho poznala, byla jsem úplně sama. Pomohl mi.“

Jeli teď po úzkých cestách, po obou stranách se temněly lesy, ale občas se ocitli v otevřeném kraji a on spatřil mírné svahy zalité měsíčním světlem.

„Měla jsem tě tehdy ráda, Adame,“ řekla. „Víc, než jsem si sama myslela, víc, než jsi to věděl.“

„Já tě měl taky rád.“

„Ne, to nemusíš! Věděla jsem, že ty mě nemůžeš mít tak rád. Nebyla to snad ani tvoje vina, žes to nedokázal.“

„Jak to myslíš?“

„Ublížili ti, když jsi byl ještě malý. Už jsi nemohl být jako ostatní lidi.“

„Byl jsem horší?“ Překvapilo ho, že o něm takhle uvažovala.

„Byl jsi jiný.“

Čekal, že ještě něco dodá, ale už mlčela.

2

Muselo být po půlnoci, spal tvrdě a nedovedl posoudit, jak dlouho zvonek vyzváněl, i pak, když už procitl, mu chvíli trvalo, než správně zařadil rušivý zvuk a odhodlal se vstát.

„Seš to ty, brácho?“ poznal známý hlas.

„Odkud voláš?“ Bratr byl pryč už tři roky, během té doby si jen psali.

„Odkud bych volal? Odsud! Ale platí to škola, jestli se ptáš kvůli účtu. Můžeme si klidně povídat. Nevzbudil jsem tě?“

„Trochu jsem spal. Stalo se něco?“

„Co by se mělo stát? Už jsem tě dlouho neslyšel, ale hlas máš pořád stejný. Co je nového tam u vás?“

„Nic zvlášť,“ řekl vyhýbavě. „Jistě si to dovedeš představit, pokud čteš noviny.“

„Právě, připadá mi, že máte pěkný průser.“

„Žije tu čtrnáct milionů lidí nebo kolik.“

„Jsou země, kde jich žije daleko víc, a stejně je to průser.“

„Poslyš, nejsi opilý?“

„Trochu jsem vypil, a co?“

„Jsou věci, které se nedají probírat po telefonu.“

„To je fakt,“ souhlasil bratr, „tenis hraješ?“

„Dost málo.“

„Pořád máš tak blbý druhý podání?“

„Nejspíš.“

„Měl bys ho víc trénovat. Já tu taky moc nehraju. Je to drahý, a vůbec... Houby už rostou?“

„Snad trochu.“

„Tady leda v parku. Lesy jsou tu zadrátovaný jako u vás ty..., no víš, co myslím. A hlavně tu skoro vůbec nejsou. Nechali jich tu jen pár, aby lordi měli kde honit lišky. Já radši sedím doma a počítám. A ty – ještě tě nevyhlili od soudu?“

„Zatím ne.“

„Tak se drž! I když ono to není zrovna moc fajnový povolání tam u nás.“

„Taky sis ho nevybral.“

„Ne, chraň bůh! Ale tady jsou soudci vážení lidé. Nosí paruky a smějí soudit, až když je jim čtyřicet anebo kolik. Ale pak jim do toho nikdo nekecá.“

„Já to vím, nemusíš mi to zdálky vysvětlovat.“

„Máma mi psala, že bych se měl vrátit. Je to asi blbost, ne?“

„Znáš matku,“ zoufale se snažil vyhnout odpovědi, „chce, abychom byli všichni pohromadě.“

„Ale co si myslíš ty?“

„Víš, že je tvá povinnost se vrátit, jinak...“

„Ježíši, přestaň žvanit jako na školení, ptám se tě jako bráchy. Anebo to ani nesmíš říct bratrovi do telefonu, co si o tom myslíš?“

Uvědomil si svoji ubohost. On, který má rozhodovat o vině a nevině druhých, se bojí vlastnímu bratrovi upřímně odpovědět na jeho otázku. Musí se bát, protože pokud protiprávně poslouchají jeho rozhovor, mohou stejně protiprávně zařídit, aby přišel o místo. A není soudu, u kterého by se pak dovolal.

„Máma mi tě dává za příklad,“ ozval se Hanuš. „Že ses taky vrátil. Ale to byla jiná doba, ne?“

„Nedej na žádné příklady ani rady!“

„Ty asi o tom nechceš mluvit, vid’?“

„Nemá smysl, abych ti vykládal podrobnosti – znáš to přece všechno. Pamatuješ se na ty časy, kdy jsme spolu jezdili vydělávat?“

„Jo, to byla krásná bída. Jednou jsme káceli stromy a nic nám nezaplatili. Ten les, vzpomínáš si? Strašně se mi po tom někdy stýská: chodit si po lese. Myslíš, že bych dopad jako táta tehdy?“

„Asi ne. Ale co ti můžu zaručit? Lidi si většinou myslí, že to nejhorší nenastane. Za války si to taky mysleli.“

„Ale já se musím rozhodnout. Ty mi neporadíš?“

„Ne, opravdu nemůžu.“

„Taky jsme sedali u ohně s cikány. Ale nakonec mě přece jen vzali na školu.“

„Nic z toho už se nevrátí – tehdy ti bylo šestnáct. Nejvíc záleží na tom, co má pro tebe v životě cenu. Rozumíš mi?“

„Takže mi neporadíš?“

„Nikdo ti neporadí. Je důležité, na čem ti nejvíc záleží. Někomu záleží na penězích, jinému na svobodě, někomu, aby byl blízko...“

„A ty nelituješ?“

„Ne...“

„To říkáš kvůli nim?“

„Ne, ale je to na dlouhé povídání. Když přijedeš, tak se ti to pokusím vysvětlit.“

„A když nepřijedu?“

„Přijdeš na to časem sám!“

„Takže ti děkuju!“

„Pro každého má cenu něco jiného. Někdo se souží steskem po domově a jiný nemůže žít bez svobody...“

Ale na druhé straně už to klaplo, buď je přerušili, anebo bratr zavěsil.

Chvíli držel němé sluchátko, ruka se mu chvěla. Ještě nedávno by ho podobný rozhovor nerozrušil. Aspoň ne tolik, aby cítil strach. Buď se změnila doba k horšímu, anebo se změnil on. Nejspíš obojí. Začínal se bát víc, než bylo omluvitelné. Báł se o své postavení, ani ne protože by lpěl právě na něm, ale poněvadž tušil, že tentokráte by byl jeho pád úplný. Nejspíš by skončil v nějaké kotelně, vrátnici anebo maringotce; co by odtud mohl ještě dokázat?

Jenže k tomu, aby ho shodili, nepotřebují vyslechnout jeho rozhovor s bratrem, nepotřebují vůbec nic, a budou-li hledat záminku, vždycky si ji najdou. Nehledě na to, že už na něho nastražili past: jmenuje se Karel Kozlík, a on dobře ví, co ho čeká, neodsoudí-li ho tak, jak si přejí ti, co mu vládnou. A kdyby jim vyhověl? Nastraží mu další past. Únik není – to zná, to už zažil.

Než si znovu lehl, vypil ještě sklenici vody, ruce se mu stále tráslly. Jaký je tohle život? Měl přece jen bratrovi odpovédět. Říct mu něco o svých starostech, člověk tam obvykle zapomíná na každodenní a únavný tlak, který většinou člověka zdolá.

Možná že se tak strachuje o své místo i proto, že nepřetržitě ubývá toho, k čemu by se ještě mohl upínat, od čeho by mohl čekat, že dá jeho životu smysl. Rodina mu ovšem zůstala. Jenže rodiče zestárli a zpodivínštěli, bratr byl pryč a žena mu stále víc unikala, jen těžko se prodíral temnotou, která ji obestírala.

Co teď asi dělá? Samozřejmě spí. Stejně jako děti. Někde v tomhle městě spí také Magdaléna, měl ji kdysi za nejbližšího člověka, i když se neodhodlal k tomu, aby ji před světem prohlásil za svou ženu. A jinde v tomto městě spí Karel Kozlík, kterého na něj nastra-

žili. Možná že nespí, stejně jako teď nespí on, člověk těžko usíná, očekává-li, že skončí jako na smrt odsouzený.

Já byl také odsouzen k smrti, ale ortel nestačili vykonat. Jak jsem tehdy spal? Už jsem zapomněl, co se děje v duších na smrt odsouzených, co umírá anebo klíčí v jejich duších za bezesných nocí. Já vstával, to si vzpomínám, a plížil se k zavřenému a zatemněnému oknu, abych zahlédl boží znamení, abych zahlédl naději.

Teď je okno otevřené a volné, a když vyhlédnu, ve tmě za ním se rozžehne nanejdýš světlo projíždějícího vozu. Proto se bojím.

3

Z knih na stole (položil je hned vedle složky se spisy) vycházel zvláštní pach tlejícího papíru a plísně, pach mu připomínal oba pokoje, v nichž střídavě žil za svého pobytu v Díře.

Otevřel první knihu. *Circulus Horologi Lunaris et Solaris authore Wenceslae Budowec, Barone a Budowa. Anno MDCXVI.* Překvapilo ho jméno autora, znal je pouze ve spojitosti s popravou, která se udála před okny jeho domova ještě dávno před tím, než se stal jeho domovem. Nikdy vlastně o tom muži nevěděl víc, než že byl jedním z dvaceti osmi. (Anebo jich bylo dvacet sedm?) Psal tedy knihy. Smutný osud pro spisovatele. Kolik případný kupec zaplatí za tři sta padesát šest let starou knihu od jednoho z popravených pánů? A kde sežene do zítřka takového člověka? Bude muset znovu zavolat Oldřicha.

Alžběta Vlková nar. 6. 6. 1903 v Novém Bydžově, bytem Praha Mladenicova 884/14:

Karla Kozlíka znám jen od vidění, ale poznám ho bezpečně, neboť bydlel v sousedním bytě u paní Marie Obensdorfové a často jsem ho potkávala. V pondělí dne 3. dubna jsem slyšela jak

večer asi o půl jedenácté, neboť právě skončily televizní noviny, kdosi přichází po schodech. Protože jsem chtěla vědět kdo se tak pozdě vrací domů vyhlédla jsem. Použila jsem za tím účelem špehýrky a viděla Karla Kozlíka. Když jsem odcházela z předsíně zaslechla jsem ze sousedního bytu ránu a rozbíjení skla. Také jsem zaslechla kletby. Uvedené kletby jsem rozuměla skrze zeď. Poznala jsem hlas paní Obensdorfové. Rozuměla jsem mimo jiné: darebáku, piješ mi krev. Satane, tebe si tam měli ještě nechat. Dále jsem uslyšela hlas Karla Kozlíka spílajícího sprostými slovy. Rozuměla jsem například slovo krávo lakomá, rozbiju ti držku vyliž mi prdel a pod. Hádka potom utichla. Později jsem slyšela, že v bytu pí Obensdorfové někdo otevírá dveře. Šla jsem se přesvědčit, kdo to může být protože už byla nejméně půlnoc. Použila jsem za tím účelem nejprve špehýrky a potom pootevřených dveří a identifikovala jsem Karla Kozlíka, který sestupoval oblečený v kabátě a ve své kostkované čepici po schodech. Poznala jsem ho bezpečně, ale on mě myslím nespatrił neboť byl o několik schodů pode mnou. Nato jsem se odebrala k spánku.

Dne 4. dubna t. r. jsem se vracel domů ze služby asi ke třetí hodině ráno, když náš spoj byl o několik hodin opožděn. Už na schodech jsem rozpoznal zápach plynu. Spěchal jsem do svého bytu, neboť jsem se polekal, že plyn zapomněla zavřít moje žena. Jakmile jsem se přesvědčil, že v našem bytě plyn neuchází, vrátil jsem se na chodbu, kde jsem zjistil, že plyn uniká z bytu paní Obensdorfové, kde jsem neprodleně zabouchal na dveře. Jakmile jsem poznal, že nikdo neodpovídá, odebral jsem se do sklepa, kde jsem uzavřel hlavní přívod plynu. Potom jsem se ihned pokusil zavolat na SNB. Když však žádný z telefonních automatů v nejbližším okolí nefungoval a všechny hostince už byly zavřeny, došel jsem až na stanici lékařské pohotovostní služby na Koněvově třídě. To vše mi trvalo asi dvacet pět minut.

Odtud jsem ihned zatelefonoval a poté mě lékař odvezl sanitním vozem nazpět, kde potom s příslušníky, kteří se zároveň dostavili, byly vyraženy dveře. Na dotaz příslušníků, zda poznávám mrtvé, jsem odpověděl...

Měl chuť položit si hlavu na stolní desku a spát. Přijeli až dvě hodiny po půlnoci. Její muž byl plešatý, obtloustlý padesátník, chodil po bytě v plandavých kalhotách a v košili s prodřeným límečkem a záplatovanými lokty, což Adama kupodivu naplňovalo zadostiučiněním. Už pohled na něj stačil, aby každý pochopil, že tenhle člověk se nikdy neodhodlá k jakémukoliv převratnému činu. Pronásledovat ho z politických důvodů byl zřejmě akt čiré zvrůle.

Nechtěl být při tom, až se ti dva spolu budou dohadovat, a navrhl, že by si rád na chvíli odpočinul.

Nechali ho o samotě v pokoji. Svítla tu stojací lampa se známým stínidlem (jen zeleň vybledla a změnila se v jakousi špinavou žlut'), pod nohama měl koberec s povědomým vzorem a v rohu místnosti s překvapením poznal jednu z čínských váz, a v tu chvíli si teprve uvědomil, že ona skutečně celých třináct let žila, pokračovala někde ve své existenci i se svými věcmi.

Potom mu přišli oznámit, že se rozhodli prodat ty staré knihy, a bude-li třeba, prodají i čínskou vázu, a on se neprozřetelně nabídl, že jim v tom bude nápomocen.

Při osobní prohlídce byly odňaty tyto věci:

- 1. Kapesní notýsek s adresami obsahující 20 listů v červených deskách.*
- 2. Náprsní taška s devíti sty třiceti korunami a stravenkami do závodní jídelny nemocnice Krč.*
- 3. 5 fotografií velikosti 4×4 ženské a dětské tváře.*
- 4. Dýka s rukojetí z rohoviny s nápisem: věren sobě.*
- 5. 1 pohlednice pornografického obsahu znázorňující soulož mezi mužem a ženou.*

6. Výherní vkladní knížka č. 3286540 vystavená Čs. státní spořitelnou na jméno Marie Obensdorfová a znějící na částku 1250 Kčs.
7. Svazek klíčů o čtyřech klíších.

Pornografická pohlednice byla amatérská, mnohokrát přefotografovaná kopie. Tlustá ženská odpudivě rozevírala mohutná stehna. Na dvou fotografiích poznal těhotnou ženu, která ho před několika dny navštívila. Na zbývajících fotografiích se usmívalo děvčátko s bezvýraznou tváří.

Chvilí listoval ve vkladní knížce. První vklad v ní byl učiněn před patnácti lety. Pak následovalo ještě několik vkladů, od března tisíc devět set šedesát sedm už se z knížky jen vybíralo, obvykle jednou za rok před Vánocemi částka čtyř nebo pěti set korun. Naposledy někdo začátkem prosince minulého roku vybral dvě stě padesát korun. Za těch patnáct let knížka pochopitelně nikdy nevyhrála, stát vydělal na nevyplacených úrocích nejméně tři tisíce korun. Že by pro dvanáct set korun byli zabiti dva lidé, když za pouhý příslib, že člověk bude smět setrvat na svém (v podstatě ubohém) místě, se požadovalo víc než desetkrát tolik? Na světě je možné všechno, ale spíš se peníze k tomu připletly mimochodem. To ovšem nikdo nedokáže. Dokonce to ani nebude podstatné, čin tím není o nic méně zavrženíhodný.

Libuše Körnerová, když byla poučena o svém právu odmítnout výpověď vzhledem ke svému vztahu k obviněnému, s nímž čeká dítě, vypověděla:

S Karlem Kozlíkem jsem se poznala před rokem v nemocnici Krč, kde jsme oba pracovali. Choval se ke mně vždycky slušně a často mluvil o knihách, které četl. O jeho minulosti nic neřekl a nevěděla jsem, že byl trestán. Dne 3. dubna jsme spolu navštívili večerní představení v kinu na Žižkově. Název kina ani filmu si již nepamatuji.

Film byl barevný o nějaké paní Cambálové. Po představení jsem ihned odjela domů, neboť si to rodiče vyžadovali. Druhého dne, ještě jsem spala, neboť jsem měla odpolední, mě navštívil Karel Kozlík s prosbou, abych mu zapůjčila peníze, že se mu nabízí výhodná koupě. Zapůjčila jsem mu šest set korun, více jsem u sebe neměla. O nějakém svém činu neřekl mi nic. O bytné se snad někdy přede mnou zmiňoval, ale nepamatuji si nic určitého, jenom že mu někdy vyšroubovala pojistky a také si nepřála, abych ho navštěvovala. O svých známých se mnou nemluvil nikdy.

Hana Obensdorfová vypověděla, že přivezla svoji dceru Lucii asi o osmnácté hodině dne třetího dubna ke své tchyni, neboť měli s manželem na večer lístky do kina a nechtěli nechávat dceru doma samotnou. Svěřovala ji takto tchyni častěji, nikdy se jí nic nepřihostilo. K nálezu hrnku s vodou na sporáku se vyjádřila, že pokud ví, tchyně si večer nikdy nevařila čaj ani kávu, bála se, že by špatně spala. Když od tchyně odjížděla, bylo v bytě všechno v pořádku. Pokud se Karla Kozlíka týče, setkala se s ním asi dvakrát náhodou, když tchyni navštívila. Choval se k ní zdvořile.

Zvedl telefon a zavolal Oldřicha.

Oldřich se nezdál překvapen, že od něho opět něco žádá. Znal několik lidí, kteří sbírali staré knihy. Pokud to spěchá, asi by za nimi nestihl zajít, řekne však své ženě, ta ho za těmi lidmi zavede.

Vyhlídku, že mu bude dělat prostředníka ona, Adama potěšila.

4

Alexandra si přála, aby na ni čekal na malostranském konci Karlova mostu. Přišel o deset minut dříve, než měl, a o půl hodinu později ji zahlédl v davu chodců mezi trubkami lešení na mostě. Považoval

ji v první chvíli za nějakou cizinku. Její netuzemské šaty zářily barvami, na koženém pásku se jí houpaly kovové cetky.

„Máš nádherné šaty!“ Kráčela vedle něho a on vnímal umělou vůni, která ji obestírala. Knihy nechal v autě, také láhev koňaku pro Oldřicha a kytici gladiol pro ni.

„Vždyť zvadnou!“ Vyžádala si od něho hadr (neměl jiný než ten, kterým otíral špínu ze skel) a přiměla ho, aby s ní šel hadr namočit do řeky. „Odkdy obchoduješ s knihami?“

„Není to pro mě.“

„Ty pořád děláš něco pro jiný. Ani jsem nevěděla, že seš takovej dobrák!“

„Je to pro jednu starou známou.“

„Mně na tom nezáleží, jestli je stará nebo mladá. Zastavíme se u Kocoura. Rozumíš trochu těm knížkám?“

„Ne, vůbec. Nedávno jsem měl dělat nějaké překupníky, naštěstí mi je zase vzali. Ale ti stejně obchodovali s obrazy.“

„Starý obrazy teď letí, i ty nejpitomější, i ty, co vyráběli natěrači v nějaký florentský anebo benátský dílně. Jen když to má patinu.“ Omotávala stonky květů hadrem, z něhož kapala špína, zatímco on rozvazoval balík s knihami.

„To jsou dobrý knížky, kolik za ně chce dostat ta tvá známá?“

„Nejmíň deset tisíc!“

„Seženeš jí deset tisíc a ještě jí vrátíš polovinu knížek. Uvidíš, že budeš pochválenej!“ Vybrala jen několik svazků a podala mu je, aby je nesl.

Vstoupili do hospody a ona obhlížela obsazené stoly. Někdo na ni zavolal, ona mu pokynula, pak prošli první místností a u nejoblehlejšího stolu tři vlasatí mladíci se svými společníky k sobě srazili židle a udělali jim místo. Pokusila se mu je představit, ale on si jejich jména stejně nepamatoval.

– Jak se máš, Sášo? –

– Hledám Tobruka. Něco mu chci střelit. –

– Ten se tu dneska neukázal. –
– Co si dáš? –
– Hele, napi se ode mě, než oni ti něco přinesou, to bys lekla. –
– Já ho ale potřebuju. –
– Cvoku, nevíš, kde by moh bejt Tobruk? –
– Ty mu něco neseš? On se tu neukázal už tři dny. Má ňákou novou lásku. –

– Máš taky novou lásku, Sášo? Ukaž ho. Ukaž se, šviháku! A ne-
tvař se jako reklama Přátel žehu. Napi se radši. –

– Děkuju. –
– Neděkuj, a napi se! –
– Nemůžu, já řídím. –
– Hele, Sašo, on řídí. Co řídíš, vole? On řídí nejmní ministerstvo.
Přiznej se, že ty ráno snídáš na lačnej žaludek jogurtový mlíko. Kdes
ho vzala? –

– Ale já potřebuju Tobruka! –
– Je stejně švorcovej, jdi za Bédou, ten si zakolaboroval velkej
balík. Vidělas v televizi ten jeho hit? –
– Hele, Sášo, neblbni, přece už nepudeš. A s tímhle. Kouká po
tobě jak Miklucho-Maklaj. –

Překvapilo ho, že venku dosud trvá den. Připadalo mu, že za tu
chvíli uvnitř načpěl kouřem, opuchl, zežloutl a ztrapnil se tím, jak
urputně mlčel. Nejraději by se sebral a uprchl domů. Ale ty knihy
potřeboval prodat on a ne ona.

Stoupali vzhůru po Zámeckých schodech.

Asi vycítila jeho náladu, protože když dorazili před dům, kde
bydlel chlapík, co snad byl ochoten odkoupit jejich knihy, nabídla
mu, že může počkat venku. Posadil se na kamenné zábradlí a po-
zoroval, jak se rozsvěcují prvá okna. Potom se rozžehly neviditelné
reflektory a ozářily budovy Hradu.

Objevila se náhle vedle něho. „Proč si vlastně svítěj na ten hrad,
když sami sedí vevnitř?“ všimla si reflektorů. Pak otevřela kabelku

a vytáhla z ní svazek bankovek. „Pět tisíc,“ oznámila. „Víc u sebe neměl. Skuhral, že ten Matthioli je druhý vydání, jako by to jemu nebylo jedno. Ještě před rokem neměl ponětí, kdy vynalezli knihtisk. Zítra dodá zbytek. Přejde za tebou k soudu, dala jsem mu tvou adresu, nevadí to?“

„Ne, samozřejmě že ne. Jsi hrozně hodná.“

„Vždyť to není pro tebe.“

„Ale tys to dělala pro mě.“

„Třeba mi to oplatíš. Až se budu rozvádět, zařídíš, aby mi nevzali holku.“

„Ty se budeš rozvádět?“

„Každej se jednou rozvede. Anebo ty se nerozvedeš?“

Vraceli se k autu.

„Pořád chtěl, abych tam s ním zůstala. Měl tam pravou skotskou,“ dodala lítostivě, „ale nechtěla jsem, abys tady tak dlouho čekal.“

„Jestli máš čas, můžeme si někde sednout. Pokusím se ti to vynahradiť.“

„Na to si vždycky udělám čas.“ A sama ho zavedla do malé vinárničky, kde on pochopitelně nikdy předtím nebyl, a našla volný stůl.

Sotva jí přinesli víno, napila se chtivě. „Měla jsem strašnou žízeň. Ty si zase ani nelízneš?“

Vzal si od ní skleničku a usrkl. U vedlejšího stolu seděl chlapík v dokonale ušitém obleku, dívka proti němu se v něčem podobala jí, anebo aspoň její blůza stejně hýřila barvami. Ale neznal je, také u ostatních stolků nezahlédl nikoho známého, a to ho uklidnilo.

„Prohlížíš si to tady kolem, jako bys zapadl do opiového doupěte. Kdys byl naposled v hospodě?“

Nemohl si vzpomenout.

„Třeba si to ještě vynahradiš. Co děláš celý večery? Pracuješ?“

„Dost často.“

„Baví tě posílat lidi do kriminálu?“

„Bavit snad není to správné slovo.“

„A jaký je to správný slovo?“

„Třeba: zadostiučinění,“ navrhl.

„Takže ty cítíš zadostiučinění?“

„Někdy. Když mám pocit, že jsme dobře rozhodli.“

„Nepřipadá mi, že by ses moc hodil k tomu, co děláš.“

„Proč myslíš?“

„Vypadáš na to moc vášnivě,“ upřela na něho pohled, jako by se chtěla ještě jednou přesvědčit, že se nemýlí ve svém úsudku.

„To mi ještě nikdo neřek!“

„Třeba sis vybral to důstojný povolání, protože se při něm můžeš tvářit nezúčastněně. Báls ses, že jinak bys přicházel moc do pokušení.“

„Já si nic nevybíral, spíš to tak vyšlo proti mé vůli.“

„Nedals tu vůli asi moc najevo. A nemusíš nic vysvětlovat, mám ráda vášnivý lidi. Můj táta byl stejnej a taky se za to styděl. Proto se dal k četníkům, aby se moh na lidi tvářit chladně. Ve skutečnosti v něm hořelo. Je to dobrý víno. Nenapiješ se ještě trochu?“

„Ne, děkuju, už ne.“

„Vidíš – i napít se máš strach. Bojíš se, že by ses neuhlídal? Já ti nic neudělám. Slibuji ti to. Odvezu tě domů taxíkem a předám neporušenýho tvý manželce.“

„Není doma.“

„Tak tě sama uložím, už jsem jich ukládala víc.“ Ožila, oči se jí leskly. „Mně nevadí, když se někdo opije, protože už nemá sílu zůstat střízlivej, horší jsou takoví, co jim život vyhovuje; ani opít se nepotřebujou.“

„Myslíš, že patřím mezi ně?“

„Už jsem ti řekla, že ty ne. A nejvíc mě štvou chlapi, co jsou uvnitř celý studený. Vlezou si k ženský jen proto, aby je zahřála. Jako by je tam moh někdo zahřát. A ráno, když vstanou, brečejí nad svým osudem. Mají pocit, že se jim vyhýbá život; to je nenapadne, že se mu vyhýbají oni sami. Nevyhne se jim jen smrt.“

„Vášnivým lidem se nevyhýbá?“

„Nevím, jak to mám vědět? U nás doma seděla celý měsíce, když táta umíral. To jsem se jí bála. Teď ji někdy potkávám, když se vracím domů k ránu.“

„Jak vypadá?“

„Tlustej, odporně bílej chlap v šedivým kvádru s aktovkou v ruce. A bez očí. Zatím se jen tak mineme, ale jednou mi zmáčkne krček, ani nezakňučím. Tys ho nikdy neviděl?“

„Viděl, jenom se jinak ustrojil.“

„Do uniformy?“

„Ano, do uniformy.“ Najednou mu připadala blížká. Jako by se právě domluvili na společném dobrém známém.

„Asi moc kecám, vid’? To je tím, že ty mlčíš, jen se šikovně vyptáváš.“

„Můžeš se taky vyptávat.“

„Mě nebaví se ptát. Mám ráda lidi, co mi sami chtějí něco povědět. Neřek jsi mi ani o tom, jak jsi byl v Americe.“

„Už je to dávno.“

„Možná, žes tam byl dávno a už jsi o tom mockrát vykládal, ale mně jsi o tom ještě neřek ani slovo.“

A on tedy znovu přistál na newyorském letišti, pak kráčel podél Huronu, kudy už dávno necválali indiánští jezdcí, vyhlížel oknem přes hřbitovní zed', kde mezi hroby hráli studenti kopanou, a s nimi pak kouřil marihuanu, zatímco jiní se milovali za plentou v téže zmámené místnosti, plavil se na pramičce přes Rio Grande a ujížděl ve svém chevroletu po silnici tři sta osmdesát pět malebnou divočinou. Snad ji zaujal, anebo dokonce zlákal, protože k němu přisedla, jela s ním až na hranici pouště, pustila se po stezce v úbočí Casa Grande, vdechovala kořennou vůni šalvěje, kráčela mezi vysokou jukou, škumpovými krajinami, pod stromovými květy agáve až pod samý vrchol, až do míst, odkud se dalo spatřit tak mnoho pásem bezvodých, pustých hor, že se jí zmocňovala závrať. A on měl stále

více pocit, že se jí dotýká, a vnímal, jak každou chvíli, kdy tu spolu setrvávají, se k ní přibližuje, přibližují se navzájem, a její podoba přitom do něho vstupovala, proti modrému nebi vyčesané vlasy a dlouhý rovný nos, horní ret začínal téměř hned pod ním, vše kamenělo v sošnou nehybnost, kterou odkudsi znal: *Pak po místech rozsáhlých, skrytých / skalami bez cest, jež hvozdy se ježily hrůzostrašnými / přišel pryč k obydlí Gorgon, z nichž Medúza mrazivým zrakem / množství lidí i zvířat, co přišlo jich do toho kraje / změnila v kamenné sochy...*

Když před půlnocí zaplatil, zvedla se a křečovitým krokem prošla mezi stoly. Venku se do něho zavěsila. „Trochu jsem se nalízla, nezlobíš se na mě? Neznám v ničem míru.“ Tiskla se k němu, i dvojí látkou vnímal teplo jejího těla. „Ty mě odvezeš?“ Nezeptala se ani kam. Mohl ji odvézt k ní domů, anebo také k sobě, do prázdného bytu. Mohli by se milovat v jeho dočasně opuštěném bytě.

Odemkl dvířka a ona se posadila; naklonil se k ní, přitiskl ji k sobě. Její dech voněl vínem i šalvějí a byl rychlý, jako by právě vyšplhali až na samý vrchol.

„Nepojedeme už?“ A odtáhla se na své sedadlo.

Zapjal světla a vtom jej zahlédl: zachytil ho do kuželu svého reflektoru: žlutý šasek poskakoval na protějším chodníku, obrovská bílá ústa roztahoval v úšklebku. Ustrnul uprostřed pohybu, smekl svoji šaškovskou čapku, hluboce se uklonil a rozpažil ruce v bílých rukavičkách. Odkud se vynořil a co mu měl sdělit?

K jejímu domu byla jen chvilka jízdy. Než vystoupila, naklonila se k němu a kvapně ho políbila na tvář. „Děkuju ti za víno. A někdy se zase ozvi.“

5

Zhasla světlo. „Tak a spát!“ přikázala.

„Co budeš dělat ty, mámo?“

„Co bych dělala? Půjdu taky spát.“

„Na tebe je přece ještě brzy, mámo,“ upozornil ji syn.

„Budu si chvíli číst.“

„Potmě?“ zeptala se nedůvěřivě dcera.

„Půjdu si sednout k tetě Sylvě.“

„Nepůjdeš za panem Honzou?“

„Prosím tě,“ nastražila se. „Co bych tam dělala teď večer?“

„Měla by ses na něho podívat, jestli něco nepotřebuje,“ navrhla dcera. „Když má bolavou nohu.“

„Určitě už spí,“ řekla unaveně.

„Kdepak, pan Honza chodí spát až po půlnoci. On spává jenom pět hodin.“

„Jak to, prosím tě, víš?“

„Povídal to. Taky někdy nejde spát vůbec. Mami, co to znamená: vykonat?“

„Jak to myslíš?“

„Když někdo chce něco vykonat.“

„Vykonat je jako udělat, a buďte už zticha.“

„Pan Honza chce něco udělat,“ ohlásil jí slavnostně syn.

„Tiše už!“

„Ale on to povídal!“

Vtom se nahoře odsunula židle. (Jediný pokoj, kam ho mohla ubytovat, byl přímo nad nimi.) Sádrová noha ztěžka dopadla na podlahu. Prásk. Prásk.

„Vidíš, že nespí,“ poznamenal syn vítězně.

Stoupla si k oknu. Hvězdy svítily tak jasně, až se bála. Vždycky se bála hvězd, jejich tajemné hmoty, která se jen tak volně vznášela v prázdně nad ní. Co když se jednou neudrží na nebesích a zřítí se na Zemi a rozdrtí ji?

Nahoře zavržala postel, ticho, Martin se převálil, už asi usnul. Zdálo se jí, že slyší, jak tam nahoře škrtila zápalka. To přece nemohla slyšet, ale viděla ho v tu chvíli, hubenou chlapeckou tvář ozářenou

ohníčkem zápalky. Nejspíš čeká, že ona přijde za ním. Ale co když si Sylva všimne, jak jde teď v noci do jeho pokoje? Stačilo, že ho vzala sem do domu. Asi to neměla dělat. I když na tom samozřejmě nebylo nic špatného. Zlomil si nohu, nemohla ho nechat ve stanu. Mohla ho ovšem odvést na vlak a dát mu do kapsy padesátikorunu na taxík, ale věděla, že by ho tím zahanbila – stejně ten bláznivý skok předváděl jen kvůli ní, vytahoval se jako kluk. Byl už dost zahanben, když tam pak zůstal bezmocně pod skalou a ona ho musela s dětmi odvádět.

A také ho tu *chtěla* mít. Jenže se nedokázala přetvařovat, vždycky na ní všichni všechno poznali, když už se rozhodla něco zatajit. Dneska ráno se jí švagrová zeptala: Jak se daří tomu tvému kamarádovi? Na slovo kamarádovi položila důraz. Člověk se nesmí zachovat k druhému lidsky, aby si to ostatní nevysvětlili tím jediným způsobem.

Nahoře zaskřípělo okno. Byl s to ji volat, pískat, anebo dokonce sejít dolů. Před oknem se zatřepalo cosi bílého. Vyděsila se tak, že nemohla popadnout dech. Ale byl to jen kousek papíru uvázaný na niti. Natáhla se pro něj.

*Moje nejdražší a jediná,
opakuju si TVOJE jméno a chce se mi umřít. Přijď!*

Roztrhala lístek na malé kousíčky a hodila je do záchodu. Potom odešla do kuchyně. V kuchyni seděla Sylva s Luckou a hrály Člověče, nezlob se. (Kdy už půjdou spát? Lucka patří dávno do postele. To chtějí až do půlnoci trávit čas tou pitomou hrou?) Zapjala vařič a postavila na něj konvici s vodou. „Dáte si taky čaj?“

Ani nevzhlédly, snad ji ve svém hráčském zaujetí vůbec nevnímaly. „Ne, děkuju,“ řekla švagrová.

Přelila horkou vodu přes sítko s čajem, postavila hrníček i s konvicí na tác a vyšla na chodbu.

Opatrně stoupala do schodů, které nesnesitelně skřípěly. Nahore byl jediný pokojík uprostřed půdy. Adam ho tam dal zřídit pro případ, že by přijela nečekaná návštěva. Uvnitř stály dvě kovové postele a stolek se židlí, ani skříň se tam už nevešla.

Zaklepala tiše na dveře (musel ji ovšem slyšet, jak přichází). Rozpažil směšně, jako by čekal, že vklouzne do jeho náruče i s tácem a s hrnkem čaje. Na okamžik se jí zmocnil pocit naprosté cizoty a nepatřičnosti, měla by mu říct jenom: Dobrou noc! a zase odejít (hlasitě odejít, ať ji dole slyší ty vášnivé hráčky, jak ihned odchází).

„Milá,“ oslovil ji a vrazil hrudí do tácku, až konvice zařinčela, „konečně jsi tady!“

Odložila tác na postel. „Tiše! Je tu všechno slyšet!“

Uprostřed stolu ve sklenici od hořčice měl kytičku slziček, ty mu s dětmi natrhala. Jinak tu bylo pusto.

Objal ji. „Myslel jsem, že se zblázním, jestli nepřijdeš.“ Naklonil se nad postel, přesunul tácek na židli. Zasykl přitom.

„Proč neležíš?“

„Čekal jsem na tebe.“

„Bolí tě noha?“

„Teď ne. Když jsi tady!“

„Jinak tě bolí?“

Zatvářil se trpělivsky a zavrtěl hlavou.

Posadila se vedle něho a šeptem hovořila o tom, kde byla s dětmi, co říkal syn a co ona odpověděla. Přejížděla mu prsty ve vlasech, vnímala, jak si jeho prsty hledaly pomalu a stydlivě cestu k jejímu tělu, a to ji spíše dojímal, než vzrušovalo. „Už musím jít!“

„Ty už chceš jít?“

Uvědomila si téměř s lítostí, že neřekl: neodcházej! Ani: nepustím tě! Nechal na ní rozhodnutí, jestli zůstane anebo odejde. Adam také nechával většinu rozhodnutí na ní. Neměla štěstí na muže, kteří by z ní snímali břemeno rozhodování.

Objal ji.

Leželi vedle sebe, líbal ji a zahrnoval slovy, která vždycky toužila slyšet (s Adamem se už dlouhá léta milovali mlčky), naslouchala těm slovům a zároveň zvukům v domě. Určitě už přestaly dávno hrát, ale ještě můžou bloumat po chodbě. Anebo Sylva jí přijde něco povědět a vstoupí do jejich pokoje. A co kdyby se probudila Manda a šla ji sem hledat! „Je zamčeno?“

Vstal. Sádrová noha bušila do podlahy.

Zavřela oči. Nedovedla být šťastná, myslet jen na to, nač toužila myslet, a netýrat se tím, nač bylo třeba aspoň pro tuhle chvíli zapomenout.

„Já tě miluju!“ zašeptal nad ní. „Aleno, miluju tě tak úplně, že to víc už není možný.“

„Já tebe taky!“

Přitiskl ji k sobě. „Je to nejkrásnější, co může být, mít tě. Jednou, když táta na mě ani nepromluvil a máma měla zrovna blbou náladu, napadlo mě, že to všechno skončím. Měl jsem svou skálu v lomu kus od Radotína. Bílá skála, pod ní vedla cesta. Vypadalo to jako kaňon z nějakýho westernu. Já ti ji jednou ukážu, jestli chceš.“

„To víš, že ukážeš,“ a byla ráda, že hovoří o něčem jiném, že teď vlastně jsou spolu, jako by jen seděli někde u stolu.

„Z té skály jsem chtěl skočit!“

„Kolik ti bylo?“

„To je dlouho. Nejméně pět let. Ale když jsem vylez’ nahoru, uviděl jsem na louce dva, jak se objímají. Je to banální, ale já se fakt kvůli tomu vrátil. Napadlo mě, že třeba taky najdu někoho takovýho.“ Polkl hlasitě a jí se zdálo, že pláče. „A teď jsem našel. Teď už vím, že jsem udělal dobře, že jsem měl na co čekat. Jsi můj život. Už bych bez tebe nemoh být.“

„Pst! Nerouhej se!“

„Měl jsem různý holky, ale žádnou z nich jsem nemiloval. Čekal jsem, až se objevíš ty.“

Neviděla do jeho tváře, ale slyšela, že jeho hlas se pohybuje na pomezí blaženosti a pláče. Od první chvíle, kdy ho uviděla, ji přitahovala (pokud ji na něm v první chvíli vůbec něco přitahovalo) jeho dojemná touha po porozumění a lásce. Rozhodla se, že se mu pokusí dát alespoň trochu z toho, co mu život až dosud odpíral. Nemyslela přitom na milování, aspoň vědomě ne (byl přece skoro o deset let mladší než ona). Ale v prvních chvílích tam, kde se večer co večer vytrácely nové páry, aby se laskaly v tichu hotelových pokojů, a kde byla tak vzdálená od všeho, co bylo jejím obvyklým životem, se cítila šťastná, když poznala, že ji miluje.

Jenže teď se dožadoval lásky jako prvního večera, zatímco ona věděla, že by měl zmizet, než přijede Adam, než děti vytuší, že se stalo něco nepatřičného, než dojde k nějaké nenapravitelné pohromě. Pokud k ní ovšem už nedošlo. „Honzíčku, já už musím dolů!“

„Nevydržím tu bez tebe!“ Objal ji.

„Přece víš, že to nejde. Přijel ses na mě jen podívat. A já tu mám rodinu!“

„Já vím, já si to tak myslel, ale teď jsem poznal, že bez tebe nemůžu žít.“

„Neříkej takové nesmysly!“

„Aleno,“ prohlásil slavnostně, „myslím na to už od rána, jestli vůbec mám právo to vyslovit: Já už si nedovedu představit, jak bych bez tebe žil. Já tě chci. Já si tě chci vzít.“

Ticho. Připadlo jí, že to všechno se nemůže týkat jí. Ona přece má muže a děti.

„Neboj se, já vás užívím!“ Byl nejspíš připraven začít jí vyprávět o jejich budoucím společném životě, ale položila mu dlaň na ústa. „Teď ne, teď už musím jít.“ Vyklouzla opatrně z lůžka.

„Aleno! Miluješ mě aspoň?“

Stála už téměř ve dveřích. „To víš, že jo,“ odpověděla unaveně. „Dobrou noc!“

„Já ti věřím. A jsem rád,“ vztáhl k ní ruce, „jsem rád, že jsem tady s tebou, žes přišla, že tě mám a že mě miluješ.“

„Dobrou noc!“ opakovala. Opatrně otevřela dveře. Potom vzala ze židle tácek s konvicí a s čajovým šálkem a tichounce za sebou zavřela. Plížila se půdou; milenka, jíž se právě dostalo všeho: milostné noci, něhy, vyznání i slibů. U schodů zakopla o povolené prkno. Podařilo se jí zachytit se zábradlí, ale konvice i šálek sklouzly z podnosu s řinkotem, který musel proniknout i do nejvzdálenější prostory domu. Stála nehybně u schodů a čekala, jestli se někdo ozve, někdo přijde, aby ji tady našel a usvědčil. Ale dům zůstal tichý. Sesbírala střepy a odnesla je do kuchyně. Vytáhla ze zásuvky sešit, do něhož s Adamem psávali, co je zapotřebí přivést, odvézt a zařídit, a vytrhla list. Chvíli váhala nad oslovením, ale pak přece jen napsala:

Honzíčku můj drahý, asi Ti připadá divné, že Ti píšu dopis, když jsi jen o patro výš a vidím Tě několikrát denně. Jenže já kdykoliv jsem s Tebou, nedokážu vyslovit to, co Ti chci povědět. Začnu tím, co jsi mi před chvílí upřímně, ale přece jen nepředloženě nabídl: dojalo mě to, ale také ohromilo. Copak můžeš něco takového vůbec vyslovit, když se známe sotva několik dní? A myslel jsi na to, že mám dvě děti a muže? Že tys zrovna skončil studium, a tedy máš všechno, všechno před sebou? Namítneš, že sis to promyslel, ale dá se všechno promyslet předem? Nejde přece jen o to hmotné, ale že bys musel vstoupit někam, kde už je všechno zaběhané, spousta stereotypů, známých, příbuzných, že bys musel přijmout roli otce dvou dětí. Myslíš, že bys to všechno dokázal unést? Možná že Tě moje uvažování překvapí a řekneš: a to všechno jsi nevěděla předtím? Honzíčku, věř mi, že to, co jsem snad začala, anebo aspoň připustila, nebyl flirt, jehož následků se teď lekám. To, co mě k Tobě přivedlo, byl Tvůj osud, Tvá povaha. Pochopila jsem, že jsi dobrý a přitom nešťastný. Že

nejvíc potřebuješ a přitom postrádáš dobrotu a něhu druhých lidí a schopnost přiblížit se jim, a řekla jsem si, že se Ti pokusím pomoci v tom, aby ses naučil navazovat s lidmi kontakt, a že jediná cesta, jak toho dosáhnout je navázat takový kontakt s Tebou, být Ti přítelkyní, dokázat Ti, že jsi schopen přiblížit se jako každý jiný člověk. Až to poznáš, budeš žít a milovat jako všichni ostatní. Jenže se stalo víc, než jsem zamýšlela. Bojím se teď, že jsem Tě sice na chvíli vyprostila z Tvého osamocení, ale že Tě pak uvrhnu do ještě hlubšího žalu anebo aspoň zklamání, které by Tě zranilo a nakonec zatvrdilo. Bylo by pěkné, kdybys dál za mnou mohl přicházet, dál mi věřil a hledal u mne pomoc anebo radu blízkého člověka, který Tě má rád, ale jehož život se přece jen nemůže brát stejnou cestou jako Tvůj. Věř mi, že kdybych se rozhodla jinak, jen bych Ti Tvoji cestu životem zkřížila.

*A teď Tě hladím v Tvých hustých, tmavých a drahých vlasech,
Tvoje A.*

Byly už dvě hodiny ráno. Ale snad právě proto (teď už nepochybně všichni spali) se odvážila ještě jednou vyšplhat po vrzajících schodech. Podstrčila popsaný papír pode dveřmi jeho komory. Vše bylo řečeno, vše se uzavírá, celá ta zneklidňující a skličující nepatřičnost se touto chvílí začíná odsouvat do minulosti. Vrátila se do svého pokoje. Ještě zaznamenala, že děti pokojně oddychují, a pak okamžitě usnula.

„Mami, mami! Jsi už vzhůru?“

Neměla ponětí o čase, ale pokoj už byl plný světla. „Snídali jste?“ zeptala se dcery.

„Dávno. Teta Sylva usmažila vajíčka.“

„To je dobře!“

„Mami, pan Honza ti posílá psaní.“

„Ukaž!“ Vzala si od dcery obálku. Na obálce nebylo ani jediné slovo. Nedokázala se stále zcela probrat. Proč jí vlastně píše psaní? Anebo snad odjel? Nemohl odjet, když má nohu v sádře.

„Přijel strejda Robert.“

„Je tady?“

„Ne, šel ráno na ryby. Ty si nepřečteš to psaní?“

„Až potom. Nejdřív se musím umýt.“ Rychle se opláchla. Když se oblékala, všimla si, že její dcera ji vyčkávavě pozoruje. V náhlé předtuše něčeho zle neodkladného roztrhla obálku.

Aleno milovaná, má bohyně, má lásko, MÁ NADĚJE, moje všechno, mám pocit, že mi praskne srdce, že se mi hlava rozskočí. Možná že šílím. Možná že zemřu. Dusím se láskou, kterou už nevyslovím. Chápu Tě, CHÁPU TĚ, a proto umírám! Odcházím, má lásko, má lásko, MÁ LÁSKO! Držím v ruce kytičku slziček, kterou jsi mi dala včera, a vztahuju k Tobě ruce, i když vím, že už k Tobě nedosáhnou. SVĚTLO MOJE, MÉ SLUNCE! Ale i zemřít může být úlevou, když víme pro koho a proč.

Jsem TVŮJ na své už jen kratičké vždy, má jediná, má nejdražší, má jediná lásko.

*Tvůj, Tvůj, Tvůj,
H.*

Nedokázala skrýt své vzrušení, Manda se zeptala: „Mami, pan Honza píše něco ošklivýho?“

„Ne!“

„O těch prášcích nepíše nic?“

„Ne!“ a pochopila, že nic není odsunuto do minulosti. Co bude dělat? Co si počne? Co řekne Adamovi? Co bude s dětmi? „O jakých prášcích?“

„Měl takové prášky, když někdy nemoh usnout. A teď je spolknul. Martin ho viděl oknem. Povídal, že vzal jeden prášek a zapil a potom ještě jeden a zase zapil. Martin řek, že jich sněď padesát, ale on neumí počítat!“ dodala pohrdavě. „A ještě povídal...“

Už ji neposlouchala, vyběhla do schodů. Ležel oblečený na posteli. Jeho vždycky bledá tvář jí připadala ještě bledší.

Prázdna tuba na stole: Phenobarbital 10 tablet 200 mg. 1 tableta obsahuje: Phenobarbitalum 200 mg.

Neměla ponětí, co je to za prášky. Děsila se všech pilulek a pravděpodobně by ji stejně vylekala prázdná tuba od penicilinu. „Honzo!“

Otevřel oči. Pokusil se posadit, ale ihned sklesl zpět.

„Cos to udělal?“

„Odpusť,“ řekl skomíravým hlasem. „Odpusť!“

„Okamžitě vstaň,“ řekla s rázností, která docela překryla její úzkost. „Okamžitě!“

Tentokrát se skutečně zvedl. Prásk, prásk sádrou nohou.

Před chalupou stála Bobova renaultka, mokrá od deště.

Zatímco její švagrová sháněla klíčky, otevřela dvířka a pomohla mu posadit se dozadu na sedadlo.

– Mami, my chceme jet s tebou. –

– Zůstanete tady! –

– Tys nám slíbila, že dneska dopoledne nás vezmeš... –

– Tak si sedněte, sedněte si rychle, ať jedeme! –

– Mami, máš papíry? –

– Táta říká, že nemáš jezdit bez papírů. Nestartuj tolik. Vybiješ strrejdivi baterrii. –

– Panebože, vždyť to nejde nastartovat. Co s tím je? –

– Aleno, odpusť mi to! –

– Mami, strrejda, když startuje, tak vytahuje sytič. –

– Jaký sytič, Martine? –

– Tuhle páčku. –

– Aleno, odpusť! –

– Mami, už tam můžeš hodit trrojku. –

– Mami, jak je daleko do nemocnice? –

– Půl hodiny, ty chytrrá. Do města to je půl hodiny. Táta to říkal. –

– Mami, co když pan Honza zatím umře? –

- Mami, už můžeš zastrčit ten sytič. -
- Mami, mně se zdá, že pan Honza už nedýchá. Že udělal sebevraždu? -
- Co je to sebevražda, mami? -
- To je, když už někdo nechce žít, vid', mami? -
- A prroč pan Honza už nechtěl žít, mami? -
- Protože ho bolela noha, ty chytrej! -
- Jé, mami, pan Honza už možná opravdu umřel. -
- Nech mámu, vidíš, že máma řídí. A je rozčilená. Že seš rozčilená, mami! -
- Mami, pan Honza na mě šáhnul a má stršlivě studenou ruku. -
- Musí mít studenou ruku, když nedejchá. -
- Vždyť na mě šáhnul. -
- Nemoh na tebe šáhnout, jestli už nedejchá. -
- Ale na mě šáhnul. -
- No a co má být? Tak na tebe šáhnul, ale už nedejchá. -
- Ale do nemocnice jsi měla zahrnout tam u obchodu. -
- Víš to určitě? -
- Já nevím. Tam byla taková tabulka. -
- Jaká tabulka? -
- Taková modrá s H. Táta říkal, že to znamená hospital. -
- Mami, pan Honza je strašně to - bledej. On asi skutečně umřel. Já se ho bojím! -

V nemocnici ztratila pět minut, než našla správný pavilon, a dalších pět minut, než sehnali zřízence s nosítky. Možná že to bylo méně, jen jí každá minuta čekání připadala bez konce. Pak osaměla na chodbě s černými a bílými dlaždicemi. Jestli umře, ona to zavinila. Panebože, jsi-li, nebud' ke mně tak přísný. Ostatní ženské to dělají taky. Docela samozřejmě, třeba jen pro zábavu, jen z nudy. Mají milence, vykládají si o nich jako o televizních programech. Radují se

z toho, jak se navzájem klamou. A nic. Panebože, nijak je netrestáš. Já to udělala kvůli němu. Chtěla jsem mu pomoci. Jestli umře, co si počnu? Co řeknu jeho mámě?

Slyšela, jak se v chodbě otevírají dveře, pak spatřila doktora. Byl malý, starý a opuchlý. „Vy jste přijela s tím mladíkem?“

„Ano.“

„Jste jeho příbuzná?“

„Ne, jen známá,“ a cítila, jak se jí žene do tváře krev. Začíná oklikou, to znamená, že má špatnou zprávu. Připravte se na smutnou zprávu, paní... „Jsme společně na rekreaci.“

„Bude to dobré,“ řekl doktor. „Ale je obava, aby to neopakoval. V takovýchhle případech je opatrnost vždycky namístě. Nevíte, proč to vlastně udělal?“ a zdálo se jí, že na ni pohlédl významně.

„Ne,“ zavrtěla hlavou. Tváře jí planuly. Přece nemůže nic tušit, zeptal se, protože je jeho povinností se zeptat. Ale to vlastně není důležité. Hlavně že se z toho dostane. Uvědomila si náhlou úlevu a do očí jí vstoupily slzy. „Já jen měla auto, tak jsem ho přivezla.“ A žasla nad cizotou svého hlasu. Chyběla jí praxe ve lhaní.

„A tam, odkud jste ho přivezla, někoho má?“

Zavrtěla hlavou. Potom řekla: „Má jen matku a ta je v Praze.“

„Dobře, budeme jí muset zaslat zprávu. Snad by bylo lepší, kdyby si pro něj přijela. Mohla byste nám tu nechat její adresu?“

„Ale já ji neznám. On... pak vám ji jistě řekne.“ V krku měla palčivě vyschlo. „A je skutečně mimo nebezpečí, pane doktore?“

„Buďte bez starosti.“

„Děkuju, pane doktore!“

„Jestli budete chtít, můžete si ho pozítří zase odvézt!“

Přece jen se dovtípil. Pokud to nevěděl od první chvíle.

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Muselo to být někdy v kvartě, když jsem se rozhodl, že už je nejvyšší čas, abych dal podobu svým představám o tom, jak by měl být uspořádán svět. Spis se jmenoval „O vzorném státě“. Když jsem před časem otevřel černý sešit s krasopisným titulem a s věnováním: Příteli Miroslavu Vozkovi, užasl jsem nad tím, že většina listů chybí. Vytrhl jsem je sám? A proč? A kdy? Kromě těch několika stránek, které se zabývají spravedlností v ideálním státě, už bych nedokázal říct, o čem můj spis pojednával. Zato si dodnes připomínám vášeň, s níž jsem úzké linky školního sešitu vyplňoval cizí moudrostí, kterou jsem však považoval za svou vlastní, a také očekávání, s nímž jsem spis předával k posouzení příteli, jemuž jsem jej připsal.

Přítelovu podobu mám zachovánu na třídní fotografii z kvarty našeho reálného gymnázia (rodiče moudře nepřijali nabídku mých prvních poválečných učitelů a poslali mě studovat o dva ročníky níže, než mě opravňovalo moje skvělé vysvědčení), Mirek stojí vedle mě v poslední řadě: vysoký, s kadeřavými vlasy a protáhlou tváří.

Jeho otec vlastnil ševcovskou dílnu, sestupovalo se do ní, okna čněla jen nízko nad chodníkem, takže v dílně se po většinu dne svítilo. Docházel jsem do jejich přízemního bytu hned za krámem. Mirek měl malý pokoj, vlastně jen komoru s oknem do světlíku. Z komory si připomínám pouze dva obrazy: prvního prezidenta a reprodukcí jakési Kantovy podobizny (jeho přísná tvář s vysokým čelem a příliš dlouhým vousem vzhledem k malé bradě mi dodnes utkvěla) a police se spoustou knih.

Můj přítel četl bez ustání; česky, francouzsky i německy. Němec-ky uměl tak dobře, že mě to popouzelo. K čemu užívat řeči těch, kteří nás chtěli vyhladit?

Řeč není vinna, vysvětloval. V každé řeči se dá vyjádřit dobré i zlé. Jako do každé nádoby se dá nalít dobrý anebo špatný nápoj. Přesto si mnoho lidí při pití všímá nádoby víc než jejího obsahu.

O předposledních prázdninách jsme jeli na kolech tehdy zaostálými končinami na sever od Prešova (netušil jsem ještě, že se tam jednou nedobrovolně vrátím). Spali jsme obvykle na seně anebo v dřevěných stodolách na troše slámy. Oba jsme si s sebou vezli jen nejnutnější věci, které se vešly do rance připevněného na nosič. On mezi nejnutnější věci zařadil i několik svazků filosofické bibliotéky Henriady, knížečky zastrkal do postranních kapes batohu, kam přece patřily zápalky, konzerva a mýdlo. Ráno, když se rozednilo a zvenku zazněly zvony, které svolávaly na ranní, rozštěkali se psi a zavržala primitivní pumpa, posadil se ve spacím pytli, rozevřel svazek, který už měl od večera připravený vedle hlavy, vytáhl svou dvoubarevnou tužku a přenesl se do vzdálených světů. Někdy mi ještě polo snícímú předčítal nahlas: *Bůh všemohoucí prvý založil Zahradu, a je to jistě nejčistší z lidských radostí.* Ta věta mi utkvěla dodnes stejně jako tvrzení, že: *Nietzsche, spisovatel upřímný a výmluvný, přehlédl, že v dějinách platí jen jeden kodex ušlechtilého a vznešeného života, kodex, který psali Homér, Pythagoras, Sokrates, Platón, Ježíš, středověcí rytíři a jejich nástupci gentlemani...* Půjčoval mi knihy, já je pak stejně jako on vlácel všude s sebou. A tak si vybavuji obraz. Ležíme kdesi u vody, obklopeni téměř nahými, tolik touženými ženskými těly a čteme si Seneku. Poněvadž to bylo lepší a užitečnější, bylo to duchovnější než se jen tak válet, než se podobat všem ostatním. Ostatně Buddha opustil všechno i všechny a odešel do bezdomoví.

Neměl jsem však pro filosofii nadání. Chyběl mi sluch a také trpělivost. Proč uvažovat o obsahu pojmů, jako je krása, štěstí, spravedlnost či blaženost, anebo dokonce pravda, daleko důležitější mi připadalo přemýšlet o tom, jak lidem zajistit, aby měli přístup ke kráse a mohli šťastně slyšet, hlásat a nalézat pravdu. Převáděl jsem

řeč stále znovu na praktické otázky. Z nebes Platonovy říše jsem se vrhal do přízemního světa úvodníků. Mirek se mě snažil získat pro myšlení stoiků. Člověk má především usilovat o moudrost a sebezdokonalení. Má jednat ve shodě s přírodou a nenechat se vyvést z klidu věcmi, které nemůže ovlivnit. Když toho dosáhne, když dojde „apathie“, ztratí zájem o moc, o politiku, o všechny rozkoše těla, stejně jako ho opustí úzkost ze světa i ze smrti.

Věřil jsem ovšem, že pravda je ve většině našich sporů na mé straně, protože já přece měl za sebou to neopakovatelné poznání života, což i on uznával a ctil. Ale jak jsem ho měl přesvědčit?

Stát se rozkládal na ostrově velmi chladném, takže se tu muselo usilovně pracovat, aby si lidé zajistili obživu. I práce je cestou k ctnosti, a tedy blaženosti, to brzy pochopil novinář Aram, kterého na ostrov pozval sám prezident Sylvio Ruskin. Ti dva seděli v prostě zařízené prezidentské pracovně, kde byl jen dřevěný těžký stůl a dvě jednoduše vyřezávaná křesla, která zhotovil ve volných chvílích sám prezident.

„Pochopil jsem,“ pravil novinář Aram, „že ve vaší zemi není zločinců ani přestupníků, není tedy třeba ani soudů, věznic, či dokonce katů. Jak jste toho dosáhli?“

Na tváři prezidentově se mihl oduševnělý úsměv. „Základem všech zločinů,“ odtušil, „jak se my aspoň domníváme, je nerovnost, zvláště pak nerovnost v majetku. Z ní pak plyne bída, zoufalství a ty opět budí závist.“

„A co lenost?“ otázal se Aram. „Není třeba lenivost vrozená člověku příčinou mnoha zločinů?“

„Lenost,“ usmál se prezident, „není člověku vrozena. Zahálka je průvodcem bezpracného bohatství. Příkladem vám může být naše republika. Odstranili jsme nerovnost v majetku, a hle, nenajdete tu ani závistníky, ani lenochů, ani zločinců.“

„Avšak vrozená touha po zlu?“ znovu se vmísil novinář. „Psychologie nás učí, že se nemůžeme vyvarovat jedinců, kteří působí zlo z pouhé potřeby je konat.“

„Psychologie se mýlí!“ odvětil prezident. „Přičítá lidské povaze to, co občan získává výchovou, špatným příkladem, bídou či nevzdělaností.“

Novinář se zamyslel, znovu pak pokračoval ve svých tvrdších námitkách. „Co učiníte, když v muži vzplane žárlivost, že jeho soused je schopnější, anebo že vlastní půvabnější ženu než on sám? Co když se odhodlá získat ji pro sebe i za cenu tak strašnou, jakou se jeví vražda?“

„Jste nepolepšitelný ve své skepsi,“ pokáral ho prezident. „Je vidět, že jste nepochopil ducha našeho státu. Proč by někdo žárlil na vlastnosti druhého, když každý v něčem může vyniknout, i kdyby to byla jen píle, pravdomluvnost anebo tělesná obratnost? A ženy? Každý si vybírá ženu podle svého vkusu a vkusy se různí.“

Přítel přijal můj spis se zájmem. Vždycky projevoval více zájmu o mé počínání než já o jeho; v tom byla jeho převaha nade mnou, že vycítil moji potřebu být tím, kdo je hoden pozornosti. Když můj spis dočetl – myslím, že tomu věnoval celý večer – řekl mi, že to, co jsem sepsal, je velmi podnětné, i když poněkud induktivní. Obecná pravidla se vyslovují příliš snadno, aniž by se přísně dbalo všech rozporů, růzností a možných námitek, které v sobě nutně skrývá praxis. Také mi vytkl, že nadměrně důvěřuji rozumu a zapomínám, že lidská duše někdy vzdoruje jakémukoliv rozumovému vysvětlení, neboť ona přece plodí rozum a je tedy vyšší a složitější než její výplod, ale to vše je odpustitelné, bude ze mě spíš politik než filosof.

Jeho uznání, které bych měl, kdybych byl moudřejší, vnímat jako odsudek, mě naplnilo radostí, která se u mě vždy projevovala žvanivostí. Až do noci jsme se přeli o budoucí podobě světa a já kázal

o tom, co musíme podnikat, aby se dal uskutečnit dokonalý řád věcí, který by poskytoval blaženost a štěstí celému lidstvu.

Lidstvo! Včetně afrických Pygmejů a vymírajících indiánů kmene Cherokee a homosexuálů z Greenwich Village, lidstvo včetně bezpočtu Číňanů, z nichž jsem dosud nespatrił ani jediného!

Také jsme se spolu odhodlali zajít na přednášku do velké auly filosofické fakulty; jakmile vstoupil plešatý a obrýlený mužík a začal u tabule cosi vykládat, zmocnilo se mě rozčilení, ani jsem nevnímal, o čem mluví. Zato můj přítel naslouchal, dělal si dokonce poznámky; když jsme po hodině vyšli na náměstí a já chtěl vědět, jak byl spokojen, odpověděl, že do toho pohřebního sálu už víckrát nevstoupí. Pochopil, že v té budově je filosofie mrtva, zůstala jen politika. Namítl jsem, že filosofie dostává smysl teprve tehdy, když se dá do služeb pokrokové politiky, a on proti svému zvyku odvětil velmi rozhodně, že to je nesmysl a nejprohnanější lež těch, kteří se bojí nepokořeného ducha. Pohádali jsme se tehdy.

O prázdninách před posledním rokem školy jsme se vydali na Šumavu. V té době byla pustá a téměř vyliďněná. Posledního dne cesty jsme vystoupili na kopec a spatřili na rovině pod sebou rybník. Kolem vody se rozkládalo několik desítek stavení a kousek stranou na návrší čněla barokní věž kostela. Bylo k večeru, podmračný den, ale právě v tu chvíli slunce ozářilo narudlým svitem místa pod námi. Obraz žhnoucí vody a ozářených střech v širé krajině, nad níž se zvolna spouštěly namodralé noční mlhy, nás naplňoval očekáváním pohody. Pak jsme vstoupili do vesnice. Vytlučená okna civěla na rozbláčenou cestu a vydechovala zatuchlý pach. Obešli jsme dům od domu celou ves kolem sesutých plotů, zahrad divoce zarostlých býlím, kolem obchodu s ještě neodstraněnými německými tabulemi jsme vystoupali ke kostelu. Byl zavřený. Otvorem ve zdi jsme vstoupili na hřbitov, který se přimyká k boční stěně kostela. Některé náhrobní kameny se válely pokácené, jiné se ztrácely v houští kopřiv a šípkových keřů. Pod nohama nám chroustavě pukaly úlomky

barevných skel z kostelních oken. Vyšplhali jsme se po jakémisi břevnu až k oknu a nahlédli dovnitř. Lod' byla prázdná, i když na stěnách tkvěly světlé plochy po obrazech. V místech, kde stával oltář, zůstaly zbytky ohniště. Mezi ohořelými zbytky dřev jsme rozeznali zbytek ruky, která vztyčovala směrem k nám zuhelnatělé prsty.

Když jsme toho večera uléhali v opuštěné noclehárně lesních dělníků, můj přítel řekl, že započala éra barbarství a dočkáme se toho, že noví Vandalové se budou procházet po vypáleném Fóru a tančit své válečné tance mezi troskami chrámů. Cítil jsem povinnost odporovat mu, omluvit nějak tu spoušť. Skuteční barbaři, řekl jsem, byli ti, kdo začali válku. Ted' naopak vzchází nová éra, éra svobodnějších lidí.

Nezáleží už na tom, kdo začal, odpověděl, dnes záleží na tom, kdo je jejich dědicem. Nedovede posoudit, jestli nová éra přinese víc svobody, ale to vidí: že jí chybí vznešenost. A k čemu může být svoboda bez vznešenosti?

Ráno jsme se rozloučili. Ještě jsme se smluvili, že se u mne zastaví den před začátkem školního roku.

Nezastavil se, ani ve škole se už neobjevil. Po čase jsem se doslechl, že se mu podařilo dostat do Německa a pak utéct berlínskou podzemní drahou. Měl jsem ho rád. Byl to po válce můj první a po dlouhý čas vlastně jediný přítel. Jeho útěk jsem si vykládal i jako zradu na sobě. Proč mi aspoň nenaznačil, co zamýšlí?

Zůstala mi po něm kniha, ta, kterou mi naposledy půjčil. Mohl jsem ji ovšem vrátit, ale styděl jsem se vstoupit do bytu jeho rodičů a kromě toho jsem si byl jist, že ji nebudou postrádat. Nedávno jsem ji, snad prvně od těch dní, otevřel. Byl to brožovaný svazek Platóna. Nalezl jsem v něm úzký proužek papíru popsany zřetelným, velkým, stojatým písmem svého přítele:

V čem záleží dobro a štěstí pro člověka? Podle Sokrata v rozumové činnosti, v pamatování, v správném myšlení a v pravdivých úsudcích.

Když jsme byli v kvintě, navrhl jsem, abychom uspořádali politické volby. (Byly to nejdemokratičtější volby mého života, i když v nich chyběla zástěna a hlasovací lístky tvořily jen stránky vytržené ze školního sešitu.) Očekával jsem ovšem jasné vítězství strany, jejímž členem byl můj otec a kdysi i mí umučení strýcové. Ona přece jediná hájila zájmy všech poctivých lidí. K mému úžasu dostala v naší třídě jenom tři hlasy. První z nich byl můj, druhý bezpochyby odevzdal Josef Švehla, náš repetent (zdůrazňoval, že jeho předchozí neúspěch zavinilo politické pronásledování) a jediný komunista ve třídě, chlapec tak nepřístupný, že jsem ho ani já neměl rád, ačkoliv jsem se cítil povinován chovat k němu sympatii. Třetího spojence jsem nedovedl určit.

Výsledek hlasování mě sklíčil. Pokoušel jsem se s ostatními přít, ale nejspíš bez úspěchu. Někdy se do našich sporů vmísil i Švehla. Na rozdíl ode mě mluvil pomalu a rozvážně (byl celým svým zjevem rozvážný, měl také jediný z nás vážnou známost) a ovládal dokonale obyčejné politických sporů. Jeho řeč však vždy skrývala nějakou sotva utajenou výhrůžku, která ostatní popudila ještě víc než moje nesouvislé vývody.

My sami nedokázali pro své přesvědčení nikoho získat, dostali jsme však nečekaně posilu. Do školy přišel nový profesor kreslení. Jmenoval se Ivanič, Ivanovic anebo snad Ivandelič, jestli mě nekla-me paměť a existuje-li v Srbsku, odkud pocházel, takové jméno. Při první své hodině vstoupil do kreslírny v dlouhém zeleném plášti potřísněném barvami a v odřených polobotkách. S rozčepýřenou latou vlasů na chvíli znehybněl hned za dveřmi a pozoroval nás. Pak se téměř poklusem rozběhl ke katedře a sdělil nám s cizím zpěvavým přízvukem, že ho osud potrestal tím, že nás má vyučovat, ačkoliv už předem ví, stačí mu, aby se podíval na naše tváře, na ty kravaty (vyslovoval kravátky s přízvukem na předposlední

slabice, takže jsem v první chvíli ani nepochopil, co má na mysli), na ty maďary, které jsme si nazuli, že nebudeme mít ani tu nejmenší kapku pochopení pro umění. Jak se tak na nás dívá, vidí, že má před sebou samé synáčky a dcerušky z lepších rodin. A pokud on ví, v lepších rodinách se o umění leda žvaní, anebo se do něho ukládají peníze. Ale když už tu musí ztrácet s námi čas, udělá všechno, aby z nás vychoval čestné a poctivé a pracovité lidi, kteří mají smysl nejen pro peníze a nejen pro kariéru, ale také pro krásu. A začal vykládat, že dřív, ještě za buržoazní republiky měli učitelé zakázáno vychovávat své žáky, směli jen nalévat vědomosti, ale teď se doba změnila, teď konečně nastala epocha, za kterou jsme bojovali. Čas, kdy i obyčejný středoškolský profesor je člověk se všemi právy, a tedy i s právem projevodit svůj názor na něco jiného než jenom na úhly v trojúhelníku anebo na rosníčku zelenou.

Přikázal nám, abychom si vyndali čtvrtky a každý namaloval, co sám chce a co ho bude těšit, a aby to namaloval, čím chce, a rozběhl se uličkou mezi lavicemi. Zastavil se až na samém konci těsně za mými zády, vjel mi prsty do vlasů a řekl, že mě chválí za to, že nemám kravátku ani maďary (měl jsem okopané boty, které si nijak nezadaly s jeho), a zeptal se, čím je můj otec.

Odpověděl jsem, že tatínek je inženýr, a okamžitě jsem vycítil, že to není dobré v jeho očích.

Tvořili jsme zátiší, ryby, rodné domy, pokusy o akt, já ovšem maloval frontu koncentračníků čekajících na oběd, a on zatím běhal mezi lavicemi a vykládal, že dosud v celých dějinách vládli bohatí a rozhodovali tedy i o tom, co se má považovat za krásné. Oni platili umělce a tím je zároveň zotročovali. Umělci, kteří se jim vzepřeli a malovali podle své přirozenosti a ne podle jejich příkazů, živořili v chudobě, i když to byli největší géniové jako kupříkladu Rembrandt, Van Gogh anebo Aleš. Avšak v roce tisíc devět set sedmáct s výstřelem z Aurory se počala nová éra. Přesycené, zvrhlé a zdegenerované šlechtice i měšťáky vyhnali z jejich paláců a vlády

se ujal lid. Lid – a to může prohlásit z vlastní zkušenosti – sice trpěl, hladověl, ale vskrytu duše toužil po kráse a vytvářel dokonce nádherná, i když anonymní díla. A rozběhl se do svého kabinetu a odtud vynesl folklorní vázu a volal pln obdivu, jaký to nádherný a přitom účelný tvar! Co vytvoří lid nyní, když se mu otevrou studnice poznání, když se mu dostane všech možností, z nichž až dosud tyli jen měšťáci? My se toho dožijeme, my budeme žít ve šťastné zemi a ve šťastném věku, kdy se krása stane součástí života.

Jeho řeč, v níž nepatříčně rozděloval přízvuky, stejně jako celý jeho zjev připadaly většině asi směšné, ale já byl uchvácen. Vyjadřoval přece to, co jsem se snažil vyjádřit já a co jsem nesvedl tak dokonale a přesvědčivě zařadit do vět. Obdivoval jsem se mu tak, že jsem začal malovat. Přiměl jsem rodiče, aby mi koupili olejové barvy, a od toho dne jsem se plahočil se svou bedýnkou po předměstských cestách a maloval jsem domy a ohrady, okrové louky a březové hájky pod modrým nebem a pak jsem přinášel své výtvory do hodin kreslení.

Jednou mě pozval s mými obrazy dozadu do svého kabinetu. Vstupoval jsem tam s rozpaky, s úctou téměř posvátnou a s vědomím, že se možná bude rozhodovat o mé budoucnosti. Místnost byla plná sádrových modelů, složených stojanů a uprášených rolí papíru, na stěnách visely reprodukce zátiší od Cézanna a slunečné krajiny Goghovy, na stole vedle tub s barvami se válely fotografie profesorovy ženy a jeho pěti dětí a stejné podoby shlížely z portrétů, které se v koutě opíraly o zeď. Rozbalil jsem svazeček svých maleb a on je chvíli beze slova a roztržitě pozoroval. Pak, jako by se náhle rozhodl, mě vzal za rameno a řekl, že mi něco ukáže. Zavedl mě k velkému stojanu, jehož jsem si předtím ani nevšiml, neboť byl zakryt plachtou. Můj profesor mohutným gestem odhodil plachtu a já spatřil obraz.

Bylo to rozměrné plátno. Zobrazovalo venkovský dvůr, v jehož popředí čněl rozměrný a oslnivě červený stroj.

Pochopil jsem, že je to jeho obraz, ten dokonalý stroj na pustém, ale pečlivě namalovaném dvoře, a nevěděl jsem, co mám udělat, sluší-li se, abych já žák chválil svého profesora. Řekl jsem tehdy jenom, že jsem ještě nikdy neviděl podobný obraz.

Čekal jsem, že teď mi poví něco o mých malůvkách, ale on místo toho začal vykládat o svém obrazu. Hovořil vášnivě o tom, že se snaží vytvářet nové, srozumitelné umění, ale jen těžko nalezne pochopení, poněvadž ve všech komisích dosud sedí zastánci starého umění, toho umění, které se dělalo pro pár vyvolených, a ti všichni nenávidí tvůrce, jako je on. Myslím, že jsem mu rozuměl jen málo.

Náhle zvolal – a ukázal přitom na obraz – že taková mlátička byla snem jeho otce. Jeho otec toužil vlastnit aspoň nějaký stroj, ale nikdy se nezmohl na nic, dokonce ani na vlastního koně či mezka ne, otec by byl šťasten, kdyby viděl tenhle obraz, protože by ihned pochopil, co znamená, proč ten stroj je tak nadměrný a zářivě neskutečný jako ve snách. Začal vzpomínat na svého otce, jak vstával ve tři hodiny ráno a vracel se domů až za soumraku. Neuměl ani číst, ani psát, ale chalupu zvenčí vyzdobil ornamenty, neboť měl vrozený smysl pro krásu. On, můj profesor, dodnes, když pracuje, představuje si otce, jak by stanul před jeho plátnem. A snaží se malovat tak, aby mu otec mohl říci: Dobro, synu!

Najednou jsem si všiml, že z jeho šedivých vodnatých očí vytékají slzy. Pochopil jsem, že jeho otec je mrtev. Byl bych mu rád pověděl něco hezkého, a tak jsem ze sebe vysoukal, že bych chtěl být jako on, úmyslně jsem řekl: být, a ne třeba: malovat jako on.

Asi rok před naší maturitou zmizel ze školy. Myslel jsem, že onemocněl, pak se však místo něho objevila mladá suplentka, s ní přišla do třídy ředitelka a oznámila nám přísným hlasem, že profesor Ivandelič byl zatčen a bude souzen pro činy nepřátelské republice a socialismu. Snažila se hovořit neosobně, ale zdálo se, že sama je tou zprávou vyvedena z míry. Řekla ještě, že to, co se stalo, by nám všem mělo být výzvou k bdělosti a varováním, že i za

nejnadšenějšími slovy se může skrývat lstivý nepřítel. Slovo nepřítel mě ohromilo. Zvedl jsem ruku. Chtěl jsem se zeptat, jestli snad přestává platit všechno, co jsem slyšel z jeho úst, ale nebyl jsem s to vypravit ze sebe ani slovo, jen jsem stál se sklopenou hlavou.

3

Koncem zimy (toho posledního roku studií mě zvolili, anebo bych měl spíše říci: určili předsedou třídního výboru jediné povolené organizace mládeže) si mě k sobě zavolala ředitelka. Posadila mě do koženého křesla, připraveného pro inspektory a jiné vzácné hosty, a sdělila mi, že ke mně chová důvěru. Ví, že jsem dobrý a uvědomělý soudruh, nemusí mi tedy vykládat, v jak složité době žijeme. Nepřátelé můžou kdykoliv překročit naši západní hranici a zaútočit na naši vlast. Přitom spoléhají na pomoc všech odpůrců socialismu. Ti sice byli nedávno rozdrzeni a někteří z nich skutečně změnili své smýšlení, ale jiní se stáhli do skrytu a čekají na příležitost, jak by pronikli na nejrůznější důležitá místa a odtud škodili. A tomu musíme my zabránit.

Přikývl jsem, že rozumím a chápu.

Řekla, že to je důvod, proč mě pozvala. Za několik měsíců opustíme školu, na místech, kam přijdeme, nebudou o nás nic vědět. Ani pro ty, o jejichž nepřátelském smýšlení nemůžeme pochybovat, nebude obtížné získat si důvěru okolí. Aby se něco takového nemohlo přihodit, musíme na každého z nás vypracovat pravdivý posudek. Naši profesori vypracují svá hodnocení, ale oni nás znají jen z jedné, spíše odborné stránky, navíc mnozí z těch, kteří nás učili v minulosti, po právu odešli a ti noví nás ještě nestačili důkladně poznat. My se mezi sebou za ta léta dobře známe, můžeme tedy spravedlivěji a pravdivěji posoudit, jaký kdo skutečně je.

Nežádá nic nečestného, naopak, věří, že my mladí budeme k sobě nejvýše spravedliví, povzneseme se nad svá případná přátelství či

nepřátelství. Je to velká odpovědnost, ale jestliže se jí zhostíme čestně, zasloužíme se o to, že v budoucnu stanou na odpovědných místech jen nejlepší lidé. Bude to přece náš svět, řekla, na nás záleží, jakým ho uděláme.

Přikývl jsem opět. Připadalo mi, že to, co ode mne žádá, dokážu vykonat nestranně a spravedlivě, celý můj dosavadní život, mé zkušenosti i mé přesvědčení mě k takovému úkolu předurčovaly.

A poněvadž jsem měl o spravedlnosti své představu a jistě i protože jsem nepochyboval o správnosti toho, co mám vykonat, nechtěl jsem s tím, co ode mě požadovali, zůstat ve skrytu. Navrhl jsem, aby náš výbor připravil svá hodnocení a potom o nich ve třídě uspořádal rozpravu. Obraz, který tak získáme o každém z nás, bude co nejuplněnější a tedy i nejspravedlivější. Asi jsem návrhem ředitelku nenadchl. Váhala, snad v duchu zkoumala nějakou instrukci, o níž jsem neměl tušení. Pak řekla, že to, co navrhuji, bude ještě náročnější než to, co požadovala ona, ale pokud si myslím, že dokážeme obhájit a prosadit správný názor, nic nenamítá, důvěřuje nám. (Přece jen nám příliš nedůvěřovala a pověřila naši novou profesorku kreslení, aby s námi podklady pro posudky připravila.)

Sešli jsme se po vyučování ve třídě (naš výbor se skládal z Josefa Švehly, dvou spolužaček a mě). Ten den bylo slunečné odpoledne, pozoroval jsem oknem, jak kolegové vycházejí z vrat školy, jak cválají po ozářeném chodníku do parčíku za školou, odhazují kabáty a tašky na lavičku, jak krouží kolem skupiny holek, jak mizí mezi rozkvétajícími keři čilimníku.

Tušil jsem blaženosti, do jejichž objetí teď vklouznou, zatímco já budu trávit čas tady v místnosti, z níž nikdy nevyprchá pach zpocených těl, ve společnosti chladného Švehly a dvou dívek, které jsou mi lhostejné.

Nedovedl jsem si ani v nejmenším představit, jaké důsledky mohou vyplynout z každé věty, z každého soudu, který vyslovím. Neměl jsem ponětí o tom, že existují kádrová oddělení, která

dychtivě čekají na naše věty, aby je přijala a vyvodila z nich potřebné a nemilosrdné důsledky. Ani mi nepřišlo na mysl, že už v samé podstatě mého konání je skryt akt surové zvůle, neboť mně dává právo posuzovat okolnosti života mých druhů, zatímco jim totéž právo odpírá.

V paměti mi dosud tkvěly výsledky voleb, které jsme přednedávnem uspořádali. Varovaly mě, že jsem obklopen odpůrci, mezi nimiž se skrývá snad jeden jediný přítel. Kdo to byl? A kdo byli všichni ti ostatní?

Minula už doba, kdy se mí spolužáci se mnou přeli a chovali se přede mnou přirozeně. Neměl jsem, podle čeho bych je soudil. Mohl jsem ten nedostatek důkazů přijmout jako přízeň osudu, který mi nabízel, jak se vyhnout vynesení rozsudku. Jenže já chtěl soudit. Už tehdy, anebo vlastně jediné tehdy, jsem toužil vynášet rozsudky. Překypoval jsem jistotou, která mi umožňovala třídit lidi jako brouky: na užitečné, neškodné a škodlivé.

Nemohl jsem nic prominout, nic zamlčet, byl bych to jistě udělal, pokud bych jednal sám za sebe, ale nejednal jsem sám za sebe. Byl jsem pověřen. Jednal jsem jménem společnosti, která mě poctila svou důvěrou; vědomí odpovědnosti mě zaslepilo.

Byl jsem si jist, že můj názor budou sdílet i ostatní členové našeho podivného tribunálu, a ohromilo mě, když jsem poznal, že obě dívky společně s profesorkou kreslení (co ta mohla vědět o komkoliv z nás, když tu učila sotva několik měsíců) mi v případech, které jsem považoval za zcela nepochybné, stále zarytěji odporují. Zpočátku jsem se přel, pak jsem se urazil a umkl. Ať tedy rozhodují sami, ať se beze mne obtěžkají vinou za to, že jednoho dne nás všechny osloví falešní proroci a nepraví soudci a budou vybírat svou krvavou daň! Nakonec jsme nějaké pochybnosti vyjádřili jen u tří ze spolužáků.

S trpkostí jsem přihlížel, jak ti, kdo se spolu se mnou měli stát vyvolenými rybáři, zpustošili moji síť tak, že v ní uvízly sotva tři rybky.

Dva dny po přípravné schůzce našeho výboru se do třídy dostavilo několik hostů, mezi nimi i ředitelka, neobyčejně tlustý muž, který téměř po celou dobu polohlasně škytal (nikdy jsem se nedozvěděl, kdo to byl, nepronesl ani jediné slovo), a třídní profesori souběžných ročníků, kteří se tu zřejmě měli poučit.

Seděl jsem na svém místě v předposlední lavici prostřední řady, před sebou svazek papírů. Ve třídě vládlo napjaté (spíš by se hodilo povědět ustrašené i nenávistné) ticho. Přečetl jsem první jméno v abecedě. To první jméno bylo jedno ze tří, o nichž jsem se zmínil. Už nedovedu posoudit, zda se ta dívka lišila ve svých názorech a postojích od ostatních, ale nejspíš nikoliv. Byla jen starší než my, protože strávila dlouhý čas v sanatoriu s chorobou páteře. Učitelé vůči ní projevovali podobnou shovívavost jako kdysi vůči mně a ona podle mého názoru té shovívavosti využívala. Jediná si dovolila v hodinách občanské výchovy zlehčující poznámky (vyvolaly k mému rozhořčení vždy souhlasný smích). Nejvíce jsem jí zazlíval, že nikdy neprojevila zájem o společensky prospěšné činnosti. Zaštitěna lékařským vysvědčením se ani jednou neobtěžovala do sběrný (kde já po dva roky pátek co pátek s notýskem v ruce pečlivě zaznamenával kilogramy páchnoucích odpadků, které neochotně přivlékali mí ostatní spolužáci), ani jednou se neobjevila mezi těmi, kteří česali chmel anebo zachraňovali z polí už zpola zasněženou úrodu. Byl jsem si jist, že nemoc jí slouží jako výmluva. Nepřestál jsem snad já rovněž těžkou nemoc? Jistě bych si byl svedl obstarat podobná lékařská vysvědčení, jenomže já na rozdíl od ní je neshánel. Ted' povstala a její nezdravě bledá tvář ještě víc pobledla.

To, že si stoupla, mě poněkud uvedlo do rozpaků. Vstal jsem také a přečetl několik vět, na nichž jsme se dohodli. Poslední věta, jediná, kterou si pamatuji, zněla: Vztah Zory Beránkové k našemu lidově demokratickému zřízení je spíše nepřátelský.

Vybavuji si úžas, hluboké ticho, které po tomto výroku následovalo. Otočil jsem se k ní a zeptal se, má-li nějaké námitky proti formulacím. Usmála se na mě – byl to skutečně pokus o úsměv, o statečný úsměv tváří v tvář výhrůžce. Řekla, že děkuje za náma-hu, kterou jsme zřejmě museli vynaložit na sepsání protokolu, a za naprostého ticha se posadila.

Ale já zůstal stát, a když ticho kolem mě trvalo, opustila mě jistota. Zastupoval jsem však vyšší zájmy, nesměl jsem si dopřávat nejistoty. Sebral jsem tedy z lavice další papír: Zvolna – teď jsem už byl vděčen ostatním členům tribunálu, kteří mě přinutili k umírně-nosti – jsem se blížil k dalšímu případu. Jmenoval se Vlastimil Polák. Já sám o něm nevěděl mnoho (měl zcela odlišné zájmy od mých), ale Josef Švehla ho podezíral, že byl před několika lety členem národně socialistické mládeže. Zdálo se mi, že členství v takové organizaci (jakkoliv ta organizace byla legální) znamenalo vážné provinění. Proč? Na to proč bych nedokázal odpovědět, ale už se nikdo neptal, už se kladly jen otázky, které hledaly vinu nikoliv pravdu; i já je tedy kladl. Proč vstoupil do té organizace? Tu otázku jsem vyslovil tónem, jaký používá rozhořčený prokurátor, neboť kolega Švehla si nebyl jist, zda jeho podezření je opodstatněné, a věřil, že vyslovíme-li otázku s dostatečnou důrazností a sebevědomím (osvědčený trik všech vyšetřovatelů, kteří tápou v nejistotě), vyslýchaný se podřekne sám.

Nikdo mě neokřikl a můj vyslýchaný spolužák, místo aby mě odbyl, tiše odpověděl, že pokud snad mám na mysli jeho návštěvu na schůzi, byl tam jen jako host.

S pocitem lovce, který vypálil do houštiny a zasáhl kořist, jsem se zeptal, jak často a proč navštěvoval ty schůze a jaké zaujímal stanovisko k tomu, co tam slyšel. Opakoval jsem své otázky, zatímco on stále tišeji koktal vyhýbavé, omlouvavé odpovědi. Byl ztracen, už ze sebe nemohl sejmout cejch, že patřil někam, kam se neslušelo patřit. Omlouval se za něco, za co se neslušelo omlouvat, a tím připustil, že chápe nepatřičnost svého jednání.

Poslední z těch tří, jimž jsem se rozhodl zkrřížit osud, byla nejlepší žákyně naší třídy. Myslím, že ani naši profesori ji neměli v oblibě, i když věděli, že jim spolehlivě oddrmolí bezchybnou odpověď.

Trávila mezi námi svůj osamělý čas, a nevzpomínám si, že by se kdy s někým přátelila. Řekl bych dokonce, že jí styk s ostatními působil trýzeň. Přesto, snad z nedostatku fantazie, ze snahy zalíbit se učitelům anebo ze vzdoru vůči sobě samé, uvedla v dotazníku, který jsme všichni vyplňovali, že se chce stát učitelkou.

Oznámil jsem jí, že jsme ochotni (my, náš třídní tribunál) ji doporučit k dalšímu studiu, ale nikoliv ke studiu pedagogickému. Pohlédla užasle na mě (nosila brýle, sedm či osm dioptrií nadulo její oči do zvlášť užaslého rozměru) a řekla, že ona rozhodně chce být učitelkou.

Odpověděl jsem, že k tomu nemůžeme dát souhlas. A tu jediná z těch tří se zmožla aspoň na otázku. Proč?

Odpověděl jsem, že si myslíme, že se na takové povolání nehodí.

Rozplakala se. Hlasitě vzlykala do ticha třídy, která si pravděpodobně až do této chvíle myslela něco podobného jako já, ale teď musela stát při ní, nenávidět mě spolu s ní. Pak na mě začala křičet v hysterickém výbuchu, abych ji nechal, abych jí dal pokoj, že ví dobře, proč ji nenávidím, proč jí chci zkazit život, a křičela, že ona má ráda děti a chce se jim věnovat. Potom už jen plakala. Tu se do našeho jednání prvně vmísila ředitelka a řekla, abychom pokračovali, že k tomu případu se vrátí pedagogický sbor, který zváží, kdo se k jakému povolání hodí, a já tedy v rychlosti dočetl těch pět či šest zbývajících archů papíru. Potom se všichni zvedli. Čekal jsem, že aspoň někdo ke mně přijde (k tolika lidem jsme přece byli *shovívaví*) a řekne mi slovo uznání anebo i výtky, ale kráčeli kolem mě, jako bych byl prašivý anebo ještě spíš, jako bych nebyl. Ředitelka halasně vyprovázela škytajícího hosta a učitelé přešli mlčky. Také kolega Švehla se vytratil, já – teprve teď jsem si uvědomil, jak se mi chvějí ruce – poskládal své papíry do desek a uložil je do tašky a úplně poslední jsem vyšel ze třídy.

Asi tři nebo čtyři dny nato (během těch dní se už opět ke mně ostatní chovali docela obvykle, což mě upokojilo a utvrzovalo v mém přesvědčení, že jsem byl spravedlivým soudcem) se mě otázel Vlastimil Polák, zda bych mu mohl věnovat chvíli času.

Byl jsem pln dobré a velkomyslné vůle. Šli jsme tedy směrem na František, kde bydlel. Naslouchal jsem svému průvodci, který se mi, jak to najednou bylo odtažitě a titěrně, pokoušel vysvětlit, že nikdy nebyl členem té organizace, jak jsem ho obvinil, jen dvakrát anebo třikrát se dostal na schůzi a pak toho nechal, protože mu to připadalo příliš hlučné a moc času se věnovalo politice, a to ho nebavilo – stejně tam přišel jen kvůli Marii. Přece vím, že chodil s Marií, zeptal se, a já neodpověděl, protože jsem nerad připouštěl, že něco nevím.

Potom najednou řekl, že si je jist, že obvinění nepocházelo ode mě, já přece nemohl vědět o tom, že byl na těch schůzích, a i kdybych to věděl, nemám žádný důvod, abych se mu mstil a uváděl to proti němu. Kdo tedy ví o tom, že chodil na ty schůze? Odpověděl, že přece Marie, a zeptal se mě s údivem, jestli nechápu tu souvislost. Nechápal jsem ji, neboť jsem nevěděl, že s Marií je nyní zasnouben Švehla, a nepochopil jsem souvislost, ani když mi vyprávěl, jak ho bývalý kamarád připravil o děvče, poněvadž jsem netušil, že vážnou pohnutkou k nenávisti může být nejen pocit, že nám někdo ublížil, ale také, že my sami jsme někomu ublížili.

Tak jsme se dostali až před dům, kde bydlel, a on mě pozval dovnitř. Váhal jsem. Ostýchal jsem se vstoupit do cizího bytu a jistě jsem se i bál setkání s rodiči. Ale nemohl jsem připustit, aby si myslel, že se bojím stát za tím, co jsem prohlásil, a tak jsem ho následoval.

Odemkl dveře. Nevěděl jsem nic o jeho rodině kromě několika faktů, které měl každý o sobě uvést do dotazníku. (Otec bývalý

úředník, nyní v důchodu, matka v domácnosti.) Kráčel jsem opatrně po čistém koberci. Otevřel jedny z dveří a vstoupili jsme do poko-
jku, který patřil zřejmě jemu už od dětství, z těch dob tu zůstalo
všechno maličké a barevné: stůl, židle i skříň, na níž dosud seděl
obrovský plyšový medvěd. Ale před medvědem čistá a bělostná tak,
jak byla právě přinesena z obchodu, trůnila sádrová busta Lenina.
Zíral jsem na tu sošku a on si všiml mého pohledu, zrudl a zeptal se
mě, jestli se nechci podívat na jeho knihovnu. Otevřel skříň a tam
ve vzorné řadě stály jeho knihy pečlivě zabalené do žlutého papíru
a na hřbetech označené tituly s čísly. Bral jednotlivé knihy, vytaho-
val je na okamžik – většinou odborné knihy o medicíně a o chemii –
a mluvil o nich. Řekl, že ze všeho nejvíc ho zajímá lékařská chemie,
té se chtěl věnovat. A otevřel dveře do jakési šedé komůrky, z níž
se ihned vyvalil nepříjemný živočišný pach. Uviděl jsem prostoru
tak malou, že se na vykachlíkovanou podlahu vešly jen dvě dřevě-
né bedýnky od UNRRY a stolek se zkumavkami, kelímky a injekční
stříkačkou. Nadzvedl víko jedné z beden a já spatřil několik bílých
myší, které pobíhaly po dně vysypaném dřevitou vlnou. Řekl, že se
na nich cvičí a dělá pokusy. Vytáhl z kotce jednu myš, do druhé ruky
vzal injekční stříkačku a řekl, že mi předvede anestezii prokainem,
ale vtom vstoupila jeho matka a on spěšně vrátil myš do bedničky
a představil mě. (Teprve později mě napadlo, že mě ovšem očeká-
vala, domluvili se nejen na tom, že mě přivede, ale co budou při mé
návštěvě dělat a co mluvit.) Řekla, že je ráda, že jsem přišel, jenom
si mě představovala jinak.

Nevěděl jsem, co mám odpovědět, proč si mě představovala jinak
a jak si mě představovala. Nejhorší bylo, že já si ji nepředstavoval
vůbec, nepomyslel jsem ani jedinkrát na to, že existuje, když jsem
se vyjadřoval o jejím synovi. Teď tu však stála – cizí žena s jemnou,
průsvitnou, téměř dívčí pletí a s hustými bílými vlasy, a zeptala se,
smí-li mi nabídnout kávu anebo mám-li raději čaj. Opět jsme prošli
chodbou po čistěounkém koberci a vstoupili do místnosti, která byla

jejich parádním pokojem a jídelnou. Na stěnách se podbízely obrovské obrazy ve zlacených rámech a ve skleníku se blyštěl porcelán a také jedna stříbrná mísa a váza s čínskými ornamenty. Za černým psacím stolem na tříkolovém vozíku pro mrzáky seděl plešatý, žlutý mužík s narezlým knírem a čilými očky a rozjel se mi hned vstříc. Jeho otec. Teprve nyní jsem si všiml, že na stole stojí busta, stejná, tentokráte i co do barvy stejná, jakou jsem měl doma já. Posadil jsem se, neboť mě k tomu vyzvali. Otec mě přivítal, jak se vítají jen přátelé, které jsme dlouho neviděli, anebo snad také nepřátelé, které si chceme získat, a pak se mě zeptal, zda už jsem viděl Vlastimilovy tvorečky. On za mě kvapně odpověděl, že ano, viděl jsem je. Pak se mě ten muž zeptal, zda je pravda, že jsem za války trpěl v táboře, a aniž čekal na moji odpověď, sám řekl, že je to strašná zkušenost, strašný je svět, který se mstí na dětech a dokáže je mučit.

Jeho žena položila na stůl krajkový ubrus a přinesla kávu ve směšně malých koflících se zlacenými oušky a také bábovku na skleněném talíři a pravila, že její muž byl u letců, jestli to vím. A její muž ji přerušil, že to jistě vím, a ve své kleci na kolečkách popojel nazpět k psacímu stolu, otevřel zásuvku a vytáhl obyčejnou papírovou krabičku, a když odklopil víko, na červeném sametu ležel kus kulatého kovu s barevnou stužkou, vypadalo to jako mince, přidržel ji přede mnou a řekl, že tohle mu dali za jeho nohy.

Můj spolužák se vmísil a řekl, že tatku sestřelili nad Londýnem, a opět zrudl. Pak mě vyzvali, abych si bral, abych se tu choval jako doma. A muž na vozíku se zeptal svého syna, jestli mi ukázal kahan. A když můj spolužák stále ještě rudý ve tváři zavrtěl hlavou, otec mu přikázal, aby ho přinesl, a on tedy přinesl jakýsi starý, ale do lesku vycíděný kahan a bělovlasá žena k tomu vysvětlila, že její manžel začínal jako horník a tohle si přinesl na památku. On řekl, že to bylo ještě za Rakouska, a nabídl mi, že mi ukáže snímek, znovu se rozjel ke svému stolu a přivezl mi žloutnoucí fotografii, kde stála parta chlapů v hornických přilbách na nádvoří dolu a za

nimi čněla těžní věž. Vysvětlil mi, že to bylo v Moravské Ostravě, kde fáral tři roky a po večerech se učil, tehdy k tomu měl ještě sílu, dnes by ji už neměl, ani odvahu; k čemu taky? Když mu oznámili, že mu musí vzít nohy, myslel si, že už nemá smysl dál žít, ale chtěl se ještě vrátit a uvidět ty tady, a teď je jim ovšem stejně jen na obtíž a nemůže jim pomoci, když to potřebují. Do jeho hlasu vnikly slzy a můj spolužák ho napomenul, aby takhle nemluvil. Káva na stole chladla, bábovka vyzývavě voněla, ale neodvážil jsem se vzít si, když si ostatní nebrali. Muž na vozíku opakoval, že nemá už pro co žít, a řekl ještě, že se chtěl dočkat aspoň toho, až bude jeho syn doktorem, a zeptal se ho, zda mi ukazoval své knížky. Můj spolužák znovu zrudl, aniž se na mě podíval, vypravil z hrdla, že ano, ukazoval. Jeho matka si teprve teď všimla, že nejím, a řekla, abych si přece bral. A oslovila mě přitom: soudruhu Adame. Vstal jsem od stolu a prohlásil, že už musím jít, a vyběhl jsem z toho bytu, aniž jsem pronesl jedinou větu: na vysvětlení, na omluvu anebo na podporu toho, co jsem dělal.

Příštího týdne – jako by to bylo odměnou za mé služby (ale jednalo se, pokud se týká data, jen o shodu okolností, přihlášku mi nabídli několik týdnů předtím) – mě přijímali do Strany. Schůze se konala v kreslárně (místnost mi stále připomínala hubeného, kdysi tak milovaného Ivandeliče, připomínala mi hrobku, v níž zapomněli na stěnách Cézannovo zátiší), v organizaci byli kromě Švehly jenom profesori. Nebyl jsem zvyklý pohybovat se v takové společnosti jako rovný mezi rovnými; seděl jsem sám v lavici potřísněné barvami a sotva jsem vnímal, co se kolem mě dělo. Přečetli moji přihlášku, doporučení ručitelů. Potom malá, hrbatá profesorka dějepisu promluvila o mé uvědomělosti, oddanosti a obětavosti. Řekla, pamatuji se na ten výrok, že bych mohl být příkladem i mnohým členům strany. Pak mě jednomyslně přijali a všichni zatleskali. Já vstal a koktavě poděkoval za důvěru s vtíravým pocitem, že tuto situaci jsem už zažil.

Snažil jsem se v sobě vzbudit slavnostní pocit, ale místo toho mě skličovalo vědomí, že můj osud je teď už nezměnitelně vymezen. Stal jsem se vojákem, a i když jsem si vybral svůj osud dobrovolně anebo dokonce nadšeně, teď, když mi přinášeli uniformu, padla na mě úzkost.

V některém z těch dní se uprostřed noci nečekaně rozezněl zvonek telefonu. Ohlásil jsem se a slyšel, jak kdosi vzdálený někomu šeptá, že to jsem já. A v suchém, tichém praskotu mi cizí, ječivý ženský hlas začal spílat do smradlavých, židovských, komunistických sviní.

Zabreptal jsem cosi, ale ten hlas chrlil své nadávky v hustém a nestoudném proudu, sliboval mi kandelábr a uřezané přirození, věšel mě za nohy a houpal na pevném provaze, dokud jsem konečně nepochopil, že v mé moci ho sice není umlčet, ale že ho mohu aspoň neposlouchat.

Pamatuji se, že sotva jsem zavěsil, zvonek se znovu rozezněl, ale už jsem se neodvážil sluchátko zvednout a ze strachu, aby se nevzbudila maminka, jsem telefonní přístroj obalil polštářem, postavil na koberec a klečel u něho tak dlouho, dokud se zpod polštáře ozývalo zdušené chrčení zvonku.

Kapitola čtvrtá

1

Milý Karle,

Než pohledíš na můj dopis, tak Ti děkuji za Tvůj, který mě velmi překvapil. To jsem netušila, že jsi se opět nějak provinil a škoda jen, že jsi mi blíže neujasnil z čeho Tě obviňují. Chci předem Tě ujistit, že i tak Tvůj dopis mi způsobil radost, neboť po tak dlouhé době jsem od Tebe ani už žádnou zprávu nečekala. Nechci Ti vyčítat nedostatek zájmu ovšem nejde o mne jde o malou Katušku. Vždyť i to malé dítě si uvědomuje nepřítomnost toho třetího který je hlavním článkem v rodině. Dospělý člověk dokáže ovládnout svá přání touhy, může ovládnout cit ovšem dítěti těžko vysvětlit tak složité pocity. Karle bylo by krásné, kdybys byl s námi.

Katuška je kouzelná milá holčička. Mýlíš se, myslíš-li si, že oči má po mně. Jsou Tvé výrazem i tvarem. Karle Tvůj dopis jsem jí ukázala řekla jsem jí, že to psal táta natáhla ručky podívala se na mne očima podobnými Tvým a volala táto – táto víš stále koukala ke dveřím jako by čekala, že v nich se objevíš víš docela mi bylo do pláče, když jsem ji politovala byla bych sama ráda kdyby se to uskutečnilo. Myslím, že dítě dokáže spojit často nespojitelné s jeho pomocí je možno překousnout mnohé zlo co přinesl život i co jsme si zavinili sami. Myslím, že ji nepoznáš, vždyť i moje podoba Ti jistě vymizela z paměti. Karle chceš-li pošli nám povolenku k návštěvě, když ne-li mne aspoň svoje dítě uvidíš. Přece nemůže Ti být lhostejné. Vždyť život Tvého dítěte které má Tvou krev musí Tě zajímat. V tak přísné odloučenosti od dění v lidské společnosti!

Oddělen od svých rodičů svého povolání od přátel i od nás dvou musíš mít dost času přemýšlet o tom co bylo a hlavně o tom co bude v budoucnosti. Víš to? Máš cíl nebo plán? Myslíš i na své dítě? Karle život jde stále dál a není možné ho zastavit běh času stále utíkající minuty a hodiny a jednoho dne budeš už starý a třeba nemocný tvé krásné vlasy zešednou a budeš potřebovat, abys nebyl sám a na tom konci Ty můj Karle ráda bych Tě měla u sebe. Napiš zase až budeš chtít budu končit.

Jarmila a Katuška

Dopis byl, aspoň z hledisek, které měl sledovat, nezávadný. Přičinil tedy na obálku svoji šifru. Do konce pracovní doby mu zbývalo ještě půl hodiny, měl by si vytáhnout některý ze spisů, ale nechťelo se mu začínat novou práci. A bratrovi by měl napsat, příliš ho odbyl, když spolu mluvili. Byl rozespalý a nepřipravený na podobný rozhovor. Také se nedokázal zbavit obavy, že se nesluší hovořit s někým, kdo váhá vrátit se do vlasti. Příbuzenský poměr v tomto případě spíše přitěžuje.

Kdyby ses vrátil, milý bratříčku, mě by to potěšilo, scházíš mi tady, jenže o to teď nejde, chceš vědět, co by bylo dobré pro tebe, čeho se tu můžeš nadít. Tedy: až se vrátíš, začnou tě kádrovat. Budou se ptát, proč ses vůbec vrátil, bude jim to totiž připadat natolik bláhové, že upadneš v podezření. Budou chtít, abys jim pověděl, s kým ses tam stýkal, a když jim to povíš, stejně ti neuvěří, budou si myslet, žeš jim někoho a něco podstatného zatajil. Pak začnou uvažovat, zda tak podezřelý člověk, který se po třech letech vrátí z ciziny a ještě zatajuje podstatné okolnosti, může být platným členem společnosti a může tedy pracovat tam, kde dříve pracoval. I když připouštím, že matematik může být o něco méně podezřelý, než by byl právník. Neboť, milý bratře, podezřelí jsme všichni a proti nám se nepřetržitě připravuje proces, jak o tom psal jeden pražský právník a spisovatel, i když to jistě nemyslel tak doslovně.

Také důkazy se shromažďují bez ustání, otázkou pouze je, zda se dočkáme toho, že přípravné řízení uzavřou včas. Jako matematik by ses dočkat nemusel. Ale jako matematik máš přece tam, kde jsi, dost možností. Aspoň mně připadá, že matematika nemá vlast. Samozřejmě to, co říkám o matematice, nemusí platit o matematikovi. Zůstávají tu ještě lesy, o nichž ses zmínil, také řeky a dávné ohně, a dokonce i slova, která se zachytila někde mezi puklinami ve zdech nebo třeba i v kanálových mřížích, a ty je můžeš zaslechnout jenom, když je budeš míjet. Otázkou je, jak moc je chceš a potřebuješ zaslechnout...

Otřásl se. Usnul téměř za stolem. Byl už čas, aby šel.

S Magdalénou si dal schůzku na půl pátou v parku. Zašel ještě do mléčné jídelny, koupil si kakao a tvarohový koláč. Do kolika vlastně dělají v Kresleném filmu? Během dne byl několikrát v pokušení ženě svého přítele zavolat, ale neudělal to, protože nevěděl, co by jí řekl. Leda by ji pozval na večeři. Dokonce by to měl udělat, nějak se jí musí odvděčit za to, že mu prodala ty knihy. Jenže na večer už byl zadán, slíbil, že přijde k Petrovi.

Ve Stánku před budovou techniky koupil ještě svazek karafiátů. Magdaléna v poněkud staromódním kostýmu čekala na lavičce hned vedle pomníku spisovatelky, jejíž jméno si nikdy nebyl s to zapamatovat. Posadil se také a podal jí květiny.

„To je od tebe milé!“ položila si je na klín.

Otevřel aktovku. „Mám pro tebe ty peníze a ještě nazpátek nějaké knížky. Stačilo prodat jen polovinu z nich.“

„Tos je tak dobře prodal?“

„Prodávala je jedna moje známá.“ Rozhlédl se kolem sebe, nikdo jim zřejmě nevěnoval pozornost. Ostatně měl peníze ve velké neprůhledné obálce. Mohl jí je klidně odevzdat. „Ten chlapík, co knihy koupil, točí filmy pro televizi,“ zdálo se mu, že je povinen povědět jí něco o kupci. „Dneska mi donesl zbylé peníze. Je mu sotva třicet. Natočí zřejmě všechno, co po něm chtějí.“

„A proč to dělá?“ zeptala se, a on si uvědomil, že se ptá jen ze slušnosti. Jistě už ji dávno přestaly zajímat podrobnosti. Kromě toho asi spěchá, aby odevzdala peníze.

„Protože mu zaplatí.“ Dal jí ještě balíček se zbylými knihami. „Takoví jsou dneska skoro všichni. Nemají žádný ideál, jen se živí.“

„To tys byl jiný, vid’?“

„Jak to myslíš?“

„Měls ideál a rozhodně ses dobře neživil. Pamatuješ se na tu ratejnu, ve které jsi celou dobu bydlel? Obden sis dával v hospodě perkelt, až sis zničil žaludek.“

To všechno si pamatoval.

„A byls neúplatný. Bylo vás víc takových. Jakou vlastně měli naději lidi, které jste se rozhodli zničit? Promiň, jsem rozčilená! Co když ta intervence nepomůže? Náš ředitel je stvůra. Není líný každou neděli objíždět na kole vesnice a zjišťovat, kdo z žáků anebo učitelů si zašel na mši. Jaroslav je katolík, proto ho chce zničit. Co když prosadí svou?“

„Nemusíš se ho bát,“ řekl, „takoví lidé obvykle prosazují svou, jen když očekávají, že je za to pochválí.“

„Ty ho neznáš, neznáš takové lidi. Žijí proto, aby se mstili těm, kteří v něco věří.“

„Nejsou na světě jen tví ředitelé!“

„Ano,“ připustila, „jsou ještě lidé, co je snad okřiknou, když se jim zaplatí. Ale na jak dlouho?“

Mluvila k němu jako k člověku, jehož situace je jiná a nadějnější. Stále více lidí k němu hledělo jako k někomu, kdo se *udržel*, a kdo se tedy podílí na moci. Co jestli mají pravdu?

Na konci parku se zastavila. „Mluvím nesmysly. Jsem ti vděčná. Všichni ostatní mě jen ujišťovali, že se mnou cítí.“

„Ještě si pořád můžeš všechno rozmyslet!“

„Už jsem se rozmyslela! Za rok by to bylo určitě dražší.“ Usmála se na něho a podala mu ruku. „Měli jsme odejít,“ řekla, „byla to naše chyba.“

Jeho přítel Petr chtěl přátelům předčítat ze své nové práce. Její titul mu sice sdělil, ale on jej nepodržel v paměti. Samozřejmě se tam sejdou lidé, s nimiž by pro něj bylo lepší se nescházet. A jemu se stejně nechťelo poslouchat žádnou přednášku.

Vymlouvá se sám před sebou, chce se vyhnout nepříjemnostem. Nerad by přišel o své přátele a nerad by následoval jejich pád. Asi by je měl jenom navštěvovat, ale nezúčastnit se větších sešlostí. Jenže toho by si brzy všimli a asi by ho přestali zvát vůbec.

Petr mu otevřel opásán zástěrou, rukávy vyhrnuté. Paže měl zarostlé, což působilo překvapivě vzhledem k tomu, že hlavu měl téměř lysou. „Dobře, žes přišel, Adame, za chvíli tu bude spousta lidí, a já tě chtěl poprosit o malou službu.“

Neřekl však o jakou, a on si tedy sedl. „Je něco nového?“

„Napovídá se toho spousta, ale jediné z toho bude pravda: že přijmou ten nový zákon o nezbytném vysvětlení. Vypadá to jako pěkný svinstvo, nemyslíš?“

Pokrčil rameny. „Čekals nějaké dobré zákony zrovna teď?“

„Ne, ale nechce se mi jen tak sedět,“ Petr se rozehnal nožem, „a dívat se, jak mi berou poslední zbytky svobody.“

Byl by rád řekl, že asi nic jiného nezbuďte: už to v životě jednou poznal: ten postupný a nezadržitelný sesuv, o němž se nedá říci, kdy a kde se zastaví, jak hluboká je propast, do níž člověk klesá, ale Petr by to nejspíš pochopil jako příznak jeho počínající poddajnosti. Člověk se nechce smířit s tím, že by se mu vlastní osud vymkl, že mu sice zůstal hlas, kterým může volat o pomoc, ale nikde není nikdo, koho by se dovolal.

Ozval se zvonek, vzápětí poznal z předsíně Oldřichův hlas. Byl to ještě jeden z důvodů, proč sem dnes večer přišel, a naslouchal tedy bedlivě, její hlas však nezaslechl.

„Chtěls mi něco povědět, než přijdou lidi,“ připomněl.

„Ano, skoro se stydím tě zase s něčím otravovat, ale není to nic, co by tě ohrožovalo. Pojedeš teď někdy na chalupu?“

„Asi zítra.“

„Myslíš, že bys mohl vzít prachy jedný holce, co bydlí cestou?“

Byly to peníze pro manželku nedávno odsouzeného studenta. Studenta neznal. Odsoudili ho kvůli letákům, jejichž obsah nebyl ani v nejmenším pobuřující.

Petr vytáhl zpoza hrnků v kredenci obálku. Papírem prosvítala zeleň stokorun. „Je to jen osm set.“

Zastrčil obálku do náprsní kapsy. Poslední dobou si získával praxi jako příležitostný peněžní poslíček.

Přicházeli hosté. Znal skoro všechny. Mnozí z nich si teď také získávali praxi v nejrůznějších náhradních povoláních – ne ovšem jen příležitostně. Hloubili tunely metra, umývali výklady, hlídali sklady a vrtali studně, aby si tím získali obživu. Jednou za čas se scházeli a chovali se tak, jako by se nic nezměnilo od dob, kdy pracovali ve vědeckých ústavech anebo na univerzitě.

Všechno to vlastně už jednou zažil. Tam v Terezíně téměř nikdo nedělal to, čím se před válkou živil.

Petr si mezitím oblékl čistou košili. Teď si na stolku rozložil papíry, nasadil si brýle a oznámil, že bude předčítat ze své chystané knížky kapitoly o manipulaci.

Holič, který ho stříhal v přízemí kasáren, býval v míru profesorem antických jazyků. Vyprávěl Adamovi o řeckých bozích, rád mu recitoval Ovidia. Možná když skončil svoji službu v holírně, sešel se s jinými klasickými filology anebo s filosofy, kteří pracovali jako zahradníci, kuchaři či údržbáři, a pořádali si přednášky. On byl ještě příliš mladý, než aby to mohl zaznamenat. Zato si dodnes pamatoval, jak dávali na půdě kasáren představení Prodané nevěsty. Bez orchestru, samozřejmě, jen za doprovodu harmonia. Mařenku zpívala stará dáma – její současnou profesi tehdy neznal. Vybavoval si povznesenou náladu, která panovala v šerém, uzavřeném půdním

prostoru. Jako by se tím zpěvem už otevíraly neproniknutelně uzavřené brány.

„Zvláštností nové státní moci je, že své oprávnění neodvozuje ani z vůle bohů, ani z jiných vnějších okolností, ale předstírá, že vyjadřuje vůli lidu, vůli toho jednotlivce, k jehož pokoření jakožto svobodné osobnosti směřuje. Tato moc se proto vyznačuje zpupností, neuznává nad sebou žádný mravní zákon a nezná tedy činy, kterých by se štítila anebo by se jimi cítila zahanbena, pokud se jí zdá, že takové činy poslouží jejím cílům.“

Možná že duši se opravdu brány otevřely, ale těla klesala dál do hlubiny. Vládl člověk opravdu někdy svým osudem? Jistě o to usiloval. Dokonce předal katovi krále, o němž se domníval, že mu v tom brání. Volil parlamenty, dal si záležet na volbě zástupců, jenže parlamenty odhlasovaly vždy znova nějakou válku, člověk na tom nebyl méně zoufale a beznadějně než předtím. Zkusil tedy parlamenty rozehnat, s nadšením usadil na jejich místo svého Vůdce. A co následovalo? Ještě větší zkáza.

Bylo by užitečné aspoň na chvíli připustit, že představa o světě, kdy člověk rozhoduje o svém osudu, je jen bláhový sen, jen báje o ráji, který se rozkládá před námi. Kdybych si to připustil, třeba bych se dokázal v životě lépe rozhodnout, než jsem to až dosud svedl. Jenže ani já si to nechci připustit: ta báje tkví ve mně, prorostla mým mozkem, mám ji v krvi.

Chci se bránit, chci zápasit, chci, aby svět byl stále spravedlivější, proto jsem studoval práva, proto dělám to, co dělám. Jenže někde nade mnou přijmou špatné zákony, já se pak musím rozhodnout, zda ten stav přijmu a budu soudit podle špatných zákonů a pokoušet se přitom trochu je obejít, zmírnit jejich účinek, anebo budu protestovat, dokazovat, že existuje možnost lepších zákonů. Protestovat bez naděje, že můj protest dojde sluchu, zato s jistotou, že dříve či později popudím zákonodárce. Pak mi nejen zakážou soudit, ale ztratím i možnost vznést jakýkoliv smysluplný protest.

Zůstane nejvýše gesto, vzpomínka na ně. Někoho snad jednou povzbudí, nebo ještě spíš povzbudí jeho klamné naděje.

Možná že v téhle úvaze je něco pochybeného. Měl by tu chybu najít, jinak se nikdy nedokáže k ničemu rozhodnout.

„Nový etatismus, nazvu jej policejním etatismem, protože policie se stává jeho hlavním nositelem i oporou a nakonec prohlásí sebe samu za stát a své zájmy za obecné zájmy, vytvořil nový druh vykořisťování, mohli bychom jej nazvat duchovním vykořisťováním.“ Petr zvedl oči od papíru a sundal si brýle. Byla zřejmě přestávka.

Vzal si chlebiček a uchýlil se k otevřenému oknu. Kolem něho zněly hlasy. Naslouchal povzbudivým zprávám, takovému množství povzbudivých zpráv o tom, jak jsou současné poměry neudržitelné a změny k lepšímu tedy nevyhnutelné, že kdyby jen část z nich byla pravdivá, pád by nemohl pokračovat, už by začínal vzestup a ráj by se přece jen ukázal v dohledu. Ale i to si pamatoval z dob, kdy pobýval v pevnostním městě. Déšť dobrých zpráv denně skrápěl vyprahlé duše, německá fronta se hroutila a spojenci se dvakrát do měsíce vylodovali u francouzských břehů. Slunce naděje nepřestávalo zářit a jeho svit provázel zástupy až na rampy, kde je třídili do plynových komor. Jen to ho mátlo, že něco se přece splnilo, válka skončila a pád jako by se zastavil, jemu se opravdu zazdalo, že drží svůj osud v rukou. Nejspíš právě to byl největší omyl jeho života.

Asi je důležité vědět, kdo či co je tou silou, jež na sebe právě bere podobu osudu. Zda je to král, strana, Bůh, vůdce či policie, ale on by chtěl ze všeho nejvíc najít, jak má člověk žít, když tuší nezvratnost osudu.

Náhle se ho zmocnil nepokoj, nemělo už smysl, aby tu zůstával, stejně by neposлуchal.

Na rohu ulice objevil telefonní budku. Než do ní vstoupil, ohlédl se nazpět k Petrovu domu. Z vrat právě vycházel Oldřich. Naštěstí se pustil opačným směrem.

3

Kdosi zvedl sluchátko, a než se Adam ohlásil, rozeznal vzdálenou hudbu a nesrozumitelný mužský hlas. Mohlo to být také z rádia.

„Prosím!“ řekla.

„Jsi to ty, Alexandro? Tady je Adam. Neruším tě?“

„Proč bys mě rušil? Oldřich povídal, že budete na nějakým večírku.“

„Byli jsme tam.“

„A tys někam šel?“

„Já ti šel zavolat.“

„To je od tebe hezký.“

„Nevyrušil jsem tě od něčeho?“

„Ale ne, poslouchám jen desku. Nedávno mi ji poslal jeden kamarád z Holandska. Někdy se zastav, já ti ji pustím.“

„Budeš celý večer poslouchat desky?“

„Ne – nevím. Nikdy nevím dopředu, co budu dělat. Asi se někam ztratím, je moc hezkej večer na to, abych seděla doma.“

„Myslíš, že bychom mohli jít někam spolu? Anebo už máš nějakou společnost?“

„Něco už bych měla.“

„Tak promiň!“

Ztišila hlas, takže jí sotva rozuměl: „Nevěděla jsem, že zavoláš!“

„To je přece samozřejmé.“

„Leda že by ses chtěl přidat. To by šlo, kdybys měl chuť.“

„Ne, děkuju. Pojedu už domů.“

„Jak chceš, moh' ses k nám klidně přidat. A nezapomeň se zastavit na tu desku.“

„Děkuju, já někdy přijdu.“

„Můžeš mi předtím brknout do práce, abych věděla, že přijdeš.“
Zavěsila a byla pryč.

Vystoupil z budky. Otevřenými okny řvaly televizory a v dálce řinčela tramvaj. Jinak tu bylo pusto. Ani člověk, ani pes, ani strom. Jen špinavě šerá auta kolem chodníků. Pak přece jen zahlédl dvojici mladých lidí, krčili se za jedním z aut. Mladík v dvouřadovém saku svíral pod paží diplomatku. Žena byla určitě starší než on. Všimli si, že na ně hledí, odvrátili se a zvolna odcházeli.

Kam měl jít on? Kdyby tu aspoň byla Alena s dětmi. Ale jet teď za nimi nemělo smysl. Dorazil by o půlnoci a ráno by zase musel odjet. Také by mohl něco psát. Měl dokonce rozepsanou rozsáhlou studii o úloze soudce v různých právních systémech. Jenže o jeho knihu by stejně nikdo neprojevil zájem, proč by měl tedy pokračovat v práci?

Od řeky se zvedal vítr a v dálce nad Petřínem se zablesklo.

Byl jen kousek od soudu. Je lepší sedět sám v kanceláři než sedět sám doma. V kanceláři se může člověk těšit na domov třeba opuštěný, ale nač se má těšit v opuštěném domově?

Vystoupil do svého poschodí. V chodbě třaskalo otevřené okno. Musel vylézt na radiátor, aby je zavřel.

Škvírou mezi dveřmi a prahem unikalo z jeho kanceláře světlo. To ho vylekalo. Kdo by mohl nechat rozsvíceno v jeho kanceláři? Teď v létě i uklízečky odcházely před setměním. Anebo byl někdo uvnitř? Vyčkával za dveřmi, dokud sám sobě nepřipadal směšný, jak se snaží odposlouchávat před svou vlastní kanceláří.

U konferenčního stolku Alice a jeho přítel Oldřich pili víno.

Okamžik hleděli jeden na druhého, Alice zrudla, Oldřich se usmíval.

„Promiňte, nevěděl jsem...“

„Neomlouvej se,“ přerušil ho Oldřich. „Je to tvoje kancelář. Jestlis přišel pracovat, my se zvednem.“

„Ale ne. Chtěl jsem si jen něco vzít.“

„Jestli nespěcháš, můžeš se napít s námi,“ navrhl Oldřich. „Myslím, že by se tu našla ještě sklenice.“

„Ne, děkuju, vždyť víš, že nepiju.“

„Taky jsi odtamtud koukal zmizet? Není to nejlepší společnost pro dnešní dobu. Bohužel,“ otočil se jeho přítel k Alici, „člověk, aby teď dával pozor na to, s kým se stýká. Vždycky se mi něco takového hnusilo.“

Předstíral, že hledá něco v zásuvce. Sebral jakýsi svazek spisů a strčil jej do aktovky. Netušil, že ti dva spolu něco mají. Mohl by jim nabídnout svůj byt. Půjčit Oldřichovi klíče a zůstat tady. Splatil by tak jeden dávný dluh. Jenže pokud ho znal, jistě měl kam jít. Možná že čeká, napadlo ho náhle, až se uvolní jeho vlastní byt, až Alexandra odejde s někým anebo za někým a přenechá mu svoji rokokovou ložnici.

„Adam je perspektivní kádr,“ hovořil o něm Oldřich, „měl štěstí. V krizové době byl na druhém konci světa, a tak nemohl nic spáchat. A jeho bývalé zločiny se rychle promlčí.“

Venku začalo pršet. Přeběhl ulici a schoval se v průjezdu proti nástupnímu ostrůvku. Bylo mu ošklivo. Podle Oldřicha měl tedy před sebou nadějnou budoucnost. Třeba po čase – díky nějaké další milosti – ho vezmou nazpět do ústavu. Anebo na fakultu na místo po někom, kdo už nadějnou budoucnost nemá. Ještě že to záleží také na něm. Pocit ošklivosti v něm sílil. Nesmí už na to myslet. Zítra odpoledne pojede za rodinou. Jenže něco měl ještě předtím zařídit. Aha. Musí odevzdat peníze. A něco koupit Aleně, něco, čím by jí udělal radost. Je dobře, že ji má – v tomhle světě má bytost, která je bezelstná a neschopná klamu. Vždycky to bral až příliš samozřejmě. Musí jí to povědět. Že ji má za to rád.

Začínalo být chladno, mokrá košile ho studila, skoro se třásl. Když přebíhal chodník, aby nastoupil do tramvaje, zdálo se mu, že koutkem oka zahlédl povědomou postavu. Stačil se ještě ohlédnout. Mladík v dvouřadovém saku, teď už bez průvodkyně a zmoklý, Adam nechápal, odkud se vynořil, právě nastupoval do auta.

Rozjeli se téměř současně, každý opačným směrem.

Zůstal chvíli stát na zadní plošině a s téměř zimničnou úzkostí očekával, nespatri-li je přijíždět. Ale bylo to marné. Aut se tu míhalo příliš mnoho, stejně by je ve tmě nerozeznal. Pokusil se namluvit si, že to dvojí setkání byla pouhá shoda okolností. Proč by měli jeho sledovat?

Pak se schoulil na poslední sedadlo. Věděl dobře, že to nebyla shoda okolností. Tak to tedy začíná. Jen se nesmí zbytečně vylekat. Zítra, až poveze peníze, musí dát pozor, jestli nejedou za ním.

4

Našel bez nesnází domek, který mu Petr popsal. Branka však byla zamčená a zvonil marně. Sousedka (dívala se na něho podezíravě) řekla, že mladá odjela s děckem do Turnova. Překonal touhu sednout do auta a také odjet. Vrátit peníze Petrovi. Ať si najde jiného posla. Ať pochopí, že on se při svém postavení za takového posla nehodí.

Nechal stát auto na okraji vesnice a lehl si na chvíli do trávy. Čekání nesnášel, nebyl s to se na nic soustředit, pokud čekal. Kdyby tu ženu předtím někdy viděl, mohl by odjet do Turnova a tam ji hledat. V posledních dnech slyšel o tomto městě ještě v docela jiné souvislosti.

Po otci měl dobrou paměť na čísla a vše, co se k nim vázalo. Pamatoval si i zcela zbytečná data bitev i nepotřebná telefonní čísla a adresy.

Má matka Marie Kotvová bytem toho času v Turnově Pod kopcem 215/36 si mě nechtěla ponechat...

Zřejmě se syna zřekla, ještě než se čehokoliv dopustil. Anebo se dopustil vraždy, protože se ho kdysi matka zřekla? Jenže to je

otázka pro psychologa, ne pro něho. Tuhle ženu nikdy jako svědka nepředvolá.

Bylo teprve půl páté. Mohl by stejně zajet do města a něco koupit dětem. Staví se v knihkupectví, jestli nemají nějakou knihu o psech pro Mandu a o autech anebo něčem podobném pro Martina.

Musel se několikrát zeptat na cestu, než konečně uviděl dům s číslem, které hledal; z průjezdu se vcházelo přímo do pivnice. Skleněná tabule se jmény nájemníků byla rozbitá a zbavená všech jmenovek.

Vystoupal po temném schodišti do jediného patra, přešel po dlouhé pavlači plné harampádí a stanul přede dveřmi, na nichž bylo inkoustovou tužkou napsáno: Kotvová. Zazvonil. Bouchly dveře – nedokázal odhadnout, jestli v tomhle či v jiném bytě. Potom se zevnitř ozvaly tichounké krůčky.

„Kdo to je?“ zeptal se dětský hlas.

„Je maminka doma?“

„Kdo to je?“ Dětský hlas za dveřmi patřil zřejmě děvčátku, ale podle hlasu nedovedl odhadnout věk.

„Ty mě nebudeš znát, potřeboval bych mluvit s maminkou. Chci se jí jenom na něco zeptat.“

„Já nesmím nikomu otevřít!“

„To nevadí, já nechci dovnitř!“

„Ani kdybyste mi dával bonbon!“

„Potřeboval bych jen vědět, kdy přijde maminka.“

„Máma je v práci.“

„A kde pracuje maminka?“

„V továrně.“

„Ano, já rozumím, ale co je to za továrnu?“

„Nevím.“

„A co tam dělá maminka?“

„Pracuje.“

„Nemohla bys mi říct,“ rozhodl se, že ji bude považovat za děvčátko, „kdy přijde?“

„Ona přijde v noci.“

„Poslyš, ty mi lžeš!“

Zarachotil řetěz, pak se dveře otevřely, pokud řetěz dovoloval, a z nitra bytu se vyvalil těžký, nevětraný pach splašků a zkysaného jídla. V úzké štěrbíně uviděl bledou tvářičku ovázanou z jedné strany špinavou plenou. Zpod zpoceného čela na něho hleděly temné oči. Vtom uslyšel na schodišti kroky. Otočil se a spatřil ženu, která vlekla dvě tašky. Ačkoliv neviděl chlapíka, který byl jejím synem, nikdy jinak než na nepodařené, anebo ještě spíše předpojaté fotografii, jak ji zhotovila pro své účely Bezpečnost, poznal ji okamžitě.

– Kdybyste dovolila, paní Kotvová, já jsem... –

– Nezlobte se, ale já vás neslyším. –

– Aha, promiňte. Tady je moje legitimace. –

– To nemusíte. Já se v nich stejně nevyznám. Těžko vám něco řeknu, jestli jdete kvůli klukovi. Já ho nikdy neviděla. –

– Paní Kotvová, já nejsem od Bezpečnosti. Nejdou vás vyslýchat. –

– Já vás neslyším. Vždycky, když se vrátím odtamtud. Ty mašiny dělají takovej rámus, že jsem jako hluchá. Ale za chvíli si zvyknu. –

– Paní Kotvová, nejsem tu služebně. Jen bych se chtěl něco zeptat. –

– Já o něm nic nevím. To tam oni přece musejí vědět, už jsem jim to povídala. Že vás sem zbytečně štvou. On si ho vzal hned z porodnice k tý druhý. Ten hajzl, co mi ho udělal. –

– A pak jste už dítě nikdy neviděla? –

– Mohla jsem ho dostat do kriminálu, ale řekla jsem jim, že se to narodilo předčasně. Když slíbil, že si ho vezme. –

– Paní Kotvová, vy jste chlapce přivedla na svět, a bylo vám jedno, co se s ním stane? –

– Vždyť já ho na svět nepřivedla. To on využil toho, že jsem byla pitomá holka. Ale oni mi řekli, když podepíšu, že se ho plně zříkám ve prospěch tamtý, tak od té chvíle už není můj syn. –

– Ano, v právním smyslu. –

– Máte to marný, já vám víc neřeknu, musím dělat večeri. –

- Samozřejmě, nerad bych vás zdržoval. –
- Můžete si klidně sednout, mně neprekážíte. Jestli to udělal, tak po mně to nemá, to jim můžete vyřídit, já jsem neprovedla nikomu nic špatnýho, mě každej jenom podved'. Naposled táta týhletý. A nikdo mi nikdy nepomoh. –
- A vaši rodiče – jsou přece naživu! –
- Jsou, proč by nebyli. Nikoho nezabili, jestli vám o to jde. –
- Ani ti vám nepomohli, když jste na tom byla špatně? –
- Teda to jste uhod' ty pravý. –
- Pil váš otec? –
- Myslíte, že dneska chlapi nepijou? Jen se zastavte dole v hospodě. –
- Ano, já vím. Byl váš otec někdy nemocný? –
- Můj táta? To tedy nebyl. Tehdy lidi neměli čas stonat. –
- Myslel jsem třeba jen trochu. Hlava ho nikdy nebolívala? –
- Jak to mám vědět? Běžte se ho zeptat, když vás to tak zajímá. Ale nikomu nic neudělal. Leda nás zřezal. –
- A ta fotografie tady – promiňte, ale napadlo mi, kdo to na ní vlastně je? –
- To je přece... Poslali mi to, když skončil školu. Já se je neprosila, ale co jsem s ní měla dělat, když už mi ji poslali? Je to přece on. Anebo není? Copak vy jste Karla nikdy neviděl? –
- Ne, paní Kotvová. Zatím jsem neměl příležitost. –
- Tak vidíte! A divil jste se, že já taky ne. –

5

Děti konečně usnuly. Také Bob se Sylvou se zvedli. Odcházeli až s okázalou předčasností, aby je nechali o samotě. I když ji to nepřiznané spiklenectví spíše popuzovalo, byla ráda.

Váhala, zda ho sem ještě vůbec má vzít, ale bála se ho pustit domů samotného. Musí mu přece vysvětlit, jak zbytečné a nerozumné je to, co provedl. „Máš chuť ještě na trochu čaje?“ Přihodila do kamen poleno dřeva (dřevo už dochází, vždycky je štípe Adam) a přisunula hrnec s vodou do středu plotny.

„Tvůj muž neprijede?“

„Ted' už ne. Nerad jezdí v noci.“

„Proč s ním vlastně žiješ?“

„S Adamem?“ zeptala se užasle. „Je to přece můj muž!“

„To není důvod!“

„Pro mě ano.“

„Miluješ ho?“

To nebylo téma, o němž s ním chtěla mluvit.

„Když jsem ho viděl, připomněl mi máho tátu. Má v sobě něco chladného. Anebo zklamaného.“

„Neviděla jsem nikdy tvého tátu.“

„Oni všichni jsou zklamaní,“ pokračoval v předem připravené promluvě. „Znám jich několik, a všichni mi připomínají tátu. Prohlašují, že už *tomu* nevěří, už prohlídli, jak se kdysi zmýlili. S tím, co se ted' děje, nemají nic společného. Ale copak můžou, když to všechno spískali?“

„Adam neudělal nikdy nic špatného.“

„Všichni dělali. I můj táta, než ho zavřeli. Všichni aspoň mlčeli k tomu, co páchali jiní. Mlčeli, protože se jim líbilo, jak jejich strana vládne.“

Světlo v kuchyni bylo bídné, jeho tvář v něm vyhlížela ještě bledší, než skutečně byla. Měla by ho poslat do postele, ale musela s ním ještě mluvit. Snad naposledy v životě s ním mluvit a využít té možnosti, aby mu co nejvíce *sdělila*, aby ho odvedla od propasti, na jejímž okraji se stěží držel. „Mám ti dát do čaje cukr?“

„Děkuji ti.“

Vstal a chystal se zřejmě přisednout vedle ní. Zarazila ho: „Ne, chci se na tebe dívat!“

Posadil se opět.

– Honzíčku, budeš mě teď poslouchat? –

– Ano. Já tě pořád poslouchám, Aleno. A každý tvoje slovo ve mně zůstane až do smrti. –

– To je dobře. Tak mi pověz, jak jsi to mohl udělat. Nač jsi přitom myslel? –

– Já nemyslel na nic. Já jen pochopil, že už tě neuvidím, že je konec. –

– Sám víš, že to tak není. –

– Není? Řekni ještě jednou, že není! –

– Ne, počkej, o to teď nejde. Tys vůbec nemyslel na to, co způsobíš lidem kolem sebe? Svě matce? A mně? Copak člověk může takhle jednat a vůbec nemyslet na lidi kolem sebe? –

– Já myslel jen na jedno. Že bez tebe nebudu moct žít! –

– Ty víš, že budeš žít i beze mě. –

– Budu žít, když si to přeješ. –

– Ne! Řekni: Budu žít, protože si to sám přeju! –

– Budu žít, že si to sám přeju, když si to přeješ! –

– Copak tebe netěší žít? –

– Ano, těší. –

– Tak vidíš! –

– Když jsem s tebou, Aleno. Když vím, že dýchám jeden a ten samej vzduch. Když vidím tvoje nádherný čelo, když slyším tvůj hlas. Ty se zlobíš? –

– Ne... já nevím..., mě dojíám, co říkáš. Ale copak tebe netěší třeba poslouchat hudbu? Anebo tančit? –

– Aleno, kdykoliv zaslechnu nějakou krásnou hudbu, připomene mi tebe. A kdybych ještě šel někdy tančit, budu tě vidět, jak jsi se mnou tančila ten večer a měla na čele sněhovou hvězdu. Protože to byl večer mého největšího štěstí. –

– Budeš zase šťastný. Je spousta lidí, se kterými budeš šťastný. Budeš s nimi šťastnější, než bys mohl být se mnou. –

– Myslíš to vážně, Aleno? –

– Já tomu věřím. –

– Já ne, Aleno. Já už poznal lidi. Poznal jsem, jaký doopravdy jsou. Tehdy, když tátu zavřeli, měl jsem mít osmý narozeniny. Máma mi upekla dort a řekla: pozvi si kluky. Já měl tři kamarády, pořád jsme všude byli spolu. A taky udělala chlebičky. To nebylo jen tak, my neměli vůbec žádný prachy. Řek jsem těm klukům, a oni slíbili, že přijdou, pak jsem čekal celý odpoledne až do večera a nepřišel ani jedinej, protože jim to jejich rodiče nedovolili, když mám tátu zavřeného. –

– To je přece dávno, Honzíčku! Na to teď nemysli! –

– Měl jsem samý jedničky, protože máma říkala, že jenom tak se můžu dostat na jedenáctku, že tak jí to ředitel slíbil. Pak mě stejně poslali do fabriky. –

– Vždyť to nakonec dobře dopadlo. –

– Ano, protože jsem potkal tebe. –

– Přece mluvím o něčem jiném. –

– Ano, odpusť. Bylo to všechno ode mě bezohledný. Já odejdu. Odejdu odsud i z tvýho života. –

– Chci jen, abys mohl být šťastný. Se mnou bys nebyl. –

– Nejšťastnější ze všech lidí. –

– Víš, že to není pravda. –

– Každý, kdo může být v tvý blízkosti, Aleno, musí být šťastný. Každý, kdo tě zahlídne třeba jen na vteřinu. Když se díváš tak jako teď. Když máš oči jako anděl, jako bohyně! –

– Neříkej takové věci! –

– To je pravda, Aleno. Jsi nejskvělejší člověk, jakýho jsem potkal. A nejkrásnější. Máš tak nádherný ruce. –

– Honzíčku, prosím tě, slíbil jsi mi přeci... –

– Ale na ruku přece můžu. Chtěl bych ti líbat ruce od rána do večera. A v noci. Slyšet, jak přitom dýcháš. –

– Počkej, chtěla jsem ti říct, to nedělám já, co vidíš a co cítíš. To dělá to, že ses zamiloval. Slib mi... –

– Už jsem ti přece všechno slíbil. Budu šťastnej. Budu chodit po Praze a usmívat se na všechny lidi. –

– Nemluv takhle ironicky. Chci, abys mi slíbil, že už nikdy nic takového..., že už si nikdy nesáhneš na život. –

– Já ti to slíbím, ale... –

– Jestli mě máš trochu rád, tak v tom nebude žádné ale... –

– Já na tebe nezapomenu nikdy, Aleno. Dokud budu živej. –

– To je dobře. Musíš být dlouho živ, aby byl někdo, kdo na mě nikdy nezapomene! –

– Ty chceš, abych na tebe myslel? –

– Já na tebe budu taky myslet, i když už budeš milovat nějakou jinou. A budu ráda, že je někdo, koho miluješ a kdo... –

– Já nebudu nikoho milovat. Jak dokážeš tohle vyslovit, Aleno! To přece nemůžeš myslet vážně, já že bych moh někoho milovat tak jako tebe. To bych..., to bych radši nechtěl žít. –

– Budeš žít a budeš někoho milovat! –

– Já ti rozumím, Aleno. Už toho máš dost. Zítra odejdu, slibuju ti to, budeš mít ode mě pokoj. Proto jsem to taky chtěl udělat, Aleno, abych ti nebyl na obtíž. Já jsem vždycky všem lidem jenom na obtíž. –

– Tohle neříkej. Víš, jak mě trápí, když říkáš takové věci? –

– Ale potom v té chvíli, kdy už jsme seděli v autě, najednou jsem cítil, jak se všechno vzdaluje, jak se ty vzdaluješ, a přišlo mi hrozný, co jsem udělal, a přál jsem si, abych se vzbudil a ještě jednou tě uviděl. Třeba za deset let! To byla má poslední myšlenka, takovej obraz, jak zvoním u tvých dveří, ale už jako po letech, protože jsem viděl sám sebe a měl jsem šedivý vlasy. V té chvíli jsem se hrozně bál, že snad nejsi za těma dveřma, že neotevřeš anebo že já, že já už... –

– Prosím tě, Honzíčku, mlč už! Takové věci mi nepovídej! –
– Ty pláčeš, Aleno? Kvůli mně? Za to tě miluju. Tak tě miluju, miluju tě jako blázen, Aleno. A potom, když jsem se vzbudil, dovolíš, jenom ti seberu slzu tady z tváře. –

– Počkej! Slyšíš? Jako by tam zdola jelo auto. –

– Já nevím. Já chci poslouchat jenom tebe. –

– Jede. To je Adam. –

– Říkalas přece, že nepřijede. Vždyť už je skoro půlnoc. –

– Nikdo jiný sem nemůže jet. Panebože! –

Když vstoupil do dveří, chvíli civěl na jejího společníka. Nepoznal ho zřejmě, pak se obrátil k ní. „Ty ještě nespíš?“

„Honza si vymkl nohu,“ řekla. „Byl tu kousek od nás ve stanu. Tak jsem mu nabídla, že zatím může zůstat tady nahoře. Zítra už odjede.“

„Jistě.“

„Chceš se taky napít čaje?“

„Už snad ani ne.“ Nalil si ze džbánu vody a vypil sklenici několika doušky. Pak se posadil ke stolu. „Děti spí?“ zeptal se zbytečně.

Někdo by měl vstát a odejít, nemůžou tu takhle sedět ve třech. Copak to necítí? Copak to ani jednoho z nich nenapadne? „Nemáš hlad?“

„Ne. Takhle v noci by mi to leželo v žaludku. Taky jsem dost unavený, tenhle týden jsem málo spal.“

Proč o tom mluví? Ona také nespala a nestěžuje si, ačkoliv je žena.

„Co vy vlastně děláte?“ obrátil se náhle na Honzu. „Studujete ještě?“

„Ne, už jsem skončil,“ odpověděl ten druhý, „dělám teď v knihovně. Jako vaše žena.“

„To není asi moc příjemná práce v dnešní době.“

„Bude to příjemnější než u soudu,“ řekl s nepochybným úmyslem se ho dotknout.

„To máte pravdu.“

Snad ho ani neposlouchal. Poslouchal jen tehdy, když chtěl, a jen lidi, kteří ho nějak zajímali. Ostatní nevnímal. Vstal opět: „Nepů-

jdeme si lehnout?“ Potom se otočil k němu: „Mám vám pomoci do schodů?“

Nejspíš to myslel dobře, ale ten druhý to musel vnímat jako neomalenou pobídku k odchodu.

„Ne, děkuju, já vyjdu sám!“ Když odcházel, podíval se na ni tak, že se vyděsila. Co když nahoře zase spolyká nějaké prášky?

Adam si nabíral vodu do umývadla. „Vezl jsem peníze jedné ženské kousek odtud, má zavřeného muže.“ Svlékal si košili. „Čekal jsem na ni až do půl deváté a pak jsem musel ještě poslouchat, co mi vypráví.“ Místo aby se začal mýt, dřepł si na stoličku a mluvil. „Vyjel jsem už ve tři hodiny. Stýskalo se mi po tobě, chtěl jsem tu být co nejdřív, jenže jsem nevěděl, jestli ta ženská na peníze nečeká. Je to úplně mladá holka,“ jeho řeč, jako vždy, když byl unaven, těkala nesouvisle po zcela vzdálených předmětech a dějích.

„Já nevím, o kom mluvíš,“ řekla.

„O té, co jsem na ni čekal.“ A pokračoval ve svém zmateném vyprávění o té ženě a přidal ještě cosi o jiné ženě v jakémisi ošuntělém domě, ta žena byla matka vězně, jehož měl soudit, a přitom ta matka ho nikdy neviděla. Svého syna. A o svém příteli Oldřichovi, který chodil s Alicí, a že ho včera zřejmě sledovali nějakí dva, co se vydávali za milence, a vrátil se k té první a mluvil o jejích výdělcích, jako by nebylo nic zajímavějšího, nic podstatnějšího, o čem by s ní měl hovořit. Snažila se mu nicméně naslouchat a zároveň naslouchala zvukům v domě. Jestlipak si už lehl? Co když je potom uslyší? Jeho pokoj je přímo nad jejich pokojem.

Adam ji objal. „Jsem rád, že jsem u tebe.“

„Já jsem taky ráda,“ vymkla se mu. Byl mohutný, nezvyklý a téměř cizí. Co mu vlastně má říci? Děti mu stejně všechno povědí. „Budeš se už mýt?“

„Ano.“ Vstal. Pohroužil dlaně do vody. Podlaha kolem něho byla v okamžiku mokrá.

„Před třemi dny se pokusil o sebevraždu!“

Mydlil si prsa, dokonce se ještě naklonil nad umývadlem a nabral si do dlaně vodu, jako by nedokázal odložit pohyb, který si naplánoval. Konečně se zeptal: „Kdo?“

„Přece Honza!“

Otočil se k ní. Zdálo se jí, že vzpomíná, o kom může být řeč, ale zeptal se: „Proč?“

„Nevím!“ zaváhala. Jak je možné, že ho nic nenapadne, že nic netuší? Je to tím, že jí tak věří, anebo tím, že se od ní tak vzdálil? „Myslím, že je kvůli něčemu nešťastný.“

Natáhl se pro ručník. „Proč by byl nešťastný?“

Neuměla lhát. Nezapřela ani jedinou špatnou známku, dokud ještě chodila do školy, žít ve lži jí připadalo jako žít v nemoci. „Nevím,“ řekla tiše.

„A jak to udělal?“

„Spolykal prášky.“

„To je přece ženský způsob.“ Sebral ze židle košili. „Musím si jít pro pyžamo.“

„Ty se ani nezeptáš, jak to dopadlo?“

„Zřejmě dobře. Pil docela klidně čaj, když jsem přijel.“ Neměla by čekat, až se jí zeptá, proč si postavil stan zrovna vedle jejich chalupy. Měla by mu povědět všechno sama, dokonce hned, jakmile za ní přijde do pokoje. Jenže tuto noc k tomu nebude mít dostatek energie.

Už byla umytá, ještě si přeprala prádlo. Třeba Adam zatím usne a nebude se díít nic, co by ten nahoře mohl uslyšet. Jenže Adam neusne, neviděl ji skoro čtrnáct dní a bude čekat, dokud se k němu nepoloží a nebude ji moci obejmout. Ale jak si má k němu lehnout, když jí v uších stále zní hlas toho druhého, jak ho má obejmout a laskat, když má ruce pokryty cizími polibky?

Ležel, lampičku rozsvícenou nad postelí, a četl.

„Co čteš?“ zeptala se šeptem.

„Nevím, je to nějaká Mandina knížka. Něco o štěňatech. Strašně dlouho jsi nešla. BáI jsem se, že bych usnul.“

„Tos klidně mohl. Musíš být unavený.“

„Ano, trochu jsem.“

Stále si nešla lehnout. Otevřela skříň. Na nejhořejší přihrádce ležel balíček s vatou. Sáhla po ní. Ale nemělo to smysl. Kdyby byl Adam jako jiní muži a nestaral se o tyhle věci, snad by ho oklamala tím gestem. Ale počítal jí dny (jako počítal všechno), znal je lépe než ona sama.

„Jak dlouho je tady?“ zeptal se.

„Kdo?“

Ukázal ke stropu.

„Asi týden.“

„Byl z toho velký poprask, když spolykal ty prášky?“

„Ne, odvezla jsem ho do nemocnice. Naštěstí tu byl Bob s autem.“

„Moh si taky vybrat jiný místo. Děti z toho mohly mít šok.“

„Pst!“ okřikla ho. „Spí nad námi!“

Vtom, jako by ho neviditelný inspicient přesně ve správný čas vystrčil na scénu; prask! prask! Sádrová noha udeřila několikrát do podlahy, nahoře vrzly dveře. Sevřela ji hrůza, že přijde, vstoupí s nožem anebo s napřaženou sekyrou, řekne: má lásko, a bodne či sekne: do Adamových, do jejích anebo ještě spíš do vlastních prsou.

Konečně se položila vedle něho a on ji navykklým pohybem přitáhl k sobě. „Ne, ještě ne!“ zašeptala. „Musím si na tebe zvyknout.“

„Ale je už tak pozdě!“

„Vždyť není poslední den,“ namítla chabě.

„Těšil jsem se na tebe. Celou tu dobu.“

„Já vím. Já se na tebe taky těšila. Ale tady je všechno slyšet.“

„To nevadí. Teď stejně všichni spí.“

„On nespí,“ ukázala ke stropu. „Nechci, aby nás slyšel.“

„Neuslyší nás. Proč by nás měl slyšet?“

„Ani ses nepodíval na děti.“

„Podíval. Než jsi přišla!“

Prásk. Prásk. (Panebože, proč ani jeden z nich nechce spát?) Prásk!

„To tam bude chodit až do rána?“

„Nevím. Jak to mám vědět?“

„Tys ho sem snad vzala!“

„To s tím přece nemá co dělat.“

Nahoře teče voda do umývadla anebo někam jinam. Prásk. Prásk.
Postel.

„Mám tě rád!“ zašeptal.

„Proč?“ zeptala se uštvaně.

„Někdy je mi úzko z lidí,“ řekl. „Připadá mi, jako by každý byl připravený každého zradit anebo mu nějak ublížit. O tobě vím, že jsi jiná.“ Přitiskl ji k sobě, konečky prstů jí přejížděl po nadrech.

Zdalo se jí, že se propadá. Naléhavé vědomí pádu v čistém a prázdném prostoru. Měla by vykřiknout, anebo se aspoň pokusit něčeho se zachytit. Ale mlčela, i když bolestně vnímala, jak vstupuje do jejího těla. Kupodivu necítila nic: ani hanbu, ani stud a ovšem ani rozkoš, jen to naprosté prázdno, které ji obklopovalo a které jí pronikalo.

Zeptal se: „Tobě se to nelíbilo?“

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Kdybych měl jen něco z otcova vyhraněného zájmu. Když otci bylo sedm let, napojil prý neizolované elektrické dráty k lampě a zkoušel elektrinou pohánět ozubené soukolí, mohl zabít sebe anebo kohokoliv, kdo by se drátu dotkl, ale kupodivu se mu nestalo nic a jeho motorek se točil.

Tatínek se svou geniální pamětí na jména, čísla a vzorce věděl, co chce dokázat a že chce dokázat víc než druzí. A dokázat víc, znamenalo v jeho systému hodnot více vědět a více pracovat.

Ale co já? K čemu jsem se hodil? Jaký byl můj zájem?

Ještě v době mé dlouhé nemoci mi tatínek přinesl soupravu miniaturních elektrických přístrojů – nejspíš velice drahou a vzácnou. Byly v ní různé odpory, telegrafní klíč, bzučák, reostat a malý motorek na stejnosměrný proud. Z přístrojů se dala vytvořit řada kombinací. Telegrafním klíčem zapínat bzučák anebo spouštět motorek či zvonek. Pokoušel jsem se poctivě z lásky i z úcty k otci najít v tom počínání zálibu, ale nedokázal jsem to.

Snažil jsem se alespoň nalézt zálibu v matematice a skutečně jsem v ní vynikal nad ostatní spolužáky, dokonce mě těšilo, když jsem odhalil nepřiliš rafinovaně skrytou cestu k řešení některého ze školských příkladů trigonometrie – ale matematika mi zůstala vzdálená.

Chyběl mi ten druh představivosti, který dokáže cokoli z materiálního světa převést na čísla anebo naopak.

Neměl jsem své idoly – jen převzaté: koupil jsem si malou bustu Lenina, byla to jedna z prvních věcí, co jsem si za své peníze koupil, ale přitom jsem do té doby nepřečetl ani jediný řádek, který ten

muž napsal, věděl jsem jen, že ho mám ctít, pokud věřím v otcův lepší pořádek světa.

To bylo jediné, co jsem věděl, že chci: svůj ideální stát, připodobnit skutečnost svému ostrovu, kde vládl rozum, kde jsem vládl já sám ku prospěchu všech, kde jsem odstranil všechny nerovnosti, nešvary a nemravy současného světa a nedostatek a neštěstí, všechno, co začínalo neblahou předponou „ne“, a vytvořil jsem říši důvěry, lásky, míru a blaženosti.

Hned poté, co mi přítel Mirek vrátil text mého spisku, zmínil jsem se o svém vzorném státě tatínkovi. Měl v té době málo času, ještě stále nebydlel s námi, přijížděl domů jen na jediný den v týdnu, a tak jsme se téměř neviděli. Vzal si ode mě sešit s textem, prolistoval jej, nevím, zda přitom vnímal aspoň nadpis, a pak ho schoval do aktovky.

Čekal jsem horečně na jeho soud, spěchal jsem každý den ze školy v domnění, že tatínek mi svůj názor sdělí v dopise.

Po týdnu přijel, políbil jako vždy matku, zeptal se mě a Hanuše, co je nového ve škole, a potom začal řeč o svých záležitostech. Pověřili ho, aby založil nový výzkumný závod. Byl to velikašský plán v době, kdy tak mnoho odborníků uprchlo za hranice a z těch, co zbyli, některé zavřeli anebo aspoň označili za nespolehlivé. Stěžoval si, že mu přidělili jen několik mladíků, kteří nic neumějí, nic nechtějí dělat, jsou drzí, ctižádostiví, ješitní a chtiví moci a peněz. Mluvil o intrikánech, kteří se spojují proti němu a těm několika lidem, kteří něco umějí a chtějí v klidu pracovat.

Po obědě už jsem nedokázal potlačit svoji nedočkavost a zeptal se. Tatínek si přinesl aktovku, vyndal z ní můj sešit a řekl, že podobných věcí už bylo hodně napsáno. Měl bych se snad zabývat něčím podstatnějším, a především hodně číst a vzdělávat se.

A čím se tedy mám zabývat? Co může být podstatnějšího než přemýšlet, jak by se dala nejlépe uspořádat lidská společnost?

Řekl, že to připouští, ale organizace společnosti a politika se dnes staly vědou. Musel bych hodně studovat, čas, kdy si lidé mohli jen

tak nezávazně snít o ideálních státech, už dávno pominul. Nechtěl by, aby se ze mě stal jen mluvka, jako z těch mládenců, kterých má kolem sebe plno.

Jeho kritika mě zdrtila. Pak mě napadlo: A co kdybych tedy šel studovat politiku? Pokrčil rameny. Je to má věc, co chci studovat.

Přijímací pohovory na vysokou školu politických věd jsem udělal bez obtíží.

Byla to podivná vysoká škola. Většina profesorů byla jen o málo starší než já. Jejich přednášky, ať už se nazývaly dějiny ateismu, marxismus-leninismus anebo logika, byly vášnivé a mně zpočátku připadaly strhující. Jak dokonale plastický obraz světa se nám předváděl. Nádherná a bizarní měsíční krajina. Moře jasu a proti němu Mare tenebrarum. Krátery mrazivého chladu a planiny zalité slunečním teplem. V takové krajině se nedalo zabloudit, člověk nemusel váhat, kterému místu by dal přednost.

Dnes bych řekl, že naši učitelé před námi pečlivě skrývali všechnu společenskou vědu, která vznikla po smrti těch, jež vyznávali jako dovršitele. Žili jsme v hlubokém stínu obrovské modly sociální revoluce, jí jsme měřili vše. Zakleti v minulém století, mluvili jsme jeho jazykem a řešili jeho zaniklá dilemata.

V ročníku našeho oboru, který se nazýval společenskovědný, nás studovalo nejméně sto, ale rozdělili nás ještě na několik menších skupin, v těch jsme se měli stýkat, vychovávat a pomáhat si při studiu. Chodili jsme společně do kina a na výstavy, zpívali a provolávali hesla v prvomájovém průvodu a při manifestaci proti korejské válce křičeli: „Go home!“ na Američany (kteří u nás nebyli), pracovali jsme na polních brigádách a vysedávali na schůzích a všichni si tykali a oslovovali se křestními jmény anebo aspoň: soudruhu! Připadalo mi, že jsem členem velké rodiny, jejíž pouto je pevnější, nežli může být jakékoliv pokrevní pouto. I kdyby přišla v životě těžká chvíle, stačilo zavolat: soudruhu! a ozval by se blízký člověk. Mohlo být v životě něco krásnějšího?

Mnozí m^í spolužáci byli už ženatí. Starší a usedlejší mě udivovali svým sebevědomím a sebejistotou. Neváhali se přít s našimi učiteli, k nimž jsem dosud choval povinnou úctu. Nejčastěji jsem se mimo školu vídal s Plachem. O jeho tuctové tváři boxera s tupým nosem, který mu ještě jeho soupeři nestačili přerazit, jsem se domníval, že jsem ji už mnohokrát od té doby spatřil, ale většinou jsem si ho spletl s nějakým jeho blížencem.

Učili jsme se spolu předměty, které mu činily potíže; kupodivu to byly zeměpis a dějepis. Docházel jsem za ním do staříckého domu nedaleko smíchovského hřbitova. Vlastnil rozlehlou mansardní místnost, která mu sloužila za pokoj, kuchyň a donedávna i za dílnu. (Tehdy jsem neuvažoval o tom, jaký závod vyslal mladého kameníka na studium společenských věd.) Na rudě natřeném stole měl dosud rozestaveny sochy, které vytesal. Poprsí prezidentovo jsem považoval za velmi zdařilé, neboť se podobalo všem ostatním poprsím, jimiž byl zaplněn úřední svět té doby. Socha kováka s kladivem mi připadala odvážná, její proporce byly totiž viditelně porušeny ve prospěch kladiva.

Plach, jakmile opustil půdu zeměpisné či dějepisné výuky, ve mně budil respekt. Jeho soudy mě ohromovaly svou rozhodností. Jeho klidnou a rozvážnou mluvu jsem považoval za projev mužnosti. Občas mi vyprávěl o sobě. Byl za války v podzemní organizaci, v revoluci bojoval na barikádách, a dokonce zničil tank. Byl raněn do břicha a proležel pak celý zbytek jara v nemocnici. Ukázal mi i zarudlou jizvu. Podotkl, že prasata doktoři mu nechali ránu zhnísat, div že nezašel. Když se uzdravil, odstěhoval se do pohraničí ke Karlovým Varům a sbíral tu automobilové vraky pro nějakého chlapa, který ho bral tak na hůl, že se pohádali a rozešli. Kolik mu tehdy bylo let? Málo, asi osmnáct. Zlákali ho pak, aby dělal strojníka v továrně na výrobu krajek. Pracovala tam spousta německých holek. Některé byly pěkné, mohl si vybrat, kterou chtěl, myslely si, že snad budou moci zůstat, když ho dostanou. Ale neuhnala ho

žádná. Vzal si od nich, co chtěl, a stejně jim dal kopačky. Pak se do něho zbláznila manželka národního správce. Ten ho málem zastřelil z kulovnice, když je nachytil u sebe v ložnici. Ale už taky dosprávoval, sedí přes rok v kriminále.

A jeho žena? Mávl rukou. Už si ani nepamatuje její jméno, spíš značku koňaku, kterým ho hostila. A dodal, že koňak se jmenuje kurvase, a dlouho se tomu jménu pochechtával.

V jeho vyprávění se nikdy nemihla blízká bytost. Jako by neměl přítele, jako by ho nikdo nezplodil ani neporodil a on byl jenom jakýmsi bezcitnými silami vržen do světa, v němž mu nezbylo než se bít o život. Přece však o jednom člověku mluvil poněkud vlídněji: o svém kamenickém mistrovi, ale možná že i to jsem si jen namlouval. Dědek, jak ho nazýval, dosud žil nedaleko od Plachova domu, směrem do Košíř. Když mu před dvěma lety vzali dílnu, vymluvil se na svůj věk, bylo mu už sedmdesát, a řemesla na oko nechal, ale ve skutečnosti, tvrdil můj přítel, tesal dále kamenné andělíčky v kůlně na dvoře svého domku.

Když se blížilo zkouškové období, připojil se k nám ještě Pepík Nimmrichter. Nikdy předtím mi nevěnoval pozornost, ale nevšiml jsem si, že by se kdy s kýmkoliv příliš bavil. Mlčel i na seminářích. Pokud byl přímo dotázán, pomalu vstal, jeho malá hlava na gorilích ramenou se užasle otočila nejprve na jednu stranu, potom na druhou, nízké, bledé čelo se svraštilo a jeho šedivá očka se upřela do prázdna, potom vysokým, kleštěneckým hlasem začal snovat nekonečnou, zmatenou větu, jejíž smysl unikl dříve či později i nejpozornějšímu posluchači. Nedalo se s ním souhlasit ani nesouhlasit, nedalo se na něho ani navázat, jeho řeč byla jako vše neúprosně ukončující smrt; raději se ho na nic neptali.

Docházel do podkrovní místnosti s odřenou nákupní taškou, v níž si přinášel školní blok a nejméně půl tuctu lahví piva. Přisedl k nám a sledoval, co si ukazujeme na mapě. Občas upil piva přímo z láhve a mlčel. Za chvíli, jako by ho unavilo nás pozorovat, se stáhl do sebe,

jeho pozornost se upírala kamsi mimo prostor, v němž se nacházel. Když dopil poslední láhev, vystoupil ze své zasmušilé mlčenlivosti a kladl otázky: Kde má hledat Arktidu? Proč Arktida nehraničí s Antarktidou, když je tam stejné podnebí? Proč se mluví o Neronovi jako o krutém barbarovi, neměl snad pravdu ve svém postoji ke křesťanům? Všimli jsme si, že se profesor ekonomie podivně usmál, když mluvil o pětiletce? Taky by mu prospělo pár kliků!

To byla jeho oblíbená představa. Všechny, kdo se mu nějak znelíbili, by byl sehnal do řady a té by pak velel: nahoru, dolů, ráz a dva, dokud by neklesli, nezměkli a neuznali svoji bídu, nebezpečnost svých bludů a zaslepenost svých postojů.

Pocházel z vesnice na jižní Moravě. Jeho otec byl prý v mládí kočím na církevním statku, on sám v dětství musel ministrovat tlustému, oplzlému velebníčkovi, a dělal to až do dne, kdy zjistil, že ten prasák zneužívá jeho malou sestru. Řekl to otci a otec si na velebníčka počkal po mši a to prase zbil. Jenže pak samozřejmě odsoudili tátu, byl jenom kočí a nikdo se nezajímal o to, že jeho dcera je zhanobená. Matka se z té hanby skoro pomátla, museli ji odvézt do ústavu. Hodinu od jejich vesnice stál premonstrátský klášter, mniši měli po městech svoje dodavatele, kteří jim obstarávali panny, nejraděj chudé holky anebo sirotky, po kterých se nikdo nesháněl, ty potom kněží uvrhli do podzemních kobek, které neměly okna, takže odtud neunikl ani hlásek, nikdo neuslyšel nárek ubohých obětí. Když pak po válce mnichy z kláštera vyhnali a otevřeli ta sklepení, našli tu hromady ještě dětských kostřiček s přelámanými údy a s dlaněmi probitými hřeby a s rozdrcenými prsty. Můj spolužák prodléval na hrůzných podrobnostech a jeho téměř ženský hlas se vzepjal do ještě strmějších výšek, jeho oči, které během řeči jako by vypluly z důlků, se náhle rozběhly a hledaly v našich tvářích. V takových chvílích jsem se lekal, že v mé tváři nalezne cosi nepřístojného, vyčte z ní moji příslušnost k církvi, moji nejistotu či nedostatečnost, za něž bude vyžadovat trest.

O jeho nedávné minulosti jsem věděl málo. Pracoval prý jako člen vězeňské ostrahy, ale pak pro nějakou nemoc musel povolání opustit. Nemluvil o něm nikdy a já se ho neodvážil na ně zeptat. Chápal jsem jen, že ho zřejmě váže přísné tajemství, které obestíralo celou tuto oblast života.

Jednou v zimě jsme se šli všichni tři projít směrem ke Košířům. Tehdy tu ještě stály nízké činžáky se slepými boky, které před válkou pomalovali obrovskými reklamami Baťových bot a Neherových oděvů, a zčernalé ploty ohrad, fabričky a dílny a mezi nimi překážela zapomenutá přízemní stavení venkovských baráčků se zahrádkou, kurníkem a králíčími kotci. Před jedním domkem se Plach zastavil a zeptal se, jestli bychom chtěli poznat jeho mistra. Vstoupili jsme na dvůr a Plach zamířil k vysoké kůlně, odkud se ozývalo bušení kladiva.

Mužík s řídkými vlasy v obnošeném a ubíleném svrchníku stál zády k nám, když jsme vstoupili. Otočil se a chvíli na nás hleděl, jako by nikoho z nás nepoznával. Byl to už starý člověk, s očima vybledle šedomodréma. Potom Placha poznal. Uvíтали se spolu a hovořili, zatímco já poněkud rozpačitě obzíral police, na kterých ležely nástroje a také holubice z bílého kamene a pískovcoví andělé a kamenné kříže, pootevřenými dveřmi velké almary jsem zahlédl bustu našeho prvního prezidenta.

Plachův mistr vytáhl z police, která byla zakryta závěsem, láhev a všem nám nalil. Nebyl jsem zvyklý pít, rychle se mě zmocnila opilecká velkodušnost a řekl jsem, že některé z těch soch jsou doopravdy krásné, i když nemiluju anděly. Stařec mi odpověděl, že nezáleží na tom, jestli my milujeme anděly, ale na tom, zda andělé milují nás. Namítl jsem, že nevěřím na anděly, a stařec řekl, že věřit v anděly je milost, která není každému dána. Náhle mezi nás vstoupil Nimmrichter. Jeho hlava na krátkém krku se vysunula směrem k starci. Otázal se, zda když starý věří v anděly, věří také v neposkvrněné početí, i na toho, který prikazoval střílet do dělníků, a ukázal na bustu prvního prezidenta v pootevřené skříni.

Starý muž odpověděl, že věří v to, v co věřil po celý život. Hlas mého kolegy vyšplhal do takové výše, až úplně zženštěl, a tázal se, zda starý také věří ve znásilňování dívek a v zabíjení dětí. Stařec snad ještě něco odpověděl, anebo již mlčel. Pamatuju si přesně jen to, co následovalo. Vidím, jak Nimmrichter přistupuje ke skříni a zvedá nad hlavu jednu z bust. Prudký náraz kamene o kámen a další náprah. Sochy dopadaly na zem: přeražená křídla, puklé lebky, kamenné vavříny v urvaných dlaních, zápěstí bez rukou, bezhlaví andělé – a nad tím vítězný jakot Nimmrichterova hlasu. Všechno se sběhlo tak rychle, že jsem se nestačil vzpamatovat z úžasu a také překonat náhlý záchvěv strachu. Ohlédl jsem se na Placha, který nás přivedl a byl tedy do jisté míry odpovědný za naše chování. Stál opřen o jednu z polic, ruce zkříženy na prsou a usmíval se.

2

Na podzim začaly politické procesy. Z protistátních zločinů žaloval prokurátor nedávné ministry, novináře a význačné stranické činitele. Muže, které soudili, jsem znal leda z tribun, odkud mi jednou za rok mávali, oddělení ode mě přehradou své moci a slávy. Byli to lidé jiné generace. Nemohl jsem k nim mít osobní vztah, necítil jsem k nim nikdy lásku, a proto jsem ani teď nebyl nijak otřesen.

Svolali nás na mimořádnou schůzi, kde řečník křičel o špinavé bandě zrádců, o vyvrhelích lidské společnosti a vyzýval nás k ještě větší bdělosti i k věrnosti straně a jejím zbylým vůdcům. Připadlo mi podivné, že týmž lidem, které teď proklínal, jsme ještě nedávno provolávali slávu. Ale vyvozoval jsem z toho spíš, že se nikomu nemá bezvýhradně provolávat sláva, než že by celý ten soud byl jen zvrhlým představením, kdy v posledním jednání nedobrovolné herce skutečný kat pověsí na skutečnou šibenici.

Po schůzi na mě čekala vedoucí naší studijní skupiny Eva, zavěsila se do mě (dělala to vždycky, když s někým mluvila, ale mě tím přiváděla do rozpaků), jako bychom si právě umlouvali schůzku, a sdělila mi, že různé organizace ze závodů a z úřadů požádaly naši školu, aby poslala soudruhy, kteří by na schůzích vysvětlili, jak se mohlo stát, že takoví nepřátelé vyšplhali až na vedoucí místa, a vůbec objasnili *význam procesů*. A ona si myslí, že bych na nějakou takovou schůzi mohl zajít i já.

Končila mi kandidátská lhůta, kdybych odmítl, asi by mě nepřijali za řádného člena strany. Ale já odmítnout nechtěl. Přepřelovala mě potřeba něco vykonat. Až dosud jsem neměl příležitost veřejně vyslovit ani jednu ze svých myšlenek o nové společnosti, o současném světě. Ted' mi příležitost nabídli a já ji přijal. Přidělili mi velkou správkárnu bot ve Vršovicích a dali mi několik brožurek, které mi měly napomoci při mé práci.

Vrátil jsem se domů s pocitem důležité odpovědnosti a pustil se ihned do přípravy projevu. Odkoukal jsem něco z otcovy vědecké důkladnosti a nechtěl se spokojit jen s několika brožurkami. V knihovně jsem si opatřil literaturu k obdobným procesům, které se v minulosti konaly v Moskvě. Netušil jsem, že pečliví cenzoři předtím odstranili všechny knihy, které by mohly narušit jedinou přípustnou představu, jak se věci dály, že tedy mé úsilí dobrat se něčeho hlubšího bylo předem zmarněno. Přečetl jsem ty knihy a našel nejen podobnosti až zarážející, ale i klíč ke všemu, co se zřejmě událo.

Nepřítel vždy směřoval co nejvýše, protože podceňoval lid a naopak přeceňoval vliv osobností. Věřil, že když získá vůdce, podrobí si snadno i celé hnutí, celé národy. Ale v tom se právě vždy znovu mýlil. Lid si za ty, kteří jej opustili a dali přednost osobnímu prospěchu, anebo dokonce zradě, najde náhradu. Objevil jsem v krvavém divadle prostou logiku: logiku dějin tak, jak jsem ji znal z teorie, kterou nám přednášeli.

Pamatuji se na šerou špinavou jídelnu, kam mě zavedli. Na okopaném, flekatém jídelním stolku v čele místnosti trčela hořčičná sklenice s vodou a za mými zády visela obrovská rudá vlajka a pod ní obvyklé obrazy vůdců. V sále co nejdále ode mě se krčilo několik desítek děvčat. Nevěděl jsem o nich nic, jen když mě sem vedli dlouhými chodbami, zahlédl jsem, jak ty z druhé směny stojí u vysokých, hřmotných ševcovských strojů. Neznal jsem pochopitelně jejich zájmy, ani co naplňuje jejich mysl, byl jsem jen odhodlán obrátit ji k sobě.

Nepamatuji si, co všechno jsem říkal, jen to, že ve snaze zapůsobit jsem recitoval báseň, kterou jsem si opsal z novin a jejíž poslední zrůdné trojverší mi zřejmě navždy utkvělo:

*A kejklíři už dotancovali
svůj tanec
na provaze.*

Jistě jsem opakoval i ostatní lži, kterými se tehdy snažili otupit myslí lidí, ale nepoužil jsem ani jednu ze spousty nadávek, které prosakovaly veřejnými projevy a tvořily podivuhodnou škálu od zločineckých agentů, gangsterských band a kapitalistických hyen až po ohyzdné pavouky a hnusné, bezostyšné jidáše. Když jsem po půlhodině skončil, žádal jsem posluchačky, aby se ptaly, jsem připraven zodpovědět jejich dotazy. Hleděl jsem do zšeřelé místnosti a čekal na jedinou známku souhlasu anebo zájmu, ale nedočkal jsem se.

3

Jednou jsme se shromáždili v Plachově podkrovní místnosti. Nepamatuju se už, co jsme oslavovali, ale sešla se tu spousta lidí, které jsem ani neznal, možná Plachovi příbuzní anebo jeho bývalí přátelé či spolupracovníci, také severokorejský poručík Nam, který s námi

studoval. Stoly přepřlňovala na tu dobu lístkového hospodářství vzácná jídla a z velkého demižonu voněla domácí slivovice. Jedli jsme, pili a potom zpívali. Náš korejský spolužák Nam hrál na harmoniku, Plach ho doprovázel na kytaru. Většinou to byly bojové písně o válce, partyzánech a revoluci, písně, do kterých se dala vykřikovat politická hesla: E viva il comunismo e la liberta! Viva Stalin! Také jsme mluvili o politice anebo o tom, co jsme rozuměli politikou. Nimmrichter se tehdy opil. Ten těžkopádný chlapík s gorilími rameny a opičím čelem začal tančit kozáčka, a naše vedoucí Eva ke mně přistoupila a žádala, abych si s ní zatančil. Nikdy jsem se neučil tančit, ale podvolil jsem se a směšně pohopsával mezi stoly a trámy, zatímco ostatní tleskali do rytmu a smáli se. Řekla mi pak, že jsem roztomilý: vždycky milovala medvědy. A políbila mě. Ničím mě nepřitahovala: malá, buclatá, s velkými mužskými ústy a s rozčuchanými, mastnými vlasy. Ale teď jsem byl přiopilý a prvně, byť se značným zpožděním mě políbila cizí žena.

Sotva jsme dotančili, přisedla si ke mně. Prohlásila, že mám vlasy husté jako pes, hrábla mi do nich a okamžik setrvala svou dlaní na mé šíji. Ten dotek mi bral dech. V té chvíli se k nám připotácel Nimmrichter. Sedl si na zem u jejích nohou a zeptal se mě, jestli si myslím, že člověk může věřit v Boha a přitom být komunista. Díval se na mě upřeným pohledem svých vypoulených očí, až jsem zneklidněl a řekl, že asi těžko.

Přisvědčil a prohlásil, že církev je odvěkou nepřítelkyní pokroku a taky teď nemyslí na nic jiného než jak všechno překazit a rozbít a odvést lidi od nás, ale už se jí to nikdy nepodaří. Pak si vzpomněl na faráře, který si na zahradě zakopal pušku a ještě jiné zbraně, předseda té obce byl jednonohý a jezdil na koni, předsedova žena byla sestra sedláka, jemuž patřila hospoda, a ten měl taky bratra, jenž odešel do semináře, a ti oba se rozhodli, že natisknou letáky, chytře, aby manžel nevěděl, ani jeho přátelé, zvláště pokladník, s nímž chodil hrát karty, ale on ty letáky našel a tím upozornil na

stopu, protože každý se nakonec prozradí, nikdo neutají své skutečné přesvědčení, to on nám může zaručit, byl u toho. Znovu se díval na mě, a najednou překročil tu mez, za kterou nikdy nevstupoval, aspoň před námi, jeho vyprávění zjasnělo, jako by až do téhle chvíle se jen prodíralo mlhou, cizím prostorem, v němž on sám bloudil. Při zatýkání velebníček prohlásil, že zbraně nezakopal a letáky že netiskl on, zřejmě si myslel, že s pomocí svého pánbíčka udrží v tajnosti celou zločinnou bandu.

Eva prohlásila, že to je velice zajímavé, a zasmála se zcela nevhodně a přitiskla se ke mně a znova mi ponořila prsty do vlasů a oslovila mě: Pse, můj pse!

Jenže to se zmýlil. A Nimmrichter se stále díval na mě, protože do rukou ho dostal on, odvedl si ho dolů do díry, kam nepadalo ani trochu světla, tam se musela ta tlustá myš svlíknout. To její břicho, Nimmrichter dokonce povstal, aby je předvedl, to obrovské břicho. Z čeho je měl? Čím kdy přispěla ta myš, co udělala kromě toho, že vysávala ubohé chudáky a učila je pokoře? Tak jí přikázal: chod'! A myš chodila směšně se špičkami daleko od sebe a Nimmrichter to předvedl tak, že Eva znovu propukla v smích a její bok se přitom dotýkal mého boku. A první den, pokračoval můj spolužák, se ještě pokoušela myš drmolit svoje modlitby, ale druhý den jen sténala, jen prosila, aby ji na chvíli nechal posadit, že má křečové žíly a nemocné srdce, už necítí chodidla, tak ji nechal chvíli dělat kliky a pak si směla na půl hodiny lehnout a na zemi se prospat, protože i pro něho, pro Nimmrichtera, to bylo únavné. Ale myš stejně nespala, jen pořád kňučela, a dokonce mu zkoušela hrozit božím trestem, tak ji nechal vstát a chodit a brzy si už na Pánaboha ani nevzpomněla a prosila už jenom jeho, přísahala, že nic neví, tak ji nechal dělat kliky, a pak zas chodila, a když předstírala, že nemůže, že padla, dostala kbelík vody, tolik kbelíků vody, až se třásla a prosila, až zase vyskočila a slíbila, že bude chodit. Ale to už začala měknout, to už lezla jen po čtyřech, to už začínala zpívat, jak měla.

Nam opět hrál na harmoniku, Eva zpívala a položila si přitom hlavu na mé rameno a Nimmrichter dál vzpomínal. Některé ani nemusil nechat chodit, stačilo, když je nechal stát s rukama nad hlavou a zkusil na nich Pepovo štěstí. Rozhodl se, že nám předvede úkon, který zřejmě nesl jeho jméno, a žádal nás, abychom vstali a zvedli ruce nad hlavu, jenom na okamžik, nemusíme se ničeho bát; přistoupil zezadu ke mně a snažil se mě uchopit pod rameny, takže jsem ucítil v zátylku jeho horký dech, a v tu chvíli se ve mně zvedla vlna odporu, vyškubl jsem se mu a ohnal prudce loktem. Zasáhl jsem ho přímo do obličeje. Zapotácel se a narazil přitom hlavou o roh skříně. Viděl jsem, jak se jeho obličej nalévá krví, a pochopil jsem, že se v příštím okamžiku na mě vrhne a bude mě bít, ubije mě třeba k smrti; ustoupil jsem kvapně o několik kroků, takže mezi mnou a jím stál teď stůl, dosud plný jídla. Ale vtom vstala Eva, přistoupila k Nimmrichterovi, objala ho kolem ramen a přistrčila mu k ústům svoji sklenku a pomalu ho odváděla stranou.

Přišel za mnou až za chvíli. Upřel na mě vypoulené oči a řekl, že jsem se mu nikdy nelíbil, že o mně stejně ví všechno, i to, co bych byl radši, kdyby nikdo nevěděl, abych si tedy na něj dal pozor, velký pozor. Chtěl jsem nesmyslně, aby mi vysvětlil, co tím myslí, ale on stále jen opakoval, abych si na něj dal pozor, a pak se posadil do židle a mumlavě velel: pozor a vztyk a k zemi a nahoru a dolů a chodit a nezastavovat se, díval se na mě krvavýma očima a velel mi: nezastavovat se!

Eva se ke mně naklonila a zašeptala mi, že uděláme nejlíp, když už půjdeme.

Venku padal sníh a ulice i chodník se podobaly bílé, ničím neporušené pláni. Zavěsila se do mě a porušovali jsme pláň těžkopádnými kroky. Když jsme míjeli hřbitov, připadlo mi, že stromy za zdí bolestně rozpínají bělostné větve, zatímco náhrobní desky vyčnívaly jako temné hrozící prsty.

Eva odemkla dveře a vstoupili jsme do tmavé předsíně. Páchlo to tu cigaretovým kouřem a ještě čímsi, co připomínalo rybí tuk. Řekla, že v předsíni praskla žárovka, otevřela dveře do pokoje a rozsvítila světlo.

Nepamatuju se už, jestli byla v pokoji židle, nejspíš byla, ale zakrývaly ji krámy stejně jako křeslo, které si připamatovávám. Sedl jsem si tedy na gauč, posadila se vedle mě a řekla, že by ještě něco pila. Ale nevstala, aby něco přinesla, ani mi neporadila, odkud bych mohl přinést něco k pití já. Opřela si hlavu o mé rameno a zeptala se, jestli mi nevadí ten nepořádek tady. Pak chtěla vědět, jestli jsem měl už hodně holek, a já, aniž jsem na ni pohlédl, odpověděl, že neměl. Zeptala se ještě, jestli jsem byl někdy hodně zamilovaný, a já chvíli váhal, než jsem odpověděl, že ne. Ví, že stejně lžu jako všichni, ale myslí si, že se k ní hodím už proto, že jsem Adam, a objala mě. Políbil jsem ji, anebo spíš ona políbila mě, a jak jsme se líbali v pevném objetí, klesali jsme, až jsme leželi na tom gauči, jehož barvu jsem zapomněl. V tu chvíli jsem vnímal jenom vlastní, stále narůstající rozkoš, rozkoš, jakou jsem dosud nikdy nepoznal a která mi zastírala smysly. Pak mě náhle odstrčila. Vstala a přikázala mi, abych taky vstal. Řekla, že se přece nebudeme chovat jako malé děti.

Vstal jsem tedy a ona nadzvedla polštáře a z nitra gauče vytáhla prostěradlo a velkou vesnickou duchnu. Hleděl jsem na ni s úžasem a nevěděl jsem, co mám teď udělat já, jsem-li právě pozván k milostné noci anebo naopak vyhozen. Pak se mě zeptala, jestli se nepůjdu umýt.

Umývadlo bylo v předsíni, vlastně jen výlevka s kohoutkem, a vedle stál plechový stojan s lavorem. Odešel jsem tam ne proto, že bych se toužil umýt, ale najednou jsem chtěl získat čas, abych oddálil tu chvíli. Stál jsem bos a polonahý (svlékl jsem si jen košili) ve skoro tmavé předsíni, a zatímco voda šumivě stékala do

výlevky, bál jsem se, že se třeba nesvedu zachovat jako muž anebo že se stanu otcem, a bál jsem se, že tím, co spolu hodláme dělat, se k sobě už navždy přivážeme, ačkoliv se ani nemilujeme, také jsem se bál, že se nakazím některou z odporných chorob, o kterých jsem až dosud čítal se zadostiučiněním plynoucím z vědomí, že aspoň tyhle nemoci mě nemohou ohrozit.

Zavolala z druhé místnosti, co je se mnou, a já si rychle namočil aspoň ruku a pocákal si kalhoty. Zavřel jsem vodu a vrátil se do pokoje, ještě jednou jsem se zastavil, teď spíš proto, že mi připadalo zcela nepatřičné lézt do postele, kde už někdo leží. Teprve když trochu nadzdvihla peřinu, svlékl jsem se i z kalhot a spíše s pocitem studu a úzkosti než vášně jsem k ní přilehl.

Kupodivu mi utkvělo v paměti několik nepodstatných podrobností: vtíravý pach parfému a také to, jak přede mnou dlouho uhýbala, smála se mi přitom, pak se chtěla dotknout mého pohlaví, ale vlastní akt mi zmizel z paměti. Byl jsem nejspíš příliš rozrušen, než abych se dokázal soustředit na své (natož na její) pocity.

Pamatuji se, že potom vstala a přinesla k mému úžasu ten plechový lavor s vodou (přece jen tam musila být nějaká stolička, na kterou umývadlo postavila) a ručník a zeptala se, jestli se nechci opláchnout.

Připadalo mi neslušné neumýt se, když se tak obtěžovala, a já si, zase k jejímu úžasu, umyl obličej.

Vzbudil jsem se, teprve se rozednívalo. Probudil mě pocit, že se dusím. Někdo dupal po schodech, třískly dveře a za zdí vyhrávala dechovka. Nevěděl jsem, kdo může vstoupit, kdo rozhrne špinavý, ucouraný závěs oddělující místnost, v níž jsem ležel, od před síně a vykřikne úžasem. Na zemi mezi neumytými hrnci se válely moje kalhoty. Bál jsem se pohlédnout vedle sebe, i když jsem cítil teplo jejího nahého těla, které mě, jak se ke mně vracelo vědomí, začínalo opět vzrušovat. Bylo tu chladno. Znovu jsem se skrčil pod duchnu. Vedle mé hlavy spočívala cizí tvář s rozmazanou rtěnkou

nad širokým horním rtem, pootevřená ústa s příliš velkými zuby a rozčuchané vlasy na dávno nevypraném polštáři. Bylo to tak nezvyklé a překvapující, tak nepodobné všemu, co jsem si kdy představoval, že jsem zase zavřel oči, a vtom přede mnou vyvstaly ty nahé postavy, jak pochodují na oteklých chodidlech ve tmě, stále ještě kráčí, teď, právě teď, možná že ve sklepení sousedního domu jejich zmučené kroky znějí do ticha, v němž tu já ležím vedle cizího těla, do ticha, v němž miliony cizích těl leží vedle sebe a ještě více těl tlí v zemi, v němž kdysi čísi prsty sypaly krystalky jedu, aby ještě přibýlo těch nehybných těl. A do ticha povely: Vztyk, k zemi! V náhlé touze uniknout jsem natáhl ruku do strany a přitiskl to cizí tělo k sobě. Pootevřela oteklá víčka a ještě v polospánku se ke mně přimkla a znovu jsme se milovali v zoufalé, vášnivé křeči.

Příští den hned první hodinu ke mně v posluchárně přišel Nimmrichter, usmíval se ze široka, zatímco jeho oči polekaně obíhaly kolem mě. Řekl, že ten večer napovídal různé nesmysly a že nic z toho, co nažvanil, není pravda, jen si vymýšlel, aby byla nějaká zábava.

Pocítil jsem úlevu a řekl, že mě to hned napadlo a že jsem mu vlastně ani nevěřil. Pak jsem se zeptal, jestli ten příběh o své sestře, o jejím znásilnění a ty historky o klášteře si taky vymyslel. Znehybněl, jeho oči ustrnuly. A já pochopil, že ty historky o své sestře a strašidelných klášterních orgiích si vymyslel, vyslechl nebo přečetl, ale to, co vyprávěl přede dvěma dny, byla pravda.

Evu jsem nespátril několik dní. Po tu dobu jsem ustavičně řešil otázku, co vlastně udělám. Co jestli se stanu otcem? Co když řekne, že jsem otcem, a vůbec to nebude mé dítě? Kolik je jí vlastně let? Nechci si vzít starší ženu, nechci se přece vůbec ženit, nechci ženu, kterou nemiluji. Ale proč jsem tedy dělal ty věci s ženou, kterou jsem nemiloval? Nejhorší bylo, že se mi začalo stýskat po tom, co jsme dělali té noci.

Když jsem ji konečně uviděl v posluchárně, rozběhl jsem se za ní. Řekla, že neví, kdy bude mít zase čas, má teď spoustu práce, ale dá mi určitě vědět.

Téhož odpoledne jsem ji spatřil před fakultou, jak jde zavěšena do cizího muže. Ovládlo mě zklamání, nebo dokonce žárlivost. Doma jsem začal psát dopis. Byl jsem připraven milovat ji, ona si však pro mě nenašla čas, zatímco na ostatní zřejmě čas má, je mi nyní smutno a toužím po ní. Odcházel jsem spát pln naděje, že mé poselství na ni zapůsobí a ona odpoví: Přijď!

Druhý den jsem dopis založil do desek, kde jsem měl svoji korespondenci, a nikdy už jej nevyndal.

5

Jedné jarní neděle se tatínek rozhodl, že pojedeme všichni společně na výlet. Těšil jsem se na cestu, na vzácnou příležitost, kdy budu moci s otcem mluvit. Nasedli jsme do našeho auta (auto – devatenáct let stará tatrovka – bylo jediným tatínkovým přepychem, jediné, co nám mohl odkázat pro případné zlé časy, když nepočítám jeden fotografický aparát, promítací přístroj a plátno).

Seděl jsem vedle něho a všiml si (v té době tak řídkého provozu nebylo obtížné si toho povšimnout), že celý čas za námi jede černá limuzína. Tatínek řekl, že o ní ví, je to zřejmě Bezpečnost.

Proč za námi jedou? Nejspíš jeho nepřátelé v závodě zase poslali jedno ze svých udání. Jaké udání? To neví. Nikdo mu neřekne, na co si vlastně stěžují, až si jednou dodají odvahy a otevřeně vystoupí, vyjde najevo, kde je pravda, komu záleží na zájmech společnosti a komu jen na vlastním prospěchu.

Přišli za několik dní. Zazvonili u dveří před šestou hodinou ranní. Čtyři muži, zatímco dva hlídali před domem, aby zločinec neupláchl (ale kdo byl vlastně zločinec a kdo nevinný z těch, co se tu setkali?). Vrhli se do bytu s převahou oblečených nad právě probuzenými a zahájili domovní prohlídku.

Co vlastně hledali? I pes, když se žene po stopě, ví, že na jejím začátku prchá zajíc nebo liška, ale po jaké stopě se štváli oni? Jakou vinu předpokládali a jakým doličným předmětem ji chtěli doložit? Nacházeli jenom knihy, byly ovšem ponejvíce psány v nějakém cizím jazyku a navíc naplněny záhadnými vzorci a otcovými vpisky. Slídiči brali knihy do dlaní s nedůvěrou, jako by brali do rukou nevybuchlé bomby. Stále znovu se dožadovali vysvětlení. Co si to tam kdo poznamenal? A proč? Proč si dělal poznámky německy? Proč podtrhl právě tuhle větu a toto číslo? Tatínek vysvětloval: Neměl na mysli nic jiného než právě zvýraznit větu, která mu připadala zajímavá. Proč? Protože autor navrhoval originální řešení. Zná osobně toho autora? Ne, autor přece umřel, když otci bylo osm let.

Však oni si to ověří.

Nevím, kde si chtěli ověřit ty desetitisíce podtržených vět a cifer, z nichž každá anebo také jen jediná mohla být tou tušenou, tou ženou šifrou. Ale nejspíš, jak jsem pochopil později, věděli, že si nebudou nic ověřovat. Pracovali jinými metodami.

Nicméně ti čtyři muži prolistovali desítky svazků, prohrabali se rodinným albem, nadzvedli koberce, prohlédli můj psací stůl, ptali se, kam jsme schovali peníze, žádali otce, aby nelhal, že nemá peníze, rozházeli matčin prádelník, proklepali podlahu a zdi, znuděni už tušenou marností svého počínání. Nakonec přinesli z auta psací stroj a sepsali potvrzení o převzetí odňatých věcí. Seznam byl krátký, obsahoval několik knih a článků (nepochopil jsem nikdy, proč právě těch a ne jiných), jeden dopis od otcova bratra Gustava, promítací přístroj značky Meopta, plátno a němý film o hlavatkách, psací stroj značky Underwood a staříčkou tatru. Tu zatím zapečetili v garáži. Tak nás snadno zbavili všech cenností. Nevlastnili jsme zlato, stříbro, dokonce ani porcelán anebo broušenou vázu, pokud jsme z toho co měli, už nám to odňali jiní před několika málo lety. Procedura se nachylovala k předurčenému konci, neznali jsme ji však a stále ještě věřili, že prohlídka jen potvrdila tatínkovu nevinu.

Ale otec zřejmě věděl víc, neboť když ho konečně vyzvali, aby s nimi šel, zeptal se, jestli se smí rozloučit, a oni velkomyslně svolili, že ano, smí se rozloučit, ovšem v jejich přítomnosti. Tatínek tedy přistoupil k mamince; měl v očích slzy. Odcházel opět do neznáma, jenže dnes nebyla válka, jejíž konec mohl přinést vysvobození. Potom, když se objali, obrátil se ke mně a pravil, že já už jsem dospělý muž, jistě se dokážu postarat o maminku i o Hanuše, kdyby se on dlouho nevracel. Maminka ho okřikla, že se musí přece vrátit hned zítra, když nic neprovedl. Tatínek ještě stačil říct, že někdy trvá dlouho, než se nevina prokáže. Jeden z mužů otevřel dveře a ten, který hrál slušnějšího, nás pozdravil. Pak vyšli.

Stáli jsme u okna a dívali se, jak nasedají do auta. Tatínek, oblečený ve svých jediných svátečních šatech z černé látky s bleděmodrým proužkem, vzhlédl ještě jednou k oknu a pokynul nám, ale jenom hlavou. Maminka vedle mě vzlykala, v záchvatu pláče opakovala stále znovu: panebože, to není život, to není život. Auto se rozjelo a já ustrnul při pomyslení, že naopak: právě tohle je život!

V tom dni se mi náhle ze tmy vynořuje můj bratr Hanuš. Žili jsme vedle sebe, spali jsme dokonce dlouho v jednom pokoji, ale pohyboval se jakoby mimo mne. Víím, že se dobře učil matematiku, chodil s jakousi partou hrát do hospody ping-pong a kulečnick a pil pivo, což mě pohoršovalo. Také jezdil výborně na lyžích, odmítal číst noviny a v rádiu poslouchat cokoli jiného než hudbu. Jeho zájmy i životní styl se lišily od mých. Neznal jsem jeho přátele ani lásky, ani jeho představy o světě, v němž musel žít a o němž jsme já i otec měli tak vyhraněnou představu. Nevybavuje se mi ani jediný náš rozhovor anebo spor – až toto poledne. Krátce potom, co tatínka odvedli, jsme se oba pokoušeli utěšit maminku. Já tvrdil, že se jedná určitě o omyl, o křivé nařčení, které se do zítřka vysvětlí, protože u nás přece nemohou nikoho falešně obžalovat, natož odsoudit. Každý přece musí dosvědčit otcovy zásluhy i jeho přesvědčení. A najednou mě bratr přerušil. Začal mi spílat hlupáků, kteří jsou

tím vším, co se děje, vinni, protože nic nechtějí vidět a nic pochopit. Křičel o podvodných volbách a o prolhaných procesech, o lidech z našeho domu, které zavřeli, ačkoliv to byli slušní lidé. Asi jsem se mu pokusil odporovat, protože se na mě najednou vrhl, můj mladší bratr, o němž jsem byl přesvědčen, že mě ctí, ještě chlapec, který přece nemohl nic chápat, ničemu rozumět, bil mě pěstmi, jako bych to byl skutečně já, kdo zavinil bezpráví v této zemi.

Odpoledne přijel strýc Gustav. Nejprve vyřídil pozdravy od strýce Karla a jeho varování, abychom s nikým a o ničem netelefonovali a nikomu nepsali, zvláště ne do zahraničí, a především nikoho ne navštěvovali. Strýc se shodoval se mnou, že jde o strašlivý přehmat, a kázal nám (bratr Hanuš naštěstí odešel) o neuvěřitelné složitosti třídního boje, kdy se nepřítel po prohrané rozhodující bitvě snaží všude vplížit, proto je třeba pátrat i mezi těmi nejoddanějšími soudruhy a ovšem i mezi těmi, kteří pátrají po nepříteli, přitom dochází k stále urputnějším soubojům a také rafinovaným tahům nepřítele, který se vydává za přítele a naopak skutečné přátele se snaží označit za nepřátele, takže nakonec rozloží to nejcennější a nejušlechtlejší, co přinesla naše revoluce: totiž vzájemnou důvěru a nové soudružské vztahy, a my už nemůžeme, nesmíme věřit nikomu bezvýhradně. On však důvěruje straně, která nakonec zjistí pravdu, a Viktorovi se dostane zadostiučinění, i když si to jistě vyžádá nějaký čas. Zatím musíme být všichni trpěliví a čekat, důvěřovat, netelefonovat, čekat, nepsat nikomu než úřadům, a ovšem můžeme věřit rodině: jemu, strýci Karlovi, že se o nás postarají, než se my, děti, postavíme na vlastní nohy, kdyby se celá záležitost snad protáhla, anebo dokonce intriky nepřítele na čas triumfovaly. Strýcův hlas se náhle ztlumil, jeho temné oči zvlhly a on pravil, že věří, je si jist, že otec je nevinný. Viktor byl nejvzácnější člověk, jakého kdy poznal. I když samozřejmě člověk nemůže věřit bezvýhradně nikomu, on přesto svému bratru věří bezvýhradně, tady si odvažuje udělat výjimku. A já si s hrůzou uvědomil, že v strýci začíná hlodat

podezření, že naprosto logická stavba, která se tyčí v jeho mysli, vrhá stín na důvěru ve vlastního bratra.

Strýc se teď obrátil ke mně a řekl, že nesmím ztrácet důvěru v otce, ale ani ve stranu. Musím ji informovat o tom, co se stalo. Strýc ještě chvíli vzpomínal na to, jak ho Angličané v Palestině chytli a považovali za špiona a vojenský prokurátor pro něj žádal trest smrti, a vzpomínal na bitvu u Tobruku, kde smrt obcházela jako šelma, a na to, jak když obléhal Cáchy, dělostřelecký granát vybuchl několik kroků od něho, a přece se všechno v jeho životě nakonec obrátilo v dobré, až na tu zraněnou nohu, ale na tu koneckonců bere důchod. Vytáhl z kapsy náprsní tašku a z ní obálku, nejspíš v ní měl svůj důchod, protože ani strýc Gustav nevlastnil žádný majetek kromě své zraněné nohy. Zastrčil obálku matce do zástěry, vstal a opustil nás.

Na stranickém sekretariátě mé školy seděli jen dva lidé: dívka v modré košili a jakýsi starší muž v obnošeném oděvu. Mohl to být některý z asistentů, ale také topič nebo opravář; neznal jsem ani jednoho z nich. Vyslechli mě a řekli, že berou mé sdělení na vědomí, seznámí výbor s tím, co se stalo. Pak mi dají vědět.

Řekl jsem ještě, že otec v poslední době trávil většinu času mimo domov, ale nikdy nezměnil své názory a určitě zůstal dobrým soudruh. Dívka mi odpověděla, že chápe můj postoj i důvěru v otce, ale jistě nejsem s to nezaujatě posoudit všechny okolnosti, a dodala ještě, že kdyby se něco nečekaně změnilo, kdyby třeba otce propustili, abych to neopomněl přijít zase oznámit. A já si dodnes pamatuji na to skličující spojení: nečekaná změna a propuštění. Ano, všechno ostatní se dalo čekat spíše: obvinění z nejtěžších zločinů, dvacet let vězení, dokonce i poprava, vše se dalo spíše očekávat nežli propuštění.

Několik dní nato jsme dostali třířádkové oznámení, že otec byl vzat na příkaz krajského prokurátora v Brně do vazby. Potvrzení o převzetí odňatého člověka. Podpis byl nečitelný. Obhájce otci nepovolili.

Strýc Gustav přinesl trestní zákon a trestní řád a předčítal nám z něho nahlas. Uvažoval – na základě toho, co mu otec vyprávěl, ještě když byl na svobodě – že se určitě jedná o nějaké pomluvy jeho nepřátel z nedávné doby. Nedá se vyloučit, obával se strýc Gustav, že otec, který byl především vědec, se skutečně mohl dopustit v řízení podniku nějakých nepřesností, anebo dokonce nedbalostí, čehož mohli nepřátelé využít a docílit otcova zatčení. Pak tedy, dokládal vítězně, až se všechno uváží, pokud otce zcela nezprostit viny, může být použit paragraf sto třicátý pátý o škodě způsobené z nedbalosti, a tady zákon stanoví, řekl strýc zvýšeným hlasem, trest odnětí svobody až na jeden rok, tedy nejvýše jeden rok, což u otce nepřipadá v úvahu, neboť soud musí přihlídnout k jeho naprosté bezúhonnosti.

Když strýc odešel, vzal jsem tu tlustou knihu formátu kapesní bible a tak jako kdysi knihu svatých písem jsem ji přečetl od části obecné až po přechodná a závěrečná ustanovení. Přečetl jsem ji za jediný večer a část noci. Nepamatuju se, že bych se byl kdy předtím nějak zvlášť zajímal o právní vědu. Ovšem, poslouchal jsem s napětím proces s protektorátní vládou i komentáře k procesu v Norimberku a měl jsem ve své knihovničce dokonce několik spisků, které pojednávaly o procesech s válečnými zločinci, ale ty knihy jsem četl spíše proto, že se nějak vztahovaly k mé vlastní životní zkušenosti; nikdy mě nenapadlo, že v těch procesech se přihodilo cosi významného pro právní teorii i praxi. Jako většina lidí považoval jsem právo spíše za prostředek k zastření skutečné spravedlnosti. Náhle jsem se ke svému překvapení setkal s řádem. Jeho dokonalost, nedokonalost, či dokonce zpozdilost ve srovnání s podobnými řády jsem ovšem nedokázal posoudit, ale snaha pojmout celý život a uspořádat ho v systém mě podmaňovala.

Pamatovat na rozrušení matky po porodu, city nezletilých svědků či těch, kteří se dozvěděli o zločinech svých nejbližších, rozlišovat přesně mezi odpovědností a neodpovědností, příčetností

a nepřičetností, mezi vůlí k činu a pouhou nedbalostí, definovat kajícnost a lítost, neustále brát v úvahu působení času! Může se touha po zvládnutí světa a vymezení hodnoty lidských vztahů vůbec někde vyjádřit úplněji?

Na výbor si mě zavolali na počátku prázdnin. Tentokráte byla místnost plná lidí. Z nich všech jsem znal jenom Nimmrichtera, ale nebyl jsem s to vnímat jednotlivé tváře. Příliš mě rozrušoval a zkrušoval pocit viny, i když jsem se ničím neprovinil.

Jednali se mnou vlídně a velkomyslně, pokud jejich jednání neměřím nějakou právní normou, ale jen tím, jak se mohli a směli v oné době chovat. Zeptali se mě, zda už mám nějaké zprávy o otci a jak vlastně teď žiju. Pak řekli, že pokud se týká mě, mají o mně ty nejlepší posudky. Pomáhám ostatním soudruhům ve studiu, i jinak jsem činný, a oni věří, že ani v téhle zkoušce nezklamů. (Vnímal jsem, jak mi tepe srdce. Jejich slova i důvěra mě upokojovaly; přesto, co se přihodilo v mé rodině strašného, mě stále považují za svého soudruha!) Jistě však pochopím, že na téhle škole už nemohu pokračovat ve studiu. Ale oni mi nechtějí uzavřít cestu do života, vědí, že za svého otce nemohu, a pokusí se tedy zařídit, abych směl pokračovat ve studiích na nějaké jiné fakultě. A zeptali se mě dokonce, zda mě napadá, jaký by to mohl být obor.

Zaskočili mě tou otázkou. V úzkosti, že bych mohl promeškat čas jejich velkodušnosti, jsem odpověděl, že ano, uvažoval jsem o právech.

Od tatínka jsme dostali první dopis až uprostřed léta. Oznamoval nám svoji adresu a prosil, abychom mu napsali o svém zdraví a o tom, jak žijeme. O něho si nemusíme dělat starosti, zato on si dělá starosti o nás, hlavně o matku, aby se ničím zbytečně nerozčilovala, protože rozčilení by mohlo ještě víc ohrozit její zdraví. Poslední věta toho nedlouhého dopisu, psaného na obou stranách linkovaného listu papíru, který jako by byl vytržen ze školní písanky, byla určena mně. Jednotlivec se může mýlit anebo i dopustit chyby, za

kterou pak třeba pyká, psal, pro něco takového však nikdy nesmí přestat věřit ušlechtilému ideálu, pro který tak mnoho lidí trpělo a k němuž jsme my všichni nikdy nepřestali upírat svoji naději.

Věděl jsem, že přede mnou četl dopis ještě kdosi jiný (jeho podpis čněl v záhlaví listu), a nebyl jsem si tedy jist, zda otcovo poselství nebylo určeno spíše jemu nežli mně.

Kapitola pátá

1

Ráno ho vzbudil hlasitý šepot dětí: „Martine! Vzbud' se! Hádej, kdo je tady!“

„Tak mi pust' oči!“

„Ne, hádej!“

„Pan Honza!“

„Seš pitomej, ten tu přece nemůže spát!“

„A on tu spí? Tak táta. Jé, táto, kdys přijel?“

„Co řveš? Nevidíš, že táta spí?“

„To se pojedeme koupat, když táta přijel!“

„Seš pitomej? Pan Honza přece nemůže do vody!“

„Ať. Když je táta tady.“

„Seš pěkněj, když ti pan Honza udělal lodičku, tos přilejzal.“

„Náhodou tys přilejzala. A hrrálas s ním karty.“

„Lháři!“

Prásk. Prásk.

„Jé, Mando, slyšíš? Pan Honza vstává.“

Lůžko vedle něho bylo prázdné. Oblékl se. Alena už nejen vstala, ale na stole byla připravena snídaně. Pět hrnků a talířků (proč pět – ano, samozřejmě pět, měli hosta), stojánky na vajíčka, vedle talířků dokonce pro každého dvě lžičky a nůž. Nepamatoval se, kdy naposledy jeho žena tak vzorně prostřela k snídani. Nepřeháněla to kvůli nějakému studentíkovi? Políbil ji. „Nemohlas spát?“

„Už jsem se vyspala.“

„Myslel jsem, když jsme šli tak pozdě spát...“ Nad ním zavržaly schody, její host zřejmě sestupoval, aby s nimi posnídal.

Vstoupil zároveň s dětmi, jako by ho sem vnesly anebo aspoň dostrkaly, poskakovaly kolem něho. Student mu připadal ještě vyšší a vyzáblejší než včerejšího dne – něco ho na něm popuzovalo. Ale spíš než v jeho zjevu to tkvělo ve skutečnosti, že se tady rozhodl spolykat prášky anebo že je vůbec polykal. Neměl rád lidi, pro něž i několik let života, které se člověku nabízejí, je k neunesení.

„Dobrý den!“ Student pozdravil tak hlasitě, jako by oslovoval vojenskou jednotku.

Alena nalévala čaj. „Jak ses vyspal?“

„Děkuju, víš, že já nikdy moc nespím.“ Mazal si chleba máslem. „Zato jsem viděl východ slunce.“

„Pane Honza, slíbil jste, že nám povíte, jak jste skákal padákem.“

„Mlč, Martine!“ okřikla ho Alena. „Víš, že se při jídle nemluví.“

„Vy jste skákal padákem?“ zeptal se nedůvěřivě.

„Ano, když jsem se učil létat,“ maličko se začervenal.

Proč ten student lže? Byl zvyklý, že mu spousta lidí lhala, dokonce většina, s nimiž se setkával u soudu, ale jejich lež měla obvykle nějaký smysl – něco zastírala nebo předstírala. Lidé se chtěli vyhnout podezření či trestu, ale čeho mohl dosáhnout ten mladík kromě toho, že by získal obdiv šestiletého kluka?

Alena vstala, ačkoliv jindy bývala s jídlem hotova později než děti, dojedla první, pokud vůbec něco snědla, a teď spěchala mýt nádobí.

Vnímal napětí v místnosti, byl by rád udělal něco, aby je zmírnil, ale neznal jeho příčinu. Mohl jediné vstát a odejít. Jilm před oknem zalévalo slunce a zvenku sem vála vůně kvetoucí louky. Vstal. „Asi se podívám, jestli rostou houby. Půjdete se mnou?“

„Já nevím,“ řinčela v dřezu nádobím, že jí sotva rozuměl, „myslela jsem, že bych teď odvezla Honzu na autobus.“

„Autobus jede až odpoledne.“

„Vidíš, to jsem si neuvědomila. A co by bylo s dětmi? A tady...“ Pohlédla bezradně na studenta.

„Jen běž, Aleno,“ ozval se blahosklonně, „já je tu ohlídám.“

Kráčeli travnatou cestou, která strmě stoupala k lesu. Vzal ji za ruku, věděl, že to má ráda. Šla vedle něho mlčky – do kopce se vždycky rychle zadýchala.

Za jejím mlčením stále cítil napětí. „Stalo se ti něco?“

„Nic. Jsem pořád rozčilená kvůli tamtomu.“

„Kvůli tomu studentovi?“

„Proč mu pořád říkáš student?“

„Promiň.“

„Vyděsila jsem se. Ale nedělej si s tím starosti.“

„Mrzí mě, že máš kvůli tomu špatnou náladu.“

„Nemám špatnou náladu.“

Zdálo se mu, že potlačuje pláč. „Nemusíš se mnou chodit. Vím, že tě houby nebaví.“

„To není pravda. Proč mi pořád něco vyčítáš?“

Zastavil se. Byli už kousek pod hřebenem. Když se otočil, viděl pod sebou rozlehlou kotlinu. Z mlh na obzoru jako dva přízračné zuby vyčnívaly Trosky. „Já ti přece nic nevyčítám.“ Posadil se na plochý, vyhrátý kámen. Stála chvíli bezradně nad ním, pak si nasadila tmavé brýle a sedla si také.

„Když jsem byl u Petra, napadlo mě, že to takhle dlouho nepůjde.“

„Co nepůjde?“ zeptala se vylekaně.

„Nemůžu se s nimi dál scházet, vozit peníze, posílat vzkazy a zároveň zůstat u soudu.“

„Proč by to nešlo?“

V jejím hlase postřehl překvapivou úlevu.

„A co chceš dělat? Jsou to přece tví přátelé.“

„Přemýšlím o tom. Nedovedu si představit, že bych se mohl udržet u soudu, ale nevím, co bych dělal, kdybych musel odejít.“

„Nějak bychom se uživili,“ řekla nepřítomně.

„Na to nemyslím. Všichni se nějak uživí. Třeba bych ani nemusel měřit vodu jako Matěj – ale jaký by to mělo smysl dělat někde

v podniku právníka a soudit se o termíny a o penále? To mě nikdy nezajímalo.“ Cítil, že je duchem nepřítomna. Nikdy příliš nesdílela jeho starosti, ale teď si zřejmě vybral nevhodnou chvíli.

„Člověk nemá nikoho opouštět,“ řekla, „ani přátele ne!“

„Já je neopouštím. Ale připadal jsem si najednou mezi nimi divně. Ne protože bych já zůstal někde, odkud oni už museli odejít. Ale připadalo mi, jako bych se s nimi vracel někam, kam jsem se už nikdy nechtěl vrátit.“

„Kam ses nechtěl vrátit?“

Její hlas mu připadal stále stejně nepřítomný. „Do ghetta. K tomu čekání na zázrak a na vysvobození. Přitom mezi těmi druhými se cítím ještě hůř. Jako cizí. Najednou mi přišlo, že nepatřím nikam, byl to divný pocit.“ Čekal, že řekne: patříš přece k nám, nebo něco podobného, mlčela však.

„Vždycky mi připadalo, že vím, kam patřím, vím, co chci. Je možné, že jsem se mýlil, ale teď...“

„Člověk se má rozhodnout podle svého svědomí!“

Pohlédl na ni překvapeně. „O to jsem se snad celý život snažil!“

„Ne... Ty ses rozhodoval podle nějaké taktiky. Člověk má být pravdivý.“

„To mi už řekli taky tam – když jsem byl malý. Byl to šašek.“

„Myslíš, že být pravdivý znamená být šašek?“

Všiml si, že jí zpod brýlí vytékají slzy. „Proč pláčeš?“

„Pořád mluvíme jen o tobě,“ vzlykla. „Zajímáš se jenom o sebe.“

Nepamatoval se, kdy naposled mluvili o něm, ale než stačil cokoliv namítnout, vstala a rozběhla se o překot dolů s kopce.

2

K soudu přijel rovnou z chalupy, měl špatnou náladu a cítil se unavený. Musel brzy vstávat a v takovém případě se vzbouzel ještě

dřív, než bylo nutno. Za ty dva dny, které strávil venku, nezažil moc pohody – napětí, které vnímal od chvíle, co přijel, nepolevovalo. Možná si je pouze namlouval, popuzovala ho přítomnost pana Honzy. Ostatní nemuseli cítit nic.

Na stole našel několik dopisů a také zprávu, že dnešní dopolední líčení odpadá – obviněný onemocněl. Ta zpráva mu náladu aspoň trochu zlepšila.

Dopis od Karla Kozlíka byl adresován jemu. Obviněný ho naléhavě žádal o rozhovor. Sliboval sdělit naprosto nové a podstatné okolnosti o svém případě.

Co mu mohl sdělit nového? Od počátku tušil, že s tímhle případem budou jen svízele.

Letecký dopis od bratra Hanuše z Anglie (už mu přece psal, aby mu dopisy posílal domů a ne sem) a pohlednice z Ameriky. Písmo neznámé, na obrázku několik ošklivých dallaských mrakodrapů: Mnoho pozdravů, cestou trochu bolení hlavy. Lituji, jestli způsobil nepříjemnosti. Jim. Kdo je Jim? Jméno mu nic neříkalo, ani ten vzkaz. Chvilí se pokoušel rozpomenout na svůj krátký pobyt v Texasu. Mohl to být také někdo z jeho kolegů z univerzity, který náhodou zajel do Dallasu. Proč mu píše o bolení hlavy, a jaké by mu mohl způsobit nepříjemnosti?

Nemá o tom smysl uvažovat, Američani jsou podivíni, ve své snaze o srdečnost se někdy stávají nesrozumitelnými.

Ještě vzkaz od jeho kolegyně Alice: Adame, sotva jsi odešel, volala tě nějaká žena. Nepředstavila se ani ti nic nevzkázala.

Pan Honza odejel v sobotu o poledni. Alena mu připravila dva páry obložených chlebů (kdy jemu naposledy připravila svačinu?), pak ho všichni společně vezli na autobus.

Když nasedal do vozu, díval se ten mladík na jeho ženu pohledem, v němž bylo cosi posedlého. Kdyby mu to nepřipadalo směšné vzhledem k tomu, že byl snad o deset let mladší než ona, řekl by,

že se do ní zamiloval. Ale nechtěl být proti němu zaujatý, nechtěl vlastně na něho vůbec myslet. Nesnášel jen lidi, co se náhle objevili v prostoru, který si přál zachovat pro sebe a v němž doufal nalézt aspoň trochu klidu.

Nepotřeboval vůbec, aby v době, kdy on sedí od rána do večera u soudu, přijížděl někdo do jeho chalupy, vyřezával jeho dětem lodičky a polykal před nimi prášky jako hysterická manželka, kterou opustil manžel anebo milenec.

Znovu začínal mít špatnou náladu.

Bratr Hanuš se omlouval za to, že v telefonu moc mluvil (ted' se zřejmě chystal vše napravit tím, že to bude opakovat v dopise), měl zrovna takovou náladu. Občas na něho padne stesk, přesně by ani nedokázal říct po čem. Jde třeba ulicí, která se jmenuje po nějakém lordovi anebo admirálovi, o němž v životě neslyšel, a najednou se mu zasteskne po červených tabulkách na rohu ulice. Taková sentimentalita.

Mluvil jsi o svobodě, pokračoval bratr, Ty budeš určitě znát nějakou skvělou a klasickou definici. Já, samozřejmě, nikdy nezapomenu na to ráno, kdy zvonili u našich dveří (jak přišli tehdy za války, to si naštěstí nepamatuju) a kdy odvedli našeho tátu, a vím, že se mi něco takového těžko přihodí tady, a jsem za to vděčný. Ale do lesa nemůžu, je za plotem a před týdnem mě chtěl jeden držitel pozemku zastřelit, protože jsem náhodou vlezl na kousek jeho břehu. Lidi si tu můžou svobodně přemýšlet, o čem chtějí, ale v hlavě jim straší slogany, co nám je tam vtlučkají od rána do večera: Hennessy was in vogue when Wellington was still in bootees. Generation gap? Jim Beam never heard of it. Now birth control is as easy as the tampon. Nedá se to vytrást z mysli, ledaže bys utekl někam na Saharu anebo na pustý ostrov. Ale kdo uteče? Co je vlastně nejdůležitější pro to, aby se člověk mohl cítit svobodný? Člověku bude vždycky něco

chybět a nějak se musí omezit, kdo zná tu správnou posloupnost hodnot? Nedávno mě napadlo, že svoboda je vlastně nekonečná množina. Pokusím-li se srovnat svoji a třeba Tvoji svobodu, srovnávám dvě nekonečné množiny. Anebo srovnám svoji možnost svobody tady a možnost svobody doma. Jestli výchozí prvek své možnosti tady označím jako MS, má možnost doma začíná až někde u prvního prvku $MS + 20$ anebo kolik. Rozumíš mi?

Nerozuměl mu příliš. Doufal, že případný cenzor nerozuměl o mnoho víc a nepokládal ten dopis za natolik významný, aby dal jeho obsah zhodnotit nějakému odborníkovi na množiny.

Srovnávám tedy jen nekonečnou množinu s její podmnožinou, pokračoval bratr, a ty jsou, jak známo, ekvivalentní. Na první pohled mi to připadalo jako krásný a nesmyslný paradox. Jenže tak na první pohled vypadá i srovnání nekonečné množiny s její podmnožinou. Napadlo mě: kdoví jestli nejsem v zajetí nějakých předsudků, které jsou obecně sdílené. Jenže vtip je asi v tom, že svoboda se nedá vyjádřit matematicky.

Zazvonil telefon, byla to Alexandra. „Nezdržuju tě, Adame?“
„Ne, náhodou mi odpadlo líčení.“

„To mně se nemůže nic takového stát. Mám to beznadějnější. Ale potřebovala bych, abys mi v něčem poradil.“

„Pokud to svedu.“

„Určitě to svedeš. Týká se to bytu.“

„Na byty nejsem odborník. Oldřich tomu určitě rozumí líp.“

„Kdybych se chtěla zeptat Rumla, asi bych tě neotravovala.“

„Dobře. Chceš přijít za mnou, anebo mám přijít za tebou já?“

„Není na to zas takový spěch.“ Váhala chvíli. „Zastavím se třeba po práci. Zavolám tě z vrátnice, máte tam přece vrátnici?“

Stoupala před ním. V pestrých šatíčkách, které ji zahalovaly, jak nejméně se dalo, mu připadala jako příchozí z jižních krajů. Úplně nahoře, kde už čekal jenom půdu, se zastavili a ona hledala správný klíč. Rada, kterou od něho žádala, se týkala tohoto bytu. Patřil její matce, ta však už žila několik let mimo Prahu a prý se strachovala, aby o něj nepřišla. Mohl jí odpovědět na všechny dotazy několika větami a rozhodně k tomu, aby jí poradil, nepotřeboval byt vidět.

Předsíní byla vzorně uklizena, ve vzduchu tkvěl povědomý pach voňavky. „Je to jen tenhle pokoj,“ ukázala, „a vedle kuchyň, jestli se chceš podívat.“ Otevřela skleněné dveře. Motor ledničky právě hlomozně běžel. „Ted’ se tu dá vydržet, není tu horko, ale v zimě to bývalo špatnější. Sem slunce nezasvítí celej rok.“ Předváděla mu byt nezúčastněně, jako by byl jedním z mnoha zájemců o výměnu, zatímco on nedokázal vnímat nic jiného než to, že se s ní z její vůle ocitl v uzavřeném prostoru, do něhož kromě těch, které sem ona zavede, pravděpodobně nikdo nevzkročí.

„Tys tu bydlela?“

„Co táta umřel.“ Otevřela ledničku. „Napijeme se?“ Sáhla poslepu dovnitř a vytáhla láhev. Z otlučené kredencky vzala ještě skleničky.

Stěny mansardního pokoje byly zkosené. Nábytek mu připadal omšelý, koberec ošlapaný. Na okenní římse stála váza s mírně povadlými karafiáty. Na zdech viselo několik obrazů, jejich podrobnosti však nedokázal zaznamenat. Přistoupil k nízkému oknu a marně se snažil venku něco zahlédnout. Z hlubiny pod ním znělo kovové bušení a slabý hukot nějakého stroje. Neměl by si tu ani sedat, neměl by rozhodně pít víno, neměl by tu zůstávat. Konečně si všiml, že za střechou protějščího domu vyčnívá štíhlá věž Emauz.

„Otevři, prosím tě, ať se tu dá dýchat. A sundej si přece sako.“ Nalávala víno do skleniček. „Anebo někam spěcháš?“

Nespěchal nikam. Vyklonil se z okna. Na dvorku dva chlapci bušili do kusu plechu, nad nimi plovávaly barevné hadříky.

„Můžeš si sednout na židli, do křesla, anebo se natáhnout na gauč.“ Zula si boty a s nohama zkříženýma pod sebou se usadila v rohu gauče. „Je tu příjemně, ne? Byla by škoda o to přijít.“ Zapálila si cigaretu. „Když jsem byla malá, bydleli jsme venku – u Čáslavi. Táta tam dělal četníka. Když potom všechno v únoru přebírali soudruzi, tak se střelil. Ale nepovedlo se mu to úplně, prostřelil si jenom plíce, tejlal se pak skoro tři roky, než umřel. Pak jsme se s mámou přestěhovaly sem. Několikrát se sem nastěhovali různý chlápkové, ale máma je vždycky zase vyhnala. Jeden byl vyštudovaný na kněze a vždycky mi vyprávěl zvrhlý příběhy o svatých, byly to nádherný horory. Taky mi vyřezal velkej betlém se zvláštníma figurkama. Všem zvířatům udělal lidský hlavy. Ještě jsou tady nahore ve skříni. Jinej byl železničář, ten si u nás po večerech stavěl lokomotivy ze špejlí a z barevných papírků. Spala jsem v kuchyni a potřebovala jsem si někam dát barvy a papíry a mít trochu svého místa, jenže všude stály jeho modely. Ale byly docela pěkný, pomáhala jsem mu je omalovávat. On mi nosil spousty papíru a věnoval mi krabici pelikánek. Nevím, kde je vzal, asi je ukrad, nakonec ho zavřeli s partou, co vybírala železniční vagon. Naházeli jsme mu všechny lokomotivy do bedny, ale já je předtím zabalila do dřevitý vlny, aby se nepomlátily a on nebyl nešťastnej, až si pro ně přijde. Stejně si nepřišel, zkapal jim v tom vězení. Neodsoudils ho náhodou ty?“

„Jak se jmenoval?“

„Vidíš, to už ani nevím. My mu říkaly: Pepo. Když ho zašili, už si máma domů nikoho nevzala. Ale chodila potom s nějakým pánem, nikdy jsem ho neviděla, protože se u nás ani neukázal. Musel být prachatej, protože mámu krásně oblíkal. Byl asi ženatej, moh jen jednou za týden, to se máma vracela až po půlnoci. Byl na ně takovej spoleh, že jsem si mohla ve středu pozvat domů svého Davida.

On chodil o dva roky vejš, dělal pěkný sochy, takový dlouhý těla, jako měl sám. Taky vyráběl potvory ze starých plechů. Natíral je autolakama a různýma emailama, pak je vypaloval. Měli doma pec, protože jeho táta byl kovář. Jednou se taky strašně popálil, ležel skoro měsíc v nemocnici. Říkal, že kdyby chtěl skončit život, tak skočí do ohně, ale neupálil se, pak to udělal jinej.“

Snažil se soustředit na její řeč, ale nedokázal to, její přítomnost ho rozptylovala. Proč ho sem pozvala, proč se mu svěřuje? „Kolik ti tehdy bylo?“

Chvilí přemýšlela. „Patnáct už jistě. Taky mě miloval jeden můj kantor. Byl pořád vystrašenej, aby nás někdo neviděl. Když ke mně přišel prvně, celej se třás, že ho dole potkala nějaká ženská. Musel se vždycky nejdřív opít. Pak mi vykládal o tom, jak bojoval v zahraniční armádě a jak mu jeho žena bere všechny prachy, a taky o svý krásný dceři, kvůli který nemůže opustit rodinu, jinak by si mě vzal. Nevěděla jsem, proč mi to povídá, já si ho přece nechtěla vzít. Ujišťoval mě, že mám talent a určitě to někam dotáhnu. Mě jen bavilo malovat, patlat si barvy. Tehdy jsem ještě netušila, že můžou mít nějaký čísla ani že jich nafasuju celou flašku na pět set psích čumáků. To mi připadalo krásný, že v tom pitomým světě, kde je všechno přesně stanovený a naplánovaný, si můžu malovat, co chci. Třeba stromy, jak rostou kořenama vzhůru. Anebo holku, jak chodí nahatá po ulici a všichni se z toho radujou, nikdo ji nehoní, protože v tom mým světě není žádněj policejní orgán.“

„Ty bys chtěla chodit nahá po ulici?“

„Proč ne, kdybych měla chuť? Jednou jsme se strašně nalili a vylezli na střechu a tam se svlíkli. To bylo ještě na škole. To by se tobě asi nelíbilo, vid’?“

„Nevím, ale nikdy jsem nahý po střeše neběhal.“

„Škoda, třeba bys byl jinej.“

„Myslíš, že bych byl lepší?“

„Trochu by ses uvolnil a nemyslel pořád na svoje paragrafy.“

„Nemyslím na ně vůbec, když zrovna nemusím.“

„Nepovídej. Pořád myslíš na to, co bys měl a co ne. Ted' zrovna myslíš na to, jestli se sluší, abys tady se mnou takhle seděl a poslouchal, jak žvaním. Napij se aspoň!“ Přistrčila mu skleničku. „Já mám ráda lidi, co skočí třeba z mostu, protože se jim to zrovna chce. A nesnáším lidi, co si nejdřív všechno spočítají a podle toho žijou. Jako třeba Ruml.“

„Máš trochu jednostranná měřítká.“

„To si musíš myslet. Jinak bys nemoh dělat, co děláš.“

„Snad nedělám nic tak špatného.“

„Ne? To ti nepřipadá strašný, když pomáháš udržovat ten jejich odpornej pořádek? Copak ti z toho není zle?“

V jejím hlase zazněla nečekaná zloba anebo ještě spíš osobní zaujatost. Nevěděl, že by měla nějakou zkušenost se soudy. Ale co o ní věděl?

„Ruml o tobě vykládal, že tě zavřeli, když jsi byl malej, a mně to bylo na tobě sympatický, žes něco zažil, ne jako on, kterýho vozili do školy autem. Jen to jsem nedovedla pochopit, jak jsi pak moh posílat nějaký chudáky do špinavý a zavšivený díry.“

„To snad bylo něco jiného.“

„Co? Že už nebyli malí? Anebo žes to ted' nebyl ty, co s ním zametli?“

„Proč se tak zlobíš? Zákony platí všude na světě. A někdo podle nich musí soudit.“

„Zákony, podle kterých jsou zločinci všichni, co chtějí žít jako lidi a ne jako otroci, že platí všude na světě? O tom jsem ještě neslyšela. A proč to musíš dělat zrovna ty?“

„A co bych měl podle tebe dělat?“

„Něco, při čem bys byl volnej.“

„Všichni nemůžou být umělci. Umřeli bychom hladu.“

„Umřeme stejně.“

„Už je pozdě, neumím dělat nic jiného.“

„Třeba se mýlíš, třebas na to jen doted’ nepřišel. Moh bys třeba být rabín,“ navrhla. „Anebo ne rabín, ale takovej ten, co předzpěvuje. Nedávno jsem se dostala do synagogy, byl tam jeden s takovým velkým nosem, jako máš ty, a zpíval nádherně, úplně mě to vzalo. Pak jsem ho zahlídla, bavil se venku s nějakou holkou a ta z něho byla taky celá pryč. Anebo bys byl žebravej mnich. Chodil bys po vesnicích někde na Šumavě a kázal lidem. To by tě určitě bavilo – kázat. Oni by ti za to dali chleba a víno a nechali by tě na noc. A ty by sis vlez k nějaký holce, měl by ses krásně a druhej den už bys byl v prachu. Taky bys moh být námořník. Jezdil bys z Hongkongu do Honolulu a všude by už na tebe čekaly krásný domorodky.“

„Mluvíš, jako bych nemyslel na nic jiného než na holky.“

„Zdál ses mi takovej – i když si tím už nejsem tak jistá. Asi bych se s tebou na Havaj nedostala.“

Víno už bylo dopito, vzala prázdnou láhev; když ho mījela, konečně se odhodlal a objal ji.

4

Ačkoliv Adam ohlásil svůj příchod předem a dostavil se přesně, vězně nepřiváděli. V malé místnosti panovalo dusné horko, a to ještě zvětšovalo skličující pustotu tohoto místa.

Byl nevyspalý. Přišel domů sice jen chvíli po půlnoci, ale ačkoliv měl tělo znavené milováním, usnul až za svítání. Ale i pak mu nepřetržitě zněl ženský hlas, jemuž ještě nestačil přivyknout, vášnivě stony, které ho vzrušovaly i děsily, přehlušily všechny zvuky, oddělily ho od světa, v němž dosud žil, v němž zněly hlasy ostatních lidí, hlasy jeho ženy a dětí. Když se vzbudil, nedokázal posoudit, zda v tom, co cítí, převládá zoufalství, strach anebo touha. Rozhodně měl hlavu těžkou, jako by se mu v ní tiše a vytrvale přesypávala zrnka písku.

Konečně vstoupil první muž ostrahy, za ním spatřil svého vězně.
„Můžete se posadit, Kozlíku,“ vyzval ho, když osaměli.

Chlapík byl spíše malý, na protáhlé lebce mu výrazně odstávaly velké ušní boltce. Jedno oko se zdálo zastřené, zatímco druhé mu upřeně hledělo vstříc.

– Žádal jste o rozhovor! –

– Ano, pane předsedo. Chci odvolat výpověď, kterou jsem udělal během vyšetřování. –

– Proč jste se doznával, když teď chcete všechno odvolat? –

– Chtěl jsem, aby vyšetřování co nejrychleji skončilo. Co můžete dělat jiného, když se jim jednou dostanete do rukou! –

– Máte v úmyslu vznést nějakou stížnost proti způsobu, jakým bylo vedeno vyšetřování? –

– Ne, to ne. Člověk se z toho tak snadno nedostane, když se rozhodnou, že ho potopěj. Jen to jsem chtěl naznačit. –

– Hodláte tvrdit, že jste nespáchal čin, z kterého vás obviňuji? –

– Nespáchal, pane předsedo. –

– A kdo jej podle vás spáchal? Jak to podle vás bylo? –

– To nevím, pane předsedo. Není přece má povinnost, abych to věděl. –

– To není. Co mi tedy chcete povědět? –

– Já to neudělal, pane předsedo. Nic o tom nevím. Nemusel to udělat nikdo. Mohla si to zavinit sama. –

– Někdo otřel kohoutek a postavil na sporák hrnek s vodou. –

– Mohla to přeci udělat sama. Kohoutky utírala v jednom kuse. Nesnesla špínu. –

– Myslíte, že voda uhasila oheň? –

– Nevím, pane předsedo. –

– Spíš plyn pod tím hrnkem nikdy nehořel, co myslíte? –

– To je možný, pane předsedo. Byla už popletená. Udělala to víckrát. Otevřela plyn a pak ho zapomněla zapálit. –

– To že dělala? Nebál jste se, že vás taky otráví? –

– Chodil jsem se vždycky přesvědčit, než jsem si lehnul. –
 – Ten večer jste se nešel přesvědčit? –
 – Nebyl jsem tam ten večer! –
 – Myslel jsem, že vás viděli, jak odcházíte večer z bytu. –
 – Nemohl mě nikdo vidět, pane předsedo, nebyl jsem tam. –
 – Vaše sousedka si je jistá, že vás viděla. –
 – Ta ženská je skoro slepá, pane předsedo. –
 – Našli u vás vkladní knížku zavražděné, Kozlíku. –
 – Dala mi ji sama, pane předsedo. Požádala mě, abych jí vyzvedl peníze. Chodilo se jí těžko. –
 – Je to trochu velká shoda okolností. Nezdá se vám? –
 – Kdybych tu knížku ukradl, nenechával bych si ji přece u sebe. Měl jsem dost času ji někam uklidit, kdybych byl věděl, co se tam stalo. –
 – Posílala vás často pro peníze? –
 – Myslím, že si moc často peníze nevybírala. Měla důchod a ode mě činži. –
 – Chovala k vám zřejmě důvěru, když si vás poslala pro peníze. –
 – Měla mě ráda, pane předsedo. –
 – Ve své předešlé výpovědi jste uváděl něco zcela jiného. –
 – Chci odvolat svoji výpověď v plném rozsahu. Vymyslel jsem si ji. –
 – Vymyslel jste si ji docela pravděpodobně. –
 – Kdybych si ji vymyslel nepravděpodobně, nevzali by mi ji. –
 – Nebud'te drzý, Kozlíku! Proč jste nepřinesl peníze vaší bytné, když vám dala tu knížku? –
 – Dala mi ji až ten den, pane předsedo. –
 – Tak jste tam přece večer byl? –
 – Odpoledne! Když jsem se vrátil z práce. –
 – A pak jste odešel do kina se svou snoubenkou? –
 – Ano, pane předsedo. –
 – Vaše bytná vám dala vkladní knížku na cestu do kina? –

- Měl jsem z ní druhý den vybrat peníze a dát jí je. –
- Vy jste věděl, že se už ten večer nevrátíte? –
- Chtěl jsem zůstat u své snoubenky, pane předsedo. Její starý měli mít noční. –
- A nezůstal jste? –
- Někdo z nich si přehodil směnu, už si nepamatuju kterej. –
- Od kolika jste vlastně šli do kina? –
- Od osmi, pane předsedo. –
- Co hráli? –
- Něco americkýho. O takový ženský, co tvrdila několika mužskejm, že jí udělali dítě. Byla Italka a oni jí platili celý léta jako blbí. –
- Co jste udělal, když film skončil? –
- Šel jsem vyprovodit svoji snoubenku. –
- Kolik bylo hodin, když jste se rozešel se svou snoubenkou? –
- Asi půlnoc. Stáli jsme ještě chvíli před domem. –

Do půlnoci chyběla ještě nejméně hodina, ona se náhle vyvinula z jeho náručí. Už musím jít. Tvůj přítel Ruml by mě moh zbít. Stála před oknem, které už bylo temné, osvětlena jen slabým světlem stojací lampy. Nahé, snědé tělo mu připadalo tak nezvyklé, tak nepatřičné, tak cizí, že zapochyboval, zda nesní. Ještě se k němu naklonila, kvapně ho políbila. Vstávej, miláčku! Pak spolu jeli taxíkem, položila mu hlavu na rameno a on si uvědomil tu nezvyklou vůni. Zastavili na rohu ulice, kde bydlela. Kdy se uvidíme? Věděl, že se na to musí zeptat, i když si v tu chvíli nebyl jist, zda si ji opravdu přeje uvidět. Řekla jen: Zavolej mi! Pak ji ještě viděl, jak běží úzkou uličkou mezi vilami: cizí a blízka, toužená a hrozivá. Obrátila se jen jednou a zvedla ruku na pozdrav. To už se vůz otočil a vzdaloval ho od ní. S ustrnutím si uvědomil, že není vůz, který by ho mohl zcela odvézt, vzdálit ho od toho, co se nenapravitelně přihodilo.

- To jste dělával často, že jste zůstával přes noc mimo domov? -
- Dost často, pane předsedo. -
- Dobře, zůstával jste přes noc u své snoubenky. Ale proč jste zůstával venku, když jste nemohl zůstat u ní? -
- Nechtělo se mi domů, pane předsedo. Bylo to daleko. Ujela mi zrovna tramvaj, další jela skoro až za hodinu. Otravovalo mě na ni čekat. -
- Kam jste tedy šel? -
- Jen tak. -
- Ani jste nešel do nějakého podniku? -
- Už bylo pozdě. Hospody byly zavřené. -
- Anebo za nějakým přítelem? -
- Ne, pane předsedo. -
- To jste chodil jen tak po ulici? -
- Taky jsem seděl na lavičce. -
- Nebyla vám zima, celou noc být venku? -
- Já jsem na zimu zvyklej, pane předsedo. -
- Takže vy jste bezdůvodně setrval celou noc venku? -
- Ano, pane předsedo. Už jsem to udělal víckrát. Nikdo si toho nevším, když se neotrávila žádná bába. -
- Nebud'te drzý, Kozlíku! -
- Říkám jen pravdu, pane předsedo. -

Vrátil se do prázdného bytu, kde všechno bylo takové, jak to ráno opustil, ale kde mu všechno připadalo cizí, jako by se vrátil zestárlý do domu svého dětství.

Já věděla, že jsi takový, miláčku.

Jaký?

Však ty dobře víš. Chceš to jenom slyšet.

Nevěděl jsem to až doted'.

Nevěděl jsi až doted', kdo jsi.

Poličku v koupelně zaplňovaly krámy jeho ženy. Krémy, pudry, tužka, kterou si přibarvovala příliš nevýrazné obočí. Pocítil nad těmi věcmi lítost.

Napustil si vanu, ponořil se až po bradu do horké vody: teplo i lítost ho zvolna prostupovaly.

Se svou ženou nikdy neprožil vytržení, jaké poznal právě této noci, jeho ženě se nedostalo daru tak úplně se oddat, ale byla zároveň čistá, neschopná jakéhokoliv úskoku, nechtěl jí ublížit ani ji klamat. Také ji nikdy neoklamal, něčím takovým by porušil řád svého života. Jenže co bylo řádem jeho života?

Lehl si, otevřeným oknem proudil předjitřní chládek, ale jeho stále znovu obléval pot. Hlas, který dosud nepřijal za svůj, ho oslovoval, tázal se ho, dožadoval se odpovědi. Snažil se hlas zaplašit, ale uvízl v něm jako tříska, spíš jako hřeb v něm uvízl a rozdíral ho. Co mu měl odpovědět? Je možné, že by se až doted' mýlil v tom, kdo je, co chce? Je potulným rabínem anebo spíše šnorerem, který táhne neznámým krajem? Co hledá? Teplou večeři, dobrého druha, svobodu anebo snad milost boží?

A za několik dní musí jet pro svou ženu. Co jí poví? Poví jí pravdu, samozřejmě, nebude ještě poskvřňovat ani ji, ani sebe lží.

Z přítmí pokoje po něm pokukoval harlekýn a za oknem měkce a bezzvučně na své cestě ke svobodě přelétl orel; ucítil bodnutí a krev pomalu, zbytečně a nepotřebně odkapávala z jeho prstu do prázdna, zatímco ona stála nahá na střeše protějščího domu. Její cizí, její zobjímané tělo oblévala měsíční záře, takže je mohl vidět do nejmenších podrobností.

- Ráno jste se vrátil ke své snoubence? –
- Ano. Když její fotr vypad' na ranní. –
- Vy jste nemusel do práce? –
- Byl bych to ještě stihnul, pane předsedo. –

– Nepřekvapilo vás, že si pro vás ráno přišli, když jste o ničem nevěděl? –

– Člověk si už na ledacos zvyknul, pane předsedo. Lezli za mnou pořád. I do práce. –

– Co jste jim řekl, když vás obvinili z toho činu? –

– Řekl jsem jim, že o ničem nevím. –

– Ale pak jste se přiznal. Proč jste se přiznával, když jste nic neudělal, Kozlíku? –

– Už jsem na to odpověděl, pane předsedo. Nemá smysl se nepřiznávat, když si vás vezmou do práce. –

– Řekl jste, že nemáte stížnosti proti způsobu, jak bylo vedeno vyšetřování. –

– Nemám, pane předsedo! –

– Pak si tedy nechte tyhle narážky, Kozlíku. Vy dobře víte, že nemá smysl se přiznávat, když je člověk nevinný. Když je opravdu nevinný! –

– Já jsem, pane předsedo! –

– Našli na zemi v předsíni nějaké střepy z rozbitých lahvíček od voňavky a rozsypaný pudr. –

– To je možný, pane předsedo. –

– Něco z vaší původní výpovědi je tedy pravdivé? –

– Byla to nešťastná náhoda. Zavadil jsem o tu poličku, když jsem přišel. –

– Aha. Co na to říkala vaše bytná? –

– Už se nepamatuju, pane předsedo. –

– Snažte se upamatovat! Nezlobila se na vás? –

– Snad se zlobila. Už se nepamatuju. –

– Zlobila se na vás často? –

– Ne, měla mě ráda, pane předsedo. –

– Snad si tedy pamatujete, jestli se na vás zlobila ten večer, co zemřela. –

– Asi se trochu zlobila. –

- Za jak dlouho nato jste odešel? -
- Brzy! -
- Co to je: brzy? Za jak dlouho? -
- Asi za půl hodiny. -
- A během té půlhodiny vám dala svoji vkladní knížku. Vy jste ji rozzlobil a ona vám spěchala svěřit svoje úspory. Dobře, jak chcete! Když jste se vrátil domů, byla už na návštěvě vnučka vaší bytné? -
- To jsem si nevšim. Byl jsem doma jen chvíli. -
- Půl hodiny! -
- Byl jsem ve svém pokoji! -
- Kdo zametal střepy? -
- Už se nepamatuju. -
- Když spadne polička plná skla, udělá to ránu, ne? Kdyby bylo dítě v bytě, nejspíš by se přiběhlo podívat, co to spadlo. Přiběhlo tedy, nebo ne? Vy si na nic nepamatujete, protože jste to odpoledne vůbec nepřišel domů. Proto nemůžete vědět, kdo tam byl a kdo ne. -
- Přišel jsem rovnou z práce! -
- Máte na to svědky? -
- Nevím. -
- Ale nepřihlásili se žádní. -
- Takoví svědci se nepřihlásí. -
- Jací svědci se nepřihlásí? -
- Takoví, co by člověku mohli pomoci. Mohli by z toho mít nepříjemnosti. -
- Možná že trochu přeceňujete svůj význam! -
- Takový svědky nikdo nehledá, co by kazili obžalobu. -
- Trváte tedy na výpovědi, kterou jste teď učinil? -
- Ano, pane předsedo! -

Náhle ho ohromilo tušení: všechno, co mu v jeho životě připadalo podstatné, se právě v této chvíli rozpadá. Co se to rozpadne? Jeho život? Anebo naopak jen prelud o vlastním životě...

Až dosud jeho čas plynul spořádaně – žádný proud, který by se valil řečištěm anebo si musel razit cestu mezi skalami. Jeho válečná zkušenost mu dokonce dodávala sebevědomí, zdálo se mu, že tehdy před něho život postavil překážku jako před nikoho z jeho vrstevníků a on ji zmohl a obstál tedy ve zkoušce. Ve skutečnosti – jaká to byla zkouška? Jedni ho chytli do pasti a on v ní vězel tak dlouho, než ho z ní zase jiní vyprostili. Svůj osud v té době neutvářel ani neměl možnost jej ovlivnit. A pak mu už život zkoušky nenachystal, anebo ještě spíše: on se jim dokázal vyhnout. Když se jiní chytali do pasti, on je obratně obcházel a tvářil se, že je nevidí. Soudil, když jiní proklínali pouhé slovo spravedlnost. I teď tu sedí v témž postavení a má právo vzít anebo nevzít druhému život.

Ale jak dlouho se to může dařit? Anebo: daří-li se to celý život, co z takového života zbude?

Teď už pasti neobejde, jsou příliš hustě rozloženy. Bud' se rozhodne k činu, anebo uvízne. Jenže si nezvykl podnikat cokoli rozhodného, aspoň ne ve vlastním životě. I to, co se právě událo, se nestalo z jeho popudu.

- Rozmyslete si všechno ještě! –
- Chcete mi radit, abych se doznal, pane předsedo? –
- Já tu nejsem, abych vám radil, k tomu máte obhájce. –
- To, co vám říkám, je pravda, pane předsedo! –
- Vy máte dítě, Kozlíku? –
- Já na ni řádně platil, pane předsedo! –
- Na to jsem se vás neptal. Jaký máte vztah ke svému dítěti? –
- To není moje dítě, pane předsedo! –
- Proč tedy na ně platíte? –
- Soud mi to přikázal! –
- Soud vám to přikázal, ačkoliv to není vaše dítě? –
- To se někdy stává, pane předsedo! –
- Vy tedy nemáte vztah k tomu dítěti? –

- Ne, pane předsedo. –
- A viděl jste je někdy? –
- Viděl jsem je na fotografii. –
- Proč vás jeho matka označila za otce? –
- Někoho musela označit. Měla mužských hodně. –
- Proč si vybrala zrovna vás? Myslíte si, že jste tak ideální otec? –
- Nevím, proč si mě vybrala, pane předsedo. –
- K jeho matce také nemáte vztah? –
- Teď už ne, pane předsedo. –
- Ale ona k vám vztah má. Přála by si, abyste se k ní vrátil. –
- Nesmíte jí věřit, pane předsedo. Je to lhářka. Vždycky si vymýšlela. –
- Vy jste si nikdy nevymýšlel? –
- Ne, pane předsedo! Já vždycky říkal lidem pravdu. Mně moh každé věřit. –
- Mluvíte jako apoštol. –
- Myslím to upřímně, pane předsedo. Kdyby se lidem dalo víc věřit, bylo by všechno jiný. –

5

Kdykoliv zazvonil telefon anebo kdykoliv někdo vzal za kliku její kanceláře, zatajil se jí dech. Lekala se, že je to on, zároveň se těšila z toho, když to byl on. Volal jí několikrát denně. Jakmile mu sundali sádku, začal za ní docházet. Měl to jen přes nádvoří. Posadil se do židle, civěl na ni a mluvil, anebo mlčel. Nechtěl nic, nepřál si nic. Čekal.

Tentokráte se ozval v telefonu cizí mužský hlas. „Vlastimil Pravda,“ představil se, „jistě neznáte mé jméno, paní doktorko, ale dovolil bych si poprosit, zda byste mi mohla věnovat chvíli času. Jedná se o osobní záležitost.“

„Prosím,“ řekla vylekaně, „odkud voláte?“

„Měl jsem náhodou cestu sem k vám,“ hlas zněl sladce, téměř úlisně, „jsem tady dole u paní vrátné. Ale nerad bych na vás činil nátlak, pokud jste zaneprázdněna.“

„Jestli vás to neobtěžuje přijít nahoru.“

Nevěděla, jak by s ní mohl mluvit o nějaké osobní záležitosti člověk, jehož jméno nikdy neslyšela. To jméno znělo jako nějaký obrozenec pseudonym. A náhle a s nečekanou jistotou uhodla, kdo se za ní chystá přijít. Byl to vyděrač. Někdo se dozvěděl o jejím vztahu, pochopil, že jej zatím drží v tajnosti, a spěchá, aby si s ní o tom pohovořil.

Nikdy nejednala s vyděračem. Když Adam o takových lidech vyprávěl, připadali jí neskuteční: ti lidé i situace, za nichž se objevovali. Možná že by ho neměla přijímat. Ale pokud se ji ten člověk rozhodl vydírat, dostihne ji stejně. Přejde příště bez ohlášení anebo si zajede k ní do bytu, a ona by žila jen v neustálém úzkostném očekávání. Jediné, co by ji mohlo ochránit, by bylo hned zavolat Adamovi. Teď mu ovšem nestačí nic vypovědět. Ale jakmile ten člověk odejde, zavolá mu. Měla to udělat už dávno. Vlastně to chtěla udělat, jenom k tomu nenašla čas a příležitost.

Konečně zaklepání.

Byl to starší muž s hubenou, zažloutlou tvář a s šedivými, řídkými vlasy. Také nosil brýle, nejméně šest dioptrií. Ačkoliv byl venku horký den, měl na sobě tmavé sako a pod ním ještě pletenou vestu.

„Doktor Pravda,“ uklonil se, „paní doktorka Kindlová?“

„To jsem já.“

„Mohu si být jist, že vás nebudu zdržovat?“

„Nevím vůbec, o co jde,“ řekla. „Posad'te se, prosím!“

„Máte krásnou pracovnu,“ vyhlédl oknem. „Ticho a réva. Na jednom z míst, odkud nejprvněji vycházela vzdělanost česká. Lépe bychom to vystihli slovy: vzdělanost v zemi české. Protože první dominikánské školy byly latinské. Ale jiná vzdělanost tehdy ani nepřicházela v úvahu.“

Nerozuměla mu. Zdálo se jí, že při řeči otevírá ústa více, než bývá zvykem. Jako by se chystal, že začne zpívat.

„Nevím, jak bych začal, měl jsem jít samozřejmě za vaším mužem, ne za vámi.“

„Ano, já chápu.“

„Ale nehodilo by se to. Váš muž by mě asi nepřijal, jakmile by se doslechl, oč mi běží, je vázán zákonem, vy nikoli. Snad byste mu mohla sdělit něco z toho, co se vám pokusím vyložit. Když to uznáte za vhodné, samozřejmě.“

Stále ničemu nerozuměla, ale přikývla.

„Jedná se o Karla Kozlíka. Nevím, zda jste o něm slyšela.“

„Ne,“ řekla s náhlou úlevou. „Sedněte si přece. Můžu vám uvařit kávu?“

„Děkuju. Tam jsem kávě odvykl a už jsem si znovu nezvykal,“ a posadil se. „Váš muž má Karla Kozlíka soudit za vraždu, jíž se ten chlapec snad dopustil. O tom činu samozřejmě nevím nic, ale o Karlovi ano.“

„Ale snad byste přece jen měl zajít za mým mužem,“ řekla. „Já se v jeho záležitostech nevyznám.“

„Vy myslíte, že by mě přijal?“

„To nevím,“ řekla bezradně, „netušila jsem, že by vás mohl nepřijmout.“ Nikdy vlastně neuvažovala o pravidlech, jimiž se měl Adam při své práci řídit. Kdysi jí dával číst své články, ale ty se netýkaly právního řádu ani soudní praxe. Pokud se jich snad týkaly, stejně už na ně dávno zapomněla.

„Sama mi dáte za pravdu, že to nebude nutné. To, co vám chci povědět, nemá přímý vztah k činu, jen ke Kozlíkově osobě. Připouštím, že můj výrok je poněkud protismyslný, ale asi jen do té míry jako celá naše spravedlnost.“

Řekl, že on sám byl jako kněz odsouzen k třinácti letům, a snažil se jí vylíčit hrozné podmínky ve vězení. Pak se vrátil k tomu mladíkovi, kterého poznal až tam. Byl prý nejprve uvězněn za nějaké nepatrné

prohřešky, ale to nikoho nezajímalo stejně jako to, že byl slepý na jedno oko. Nutili ho, aby pracoval, a když nedokázal splnit normu, odníмали mu kapesné, zakazovali návštěvy a nakonec ho zavírali do korekce. Ta cela byla hlouběji než sklepy. Zima a na zemi voda, teplé jídlo jenom obden a na noc dostal jedinou, pokud možno prošoupanou deku. Ale ten mladík patřil mezi ty, kteří se nedají zlomit ani pokořit. Pohrdal svými vězniteli i vším, co představovali. Když vyšel z korekce, byl rozhodnut, že ho už k ničemu nedonutí. Odmítal pracovat, spílal jim a pral se s nimi. Tak ho znovu a znovu uvrhali do podzemí, odkud se vracel stále zesláblejší, zuboženější a také zatvrzelejší.

Vězni, kteří se nedají zlomit, jsou samozřejmě nebezpeční. Co s nimi? Násilí se dá stupňovat jen do určité míry, pak už se dá jen úmorně opakovat. Najednou se vyjeví, že i je lze přechkat, a v tom tkví pro věznitele hrozba možné vzpoury. Ale nejsou ohroženi jen trýznitelé, ještě víc je ohrožena duše trýzněného. Zvolna se přetváří, naplňuje se nevyčísitelnou nenávistí, pohrdáním a vidinami vlastního titánství.

Zazvonil telefon.

„Aleno, jsi to ty?“

„Mám tu návštěvu, Honzíčku!“ řekla.

„Musím s tebou mluvit. Je to důležitý!“

„Ale já teď nemůžu.“ Muž proti ní vstal a odešel k oknu, jako by se tím mohl vzdálit z doslechu.

„Kdy budeš moci?“

„Nevím. Já ti pak zavolám.“

„Dobře. Ale počítej, že dneska večer... Mohla bys dneska večer být volná?“

„Já nevím,“ a připadalo jí náhle, že všechny její starosti v posledních dnech jsou nicotné ve srovnání s tím, čemu právě naslouchá. „Já ti pak zavolám.“

„Budu už stručný, paní doktorko.“ Vrátil se opět na svoji židli. „Byl jsem na tom místě devátý rok. Asi už věděli, že jsem nevinný,

a čekali, kdy dostanou příkaz, aby mě propustili. Svěřili mi tehdy nějakou práci v kanceláři, přišel jsem občas do styku s náčelníkem, který mě ve své bohorovnosti poctil rozhovorem. Využil jsem toho a navrhl mu, aby Karla i se mnou dali přeložit do nějaké malé cely, kde bych se mu mohl věnovat.

Přistoupil na můj návrh. Jistě ne mně kvůli, ale byli už v koncích. Ten chlapec jim zaséval semen defectionis. Já zase svoji nabídku neučinil proto, abych jim ulehčoval práci. Bylo mi jen líto člověka, kterého by nakonec umořili. A kterého, vidíte, nakonec stejně umořili. Nejprve přeložili mě a po měsíci i jeho. Když ho ke mně přivedli, byl tak zbědovaný, že už ani nevypadal jako člověk. Myslel jediné na to, že má hlad a že se nesmí poddat těm, které nenávidí.

Samozřejmě mi nedůvěřoval. První večer, když přinesli jídlo, přenechal jsem mu svoji porci, potom po večeři jsem vzal jeho špinavou košili a vypral mu ji. Zní to malicherně, i mně to už dnes připadá titěrné: vyprat druhému košili, postit se jeden večer. Jenomže tam se pohybujete pustinou, kde pobíhají vlci. Neřekl mi ovšem nic, ale všiml jsem si, že se nastražil, protože první vaše reakce na to, když se k vám v oněch místech někdo zachová přátelsky, je nedůvěra. Nedal mi dvakrát svůj přiděl chleba, protože oni ho krmí něčím vydatnějším? Nevypral mi košili, protože mu nabídli zvláštní odměnu, když si získá moji důvěru? Vězení je hrozné nejen tím, že vám bere svobodu, ale tím, jak narušuje vaši víru v ostatní lidi. Snad mi pomohlo, že znal mé povolání. Ne že by věřil v Boha, ale lidé našeho povolání měli dobrou pověst, nedávali se koupit.

Zatímco byl v práci, přemýšlel jsem o něm. Jeho duši svírala křeč. Aby křeč povolila, musí poznat, že ve svém sporu není sám, kdo trpí neúměrně vzhledem ke svým vinám. Vyprávěl jsem mu, jak mě před lety sebrali, poněvadž prý nějaký člověk, kterého chytli na hranicích, si nesl v zápisníku moje jméno. Pověděl jsem mu, jak mě po mnoho měsíců vyslýchali a mučili, jak jsem si přál nežít a jak mi v té chvíli pomohla starozákonní slova kazatelova, která jsem si

šeptal: *Všecko se děje jednoduše při všech; jedna a táž případnost jest spravedlivého jako bezbožného, dobrého i čistého jako nečistého...*

Pokusil jsem se mu vysvětlit, že člověk přišel na svět, aby zachoval svoji duši, a pokud mu to jeho síly dovolují, porozuměl životu. Toho může dosáhnout jedině tehdy, když se oprostí od ctižádostí a vášní, které zatemňují obzor jeho duše. Jakmile to dokáže, nemohou už mu ublížit žádní mučitelé, neboť se stává nezávislým na světě, kde se pohybují oni.

Hovořili jsme pak i o naší situaci. Slabší nemůže nikdy porazit silnějšího silou svých rukou, ale jedině silou svého ducha, tím, že rozleptá surovou a hrubou sílu a učiní ji zbytečnou, bezradnou či zoufalou.

Tehdy začal uvažovat, jestli jeho odpor může přinést něco jiného než sebezničení a jestli právě toto sebezničení není jiným druhem porážky. Začínal se učit pokoře a nacházet zadostiučinění ve své schopnosti ovládnout se ve chvílích, kdy byl zvyklý se slepě vzpírat. Byli jsme spolu v cele sotva čtvrt roku, za tu dobu jsme stačili mluvit o mnoha věcech, také jsme hovořili o tom, jakým způsobem bude žít, až se opět vrátí mezi lidi. Měl ty nejlepší úmysly. Odvážuji se tvrdit, že jeho duše se v té chvíli otevřela, byla přístupna dobru. Pak mě propustili. Pokud vím, dokázal se po celý zbytek svého pobytu tam vyhnout všem střetnutím. I potom, když se vrátil. Stýkali jsme se pak ještě nějakou dobu. Měl nešťastné poměry doma. Nedovedl si uspořádat svůj rodinný život. Nemyslete si, že chci omlouvat ten strašný čin, pokud se ho dopustil. Ale od chvíle, kdy jsem se o tom doslechl, pořád se k tomu chlapci v myšlenkách vracím. Co zavinil on a co ti, kteří v něm ubíjeli člověka a jeho duši obtěžkávali nenávisť? Představa, že by ho měli zabít, je pro mě hrozná!"

Otevřel aktovku a vytáhl z ní svazek jakýchsi listin. „Zdržel jsem vás, paní doktorko. A ještě k tomu si vás dovolím obtěžovat: přinesl jsem několik dopisů, které mi Karel psal, když už byl na svobodě.“

„Děkuji vám.“ Vzala si od něho papíry.

„Na obálce najdete moji adresu,“ řekl. „Až ta psaní vy anebo snad i váš manžel přečtete, stačí zavolat, přijdu si pro ně. Anebo kdybyste někdy potřebovala cokoliv, v čem bych vám snad mohl být nápomocný.“

„Děkuji vám,“ řekla ještě jednou. „Já to předám manželovi.“

Vstal a uklonil se.

Byly už čtyři hodiny. Zvedla telefon a vytočila číslo. „To jsem já, Honzíčku. Něco jsi předtím chtěl?“

„Já za tebou přijdu.“

„Slyšela jsem zrovna něco hrozného.“

„Já za tebou přijdu.“

„Už nechod', musím domů.“

„Dneska nemůžeš jít domů. Já za tebou přijdu a vyložím ti to.“

„Ale já musím domů.“

„Bude to koncert, Aleno. Něco takovýho jsi ještě neslyšela. A hrajou jen kousek od Prahy.“

„A ty tam chceš jet?“

„Aleno, bude to velkej zážitek. Tu kapelu znám. Chodím na ně už tři roky. Na všechny jejich koncerty.“

„Ale já musím domů!“

„Aleno, já bych chtěl, abysme ten zážitek měli spolu.“

„A co děti? Musím jim dát večeři!“

„To jim ji nemůže dát on?“

Už v autobuse je spatřila: dlouhovlasé a bradaté mladíky, mnoho starých vojenských blůz, děvčata v džínsech a v ošoupaných flanelových košilích, které páchly potem a kouřem. Potom jich byl plný sál venkovské hospody. Na pódiu uprostřed svatebních fábůrů, zahaleni mračnem dýmu, natahovali kabely a upravovali mikrofony nějací mladíci, kteří se v ničem nelišili od těch v sále. Obrovský bubeník si rozestavoval nástroje. Měl bledou, skoro bílou tvář a dlouhé, žluté vlasy.

Volala Adamovi, že by ráda šla na koncert (spojení bylo našťastí tak špatné, že měla důvod, aby mluvila co nejstručněji), o tom

koncertu se dozvěděla od lidí z knihovny až na poslední chvíli. Kupodivu nic nenamítal, slíbil, že dá dětem najíst a uloží je, ani se nezeptal, jaký to bude koncert a kdy se vrátí, jako by byl rád, že ji neuvidí.

Do sálu se hrnuli stále noví lidé, několik z nich se s Honzou znalo, on jí je dokonce představoval. Netušila, že se někdy pohyboval v takové společnosti, příliš uvěřila v jeho naprostou osamělost.

Seděli nedaleko pódia v rohu protilehlém dveřím: z jedné strany on a z druhé strany červenolící mladík s přeraženým nosem a s mohutnými rameny. Jeho košile byla pomalovaná obrovskými květy, na kravatě měl vyšitou lebku. Připadala si ve svých konfekčních šatech až příliš nápadná. Každý musel poznat, že sem nepatří. Všimla si také dívky, která si na hlavu nasadila věnec z myrty. Asi to byla nevěsta: před sebou na stole měla kytici bílých růží.

Z kuchyně vtíravě páchly ohřívané párky. Necítila se tu dobře. Adam určitě dá dětem k večeři jen kus chleba se salámem, žádnou zeleninu. A nechá je pobíhat po bytě nejmíň do desíti hodin, měla by mu odtud zavolat.

Vtom začali hrát. Příval zvuků ji ohlušil. Pozorovala bledého bubeníka, který, pokyvuje svým obrovským tělem, zběsile bušil do obou svých bubnů. Jeho dlouhé vlasy se mu míhaly kolem tváří. Muzika jí připadala divoká a nezvyklá, harmonie byly složité, chvílemi na hranicích atonálnosti. Nevěděla, k čemu by ji přirovnala. Milovala hudbu, i když jí nijak zvlášť nerozuměla, nikdy se pořádně nenaučila číst noty, a musela proto přestat hrát na klavír. Bachovy skladby ji vzrušovaly a zároveň naplňovaly klidem a blažeností a měla ráda lidové písně, neboť v ní probouzely stesk po zašlých časech, kdy, jak jí připadalo, všechny vztahy byly opravdovější a city více ryzí.

Dohráli první skladbu. Ohlušil ji výbuch křiku, pískotu, dupání a potlesku.

„Cos jim říkala?“ zeptal se.

„Nevím, počkej!“ (Ptal se jako Adam. Všichni muži potřebují neustále slyšet pochvalu za to, co chápou jako svoji zásluhu.) „Musím si zvyknout.“

Zdálo se, že ho její zdrženlivost zklamala. „Jsou báječní!“ prohlásil a sevřel jí dlaň.

Předstoupil zpěvák v džínsech, košili měl na prsou rozhalenou. Nerozuměla slovům, vnímala jen melodii. Zpěvák na chvíli umlkl, ale jeho tělo se stále zmítalo rytmickými pohyby, potom umlklly i kytary, obrovský bubeník jako by ještě vyrostl, jeho ruce se míhaly a oči vytřeštěně zíraly kamsi do prázdna nad hlavami lidí. Víření paliček, údery, vnímala je až v hlubině své bytosti, komíhala se ze strany na stranu, aniž si to uvědomovala, ztrácela vědomí těla a zaplavovala ji rozkoš, jakou poznala jen v řídkých okamžicích naprostého odevzdání při milostném aktu.

Najednou se rozhostilo ticho. Pohlédla na něho, jeho oči ji však nevnímaly. Kdyby teď hned vstal a odvedl ji někam ven, někam blízko, kam by ještě dolehly zvuky ze sálu, milovali by se tam za zvuků bubnů.

Naklonil se k ní. „Podívej!“ vyhrkl.

Otočila se a spatřila, jak se otevřenými dveřmi hrnou do sálu uniformy: jako podivní brouci, jako strašidelní poslové z pozapomenutého světa. Ještě nechápala, co se děje. Sál se náhle naplnil křikem, třískáním a šoupáním židlí. Někdo přistoupil k mikrofonu a volal do publika, aby zachovalo klid. Vystoupení bylo řádně ohlášeno a povoleno.

Otočila se opět k němu. Byl bledý, tak bledý, jako když ho vezla autem do nemocnice, jenom na čele mu vystoupila modravá žíla. „Já je zabiju, zabiju je, ty svině, svině sviňácký!“

„Nedejte se vyprovokovat,“ řekl teď zpěvák v rozhalené košili. „Nedejte se...“ Umlkl, snad mu vypnuli mikrofon.

A najednou se ocitla ve světě odpoledního vyprávění. Už ho vlekli do černé cely bez oken, bez světla.

Byl schopen se prát, jako zřejmě kdokoliv v sále.

„Zůstaneš tady,“ řekla a stiskla mu pevně ruku. „Přivedls mě sem, zase mě odvedeš!“

Vlekla ho k oknu. Vyhlédla do tmy. Ale ještě než stačila rozeznat šeré siluety postav, kdosi ji oslepil kuželem světla. Zakryla si oči a uvědomila si, jak hrůza v ní ustupuje vlně nenávistného vzteku. Co si to dovolujou? A proč?

Někdo jí hrubě zacloumal ramenem. Otočila se. Pihovatý obličejík, nazrzlé štětinky mu vykukovaly zpod služební čepice, zíral na ni modrými očky, nad nimiž téměř chybělo obočí. „Tvou legitimaci,“ přikázal.

Zaryla si nehty do vlastní dlaně, aby se ovládla. „Netykejte mi,“ řekla, „nebo si na vás budu stěžovat!“

Jeho modrá, bezřasá očka na ní užasle spočinula. Pak si snad i on uvědomil její odlišnost a poněkud znejistěl. „Vaši legitimaci,“ vyzval ji. „A nezdržujte!“

Otevřela kabelku, prsty se jí chvěly, nebyla schopna ovládnout jejich třas. Co vlastně bylo v těch dopisech? Co jestli ji odvedou a zabaví jí obálku s dopisy, jejichž obsah ani nezná. Sledovala, jak si pracně opisuje její jméno. „Čeho jsem se dopustila?“ zeptala se.

„Proč jste chtěla uprchnout oknem?“

„Nechtěla jsem uprchnout oknem!“

„To se ještě uvidí,“ vracel jí legitimaci. „Můžete odejít tudy,“ ukázal na kuchyňské dveře.

Zahlédla ještě, jak nevěsta vytáhla z vázy svoji kytici, uklonila se před mužem v uniformě a podala mu jednu z růží. Nedali mu zřejmě instrukci pro takový případ a on ji tedy přijal. Nevěsta se uklonila dalšímu. Pak jí zezadu kytici vytrhli.

Kráčela mezi kuchyňskými stoly. Na širokém válu ležely nadrobno rozsekané kousky cibule a kolečka salámu srovnaná do vysoké hromady. V obrovských láhvích nakládáné okurky, míchaná zelenina a hořčice. Z hrnců ucházela pára. Ohlédla se ještě jednou. Kráčel za ní.

Pošlou o ní hlášení do knihovny? Co když ji pak propustí?

Vyšli zadním vchodem. V uličce, která byla nepřiměřeně osvětlena reflektory, spatřila kordon mužů v uniformách. Na jeho konci parkovaly vozy. Dva šeré autobusy a několik aut, která zřejmě sloužila k přepravě vězňů.

Co když je teď zavřou? Adam se ani nedoví, co se s ní stalo, ani neví, kam vlastně šla. Nikdo to neví. Ona může zmizet někde hluboko, hlouběji, než jsou sklepy, a nikdo se o ní nedozví.

A co bude s dětmi? Zmocnila se jí hrůza, že přijdou v noci k nim do bytu právě tak nečekaně, jako vnikli sem, vstoupí do dveří, vevalí se jako nezadržitelný proud a odvezou děti. Už je nikdy nespatří. Bude krutě potrestána za to, že je zradila, že opustila domov, že nestojí při nich ve chvíli, kdy ji potřebují.

Kráčela uprostřed kordonu, nerozeznávala jednotlivé tváře, splývaly jí v neskutečnou, sešklebenou panoptikální podobu. „Já chci domů,“ šeptala si v duchu, „panebože, dovol mi vrátit se domů.“

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Budova fakulty stála na nábřeží, z oken jejího západního křídla byl vidět Hrad a ještě spíše obrovské torzo monstrózního pomníku, které rostlo zároveň, jak jsem studoval, a které strhli brzy poté, co jsem dostudoval. Jižním křídlem se téměř dotýkala konzervatoře, za teplých jarních večerů, když okna budov byla otevřená, slyšeli jsme nekonečné přehrávání klavírních etud a také bučení pozounů, občas vystřídané sborovým zpěvem. Na východ hned v příští ulici začínalo židovské město se hřbitovem a Staronovou synagogou, což jsem věděl, ale přesto jsem po celé čtyři roky dovnitř nevstoupil.

Když budovu stavěli, měli jistě představy o architektuře, která měla být moderní a vzdušná, stejně jako o právu, jehož nejvyššími zásadami měla být idea spravedlnosti, svobody, rovnosti před zákonem a idea harmonie. Všechno se od těch dob změnilo – jen budova zůstala. Aby zakryli její pravý účel, pověsili do vstupní haly rudý transparent s nápisem, který velebil socialistické právo – pomocníka při budování socialistické vlasti.

Připomínám si živě pocit nejistoty, který mě ovládl, když jsem prvně vcházel do široké fakultní dvorany. Kolem mě v hale postávaly skupinky neznámých lidí. Vnímal jsem úryvky rozhovorů, útržky nesrozumitelných vět, nejvíc mě skličovalo vědomí, že oni znají aspoň částečně to, co já neznám vůbec: totiž předmět mého nového studia. Opět jsem vstupoval do své staré situace: jediný neznalý mezi znalými, teď už však bez naděje na lítost učitelů ani na jejich shovívavost.

Pocit mé nepřislušnosti k zvolenému oboru byl tak silný, že mě ještě po letech skličoval ve snech. Stále znovu jsem předstupoval

před zkušební komisí oblečenou v talárech ochromen vědomím, že nejsem s to zodpovědět ani ty nejzákladnější otázky: Co je předmětem práva? Co to je přirozené právo? Co to je hmotné právo? Nevěděl jsem. Ale pánové, napadla mě spásná cesta k úniku a zároveň jsem si uvědomoval neaptnost tohoto tvrzení tváří v tvář tomu, co jsem právě prokázal, vždyť já už promoval, už mě nemusíte zkoušet. Tehdy komise vypukla v posupný smích, jednou dokonce její členové vybalili zpod svých dlouhých plášťů hudební nástroje: trubky, flétny a pozouny, aby dovršili moji potupu, zahráli na ně tuš. Sen mě pronásledoval i potom, kdy jsem pochopil, že právě má neznalost nejzákladnějších údajů o právu byla tím nejlepším předpokladem pro mé studium, vždyť někteří z mých učitelů nevěděli o právu víc, a pokud věděli, usilovně se snažili, aby zapomněli, aby si v mysli vyklidili prostor pro nové a převratné právní či spíše bezprávní konstrukce.

Mí noví kolegové se lišili svým zjevem i duchem od mých nedávných kolegů a soudruhů. Jejich oblečení mi připadalo elegantní, myšlenky většiny z nich se upíraly spíš k fotbalovým hřištím, k hospodám a k dívčím kolejm než k otázkám, které jsem považoval za podstatné a hodné zájmu. Cítil jsem se mezi nimi opuštěný a ojedinelý: svým názorem i svým osudem. Člověk, který byl jednou vyvržen, má sklon se ke své zkušenosti vracet, ať už si to zdůvodní jakkoliv.

Mé osamění v oné době mělo i svůj praktický důvod: nezbýval mi čas, abych navazoval přátelství, musel jsem vydělávat. Asi půl roku po otcově zatčení si maminka zavolala mě i bratra a s pláčem se nás dotazovala, co budeme dělat. Řekla, že samozřejmě půjde pracovat, i když ví, že to bude její smrt, protože nevyšplhá ani do prvního poschodí, ale přesto půjde, nemůže se přece dát živit od strýce Gustava, který je sám invalida, a kromě toho chce, abychom my oba mohli dostudovat. Hanuš, bylo mu právě čtrnáct let, prohlásil bez rozmyšlení, že on studovat nemusí. Navrhl, že by odešel do nějakého učňovského internátu a tím by nás nestál ani korunu,

naopak už prvním rokem by vydělával nějaké peníze, zvláště kdyby se šel učit havířem. Nevím, zda ten návrh myslel vážně, ale vyvolal jím jen ještě křečovitější výbuch mamincina pláče. Tehdy jsem s pocitem důležitosti prohlásil, že převezmu řízení domácnosti. Rozhodl jsem, že budu dvakrát denně jíst v menze a bratr bude obědovat ve školní jídelně. Slíbil jsem, že budu z menzy přinášet chléb a někdy snad i polévku. Řekl jsem, že si oba podáme žádost o stipendium a oba budeme chodit o nedělích a samozřejmě také o prázdninách pracovat. Snad si najdu i nějakou příležitostnou práci na odpoledne. Pak jsem sečetl předpokládané příjmy a výdaje a kupodivu jsem na papíře dosáhl rovnováhy. Chtěl jsem těmi výpočty především uklidnit maminku, nevěřil jsem, že já bych dostal stipendium, natož my oba, jenom proto, že otec je zavřený. Ale zmýlil jsem se. Přiznali nám stipendia, a dokonce nás přišla navštívit sociální pracovnice a pomohla matce sestavit žádost o mimořádnou peněžní výpomoc pro bratra, který byl ještě školou povinný. A já každý večer po sedmé hodině spěchal se starou kabelou z voskovaného plátna do menzy. Kuchařky už mě znaly, znaly ubohé, zprohýbané jídelní misky, dočerna očouzené ohněm, jak na nich otec za předposledního věznění vařil nad ohněm polévky a čaj. Byly ke mně štědré; obvykle jsem si odnášel nejen chléb a polévku, ale i omaštěné brambory anebo knedlíky polité omáčkou.

Poslední den v týdnu před uzavřením kuchyně kuchařky rozdávaly zbylé buchty nebo vánočky. Stával jsem opodál s očima upřenými na nízká okénka, abych náhodou nepřiběhl pozdě a nepřišel tak o cennou kořist. Nevím už, zda jsem si tehdy uvědomoval, jak se má životní situace opakuje, to pokorné vystávání před kuchyňským okénkem, to psí vyčkávání na zbytky. Mé podvědomí to zřejmě zaznamenalo. Zaznamenalo nejen shodu, ale i rozdílnost, výrazný obrat k lepšímu, pokud se týká nabízených zbytků. Tím si vysvětluji, že mě moje postavení neskličovalo, spíše naopak mě naplňovalo pocitem uspokojení, že tak dovedně zvládám nepřízeň osudu.

Všechna má dovednost byla spíše sebeklamem. Neměl jsem ponětí o tom, jak se ve společnosti, v níž žiji, dají vydělat peníze. Ještě jsem příliš věřil tomu, co se veřejně vyhlašovalo: o spravedlnosti, stejně jako o odměně za vykonanou práci. A tak jsme spolu s bratrem, puze-ni jako dva zlatokopové nikdy neutuchající nadějí, nastupovali stále nová místa. Pamatuji se, že jsme jednu podzimní neděli nakládali na vzdáleném státním statku řepu. Vydělali jsme si každý za celodenní práci po desetikoruně, ale navíc jsme si směli natrhat v nedalekém sadu švestek, kolik jsme unesli. To byl náš nejúspěšnější podnik. Jindy jsme na jiném statku pomáhali mlátit. Obilí leželo v nahnilém stohu, z něhož jsme je pracně shazovali. Stál jsem u mlátičky tak dlouho, až jsem dostal alergický záchvat, pak mě vystřídali a já se dusil u paty stohu zoufalý nad uplývajícím výdělkem.

Odjížděli jsme do vzdálených míst na kolech, protože jinak by naše výdělky nestačily uhradit ani dopravu. Projeli jsme tak kus země a z té doby mi utkvěly v paměti vylištěné vesnice a nesklizená pole, zarostlé louky a ponuré obrazy zpustlých dvorů pokrytých hnojem, vraky vozů a rezavých hospodářských strojů, domy bez oken s propadajícími se střechami, polonahé cikánské děti se honily v blátě. Ze všeho nejvíc si připomínám to nezměrné množství bláta, jímž jsme se bořili cestou tam i zpátky. Také si pamatuji na ohně při okraji lesa anebo na mokřích mezích, hráli jsme se u nich spolu s cizími vydědenci a opékali si brambory anebo chléb. Nabízeli nám doma vyrobenou pálenku a cikáni zpívali písně, jejichž slovům jsme nerozuměli.

Potom bratr přinesl zprávu, že se dají v brdských lesích vydělat velké peníze při kácení stromů napadených kůrovcem. Odejel jsem na místo ve čtvrtek večer. Ubytovali mě v polorozpadlém dřevěném baráku bez sanitárního zařízení. Vzpomínám si, jak jsem se uprostřed noci snažil zakrýt rozbité okno dekou, aby mi nepršelo na postel. Ještě s několika stárnoucími cikánkami a slovenskými reemigranty

z Rumunska jsem pak loupal kmeny. U čerstvě poražených stromů byla práce snadná, kůra se odvíjela v dlouhých (a vonných) pruzích, ale jindy držela jako přibitá, z těžkopádné a tupé škrabky mi zkrvavěly dlaně. Cikánky na mě pokřikovaly cosi, co snad bylo přátelské, nebo dokonce škádlivé, občas si přicházely pro oloupanou kůru, aby ji odnesly na oheň, a jak se shýbaly, ukazovaly mi tmavá a vytahaná ňadra.

V sobotu odpoledne přijel můj bratr. Společně jsme dostali obrovskou pilu a sekuru a zamračený lesník, který, po letech jsem to zjistil, byl vzdálený příbuzný mé budoucí ženy, nám ukázal, jak se poráží strom a kde máme naseknout kmen, aby padl požadovaným směrem. Pracovali jsme tehdy až do setmění a druhý den už od rozednění. Porazili jsme, oklestili jsme a oloupali pět kmenů, jestli mě nemýlí paměť. Pracovali jsme nepřetržitě s dvěma krátkými přestávkami na jídlo. To jídlo za námi přiváželi do lesa, nepamatuji se už, jaké bylo, ale když zamračený lesník nakonec přeměřil naši práci, oznámil nám, že jsme si nevydělali ani na ně, že bychom mu tedy měli doplatit každý po dvou korunách. Můj bratr začal cosi křičet, mával rukama a spílal mu, zatímco lesník lhostejně skládal svůj metr, na křik i na výhrůžky byl zvyklý. Pak se můj bratr náhle rozvzlykal. Seděl na pařezu, který jsme sami před chvílí vyhotovili – bratr byl stále ještě slabý a hubený přes dvojité porce knedlíků s rajskou omáčkou, které jsem přinášel z menzy – seděl tu s hlavou v dlaních a jeho úzká ramena se chvěla vzlyky. A když se konečně zvedl, když jsme hrdě opouštěli nevděčné bojiště, přistoupil k nám lesník, který byl přece jen příbuzný mé dosud nepoznané ženy, a strčil každému z nás do kapsy desetikorunu.

3

Po prázdninách se naše hmotná situace poněkud zlepšila. Bratrovi nepovolili studovat, podařilo se mu však dostat se do učení jako

radioopravář, a protože byl šikovný, od počátku si přivydělával správami přijímačů. Mně velkoryse nabídli místo pomocné vědecké síly ve fakultní knihovně. Byla to dobrá knihovna s mnoha tisíci svazky knih, i když ve stálém oběhu bylo jen několik desítek titulů. Dostával jsem dvě stě korun měsíční mzdy a povinností neměl mnoho – jen zanást každý týden několik přírůstků do katalogů a dvakrát v týdnu půldne hledat vyžadované a zařazovat vrácené knihy. Ta práce mi ponechávala dostatek volného času, strávil jsem jej obvykle tím, že jsem bloumal mezi regály a bral do rukou bez jakéhokoliv systému některý ze zaprášených svazků, otevřel jej a prolistoval. Někdy, když mě zaujal, odnesl jsem si jej ke svému stolku a začal číst.

Tak jsem přečetl nejrůznější knihy, jejich názvy i autoři mi většinou dávno vypadli z paměti, ale byly mezi nimi staříčkový Hobbesův Leviathan, vydaný za poslední války, a Weyrova Teorie práva a Kallabův Úvod ve studium metod právnických a Kantova Kritika čistého rozmyslu a také Dostojevského Zločin a trest, který zřejmě kdosi považoval za právnický spis; ty knihy však nikdo nepožadoval. K čemu by kdo potřeboval úvahy o čistém právu či nejvyšší právní normě, kdo měl čas zabývat se těmi nádhernými, ale odtažitými výkony lidského ducha v době, kdy se požadovaly úplně jiné znalosti?

Toho roku jsme museli odevzdat ročníkovou práci. Téma, které jsem si vybral, mělo poněkud mnohomluvný název: České soudnictví druhé poloviny sedmnáctého století jako právní výraz ideologie feudálního absolutismu. Nijak jsem netoužil po historickém tématu, ale chyběl jsem, když se práce zadávaly, nic zajímavějšího už na mne nezbylo.

Naštěstí se od prací neočekával vědecký přínos ani myšlenkové úsilí. Autor měl jenom dokázat, že se seznámil s nejdůležitějšími prameny a dovede je zhodnotit z hlediska nové právní vědy. Byl jsem připraven svoji práci odbýt, jak se dá nejrychleji. Přečetl jsem několik studií o obnovených zřízeních zemských i o významu apelačního soudu. Pak jsem za své služby v knihovně vzal náhodou

do ruky nedávno vydané zápisy ze smolných knih – výbor dokonce uspořádal filolog, nikoli právník – a začetl se do něho. Kniha se lišila ode všech, které jsem až dosud ke svému tématu studoval: nepromlouvali v ní právníci, ochránci nebo tvůrci zákonů, ale naopak ti, kteří zákon přestupovali. Hlas obžalovaného zní obvykle lidštěji než hlas zákonodárce, neboť první hájí svoji existenci, zatímco druhý abstraktní spravedlnost. Předem mnou vystupovali skuteční mordýři i zoufalci, kteří neučinili víc, než že vykradli několik včelínů anebo pytláčili v rybnících; dávné služby a děvečky, které svedli neznámí milovníci a ony porodily potají, aby unikly hanbě, anebo dokonce pod hrozbami svých milenců zabily novorozeňátka; poblouznělé ženy, které utínaly přirození a prsty oběšencům, stříhaly střapce z oltářů, vytahovaly hřeby ze šibenic, trhaly při úplňku byliny, v jejichž zázračnou moc věřily, připravovaly kouzelné masti a vařily lektvary, jimiž chtěly vzbudit lásku anebo vyhnat plod; všechny a všichni byli za to věšeni a stínáni; ženy zaživa zahrabávány a probíjeny kulem za obvyklé přítomnosti diváků, davů toužících spíše po krvavé podívané než po spravedlnosti.

Doléhalo na mě stále naléhavěji, že to, co čtu, není přelud šlétného mozku, ale záznam skutečnosti, která se udála. Člověk visel na žebříku s vykloubenými údý, kat stál u něho a pálil mu boky, zatímco on mluvil slovy, která já nyní po staletích čtu.

Až dosud jsem se pouze učil, bifloval dějiny právních ideologií, ideje Platonova státu, stejně jako ideje přirozenoprávní školy, jako čtyři rysy dialektiky, jako Vyšinského teorii analogie. Bez vztahu k sobě a ke svému životu. Učil jsem se, aniž jsem si kladl otázky, aniž jsem si připustil, že něco z toho se mě skutečně dotýká. Teď jsem se zhrozil. Jakými cestami se to brala spravedlnost? Jakými zákony se řídilo naše soužití? Proč jednu krutost stíháme a druhou ochraňujeme? Proč jedno tmářství uctíváme a druhé trestáme smrtí?

Představil jsem si obrovský sbor biřiců, písařů, soudců, přísedících, katů a jejich pacholků, pochopů, vojáků, četníků, zpovědníků,

donašečů, drábů, policistů, prokurátorů a soudců, kteří se spojili, aby střežili lidstvo před viníky (anebo aspoň před těmi, co za viníky sami označili). Ti všichni prolili tak mnoho krve, že už ji nikdo neměří, ale až na výjimky nikdo je za to nikdy nevolal k odpovědnosti, neboť na rozdíl od těch druhých dovedli svoji touhu po násilí zaštitit právem. A poprvé jsem si uvědomil, že i já se jednou vřadím do toho sboru, i když jsem zatím o jeho skutečné podobě neměl ani potuchy.

Začal jsem shánět další knihy ke svému tématu. Zápisy o dávno ukončených případech, nesmyslná obvinění svaté inkvizice, zločiny, které, oč byly nestoudněji vymyšleny, o to byly krutěji potrestány. Četl jsem ty knihy v sebemučivé potřebě potvrdit si prvotní dojem, že pod rouškou ctihodné spravedlnosti, pod škraboškou víry, přinášející spásu, za úsměvem svaté laskavosti se skrývá tvář stále stejné bestie, ta se jen lstivě naučila utajovat své choutky a zapojit je v řád, který dokonce vnutila lidstvu. Opakovaně si vyžaduje svůj příděl krve, trhá a rve kleštěmi maso, pálí boky a páře břicha, utíná ženám prsa, láme údy a drtí klouby, probíjí jazyk, loupe oči, pálí živá těla, oko za oko, oko za nic, z pouhého rozmaru, z uražené ješitnosti, ze msty. Vraždí za odplatu a pro výstrahu a ze strachu a z čisté rozkoše. Vraždí za krádež nádobí a za nevěru a za lupičství a za pověru, ačkoliv je sama pověřivá, a za pomluvu, ačkoliv sama věří pomlouvám, a za víru a za nevíru, vraždí nemocné i zdravé, pominuté na duchu, i nejlepší duchy své doby. Vždy se stejnou sebejistotou a vírou v oprávněnost svých činů, až jednoho dne vymyslela plynové komory, do nichž se chystala vehnat už všechny bez rozdílu: celý národ a celé národy. Co vymyslí napříště, aby se konečně dosytila celým lidským rodem?

Naštěstí má práce měla termín. Musel jsem skončit četbu a začít psát. Nedokázal jsem však sepsat odtahité cvičení, jen abych dokázal, že dovedu pracovat s prameny. Zdálo se mi, že musím vyřešit rozpor mezi lidskou touhou po spravedlnosti a mezi institucemi, které předstírají, že tuto touhu naplňují.

Nedokázal jsem se však tázat nepředpojatě. Psal jsem přece o krutostech, které páchala třídní justice ve službách moci a tmářské ideologie, pověr a nerozumu. Zároveň jsem hledal a nadšeně oslavoval první stopy pronikajícího a vítězného rozumu. Stal jsem se nadšeným stoupencem osvícenství. Co všechno přineslo! Ukončilo náboženskou nesnášenlivost, zrušilo inkvizici, vymohlo si zákaz čarodějnických procesů i útrpného práva – dokonce v řadě zemí i trestu smrti. V dějinách bral na sebe třídní zápas také podobu boje rozumu s nerozumem. Rozum po kouscích vytlačoval nerozum, který vždy slavil víru, nemyšlení a poslušnost a tupil rozmysl, smířlivost a názor druhého. V některých obdobích byl rozum potlačen a triumfující fanatismus ničil knihy, myšlenky i ty, kdo dokázali, či jen chtěli nezávisle myslet.

Nerozum, psal jsem, vždy rozpoutává vášně a rozsévá strach. Takovou míru strachu, že hlas rozumu zmlkne a ti, kteří pochybují, i ti, kteří vědí, mlčí a slouží nerozumu, stávají se nakonec nelítostnými vrahy.

Lidský rozum však je nepokořitelný, vždy znovu hledá cestu ze tmy. Teprve nyní jsem se blížil k cíli své úvahy. Co jiného bylo vrcholným dílem rozumu než můj Vzorný stát, společnost řízená tak, že už nerozumu neponechá prostor? Co jiného je korunou rozumu než myšlenka socialismu? Nové soudnictví bude při posuzování viny přihlížet jen k důkazům, jež se dají prověřit rozumem. Jediným cílem soudů bude vrátit člověka, který pobloudil, na cestu užitečné činnosti a pokojného soužití.

Práce měla šedesát osm stran, a tedy dvojnásobně přesahovala požadovaný rozsah. Teprve po čase jsem se dozvěděl, že mí učitelé se dlouho přeli o to, zda jsem tak naivní, anebo tak rafinovaně drzý, zda jsem skutečně s takovou vášní pojednal o dávno mrtvé justici, anebo zda jsem prohnal zaútočil na naše současné soudnictví. Nevím, kdo se mě zastal a přemluvil ostatní, aby se přiklonili k prvnímu vysvětlení, ale pamatuji se, že mě v té době pozval k sobě na katedru

profesor Lyon. Chtěl vědět, jestli se zvlášť zajímám o historii práva, anebo naopak spíše o exekutivu, anebo dokonce jen o trest smrti.

Odpovídal jsem zmateně, protože jsem se vlastně nezajímal až do té chvíle o nic určitého. Řekl mi, že si moji práci přečetl se zájmem (netušil jsem, že ji četl), a zeptal se, jestli bych ho někdy nechtěl navštívit doma. Byl jedním z nejváženějších odborníků v oboru trestního práva, už to, že mě pozval k sobě, mi lichotilo.

4

Nikdy jsem si nedovedl představit, co se dělo v myslích starých profesorů. My mladí jsme těžko mohli mít ponětí o tom, co to je právo, právní kultura anebo právní tradice. Neznali jsme ani základní pojmy. Nemohli jsme rozpoznat míru úpadku, i kdybychom si byli uvědomili, že se jedná o úpadek. Ale co tito vzdělaní pánové, kteří studovali ještě římské právo, kteří si uchovali, anebo aspoň mohli uchovat v krvi něco z hrdosti a pocitu nezávislosti svého stavu? Mnoho jich ovšem odešlo, mnohé vyhnali, ale co ti, kteří zůstali? Jak jim bylo, když fakultu zaplavili mladí nedoukové, kteří je ihned začali poučovat, co teď mají přednášet, co studovat, čemu věřit a co odsuzovat? Jaké asi byly pocity mužů, kteří kdysi vytvářeli vědecká díla, když četli ve svém časopise (patřil k nejstarším v zemi) právní teorie, za něž by vyhodili studenty po prvním ročníku práv a které teď byly podepsány jejich kolegy? Co cítili, když sami (na pokyn anebo proč vlastně?) skládali podobné články, anebo dokonce celé knihy? Proč jednali tak, jak jednali? Přiměl je k tomu jenom strach, cynismus lidí, kteří už zažili příliš mnoho změn? Anebo i oni uvěřili, že už nebylo kudy pokračovat, že se skutečně muselo začít znovu a od nejtrpčích počátků hledat nový smysl zákonů, nový smysl práva stejně jako nový smysl života? Anebo byli moudří a věděli, že všeho je do času. Každá revoluční moc se vyzuří, požere především samu

sebe. Potom se oni opět vrátí ke své přerušené práci a navážou na přetrženou tradici.

Pamatuji se na své rozpaky, když jsem prvně vstoupil do pracovny profesora Lyona v jeho dejvické vile. Jednu stěnu zabíralo okno a ostatní tři stěny jen obrazy a police s knihami. Nechápal jsem, proč mě pozval, proč ve mně našel zalíbení, našel-li je vůbec. Ale pozval mě několikrát a já sedal v hlubokém koženém křesle a hleděl na stěnu plnou knih, které mi byly nedostupné; ačkoli jsem už téměř končil studia, nedokázal jsem totiž číst ani v jediném ze světových jazyků.

Profesor se mě vyptával na mé zájmy. Chtěl vědět, proč jsem si vybral téma, o němž jsem psal, proč jsem pojednal o starých procesech a starém bezpráví s takovým zaujetím. Proč mě popudilo právě násilí, které proběhlo před tak dlouhým časem. Pak řekl, že se dávám příliš unášet city, právník se nesmí poddat svým citům ani podléhat klamným nadějím. Zákony vydává a jejich plnění zajišťuje státní moc, a každá moc užívá násilí, každý zákon je už svou podstatou omezením lidské svobody. Tázel se mě, zda si myslím, že lze dosáhnout nějaké čisté spravedlnosti. Odpověděl jsem, že nevím (byl jsem spíše zkroušený v jeho přítomnosti), ale že bychom snad o ni měli usilovat.

Ano, samozřejmě, tak to vždycky začíná. Všichni touží po dokonalosti a po čistotě. Jako by existoval nějaký kolektivní tvořivý duch, který stoupá výš a výše. Jenže se brzy vzdálí od země, ztratí sám sebe v mračnech, zapomene, proč se vlastně vydal na cestu a kam směřoval, už nachází pouze sám sebe, vlastní obraz, který ho fascinuje. Je očarován sám svou podobou, svým vlastním výkonem, slovem, tvarem, dokonalostí logického soudu. A tak vznikají úvahy o čistém rozumu a o spravedlnosti, o pranormě v umění, ve filosofii, v právní vědě. Kam má duch ještě zamířit? Kam dál stoupat? A v tu chvíli se duch zřítí do hlubiny, kde klokotají tupé, přízemní vášně, kde se pohybuje lidská masa, která pojídá vepřové s knedlíky

s takovým zaujetím, že nemá čas – anebo je naopak tak hladová, že nemá sílu – zaznamenat cokoliv z té padlé krásy. Ať tedy usiluji, jestli chci, o čistou spravedlnost, ale nikdy nesmím propadnout iluzi, že je dosažitelná. Nesmím zapomenout, pokud nechci přispět k dalšímu pádu, že ve skutečnosti není a nikdy nenastane čas, kdy zavládne spravedlnost či dokonalé právo. A co tedy může vládnout? Pouze kompromis s mocí. S mocí, která užívá či zneužívá zákonů a přikazuje podle svého sebevědomí – sebevědomí, zdůraznil, nikoliv svědomí – větší či menší míru bezpráví.

A jindy, znal už mě víc a mluvil otevřeněji, mi řekl, že mnoho duchovních disciplín může u nás aspoň žít, ale dvě nemohou existovat vůbec: filosofie a právo. Čekal jsem tehdy, že to blíže vysvětlí, ale nejspíš to považoval za zcela jasné anebo chtěl jenom pronést aforismus. Dodal pouze, že právo je nádherné jako řád. Čím je řád dokonalejší a logičtější, tím je velkolepější, ale také umělejší, a tím méně tedy může existovat ve skutečnosti. Proto nejvyšší potěchu skýtá možnost právo studovat a promýšlet, a nejsmutnější, ne-li nejtrapnější úděl přináší nutnost aplikovat je. Užívání práva vede buď k cynismu, anebo k blouznění. Příklady prvního nalézáme všude kolem sebe a druhého – stačí si vzpomenout na Kafku, o němž mnozí ani nevědí, že byl pražský právník.

Nevěděl jsem, o kom mluví, a styděl jsem se zeptat.

Hltával jsem každé jeho slovo, byl jsem vděčný, že ke mně shlédl a pokoušel se mě osvětit. Teprve po letech mě napadlo, že to, co mi přednášel při našich setkáních, byla ze všeho nejvíc umná a také smutná sebeobhajoba vlastního pádu.

5

Matka i bratr mě vyprovodili na nádraží. Maminka prosila, abych otci vyřídil, budu-li s ním vůbec mluvit, že na něho stále myslí, ale

že není v takovém stavu, aby mohla podniknout tu dalekou cestu. Bojí se také rozčilení, které by ji mohlo zabít. Navíc nemáme peníze na tolik jízdenek. Ale teď už se stejně brzy všichni sejdem, vždyť advokát psal, že otce můžeme čekat doma hned, jak proces skončí. Bratr mi dal sošku, kterou sám zhotovil. Byla z drátů, šroubů a barevných plechů. Nepředpokládal jsem, že by si něco takového směl vzít otec do cely, pokud ho odsoudí. Pokud ho propustí, nemělo by smysl tahat sošku na druhý konec republiky, ale vzal jsem ji, abych udělal bratrovi radost. Také jsem vzal kilo pomerančů od strýce Gustava a bábovku a jablkový závin od maminky.

Staré pevnostní město leželo v rovině na řece Moravě. Počínal podzim, kráčet jsem svobodně po hrbolatém dláždění, v parku na úhledných záhonech kvetly begonie a jiriny a na lavičce seděly dvě staré ženy v krojích. Advokát měl tvář dobrosrdečného myšáka Mickeyho. Pozval mě do místní kavárny a opakoval tu radostnou zprávu, kterou oznámil už v dopise, že prokurátor otce žaluje jen podle stopětatřicítky, a to – mně to nemusí vysvětlovat – v podstatě znamená propuštění. Horní hranice možného trestu činí třicet šest měsíců, z nichž už má otec odbyto dvacet dva ve vyšetřovací vazbě, ale soud by neměl o mnoho překročit polovinu sazby. O to chce bojovat, vždyť otec dosud nebyl trestaný, naopak může ve svůj prospěch uvést odbojovou činnost. Obhájce se každou chvíli ohlížel k sousednímu stolku, kde dosud nikdo neseděl. Přesto ztišil hlas, takže jsem ho sotva slyšel. Stěžoval si. Má to tady těžké, někdy i dvacet případů do měsíce, otcův případ dostal teprve před týdnem, devět set stran spisu! Ale můžeme mluvit o štěstí, že se doba natolik změnila. Není to tak dávno, co se za takovéhle věci dávalo deset i patnáct let. Co myslí těmi věcmi? Usmál se mé otázkou.

Řekl jsem, že otce znám a nedovedu si představit, že by neplnil nějaké povinnosti, natož že by je neplnil úmyslně, že otec je vzácný člověk a nikdo si nedovede představit, jak měl rád svoji práci a kolik času obětoval... Uvědomil jsem si, že má slova jsou plochá a můj

obraz plytký; hodil by se na kohokoliv. Tu se obhájce znovu rozhlédl a naklonil se ke mně tak, že se bezmála ústy dotýkal mé tváře, a řekl šeptem: Ale pane kolego, vy přece víte, že na tomhle všem nezáleží. Jakápak vina nebo nevina v dnešní době!

Příštího dne jsem vstal o páté hodině ráno, vyklouzl z hotelu a vydal se k věznici. Ulice byly prázdné. Za vysokou zdí čněla šedivá, žalobná stěna žaláře. Stejně jsem neměl ponětí, které okno patří tatínkově cele, ani na tom nezáleželo. Všechna okna mohla vést do jeho cely. Najednou na mě dolehla absurdita toho, že otec je tam uvnitř. Naslouchal jsem bedlivě, neuslyším-li odtud nějaké zvuky, ale okna byla příliš vzdálená, než aby ke mně mohl dolehnout jakýkoliv zvuk.

Vstoupil jsem do síně, když byla ještě prázdná, a posadil se do poslední lavice. Pak mě napadlo, že bych měl raději vyhledat obhájce a ještě jednou s ním promluvit, požádat ho, aby učinil, co je v jeho moci. Ale co bylo v jeho moci? Spíš by mělo smysl zajít za soudcem anebo za prokurátorem, anebo kdo vlastně rozhoduje o skutečné výši trestu. Vtom z chodby vstoupilo několik neznámých lidí, kteří se posadili do lavice přede mnou, a hned nato jsem spatřil tatínka. Vcházel do dveří doprovázen stráží. Zvedl jsem trochu ruku na pozdrav a díval se na tatínkovu pobledlou tvář. Připadal mi neuvěřitelně malý a drobný, skoro se ztrácel ve svém svátečním obleku z černé látky s bleděmodrým proužkem. Také mi pokynul, jenom hlavou, tak, jako když odjížděl, a usmál se. Strážný mu cosi řekl a otec přikývl a díval se teď na opačnou stranu, díval se do zdi, anebo přesněji díval se na podobiznu prezidenta, nesměl se dívat na syna, kterého neviděl dva roky. Ale já se na něho díval: ten drobný, vyhublý člověk s vysokým čelem a dosud hustými vlasy mě zplodil v okamžiku lásky, v okamžiku svobody a rozkoše počal můj život, a teď tu sedí jako lapené zvíře, po kolikáté ve svém životě, a proč? A já sedím několik kroků od něho a nesmím na něj promluvit, proč? Nepomohu mu, jaký to jsem syn?

Pak vstoupil soud a já konečně po tak dlouhé době mohl uslyšet tatínkův hlas. Prokurátor četl obvinění, seznam nesmyslných činů, které otec nespáchal. Nedokázal jsem plně vnímat, ačkoliv jsem se usilovně snažil soustředit se. Toto je tedy spravedlnost, musel jsem si opakovat, kdy jeden je chycen mezi dvěma ozbrojenci, nesmí otočit hlavou ke svému synovi, toto je spravedlnost, jeden je obžalovaný, proč, a jeden je soudce, proč, a jeden je hlídač, proč, když jejich úkoly by se mohly zaměnit, znovu rozdělit. Obžalovaný by byl soudce a soudce by byl jenom hlídač a hlídač by byl obžalován anebo hlídač by byl soudcem a obžalovaný hlídačem a žalován by byl soudce, tak by to jistě také šlo, tak se to jistě už mnohokráte přihodilo, a pořád je to spravedlnost. Snažil jsem se něco vyčíst ze soudcovy tváře. Vždyť si přece musí uvědomovat totéž, a na okamžik jsem uvěřil bláhové myšlence, že soudce musí pochopit otcovu bezúhonnost, stejně jako svou nepříslušnost vyslovit soud nad člověkem, který v životě tolik vytrpěl, tolik znal a tak usilovně se snažil vykonat něco pro dobro druhých. Ještě jednou jsem zaslechl otcův hlas, který řekl, že ne, necítí se vinen, a pak nás vykázali ze síně, když byli prohlásili, v rozporu s duchem zákona, celé líčení za neveřejné.

Odsoudili otce za to, že jakýsi obrovský stroj v Polsku neběžel, jak měl, což mohla, jak připustili i znalci, způsobit buď chyba v konstrukci, nebo při výrobě, nebo dokonce při montáži, také ho odsoudili za to, že uděloval své příkazy ústně, nikoliv písemně a tím prý znemožnil kontrolu své práce, a konečně za to, že nevěnoval dost pozornosti výchově mladých inženýrů. Odsoudili ho k dvaceti pěti měsícům vězení. Soudce přečetl rozsudek, jako by četl zprávu o stavu výroby bot nebo výkupu brambor, ani jednou nevzhlédl od svého papíru, nepohlédl ani na otce, ani do obecenstva, nezvýšil hlas, nepředstíral, že něco cítí anebo že si něco myslí. Proti rozsudku se lze odvolat, a to do osmi dní od doručení opisu rozsudku.

Setkání nám povolili ještě téhož odpoledne.

Vpustili mě dovnitř branou, která se za mnou sama zavřela, vedli mě po nádvoří a pak ještě šerými chodbami věznice. Svíral jsem křevčovitě tašku s bratrovou soškou, pomeranči, závinem a bábovkou (ještě jsem v automatu přikoupil čerstvý řízek a kus trvanlivého salámu). Zavedli mě do hovorny, která se okázale a marně snažila předstírat civilní podobu. Usedl jsem, vyndal sošku a balíček s jídlem. Uvědomoval jsem si, jak do mě vstupuje naprostá prázdnota, nepřítomnost všeho, dokonce i bolesti, pláče a jakékoliv myšlenky. Schoval jsem opět sošku, vstal jsem, ale pak mě napadlo, že se to nesmí, a opět jsem usedl. Konečně vstoupil tatínek.

Posadili ho naproti mně, tatínek se trochu rozpačitě usmíval a řekl, že je rád, že mě vidí, a náhle se mu roztrásl hlas a já viděl, jak mu ohryzek na krku poskočil. Zeptal se, co je s maminkou, proč nepřijela.

Čekali jsme, že už ho propustí, nenadáli jsme se těch tří měsíců navíc. A začal jsem rychle vyprávět, líčil jsem bezmála s nadšením náš život v hojnosti menzovních buchet a polívek a mluvil jsem o svém studiu a o tom, že na Vánoce budeme všichni dohromady a že Hanuš vyrobil novou polici na knihy nad jeho stůl, a otec se uklidnil. Jeho vyhublá tvář mi připadala mladá, skoro chlapecká, malý skautík si staví stan na šedivé fotografii v rodinném albu a netuší nic o tom, co ho v životě čeká. Tytéž oči, tentýž člověk.

Zeptal se mě, jestli už mám děvče a jak se učí Hanuš, náš čas se blížil ke konci, strážce pohlédl na hodinky, řekl, že ještě pět minut, pak vstal a poodešel o několik kroků a vyhlédl z okna. Byl to téměř okázalý pokyn. Otec se ke mně naklonil a řekl mi rychle: „Adame, je to všechno lež a podvod. Lež a podvod.“ Strážce u okna se otočil.

Tak tedy znělo otcovo poselství, jeho nejdůležitější vzkaz, trest mnohaměsíčního poznávání, celého života v jediné větě a vlastně v jediném slůvku: Lež.

Večer, když jsem ujížděl k domovu, sám v kupé, a za okny viděl krajinu pohlcující déšť jisker, uvědomil jsem si, že tatínek právě

usíná v tom cizím městě, v domě podobném hrobce se zamřížovanými okny, a uvědomil jsem si krajinu podobnou hrobce pohlující tichounce tisíce svých dětí, čekající na nevinná těla, krajinu plnou hrobek, plnou nenávistných svědků, krajinu, do níž mohu být kdykoliv vyveden i já, ruce nad hlavou, pistoli v týlu, pistoli namířenou proti čelu, už štěkají výstřely, už je ani neslyším, má krev teče, přibíhají psi, lopatky bijí o kameny, výstřely, pohřební vozy, z nichž studeně a strnule ční napřažené paže a vyvrácené hlavy, průvod vozů táhne světem, má říše svobody, mé jatky, můj vzorný stát, můj tábor, má věznice, moje hrobka, má mrtvá krajina zalitá měsíčním světlem.

A když jsem konečně usínal, ukolébán jednotvárným drnčením kovu o kov, náhle mě naplnilo vědomí, že to musím změnit.

Kapitola šestá

1

Byl doma sám s dětmi. Alena měla večírek s bývalými spolužačkami, rozhodla se na poslední chvíli, že tam půjde. Nevadilo mu, že se žena vrátí pozdě, byl spíše rád, nepřipomínala mu aspoň jeho lež a on mohl bez nesnází odkládat chvíli, kdy jí poví o té druhé, mohl v sobě dokonce živit naději, že tu chvíli odloží na neurčito, ta druhá odpadne od jeho života rychleji, než se v něm stačí něco nenapravitelně změnit.

Oloupal brambory, polil je máslem a přidal kousek tvarohu. Dcera omývala v dřezu salát. Martin už seděl za svým talířem a mlátil vidličkou do stolu.

„Kdy přijde máma?“ ozvala se Manda.

„Asi pozdě.“

„Máma je teď pořád pryč.“

„Třeba se šla podívat za panem Honzou,“ ozval se Martin s plnou pusou.

„Seš pitomej, co by tam dělala?“

„Přece se o něj musí starrat, když si zlomil nohu.“

„Proč by musela? Tati, že nemusí.“

„Ne, samozřejmě že nemusí.“ Neřekl zatím své ženě nic, ale musela něco vytušit, chovala se k němu jakoby ostražitě, někdy mu připadalo, že se už chystá zeptat, snad se předem lekala toho, co by mohla uslyšet, k otázce se neodhodlala. Když se ji pokusil obejmout, vycítila zřejmě jeho cizotu, která se jen tvářila jako blízkost, a zůstávala taky cizí.

Snažil se k zamlčované zradě aspoň nepřidávat další, té druhé se vyhýbal – jen jednou ji pozval na oběd.

Potom ona odjela na dva týdny ven a jemu připadalo, že tím se už vzdálila z jeho života, zapomene na ni, jako se zapomíná na zneklidňující sen.

Dcera se odebrala do postele sama, Martina musel umýt. „My s mámou před spaním zpíváme,“ snažil se ho syn ovlivnit.

„Se mnou zpívat nemůžeš, ledaže bys zpíval sám.“

„Tak nám něco povídej!“ Ležel ve své kovové postýlce, která mu už začínala být krátká. Mezi bíle natřenými tyčkami prostrčil nohy a komíhal jimi. „Povídej nám třeba, cos dneska dělal.“

„Nic zvláštního.“ Včera večer se měla vrátit, a on dnes celý den myslel na to, že by jí mohl, že by jí měl zavolat. „Paní Alice mi vyprávěla o nějakých chlapících, kteří na sídlišti kradli fiátky,“ vzpomněl si. „Byli čtyři a měli dokonale zařízenou dílnu...“

„Tati, ty seš smutnej?“ přerušila ho dcera.

„Proč myslíš?“

„Já nevím. Nemusíš nám to vyprávět, jestli máš moc práce.“

„Nedělej si starosti!“ Pokračoval v příběhu a snažil se ho dovyprávět co nejsoustřeději.

„Tati, já ti ukážu, co jsem namalovala, jo?“ Vstala a bosa doběhla ke stolku. Chvilí štrachala v zásuvce, pak vytáhla z desek pomalovanou čtvrtku. V tmavomodrém poli na ní tančilo sedm pestrobarevných koníků. Jejich pohyb i barevnost vyjadřovaly radost, snad i něhu.

„To se ti opravdu podařilo.“

„Můžeš si ho vzít, jestli se ti líbí.“

„Děkuju. Dám si ho v kanceláři pod sklo.“ Pohládl ji po vlasech, také syna pohládl a odešel do svého pokoje.

Udělal dobře, že té druhé nezavolal. Měl rád svůj domov – nebylo by nic snazšího než rozbít jeho křehkou stavbu. Doufal, že ji zatím neohrozil.

Před půlnocí rozestlal obě postele. Na postel své ženy položil lístek:

Děti jsou v pořádku. Doufám, že ty taky. Dobře spi!

Vzbudil se ještě za tmy. Nemusel se dívat na hodinky. Dovedl přesně odhadnout čas v kteroukoliv dobu. Byly tři hodiny ráno. Uvědomil si, že je dosud v pokoji sám. Sáhł pro jistotu na sousední lůžko, ale bylo prázdné a chladné. Na polštáři nahmatal svůj lístek. Nepolekal se, spíš ho to překvapilo. Vstal a prošel celým bytem. V kuchyni vypil sklenici vody, a když se vracel do pokoje, zaslechl ze schodiště povědomé kroky. Kroky se zastavily přede dveřmi. Tušil, jak zoufale a unaveně hrabe v kabelce, potom konečně klíč zašátral v zámku a dveře se pomalu otevíraly.

Rozsvítila světlo, spatřila ho těsně před sebou a vykřikla, jako by zahlédla zjevení.

„Co je?“ zeptal se. „Co se ti stalo?“

Přistoupila k němu, položila mu hlavu na rameno a rozvzlykala se.

„Stalo se něco?“

„Tys nespál? Tys čekal celou tu dobu? Já tě mám ráda, Adame. Mám tě ráda,“ opakovala. „Kolik je hodin?“

„Dost,“ řekl. „Tos byla celou dobu tam?“

„Ne, já tam vůbec nebyla. Já ti lhala, Adame.“

„A kde jsi byla?“

„S Honzou,“ řekla. „Byla jsem u něho, ale už naposledy. Už jsme to skončili, Adame. Už se s ním nikdy nevidím.“

„Co jste skončili?“

„Přece nezůstaneme tady.“

Odešli do kuchyně: on v pyžamu, ona ve večerních šatech z tmavohnědého hedvábí. Oči měla zarudlé. Buď od kouře, anebo od pláče.

„Adame,“ odhodlala se, „už jsem ti to chtěla dávno povědět, ale vždycky do toho něco přišlo.“

„Počkej ještě!“ Odešel do koupelny. Koupací plášť ani župan nikdy nevlastnil. Oblékl si tedy svetr a kalhoty.

„Ty ses oblékl?“

„Neměl jsem?“

„Jak chceš. To přece není důležité. Adame, já ti byla nevěrná.“

„Dneska v noci?“

„Ale ne,“ řekla téměř zlostně. „Vlastně taky,“ opravila se, „ale to nemyslím. Dneska to bylo naposledy. Už jsme se rozešli. Adame, mě to mrzí, já to nikdy nechtěla, chtěla jsem mu jen pomoci. Ale už jsme se rozešli. Úplně jsme se rozešli, už se nikdy nevidíme.“

„S tím studentem?“

„Adame, já tě mám ráda. Proto jsem se s ním rozešla. Plakal, když jsem mu to řekla, ale já už bych nedokázala takhle dál žít.“

Najednou mu vytanula ta chvíle, jak přichází po peronu provázena dvěma mladíky a bosonohou dívkou. Ještě ho vezl až někam do Veleslavína. „Už tehdy, když jsi přijela z Bratislavy?“ zeptal se.

Přikývla. „Zlobíš se na mě? Já to tak nemyslela. Bylo mi ho jen líto. Chtěla jsem mu pomoci, aby nebyl tak nešťastný. Ale tebe mám ráda. Proto jsem ti nic neříkala, abych tě netrápila. Myslela jsem, že to hned skončí. Máš mě taky rád?“

Nevěděl, jestli svou ženu miluje. Za dlouhou dobu, co žili spolu, si na ni zvykl, ale zato ztratil jistotu o svých vlastních citech k ní. Jedno však na ní obdivoval: její dětskou čistotu, neschopnost klamat.

„Proč mlčíš, Adame?“ ozvala se. „Ty se na mě zlobíš? Tys přece taky chodil s Magdalénou, a jak se všechny jmenovaly. Řekni přece něco! Já ti nechtěla ublížit. Ty mi nevěříš? Ty už mi nebudeš nikdy věřit?“ Z očí jí opět tekly slzy.

Tak to na světě chodí. Byl směšný, když věřil, že jeho žena se tak naprosto liší od ostatních lidí. Dal se do smíchu.

Dívala se na něho užasle: „Ty se směješ?“

„Promiň,“ řekl. „Připadlo mi to směšné.“

„Co ti připadlo směšné?“

„Nevím. Všechno. Že jsem celou dobu ani jednou nepomyslel na to, že máš milence.“

„Už nemám,“ opravila ho. „Ty se zlobíš? Zlobíš se na mě?“

„Ne. To se přece nedá vyjádřit tím slovem: zlobit se.“ Potom řekl: „Taky jsem ti byl nevěrný.“

Vzhledla k němu s úžasem. „To není pravda! To říkáš, jen aby ses mi pomstil. Není hezké, že mi říkáš takové věci, když to není pravda.“

„Nechci se ti mstít.“

„A kdo to je?“

„Na tom nezáleží!“

„Tak vidíš, ani mi nechceš říct, kdo to je. Vymýšlíš si ji, aby ses mi pomstil.“

„Nikdy jsem se nechtěl nikomu mstít.“

„Já ti nevěřím,“ brada se jí začínala třást. „Přece bys mi nemohl tak lhát. Přece by ses o ní aspoň zmínil!“ Pak se zeptala: „Už to děláš dlouho?“

„Ne. Byl jsem s ní jen jednou... A až po tobě.“

„A jak mám vědět, že teď mluvíš pravdu? Jestlis mi lhal předtím, jak mám vědět, že teď nelžeš?“

Pokrčil rameny. „Nikdy o nikom si nemůžeš být jistá, že to, co ti říká, je pravda. O tom já něco vím!“

„Adame,“ ozvala se, „řekni mi, že to není pravda. Vymyslel sis to všechno, aby ses mi pomstil. Protože ti bylo líto, jak jsem se zachovala.“

„Ne, nevymyslel jsem si nic!“

„Povíš mi, jak se jmenuje?“

Chvilí váhal. „Ne, to ne!“

„To bych od tebe nikdy nečekala, že se zachováš tak – podle, Adame. Panebože, jak je to všechno odporné. Co teď budeme dělat?“

„Nevím.“ Pak řekl: „Půjdeme spát.“

2

Ráno odvezl ženu do práce.

„Budeš mi volat?“ zeptala se, když vystupovala.

Byla bledá a oči měla zanícené.

„Jistě. Proč bych ti nezavolał?“

Zaparkoval v uličce vedle své bývalé fakulty. Měl by také jít do práce, ale dnes mu bylo úplně jedno, jestli mu někdo vytkne, že se opozdil.

Sestoupil po schodech k řece. Na liduprázdné navigaci se válely obrovské roury betonového potrubí a kvádry panelů. Vyšplhal na jednu z rour a opřel se o kamennou stěnu nábreží. Protější stráň, určenou kdysi, aby se stala podnožím tyranovy sochy, teď oblévalo slunce. Po hladině řeky se zvolna sunul parníček, který za sebou vlekl několik spřáhnutých lodí plných písku. Pod jeho nohama se hnala voda zkalená vzdálenou průtrží a nedaleko břehu spatřil plavat větev. Sledoval ji, jak se vynořuje a opět ponořuje pod hladinu, a potom čekal, co dalšího voda přinese. Už dlouho nestál u řeky a nepozoroval vodu, jak plyne.

Kdysi tu chodíval s kolegy. O čemsi mluvili, ale nepamatoval si z toho ani jedinou větu. Jako by tu chodil docela jiný člověk – jen s jeho jménem.

Bude tu tak stát za dvacet let a nebude vědět nic o své dnešní ženě, nebude vědět nic ani o té noci, zapomene na věty, které pronesli, zůstane mu jen nejasná vzpomínka, že řešili problém – jaký problém to vlastně řešili?

Do kanceláře přišel pozdě, ale nikdo mu nevěnoval pozornost. Magdaléna mu psala:

Milý Adame,

Musím Ti sdělit, jak dopadla věc s Jaroslavem. Odkládala jsem to, neboť mi činí potíže napsat Ti dopis. Musela jsem se na to napít. Tak tedy piju víno (po tom všem si dopřávám jen gamzu) a oznamuju Ti, že všechno dopadlo dobře. Co slíbili, to splnili, nepodvedli mě. Jsem kvůli tomu šťastná a jsem Ti vděčná. Teď bych vlastně měla skončit. Ale připadá mi, že by se Tě třeba dotklo, jak jsem Tě odbyla několika řádky.

O čem Ti mám tedy psát? Že moje dcera Tereza hraje pěkně na klavír? Že jsem četla román od Greena? Ale proč, když jsem Ti třináct let nenapsala o ničem, co jsem četla? Tak Ti radši ještě jednou poděkuju. Víím, že takové činy odporují Tvému přesvědčení, a dokonce vzhledem k Tvému povolání Tě ohrožují ještě víc než někoho jiného.

Zmačkal dopis a hodil jej nedočtený do koše. Je možné, že píše podobné nesmysly v dopise? Opije se, žvaní a dostane sebe i jiné do maléru.

Měl by něco dělat, i když nemá na práci ani pomyšlení. Zvedl telefon a ověřil si, že na zítřek jsou pozváni oba soudci z lidu v případě Kozlíkově. Připomenout si Kozlíkův případ rozhodně nebyl nejlepší způsob, jak si zlepšit náladu. (Naštěstí zbývají ještě tři týdny do procesu, na dřívější termín se mu nepodařilo získat dva dny po sobě jednacích dní.) Soudce z lidu si vybíral tentokrát s obzvláštní pečlivostí; v systému, který právo rozhodovat nahradil ve většině případů jen právem zúčastňovat se a pod pojmem účasti rozuměl přitakávání, se nevyplácí podceňovat formality. Sestavil dvojici z magistry Pleskotové a zámečníka Kouby. S paní magistrkou zasedal často, považoval ji za moudrou a citlivou bytost. I když s ní o tom nikdy přímo nehovořil, předpokládal, že by se jen těžko odhodlávala poslat kohokoliv na smrt. Kromě toho pracovala blízko místa, kde k vraždě došlo. Zdálo se mu užitečné vědět, co si lidé v okolí o případu myslí.

Kouba byl původem dělník, nyní funkcionář. Spolehlivý funkcionář; v poslední době zasedal v komisích a prověřoval. Vynášel bez slitování rozsudky nikoliv nad zločinci, ale nad bezúhonnými a bezbrannými spoluobčany. Od podobných lidí by bylo lepší držet se co nejdál, jenže když už zůstal u soudu, jak se jim má vyhnout? Takový člen senátu aspoň politicky zaštití společný rozsudek. Pokud se ovšem nedovtipí, že tentokrát soud nepředstavuje autoritu,

jíž on vždycky přitakává. Pak se naopak začne proti navrhovanému rozsudku bouřit a rozhodování jenom ztíží.

Jenže musel to riskovat. Potřeboval v senátu aspoň jednoho *takového*.

Člověk se zaplétá s lidmi, jimž nedůvěřuje, jejichž názory a postoje považuje za scestné. Vede s nimi spor, jenže oni jsou vůči jeho slovům hluchí. Může se leda snažit je přechytračit, obměkčit anebo aspoň zmírnit jejich útočnost, ale oni nakonec stejně dosáhnou svého, protože jejich je království i moc i zákon. *Vrchnost žádného státu, ať je to sbor nebo jeden muž, občanským zákonům nepodléhá.* Thomas Hobbes.

Vytáhl z koše zmačkaný dopis:

... Možná že už něco takového Tvému přesvědčení neodporuje tolik. Třeba ses změnil. Řekla bych, že k lepšímu. Připadl jsi mi dospělejší anebo mužnější než tehdy v Díře. Tam ses občas choval jako kluk. Odpuť! Chtěl jsi být milován. Taky ses chtěl milovat, ale nechtěl jsi z toho pro sebe vyvodit žádnou odpovědnost anebo povinnost. Hlavně jsi necítil povinnost, anebo dokonce potřebu toho druhého vnímat a chápat. Nepostřehl jsi, že jiní lidé vyznávají jiné hodnoty než Ty, že jim může být odporné třeba pouhou prací se podílet na „budování“ (jak jste tomu říkali) společnosti, ve kterou Ty věříš. Věděl jsi, že jsem nešťastná v Díře. Ani Ty jsi tam nebyl šťastný, cítil ses ukřivděný a nevyužitý. Ale věděl jsi, že to pro Tebe brzy skončí – jen krátká, dočasná a hrdinská epizoda, na kterou budeš jednou docela rád vzpomínat. Nepostřehl jsi, že mě přinutili dělat něco jiného, než jsem si přála, mně vzali všechna práva. Nepostřehl jsi to, a proto jsi nikdy ani v nejmenším neusiloval mě odtamtud zachránit. Nemusel sis mě přece brát, když jsi mě k tomu dost nemiloval, ale mohl jsi mi pomoci. Anebo to aspoň zkusit. Proč Ti o tom vlastně píšu? Je už to všechno přece jedno. Ale tohle už

bych Ti nikdy nesdělila, kdybych Ti to nenapsala dneska. Když jsi odjel, připadala jsem si hrozně opuštěná. Několik dní jsem se přesvědčovala, že se opět objevíš, že nemůžeš takhle navždy zmizet. Přijedeš a odvezeš si mě odtamtud.

A teď Ti tedy povím, přece jen Ti povím, a jestli hned zalepím dopis a odešlu jej, Ty si to snad přečteš: rozjela jsem se za Tebou. Asi měsíc po tom, co jsi zmizel, protože jsem něco musela udělat a neměla jsme vůbec nikoho. Vzala jsem si dva dny volna a jela nočním rychlíkem. Nespala jsem celou cestu, myslela jsem na to, co Ti povím. Vystoupila jsem a podívala se, kdy mi jede nejbližší vlak zpátky. Dorazila jsem na Tvoje náměstí – bylo asi půl osmé ráno. Koukala jsem na ten dům, který jsi mi nikdy neukázal, na Tvůj domov, kam jsi mě nikdy nepozval, a trásla jsem se při představě, že najednou z toho domu vyjdeš anebo vyhlédneš z okna a uvidíš mě tam stát. Ale nevyhlédl jsi. Na zpáteční cestě jsem ve vlaku potkala Jaroslava. Byl o hodně starší než Ty a nelíbil se mi. Ale byla jsem v takové náladě, že jsem mu, docela cizímu, vyprávěla o tom, jak žiju, a on, docela cizí člověk, mi nabídl, že se pokusí mi nějak pomoci. A udělal to. Nikdy mi neřekl jak. Měl asi někde nějaké známé, byl ve stejné straně jako Ty. Přeložili mě na Moravu a nechali mě učit aspoň zpěv.

Nemysli si, že Ti chci něco vyčítat. Vím, že se přičilo Tvé povaze a Tvému přesvědčení někomu pomáhat. Nebylo to podle Tebe spravedlivé. Spravedlivé bylo, když všichni, kteří nadšeně nesouhlasili, trpěli zvlí. Možná že Ti křivdím. Jen se Ti nechtělo nic podnikat, měl jsi vždycky nechut' ke všemu, co Tě odvádělo od Tvé práce, od sebe sama...

Vzal dopis a začal jej trhat na kousíčky. Zbývalo mu sice ještě dočíst několik řádek, bude už muset žít bez toho, že by se dozvěděl, co na nich bylo.

Díval se na hromádku bílých útržků, pak je smetl do koše. Kdyby tak mohl udělat totéž s dnešním dnem, se svým předešlým životem, ukončit ho beze zbytku. Ukončit život beze zbytku znamená zemřít – může člověk jinak vykročit z vlastního života? Vytočil aspoň číslo a čekal, až ho spojí.

„Myslela jsem, že mi zavolaš dřív,“ řekla.

„Volám ti teď.“

„Mám na dneska pozvaný hosty. Ledaže bys k nám chtěl přijít jako host.“

„Ani snad ne. Zvlášť jestli je Oldřich doma.“

„Asi bude. Vy už nejste přátelé?“

„Mohli bychom spolu někam jet,“ přešel tu neomalenost. „Myslíš, že bys jela se mnou někam na víkend?“

„To bych musela projednat s Rumlem,“ řekla. „Anebo odvést Lidku ke kamarádce. A kam bysme jeli?“

„Ještě nevím. Je to tak důležité, kam?“

„To není,“ připustila. „Dobře. Já si to zkusím nějak zařídit.“

Musel ještě zavolat do knihovny ženě.

„Adame, já jsem ráda, že to seš ty. Před chvílí jsem ti zkoušela zavolat, ale měl jsi nějaký hovor.“

„Chtělaš něco?“

„Bylo mi strašně smutno. Připadám si tady tak opuštěná. Adame, nenechal jsi mě, abych ti to všechno vysvětlila. A tys mi taky nic nevysvětlil.“

„Ještě ti to vysvětlím. Až budeš míň unavená.“

„Musím na to všechno pořád myslet. Kdy budeš dneska hotov?“

„Pozdě.“

„Já na tebe počkám. Zastavíš se pro mě?“

„Asi se nezastavím. Myslím, že budu radši sám!“

„A to vůbec nepřijdeš domů?“

„Nevím. Asi přijdu. Někdy v noci.“

„Ale já s tebou chtěla mluvit!“

„Až někdy jindy. Ještě si všechno vysvětlíme.“

„Chtěla jsem taky od tebe slyšet to všechno... o tamté. Jestli s ní...
Adame, slyšíš mě?“

„Samozřejmě, proč bych tě neslyšel?“

„Tváříš se, jako bys mě neslyšel.“

„Ne, já se nijak netvářím.“

„Právě, jak se můžeš tvářit nijak, když s tebou mluvím o takových věcech. A v noci ses smál.“

„Ted' už se nesměju.“

„Přijď brzy, Adame. Já s tebou chci mluvit. Já tě potřebuju.“

„Povíš mi to někdy jindy.“

„Já tě mám ráda, Adame, když nepřijdeš, ublížíš mi.“

3

Ve čtyři hodiny přišla Alice a potřebovala se zřejmě vymluvit ze svých dnešních případů. Vyprávěla mu tedy o manželských nevěrách, klamech a podlostech. Kupodivu vnímal, co mu vypráví, dokonce přitom pocítoval úlevu, jako by ho cizí trápení i cizí poklesky, jakkoli byly banální, vřazovaly do zástupů spřízněných a zároveň ho oddalovaly od jeho vlastních trápení i poklesků. Po půlhodině Alice odešla a on opět osaměl.

Děti už jsou nejspíš doma, i Alena. Čas od času, když se pohádali, zůstal schválně déle v práci, ani nezatelefonoval, trucoval. Při představě, že ho doma čekají, že se děti ptají, kde je a kdy přijde, že Alena už lituje toho, jak k němu byla nespravedlivá, cítil zadostiučinění. Ale to vše byla jen hra: hra na hádku, hra na uraženého. Měl svůj domov, své lidi, k nimž patřil. Čekali ho. Vědomí, že tomu už tak není a nejspíš už nikdy nebude, ho zaskočilo.

Venku drobně pršelo. Nebyl oblečen do deště – i počasí ho zaskočilo. Mohl by jít do kina anebo navštívit rodiče, nebyl u nich už

dlouho. Mohl se také vrátit domů. Do svého bytu, opravil se. Mohl si povídat s dětmi. Pokud by se dnešní večer dokázal bavit s dětmi.

Děti měl rád. Staral se o ně, hrával si s nimi, chodívali společně na dlouhé procházky a on jim přitom sděloval to málo, co věděl o stromech a o květinách a o ptácích, anebo pokračoval ve stále nastavované pohádce o ježkovi, který putoval do světa. Věnoval se jim jistě víc, než se jeho otec věnoval jemu, a radoval se z toho, že mají dětství lepší než on.

Zastavil se před hospodou. Chodil kolem ní téměř denně, ale ještě nikdy nevešel dovnitř. Ti, kteří si ve chvíli žalu spěchají zastřít rozum, mu připadali jako slaboši. Ale někam se před deštěm uchýlit musel.

Uvnitř bylo tak plno a vzezření lidí mu připadalo tak nepřátelské, že zůstal ve výčepu. Dal si malé pivo, ačkoliv pivo nepil rád. Neznal tu nikoho a nikdo neznal jeho, kdyby našel odvahu opít se, mohl by si ulehčit tím, že by převyprávěl svůj příběh některému z náhodných posluchačů. Jenže, jak se znal, neopil by se dostatečně a spíš by byl nucen vyslechnout zprávu o nějakých cizích útrapách. Dal si ještě sklenku koňaku a zaplatil.

Telefonní budka na konci ulice byla prázdná a přístroj kupodivu fungoval.

„Tady Ruml,“ poznal známý hlas. Oddálil sluchátko, v němž se ten druhý dosud dožadoval jeho odpovědi. Teprve, když zavěsil, znovu přiblížil sluchátko a sdělil do něho: „Pane doktore, jeden z vašich přátel vám chodí za ženou. Chcete znát jeho popis?“ Polekal se, rychle se ohlédl, ale před budkou nestál nikdo.

Vrátil se do hospody, u pultu vypil ještě jeden koňak a odjel za Matějem.

Přítel vypnul televizi. „Profesionální zatížení,“ řekl omlouvavě. „Koukám se, poslouchám ty nehoráznosti a ještě si je zopakuju v tisku. Zajímá mě, jak to dělají.“

V místnosti byly jen knihy a obrazy, psací stůl, židle za ním a křeslo pod oknem. Posadil se do něho a díval se, jak se za vlhkou střešou protějščího činžáku začíná stmívat.

„Taky se vymlouvám sám před sebou,“ přiznal se Matěj. „Vždycky jsem si představoval, co bych všechno napsal, kdybych měl aspoň trochu volna, teď se vrátím z maringotky a mám ho spoustu, ale psát se mi nechce – nemám pro koho. Anebo se zase jen vymlouvám, abych si nemusel přiznat, že nemám, co bych napsal. To mi dřív nepřišlo, nestačil jsem si uvědomit v tom spěchu, že mám v hlavě prázdno. Ale teď mi vybývá dost času, abych zvážil, co podstatného můžu lidem povědět. Nebudu přece jen přidávat zbytečné řeči k hromadě svinstva, co nás brzo zavalí.“

Naposledy tady seděl s Alenou. Měla Matěje ráda, anebo to aspoň vždycky tvrdila. Totéž ovšem tvrdila i jemu. Jenom v Matějově případě neměla, proč by lhala, lží by si neopatřila žádný prospěch.

„Mohl bych se samozřejmě utěšit tím, že bych lidem neotravoval duše jako oni, ale takhle už jsem se utěšoval dost dlouho: že by se našli horší než já. Před dvěma dny, představ si, přijel za mnou až do maringotky jeden Němec, moc milej kolega. Litoval mě, chtěl, abych mu pověděl do mikrofonu něco o tom, jak to stojí se mnou a se světem. Nemoh pochopit, že nemám v hlavě žádné velké myšlenky, které bych mu sdělil,“ zarazil se. „Tobě se něco stalo, Adame? Nějaké nepříjemnosti u soudu?“

„Ne, tam zatím ne.“

„Počkej chvíli!“

Osaměl. Pootevřenými dveřmi zahlédl rozlehlé pole, jehož hněd' byla smutně podzimní, stejně, jako šedivé nebe nad ním. Ve středu pole se tyčil holý a osamělý strom. Na jedné z větví visel kus provazu.

Matěj se vrátil s lahví a se skleničkami.

Na vršek stromu se teď snesla vrána. Anebo to byl havran? Nevyznal se příliš v ptácích ani v květinách, nikdy nedohnal těch pět

let, kdy mu nedovolili vstoupit ani do školní třídy, ani do lesa. Aspoň pokud se týká květin a ptáků, mezeru ve znalostech nikdy nezaplnil. A v ostatních oblastech? Vždycky si myslel, že to, co se mu nedostávalo na znalostech, nahradila ojedinělá životní zkušenost. Jenže co mu ta zkušenost sdělovala? Že člověk může žít i v podmínkách, které jsou nedůstojné, zbaven všech práv, že musí žít, aby nějak přečkal bezútěšnou současnost, aby se dožil osvobození. Matěj naplnil skleničky.

Adam vypil svoji a řekl: „Asi jsem se zamiloval.“

„Alena to ví?“

„Řekl jsem jí to.“

„Vyhnila tě?“

„Ne, to ne.“

„Tak proč se tváříš jako leklá ryba?“

Pokrčil rameny.

„Když už se člověku něco takového přihodí, má se z toho aspoň radovat.“

„Raduju se, jak umím.“

„V tom seš opravdu skvělý. Vzpomínáš si na náš první večer u Magdalény? My zpívali, ty ses tvářil, jako bys nás zrovna odsuzoval na doživotí.“

Nedovedl se radovat. Nedovedl být také něžný, nejvýš projevít starostlivost. Alena toužila po něze. Snad ten student, který nejspíš nic kloudného neuměl, svedl být něžný. Narůstala v něm neurčitá lítost. Jeho žena v jakýchsi už pozapomenutých zelených šatech na venkovském dvorku věšela pleny a neviděla ho, jak přichází. U nohou se jí batolilo dítě; a on užasl nad divem, že je to jeho vlastní dcera. A padal sníh, její kožíšek zbělal, i na vlasech, které vykukovaly zpod čepice, jí ulpěly vločky. Opřela se o kmen stromu, on ji líbal, rty měla chladné, i tváře – trásla se celá. Ty máš takové teplé ruce, jsi celý teplý, jsi můj oheň. Jsi moje slunce. Na pěšině v louce zpívala, za vzdálený hřeben zapadalo právě slunce. To se mi líbí, jak zpíváš. Já si zpívám, protože jsem s tebou šťastná.

To jsem si vždycky přál, aby byl se mnou někdo šťastný.

„Je pěkná?“ zajímal se Matěj.

Přikývl. „To mám v sobě od malička: pocit, že člověku není vše dovoleno. Tam, jak jsem musel žít, těm nad námi bylo všechno dovoleno, a přece pro nás nebyli ani lidi.“

„Ale to snad bylo něco jiného!“

„Možná to už ve mně vězelo dřív. Moje matka je bolestná bytost, nepamatuju, že by se z něčeho radovala, spíš žila neustále v úzkosti z toho, co může přinést život.“ Začínal žvanit, ale nedokázal se zarazit. „Když jsem byl u tebe v maringotce, mluvil jsi o vnitřním hlase, který by měl člověk poslechnout. Já se snažím zachytit aspoň pár rozumných vět – ale marně. Nevím, jestli to dokážu. Zatím jsem jenom dokázal najít si milenkou, v tichu slyším leda její hlas.“

Vrána na vrcholku osamělého stromu roztahovala křídla a chystala se vzletnout. Pod stromem teď seděl šašek ve svém šatě v barvách starého španělského království, v jeho temných židovských očích rozeznal smutek. Venku už nepršelo, mezi plujícými oblaky prosvítal měsíc. „Připadá mi, že člověk nemá druhého opouštět,“ řekl, „ještě k tomu všemu, co už je. Ale nepoznám, jestli mi to říká hlas, který je ve mně, anebo jestli mluví zvenku.“

„To si myslím taky,“ souhlasil jeho přítel. „Jen nevím, kdy člověk toho druhého opouští. Ale nemusí to být až ve chvíli, kdy se odstěhuje.“

„Ano, to vím. Ale ona, ona...“ Cítil, jak se v něm zvedá chladná vlna, stoupá mu od nohou až po konečky vlasů. „Připadala mi vždycky taková dětská..., taková čistá...“ Postavil skleničku na stůl tak prudce, že se převrhla, skutálela se k okraji a dopadla na zem. Musel vstát, aby ji mohl zvednout. Hlava se mu točila a čelo ho stále záblo, byl nejvyšší čas, aby odešel.

Na to, aby navštívil rodiče, bylo už pozdě. Neměl kam jít, mohl jen bloumat po ulicích. Jako Karel Kozlík, vzpomněl si, naštěstí jsem zatím nikoho nezabil. A také počasí se zdá příhodnější, vítr

téměř vlahý. Vnímal, jak se mu pod jeho dotyky rozjasňuje hlava, jak chladná vlna v jeho těle opadáva.

Proč by člověk musel někam mířit, vždycky někam anebo k někomu spěchat? Už dlouho nebyl jen sám se sebou, jak by pak mohl zaslechnout vlastní hlas, i kdyby k němu promlouval?

Příliš se poddává steskům – i v tom se podobá matce. Ta si celý život stýskala, místo aby žila. Otec se aspoň radoval ze své práce a v neděli u oběda vykládal příběhy a smál se jim, také bratr Hanuš se rád smál. Napil se, jezdil na lyžích, hrál kulečnick, ping-pong a s ním tenis. Také dbal na svůj zevnějšek, měl spoustu děvčat, na válku zapomněl. Anebo to jen předstíral? Rozhodně měl šťastnější povahu, počítal si něco o svých krystalech, po světě se pohyboval volněji a žil lehkomyšlně bez pocitu zodpovědnosti za osudy lidstva. Kdysi spolu jezdili na kolech, aby sháněli příležitostné výdělky; zastesklo se mu po těch tíživých časech. Samozřejmě ne po jejich tíze, jen po pocitu volnosti. Kupodivu ji pociťoval i za obecně panující nesvobody. Nic nebývá tak odvislé od stavu vlastní duše jako právě pocit svobody.

Dorazil k boku Kinského zahrady. Na lavičkách seděli milenci a objímali se. Také on měl milenku. Může ji sem pozvat a objímat se s ní na lavičce.

Neměl by na ni myslet, spíš si užívat toho, že tu je sám; našel si prázdnou lavičku s výhledem na město. Vzdálená světla se mu míhala a rozpíjela se ve tmě. Mohl by také zavolat bratrovi. Dneska jsem to já, představ si, kdo se opil. Co bys tomu řekl, kdybychom teď všeho nechali, všeho a všech, sedli na kola a jeli kamkoliv, práce by se někde našla, i když možná hůř než tehdy, kdopak by o nás stál? Neboj se, nebudu žvanit, naopak budu úplně věčný. Vidím teď ostře, nejen tu povznášející siluetu našeho rodného města, ale i tu hranici, před níž ty váháš, i když ji nedovedu vymezit – nemám tvoje matematické schopnosti ani znalosti, i když si pamatuju, to mi otec vtloukl do hlavy, že každá poslušnost má nejvýš jednu limitu. Nesměj se mým chatrným znalostem, nevidím zrovna nic

potěšitelného před sebou kromě toho, že bychom si sedli na kola a jeli kamkoliv s nadějí, že najdeme oheň, tam si sedneme s cikány, kteří budou zpívat. Jsou chvíle, neodhadneš, kdy přijdou: žena tě zradí anebo úplně opustí, v Boha se neodvažuješ věřit, a v co jsi věřil, tě zklamalo, na věcech ti tak moc nezáleží, co ti zbude? Samozřejmě, práce, člověk má něco vykonat, něco odevzdat, aby si mohl tvrdit, že tu nepobýval nadarmo, že po sobě zanechal nějaké vinutí, odkryl neznámé vlnění v krystalu anebo aspoň chvění v sobě, že i když Bůh se vzdálil a lidi tě opustili, zůstane něco, co přetrvá. Ale co když se přihodí, že právě ve chvíli, kdy se tvá práce stane pro tebe otázkou života, se objeví nějaký pravomocemi obdařený tupec, kterého znáš anebo kterého jsi v životě neviděl, a vysloví své: ne! Připouštím, že nic z toho nemusí být podstatné. Stýská se ti po lesích anebo po siluetě rodného města, po lidech, které bys chtěl potkat, ale tam nemůžeš, rozumím ti, ačkoliv jsem zrovna smutný a mám pocit, že mi nezůstalo nic než právě jen naděje: že se třeba něčeho doberu o tom podivném puzení ke spravedlnosti, v tom právě tkví nesmyslnost každé hranice, každého vymezení, že všechno je úplně nepodstatné ve srovnání s nějakým puzením, které vychází z duše a je tedy všem ostatním nepochopitelné. Třeba puzení sednout na kolo s někým, po kom toužíš, a jet cestou necestou, známou anebo neznámou, cestou, na jejímž konci nic není, anebo právě naopak je už na jejím začátku předznamenán konec, tedy to, co lidé obecně přijímají za pád, ale přesto musíš sednout a jet, není vyhnutí, v tom je tvá svoboda, tvoje možnost žít, sednout na kolo a jet kamkoliv, i když už kolo nevlastníš a ani cikáni asi nezpívají, poslouchají rádio.

4

Zastavil před chalupou, odemkl zámky, zapnul elektřinu. Uvnitř bylo vlhko a chladno. Obvykle sotva vstoupil, natáhl velké venkovské

hodiny se závažím, ale tentokráte to neudělal. Za dveřmi stály v řadě holínky. Jeho, Aleniny a Mandiny.

- (– Jé, táto, kam jedeš? –
- Spravovat na chalupu plot. –
- Já chci jet s tebou! –
- To nemůžeš, kdo by se tam o tebe staral? –
- Já se o sebe umím postarat sama. –
- Mám předtím ještě nějaké vyřizování. –
- To nevádí, já na tebe počkám v autě. –
- Nemůžeš čekat do noci v autě. –
- Já můžu v autě i usnout. –)

Na plotně zůstala do půli naplněná čajová konvice, vodu v ní potáhl rezavě mastný škraloup. Alena ji zase zapoměla vylít.

(– Adame, nejezdi. Mohli bychom jít všichni někam na procházku, už jsme tak dlouho nikde nebyli. –

- Já za to nemůžu, žes byla pořád někde pryč. –
- Byla jsem hloupá, mě to mrzí, Adame. Moc mě to mrzí. –
- Ale já teď nemám chuť na procházku. –
- Přece o tom musíme mluvit, nemůžeme to takhle nechat. –)

„Chceš se něčeho napít?“

„Vždyť už to víš.“ Stála uprostřed nízké světnice: vysoká, štíhlá, krásná a cizí. Objal ji. Přitiskla se k němu, ale políbit se nedala. „Slíbils mi nějaký pití!“

Našel v kredenci láhev rumu. Byla zaprášená, ani nevěděl, jak se tu vzala. Nalil dvě skleničky – sobě jen do poloviny.

„Nemáš zrovna nejlepší pití.“

„Jestli chceš, zajedu ještě něco koupit.“

„Proč bys někam jezdil?“ Zvedla láhev. „Hlavně že je plná.“ Posadila se ke stolu na místo, kde tehdy seděl ten student.

Otevřel almárku s jídlem. „Máš radši rýži nebo makarony?“

„Ty budeš vařit?“

„Něco přece sníme, než půjdeme spát.“

„Nejsem zvyklá, že by mi někdo vařil. Stačí mi kus chleba.“

Zapnul vaříč, postavil na něj hrnek s vodou. Na zdi proti němu visela kytice barevných slaměnek. Alena je každý rok pěstovala na záhonu pod oknem, potom květy sušila a nakonec rozvěšovala po domě.

Nedokázal se zbavit pocitu nepřístojnosti. Neměl ji brát sem – dům zněl blízkými hlasy a všechny křičely proti ní, i jeho vlastní hlas váhal, kam ji zařadit. Kdyby aspoň nebyla tak dokonale upravená: její umělá vůně a nalíčená tvář se nehodily do těchto prostor a ještě zvýrazňovaly její cizotu.

Rozlomil makarony na dvě poloviny a hodil je do vody. Za ním klapl zapalovač, a on ucítil cigaretový dým, tak nezvyklý v těchto místech. Otevřel almárku s kořením. Na skleničkách bylo velkým dětským písmem namalováno: MAJORÁNKA, PAPRYKA SUŠ., HOU-BY. Nabral hrst sušených hub a přidal je do hrnce. Nevšiml si toho, že by dcera omalovávala skleničky. Otevřel ještě konzervu s párky a nakrájel uzeninu na malé kousky.

Až dojedí, odvede tu druhou do vedlejší místnosti a uloží ji do Aleniny postele, tam se budou spolu milovat. Tak to chodí. Postel je věc, je jí lhostejné, kdo na ní leží.

„Jestli chceš, pomůžu ti. Anebo aspoň prostřu.“ Bez obtíží našla talíře i příbory. Ale její pohyby mu připadaly nepatřičné, byla tu cizí, její přítomností jako by se i on odcizoval sám sobě.

Jak se tu ocitl po jejím boku? Z lásky? Ze zoufalství? Protože musel nějak zaplnit čas, který by ho jinak hubil svou prázdnotou? Jedno samozřejmě nevyklučovalo druhé. A nejspíš to, co mu nyní připadá jako nepatřičné a cizí, mu bude za čas připadat patřičné, a dokonce všední. Vřadí tu druhou do svého života. Pokud vůbec po něčem takovém aspoň jeden z nich touží a odváží se toho.

„Máš tu svíčku?“ zeptala se. „Nelíbí se mi to světlo tady. Anebo to, co vidím v tom světle tady. Je tu pro mě moc cizích krámů.“

Našel v komoře dvě svíčky, dokonce i mosazný svícen.

Postavila svícen doprostřed stolu, druhou svíčku připevnila na prázdnou sklenici od marmelády, pak otočila vypínačem. „Není to takhle lepší?“ Stín její hlavy se roztáhl po stěně a připadal mu přízračný.

Rozdělil jídlo do talířů.

„To je krásné, když mi někdo přinese talíř s jídlem. Kde ses naučil vařit?“

Pokrčil rameny.

„Domas byl sám?“

„Ne, mám bratra.“

„Nikdy ses o něm nezmínil.“

„Je venku. Když se to stalo, sebral se a ujel.“

„To ty ses zrovna objevil. Proč ses vracel? Měl jsi tu nějakou holku?“

„Ne.“

„Anebo jsi utíkal od nějaký tam venku?“

„Tam přece se mnou byla Alena.“

„Vymlouváš se. O svých holkách ses mi taky nikdy ani nezmínil.“

„Nevím, co bych ti mohl povídat.“

„Na něco si snad vzpomeneš.“ Odsunula talíř. „Dobře jsi to uvařil.“ Vstala, vzala i jeho talíř a odnesla oba do dřezu. „Co dělá tvůj bratr?“

„Je matematik.“

„Škoda, myslela jsem, že aspoň on by mohl být rabín.“

„Není mi vůbec podobný.“

„Má malý nos?“

„Ano.“

„A modré oči?“

„Šedomodré.“

„A je moudrý?“

„Snad – jen trochu lehkomyslný.“

„To ty taky.“ Utřela si ruce, vrátila se ke stolu a dolila si skleničku. „Když sis třeba vybíral tu svou Alenu. Připadá mi jako kost

z mamuta. Ale možná že přesně takovou potřebuješ. Jiná by to s tebou nevydržela.“

„Myslíš, že jsem tak hrozný?“

„Koukáš se na každýho, jako bys už přemýšlel, z čeho bys ho měl nejdřív obžalovat. Asi bych tě dlouho nevydržela.“

„Říkáš lidem ráda nepříjemné věci.“

„Říkám, co mě napadne. Koukáš třeba, jak si nalejvám, a myslíš si: moc chlastá. Tohle není ženská pro mě. A když – tak jen na něco. Při tamtom to nevadí. Ale mlčíš, máš strach, že bych se mohla naštvat, a to by bylo blbý, když už sis mě sem dovez.“

Vzal skleničku, která stála před ní, a postavil ji na kredenc. „Už jsi spokojená?“

„Ano, miláčku, tak se mi líbíš. Když vidím, že ti na mně záleží. Ale tu skleničku mi zase dej. Nesnáším, když mě někdo omezuje.“ Natáhla se pro ni sama. „Já se neopiju. Tahle už bude poslední. A teď mi už konečně pověz něco o amerických holkách.“

„Nebude to o ničem, co by tě zajímalo.“

„Určitě to vydržím, mě zajímá, jaký jsou holky v Americe.“

„První Američanku jsem potkal v Anglii,“ vzpomněl si. „Bylo to na parníku, pluli jsme po jezeře Loch Ness.“

„Jak vypadala?“

„To už nedokážu popsat. Připadalo mi, že se podobá mé ženě. Měla světlé vlasy, a když jsem ji uviděl,“ přece si na něco vzpomněl, „byla v námořnickém tričku a šortkách. Nohy měla opálené jako ty.“

„Měla vlasy jako tvoje žena a nohy jako já. Musela vypadat jako pěkné parchant.“

„Jezdila se svým otcem po celém světě, vykládala mi o tom. Jednou prý chytli někde v Afghánistánu horského orla. Svázali mu nohy i křídla a vezli ho domů džípem. Ale orel se zbavil pout.“ Uvědomil si, že v jeho vyprávění ten příběh, který mu tehdy zněl pateticky a dojal ho, ztrácí jakýkoliv smysl. „Její otec řídil a ona pozorovala orla. Orel se osvobodil, ale neměl dost prostoru, aby zamával křídly.“

Anebo se bál, že by na sebe upoutal pozornost. Tvrdila, že roztáhl křídla a čekal. Až v jednu chvíli ho vítr nadzvedl.“

„A tys ji miloval?“ zeptala se netrpělivě.

„Na to mi nezbyl čas.“

„Určitě ses bál být nevěrnej svý ženě.“

„Připadá ti to jako moc velká hloupost?“

„Ne! Je to naopak krásný být svý ženě věrnej. Zvlášť když je tak skvělá, jako ta tvoje. Ona ti jistě byla taky vždycky věrná.“

Vstal.

„Nemusíš se urážet. Můžeš mi ještě vyprávět. Strašně ráda poslouchám, jak se lidi milují a jsou si věrní až za hrob.“

Zvedala se v něm zlost, ale nemělo smysl se přit. Anebo spíš neměl, co by jí namítl, co by hájil. Odešel do ložnice, našel ve skříni čisté povlaky. Pocit nepřístojnosti v něm trval. Dokonce pocit viny. Možná že to byla jen navyklá reakce jeho mysli na podněty, které si už jen namlouval. Jako když mrzák cítí bolest v noze, kterou mu dávno uřízli. Na kom se mohl proviňovat? Na svých dětech? Anebo na sobě? Čím se člověk nejvíc na sobě proviní? Když nežije podle potřeb své duše, nedovede sám sobě naslouchat. Odvykl sám sobě naslouchat už tak dávno, že svůj hlas by stěží dovedl rozeznat. Potřeboval by teď ticho. Ticho pouští, které kdysi poznal. Zatoužil ulehnout o samotě na horký kámen a hledět k nebi, které je tiché, lhostejné a nekonečné.

Zapnul ještě elektrická kamínka, usedl na rozestlané lůžko a naslouchal do sousední místnosti – neslyšel však nic. Jen nad hlavou: Prásk, prásk.

Stalo se ti něco?

Nic. Jsem pořád rozčílená kvůli tamtomu. Vyděsila jsem se, ale nedělej si starosti!

Pořád jen cizí hlasy.

Za chvíli ji sem přivede, přitiskne ji k sobě a bude naslouchat jí, bude toužit, aby zachytil její záupnění.

Neměl s ní jezdit sem, zní v něm příliš mnoho cizích hlasů, chce jen jeden z nich přehlušit jiným, chce se také k někomu přitisknout, aby nebyl sám. Je tohle láska?

Seděla u stolu tak, jak ji opustil, jen tekutiny v láhvi ubylo a v místnosti přibýlo tabákového kouře.

„Chtěls utýct?“ vzhledla k němu. „Vrátit se k tý své?“

„Připravoval jsem postele.“

„Pořád se vymlouváš. Přemýšlels. Strašně ses rozmýšlel, jak by ses měl zachovat, aby sis neuškodil. Ale mohls mě tu klidně nechat.“

„Co bys dělala?“

„Spala bych, pořád bych spala. Naspala bych si všechny ty roky, co musím v šest ráno vstávat. Taky bych si možná trochu kreslila. Viděla jsem tu nějaký náčrtník a tužky.“

„To patří Mandě. Můžeš si malovat, i když jsem neodjel.“

„Co si tady můžu malovat? Ledaže bych nakreslila, jak sedíš u stolu a piješ. Jsi přitom krásně zkroucený. Jedno rameno nahoře a druhý skoro pod stolem.“

„Dobře. Budu ti sedět.“

„Tys to vzal vážně? Ale já nevím, jestli bych to ještě svedla. Hrozně dlouho jsem nikoho nekreslila.“

„Můžeš mě nakreslit nepovedeně. Jako kluk jsem taky maloval, a nevadilo mi, že to bylo nepovedené.“

Vzala z poličky náčrtník, posadila se na stoličku u okna. „Jsou to žlutý čtvrtky, ty jsem vždycky nenáviděla. A tužka je tvrdá.“

„Mám se na tebe dívat?“

„Ne, pij ten hnusnej rum, anebo jen tak sed' a tvař se jako vždycky.“

„Jak se vždycky tvářím?“

„Jako by ses zrovna chystal k zubaři. Anebo pronést projev. Každý se nějak tváří, Ruml, když se na někoho kouká, dělá, že se mu do hlavy dere světová myšlenka.“ Dívala se na něho upřeně a rychle črtala na papír. „Možná, že by sis už chtěl jít lehnout a já tě teď zdržuju.“

„Proč? Jestli tě tohle těší...“

„Ty mě chceš vážně potěšit? Ještě mě dojmeš a já ti namaluju křídla.“ Znovu na něho pohlédla, její pohled tentokráte na něm spočíval déle, připadlo mu, že zahlédl v jejích očích slzy. Možná že všechny ty řeči, jimiž se mu posmívala a útočila na něho, vedla jen proto, aby zakryla svou křehkost, své bázlivé očekávání.

„Nejsem zvyklá, že by na mě byli lidi hodný,“ řekla, „každej jen chce, abych já byla hodná na něho. Rumlovi se občas zdá, že nejsem dost. Pak udělá nádhernou scénu. Zmlátí mě nebo mi vyrazí zub anebo po mně hází vším, co mu přijde do ruky.“ Dotkla se tváře v místech, kde nánosem líčidla prosvítala jizva. „Tohle mám od vázy z borskýho skla. Musel se tehdy cítit zvlášť dotčenej, když obětoval tak drahou vázu. Jinak po mně hází jen lacinýma krámama.“

„A ty si to necháš líbit?“

„Ne. Plivu na něj a škrábu ho. Jenže je silnější, nakonec mě stejně zmlátí... Třeba si to zasluhuju. Ty svou ženu nebiješ, když to zasluhuje?“

„Nikdy jsem nebil žádnou ženu.“

„Asi ti opravdu namaluju křídla.“ Dívala se na něho, už nekreslila. „Taky se ke mně jednou zachoval slušně. Jak mě nevzali na školu, chtěla jsem zůstat doma a malovat si, že se něco naučím a za rok to zkusím znova. Ale někdo mě udal pro příživu a já v tom lítala. Tehdy řek mámě ten její chlápek o Rumlovi, a on opravdu zařídil, že to celý stáhli. Za to jsem ho milovala – on mě snad taky, pak si mě vzal. Tak jsem s ním, i když mě mlátí. Anebo ty si myslíš, že bych se na něj měla vykašlat a čekat, až přijde někdo, kdo bude do mě tak pryč, že si mě vezme i s holkou? Někdo, kdo je čestnej a spravedlivej – jako ty! Nelži! Seš rád, že mám Rumla, že ti nezůstanu na krku. Můžeš se na mě vykašlat, kdy tě napadne. Stejně jsi to chtěl před chvílí udělat, myslíš, že jsem to nepoznala? Někdy vás nenávidím. Všechny mužský.“ Vstala, zmačkala čtvrtku, otevřela dvířka od kamen a hodila papír dovnitř.

„Co je?“

„Nic!“ odsekla. „Už dokážu jen vybarvovat psí čumáky.“ Sedla si na židli vedle kamen, ruce složila do klína. Měla dlouhé, štíhlé prsty a úzká zápěstí – jako jeho matka.

„Co na mě čumíš?“ utrhla se. „Já nikdy neříkala, že to dokážu. Nevydávám se za umělkyni.“

„Na tom obrázku přece nezáleží.“ Vzal ji za ruku. „Pojď odtud – tam vedle si můžeš lehnout.“

„Ano, chci spát,“ souhlasila. „Chci spát a o ničem nevědět. Ani o tobě!“

„Dobře.“ Odvedl ji do sousední místnosti.

„Ty už jsi opravdu ustlal?“ Svlékla se rychle, zatímco on stál bez hnutí u dveří. „Ty si nelehneš se mnou?“

„Říkala jsi přece...“

„Pojď honem. Je tu zima.“ Přitiskla se k němu a objala ho.

– Líbilo se ti to se mnou trochu? –

– Copak jsi to nepoznala? –

– Opila jsem se. Myslíš si určitě, že jsem hrozná. Ale mně jen bylo smutno. –

– Ted' na to nemysli! –

– Na co mám myslet? –

– Mysli na to, že jsme spolu. –

– Jakej má smysl myslet na to, že jsme spolu? Řekni mi radši, proč žiješ? –

– Jak jsi na to ted' přišla? –

– Nepřišla jsem na to ted'. Nikdo mi nedovede říct, proč vlastně žije. A mně se zdálo, že ty bys to mohl vědět. Připadals mi jako rabín. –

– Myslíš, že rabíni to vědí? –

– Nevím, jestli rabíni, zdálo se mi, že ty něco víš, že mi povíš, jak se má žít. –

– Asi tě zklamou. –

– Ty to nevíš? Jsi jako všichni ostatní! Jak tedy můžeš soudit? –

– Soudím podle paragrafů. –

– Jak můžeš soudit lidi, když nevíš, jak se má žít? –

– Nemám rád lidi, co si myslí, že vědí, jak se má žít. –
– Proč je nemáš rád? –
– Většinou nutí druhé, aby žili jako oni. –
– Ale ti přece nevědí nic. Takoví, co nutí druhé. Jsou to stejné obludy jako ti, co soudí podle paragrafů. –
– Asi máš pravdu. –
– Ty můj miláčku, ty seš zvláštní. Víš víc, než mi chceš říct. David, jak jsem ti o něm povídala, mi jednou řek, že z člověka má vycházet světlo. –
– Jak to myslel? –
– Nevím. To jsem se ho nezeptala. Třeba to myslel jen tak výtvarně. On miloval svítivý emaily. Tebe nikdy nic podobného nenapadlo? –
– Snad napadlo. Ale nenašel jsem si čas, abych o tom přemýšlel. –
– Já vím, musel jsi soudit. Všichni cestujou a soudí. Taky se chtějí milovat. A nikdo nic neví. –

Odstrčila ho a vyskočila z postele. Došla k oknu a otevřela je. „Aspoň že tam svítí měsíc. Jinak bych umřela z té nudy.“ Posadila se na okraj truhly, její nahé tělo se oblékalo sinavým světlem.

Poznal v životě mnoho lidí, kteří mu připadali zajímaví a vzdělaní. Kolik učitelů na všech svých školách, kolik soudců znal a právníků, také potkal dost těch, kteří se považovali za proroky anebo aspoň za jejich následovníky; vycházelo z některého z nich světlo? Nemohl se na nikoho takového připamatovat.

Ovšem, tam v hluboké minulosti se klátivě přibližovala drahá bytost, čas setřel rysy tváře, ale on ho přesto poznal, jak se blížil: i v těch dávných dobách šerost chodeb ustupovala a stěny se rozesutupovaly, z Arieiho vycházelo světlo, v té době to ještě dovedl vnímat. Kde se to světlo bralo? Co jsme tehdy věděli o světě? Takové světlo má asi málo společného s věděním, rodí se ze vznešenosti duše.

A jednou v noci, byli jsme s Magdalénou na jediné naší společné dovolené, spali jsme v malém venkovském hostinci, přiočila se a zpívala s lidmi v lokále. Mě to dokonce zlobilo, odvedl jsem ji

na pokoj. Svlékla se, pak seděla nahá právě jako teď tahle – jak je to dávno – na rozestlané posteli. V rukou držela černou flétničku a hrála na ni. Chtěl jsem se ještě zlobit, že se opila a chovala se nedůstojně, ale zlost se vytrácela a najednou jsem pochopil, že jí se dostalo něco, co mně je odepřeno, že jakkoliv si připadá nešťastná, nebo dokonce zoufalá, ona je schopna užít, co já nikdy nespátřím, vylustit tajemství, jež jsou pro mě neproniknutelná.

A její tělo tehdy něžně zářilo v temnotě hostinského pokoje, i když snad na ni také dopadalo měsíční světlo, jako teď tady na tu. Stále hleděla ven; snad vyhlížela zemi, po které toužila, kde by věděla, že žije, kde by lidé věděli, proč žijí.

Tu se mu světlo z hlubiny zapomnění začalo vynořovat. Nejprve jen jako mrazivé rozechvění, pak se zvolna přeměňovalo do podoby vířícího kotouče, ohnivého oka, jež na něj kdysi shlédlo z koruny noční lípy a prostoupilo ho svou nepochopitelnou milostí.

Jak to, že je tak dlouho ani nezahlédl, jakými temnotami bloudil?

To ona ho z nich vysvobožovala, a on až doted' nepochopil skrytý význam jejich setkání. Nemohl jej pochopit, už dlouho posuzoval všechno ve vlastním životě tak, jako posuzoval své pře. To, co by mu mohlo připadat jako skryté a tajemné, se pokoušel převést na odkryté a zjevné. Co když se setkali proto, aby ho přiměla k návratu? Kam se měl navrátit?

Sám k sobě.

Vstal a bosky se k ní přiblížil. Objal ji. Trhla sebou. „Tys za mnou přišel? Ty se chceš milovat tady na tý bedně?“

5

Seděla na lavičce u kraje petřínské vyhlídkové cesty. Když Adam odjel, odvezla děti k matce a zavolala své přítelkyni Marušce (neviděla ji už několik měsíců) a smluvila si s ní schůzku.

V dýmovém oparu se před ní vypínalo město, byl jasný podzimní den, na cestě se povalovalo žluté listí a vlhce vonělo a na trávě vedle lavičky dosud tkvěla rosa, ale ona se nedokázala soustředit na nic, co bylo mimo ni.

Ještě nikdy se nestalo, aby ji tak chladně a surově odbyl její vlastní muž, otec jejich dětí. A právě ve chvíli, kdy ho nejvíc potřebovala. Kdy čekala na jeho pochopení a pomoc.

Odjel opravovat plot, na kterém přece nikomu z nich nezáleželo. Plot byl ovšem jen záminkou. Nechtěl s ní zůstat. Možná že vůbec nejel spravovat plot, je někde s *tou*.

Přece by jí nelhal ve chvíli, kdy ona mu pověděla pravdu. Ale předtím ji klamal. Jak jí to mohl udělat? Připadalo jí nepředstavitelné, že by ji mohl klamat. Snad přece jen neudělal nic z toho, o čem jí vykládal. Vymyslel si tu bezejmennou ženu ze vzdoru, a teď odjel opravovat plot, aby mě vytrestal svou nepřítomností.

Ale zač ji chtěl trestat, přece nezamýšlela udělat nic zlého! Ačkoliv byl soudce (anebo právě proto), nezajímal ho popudy lidského jednání, jen jednání samo. Jednou mu v dopise citovala Voltaira: Člověka posuzujeme spíše podle otázek než podle odpovědí. Ale nejspíš se nad tím ani nezamýšlel. Nebral na vědomí to, co se nehodilo do jeho představy světa. Ani ona se do ní nehodila, a proto se k ní nedokázal přiblížit. Ale kdo se kdy k ní přiblížil, kdo ji kdy dokázal pochopit? Na světě neznala nikoho, kdo by ji miloval tak, aby ji dokázal chápat a aspoň se pokusil překročit hlubinu, která dělí člověka od člověka.

Nejdříve spatřila ohavného pudlíka, potom vysokou a hubenou postavu své přítelkyně.

Pes na ni začal dorážet a pokoušel se jí olízat tvář.

– Ferdo, nech paničku! Jsi přepadlá, Ali. Bylas nemocná? –

– Ne, jen jsem málo spala. Nebudu tě zdržovat? –

– Prosím tě, od čeho? Byla bych leda žehlila. Takhle to vyžehlí Káťa. –

- Káťa už je asi velká. Co dělá? –
- Co by dělala. Na školu ji nevzali. Měla samý jedničky, ale nevzali ji kvůli nám, že jsme vyloučení. –
- To je strašné! –
- A co tvoje Manda? –
- Bylo jí teprve devět. –
- Já vím. To máš dobrý, ještě nejmíň čtyři roky. Kdoví, co bude za čtyři roky. –
- A odvolali jste se? –
- Odvolali, ale co myslíš? Je to komedie. A pak píšou v novinách něco o černoších v Americe. –
- To je mi líto! –
- Ty za to přeci nemůžeš. A co děláte vy? Co Adam? Pořád se drží u soudu? –
- Pořád. Ale říká, že už se asi dlouho neudrží. –
- Jen ať se drží. Aspoň je tam někdo slušnej. A ty seš pořád v knihovně? –
- Pořád. –
- Tak vidíš! Většina holek se udržela. To jen já měla vždycky takovej pech. Někdy se mi zdá, že to nevydržím. Že se postavím uprostřed Václaváku a začnu rvát něco sprostýho. Víš, co teď dělám? Prodávám v květinářství. Je to strašně zajímavý, poučím se o kytíčkách a o umělých hnojivech. Taky si zopakuju latinu: *Tradescantia viridis* anebo *Strobilanthes dyerianus maculatus* anebo *Laurus nobilis*. To si hned vzpomenu na Vergilia: *Ipsa ingens arbor, faciemque similima lauro: / Et, si non alium late jactaret odorem / Laurus erat...* To byly časy, vzpomínáš si? Hrozný je, že mě večer děsivě bolejí nohy. Tak jsem unavená, že už nemám sílu číst. Já už ti nečetla pořádnou knížku! Kam se zaběh ten pes? Ferdo! Chceš, aby ti panička napráskala? A co ty? Neřekneš mi o sobě nic? Děti máš zdravý? –
- Ano, Martin pěkně zpívá. A Manda kreslí. –
- Ale ty jsi trochu přepadlá. Nebylas nemocná? –

– Ne, děkuju! –

– Aspoň to. Nejhorší, když ještě ke všemu přijdou nemoci. Mě trochu zlobí srdce. Ale já říkám, že to vlastně jsou všechno nervy. Někdy mi to připadá všechno úplně nesmyslný. A pak mi zase napadne, proč vlastně v tom nesmyslu ještě žiju? Ty to víš, co to dalo práce, než jsme vystudovali. K čemu to bylo? Ale mně se zdálo, žeš mi chtěla něco povědět, mělas takovej hlas v telefonu. –

– Ne, ani ne. Chtěla jsem tě jenom vidět. –

– To je od tebe hezký, Ali. Taky si na tebe často vzpomenu. Jaký to tehdy bývaly časy. Já už se teď skoro s nikým nevidím. A když..., každý má toho svého až po krk, nemá chuť poslouchat o cizím průseru. Ale tys vždycky dovedla být šťastná. Nemysli si, že ti závidím. Já jsem ráda, že aspoň někdo umí být šťastnej... –

Teprve čtyři hodiny. Přece ještě nepůjde domů. Ledaže už se Adam vrátil. Náhle v ní ožila naděje. Kdyby se vrátil, všechno by si pověděli, všechno by se vysvětlilo a opět by se mezi ně vrátil mír.

Vstoupila do telefonní budky a vytočila číslo vlastního bytu. Čekala dlouho (kdyby náhodou spal), než opět zavěsila.

Vedle divadla byla otevřená cukrárna. Chvilí postála před výkladem. Chutnaly jí šlehačkové poháry a vůbec sladkosti, ale nikdy si je nedopřála, připadalo jí to od dětství jako zhýralost, sednout si v cukrárně a pojídat dorty. Ale proč by si dneska neměla dopřát trochu přepychu?

U pultu čekali ještě dva mladíci. Nekupovali, bavili se s prodavačkou. Jeden z nich se na ni ohlédl, když vstoupila: ramenatý chlapík s vysokým růžovým čelem, pod nosem úzký švihácký knírek. Zpod krátké vojenské kazajky vyčuhoval černý opasek s kovovou sponou ve tvaru lebky.

Objednala si šlehačkový pohár. Mladík, aniž se na ni díval, řekl: „Dovolíte, abych to za vás zacvak, slečno?“

„Ne, děkuju.“

Ale držel už v ruce peníze, podal je prodavačce. Pro sebe si objednal kávu.

Vytáhla z peněženky desetikorunu. „Já si to zaplatím sama. Nejsm zvyklá dát se hostit od cizích.“

„Tak si zvykneš,“ prohlásil. Vzal desetikorunu, naklonil se k ní a vsunul jí bankovku do kapsičky u blůzy. Cítila dotek dlaně na ňadru a zrudla.

Posadil se vedle ní u stolku a pozoroval ji.

Polkla lžičku šlehačky, ale vůbec nevníkala její chut.

„Seš z Prahy?“ zeptal se.

Neodpověděla mu. Jak to, že jí tykal? Byl jistě o deset let mladší než ona. Jako Honza. Jenže Honza vypadal dětsky, zatímco tenhle vypadal jako zosobnění mužnosti.

„Že bych tě proved,“ navrhl, „znám tu každej pajzlík.“

Dojedla kvapně, ani na něho nepohlédla. Pak odsunula prázdný pohár a vyšla z krámu.

Dohonil ji. „Tady hned vedle je pěkněj lokálek.“

Napadlo ji: Proč by nemohla jít kamkoliv s kýmkoliv, když stejně nemá, kam by šla? „Musím si zatelefonovat,“ řekla.

„Komu?“

Neodpověděla a vstoupila do budky. Pootevřel dveře a řekl: „Dej si bacha, já tě slyším!“

Pokusila se dveře zavřít, ale držel je pevně. Znovu vytočila číslo vlastního bytu a čekala.

„Nebyl doma?“ zeptal se. „Anebo to nebylo žádný skutečný číslo?“

„Kam mě chceš pozvat? Mám jen chvíli času.“

Byla to malá vinárnička, několik stolků v jediné suterénní místnosti, kam se sestupovalo po špinavých schodech. Zvenku doléhal rachot tramvají.

„Co piješ?“

„Já nepiju!“

„Dneska budeš!“

„Když myslíš.“ Konečně, po tolika letech, za ni byl někdo ochoten rozhodovat.

„Piješ víno, nebo něco ostrýho?“

„Nevím,“ řekla. „Nevyznám se v tom.“

Objednal jí koňak. Chutnal odporně. Jako by polykala mýdlovou vodu. Neuměla pít, ale rozhodla se, že bude pít a bude pít rychle, aby se brzy opila.

„Jak se jmenuješ?“ zeptal se. A sdělil jí, že on se jmenuje Karel. Ale pravděpodobně lhal. Všichni lidé lhali – i Adam lhal. Odejel si někam s *tou*. Vzala skleničku a lokla si, jak nejvíce svedla. Otřásla se odporem.

Začal ji bavit. Střílel z malorážky, uměl řídit automobily, motorovou loď i sportovní letadla. Taky jezdil na koni. Možná že zase lhal. Připadalo jí směšné, čím vším se mohou lidé vychloubat. Stále méně jí záleželo na tom, co ten člověk mluví a jestli mluví pravdu anebo lže. Pak jí dokonce začínalo být příjemně.

Adam si někde seděl s *tou*, seděl anebo ležel anebo jezdil. Vykládal jí o tom, co všechno dokáže a zná, vychloubal se jí tím, že umí jezdit na koni, řídí automobil, a dokonce s ním dojel až do Texasu, jenže jí to teď bylo jedno. Také Honza teď někde seděl. Anebo chodil. Anebo psal. Představila si, jak sedí za stolem a píše jí jeden z těch stále se opakujících nadnesených a věrných výlevů. Také to jí připadlo najednou směšné: že Adam někde leží s *tou* a nejspíš jí tvrdí, že ji miluje, ten druhý sedí sám doma a píše jí dopis, jak ji miluje, a ona tu sedí s třetím, kterého vůbec nemiluje, a poslouchá výklad o tom, co se má dělat, aby člověk na padesát metrů zasáhl střed terče. Jako by mělo nějaký smysl zasahovat terče.

Naklonil se k ní a pokusil se ji políbit. Byla by si to snad i dala líbit – proč by se nemohla líbat s nějakým chlapíkem, když Adam se někde líbá s *tou* druhou, ale dech toho člověka odporně páchl po rybičkách anebo žluklém oleji, zvedl se jí žaludek a na čele jí vyrazil pot.

Vypotácela se na chodbu. Naštěstí byla kabina volná. Naklonila se nad mísu a zvracela. Pak si opláchla obličej a chvíli hleděla do zrcadla na svoji popelavou tvář. Pocit ošklivosti ji neopouštěl. Přece se teď nemůže vrátit tam dovnitř. Ale kam půjde?

Venku už svítily lucerny. Ochladilo se a od Petřína foukal vítr, který voněl deštěm.

Doklopýtala do telefonní budky, chvíli v ní stála a opírala se o skleněnou stěnu. Pak zvedla sluchátko, bylo hluché. Možná že už je doma, ale stejně na tom nezáleželo, nic by to nezměnilo na tom, co už se stalo.

Zase se jí zvedl žaludek. Vyběhla z budky a naklonila se nad kanálovou mříž a znovu zvracela.

Po době, kterou nedovedla odhadnout, se konečně dostala na hlavní třídu. Jezdila tudy naštěstí tramvaj. Nastoupila do ní, i když nevěděla, odkud a kam jede. Vůz byl téměř prázdný, mohla si vybrat jakékoliv sedadlo. Posadila se na poslední a zakryla si ústa hřbetem dlaně, jako by tím mohla zadržet svůj opilý dech. Z rukávu jako by vycházel pach zkažených ryb. Opět se jí zvedl žaludek. Vystoupila a dlouho čekala na nástupním ostrůvku. Vál teď ostrý vítr a ve vzduchu poletovaly drobné kapky deště; nastavila jim tvář.

Člověk potřebuje být očištěn, napadlo ji. Potřebuje křest. A zpověď. Potřebuje Boha. Ale ona neměla nic.

Nasedla opět do tramvaje a pak vystoupila na stanici, kde poslední týdny občas vystupovala. Nevěděla vlastně, jak se tu vzala, ale když už tu byla, dala se známým směrem.

„To jsi ty, Aleno?“ téměř se k ní vrhl. „Já tě čekal. Čekám tě celý ty tři dny. Já věděl, že přijdeš. Já se dokonce modlil, abys přišla.“

Seděla na židli v jeho pokojíku, na jediné židli, která tu byla: „Honzíčku!“

„Já věděl, že se vrátíš,“ opakoval. „Já věřil, že musíš přijít, když bez tebe nemůžu žít.“

„Já jsem se nevrátila!“ Bolela ji hlava a v hrdle měla vyschlo. „Přineseš mi něco k pití?“

Odešel, aby uvařil čaj.

Byl to malý pokojík s okny do úzké, skoro venkovské uličky. Okna protějšního domku vždy zakrývala roleta, snad za nimi ani nikdo nežil. Na římsě v dřevěné bedýnce kvetly pelargonie, pod okny byl radiátor plynového topení. Nemuseli ho nikdy zapínat, protože jejich známost začala i skončila za tepla, a hned za tím radiátorem stará otlučená kovová postel, jaké dnes stávají snad už jen v nemocnicích. Její drátěnka vrzala a jí se vždycky zdálo, že ty zvuky musí slyšet náhodní chodci na ulici právě tak, jako ona slyšela jejich kroky.

Čaj byl horký a páčil ji v hrdle, přesto jej pila. Vířila bolest, kterou jí každý doušek působil.

„Psal jsem ti dopis. Máma v pátek odjela a já to celou tu dobu psal.“ Zvedl ze stolu svazek papírů. „Vezmeš si to?“

Zavrtěla hlavou. „Nechci. Už by to nemělo smysl.“ Potom se mu pokusila sdělit, že ji Adam zradil. Znělo to však banálně a nedokázala nahlas vyslovit slovo zrada ani nevěra. Řekla jen, že odjel s nějakou cizí ženskou.

„Ale já tě přece miluju,“ řekl, jako by nedovedl pochopit, proč tedy je smutná. Odpověděla, že už nechce. Nechce o tom mluvit, nechce už s nikým žít, nechce už vůbec žít.

Snažil se ji utěšovat. Nemusí se ničeho bát, přestěhuje se k němu, sem do tohoto domku, anebo byt vymění za větší, bude žít s ním a se svými dětmi a zase bude šťastná. V jedné chvíli se ji pokusil obejmout, ale ona ucukla, vyskočila ze židle a uprchla do druhého rohu místnosti. Dívala se na něho s takovým odporem, že začal koktat omluvu.

Pak se opět vrátila na svou židli a poslouchala jeho řeč, aniž plně vnímala její obsah. Miluje ji a už by bez ní nedokázal žít, to se jí právě pokoušel v dopise vysvětlit. Rozhodl se zemřít, tiše odejít, aby po něm nezůstala ani stopa v jejím životě. Pochopil, že žít po jejím boku by znamenalo příliš velké štěstí a jemu takové blaho není souzeno. Teď však, když pochopil, co zamýšlí, chce s ní zůstat

v té osudové chvíli, odejít po jejím boku. I to by pro něho znamenalo větší štěstí, než v jaké se ještě před chvílí odvážil doufat.

mlčela. Dívala se do okna, které bylo zastřeno záclonou a za nímž už teď panovala noc.

„Umřeme spolu, Aleno! Má lásko! Má lásko! Řekni: chceš? Bude to rychle, já už o tom kolikrát přemýšlel, tohle je malá místnost a nebudeme cítit bolest, jenom usnem. Usneme spolu, má lásko, za chvíli už budeme šťastní, nikdo nám nebude moct ublížit.“

Stále mlčela.

„Řekni něco, Aleno! Slyšíš mě?“

„Ano, já tě slyším.“

„Slyšela jsi, co jsem ti říkal?“

„Slyšela.“

„To je dobře. Já *to* tedy otevřu, Aleno. Když řekneš: ne!, já tě odvedu, kam budeš chtít, a otevřu si *to* sám, Aleno. Protože já bych nemohl, kdybys nechtěla, kdyby to nebyla tvoje vůle.“

Zamkl dveře a pak poklekl k topení, a hned nato se ozval zcela zřetelný sykot, nikdy si neuvědomila, jak hlasitě plyn syčí.

Seděla bez hnutí na židli, zatímco on ležel na kovovém lůžku. „Aleno, neprijdeš ke mně?“

Neodpověděla. Vnímala jen odpudivý puch plynu. Oči měla otevřené, ale neviděla nic. Možná že se Adam vrátil a teď ji dokonce hledá, ale už je to jedno, úlevně jedno. Nikdy ji ani nenapadlo, jaká úleva může spočívat v tom stavu: nebýt. Vnímala slastnou malátnost, která se jí tiskla do očí, teď už i ten odpudivý puch se začínal vytrácet a měkký a neprůhledný závoj jí obestíral oči. Najednou se protější okno bleskem osvětlilo a otevřelo se. Mohla hledět do vysokého mramorového sálu obřadní síně krematoria a viděla v první řadě je, svoje děti, rozeznala jasně jejich tváře, blížily se k ní, zvětšovaly se, jako když kamera přibližuje obraz, až zabraly celé plátno, celý obzor, tváře jejich dětí se nadouvaly a opět splaskávaly, až z nich nakonec zbyly jen oči, velké, hrůzné oči, které na ni hleděly.

Vstala a jako ve snách došla k oknu, poklekla a zavřela přívod plynu, pak se pokusila ještě otevřít okno, ale klička se zadrhla anebo šla příliš ztěžka anebo jí se už nedostávalo sil. Vrátila se ke dveřím. Byly zamčeny. Několikrát zalomcovala klikou, pak si všimla, že klíč trčí v zámku, odemkla a vyšla do předsíně. V uších jí zněl stále sykot, jenom jeho tón se zvyšoval, až zněl jako hvizd mnoha písťal. Otevřela ještě dveře do další místnosti, byla to zřejmě kuchyň. Ovanul ji chladný závan vzduchu. Okamžik stála ve dveřích, pak se jí zatočila hlava. Posadila se na zem, přímo pod věšák s kabáty, zabalila si hlavu do jakýchsi měkkých látek, omotala se jimi jako vaječným bílkem a zavřela oči.

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Někdy v krátkém polosnu, který předchází spánku, vídávám krajinu, travnatou stráň, na níž jsou rozesety keře jalovců a nízké břízy, zdá se mi, že dokonce slyším bimbání ovčích zvonců, anebo zahlédnu obrys hnědavé koňské šíje. Je to Vasilova Antonka, na které jsme se s Magdalénou učili jezdit. Cítím teplo letního dne na tváři, vůni trav, vidím prostorné nebe s jednou tmavou kroužící skvrnou dravého ptáka a cítím úlevu nedělního odpoledne v tichu, do něhož zní jen blízký hlas. Je to bezmála stesk, co cítím, stesk po dávno uplynulé době, po zapadlém městečku, které jsem rozhodně nemiloval, když jsem v něm musel žít.

Nenazval jsem je nikdy jinak než Díra – okresní město v severovýchodním koutu republiky. O jeho existenci jsem neměl tušení až do okamžiku, kdy jsem se dozvěděl, že právě v něm mám působit. Nebylo v celé zemi vzdálenějšího místa od Prahy. Noc a skoro den jsem musel cestovat, než jsem je spatřil a mohl se podrážkami svých bot dotknout rozpáleného prachu na chodníku, který tvořil hranici mezi patrovými domky a rozlehlým prostranstvím, jež tu považovali za náměstí.

Všechno mi tu připadalo cizí a nezvyklé: nízká stavení, dvojjazyčné nápisy na obchodech, kroje žen, čapí hnízda na střechách domů, řeč, jíž mluvili lidé v hostinci, kde jsem bydlel, a soud, který se tísnil v jediném nevelkém domě spolu se stavebním odborem národního výboru. Dodnes se mi vybavuje obraz chodby, obraz jako záběr z Ejzenštejnova filmu: desítky žen v černých šátcích a tmavých širokých sukních a muži v ošoupaných kloboucích a v kalhotách z doma tkané látky a také polonahé děti. Hukot hlasů, v němž se

nedají rozeznat jednotlivá slova, pláč ani smích – dav, v němž je vždycky i několik mrzáků, se uctivě rozestoupí, když procházím.

Cizí byl i prostor mezi soudem a hostincem, jímž jsem musel několikrát denně projít, prostor v létě rozpálený sluncem a naplněný šedivou clonou prachu, na jaře i na podzim pokrytý vrstvou bláta a v zimě zanesený sněhem, prostor, v němž se pohyboval život města: koně, autobusy, trhy, procesí v krojích, manifestace, pionýři, pohřby, cikáni, motocykly, provazochodci, opilci, vojáci a vesničané z celého okresu, kteří přijeli nakoupit do jednoho z pěti místních obchodů. Vesničané, cikáni a opilci, které jsem měl rozsuzovat v jejich sporech, rozvádět a trestat za jejich přestupky, hádky a rvačky, za jejich vzpurnost či neuvědomělost.

Ale těšil jsem se na svou práci. Žádné prostředí, ani sebevětší cizota mě nemohly zaskočit. Byl jsem plný energie a touhy po činnosti. Měl jsem také spoustu nejlepších předsevzetí. Nebudu jen bezmyšlenkovitě naplňovat zákon, ale budu hledat skryté motivy činů, přesně odlišovat pobloudění od zločinného úmyslu, budu vychovávat zanedbané a přivádět zbloudilé zpět mezi poctivce. Ještě než jsem se dozvěděl o místě svého působení, představoval jsem si je: mohutnou budovu z doby rakousko-uherské, několik důstojných kolegů, s nimiž se budu radit anebo i přít o obzvláště zajímavých případech. Ale budova nebyla mohutná a mí kolegové mi nepřipadali příliš důstojní. Předseda Tibor Hruškovič byl původním povoláním kočí, pak bojoval ve východní armádě, z ní po válce odešel k Bezpečnosti a po ročním kurzu byl shledán povoláním k tomu, aby řídil náš soud. Mohl jsem s ním mluvit o mnohém, ale rozhodně ne o obzvláště zajímavých a obtížných případech. Miloval anekdoty, jídlo, víno a hlučnou společnost. Když se opil, jeho široká tvář získala brusinkově mrtvičnou barvu. V tom stavu pak hrál na harmoniku a zpíval – nás ostatní nutil k tanci. Jednou, když se opil ještě víc než obvykle, vytáhl pistoli a začal střílet po své kanceláři. Nejprve rozstřílel sádrovou sošku kováka, potom obrazy na stěně,

nakonec vázu s květinami. Svalil se na zem a v záchvatu nepřítel-
nosti kopal a bil pěstmi kolem sebe.

Čekal jsem zvědavě, zda někdo vyvodí z jeho počínání závěry
o jeho náležitosti, ale zdálo se, že jeho chování, pokud vůbec vešlo
ve známost, nikoho z nadřízených nepobouřilo.

Přál si, abychom ukládali nejvyšší tresty, které připouští zákon,
protože čím déle jsou zločinci a nepřátelé za mřížemi, tím lépe pro
celou společnost. Bylo to tak proti duchu i těch zákonů, jimiž jsme
se měli řídit, že jsem se několikrát zmohl na protest, ale buď mě
neposлуchal, anebo nedokázal pochopit.

Můj jediný kolega tu sloužil už mnoho let. Byl zkušený právník,
vystudoval dokonce ještě v důkladných císařských školách, znalec
římského, rakouského a uherského práva, doktor Klement Horvát.
Soudil za republiky první, druhé i za samostatného státu, soudil kdysi
ty, kteří nyní vládli, o to ochotněji se nyní snažil soudit ty, kteří vládli
kdysi. Podrobil se; ani slovem, ani pohledem nedal najevo, že by se pod-
roboval nerad, že by si myslel něco jiného, než co si měl právě myslet.

Cítil jsem nad ním mravní převahu. Já nemusel měnit své názory,
přizpůsobovat se, anebo se dokonce přetvařovat, mohl jsem jednat
ve shodě se svým přesvědčením.

Jednal jsem ve shodě se svým přesvědčením, zápasil o novou
spravedlnost, hájil *nový, rodící se* řád. Jemu jsem sloužil do úpadku.
Vynášel jsem desítky rozsudků (předseda nás přihlásil do soutě-
že, čím větší počet případů na jednoho soudce, tím lépe dopadlo
hodnocení), zasedal v komisích a ve výborech, jezdil po vesnicích,
přednášel a přesvědčoval, hrozil, vyjednával a vychovával.

Občas se mě ovšem zmocnil stesk po vzdáleném domově, také
jsem se cítil zneuznaný. Přece není možné, abych já, který jsem se
cítil předurčen pro významné anebo aspoň důležité činy, strávil
zbytek života v tak opuštěném koutu země.

Psal jsem tehdy mnoho dopisů (rodičům, strýcům, kolegům,
dokonce i profesorovi Lyonovi), v nichž jsem nadšeně popisoval své

obětavé výkony a občas si také – jakoby jen žertem – postěžoval na své vyhnanství, z něhož mě zřejmě může vysvobodit jen zásah nějaké vyšší moci.

Docházely útěšné odpovědi, psané – stále více jsem to vnímal – v jiném světě, i balík, do něhož matka pečlivě naskládala řezy švestkového koláče anebo rohlíčky plněné mákem (bůhví, kde jej sehnala).

Jak čas plynul, domov se stále více vzdaloval, a s ním uplývaly i všechny mé dávné i nedávné představy o světě; mé ideály i školské poučky se zachvívaly a úpěly od chvíle, kdy jsem ráno otevřel oči. Jak dlouho mohly vydržet ten život tady?

U soudu mi byl nejmilejší náš zřízenec Vasil. Místní rodák, vrstevník mého otce, na rozdíl od něho však mohutný, s obrovskými dlaněmi a velkou lebkou, na níž vždycky seděla nějaká čepice, klobouk či beranice. Znal – anebo aspoň dokonale předstíral, že zná – historii všech sudičů. Pamatoval si i výměry trestů udělených od konce války, kdy u soudu pracoval.

Přicházel za mnou do kanceláře, na rameni zavěšenou brašnu. Vždy se mnou aspoň chvíli pohovořil a pronesl průpovídky o lidech, počasí či běhu světa. Občas, zvláště v zimě, když už se setmělo, vytáhl ze své brašny láhev samohonky, nalil sobě i mně a vzpomínal na předválečné časy, kdy tu ještě nebyl soud, nemocnice ani továrna a kdy on si vydělával v lese, a také tím, že pašoval do Polska látky a nazpět líh. A když se napil trochu víc, dospěl k samostatnému státu, kdy naopak musel stíhat pašeráky, protože povýšil na četníka. Když se opil docela, vyprávěl mi neuvěřitelné příhody, které se prý skutečně staly: o záhadném černém psovi, jenž se vždy po půlnoci zjevoval za humny Vasilova nevysvětlitelně zmizelého strýce, o zlatém kočáru, který, tažený čtyřspřežím, se zjevil jeho otci, když se vracel domů ze zábavy. Čtyřspřeží řídil bezoký vozka s ohnivými vlasy. Ten vozka, to byl slepý gróf, bývalý majitel zdejšího panství, kterého Bůh už za života ztrestal slepotou za jeho zpustlý život. Ale protože se ani slepý nekál a ve zlosti ubil svého kočího, byl takto po

smrti ztrestán. Taková je spravedlnost. Nebyl jsem si jist, s jakým záměrem mi příběh pověděl, zda mu sám věří anebo nevěří. Také mi vyložil svoji teorii o společenském uspořádání. Na světě jsou ti, kteří vládnou, a ti, kteří pracují. Páni se ovšem střídají, když přijdou noví páni, zahrnou poddané sliby, aby si je získali, ale jak plyne čas, na sliby zapomenou a nic se nezmění, jen páni se vyměnili. Chudáci musí pracovat a dostanou jen to, oč se jim podaří pány ošidit, a šidit pány je svaté právo lidu. Tak tomu bylo vždy a tak tomu bude i teď, řekl, když jsem se mu snažil vysvětlit, že tentokrát nevládnou páni, ale lid. Lid vládnout nemůže, protože ve chvíli, kdy vládne, není lid, ale je pán. Zatímco ten, komu vládne a kdo pracuje, je lid, i když to předtím byli páni, a nový lid bude nové pány šidit a okrádat. Oni ho za to budou trestat.

Byl to jediný člověk, k němuž jsem se mohl obrátit o radu (když nepočítám ty, kteří se ozývali sami, aby mi dávali rady), a myslím, že jsem se ho netázal jen já, potají to činili předseda i kolega Horvát. Neboť Vasil už předem věděl, jak bude působit rozsudek ve městě a v rodišti obžalovaného, věděl, kolik dětí obžalovaný skutečně živí a jak velká a vlivná je jeho rodina, on jediný dovedl vyložit skutečné motivy činů, ne ty vymyšlené, z knih odvozené motivy, ne třídní nenávisť, ale rodovou zášť nešťastných lásek, zděděných řevnivostí a nesplacených dluhů.

Teprve těsně před svým odchodem z Díry jsem se dozvěděl, že si za své přímluvy dával od stran zaplatit a že mnohé z toho, co mi napovídal a co jsem považoval za skutečnost, se zrodilo v jeho fantazii. V jeho očích jsem patřil mezi nové pány (anebo aspoň mezi nové panské sluhy) a šidit mě bylo jeho právo.

Ještě na podzim mi přidělili první politicky významný případ: bývalého obchodníka z vesničky Vyšná. Měl jsem ho soudit za to, že zatajil (jako většina obchodníků, když jim zabrali krámy) část svého zboží. Vyčíslena penězi znamenala ta zatajená část obnos čtyři a půl tisíce korun.

Ještě jsem stále nepochopil logiku spravedlnosti, která u vědomí, že nemůže postihnout všechny, kdo přestoupí nové zákony, si vybírá jednotlivce a ty pak pro výstrahu všem podobným přísně ztrestá. Udivilo mě, že prokurátor přisuzuje obchodníkovi počinání, které bylo tak pochopitelné a vysvětlitelné, záměr ohrozit zásobování a to ještě za zvlášť přitěžujících okolností. (Ty přitěžující okolnosti byly: původ obžalovaného a stále napjatá politická situace v kraji.) Co ode mě prokurátor očekával? Jaký trest za utajený pytel cukru, několik lahví pálenky, smaltovaných hrnců a sekyrek? Pět let? Šest let? Nebo dokonce deset?

Krátce před přelíčením mě k sobě povolal předseda, zeptal se mě na podrobnosti případu, vyslechl mé pochybnosti, pak mi sdělil, že naši soudruzi (tak jsme nazývali okresní funkcionáře) považují proces za politicky velmi důležitý. Chtěl by mě upozornit, že mé počinání budou soudruzi sledovat.

Nedůvěřovali mi zřejmě a považovali za potřebné mi to vzkázat. Dotklo se mě to.

Zašel jsem za prokurátorem. Nebyl sice mým přítelem, ale mohli jsme se považovat za vrstevníky. Choval se ke mně vždycky vlídně s mírnou nadřazeností člověka, který je služebně starší a zkušenější. Často jsme spolu v naší jediné hospodě vedli hovory o běžných všednostech. (Měl stejně jako náš předseda jen roční kurz v právech, a tak v den, kdy já nastupoval, končil v Díře už třetí rok své služby.) Také tentokrát jsme začali hovor o víně, kopané a národnostní otázce. Pak jsem se zmínil o našem společném případě. Je skutečně tak závažný? Co si o tom můj kolega myslí?

Pokrčil rameny. Řekl, že je lepší nemyslet.

Zadoufal jsem, že naleznu pochopení. Nikdo nemá právo očekávat od nás ve jménu spravedlnosti – krutost. Uložíme několikaměsíční trest, tak bude čin dostatečně potrestán. Ale on vzápětí upřesnil, že není čas na zbytečné přemýšlení, musíme jednat. Oni také jednají! Musíme je soudit, jinak budou oni soudit nás a pak nikdo z nás nevyjde živ!

V tomhle procesu budeme projednávat přece zcela konkrétní vinu, namítl jsem, ta by snad nezasluhovala tak tvrdý trest.

V každém procesu jde o totéž, poučil mě. Vzali jsme jim majetek, ten tvořil základnu jejich moci, ale oni se nevzdali, chtějí získat nazpět majetek a tím i moc. O naši moc tedy jde, tu musíme sčezit, k tomu jsme tady. Budeme-li slabí, ztratíme oprávněnost setrřávat na svých místech.

Ano, ale síla přece neznamena krutost. Odpověděl, že k nim nemůžeme být krutí, krutí můžeme být jenom vůči lidu, kruté by bylo, kdybychom ještě někdy vydali lid do *jejich* rukou.

Celou noc před přelíčením jsem rozvažoval, jak se mám zachovat. Můj obžalovaný jednal u vědomí toho, že je v právu. Byly to přece jeho věci, které ukryl, a jevil se tedy sám sobě jako ten, který je chránil před zcizením, a nikoliv ten, kdo je zcizil. Ale i když nepřihlédnu k jeho subjektivnímu přesvědčení, jaký byl objektivní důsledek jeho činu? Jaké hodnoty byly zmařeny anebo zcizeny? Jak tedy mám zodpovědně vyřknout: vinen? Jenomže nejsem odpověden pouze sám sobě. Když jsem vstupoval do strany, dobrovolně jsem se zavazoval ke kázni. Ted' ti, kteří představovali stranu, z důvodů, které mi nebyly (a nemusely být) jasné, žádali přísný trest. Měl jsem se vzepřít? Komu a čemu pomohu, když to udělám? Co vlastně mohu ovlivnit? Osud obžalovaného? Ten nejméně. Svůj osud? Nepochybně. Označí mě za nespolehlivého, za přítele těch druhých. Ale já přece nebyl *jejich* přítel, nepociťoval jsem nikdy sympatie k obchodníkům nebo k sedlákům, k nikomu z těch, které jsme ted' označovali za třídní nepřátele, chtěl jsem jen ctít spravedlnost. Ale co to je spravedlnost?

Stále méně jsem přemítal o okolnostech případu a o vině či nevině obžalovaného. Místo toho jsem uvažoval o sobě a o důsledcích, které může proces mít pro mne.

Odsoudil jsem toho člověka na tři a půl roku do vězení, ačkoliv jsem věděl, že je to nespravedlivý trest, ačkoliv jsem už tušil, že

většina těch, kteří se v Díře dopracovali nějakého postavení a podíleli se na výkonu moci, přijímá úplaty a dopouští se podvodů, že z každé dávky načerno vypáleného lihu nejméně polovina putuje do sklepů těch, kteří by měli být příkladem, kteří představovali zákon anebo aspoň úřad, že tam, kde nestačil líh, přidávaly se peníze. Od-soudil jsem oběť. Nemám, co bych uvedl na svoji obhajobu jiného, než že jsem žil v prázdnotě a neměl dost odvahy.

Nebyl jsem věrným služebníkem spravedlnosti. Dovedl jsem leda posluhovat stávajícímu bezpráví, dokázal jsem zvětšovat a jindy zase zmírňovat jeho omyly a přitom sbírat zkušenosti, hledat, co to je právo. Čím více jsem však poznával pravý stav skutečnosti, tím méně jsem byl přijatelný pro stávající moc.

Jako lid, který začne vládnout, přestává být lidem a stane se pá-nem, tak služebník svévolné moci, který začne uvažovat, přestane být jejím pomocníkem a stává se jejím protivníkem.

2

Toho dne bylo velmi nevlídně. Od severu, od Poloninských Karpat, se táhla nízká, chladná mračna a z nich se každou chvíli spouštěly velké, lepkavé vločky.

Jeli jsme do vesnice až u samých hranic přesvědčovat rolníky, aby nevystupovali z nedávno založených družstev. Vůz patřil národní-mu výboru, stará, vysloužilá nákladní pragovka s potrhanou plach-tou. Sedělo nás tam uvnitř osm nebo devět. Většinu těch lidí jsem znal aspoň od vidění. Úředníci národního výboru, učitelé a učitelky, okresní funkcionáři, také jeden důstojník byl mezi námi. Mlčel jsem, i když ostatní mluvili. Chyběla mi samozřejmost a také nadšení. Vě-řil jsem sice, že to, co od lidí žádáme, je rozumné, nutné, a dokonce pro ně samé prospěšné, ale proč jim to mám vysvětlovat já, člověk z města? Také jsem se ostýchal pronikat do cizích příběhy nejen

nepozván, ale navíc v době, kdy lidé mají nárok na své soukromí a na odpočinek. Při návštěvě jsem nechával mluvit toho druhého (býval místní a tedy znalý poměrů i jazyka) a já jen seděl na židli, ztělesňoval jsem úřad a vážnost trestající moci. Pamatujte, že zákon je s těmi, kdož se podrobují, a udeří proti tomu, kdo se vzpouzí.

Zastavili jsme až za tmy na rozbahněné návsi. Několik žlutavě osvětlených oken, před vchodem do hospody se ve větru kývala petrolejová lampa. Seskočil jsem z vozu a zahlédl ještě několik mužů ve světlých kalhotách a tmavých kloboucích vcházet do sálu.

Neznal jsem to místo, byl jsem tu poprvé, všechny ty vesničky mi připadaly stejné: dřevěné domky se slaměnými střechami, které obrůstal mech. Kráčel jsem poslední za ženou v krátkém vatovaném kabátu, v autě ji kdosi oslovil: Magdaléno. Nepamatuji se, že bych ji kdy předtím spatřil.

Vtom se dveře hospody za námi otevřely, několik mužů zároveň vyšlo na plácek, slabě osvětlený svitem kývavé lampy. Křičeli cosi, nerozuměl jsem ani jedinému slovu. Někdo z naší skupiny jim zlostně odpovídal, pak se jeden z mužů před hospodou shýbl a mrštíł po nás kamenem. Křik ihned narostl, spílání a kletby, jimž jsem sice stále nerozuměl, zato jsem rozuměl mluvě gest. Žena ve vatovaném kabátu se ke mně obrátila jakoby s prosbou o pomoc, a já jsem ji vzal za ruku a vedl ji zpět k autu.

Nevím, kde se ti lidé stačili tak rychle ozbrojit, v rukou nyní drželi vidle a podávky, jeden z nich svíral dlouhou dřevorubeckou sekyru. Byl to on, který nám zastoupil cestu, křičel cosi, a já mu řekl, aby nás nechal projít, že ihned odjedeme. Stále křičel, ale obešel jsem ho i se ženou, kterou jsem vedl, a on nás nechal projít, snad že jsem hovořil pro něho cizí řečí anebo že se mnou šla žena, anebo že jsem mluvil klidným a tichým hlasem. Nechali nás projít, za námi kráčeli v neuspořádaném zástupu i ostatní. Když jsem šplhal na korbu, ohlédl jsem se; ten okamžik se mi vtiskl do paměti: zarostlé tváře, hrozící pěsti, zdvižené podávky a klacky, ohlušující jekot hlasů, který mi ani nepřipadal lidský.

Magdaléna zůstala vedle mě. Všichni vzrušeně hovořili, jenom ona mlčela. Seděl jsem se zavřenýma očima opřen o postranici auta, ovládla mě únava, vědomí cizoty v tomto podivném, odlehlem a nerosozumitelném světě, pak jsem ucítil jakousi tíhu na svém rameni a dotek cizích vlasů ve tváři. Otevřel jsem oči, ale ve tmě se nedalo spatřit nic kromě několika planoucích oharků cigaret.

Když jsme dojeli na náměstí našeho městečka, někdo navrhl, že bychom měli ihned podat hlášení Bezpečnosti, a někdo jiný chtěl na stranický sekretariát. Magdaléna požádala tichým hlasem, aby ji omluvili, není jí dobře. Nabídl jsem se, že ji odvedu domů.

Stále padal sníh s deštěm, z věže odbíjely hodiny, bylo teprve devět večer, ačkoliv mi připadalo, že už musela uplynout větší část noci. Bydlela v garsoniére v jednom ze tří činžovních domů, které tu před nedávnem postavili.

Vstoupil jsem do pokoje, který mě ohromil. Část stěny po mé levici zaplňovala knihovna – velké staré folianty v kožených deskách. Po stranách knihovny dvě vysoké čínské vázy, v nich byly zastrčeny klasy orobinců. Na protější stěně visel obraz od jakéhosi romantického mistra: dívka na břehu rozbouřeného moře a stará mapa Mexika s ručně kolorovanými řekami a pouštěmi. Přistoupil jsem k mapě a našel modrý tok Rio Grande. Někdo náhle promluvil cizím a skřehotavým hlasem. Vylekal jsem se, ale byl to jen papoušek v kleci, který mě oslovil. Posadil jsem se do křesla, perský koberec pod mýma nohama byl hustý a měkký, také světlo bylo měkké a nazelenalé. Zdálo se mi, že se chvěje tak, až po zdech přebíhaly drobounké stíny podobné stále přesypávanému zrní. Slyšel jsem, jak do umývadla anebo do konvice teče voda, pak jsem ucítil vůni kávy.

Vstoupila do místnosti v červených dlouhých šatech, do vlasů, které připomínaly barvu orobincových palic, si vevázala zelenou stuhu. Papoušek procítl zároveň se mnou a křičel: odejdi, blázne! Dobrou noc! Šel jsem aspoň do koupelny, kde to vonělo mýdlem

a fialkami. V zrcadle jsem spatřil unavenou neoholenou tvář, po dlouhé době jsem ji opět vnímal, svoji osobu, poněkud širokou postavu, krátký krk, nos u kořene jakoby zlomený, nos, který mě připodobňoval papouškovi v kleci. Stále jsem byl z druhé místnosti vyzýván, abych odešel, vrátil jsem se však do křesla, vrátil jsem se k Magdaléně. Stačilo by natáhnout ruku a dotknout se jí. Vstala, položila přes papouškovu klec kovově modrý samet. Papoušek se jmenoval Theo a neoslovoval mě, ale ji. Nemá, koho by jiného oslovoval, jsou tu sami dva. Opakovala několikrát vášnivě ta slova: odejít odtud, odejít z tohoto města, které jí přikázali stejně jako mně, odejít z této země! Kam? Daleko, někam daleko, aby o ní už ani neslyšela, aby na ni zapomněla, na všechno, co je s ní spojeno. Proč? Protože je to strašné, skličující tu žít. Copak člověk může žít neustále na mučení?

Nevěděl jsem, kolik je hodin, ztratil jsem pojem času. Měl bych jí odporovat, měl bych také říct něco o sobě, ale ochromen touhou jsem to nedokázal. Konečně jsem se odhodlal, dotkl jsem se konečky prstů jejích vlasů a hladil jsem její šíji.

Přiklonila ke mně hlavu a čekala, až ji začnu líbat.

3

Nevím, zda jsem ji tak velice miloval, toužil jsem však po ní tak, že jsem se uprostřed líčení přistihl, že nevnímám ani slovo z toho, co se mluví kolem mě. Stýskalo se mi po milování s ní, po dotyku jejího hubeného těla, po polibcích jejích velkých úst, stýskalo se mi po jejím hlase, i když snad jen proto, že po tak dlouhém čase mi dal opět uslyšet něžná slova.

Nevím, jestli ona mě milovala, ale vím jistě, že mě potřebovala. Byla osamělejší než já, matka zemřela za války a otec (byl v Brně lékařem, kdybych pocházel z toho města, asi bych jeho jméno znal)

uprchl před devíti lety do ciziny. Mohla samozřejmě odejít s ním, všichni tehdy odešli, dokonce i její strýc. Bylo jí dvacet, studovala estetiku a hudbu, nechápala, proč by měla odejít ze školy, také tu měla někoho, koho nechtěla opustit.

Zůstala sama v nádherně zařízeném bytě se spoustou vzácných obrazů, koberců a čínského porcelánu, s klavírem a starými knihami. Z bytu ji vystěhovali; a ten člověk, kvůli němuž zůstala? Nevím, zřejmě se rozešli anebo snad také uprchl, nikdy mi o něm nic bližšího nesdělila.

Ve svém oboru se neuplatnila; jak by mohla, z takové rodiny! Poslali ji sem na školu. Učila zeměpis a dějepis a vedla pěvecký sbor, s nímž cvičila lidové písně (některé z nich tu sama našla a zapsala). Rozuměla hudbě, ale i literatuře a obrazům, byla z rodiny, kde umění tvořilo součást života, nejen námět pro konverzaci. Já, posedlý zájmem o politiku, připravený o všem mluvit, všechno hodnotit a nic opravdově pochopit, jsem jí musel připadat jako amúzický nevzdělanec.

V jejím světě jako by panoval jiný zákon a jiný čas. Snažila se mě aspoň na chvíli do něho vtáhnout. Naučila mě sedět a pít čaj, setrvalat v klidu a mlčet. Naslouchat hudbě a nemluvit přitom a nemyslet přitom na nic než na hudbu. Zdálo se mi v takových chvílích, že jsme si blízcí, že je mi blízká jako nikdo z lidí a že i ona to tak cítí, ale asi jsem se mýlil. Jednou v noci jsem se vzbudil a ona neležela vedle mě. Čekal jsem dlouho, když se nevracela, šel jsem ji hledat. Seděla polooblečená v kuchyňce. Zeptal jsem se, proč nespí. Požádala mě, abych ji nechal, abych mlčel. Když jsem naléhal, aby si šla lehnout, řekla, že už nechce spát. Už nechce žít, už nemůže takhle žít. Jak nemůže žít? Takhle a tady. Ale proč? Protože není lidské žít ve lži, žít uprostřed lži, žít v zemi obehnané drátem, kam nepronikne ani myšlenka. Všechno je prázdné a tupé, i já jsem prázdný, jsem vtělením prázdnoty, řekla v slzách, a nenávidí mě. Za co? Za to, co jsem s ní udělal, za to, co dělám z lidí, s celou touhle zemí. A co vlastně dělám? Ponořuji ji stále hlouběji do prázdnoty, uvrhávám ji do tmy.

Já a všichni takoví, jako jsem já, jsme jako hmyz, jako kobylinky, jako mouchy, zamořili jsme zem svou nicotností, jsme bahno, do něhož se dá jenom stále hlouběji propadat.

Urazil jsem se, vstal, oblékl se a chtěl odejít. Zadržela mě ve dveřích. Objala mě a prosila, abych ji nenechával samotnou, nejsem úplně jako všichni ostatní, aspoň vyslechnu, co mi říká, i když jí nerozumím.

Potom jsme se milovali. S vášní a s nenávisť, milovali jsme se z osamělosti a ze zoufalství a z bolesti a z tužeb, které se navzájem mýjely.

Co by tedy chtěla, zeptal jsem se jí, co chce udělat?

Odejít přece, odejet za moře, někam, kde se dá ještě žít beze lži a bez přetvářky. A vzala by mě s sebou? Vzala by mě, snad ano, snad bych se tam změnil, ale já bych přece nejel. Asi bych skutečně nejel, mám tu přece rodiče a bratra, kromě toho jsem nikdy nesnil o tom, že bych ujel někam do cizích poměrů. Ovšemže jsem nesnil, vždyť jsou to přece moje poměry! Já snad sním leda o tom, že je trochu změním, zlepším, natolik už mě zná, ale jak je zlepším, vždyť nevím k obrazu čeho, nemám v sobě žádný skutečný obraz.

4

Uprostřed nepříliš významného líčení vstoupil do jednací síně muž – mírně obtloustlý třicátník v bílé košili a v kostkovaných kalhotách, podle nichž jsem ihned poznal, že není zdejší.

Uklonil se poněkud toporně a posadil se do poslední z našich tří lavic. Měl staromódní brýle s úzkou obroučkou, připomínaly mi cvikr, jaký nosíval můj děda.

Jeho přítomnost mě vylekala. Naše líčení sice byla veřejná, ale mohl jsem předem odhadnout pravděpodobné i možné návštěvníky. Tento mezi ně nepatřil. Dopustil jsem se snad něčeho? Nevynášel jsem v poslední době příliš mírné rozsudky? Anebo mě někdo udal, že vedu nemorální život?

Znervózněl jsem a nechoval se přirozeně. Dokonce jsem křičel, snažil se vystupovat přísně a rázně, přitom jsem se trapně přeříkával a byl nesoustředěný, takže jsem nemohl ani pořádně diktovat protokol.

Po líčení na mě počkal. Řekl, že se jmenuje Matěj Kožnar a pracuje jako redaktor pražského Rozhlasu. Přijel do našeho kraje připravovat reportáže. Doslechl se o mně a je přesvědčen, že bych mu mohl povědět něco zajímavého o zdejším životě. Byl bych tak dobrý a věnoval mu chvíli času?

Ulevilo se mi, dokonce mě potěšilo, že se někdo zajímá o mé zkušenosti a názory.

Vzal jsem ho na procházku městem. Byl horký den, všechno se zdálo vybělené pod horsky modrými nebesy. Předvedl jsem mu staveniště nemocnice. Nemocnice měla být už před rokem otevřena, ale nemohli ji dostavět, protože se opětovaně ztrácela většina stavebního materiálu. Mohl jsem mu ukázat i domky, o nichž každý věděl, že jsou postaveny z kradeného.

Citoval mi ruské přísloví, že dávněj jednu svini krmívali, nyní i s prasaty. Pak se zeptal, zda opravdu každý ví, že domky před námi postavili z kradeného, a já přisvědčil. Zeptal se, zda krádež, o níž se ví, se dá ještě nazvat krádeží. Krádeží, vysvětlil jsem, nazýváme skutečnost, že nějaká věc byla zcizena, a nikoliv že zcizení bylo utajeno. Špatně se vyjádřil. Chtěl se zeptat, jestli veřejně známá a nepotrestaná krádež neztrácí charakter protizákonného činu. Už delší dobu pozoruje zajímavou proměnu. To, co se kdysi trestalo jako nečestné a protizákonné, se dnes promíjí anebo aspoň trpí, naopak zase se trestá to, co se kdysi považovalo za čestné a zákonné. V tom spatřuje nepochybný záměr – všichni máme být poslušnými poddanými státu, máme žít u vědomí, že dýcháme a přebýváme ve světě jen z jeho blahovůle. A jak více se může projevit blahovůle státu než tím, že nám promíjí naše zločiny? A jak jinak můžeme více upadnout v závislost na něm než tím, že chodíme po svobodě jen

dík jeho shovívavosti? Proto nás láká, a dokonce postrkává k tomu, abychom porušovali zákon.

Na večeri nás pozvala Magdaléna.

Papoušek byl tak zaskočen přítomností cizího člověka, že se stáhl do kouta své klece a zarytě mlčel, zatímco my pili víno a hovořili dlouho do noci. Matěj se narodil na Moravě jako Magdaléna, ve vesnici na sever od Jihlavy; všichni jeho předkové z otcovy strany, pokud paměť sahala, byli evangelíci a zedníci. Jeden z nich, když císař Josef vyhlásil toleranční patent, se rozhodl, že postaví svému sotva vzniklému sboru důstojný chrám, takový, aby se vyrovnal kostelům v okolí. Sbor sehnal něco peněz a Matějův praděd se dal do díla. Sám si nakreslil plány, kopal základy a začal stavět, pracoval od slunka do slunka a za necelé tři roky dostavěl chrám s mohutnou klenbou a s věží, v jejímž krovu zavěsili zvon.

Kostel dodnes stojí a Matěj slíbil, že nám ho ukáže, až se jednou vrátíme do Čech.

Potom ještě s Magdalénou vzpomínali na dětství a on chválil časy, kdy na vesnici v šest ráno neřvaly ampliony, kdy si jeho krajané hloubili ve skále sklípky, místo aby si stavěli do síně elektrické bedny na výrobu ledu, časy, kdy po cestách chodili jen lidé a zvířata a člověk dosud žil v souladu s odvěkým rytmem, kdy kalendář měl ještě svůj smysl svázaný s kosmem. A zpívali spolu s Magdalénou: *Smrtná neděla, kdes klíče dala...*

Když příštího dne odjel, cítil jsem stesk, jako by mi odjel blízký člověk.

5

Jako vězni nejčastěji hovoří o svobodě, hovořila Magdaléna nejraději o cestování. Vzpomínala na svoji jedinou cestu do zahraničí. Brzy po válce ji otec vzal s sebou, když se zúčastňoval nějakého lékařského

kongresu v Římě. Pluli ještě po moři a přistáli u afrických břehů, spatřila ústí Nilu a stavby chrámů, pyramidy a sfingy a uviděla poušť. Kupodivu ze všeho nejvíce jí utkvěla v paměti poušť. Mínila, že i já bych byl jiný, kdybych se aspoň jednou ocitl v krajině odevzdané smrti. Snad bych poznal opravdovou pokoru a pochopil potřebu meditace. Mluvívala také o tom, jak jednou spolu vyjedeme na dlouhou cestu napříč Evropou a navštívíme kostel sv. Tomáše v Lipsku, kde hrával na varhany Bach, a galerie v Madridu a v Bernu, a pojedeme spolu až na jih Francie, projdeme se po ulicích v Arles a pojedeme parníkem po Rýnu, o němž psal Heine a Broch. Znala mnoho míst, která nikdy nespatřila ve skutečnosti, byla by nejspíš zklamaná, kdyby je opravdu spatřila, protknutá dálnicemi a zaneřádná automobily, ale život jí příležitost k tomuto zklamání neposkytl.

Měla delší dovolenou než já, já ještě k tomu svoji vyplýval na občasné cesty domů (dva dny v autobusu a ve vlaku, den na to, abych poseděl doma s rodiči, a den na to, abych v Praze oběhl známé a knihkupectví a večer stihl zasednout v hledišti divadla a unaveně sledoval obrazy ze života tak odlišného), v létě mi už zbývalo jen pět dní. To bylo příliš málo k cestě ke břehům Rýna, dokonce i do Čech, ale chtěl jsem udělat své dívce radost. Koupil jsem si velký batoh, zabalil do něho rezervní prádlo, boty a cínový kotlík, ona si vzala malý vojenský tlumok z teletiny, kromě svých věcí ještě flétnu, notové sešity a fotografický aparát a jeli jsme do Beskyd.

Připomínám si, jak jdeme po opuštěné polní cestě, zatímco slunce nad námi stoupá, míváme vesničky rozesté po stráních a hnědé skvrny stád a dřevěné koliby a doléhá k nám vůně vzdálených ohňů a halekání bosých dětí, šlapeme v mechu, mezi mateřídouškou a slizkami, i po kamenných hrázkách sálajících horkem, a údolím, z něhož vychází zvuk zvonů. Připomínám si Magdalénu v lehkých šatech s barevnými kvítky, prvně jsem ji viděl šťastnou, smála se a vzpomínala na dětství a na lidi, o nichž nikdy předtím nemluvila.

Nocovali jsme ve starém venkovském stavení. Hospodyně nás uložila do manželské postele a my nemohli usnout v cizím prostředí, v podivně těžkém, zatuchlém vzduchu nízké místnosti. Přitisknutí k sobě jsme mluvili a umlkali a čekali na spánek a opět hovořili, ale o jiných věcech než kdykoliv jindy. Jako bychom neměli ani jediný den společné minulosti, jako bychom se právě poznali a začali se toho dne milovat.

A skutečně jsem ji miloval té noci, cítil jsem útěšnost její blízkosti víc než kdykoliv jindy. Napadlo mě, že bychom spolu měli odejít z Díry. Snad bych sehnal místo podnikového právníka anebo bych přijal jinou méně kvalifikovanou (ale také méně rozpornou) práci. Aspoň pokusit bych se měl, vrátit se do města, z něhož mě vyhnali. Třeba bychom tam byli šťastní.

A opět jsme putovali celý den po táhlých hřebenech, opuštěnou krajinou, vzdálenou lidskému dílu a plnou míru. Večer jsme se ubytovali v malém hostinci, který měl jen dva pokoje. Najali jsme oba, hostinský to žádal, když jsme nebyli oddáni.

Večeřeli jsme v sále přeplněném pijáky. U sousedního stolu zpívali. Přál jsem si co nejrychleji odejít, abych v sobě uchoval mír našeho putování. Ale Magdaléna, když jsme dojedli, si přála ještě zůstat. Musel jsem objednat láhev vína. Nebyla zvyklá pít, alkohol na ni rychle působil. Vstala a zeptala se u sousedního stolu, zda si smí přisednout, a přiměla mě, abych se i já přidal k té společnosti. Zpívala pak s nimi písně, zatímco ve mně narůstalo zklamání nad tím, že nevycítila moji potřebu odejít, i nad tím, že se opila a raději než se mnou setrvává s jakýmsi cizími a opilými chlapy. Všimla si, že mlčím, a žádala mě, abych zpíval také, ale já zpívat neuměl.

O půlnoci zavírali. Všichni konečně vstali a Magdaléna se do mě opile zavěsila. Musel jsem jí odemknout její pokoj. Objala mě, sotva jsme vstoupili. Chtěla vědět, jestli ji miluji a proč nikdy nezpívám, proč se nedovedu uvolnit a veselit, chtěla vědět, jestli je to tím, že myslím jen na spásu světa. A prosila mě, zatímco se svlékala, abych

aspoň teď, když jsme spolu sami, s ní zpíval. Vytáhla z rance flétnu a začala na ni pískat. Ten obraz se mi vryl do paměti: její hubené, skoro bílé tělo jako by svítilo ve tmě a černá flétnička ve velkých prstech, za ní venkovská postel s pruhovanými peřinami. Když už jsme leželi na vrzavé hospodské posteli vedle sebe, přitiskla se ke mně, sama mě začala líbat a šeptala mi něžná slova. Jako nikdy předtím, jako už nikdy potom, ke mně byla něžná ta dívka, která se vlastně stala mou první ženou, mou nesezdanou manželkou.

Ještě ve vlaku cestou do Díry se mi udělalo špatně. Roztrásla mě zimnice a několikrát jsem zvracel na ohyzdném vlakovém záchodku. Snažil jsem se svou nevolnost zakrýt, ale Magdalénu jsem neoklamal. Od autobusu mě dovedla k sobě, a ačkoliv jsem protestoval a sliboval, že budu do večera zase zdravý, přivolala lékaře. Lékař mi předepsal penicilín. Magdaléna odešla do lékárny. V pokoji trvalo dusné ticho, porušované jen bzukotem much. Odvykl jsem už stonat, odvykl jsem nečinnosti. Vstal jsem a bloumal po místnosti. Na stolku u Magdalénina lůžka ležela knížka, kterou zřejmě před odjezdem rozečetla. Prolistoval jsem několik stránek: bylo to o anarchitech, které odsoudili k smrti, o strachu těch, kteří mají smrt podstoupit. Knihu jsem zase odložil. Proč ji četla? Nejspíš kvůli mně. Zeptám se jí, proč čte takové skličující příběhy.

V hlavě mi hučelo, zavřel jsem oči. Vzal jsem si ranec a opět stoupal do vrchu, ale příliš mě bolely nohy. Pochopil jsem, že jsem opět jednou odsouzen k smrti a jsem na útěku před svými biřici. Prchal jsem, vši silou jsem zdvihal ztěžklé nohy, které se bořily do rozmoklé cesty, a slyšel jsem, jak za mnou pádí, jak dupou kroky pronásledovatelů. Otevřel jsem oči a snažil se zachytit čas, v němž se nacházím, a zapudit nepatřičný strach, ale nedokázal jsem to. Co když přijdou, zazvoní a odvedou mě? Kdo? Snažil jsem se přesvědčit, že není nikdo takový, ale v mém vědomí tkvěla jistota, že se jen utěšuji. Nic se nezměnilo, sám je znám, ty biřice, sedávám s nimi přece v hostinci. Znají mě, tuší, že má víra je otřesena, a já nemám,

čím bych se před nimi obhájl, neexistuje obhajoba ve věcech víry, existuje jen víra a potom vzpoura proti ní.

Přišla Magdaléna, přinesla mi léky a několik obálek s dopisy, které mezitím přišly do mého hostince. Zasunula do vázy kytici karafiátů a postavila vázu na stolek vedle gauče, na němž jsem ležel. Byla to první kytice, kterou jsem v životě dostal. Dojala mě. Byl bych rád něco něžného dívce s velkými dlaněmi řekl, jediné bytosti, na kterou jsem tu mohl čekat s nadějí. Cítil jsem se však příliš zbědovaný a pokořovalo mě být právě teď něžný. Naslouchal jsem tedy jejímu hlasu se zavřenýma očima. Řekl jsem, že se cítím určitě líp, zítra už vstanu, ale zatím nebudu nic jíst. Posadila se vedle mě a mluvila o tom, že už brzy odjedu, oba odjedeme někam, kde nám bude líp, půjdeme po břehu moře a budeme ležet v písku, a já se zeptal, kde to bude. Odpověděla, že v Provence, a já řekl unaveně: to těžko! Umlkla, ale cítil jsem ještě chvíli její prsty na hřbetu své ruky, potom opět někam odešla.

Vzal jsem ze stolku dopisy. Jeden byl od matky, druhý od bratra a třetí měl hlavičku právnické fakulty. Profesor Lyon sděloval, že akademie vypisuje konkurz na místo vědeckého pracovníka v oboru trestního práva a měl bych se tedy o místo ucházet. Žádal mě, abych poslal předem svůj životopis a také seznam svých prací: publikovaných i teprve chystaných, jemu, profesoru Lyonovi.

Odložil jsem dopis na stolek. Magdaléna jej tam zřejmě našla, když se vrátila, protože se mě zeptala, jestli jsem rád.

Nepochopil jsem, proč bych měl být rád.

Protože budu moci odejít, dostanu se odtud. Dívala se na mě, její pohled mi připadal tesklivý a vzdaloval se rychle ode mě, jako bych už seděl v autobuse, který odjížděl, zatímco ona stála opuštěná na prázdné stanici.

Ani večer jsem nesvedl polknout jídlo, ale odmítl jsem lékaře, teploměr i obklad, jakoukoliv péči, jen jsem poprosil, aby pustila nějakou desku, pak jsem dřímал při zvuku varhan. A když ani dalšího

dne jsem nemohl polknout nic kromě trochy čaje, dolehlo ke mně náhlé vědomí možné smrti, neodvratné smrti, ať už ke mně přistoupí v těchto dnech, anebo o zlomek času později. Snažil jsem se unavenou myslí uchopit prázdno, z něhož jsem se vynořil a do něhož se musím vrátit, ale nebyl jsem schopen dostatečně se soustředit. Myslel jsem také na to, že jsem vlastně nic nevykonával, nedokázal jsem uskutečnit nic z toho, co jsem si kdy představoval, a zmizím-li teď, nezůstane po mně ani jediná stopa, ani vzpomínka, nic kromě kamene s mým jménem, i ten obroste travou a za několik let bude vyvrácen a zavalen hlínou. Pak jsem pocítil náhlou sounáležitost se všemi, kteří po světě umírají, se všemi, kteří umírali, a napadlo mi, že nejstrašnější umírání musí být při plném a ničím neotupeném vědomí, a myslel jsem na své kamarády, kteří stáli před krátkým časem na dlaždičkách plynových komor, myslel jsem také na vojáky, které hnali ve stejném čase na zteč, a na odsouzence, které vedli na popraviště, a zdálo se mi, že přede mnou ty tváře ožívají. Viděl jsem je tak živě, že byly skutečnější než skutečné tváře, viděl jsem oholené lebky a krvavé otvory v čele a pohybující se čelisti, které se marně snažily artikulovat jakési slovo. A myslel jsem na své předky, dávné, neznámé předky, kteří museli kdysi žít a museli také zemřít, i když jsem netušil jak, ale jistě mnozí z nich trpěli, a zmocňovala se mě stále větší lítost nad lidským údělem. Myslím, že jsem naříkal; měl jsem stále horečku. Magdaléna znovu zavolala lékaře a ten mi píchl injekci.

Skutečně se mi vzápětí ulevilo. Nevím, jestli to způsobila injekce anebo jestli nemoc prostě ustoupila, ale náhle mě ovládla jistota, blažená předtucha, že je v mých silách učinit něco převratného. Pokusil jsem se sdělit svůj pocit Magdaléně. Už vím, co udělám!

Ano, řekla mi. Odejdeš odtud.

Kapitola sedmá

1

Vrátil se domů v neděli ještě za světla. Domov mu připadal ne-
zvykle pustý a neuspořádaný. Peřiny dosud ležely přehozeny na
opěradlech židlí, uprostřed předsíně se válelo několik párů bot. Na
svém stole našel obálku s dopisem od bratra. V kuchyňském dřezu
zůstaly neumyté hrníčky od poslední snídane a na pultě okorával
nedojedený krajíc chleba.

Dal si sprchu. Voda z něho omývala cizí vůni i dotyky, které na
něm dosud lpěly. Ta druhá se od něho zvolna vzdalovala, i když,
kdyby se o to pokusil, ji mohl zadržet, vybavit si každou podrobnost
jejího těla, mohl poslouchat, jak k němu promlouvá, jak opakuje věty,
jimiž ho k sobě připoutává a zároveň uvádí v úžas, mohl ji obejmout,
vrátit dotyky, které v něm probouzely rozkoš, takové vytržení, že
aspoň na okamžik zapomínal přemítat o důsledcích svého konání,
zapomínal na minulost i budoucnost, nechal ji však, aby se vzdálila.

Bratr psal z Edinburghu. Přiletěl sem, jak oznamoval, na kongres
šílených vědců, kteří abstraktně uvažují o pomyslných vztazích
a hypotetických jevech, čehož pak jiní a jinak šílení technici využí-
vají k výrobě něčeho, co nás neomylně zahubí.

*Tak Ti mě to napadlo, když jsme se vznášeli z Heathrow: lítání
se mělo ponechat ptákům a andělům, tím, že jsme se jim pokusi-
li odebrat nebe tak, jako jsme předtím odňali čistou vodu rybám
a zemi ostatním tvorům, jsme už konečně překročili přípustnou
míru a trest bude neodvratný.*

*Hotel, ve kterém zasedáme, je nóbl, v konferenčním sále slu-
chátko, tlačítka a klimatizace, promítací plátno místo tabule.*

Pijeme skvělou kávu a místní ohnivou vodu, náměty, jak jsem ti říkal, jsou ryze teoretické: nová metoda výpočtu konfiguračního středování Greenovy funkce v neuspořádaných systémech. Anebo: Příspěvek k teorii mnohačasticových jevů v absorpčních a emisních rentgenových spektrech; občas mě napadne, že právě takhle v podobném hotelu sedí podobná skupinka spokojených gentlemanů úplně oddaných vědě a naslouchá přísně teoretickému referátu o paprscích, které už konečně dokážou přepulit Zemi, anebo o tom, jak spustit řetězovou reakci, do které vstoupí i vodík vázaný ve vodě. Samozřejmě, referát bude předpokládat, že se nic takového nestane, protože kdo by chtěl zničit Zemi, na které žije? Jenže se to nakonec stejně stane, ať už omylem, anebo že se najde blázen, který se k tomu odhodlá z pomatenosti anebo ze zvrhlosti. To tvrdíval náš táta (nejspíš to pořád ještě tvrdí), že každý významný objev se nějak uplatní a uskuteční. Taky tvrdil, on, který je nejdůkladnější a nejspolehlivější člověk, jakého si dovedu představit, že každý se aspoň jednou za život dopustí nějaké chyby. A když už vzpomínám jeho moudrosti – možná že Tebe jimi ani tak nezahrnoval, Ty ses věnoval něčemu, co v jeho očích bylo sotva hodno pozornosti – tvrdil také, že není takové technické zařízení, o němž by se dalo tvrdit, že nemůže selhat. Myslím na něj, když tu sedím a poslouchám o translačně nesymetrických systémech. Jednou se to musí přihodit a v jediné vteřině bude konec s tímhle komfortním sálem, s nóbl hotely tady i u protinožců, konečně se srovnají bohatí i chudí, barevní i bílí, Hiltony i slums, a to dokonalé srovnání, které bude zároveň dokonale entropické, budu mít na svědomí i já. Takže mě přestala bavit ta přednáška, sebral jsem se a vypadl z hotelu. Hned v sousední ulici jsem našel nádherný pub s hernou. Měli tam spoustu automatů, co tě rychle okradou a ani tě za to nepobaví, i báječnou autodráhu a na ní se trvale konaly závody. Mohl sis vsadit na

jedno ze čtyř autíček, na červené se vyplácelo jeden a půl penny za penny vkladu, za modré dvojnásobek, na zelené pětinasobek a na bílé padesátinasobek vkladu. Všechno řídil zřejmě počítač, výhru ti automaticky vyplatil, vsadit sis mohl penny až šilink. To mě nadchlo, jak se autíčka řítí ve svých dráhách, a tys netušil, které bude první, vždycky až na poslední chvíli jedno z nich vyrazilo, jak jistě chápeš, nejčastěji to červené, a ty ostatní těsně před cílem předjelo. Já si propočítal, že to bílé by mělo vyhrát aspoň jednou během osmdesáti jízd. Pětapadesát jízd jsem se vydržel jen dívat a trnul jsem, že vstoupím do hry pozdě, ale to bílé nevyhrálo ani jednou. Pak jsem, brácho, začal sázet, dalších padesát jízd jsem sázel: nejdřív penny, pak dvě, pak po pěti a při sto páté jízdě jsem vsadil celý šilink a nechal toho. Bratře! Při sto osmé, sto desáté a sto jedenácté jízdě to bílé vyhrálo, pak jsem radši utekl. Ještě teď se mi třesou prsty, když si vzpomenu, že jsem mohl mít sedm liber a ještě pár šilasů a to krásné vzrušení nádavkem. Asi bych neměl pokoušet osud – třeba to je pro mě varování. Vlastně jsem chtěl ještě napsat o tátovi. On měl, když byl v mém věku, velkou naději, tedy spíš svou velkou výmluvu. Něco uznával nade vším, svůj socialismus vyjímá ze všech zákonitostí, to byl jediný stroj, který neměl selhat, protože byl schopen sám sebe opravovat. To tátovi dodávalo sílu, aby dělal své motory s vášní, s jakou je dělal. Svět je plný klamných nadějí. Ale já v nich netoužím žít, já si nejvýš vsadím na bílé autíčko a hodinu se opájím velkou nadějí na výhru. Jinak mě zajímají, jak víš, docela beznadějně záležitosti, jako amorfní látky, jmenovitě sklo. Počítám si tak, jako si otec počítával, a opravdu, na chvíli mi dokonce připadá, že se pohybují vesmírem, který je pouze můj, já jsem v něm pánem a nikdo mi do něho nesmí vstoupit, ale najednou zaznamenám děsivý tlak, který celý můj vesmír stiskne, až někdo objeví ten zhoubný paprsek – kterým snadno přepulí Zemi.

A to mě tak vyleká, že si řeknu: k čemu tedy? Chybí mi, bratře, zadostiučinění i smysl. A ptám se: co mi patří, co mi zůstalo? Kde je můj domov, kde je můj vesmír?

Rozhlédl se kolem sebe, všechno tu bylo na místě, v knihovně spousta knih, rozhlasový přijímač, z přivřených dveří šatníku vyčuhovala nohavice jeho tmavých kalhot. Byl to jeho domov?

Věci ho nikdy nezajímaly, zdály se zaplňovat prázdnotu, stejně ji nezaplňily. Dobře věděl, že mu mohou být kdykoliv odňaty. Věci i lidé. Co člověku zůstane potom?

Nikdy jsme se o tom, bratříčku, spolu nebavili. Jedli jsme u jednoho stolu, hráli šachy a tenis, ale o ničem takovém jsme spolu nemluvíli. Nezbyl nám na to čas, anebo nám připadalo, že by to byly stejně jen řeči. Já je vedl mnohokrát, řeči o kráse a o dobrotě, o souběžnosti božství a lidství, o poznatelnosti a nepoznatelnosti světa, o svobodě jako láskyplné poslušnosti vůči věčným pravdám a o svobodné lidské vůli, o jednom jediném kodexu ušlechtilého a vznešeného života i o mravním imperativu a mravním řádu, leželi jsme na seně anebo na břehu rybníka s kamarádem, o němž jsem neslyšel už víc než dvacet let, zmizel mi někde ve světě nedostupněji než ty a s ním pro mě zmizely i tyhle kategorie, způsob myšlení, který se mi zdál příliš odtazitý. Ve skutečném životě, připadalo mi, se jednalo o jiné věci. Nejprve zavřeli tatínka, pak jsem musel do zapadákov dělat soudce, to znamenalo vynášet rozsudky, chodit na schůze, bojovat za mír, řečnit – agitovat se tomu tehdy říkalo – hájit zájmy Strany. Musel jsem se zajímat o to, kdo je prvním a druhým a posledním tajemníkem, kdo mě hlídá, kdo o mně posílá hlášení, kdo mě hodnotí, musel jsem vážit, s kým můžu mluvit upřímně a komu se mám radši vyhnout, koho pochválit, o kom mlčet, jak se dostat na slušnější místo, kde se mi snad podaří dělat aspoň trochu to, co bych si přál dělat. V takovém životě se na všechny odtazité a vznešené kategorie zapomene, jakákoliv vznešenost se vytratí. Člověk jen občas, nejspíš

v noci, když se mu nedaří usnout, pocítí lítost, anebo dokonce úzkost z toho, jak zapomněl na své dávné touhy.

Člověk se, samozřejmě, ožení a má děti, živí je a vychovává, učí je, aby mluvily pravdu, nekradly, nemluvily sprostě a čistily si zuby, bere je na procházky, aby zahlédly aspoň zdálky běžet srnku anebo jednoho z posledních koní, který se pase na louce, ale při tom všem ví, že něco důležitého jim zůstává dlužen, že sám nemá řád, do kterého by je uvedl anebo jim jej aspoň nabídl. A přitom je miluje, chce, aby byly nejen syté a dobře oblečené, nejen pitomoučce šťastné, protože mají elektrický vláček a pannu, co kňourá a pije z láhve, chce, aby s ním prožily něco hlubokého, co v nich zůstane pro celý život, k čemu se budou moci přimknout, až jim bude těžko, z čeho budou živit svoji lásku a svoji schopnost obcovat s lidmi.

Místo toho, milý bratře, jak je v řádu tohoto života, žena si našla milence a já milenku, co jsem považoval za jistoty, se rozpadá, co jsem považoval za hanbu, mě obestírá jako v noci tma. Můžu se jen ptát: co mi patří, co mi zůstalo, kde je můj domov, kde je můj vesmír?

Slyšel, jak do schodů dupou známé kroky. Bouchly dveře a byt se okamžitě naplnil křikem.

„Volali jsme sem několikrát,“ oznámila mu tchyně, „ale nikdo to nebral. Mysleli jsme, že tu máte poruchu.“

„Asi nebyl nikdo doma.“

„Kde je máma?“ chtěla vědět dcera.

„Někam odešla.“

„Vy jste nebyli spolu?“ podivila se tchyně. Sedla si ke kuchyňskému stolu. Měl by jí nabídnout aspoň hrnek kávy, ale tchyně ho vždy spíše popuzovala, přál si, aby co nejrychleji odešla.

„Lenička je teď tak přepadlá,“ začala řeč. „Nemá nějaké starosti?“

„Všichni máme nějaké starosti.“

„Jestli se příliš nepřepíná. Já vím, že jsi hodný chlapec, Adame, a že jí pomáháš, jak můžeš, ale sám jsi taky zapražený. Měl bys jí domluvit, aby se víc šetřila.“

„Ona se šetří, neboj se!“

„Lidi se teď pořád honí, každý chce co nejvíc užít života a nakonec se uštve.“

Konečně odešla.

Děti mu o překot vykládaly televizní příběhy, jejichž bezduchá pitomost v jejich podání ještě vystoupila. Určitě je Matka nechala od rána do večera čučet na obrazovku, ačkoliv ji prosil, aby to nedělala. Ale jakým právem se zlobí? On sám se jim o zábavu nepostaral.

Ulehl v osiřelé ložnici. Kdysi měl pocit, že to ví. Věděl také, že nemá toužit po majetku, má být bdělý vůči nepřítelům, věděl, že nemá věřit v Boha, nýbrž ve vědu anebo aspoň v to, co se za vědu prohlašuje. Věděl, že ze zbořeníště chrámů a z popele, v nějž se obrátí starý svět, se zrodí nová společnost, nové lidstvo. Kde panovaly sobectví, závist a úkladnost, zavládne přátelství a soudružská láska. Blouznivá a dětinská představa ulice, kde se lhostejný a nenávidný dav promění v zástup blízkých, naslouchajících a chápajících, ho očarovala tak, až uvěřil, že si zodpověděl to nejpodstatnější, uvěřil, že ví, jak žít.

Pak, milý bratře, jsem poznal, že jsem se mýlil, ale co jsem z toho vyvodil? Žil jsem jako předtím, plnil své povinnosti. Pořád jsem se choval nedospěle. Dítě také plní povinnosti, které mu uložili, neptá se proč, a když se zeptá, čeká, že mu jeho otázky zodpovědí, ještě ho pochválí, že se chytře ptalo. A tak člověk plní své povinnosti a namlouvá si, že je řádný a slušný a hodný lásky. Má rodinu a práci a soudí druhé. Posléze má milenku (zkusí žít pro ni) a úspěch (žije pro něj) a byt a stravu a auto. Čas přitom plyne, člověku mine třicítka a čtyřicítka, najednou nemá ženu, nemá ani děti, milenku ztratí, zůstane mu už jen úspěch a strava a auto, anebo ani ty už ne. Ale to už svá proč zapomíná a žije pouze ze setrvačnosti, ani nepostřehne, že čas jeho čekání minul, už dávno nadešel čas jeho dospělosti, kdy on sám by měl odpovídat. Co však má odpovědět, když v sobě nikdy nenašel dost svobody ani odvahy, a oheň, který v něm snad kdysi plál, nechal zhasnout?

Napadá mě, milý bratře: v čem se třeba liším od chlapa, kterého mám soudit za to, že otevřel své bytné plyn? Co když jen v tom, že jsem natolik opatrný, uvážlivý a ukázněný, že jsem plyn nikomu neotevřel? Je to jistě podstatný rozdíl: spořádaný soudce, který má ženu, postavení, děti, milenku a pohybuje se obezřetně ve své prázdnotě, a recidivista, který nemá ženu ani postavení a děti a milenku ve své prázdnotě neobezřetně zatlačí na okraj propasti.

Nikdo nemůže popřít ten nesporný rozdíl mezi mým bezúhonným konáním a konáním toho zoufalce, pokud se týká trestně postižitelné nebezpečnosti našich činů. Ale pokud se týká prázdnoty, do níž lákáme své blízké? V té prázdnotě se pak i bezúhonní dostávají ke kohoutkům, které lze snadno pootočit, ať už z nich plyn uniká do kuchyně anebo do plynových komor anebo snad do motoru nějaké rakety, z níž pak vyšlehne ten paprsek, který přepulí Zemi.

Jak pozoruješ, jsem vším poněkud vyveden z míry – ale nejsem zoufalý. Hůře jsem na tom byl, když jsem se cítil spokojený, protože jsem dobře plnil svoje povinnosti. Cítil jsem, milý bratře, povinnost milovat svoji ženu stejně jako svoji práci u soudu. Ale co opravdového člověk může vytvořit z povinnosti? Domov? Nějaký vztah, anebo snad dílo? Z povinnosti může leda někam náležet. Třeba k domu, nebo k ženě, nebo k milence. Nebo k spravedlnosti.

Člověk by měl být natolik svobodný, aby aspoň dokázal vymezit své místo a své vztahy, dokázal odejít anebo naopak zůstat, jestliže po tom touží, i když se to může zdát šílené, nepochopitelné a směšné.

Minula mi čtyřicítka, nevím, jestli v sobě dokážu najít, co jsem dosud nenašel, anebo dokonce ani nehledal. Ty si jistě myslíš, že ať to dokážu, anebo ne, měl bych se o to pokusit.

Mám teď pocit, jako bych stál pod vysokou věží, vidím úzké, setmělé schodiště, které se točí vzhůru.

Můžu čekat, že tam seshora spatřím zemi, kterou bych jinak nespatřil, anebo se lekat, že se v závratí vrhnu dolů, anebo doufat,

že tam nahoře, na dřevěné podlaze mezi zemí a nebem, se budu milovat v naprosté odloučenosti a v samotě, do níž nejvýš zabzučí zbloudilé mouchy – jaká svoboda...

Vzbudil se o něco dříve, než měl zvonit budík. Sousední lůžko bylo prázdné. Nepřišla tedy celou noc. Neměla by to dělat, co on má říct dětem?

Třeba už nebude nucen nic vysvětlovat. Byt i děti přiřkne soud ženě.

Otevřel okno. Venku vzcházela pošmourně mlhavý podzimní den, na římse ležela mrtvá můra. Umyl se a odešel do kuchyně, aby dětem připravil snídani.

Jeho žena seděla na židli, hlavu opřenu o stolní desku a zřejmě spala. Ve vzduchu tkvěl pach svítiplynu. Polekaně pohlédl na sporák, ale kohoutky se zdály být uzavřeny.

„Aleno!“

Zvedla pomalu hlavu. Její vždycky bledá tvář byla šedavé žlutá a pod oteklýma očima se jí černaly stíny. Zdálo se, že nedokáže otevřít víčka. Konečně zahlédl štěrbinou krvavá bělma.

„Co je s tebou?“ zeptal se. „Proč sis nepřišla lehnout?“

„Nemohla jsem. Já jsem nemohla. Byl jsi tam ty!“

„Odešel bych, kdybys řekla, že ti to vadí.“ Stále vnímal pach svítiplynu. Naklonil se nad sporák a čichal k hořákům.

„Já jsem nemohla,“ opakovala. „Nemohla jsem ti říct, abys o-de-šel, když jsi tam byl.“

„Ty jsi pila?“

„Nevím. Asi jsem pila čaj. A předtím taky něco, ale to už je dlouho. Já ti volala, ale nebyl jsi doma.“ Pořád nedokázala rozevřít oči a hovořila, jako by k němu promlouvala ze sna, hlas měla ochraptělý.

„Ty jsi pouštěla plyn?“ zeptal se.

„Já ho nepouš-tě-la, to pustil on.“

Nerozuměl jí. Zřejmě pila. Někde se opíjela, a proto přišla až k ránu.

„Já ho pak zavřela,“ řekla ještě.

Vypadala tak zuboženě, tak bezbranně, že v něm vzbouzela lítost. „Měla by sis jít lehnout.“

„Nemůžu! Musím přece tam – do knihovny.“

Nepřipadalo mu, že by byla schopna jakékoliv činnosti. „Zavoláš tam a omluvíš se. Řekni, že musíš k doktorovi.“

„Já nemusím k doktorovi.“

Vyndal z ledničky mléko a nalil je do hrnku.

„Kdes byl ty dva dny, Adame?“

Postavil hrnek na sporák. Okamžik zaváhal, potom škrtl zápalkou. „Vždyť jsem ti říkal, kam jedu. Neměla bys chodit do práce. Jestli chceš, zavolám tam sám.“

„Byl jsi tam s ní?“

Otočil se. Ano, samozřejmě, že tam byl s ní. Jak se mohla tak ptát, ona přece také nikde nepopíjela sama.

„Proč neodpovídáš, Adame?“

Ale něco s ní nebylo v pořádku, něco se přihodilo, čím trpěla, proč by měl ještě zvětšovat její trápení.

„Ne!“ řekl.

„Tys tam nebyl s ní?“

„Ne!“

„Byl jsi tam sám?“

„S kým bych tam měl být?“ Zaplavila ho hanba. Lhal chladnokrevně jako falešný svědek. Vytáhl z chlebovky bochník ztvrdlého chleba a krájel krajíčky, jak dovedl nejtenčí. Namazal chleby máslem a položil na každý plátek salámu a plátek rajského jablíčka. „Musím vzbudit děti,“ řekl. „Nebo je chceš vzbudit sama?“

Nehýbala se a on tedy postavil talíře na stůl. Když ji mýjel, uvědomil si, že ten podivný pach svítiplynu vychází z ní, z jejích šatů a z jejích vlasů. Naklonil se nad ni. „Jak to, že je z tebe cítit plyn?“

„To on,“ řekla. „Adame, Adame!“ rozvzlykala se.

Vztyčil se opět. Věděl, že by jí teď měl říci něco laskavého. Na okamžik ho skutečně ovládl trýznivý soucit a hledal nějaké útěšné nebo něžné slovo. Také ji mohl obejmout anebo aspoň pohladit po těch čpavých vlasech. Ale zároveň se v něm počala rozprostírat znehybňující ošklivost. Něco ho od ní odpuzovalo, nevěděl, jestli to byla nesmyslnost jejího činu anebo ten druhý člověk, s nímž se ho zřejmě dopustila, anebo pouze odporný pach plynu.

„Musím už jít vzbudit děti,“ řekl jenom. „Přišly by pozdě do školy.“

2

Vyšel zároveň s dětmi. Alenu, ještě než děti vstoupily do kuchyně, přiměl k tomu, že se odvěkla do ložnice. Slíbila, že se vyspí. On slíbil, že ji omluví v práci. A vrátí se brzy. Neslíbil, že s ní o tom všem bude mluvit, ačkoliv ho o to úpěnlivě žádala. Doprovodil děti na roh bloku. Daly se do běhu, sotva se od něho odloučily. Dcera měla krátký hnědý kabátek, světlé vlasy jí při běhu vlály kolem hlavy, malému se házela taška na zádech.

Když byl v jejich věku, nechodil do školy. Vlastně do prvních dvou tříd ještě chodil. Pak mu to zakázaly úřady. Stejně se nepamatoval, že by se byl v té dávné době pohyboval mezi nějakými svými vrstevníky a hrál si s nimi. Jeho dětští vrstevníci byli ti, co skončili v plynu. Tenhle zážitek překryl všechno, co mu předcházelo.

Co když si Alena znovu pustí plyn?

Neměl by ji tam nechávat o samotě. Obrátil se a spěchal nazpět. Výtah právě odjížděl, ale on ještě stále dokázal vyběhnout ta dvě patra rychleji, než je vyjela zdviž. Dva muži vystoupili z kabiny, okamžik se rozhlíželi po chodbě, pak přistoupili k němu, pohlédli na vizitku před ním a oslovili ho: „Vy jste doktor Kindl?“

Ani nemuseli vytahovat legitimace. Znal je, až příliš dobře je znal.

„Ano, to jsem já.“

„Rádi bychom se vás na něco zeptali.“

„Prosím!“ Nedokázal přemoci rozrušení. „Chcete jít dovnitř?“

„Dali bychom přednost, kdybyste mohl na chvíli s námi. Nemáte přece teď líčení!“

Pokrčil rameny.

„Vracel jste se zrovna domů?“

„Vracel jsem se pro něco, co jsem zapomněl.“

„Můžete si pro to zajít.“ Jeden z mužů se postavil do dveří, aby je nemohl zavřít. Dovnitř však nevstoupili.

Alena ležela na gauči polosvlečená, přikrytá zeleným plédem, hlavu zabořenou do polštáře. Spala.

Napsal na lístek: *Kdybych se trochu zdržel, ničeho se neboj. Nedokázal se soustředit. Napsal ještě: Nedělej už nikdy nic takového!*

Šedivá volha parkovala za rohem, proto si jí nevšiml, když se předtím vracel.

Posadili ho dozadu mezi sebe a celou cestu nepromluví ani slovo. Vůz zastavil až v úzké uličce za Národní třídou.

Prošli vrátnicí, vyjeli výtahem do druhého patra a potom kráčeli dlouhou chodbou, nakonec před ním otevřeli jedny z mnoha dveří. Za stolem seděl muž s opuchle širokým obličejem. Muž povstal. Jeho věk se nedal určit, nepochybně byl starší než on.

„Můžu vám poskytnout poučení, ale myslím, že by to bylo ve vašem případě zbytečné.“

„To jistě. Ale rád bych slyšel, kvůli čemu jste mě pozvali.“

„Byl jste pozván na informativní pohovor.“

„Snad se to mohlo stát méně dramatickou formou.“

Muž udělal odmítavé gesto. „Tak vy jste soudce. Už dlouho?“

„To snad není předmětem vyšetřování.“

„Vy jste byl v Americe, pane doktore?“

„Proč se ptáte? Vybavovali jste mi přece pas.“

„Dobře víte, že my tady pasy nevybavujeme. Za svého pobytu v Americe jste soudcovské povolání nevykonával?“

„Ne, to jsem rozhodně nemohl.“

„Měl jste v Americe mnoho přátel?“

„Ne.“

„Píšete si s nimi často?“

„Pokud si píšu, tedy jen o soukromých záležitostech.“

„Setkal jste se jistě při svém povolání s takovým druhem trestné činnosti, která se dá kvalifikovat jako pobuřování šířením podvržené literatury?“

„Nepamatuji se. Rozhodně ne v poslední době.“

„Jaký je váš názor na takovou trestnou činnost?“

„Jako na každou trestnou činnost.“

„Jaký tedy?“

„Přece mě nebudete zkoušet.“

„Dostával jste takovou literaturu z ciziny?“

„Ne!“

„Neusiloval jste aspoň, abyste ji dostával?“

„Ne.“

„Znáte Jima Foxe?“

„To jméno slyším prvně.“

„Nemýlíte se? Nebyl u vás před několika týdny na návštěvě?“

V tu chvíli si vzpomněl: mnoho pozdravů, cestou trochu bolení hlavy, lituji, jestli způsobil nepříjemnosti... Ano, nepříjemnost už je tady. Byl to Američan, kterého pozvala jeho žena ten večer, co mu přivedla představit svého milence. A on po něm poslal Petrův seznam literatury. Nejspíš seznam na letišti zabavili – teď leží v deskách, které má ten chlapík před sebou, může jej kdykoliv vytáhnout a předvést mu ho. Cítil, jak mu stoupá krev do hlavy. „Už jsem řekl, že ho neznám.“ Nebyl si jist, že jeho hlas si uchoval přesvědčivost. Bylo to k zlosti. Cítil, jak v něm narůstá nevole a odpor k tomu, čemu se musí podrobovat.

„Když neznáte..., tak neznáte. Svého bratra, doufám, zapírat nebudete.“

„Nevím, proč bych měl zapírat svého bratra,“ přijal změnu tématu s úlevou.

– Váš bratr je v cizině, vidíte? –

– Je tam legálně! –

– Odešel váš bratr do ciziny před čtyřmi lety? –

– Nepamatuju se přesně. –

– Proč myslíte, že právě před čtyřmi? –

– Proč by ne právě před čtyřmi lety? Člověk musí jednou odjet, když má odjet. –

– Sám dobře víte, že tehdy se u nás něco událo. –

– Nevím, proč by měla být nějaká souvislost mezi tím, co se událo, a bratrovým odjezdem. –

– Váš bratr vystudoval u nás? –

– Samozřejmě, kde by studoval? –

– Nemyslíte, že když vystudoval tady, bylo by jeho povinností pracovat tady, aby odvedl společnosti, co jí je dlužen? Kde vlastně váš bratr působí? –

– O tom nebudeme mluvit. Nejsem povinen o svém bratrovi cokoliv sdělovat. –

– Snad se neptám na takové věci, abyste se musel dovolávat zákona. Myslíte, že se váš bratr hodlá vrátit? –

– Také nebudu odpovídat na otázky, co si myslí anebo co hodlá konat nějaká třetí osoba. –

– Dobře, jak chcete. Stýkáte se poslední dobou často se svými přáteli? Nemusíte se tvářit tak pohoršeně, neptám se vás snad na nic, co by se vás muselo dotýkat. Neptám se zatím ani na manželky vašich přátel. –

– Nemám, co bych k tomu řekl. –

– Matěje Kožnara znáte? –

– Ano. –

– Jakého druhu jsou vaše styky? –

– Jsou to styky v mezích zákona. –

– Pan Kožnar byl redaktorem Rozhlasu. Slyšel jste někdy nějaký jeho pořad? –

– Snad jsem slyšel. Nevzpomínám si. –

– Co jste si myslel o jeho pořadech? –

– Nevím, nejsem expert na rozhlasové pořady. –

– Ale jste právník. Nebyl například obsah těchto pořadů pobuřující? Nehanobil naše zřízení? –

– Nevím, které pořady máte na mysli. Kdyby měly takový obsah, nemohly by se, pokud vím, vysílat. –

– Byly určité doby, kdy se vysílat mohly. A kdy se i vysílaly. Víte, čím se pan Kožnar zabývá nyní? –

– Máte na mysli jeho současnou profesi? –

– Ano. –

– Nevím o ní nic určitého. –

– Mluvil s vámi někdy pan Kožnar o tom, co dělá ve svém volném čase? –

– Nevzpomínám si. –

– Nezmiňoval se o tom, že ve svém volném čase píše? –

– Nepamatuju se, že by o tom mluvil. –

– Vy sám píšete nějaké články? –

– Ne! –

– Ale psával jste? –

– Ano, ovšem. –

– Pod jakým jménem? –

– Pod svým, samozřejmě. –

– Není to tak samozřejmé, mnozí takoví jako vy publikovali i pod jinými jmény. –

– Nevím, co máte na mysli. Kromě toho není nic protizákonného v tom, když někdo použije pseudonym. –

– Záleží na tom, co jím podepisuje. A kde! Nemyslíte? –

– K tomu nemám, co bych řekl. –

– Slyšel jste někdy o docentu Fiktusovi? –

- Ano! -
- Znáte ho dobře? -
- Zním ho. -
- Poznal jste ho na studiích? -
- To rozhodně ne! -
- Studovali jste přece spolu! -
- Ne! Je mladší. Nejméně o pět let. -
- Navštěvujete docenta Fiktuse často? -
- Ne. -
- Navštěvujete ho jenom, když pořádá čtení? -
- Nevím, o čem mluvíte. -
- O čem předčítal naposledy? -
- Řekl jsem, že nevím, o čem mluvíte. -
- Třeba si vzpomenete, když vám kousek ocituji: „Nový etatismus, nazvu jej policejním etatismem, protože policie se stává jeho hlavním nositelem i oporou a nakonec prohlásí sebe samu za stát a své zájmy za obecné zájmy, vytvořil nový druh vykořisťování... -“
- Ne, nevzpomínám si, že bych to slyšel. Mám špatnou paměť na citáty a na definice. -
- Vy máte špatnou paměť? -
- Špatnou paměť na citáty! -
- Nevadí vám to při výkonu vašeho povolání? -
- Zatím jsem nepozoroval. -
- Jak na vás působí ten úryvek? -
- Jako úryvek. -
- Co tím míníte? -
- Úryvek je část souvislého textu, a nedá se tedy posoudit vně textu, jehož je součástí. -
- To je něčí definice? -
- Ne. Jen se vám snažím vysvětlit, co to je úryvek. -
- Nezněl vám ten úryvek jako součást nějakého podvratného textu? -

- Už jsem se k němu vyjádřil. -
- Kdo všechno docházel na čtení? -
- Nevím, co nazýváte čtením. -
- Byl jste u Fiktuse, když předčítal ze své práce? -
- Už jsem řekl, že si nevzpomínám. -
- Řekl jste, že si nevzpomínáte na ten úryvek. Nechcete přece tvrdit, že si nepamatujete, jestli váš hostitel něco četl nebo ne. -
- Snad něco četl. Myslím, že to není podstatné. Odešel jsem toho večera předčasně. -
- Proč jste odešel předčasně? -
- Měl jsem k tomu soukromé důvody. -
- Neodešel jste náhodou, protože vás pobouřil předčítaný text? -
- Rozhodně ne. -
- Vzpomenete si, kdo tam byl toho večera přítomen? -
- Ne, to si nevzpomínám. -
- Ani na jednu osobu? -
- Ne! -
- Z plného pokoje lidí vám neutkvěl v paměti ani jediný člověk? Vždyť od té doby neuplynul ani měsíc! Kdyby vám tohle před soudem tvrdil nějaký svědek, nemyslel byste si, že zapírá? -
- To by záleželo na důvěryhodnosti svědka. -
- Byl tam přítomen váš přítel Ruml? -
- Nepamatuju se. -
- Považujete ho ještě za svého přítele? -
- Je to snad předmětem vašeho vyšetřování? -
- Třeba vám vadí, že zůstal na svém místě. V poslední době dáváte přednost lidem, kteří ze svých míst museli odejít. -
- Tak bych to rozhodně neformuloval. -
- A jak byste to formuloval? -
- Spíše bych řekl, že mí přátelé museli odejít ze svých míst. -
- Zřejmě jste si dobře nevolil svoje přátele, když takhle dopadli. -
- Naopak, byli to slušní lidé, proto takhle dopadli. -

– Znamená to, že sám sebe nepovažujete za slušného? –

– Jsem si někdy podezřelý. –

– Snad bychom už mohli nechat toho žertování, pane doktore.

Strana taky nežertovala, když rozhodla, že tito lidé musí odejít. Byli to většinou kvalifikovaní jedinci a na jejich kvalifikaci společnost vynaložila značné prostředky. My víme, že dokonce mnozí z nich byli schopní. Jestliže se společnost rozhodla, že podstoupí ztráty, které odchod těchto lidí přinese naší ekonomice, věděla jistě proč. A vy to víte také. Tito lidé odešli, protože jsou nepřátelé. Je lepší ztratit několik expertů než nechat nepřátele, aby nám sabotovali naši společnost, kazili mládež a otravovali lidské mysli z éteru anebo novinových stránek. V tom naše společnost bude nekompromisní. Můžete to vyřídit těm vašim přátelům. Jestli si myslí, že tohle všechno je jenom žert, jen epizoda a počítají s tím, že přijde nějaká obleva, jak to nazývají, a oni se opět vrátí na svoje místočka, pak se mýlí. Za nimi už spadla mříž. Náš lid je odepsal. A vy? Je nejvyšší čas, abyste si uvědomil, že jednou jste soudce v našem státě. A vy dobře víte, kdo v našem státě vládne. Lid vám svěřil odpovědnou funkci a čeká od vás, že ji budete řádně vykonávat. Měl byste si uvědomit, s jakými lidmi se stýkáte, kam se vás snaží zavléct a co od vás požadují. Vy byste si to uvědomit mohl. Vy, z takové rodiny! Měl byste chápat, oč v dnešním světě běží. A vyvodit z toho důsledky, dokud je ještě čas. Máte snad dost problémů doma. Nepotřebujete si ještě přidělovat další. Stačí? –

Ta nečekaně dlouhá promluva ho ohromila, ale ještě spíš znechutila. Vstal a řekl: „Mohu jen prohlásit, že ani já, a pokud vím, ani moji přátelé nečiníme nic, co by bylo v rozporu s našimi zákony.“

Byl natolik vyveden z míry, že přijal nabízenou ruku, a dokonce při odchodu řekl: „Na shledanou.“ Ihned si uvědomil osudný smysl přerěknutí, ale už se nedalo odvolat.

3

K soudu zavolal, že se ještě chvíli zdrží, podařilo se mu sehnat taxíka a vrátil se domů.

Alena dosud ležela, hlavu zavinutou do polštáře, její poněkud vystouplá brada mu připadala strnule nehybná, nos jí zešpičatěl tak, jak to vídal v dětství u mrtvých, které odváželi naházené na vozech. Vtom se pohnula, pomalu odsunula polštář stranou. „Už jsi tady?“

„Přišel jsem se na tebe jenom podívat.“

„To je... to je od tebe hezké.“ Vyrážela jednotlivé slabiky, jako by teprve při řeči z nich skládala slova. Vypadala tak zuboženě, že v něm probouzela lítostivý soucit. Co to jen udělala, co ji to napadlo, že chtěla tak kvapně opustit svět?

„Nepotřebuješ něco? Měla by ses napít mléka.“

„Myslíš?“

Přinesl jí hrníček mléka. Posadila se a pomalu pila dětskými doušky.

„Řekneš mi, jak se to všechno stalo?“

„Já ti volala a tys nebyl doma.“ Brada se jí zachvěla.

„On tě k tomu přemluvil?“

„On jenom řekl...,“ zarazila se. „Proč se ptáš?“

„Chtěl tě zabít.“

„Ale tys nebyl doma!“

„Chceš říct, že jsem se na tom podílel?“

„Nekřič na mě!“

„Nebyl jsem doma stejně, jako tys nebyla doma.“

„Bolí mě to tady, když křičíš,“ ukázala si na čelo.

„Můžeš mi říct, čím to byl nápad?“

Mlčela.

„Kdo otevřel kohoutek?“

„Nevyslychej mě, prosím tě o to. Aspoň teď mě nech!“

„Udělal to on?“
 „On mě má pořád rád... Ne jako ty...“
 „Proto tě chtěl zabít. Chápeš aspoň, že tě chtěl zabít?“
 „Ne.“
 „Co ne?“
 „Nemluv teď o tom. Prosím tě, nech mě na pokoji.“
 „Dobře. Nemám tě odvézt k doktorovi?“
 „Ne, to přejde.“
 „A co když... Neuděláš už nic takového?“
 „Ne... Přece mám...,“ rozplakala se.
 „Slibuješ mi to?“
 „Nech mě, prosím tě!“
 „Zůstaň ležet, já přijdu brzy.“
 „Přijdeš opravdu?“
 „Budu se snažit. A zavolám ti.“
 „Adame... Já to nechtěla. Nezlob se na mě, já nic takového nechtěla.“
 „Já vím. Ted' na nic nemysli a odpočiň si.“
 „Ale co bude dál?“
 „Ted' na nic nemysli.“
 „Jak na to nemám myslet?“ Slzy jí stékaly po tvářích.
 Cítil lítost nad vším, co se stalo, co se děje. Naklonil se k ní a objal ji. Sevřela ho křečovitě.
 „Nesmíš už nic takového udělat.“
 „Já vím, Adame. Já vás mám všechny ráda.“
 Upřela na něho pohled. Její uslzené oči se ho snažily zachytit, přivolat zpátky, zadržet a spoutat.
 Když už byl ve dveřích, zaslechl její zašeptnutí: „Máš mě taky rád?“
 Předstíral, že nic neslyší, a kvapně vyběhl ze dveří.
 V kanceláři zastal svoji kolegyni, která právě ukládala do skříně demižon s vínem. „Podívej, co mi přivezli. Ze samé vděčnosti, že jsem je dostala od sebe. Nemáš chuť se napít?“

„Napiju se. Dneska tu nejsem vozem!“ zdálo se mu, že musí svůj souhlas vysvětlit. Skleničku vypil skoro naráz. Měl by nějak zpravit své přátele, že se ho na ně vyptávali. Ale volat nechtěl, telefonům nedůvěřoval. Také by měl něco udělat s tím studentem. Jak si jen mohla začít něco s takovým úchylným travičem. Mohl by ho dostat před soud, ale užitečnější by bylo poslat ho k psychiatrovi. Dřív než se mu podaří něco takového, jako se podařilo tomu druhému mladíkovi, tomu, kterého bude soudit. Mají cosi společného, uvědomil si. Stejně roztěkaný pohled a v řeči předstíranou jistotu. V jaké prázdnotě se asi pohybují, jaké ledové větry tam musí fičet? On je z ní nevyvede, může je nejvýš soudit. Ale k čemu je takový soud, k čemu soudce, jenž kromě paragrafů nemá, co by nabídl, kdyby byl dotazován, čím by on zaplnil ledovou prázdnotu.

„Chtěla jsem se tě už několikrát zeptat,“ ozvala se jeho kolegyně, „ty znáš Oldřicha dobře?“

Jako by se dalo na takovou otázku odpovědět. „Smím si ještě nalít?“

„Samozřejmě. Je to zážitek vidět tě pít.“ Hleděla na něho vyčkávavě.

„Seděli jsme spolu nějaký čas v jedné místnosti, ale nevím, jestli bych ti o něm mohl říci něco, co by tě zajímalo.“

„Jistě, já tě chápu. Promiň, že jsem se tak trapně zeptala.“ Začervenala se dokonce.

„Býval ke mně milý, a když jsem potřeboval v něčem pomoci, pomohl mi,“ přinutil se ještě k tomuto dobrozdání.

„On o tobě taky vždycky mluví hezky.“

„Opravdu?“ Znovu se napil, ale nemohl se opít tak rychle, aby unikl tomuto trapnému rozhovoru.

„Chce, abych ti různé věci vysvětlila.“

„Ty mně?“

„Zdá se mu, že nechápeš svoji situaci.“

„Určitě se mýlí.“

„Ne, já si to myslím taky. Nedávno se o tobě mluvilo na schůzi. Neměla bych ti to říkat, to znáš, ale bylo by lepší, abys to věděl. Mají k tobě spoustu výhrad. Toho Kozlíka ti dali dělat schválně. Vědí, že se budeš kroutit, abys mu nemusel dát špagát. Ale ty mu ho dáš, vid’?“

„Proč?“

„Protože ti to radím. Protože jinak půjdeš.“

„Proč někomu tak záleží, aby ten chlapík dostal špagát?“

„Nevím,“ řekla. „Vždyť zabil dítě. Lidi to pobouřilo.“

„To není důvod. U nás tak berou ohled na to, co lidi pobuřuje.“

„V něčem se lidem musí vycházet vstříc. A i kdyby na to někdo tlačil z jiného důvodu, vždycky se na ty lidi vymluví.“

„Nikdy jsem nikomu nedal špagát. Jednou půjdu stejně, nebudu si aspoň zatěžovat svědomí.“

„Je to vrah. Přece nedáš v sázku všechno, na čem ti záleží, proto, abys zachránil lumpa, který se stejně zachránit nedá.“

„Co je to všechno, na čem mi záleží?“

„To se ptej sebe!“

„Nevím, na čem by mi mělo záležet tak moc, abych kvůli tomu dal zabít člověka.“

„Oldřich si myslí totéž co já. Říká, že nemá smysl dělat bohatýra. Lidi dneska dávají přednost těm, co se chovají rozumně a umírněně.“

„Jako Oldřich?“

„Zdá se ti, že dělá něco špatného? Co myslíš, že tím dosáhneš? Ty budeš muset jít a toho chlapa nezachrániš. U odvolačky mu ten špagát stejně přišijou. Čekáš, že někoho zajímá život vraha?“

„Je to moje přesvědčení.“

„Jsi tvrdohlavý, Adame. Připomínáš mi jednoho dědka od nás. Rozhodl se, že nedopustí, aby porazili starou lípu uprostřed pole. Ani nebyla jeho. To pole mu taky nikdy nepatřilo. Dělal to z přesvědčení. Psal všude dopisy a protesty. Vždycky, když jsem přijela, nosil mi svoje lejstra, poněvadž jsem studovala práva.“

„A zachránil ten strom?“

„Když přijeli z lesního závodu a strom poráželi, začal se s nima prát, strašně se přitom rozčílil a dostal infarkt.“

„Já se nerozčílím,“ slíbil. Napadlo ho, že by měl prohlédnout zásuvky, jestli v nich nemá něco, co by proti němu mohli použít. Ale lepší, když s tím počká, až bude v místnosti sám.

4

Stačil se Alexandře dovolat ještě předtím, než odešla z práce, a čekal na ni potom před Prašnou bránou.

„Už jsem si myslela, žes na mě zapomněl,“ v dlouhém semišovém plášti vypadala vznešeně. Její tvář ve srovnání s tváří jeho ženy byla plná života. „Škoda žes mi nezavolal už v poledne. Měla jsem chvilku čas.“

„Byl jsem u výsledku.“

„Nemoh sis to odložit?“

„Těžko, přišli si pro mě.“

„Oni vyslyšali tebe? Myslela jsem, že takový, jako seš ty, nesmějí obtěžovat.“

„Obtěžovali větší pány, než jsem já.“

„Aha. A pak je pověsili, vid’? Třeba tě chtějí taky pověsit.“ Zastavila se před výkladní skříní s botami a civěla do ní. „Tak tebe vyslyšali. Uměli to stejně dobře jako ty?“

„Pochybuj.“

„To je muselo štvát. Zbili tě?“

„Co tě to napadlo?“

„Ruml mi vysvětloval, že to k tomu patří. Přece se nikdo k ničemu nepřizná, když ho nezbijou.“

„Ale přizná.“

„A ty ses přiznal?“

„Neměl jsem k čemu. Spíš mě varovali před mými přáteli.“

„Před Rumlem?“

„Proč myslíš, že zrovna před ním?“

„Dovede být pěkně vzteklej. Až se domákne, že sis se mnou začal, třeba tě zabije.“

„Myslím, že oni se při svých varováních řídí jinými hledisky.“

„Aha. To mě nenapadlo, že mají svoje hlediska.“ Zase stála před výkladem s nějakými hadříky. Zajímaly ji přinejmenším tolik jako jeho osud.

Pozoroval ji netrpělivě. Měl by jet domů. Když ne kvůli Aleně, tedy aspoň kvůli dětem. Ale chtěl té druhé říct, co ho potkalo a že se nepřímo zmínili i o ní.

Vymlouval se. Chtěl ji vidět, chtěl se s ní milovat.

„Co budeme dělat?“ zeptala se, když se odtrhla od skla. „Kdybys chtěl, mám s sebou klíče od toho bytečku, kde jsme spolu byli prvně.“

„Já nevím, měl bych se dneska vrátit co nejdřív.“

„Kam se musíš vrátit?“

„Domů.“

„To se nedá nic dělat, jestli spěcháš vařit večeři.“

„Aleně není dobře.“

„Nepamatuju se, že by Ruml někdy přišel domů, jen protože mi bylo zle. Nechal by mě klidně umřít, kdyby zrovna ten večer měl bridž.“

Pokusil se aspoň dovolat se domů z budky, jenže bylo obsazeno. Bud' se bavila s Matkou, anebo si právě domlouvala schůzku se svým travičem. Také mohla shánět lékaře anebo, to nejspíše, automat byl porouchaný. Pozoroval sklem, jak se ta druhá prochází opodál. Kdokoliv ji mohl oslovit a odvést ji, mohla kdykoliv odejít, zatímco on se bude marně snažit, aby dostál své povinnosti a dokřičel se do mrtvého domova. Zavěsil. Rolnička hlasitě cinkla a on vyběhl ven.

V temné chodbě domu, sotva za sebou zavřeli dveře, se k němu přitiskla. Objal ji a ona ho políbila. „Kdybys šel domů vařit večeři, už bych tě nikdy nechtěla vidět.“

Když stoupali vzhůru, mezi pachy vařeného zelí a zatuchlých brambor rozeznal i nasládlý pach svítiplynu. Sílil až k nesnesitelnosti.

Odemkla byt, kabelku upustila na zem, kabát přehodila přes pootevřené dveře od skříně a boty odkopla do rohu předsíně. „Pojď, pojď honem. Musíš přece za chvíli domů.“ Stačila se vysvléct ze šatů dříve, než došli do pokoje. „Na co čekáš? Chceš, aby mi byla zima?“

A všechno se od něho oddělilo, den zkameněl, odloupl se od jeho života, odpadl od jeho těla a to se, lehké, vzneslo do výšin, kde nezněly hlasy, vzduch byl čirý a bez zápachu, nepotulovali se tudy traviči ani vyhledávači trestných činů. Také jeho žena mu neletěla vstříc s hlavou ovinutou polštářkem a s vlasy načpělými svítiplynem.

„Je ti dobře?“ zeptala se. „Nemyslíš na nic?“

„Nemyslím na nic.“

Její nahé břicho bylo hladké a světlé jako lastura. Zachvívající se škeble uprostřed zvlhlých řas. Líbal ji a vnímal, jak se rozevívá. Lehký šustot vysychajících stébel na pomezí ticha a vracejících se zvuků.

Jsem tady. Myslel jsem, že bych měl být jinde. Měl bych být jinde, ale jsem tu, jsem tady s ní, nevím, jak jsem se tu vzal. Přišel jsem sám, přivedli mě, přinesli dávní nosiči? Jaký je den? Jaro, léto, podzim, zima? Který rok? Válka skončila?

Ted' ležím, někde nedaleko nosítka, sníh, ještě cítím, jak mě zebou paty, bratříček se zvedá, aby mě zahlédl. Jsi tu se mnou? Šustot klásků, les juky, škumpové houští, voní šalvěj, teplá skalní deska, ještě trvá ticho pouště, nikdo nevolá, nikdo si nepřejí, abych mu naslouchal, dravci dosud nevzlétli, aby lovili, jsem tady, a to nemůže být beze smyslu, musí se v tom skrývat nějaký záměr, a neocitl jsem se tu tedy, protože jsem zvedl telefon, že jsme se náhodou potkali: dneska, před třemi měsíci, že ona měla klíče a čas, nejsem tu, protože právě takhle bezpočet mužů leží hlavou v hnědavém,

vlhkém houští, jež se chvěje v jejich dechu, jsem tu z čísi vůle – ale koho jsem to poslechl? Anebo jsem to naopak konečně zaslechl sám sebe, a nemůžu tedy být jinde než tady, nahý, těsně pod střechou, zatím ještě ukrytý všem očím, několik kroků mi ještě zbývá, než vystoupím úplně vzhůru. Budu pak svobodný, budu volný?

Klapl zapalovač. Ustrnul, zda nebude následovat výbuch, ale vzduch jen začal nasakovat dýmem.

Z šera se vynořovaly jednotlivé předměty. Bílé růže ve váze na okenní římse se zdály vydávat vlastní světlo. (Kdo sem kdy přinesl růže?) Dveře skříně byly polepeny pestrobarevnými plakáty. Na jednom z nich jakýsi zpěvák otevíral ústa vstříc tlamičkám ovcí. Nepamatoval se, že by si jich posledně všiml, ale nejspíš tu vězely připíchnuty už dlouho, jen on byl tehdy příliš rozčilený. Přímo nad hlavou mu visel obraz. Vysoký chlap v šedivém dvouřadovém saku s černou aktovkou pod paží kráčel liduprázdnou noční ulicí. V jeho bledé, odulé tváři chyběly oči. Kdy a kde ten obraz už viděl?

„To je on,“ všimla si, kam se dívá. „Namalovala jsem si ho, když jsem ho prvně potkala.“

Smrťák se na něj usmál bílými, bezzubými ústy a jemu náhle připadlo, že poznává tvář toho studenta, vytrvalého traviče, který mu vstoupil do života anebo ještě spíš do života jeho ženy. Třeštil teď na něj svůj mrtvý pohled. Co v něm asi viděla ona, že se za ním rozběhla, čím jí učaroval? Nebyla by první. Do prázdných očí můžeme dosadit jakoukoliv barvu, do prázdné hlavy vlastní myšlenky anebo snad i sny. Přišlo mu jí líto, jak se asi vracela pozdní noční ulicí, jejíž vzduch nasládle čpěl, zbloudilá ovečka jeho žena. Třeba ho opravdu sháněla, zatímco on ji nemohl zaslechnout, ukrytý v klínu, jehož se teď právě dotýkal.

Měl by už jít. Nedělá dobře, že právě teď doma chybí, i když třeba jednou bude doma tady a ne tam, kde je doma teď, ale o to se právě nyní nejedná, jde o to, že se jeho žena ocitla v nouzi. Snad ten stav nezavinil on, ale stejně by měl být u ní a nehledat si výmluvy. Stejně

se před sebou neomluví, výmluvy se naučil už dávno prohlédat, i když zněly co nejpravděpodobněji a nejvznešeněji. Posadil se a natáhl se po své košili.

„Je ti zima? Mám vyndat deku?“

Jenže s ní se miloval, milovala se s ním tak úplně, že celý předešlý den, celý předešlý život od něho odpadl jako zvětralý kámen ze skály, a on se teď chystá ji vytrást jako kamínek z boty. „Ne, lež!“ Stále držel v ruce košili.

„Ty už chceš jít? Co je vlastně tvý ženě?“

Zaváhal.

„Nebo ses jen tak vymlouval, abys nepřišel domů pozdě?“

„Pustila si plyn.“

„Aha. A tys jí ho zase zavřel.“

„Ne, nebyl jsem u toho.“

„A kdo jí ho tedy zavřel?“

Pokrčil rameny.

„To nebylo u vás doma? Tvá žena si jezdí pouštět plyn k cizím lidem?“

„Nemusel to pro ni být tak úplně cizí člověk.“

„Pustila si plyn kvůli svému milenci?“

Mlčel.

„Tak proč se rozčiluješ? Sehráli ti divadlo a ty se rozčiluješ.“

„Myslím, že to nebylo divadlo.“

„Ne? A co to bylo, když se ve zdraví vrátila?“

Byl by rád řekl, že se mýlí, ale ztratil jistotu.

„Nemusíš si dělat starosti. Už si ho po druhý nepustí. Musí počkat, jak moc tě dojala.“

„O to nejde. Ale jsou tam děti. A jí může být špatně.“

„Vždyť běž! Držím tě snad?“

„Jsem rád, že jsem s tebou.“

„Jsi opravdu rád?“

Za chvíli odejde. Ocitne se v kukani těsnější než tenhle mansardní pokojík a kolem něho se bude vznášet jemný oblak plynu, který

ho zvolna omámí, takže pocítí tu zvláštní, až opileckou spokojenost s tím, že je, kde právě je, že aspoň učinil zadost své povinnosti. Ale zatím je ještě tady, je s ní, výšiny nad ním se dosud otevírají, připraveny ho přijmout do svého čirého ticha.

„Opravdu.“

„Tak proč ke mně nejdeš víc?“ Zhasila cigaretu a on ji objal. Na okamžik se mu zazdalo, že odkudsi z hlubiny k němu dolehl nářek a ledová ruka mu přejela po zádech. Pak se ho horce dotkly prsty té druhé, její dlouhé prsty ho měkce ovíjely jako pleny, až se proměnil v jediný bělostný kokon, do jehož temné a hebké dutiny se propadl.

Rozsvítila lampičku nad gaučem a místnost naplnilo slabé, purpurově zbarvené světlo. „Miláčku, kdybys byl tak hodný, tam ve skříni je deka.“

Uvnitř skříně se válely desky se čtvrtkami a pomalovaná plátna. Na jedné polici mezi štětci a kelímky s barvami uviděl zmuchlanou deku. Vyndal ji opatrně – zdálo se mu, že z ní vychází slabý pach terpentýnu.

„To jsou tvoje obrazy?“

„To jsou věci ze školy.“

Vytáhl namátkou jeden obraz. Nad lesem, který se zdál v purpurovém světle oranžově hnědý, zářila dvě rudá slunce, mezi nimi se vznášela dvouchvostá kometa.

„Schovej to,“ ozvala se, „jsou to trapný mazaniny. Měla jsem je už dávno vyhodit – ale musela bych sem sama, a to se mi nechce.“

Naklonil se k ní a pečlivěji přikryl.

„Ty už ke mně nepůjdeš?“

Klekl si na zem ke gauči. „Chtělaš někdy vidět víc sluncí?“

„Proč ne? Člověk přece musí čekat, že se něco stane. Aspoň na nebi, když ne na zemi.“

„To by ti pomohlo?“

„Bylo by to pěkný.“ Měla zavřené oči, ale usmívala se přitom, i když nejspíš ne na něho. „Přála jsem si vždycky uvidět kometu,

takovou, že by najednou bylo v noci jako ve dne. Anebo vidět, jak se srazí dvě hvězdy. Anebo jak z nebe spadne obrovské kámen. Jsou to všechno pitominy – co?“

„Spíš zázraky. Anebo boží znamení.“

„Na tom nezáleží, jak tomu říkáš. Čekala jsem na to.“

„Ted' už nečekáš?“

„Ted' už na to bývám moc unavená. Jako ted'. Nemůžu ani otevřít oči.“

„Spi, můžeš spát.“

„Nechci spát. Byla by škoda spát, když mi je pěkně.“

„Ted' je ti pěkně?“

„Ano. Ted' mám pocit, že vím, proč žiju.“

„Proč žiješ?“

„Abych byla. Abych ted' byla.“ Otevřela oči. „Četla jsem ted' knížku od nějakýho Jihoamerikánce, a v ní všichni hledají, proč žijou, a žvaní o tom celý noci a zbožňují nějakýho spisovatele, kterýho nikdo z nich neviděl. Pak jeden z nich náhodou zahlídne, jak cizího dědka porazí auto, a napadne ho, že dědek nikoho nemá, a jde ho ještě s kamarádem navštívit do nemocnice, a tam se dovědí, že dědek je náhodou zrovna ten spisovatel, co ho zbožňují. Bavějí se s ním a jsou šťastný, protože se jim splnilo něco, o čem nevěřili, že se jim může splnit. I když jim nic neřek a už druhý den to nemohlo mít žádnéj smysl, že ho potkali, přece byli šťastný.“

„Myslíš, že člověk žije proto, aby někoho potkal?“

„Já ti jen povídám, co jsem četla.“

„A aby s ním potom zůstal?“

„Proč, aby s ním potom zůstal? Vždyť ti říkám, že druhý den to nemusí mít smysl.“ Posadila se. „Vidíš, už je to dobrý. Vstanu taky a budu o tebe trochu pečovat. Moh bys mně podat mý šaty?“

Posbíral její svršky, také sám se oblékl.

„Udělám ti něco k jídlu,“ navrhla. „Musíš mít hlad.“

„Ne, nic nedělej. Už půjdu.“

„Ty chceš teď odejít? Ani napít se nechceš? Jak chceš. Už jsem ti říkala, že tě tu nedržím.“

„Ty tu ještě zůstaneš?“

„O mě se nestarej.“

„Mám tě rád.“

„A proto tak spěcháš!“

„Je to tak lepší.“

Chtěl ji políbit, ale uhnula.

Dole si spletl dveře a místo do ulice vyběhl do dvora. Vzhlédl aspoň vzhůru a v jednom ze dvou podkrovních oken rozeznal ten podivný purpurový přísvit. Člověk se nemůže spokojit s tím, že by žil proto, aby někoho náhodou potkal. Spíš potřebuje, aby ho někdo chtěl potkat. Anebo žít tak, aby si přál potkat sám sebe. Jako když se v okně zrcadlí odlesk zapadajícího slunce. Anebo vycházejícího? Zvláštní, že ho napadlo jen slunce, které nesvítí naplno. Chvilí hleděl vzhůru k ozářenému oknu, nebyl si jist, zda přece jen neměl zůstat.

5

Do konce pracovní doby chybělo ještě půl hodiny. Poslední dny se nedokázala soustředit na práci. Četla, ale spojení mezi jejíma očima a její myslí se porušilo. A do jejího sluchu se občas syčivě vtíral zvuk unikajícího plynu. Byla lítostivá. Všechno ji ponoukalo k pláči. Martin, než se přezul, roznesl po předsíni celé hrsti bláta, Manda odmítla jíst zeleninu, ona sama urazila ouško od hrníčku, který si přinesla ještě z domova. Dokonce když se dnes ráno vzbudila a spatřila, že venku poletuje první, poněkud předčasný sníh, začaly jí téct slzy.

Před Adamem neplakala, když se objevil, jako by celá znehybněla v očekávání anebo v úzkosti, nedokázala přesně rozlišit vlastní pocity. Snad konečně promluví, odvolá to, čím ji uřkl, svoji nevěru

a zradu, anebo aspoň vysloví jméno té druhé a tím ji zbaví aspoň zčásti démonické moci. Ale neudělal nic z toho, pohyboval se bytem jako stín, který odpadl od nepřítomného těla, vstupoval do kuchyně, když tam nebyla ona, snědl zřejmě nějaké jídlo, ale nezanechal po sobě obvyklé stopy. Hrníčky umyl a drobečky zametl.

Odcházel spát do svého pokoje na úzký a nepohodlný gaučík. Ráno vstával dříve než ona a přinesl nákup a připravil dětem snídani. Také jí vrátil dopisy, které mu před časem poslal ten podivínský farář. Snad si uvědomil, že by jí měl k nim něco říct, a začal najednou vykládat o případu, co má za několik dní soudit, o tom, že ho přemlouvají, aby vynesl trest smrti, ale že on to nikdy neudělá, i kdyby ho to mělo stát místo.

To byl on, chce zachránit cizího vraha, zatímco ji by nechal klidně zemřít, protože k tomu se nemusel rozhodovat, nemusel k tomu vyhotovovat v několika kopiích svůj výrok. Proč jí během dne ani jednou nezavola? Zvedala se v ní vlna lítosti. Byla tak osamělá.

Ani ten druhý se dneska neozval. Včera, když opět přišla do práce, přiběhl za ní: vyzábělý a pobledlý; nevnímala nic z toho, co se jí pokoušel sdělit, opakovala jen, aby odešel. Pak jí volal, nedovedla odhadnout, kolikrát, protože nezvedala sluchátko, a i když je zvedla, jakmile uslyšela jeho hlas, opět je zavěsila.

Vytáhla z tašky obálku s dopisy. Mohla by zajít za tím knězem, aspoň by se ještě nemusela vracet domů. Vytočila číslo, a zatímco čekala na spojení, četla první stránku z dopisu toho zločince.

Pak se ozval v telefonu povědomý hlas: měkký a vlídný. Okamžitě ji poznal, děkoval jí, že se chce obtěžovat za ním přijít.

V prvním dopise Karel Kozlík psal:

Milý a vzácný příteli,

Už jsem se dlouho neozval, byl jsem totiž hodně zaměstnán přesto však knížku od Schweitzera jsem ihned a bez přestání četl dva večery. I já po posledním propuštění z vězení si stanovil

vysoké cíle: pokračovat ve svém sebevzdělávání a být prospěšný lidem s nimiž se setkávám. Právě minulý týden jsem požadoval doporučení tady v nemocnici, abych se mohl přihlásit na večerní školu. Velice se podivili, k čemu potřebuju studovat jestli se svým místem v kotelně nejsem spokojen a řekli, že pokud mi má práce nevoní, držet mě nebudou, ale abych si nemyslel, že je budu zdržovat provokacemi. Pokusil jsem se ještě vysvětlovat ale viděl jsem, že mě neposlouchají. To trvá, že celý život jsem nenašel člověka kromě Tebe který by mě vyslechl. Když jsem četbu skončil, představoval jsem si, že žiju v jiné zemi, třeba v Anglii. Dovolili mi, abych se vyučil řádnému povolání. Chtěl bych být knězem jako ty anebo lékařem jako byl on. Pak bych odjel do nějaké zaostalé země. Myslím, že bych vydržel všechny ty útrapy, když jsem vydržel celé měsíce na samotce. Víš, že když jsem o to usiloval, překonal jsem i vězeň. normu a pak se ještě s Tebou učil anglicky a naslouchal Tvým výkladům z filosofie. Jaké by bylo vynakládat úsilí na něco, co by mělo smysl a poskytlo užitečnost nemocným, přicházeli by se svými vředy a hnisavými ranami a já bych jim pomáhal. Kdyby se mohlo něco takového uskutečnit byl bych šťasten nežádal bych ani odměnu za to stačilo by mi vědomí, že konám službu druhým.

Dojalo ji, že člověk, který sedí ve vězení za to, že někoho zabil, touží být dobrý, dokonce po tom zjevně toužil víc než mnoho ostatních lidí. Aspoň si nedovedla představit, že by si Adam mohl přát odjet někam do pralesa a tam léčit lidi. Po čem vlastně toužil Adam? Ted' nejspíše po té! Aby někam mohl odjet s děvkou.

Ve vrátnici ji pustili dovnitř, když řekla, za kým jde, ani od ní nechtěli legitimaci. Bylo tu jen několik dřevěných stavení, obehnaných napůl zříceným plotem. Hned za posledním barákem čněl násep trati. K tomu poslednímu baráku jí vrátný ukázal. Došla ke dveřím, zaklepala, ale pravděpodobně ji neslyšel. Pootevřela tedy

opatrně a nahlédla dovnitř. Nespatřila však nic kromě řady regálů naplněných od podlahy až po strop různobarevnými plechovkami.

Konečně se objevil její známý v černém klotovém plášti. „Vítám vás, paní doktorko!“

„Přinesla jsem vám ty dopisy. Manžel je četl. Myslím, že je četl,“ opravila se. „Nevyjadřoval se k nim. Ale on se přede mnou k ničemu nevyjadřuje.“ Přála si s ním mluvit, ale nevěděla, jak začít řeč. Cítila, jak jí do očí vstupují slzy. Přece tu nemůže plakat.

Nabídl jí jedinou židli, sám si sedl na převrácenou bedýnku. „Myslím na to denně,“ řekl. „Rád bych našel okamžik zlomu, kdy v jeho duši zvítězilo zlo. Modlím se, aby to vítězství nebylo konečné. Za milost pro něho. A samozřejmě i za milost pro ty, které zabil.“

Jako by mohla existovat milost pro ty, kteří jsou již mrtvi. „Vy věříte v modlitbu?“ zeptala se.

„Jak jinak!“ přisvědčil s údivem. „V modlitbě nacházíme jedinou příležitost, jak oslovit našeho Pána. Kdybych tu příležitost ztratil, oněměl bych, anebo jak praví Písmo, upadl bych v moc nečistých duchů.“

Na náspu za barákem rachotily železniční vagony. Člověk, který věří v účinnost modlitby, musí věřit, že jej Bůh slyší, musí tedy nejenom předpokládat, že Bůh je, ale že existuje takový, že dokáže slyšet a rozeznávat lidské jazyky. „Taky jsem se modlívala,“ řekla. „Teď už ne, už dlouho ne.“

„Zdá se vám, že jste přestala věřit?“

„Nevím, jestli jsem někdy věřila. Zdálo se mi, že není nikdo, kdo by mě slyšel.“

„Muselo vám být těžko.“

Mlčela.

„Na modlitbě není podstatné, je-li právě slyšena. Důležité je mé právo, má svoboda pronášet ji, obracet se k Pánu. V některých chvílích je to jediné nezczizitelné právo – bez něho bychom stěží vytrvali.“ Pak řekl, že lidé se zbytečně vzdalují poselství Písma, neboť slova,

která zvěstují něco tak nevyslovitelného a nepojmenovatelného, jako je existence boží, chtějí přijímat jako slova nějaké učebnice. Příkladají jim význam vědeckého sdělení. Nemůžeme přece stejným způsobem číst pojednání o fyzice a báseň. Dnešní člověk čte Písmo právě tak, jako by četl zápis o historickém kongresu, a pohoršuje se, že nachází zprávu o neposkvrněném početí, o zázračném vyléčení slepých, chromých a malomocných. Nenapadne ho, že panenství symbolizuje čistotu a slepí a malomocní jsou obrazy zaslepených a malodušných. I dnes se najde jen málo lidí, kteří porozumí skutečnému poselství poezie, pravdě obrazů anebo sdělení hudby. Často i z dobré vůle je proměněn v jejich opak, dají jim svůj vlastní výklad, vtěsnají je do rámu svého vidění. „Brzy po tom, co mě odsoudili, paní doktorko, jsem trávil nějaký čas v cele se známým básníkem. Rád opakoval, že lidské dějiny jsou věčným svárem mezi básníky a policisty a ten svár že nebyl a nejspíš nebude nikdy rozhodnut.“

Hleděl na ni bedlivě a jí připadalo, že o ní ví všechno anebo aspoň tolik, že je jí právě těžko a potřebuje útěchu. Proto ji pozval, aby se zdržela, proto hovořil o modlitbě a snažil se jí vrátit naději a víru v Boha.

Byl to člověk, který dokázal druhého vnímat, a ona se mu tedy může svěřit.

Byla odhodlána mluvit o Adamovi nezaujatě, ještě spíše zaujatě pro něho, protože se jí přičilo stýskat si na člověka, s nímž žila. Zmínila se o jeho dětství, jak je znala z jeho vyprávění; tím dětstvím byl krutě poznamenán, zřejmě ztratil důvěru v lidi a v přátelství a nejspíš i v dobro. Podržel si jen blouznivou víru v neskutečný spravedlivý svět, jaký jednou vznikne přičiněním rozumu. Řekla, že dovede být vlídný a věrný svému přesvědčení a práci, v životě se většinou dovedl ovládnout, zato jí nikdy nedal okusit pocit skutečné blízkosti a vzájemného odevzdání. Snad tím sám trpěl, a proto si teď našel nějakou jinou ženu. Hovořila a dívala se přitom na mastně černou podlahu.

„A povíte mi také něco o sobě?“ zeptal se, když se zadrhla u té druhé, jí neznámé ženské bytosti.

Začala tedy ještě nesouvisleji o svém dětství, jak ji rodiče poslali před koncem války na Vysočinu, kde byla vlastně šťastná, kde se naučila modlit, ale zároveň tu strádala úzkostí o své blízké a zdály se jí sny o bombardování, při němž zahynuli všichni její blízcí. Mluvila o své rodině, kde panovalo pochopení a ochota k vzájemné službě, a jak si celý život přála, aby i její děti poznaly takový domov. A znovu se vrátila k Adamovi, pro nějž byl domov leda místem, kde mohl v klidu pokračovat ve své práci a kde přespával. Potom konečně začala vyprávět o tom třetím, jak se seznámili a ona nemyslela na nic, než jak by mu pomohla, neboť poznala, že je opuštěný a zklamaný, ale pak se všechno vyvinulo jinak, než očekávala, a ona se tedy rozhodla, že musí ten vztah ukončit. Chtěla patřit jen své rodině, i když rodina ji nedokázala uspokojit, a udělala to, ačkoliv on klekl, plazil se před ní po kolenou, objímal jí nohy a prosil, aby zůstala.

Ted' už jí došly síly, nedokázala se ovládnout a rozplakala se.

Čekal trpělivě, až se uklidní. Dokonce se na ni usmál. „Vy ted' chcete vědět, co dál?“

Přikývla.

„Chcete zachránit svou rodinu?“

Přikývla opět. „Jen nevím, jestli dokážu zapomenout, co mi způsobil. Že mě opustil, když jsem ho nejvíc potřebovala.“

„Třeba jste ho taky opustila, když vás nejvíc potřeboval.“

„Já ho přece nikdy neopustila!“

Pohlédl na ni překvapeně. „Vždyť jste mi o tom právě vyprávěla.“

„To bylo něco jiného. Já mu nechtěla ublížit! Nechtěla jsem ho opustit.“

„Vždycky se naše chování jeví jinak nám a jinak těm druhým.“

„Ne, já mu nechtěla ublížit,“ opakovala, „jeho se to přece vůbec nemělo týkat.“ Doufala, že ji v tom pochopí. Vytáhla z kabelky kapsník a zakryla si tvář.

„Všichni obvykle jednáme s nejlepšími úmysly,“ řekl. „Kdo máme v sobě tolik pokory, abychom na sebe dovedli pohlédnout jen jako na hříšné mezi hříšnými?“ Naklonil se k ní a pohladil ji po vlasech.

Ano, samozřejmě, neměla v sobě dost pokory. Ale on ji za to neodsuzoval, chápal ji. Uvědomila si konejšivost dotyku jeho prstů. Konečně, po tolika dnech, pocítila úlevu.

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Vlak měl jako obvykle zpoždění. Rodiče zřejmě celý ten čas čekali na nádraží. Spatřil jsem je, sotva jsem vystoupil z vagonu. Maminka mi mávala a tatínek mi běžel vstříc podél vlaku. Táhl jsem dva obrovské kufry, kolem mě dosud zněla ta řeč, vzdalovala se však ode mě tak rychle, že mi opět připadala cizí. Ještě jsem viděl povědomé postavy, jak se hrnou po peronu, ještě mě ovanul známý pach hostince i soudních chodeb: pot, špína a kořalka. Uvědomil jsem si, že je to naposledy, a pocítil jsem blaženou úlevu.

Otec mi nedovolil zavolat nosiče a sám se hmoždil s jedním z mých kufrů. Nezměnil se, zato maminka zestárla, cupitala po mém boku a hovořila: budu mít zase svůj pokoj, budu ho mít vlastně sám pro sebe, protože Hanuš je na vojně. Chudák Hanuš si zoufá, že tam utrácí čas, pořád myslí na to, jestli bych mu odtamtud nemohl nějak pomoci. Tatínek nás přerušil a zeptal se, jestli vím, že ho navrhli na státní cenu. Řekl jsem, že mi o tom přece psal; hned jsem si uvědomil, že to není to, co by rád slyšel, dodal jsem tedy rychle, že to je velkolepé zadostiučinění a ocenění jeho celoživotní práce. Před nádražím stála otcova čtvrtstoletá tatřička (čerstvě nastříkaná temně modrou barvou, takže jsem ji sotva poznal), otec připevnil kufry na střechu, motor, který byl jen o málo mladší než já, zařval, a já se vracel domů.

V mém pokoji bylo uklizeno, knihy oprášeny, koberec bez jediného smítka. Slyšel jsem maminku, jak v kuchyni cinká nádobím. Bylo deset hodin dopoledne, čekal jsem, kdy se ozve tlampač pouličního rozhlasu. Náhle jsem se vyděsil, že nejsem u soudu. Co se to se mnou děje, nejsem snad nemocný? Uvědomil jsem si, že už nikdy u soudu,

už nikdy chodba plná lidí, náměstí v oblaku rozpáleného prachu, ani Tibor Hruškovič, maďarský perkelt a plesnivá hospodská ratejna, koňské povozy a pivní zpěv do mého usínání, všechno se vzdalovalo a propadalo, jako bych se probouzel ze sna, a v náhlém ustrnutí jsem si uvědomil, že s tím snem je přece také spojena ona. Ale na rozdíl od všeho ostatního Magdaléna mě může následovat, může kdykoliv zazvonit u dveří, překročit práh a vstoupit do pokoje, který nikdy neviděla. Přál jsem si to, bál jsem se toho?

Matka volala ke stolu. Usmívala se, byla šťastná, že jsem se vrátil do rodinného kruhu.

Bramborové knedlíky, vepřová pečeně s kedlubnovým zelím, věděl jsem už ve vlaku, co dostanu k obědu, a do vinných pohárků, ze kterých u nás nikdy nikdo nepil víno, žloutkový krém a navrch sních z bílků ušlehaný s jahodami. Co ta moje dívka, zajímá se maminka, nepřijede za mnou? Nechci o tom mluvit? Dobře, jsem dost velký, jen jestli jsem tomu děvčeti neublížil. Stejně ji mrzí, že jsem ji ani jednou nepřivedl.

K večeru skutečně zvonek. Kam ji uložím, co jí řekne matka, co ona mé matce, kde budeme vlastně žít? Ale byl to jen strýc Gustav s tetou Simonou. Přišli se na mě podívat. Teta Simona nedávno přestála operaci, hleděla na mě uslzenýma očima a vzpomněla si na krásné poválečné dny, kdy jsem byl ještě chlapec. Přijel – ve služební limuzíně – i strýc Karel. (Zastával nyní důležité funkce, byl také poslancem, i když nevím, za který kraj.) Pozdravil mě a pravil, že je rád, že mě vidí zase doma. (To nejspíš díky jemu jsem se mohl vrátit, díky jemu jsem zvítězil v konkurzu, stačilo, že byl, že existoval a mohl být uveden v mých dotaznících.)

Pili jsme čaj a jedli jablkový závin, strýc Karel kouřil lulku, jejíž pach mě dráždil, otec se přel se svým bratrem, tvrdil, že nic není takové, za jaké se vydává, že na vedoucí místa se dostali kariéristé bez schopností a ti brzy udusí jakýkoliv technický rozvoj, a jeho bratr na něj křičel, že zatrpkl a vede řeči jako nějaký reakcionář.

Strýc Karel se shovívavě usmíval, když se na něho obraceli. Řekl, že otec poněkud přehání, ale nelze popřít, že má i v mnohém pravdu. Strana si už nesmí dovolit, aby nenaslouchala hlasu poctivých odborníků.

Já ještě v duchu vězel v Díře, civěly na mě oči opilců a okna cikánských brlohů, zvonily nože rváčů, auta po nocích rozvážela pytle s uloupeným cementem a cihlami, to všechno mi připadalo skutečnější než tenhle pokoj, než jejich spory. Chtěl jsem říct, že všechno vypadá jinak, než si představují, ale snad právě proto, že mi jejich spor připadal tak vzdálený, jsem mlčel.

Myslel jsem na Magdalénu. Stála proti mně, zatímco kufry ležely v prachu u okraje chodníku. Nedívala se mi do očí, hleděla kamsi za mě. Ano, autobus už čeká připraven k odjezdu. Zeptal jsem se, jestli přijede za mnou. Odpověděla, že už jsme o tom přece mluvili, měl bych teď jít, musím naložit kufry, nechci přece, aby mi autobus ujel.

Opakoval jsem svoji otázku. Odpověděla, že přece vím, že nepřijede. Co by v Praze dělala?

Řekl jsem jí, že bychom byli spolu.

Co bychom si spolu počali, blázne?

Chtěl jsem říct, že ji přece miluju, ale řidič autobusu na mě tázavě pohlédl a ona mě pobídla, abych už šel, jinak zmeškám vlak. Vzal jsem kufry, řekla ještě, že na ni zapomenu, zapomenu na všechno tady. Jsem člověk, který rychle zapomíná, protože hledím dopředu a nikoliv zpátky. A autobus se rozjel. Prodral jsem se k zadnímu sklu a viděl ji, stála nehybně na stanici jako socha, jako dítě, které opustili. Zvedl jsem ruku, ale už mě neviděla, autobus odbočil z náměstí.

Otec se ke mně otáčel, dovolával se mého svědectví o tom, že u nás vládne korupce.

Zmocnily se mě náhle rozpaky. Proč tu sedím? Je mi skoro třicet let, už sem nepatřím. Ale kam patřím, kde je můj domov?

Tu noc jsem nemohl usnout, stále jsem vnímal hlas orloje a vyzvánění zvonku, kterým smrt cinkala na nás živé. Báł jsem se, že

v okamžiku, kdy usnu, se přenesu zpět do své nedávné existence. A skutečně jsem ještě té noci slavnostně odjížděl z Díry. Hudba defilovala na náměstí, velitel čestné stráže mi podával hlášení. Seděl jsem v kočáru, který měl vysoká zlacená kola, a vlídně jsem kynul shromážděným. Vtom jsem uslyšel výkřik. Magdaléna vyběhla ze dveří jakéhosi domu, volala, abych zastavil. Křikl jsem na kočího, ale nebyl na kozlíku, koně pádili, neměl jsem sílu je zastavit; když jsem se otočil, viděl jsem, jak moje milenka běží za námi, a aby jí nic nepřekáželo v běhu, odhazuje šaty. Tu jsem si všiml, že její tělo je porostlé srstí, z úst jí visí dlouhý červený jazyk. Koně pádili ze všech sil a já nebrzdil, už jsem je poháněl bičem, abych urychlil jejich běh. Marně. Horký dech mi sálal do zátylku a potom se mi zaťaly ostré tesáky do krku, cítil jsem, jak mi krev stéká po hrdle, a pochopil jsem, že nikdy nedojedu.

Druhý den jsem nastoupil do práce. Stůl mi přidělili v místnosti, na jejíž dveřích ohlašoval štítek, že tu sedí Dr. Oldřich Ruml.

Zvyklý z Díry na přísný pracovní řád, dostavil jsem se zároveň se sekretářkami. Vybílil jsem si věci a rovnal je na stole, pak jsem prohlížel tituly knih, které stály v knihovně, a naslouchal ostražitě zvukům z chodby (vládlo tam ve srovnání s mou starou známou chodbou nezvyklé, až skličující ticho), potom zazvonil telefon. Zvedl jsem sluchátko pln napjatého očekávání, i když telefon nemohl být pro mě. Ženský hlas sháněl pana doktora Rumla. (Slovo pan mě ohromilo, nepatřilo mezi slova, která se používala v Díře.) Telefon pak zazvonil ještě několikrát. Mužské i ženské hlasy se sháněly po člověku, jehož jsem nikdy nespatriil, dožadovaly se bližších údajů o tom, kde by mohl být a kdy očekávám, že přijde.

K polednímu se konečně objevil, mohutný, s hustou kšticí nakrátko ostráhaných světlých vlasů, hodil na stůl balík časopisů, čímž dal najevo, že sem patří. Byl oblečen v dokonale ušitý oblek (včetně vesty, která mi připadala snobsky starosvětská), kravatu měl protknutou jehlicí ve tvaru hada. Privil, že mu o mně už řekli, věří, že

spolu budeme vycházet jako Kastór a Polydeukés. Přijal můj raport o telefonech a o návštěvách a poučil mě, že do těchto míst mám chodit co nejméně, jinak nic neudělám. Pak se několika nenápadnými otázkami pokusil zjistit, ke které klíce či mocenské skupině patřím, komu vděčím za své místo, kdo je můj vlivný ochránce a jaké jsou mé nejbližší ambice. Když si musel uzavřít, že buď skutečně jsem (anebo se lstivě tvářím, jako bych byl) v těchto věcech zcela bezúhonný, pravil, že mi poskytne několik lekcí, a to co nejdřív, nebo se určitě dopustím nenapravitelných pošetilostí.

Jeho oborem bylo hospodářské právo, daleko více ho však zajímala politika anebo přesněji to, co se politikou nazývalo a co ve skutečnosti byly jen pletichy, jen sotva postřehnutelné pohyby a přesuny uprostřed vládnoucí vrstvy. Své bližní děлил na vlivné, perspektivní a bezvýznamné. S lidmi prvních dvou skupin si přál udržovat dobré styky, a proto jeho čas vyplňovaly nejrůznější schůzky, porady, večírky a semináře, na nichž ho nezajímal předmět jednání, ale právě jen lidé, kteří se jich zúčastnili.

Nikdy jsem plně nepochopil, jaké místo v jeho hierarchii jsem mohl zaujímat já, proč právě mě povýšil bezmála na svého chráněnce. Přecenil snad význam mých příbuzenských vztahů a zařadil mě omylem mezi vlivné? Anebo potřeboval někoho, před nímž by mohl rozvíjet své myšlenky, svou hru na boj o moc? Anebo ke mně prostě pocítil sympatii a z potřeby najít si někoho blízkého a zároveň neužitečného (měl mnoho známých, ale vlastně žádné přátele) se rozhodl právě pro mě?

Zval mě k sobě na večírky, které nazýval garden-party (odbývaly se skutečně za hezkého počasí na zahradě), ačkoliv jsem mu pozvání nemohl oplácet.

Oženil se právě. Jeho žena mi připadala jako předčasně vyrostlé dítě, které se snaží nehotovost své tváře zakrýt nánosy pudru. Nikdy jsem nevěděl, o čem bych s ní mohl anebo měl mluvit. Jednou jsem dorazil na večírek o něco dříve než ostatní hosté a museli jsme

spolu strávit několik minut. Asi se poctivě snažila mě bavit. Zeptala se, jestli se zajímám o obrazy, a přinesla mi knihu o abstraktním malířství, vykládala mi něco o Chagallovi a Miróovi. Všiml jsem si čehosi nepravděpodobně neforemného na její štíhloučké, dívčí postavě a zeptal se, jestli čekají rodinu. Odpověděla, že za tři měsíce, a podivila se, že to nevím, Oldřich jí tvrdil, že mi o tom pověděl. Pak začali chodit další hosté a náš rozhovor, v němž jsme po mnoho let nepokračovali, se skončil.

2

Čím více jsem studoval, tím více jsem si uvědomoval, jak mé předchozí vzdělání bylo nedostatečné. Neměl jsem ponětí o sociologii ani o politologii, nepronikl jsem do žádného z cizích právních systémů, dějiny právního myšlení jsem znal tak zkresleně, že jsem je vlastně neznal. Půlstoletí moderního myšlení mi zůstalo ukryto. Jména filosofů a právníků, která za hranicemi znali žáci středních škol, jsem ani nezaslechl. Nenaučil jsem se dokonce pořádně ani jeden jazyk – teď, když jsem začínal chápat míru své neznalosti, zmocňovala se mě panika. Stačím vůbec někdy dohnat množství ztracených let?

Občas jsem propadal horečnatosti, která mi spíše bránila v práci. Začal jsem studovat sociologii a logiku. Zjistil jsem, že neznám základy matematiky ani statistiky, a koupil si několik učebnic, které jsem rozečetl a opustil v okamžiku, kdy si žádaly více času a soustředění, než jsem jim mohl věnovat, neboť jsem se mezitím rozhodl zdokonalit svoji angličtinu. Na stole se mi vršila kupa nepřečtených časopisů, vědeckých zpráv a nových knih. A neviděl jsem nic z moderního umění, nebyl jsem už několik let na žádné výstavě. Koupil jsem si tranzistorový přijímač, a když jsem studoval, zapínal jsem si jej (kdyby mě jen viděla a slyšela Magdaléna), abych

ohlušil svého těkavého ducha. Občas mě naplnilo vědomí marnosti všeho, co dělám. Vědění samo nemělo smysl; potřeboval jsem je spojit s nějakým cílem, s živým člověkem. Napsal jsem Magdaléně, že se mi po ní stýská, ale odpovědi jsem se nedočkal.

K narozeninám mi bratr věnoval tenisovou raketu. Poznamenal k tomu, že se nemůže dívat na to, jak tloustnu a měním se v morouse. Chodili jsme dvakrát týdně, pokud počasí přálo, vždy časně ráno na hrbolaté kurty, které byly terasovitě umístěny pod okny ústavu, kde pracoval. Projevil jsem snad jisté nadání ke hře, byl jsem mu brzy vyrovnaným soupeřem. Občas přivedl některé ze svých kolegů matematiků a ještě častěji z kolegyně a přítelkyň, které ani nemusely rozumět matematice, ani hrát tenis, a sestavili jsme smíšenou čtyřhru. Po hře jsme pili lacinou limonádu – bratrovy kolegyně byly jistě připraveny přijmout pozvání na něco lepšího a vydatnějšího, jenže já spěchal do ústavu a kromě toho se mi nelíbily, také mi chyběla Hanušova lehkost, s níž se dokázal bavit a nejspíš i milovat, setkávat se a opět rozcházet.

Začátkem jara přijel do našeho ústavu host z Londýnské univerzity. Měl skotské jméno Patrick McKellar, byl můj vrstevník a zabýval se delikvencí mladistvých, což byl v té době i můj úkol. Usoudili proto, že bych měl našemu hostu dělat průvodce. Nehodil jsem se pro takovou funkci. Znal jsem v Praze dvě nebo tři vinárny a několik kostelů a vyznal se v uličkách Starého Města. Byl jsem s to sestavit program na dva nebo tři večery, ale můj svěřenec hodlal pobýt v Praze celý měsíc. Abych mu nějak zaplnil čas, pozval jsem ho na výlet do města, kde jsem prožil část svého dětství. Za slunného nedělního dopoledne jsme nasedli do autobusu a vyjeli k Litoměřicím.

Krajina se mi kupodivu zdála neznámá, i pevnostní město mi připadalo cizí. (Nebyl jsem tu ode dne, kdy nás odtud můj bratranec unesl v nákladáku poháněném dřevoplynem.) Prošel jsem se svým hostem rovnými uličkami a zbytečně ho upozorňoval na dávno neplatné názvy kasáren a marně se pokoušel nalézt něco, co by mohlo

připomenout ovzduší těch let. Pak jsme se pustili po silnici směrem k Malé pevnosti a tam jsme se přidali ke skupince turistů, byli to Židé v tmavých šatech a černých kloboucích. Průvodkyně školskou, ale jak se mi zdálo, bezchybnou angličtinou se snažila přiblížit děje, které už sama nemohla pamatovat. Vstoupili jsme s nimi i do muzea. A tady vidíte obrázky ze sousedního ghetta (ano, to bylo ono, konečně jsem je poznal, svoje město), kde zahynulo nejvíce lidí. Denně sto až sto padesát obětí. Na jednu osobu připadalo jen jeden a půl metru obytné plochy, pracovní doba činila devadesát hodin týdně, a to i pro děti od čtrnácti let.

Stál jsem vedle ní. Napadlo mi, že není profesionální průvodkyně, protože zřejmě prožívala to, o čem mluvila. Celkem patnáct tisíc dětí tudy prošlo, některé v kojeneckém věku, všechny zahynuly, poslány do plynových komor. Sundala si na okamžik brýle. Měla modré, daleko od sebe posazené oči. Otřela si brýle, otřela si oči. Kdosi z turistů se hlasitě děsil a já, ani nevím, proč jsem to dělal, bylo to vůči ní netaktní (jenže mě se to přece týkalo, pro moji existenci to bylo významné), jsem se k ní obrátil a řekl, že několik dětí přežilo.

Pohlédla na mě přísně. Jak to vím! Řekl jsem, že nás bylo velice málo, kteří jsme přežili, a že pro ostatní lidi ani pro historii to jistě není podstatné. Zeptala se, jestli jsem tam skutečně byl, a potom mi řekla, že její skupina jsou členové chasidské komunity z Ameriky a velice se zajímají o osudy evropských Židů. Mohl bych jim povědět něco o tom, jak se *tam* žilo? Odpověděl jsem, že rád, ale už jsem skoro všechno zapomněl. Jestli bych aspoň neodpověděl na otázky, které by mi dali? Řekl jsem, že raději ne. Možná že se mě nějak dotkla, v tom případě prosí o omluvu. Ujistil jsem ji, že ne, spíš se jí mohlo dotknout, jak jsem se vmísil do jejího výkladu. Víc už se nedalo říci. Pokynul jsem svému hostovi a vyšli jsme z muzea. Nakoupili jsme pohlednice a u stánku, který činil ještě víc z toho všeho tady jen turistickou atrakci, jsme si dali limonádu a pak se posadili na lavičku u vchodu do pevnosti. Můj host psal na koleně

jeden pozdrav za druhým (přinejmenším jakoby zpod Cheopsovy pyramidy), kolem nás přecházeli turisté. Pak jsem ji ještě jednou zahlédl. Vedla své svěřence k autobusu. Autobus byl velký a jich bylo sotva dvacet. Vyskočil jsem z lavičky a běžel se zeptat, jestli by neměla dvě volná místa.

Zůstala stát u otevřených dveří, dokud jsme nenastoupili, potom nám přikázala dvě sedadla nad zadním kolem, dala pokyn řidiči a přišla si sednout proti mně – má budoucí žena.

3

Studovala posledním rokem knihovnictví a zároveň jazykovou školu, proto si mohla ve volném čase přivydělávat tlumočením. (Její rodiče byli úředníci a měla ještě bratra, už od počátku studií si vydělávala aspoň na oblečení.) V devatenácti letech tlumočila na studentském kongresu, tam poznala izraelského delegáta Menachema. Byl členem kibucu, inženýr o třináct let starší než ona a ve srovnání s chlapci, se kterými se až dosud stýkala, byl už hotový muž. Dvakrát ho ranili, jednou Angličané, podruhé Arabové. Žil na kraji pouště Negev, pracoval tam na jejím zavlažení. Po deseti dnech známosti jí nabídl sňatek a společný život v kibucu. Sundala si brýle a čistila si jejich skla, když to vyprávěla. Nikdy se na mě nedívala, snad to bylo ze studu, anebo se bála, že ji brýle hyzdí, ale tehdy se zcela odvrátila, abych neviděl, že pláče. Určitě by svůj slib splnil. Už začal ve své zemi vyřizovat formality a psal jí, že v kibucu se na ni všichni těší, vůbec jim nevadí, že není Židovka. (To se jí dotklo, neboť v sobě měla polovinu židovské krve, ale tam to zřejmě neuznávali, neboť ta polovina byla po otci.)

Také ona si požádala o povolení sňatku s cizincem, ale jednání se táhlo. Stěžovala si mu na to v dopise. Odpověděl jí, že musí být trpělivá. I on bude. Bude na ni čekat, dokud nepřijede. Slíbila, že

bude trpělivá a nikdy ho nepřestane milovat, jedině smrt může ukončit jejich lásku.

V dopisech jí vyprávěl o členech kibucu, jako by to byla jeho rodina. Někdy přiložil i jejich fotografie, takže je brzy znala, dovedla si představit i jednotlivé domky, sál, v němž se scházeli k jídlu a ke slavnostem, i cesty, které vedly ke stájím anebo k pomerančovým hájům. Její žádost o pas zamítli stejně jako odvolání.

V zoufalství mu napsala, že se pokusí dostat do některé ze sousedních zemí a odtud pak přijede za ním. Dopis zřejmě zadrželi a přečetli si jej, a jí se nepodařilo dostat do žádné cizí země.

Ještě stále jí přísahal lásku a věrnost. Rozhodla se, že získá důvěru úřadů. Vstoupila do mládežnického souboru a věřila, že aspoň se souborem se dostane za hranice. O svém plánu mu napsala. Když její soubor jel do Maďarska, ji jedinou nesměli vzít s sebou, ačkoliv zpívala sólo ve dvou písních.

A pak – přihodilo se to několik týdnů předtím, než jsem ji poznal, dostala od něho svatební oznámení a dlouhý zmatený dopis, v němž jí vysvětloval, že už nevydržel déle čekat. (Jak mohl nevydržet? Co je to za lásku, která nevydrží odloučení!) Nejstrašnější jí připadalo to, že odloudil ženu svému příteli z kibucu. Něco takového přece nemůže udělat slušný člověk. Je možné, že se v něm úplně zklamala?

Příběh sám mě dojímal méně než její dojetí. Kdybych byl býval moudřejší, postřehl bych v něm nebezpečí romantických představ a kategorických požadavků a soudů. Ale v té chvíli mě její dětinská opravdovost dojíkala.

Vzbuzovala ve mně dojetí od první chvíle. Její laciné brýle s tlustými staromódními obroučkami, maličké, jakoby dětské ruce s příliš krátkými prsty, neúměrně vysoké čelo a plet' světlá tak, až jí zřetelně prosvítala modravá kresba žiloví, i její zvyk hlasitě se zasmát ve chvíli, kdy potřebovala zakrýt ostych anebo pohnutí.

Snažil jsem se v ní vzbudit představu, že jsem vzdělaný, úspěšný a zábavný člověk. Podvědomě jsem začal napodobovat svého

kolegu Oldřicha. Stával jsem se mnohmluvným, pronášel aforismy, vychloubal se svými znalostmi i svými styky, proklínal množství svých povinností. Ale pak jsem pochopil, že se chvástám nadarmo. Měřila hodnoty podle jiné stupnice. Nestála o mé styky ani o mé vědomosti. Přála si, aby ten, koho miluje, byl hodný, jemný, opravdový, pozorný a aby miloval svoji rodinu tak, jako milovala ona svoji.

Od prvního dne mi o ní vyprávěla a přála si, abych ji poznal. Ještě jsme spolu nebyli ani v kině, a už jsem prvně stanul v temné předsíni plné obrovských skříní, věšáků, kbelíků, šňůr, pádel a velocipédů. Byl jsem zaskočen směsicí zvuků, které se zdály vycházet ze všech stran bytu. Má budoucí žena volila pro moji návštěvu chvíli, kdy celá rodina byla pohromadě. Rodina – to znamenalo: Matka, otec, dědeček, bratr Robert, jeho žena Sylva a jejich dcera Lucinka, teta Mařka a kocour Šandor. Páchlo tu čpavě vařené kyselé zelí, mýdlová voda a tabákový kouř, dítě plakalo, kdosi vzadu v bytě hrál na piáno, z kuchyně hvízdal papiňák a řvalo rádio. Přemohl jsem touhu obrátit se a uprchnout. Pohlédl jsem vzhůru a všiml si, že pod začazeným stropem, mezi tenkými nitkami uprášených pavučin, se vznáší transparent: BUĎ VÍTÁN, KDO V DOBRÉM PŘICHÁZÍŠ.

Vtom už sem z kuchyně vstoupila Matka: mohutná a kyprá, husté a spíše světlé vlasy vyčesané do drdolu. Usmála se na mě, podala mi velkou, téměř mužskou dlaň (tak nepodobnou dlani své dcery) a hlubokým hlasem začala svolávat rodinu, a já pochopil, že v této rodině dosud trvá věky nedotčený matriarchát.

Pak jsme seděli u širokého stolu, jedli husu s knedlíkem a se zelím (ta husa byla na moji počest, na počest možného nového člena rodiny, představa, která mě spíš lekala), pili pivo, jedli moučník a usrkávali kávu z koflíčků. Má budoucí švagrová Sylva přinášela a odnášela nemluvně, můj nastávající švagr se přel s dědečkem o nějakých automobilových problémech a má nastávající žena uklouzla, když odnášela nádobí, a strašlivý třesk drceného porcelánu přehlušil ostatní vřavu. Čekal jsem – vychovaný v poněkud

pedantském prostředí svého domova – co bude následovat, ale nenásledovalo nic, jenom má nastávající žena se svou švagrovou přinesly lopatku a smeták a odklízely střepy, zatímco Matka, teď když byl oběd za námi, mě usadila do křesla a zeptala se, mám-li rád hudbu, a ihned mi sdělila, že oni všichni milují hudbu, která v dnešním uspěchaném světě poskytuje aspoň trochu míru a pomáhá člověku nalézt tak potřebný vnitřní klid, a zdůraznila, že nejdůležitější v životě lidí je soulad a vzájemné pochopení. Pak se mě zeptala, v čem vlastně spočívá moje práce, ale sotva jsem se zmohl na několik vět, přerušila mě a poslala zbylé ženské členy rodiny umýt zbytky nerozbitého nádobí. Potom upřesnila, že chce vědět, zda mi mé zaměstnání nezabírá příliš mnoho času. Lidé dnes v honbě za úspěchem a za penězi si už nenajdou volnou chvíli na sebe, natož pro rodinu. S takovým životním názorem nemůže souhlasit.

Chtěla také vědět, jestli mé povolání není nebezpečné. Nechápal jsem, co svou otázkou míní. Teprve později jsem si domyslel, že měla obavu, zda až se změní poměry (ne proto, že by ty poměry považovala za obzvláště nesnesitelné, ale protože zažila v životě příliš mnoho náhlých a prudkých změn), mi to neznemožní existenci a mě nezavřou, anebo dokonce neoběsí.

Musel jsem jí také vyprávět, jak to se mnou bylo za války a jak je to s nemocí mé matky. Rozhodla, že pošle matce výborný čaj: na srdce, na nervy i na zažívání. A ihned vstala, odvedla mě do předsíně, otevřela jednu z mnoha skříní, nejprve z ní vyhodila balík hadrů, celý svazek staromódních slamáků a několik krabic, do jejichž nitra jsem neviděl, ale v nichž cosi skleněně cinkalo, ještě průsvitný pytel s bažantími péry a konečně ji našla: kovovou pikslu od kakaa značky Van Houten, sfoukla z ní jediným dechnutím oblak prachu, a když odklopila víko a několik osvobozených brouků anebo molů se bezhlese vzneslo ke stropu, přede mnou v zažloutlých sáčcích ležely (ještě po nebožce její tchyni, sama je nasbírala) ty zázračné čaje.

Napadlo mě, že jakkoliv se tato domácnost zcela lišila od mého spořádaného a nemluvného domova, kde každý pracoval, kde všichni na většinu času mizeli ve svých skrýších a kde se hovořilo jen tiše a jen o podstatných věcech, i toto byl domov, anebo právě toto nakupení lidí, toto místo neustálého shonu, výkřiků, pláče, hudby, smíchu a nezávazných vět byl domov.

4

Toho roku bylo chladné, deštivé jaro – chodili jsme s Alenou na procházky, vyjížděli kus za město a pak se brouzdali po mokřích loukách, šlapali blátivými cestami, opření o mohutný kmen jakési vzácné jedle v Průhonické oboře jsme se líbali, zatímco kolem nás poletovaly vložky opožděného sněhu. Často nás zastihla tma a já Aleně nabízel, že se pokusím někde nalézt nocleh, ale ona odmítala. Neslušelo by se to, a co by řekla Matce? Honili jsme tedy poslední vlaky, tiskli se k sobě u bočních stěn nádraží a vedle nás přitom dopadaly obrovské kapky kanoucí děravými okapy. Odmítala také přijít ke mně do bytu jinak než na návštěvu, kterou bychom strávili společně s celou rodinou.

Ale přece jednou musíme zůstat spolu. Úplně spolu!

Proč jsem tak netrpělivý? Jednou někam pojedeme a zůstaneme spolu.

A kdy to bude?

Nemám ji asi dost rád, když dokážu být tak netrpělivý.

Potom mi Oldřich nabídl, že mi půjčí byt. Dobře, ona tam půjde se mnou, když si to tak přeju. Víم určitě, že v tom bytě nikdo nebude? Ujistil jsem ji, že ne, v tom bytě bydlí jen Oldřich se ženou a ti jsou v práci a jejich dcera je v jeslích.

Co když se někomu z nich udělá špatně a nečekaně se vrátí?

Řekl jsem, že to není pravděpodobné.

Tak jsme se dostali do pokojíku, který údajně sloužil jako společná ložnice, ale zřejmě náležel Alexandře. Nábytek tu byl bílý, židle s červenofialovým potahem, skříň a toaletní stolek plný neurovnaných cetek. Na opěradle křesla ležela pohozená sukně a dva cizí pantoflíčky vyčuhovaly zpod postele. Ve vzduchu tkvěla umělá vůně jasmínu.

Tam jsme se tedy prvně milovali. V tichu cizího pokoje, jen zvenku zněl déšť a jednu chvíli v sousední místnosti hlasitě odbily hodiny, kterých jsme se polekali.

Přála si, abych jí stále znovu opakoval, že ji miluji, a já to tedy říkal. V odpověď mi šeptala, že mě také miluje. Chtěla rovněž vědět, jestli ji neopustím, a já slíbil, že ji nikdy neopustím. Šeptala, že ani ona mě nikdy neopustí, a chtěla slyšet, že už nikdy nebudu milovat jinou ženu, a já opakoval, že už budu milovat jen ji.

Potom jsme pečlivě zahlazovali všechny stopy svého pobytu, ale nakonec tam zapomněla brýle, museli jsme se vrátit. Hledali jsme dlouho, ona si klekla a nahlížela pod váleodu. Klekl jsem si vedle ní, její veliká ňadra se mě přitom téměř dotýkala. Pak jsme se milovali znovu na cizím koberci, který vydával jasmínovou vůni.

Brýle nalezla zcela nepravděpodobně zapadlé pod cizí sukní, které se nikdo z nás předtím nedotkl.

Byla to ovšem Matka, která usoudila, když jsem jednou uprostřed léta přemluvil Alenu, aby se mnou zůstala přes noc, že se nesluší, abychom takhle žili v nepožehnaném svazku, a tím, že mě přiměla, abych se vyslovil, zkrátila nejkrásnější čas našich námluv.

Datum sňatku jsme dohodli na konec října. Byli jsme odměněni mateřskými polibky, požehnáním a svolením, abychom ještě v létě odjeli na předsvatební cestu.

Města za hranicemi naší vlasti stejně jako poušť či mořské břehy nám zůstaly uzavřeny. Alena si přála, abych jí ukázal Díru, přála si přespat ve špeluonce, v níž jsem trávil dva roky svého života. Ale já se bál, že bychom potkali Magdalénu, ani jsem netoužil po setkání s kýmkoliv ze svých bývalých kolegů.

Nakonec jsme se rozjeli aspoň do toho kraje. Toulali jsme se rovinou, v níž se – sevřen mezi až neskutečně navrstvený val umělých břehů – tiše vlekl mělký letní proud špinavých vod. Ubytovali jsme se ve starém grófském statku kousek od řeky. Statek anebo spíš malou tvrz proměnili ve školu a ředitel nám dovolil nocovat v místnosti, která patřila ornitologům z akademie. Bylo tu pět lůžek, lednička, skříň s vycpanými dropy, čírkami a divokými husami. Tam jsme se každého rána milovali, zatímco děti, odděleny od nás jen tenkou stěnou a dveřmi, jejichž petlice se dala jediným úderem dlaně zvenčí otevřít, nacvičovaly zpěv pionýrských písní. Po třech dnech jsme putovali dál polostepní krajinou po náspu proti toku řeky a pozorovali hejna kachen a čápů, kteří se právě houfovali k odletu.

Jedli jsme bílý, voňavý chléb se špekem a s cibulí a ona mi vyprávěla o Matce, o bratrovi anebo o svých přítelkyních, občas se zeptala, jestli mě nenudí. Odpovídal jsem, že rozhodně ne, chci o ní co nejvíc slyšet. Věděl jsem, že ji má odpověď potěší, a kromě toho jsem byl rád, že hovoří, neboť jsem se bál ticha, které by se mohlo mezi námi rozhostit, když jí můj svět a moje zájmy zůstávaly vzdáleny. Pak jsme kdesi pod hrází sundali batohy, já natáhl deku do stínu lískového keře, ve větvích šuměl vítr. Klekla si na zem a ze spadaneho listí vybírala zahnědlé oříšky. Přiměl jsem ji, aby si lehla vedle mě, líbali jsme se. Ale tady přece ne, odstrkovala mě, co kdyby někdo přišel?

Ve Snině jsme přenocovali v místnůstce, kde stálo šest dřevěných paland. Deky tu povlékali snad jednou do týdne, zdi byly popsány sprostými říkánkami. Přímo pod oknem močili opilci, cikáni tu zpívali a tančili pod širým nočním nebem, zatímco my hovořili, jak si uspořádáme život, kolik budeme mít dětí, když se noc naklonila tak, že i opilci se unavili a cikáni odvěkli do svých bídných chýší na kraji města, přitiskli jsme se k sobě a ona mě prosila, abych jí říkal něco hezkého. Pokoušel jsem se vymýšlet si slova, která by zněla

něžně, a toužil po jejím těle, které bylo tak blízko, tak těsně vedle mě, že mi připadalo nesmyslné ztrácet čas slovy.

5

Byt jsme sehnali po dvou letech, pomohl mi Oldřich, mezi jehož známými nemohl chybět ani předseda bytového družstva. Čekal jsem podvědomě, že náš domov se bude aspoň v něčem podobat domovu, na nějž jsem byl zvyklý. Maminka o mě vždy pečovala až přehnaně a byla stále připravena vyslechnout mě, sdílet se mnou události mého života i mé představy o světě. Moje žena se zajímala stejně málo o to, co jím, jako o to, o čem přemýšlím. Připadala mi jako dítě: byla ještě plně soustředěna jen na sebe, svůj svět a svoje potřeby.

Zpočátku jsem si to vykládal jako neochotu, zkoušel jsem být vzdorný, úmyslně jsem mlčel a nevyprávěl jí to, co jsem považoval za důležité anebo zajímavé, ale pak jsem pochopil, že si mého mlčení nepovšimla, stejně jako si nepovšimla toho, že jsem utřel prach, který se usadil na nábytku. Vyžadovala si pouze, abych byl přítomen, abych byl blízko, kdykoliv ochoten vyslechnout ji. Je také možné, že jsem nedokázal odhalit cestu k její duši; to, s čím jsem se k ní obracel, jí připadalo příliš vzdálené. Čekala ode mě něhu, já jí nabízel zprávy o světě. Neuvedomil jsem si to však, byl jsem příliš stržen vnějšími ději. Potřeboval jsem se jimi zabývat, přemýšlet o opravě společnosti, rozvažovat o nových zákonech. Stále více času jsem trávil s přáteli, kteří cítili stejnou potřebu. Všichni jsme prožili velkou část života v duchovní bídě, v čase, kdy vládly zvůle a násilí, teď nám připadalo, že se nám dostává příležitosti aspoň něco poopravit.

Tak jako osvícence, v jejichž mládí ještě byla nejvyšším soudcem církev, fascinoval rozum a jako revolucionáře, ve společnosti ještě

nepřekonatelně rozdělené na stavy, opájela vidina rovnosti, nás přitahovala vidina svobody anebo aspoň svobodného uvažování. Přeli jsme se dlouho do noci. Toužil jsem, abych směl mluvit, sdělit ostatním, k čemu jsem dospěl. Nedovedu posoudit, jestli mi ta touha byla vrozena. Tváří v tvář hloupým vládcům a nerozumným zákonům se téměř každý cítí osvíceným a objevuje v sobě schopnost být užitečným rádcem. Snad kdybych žil v jiných poměrech anebo v jiné zemi, usměrnil bych svůj nepokoj k prostšímu a rozumnějšímu cíli. Snad bych počítal vinutí motorů jako můj otec, snad bych se stal populárním mnichem či rabínem anebo bych důstojně zasedal v soudní síni, nasazoval si paruku a podle nejlepšího svědomí soudil, vědom si toho, že každým rozhodnutím zároveň vytvářím složitou budovu Zákona.

Začal jsem aspoň psát články. Většina z nich souvisela s mým oborem jen vzdáleně – psal jsem o Montesquieuovi proto, abych mohl citovat jeho úvahy o soudcovské neodvislosti, psal jsem o vandalismu mladých provinilců, abych ukázal, jak souvisí jejich otrlost s otrlostí celé společnosti – neřekl jsem v nich jistě nic, co by nevěděli všichni, kteří o podobných otázkách přemýšleli – v temnotách, z nichž jsem se jen pozvolna vynořoval, mohla těžko vzejít opravdová moudrost.

Byl jsem tak zaujat svou činností, že když mi žena oznámila, že čeká dítě, spíš jsem se vylekal, než abych pocítil radost či vděčnost.

Čas jejího těhotenství mi v paměti utkvěl málo. Naříkala si na únavu a vyjednala si v knihovně kratší pracovní dobu. Také si přála, abych s ní pro dítě vybíral oblečení. Titěrné košilky a botičky ji uváděly v nadšení, které jsem nesdílel. Také si večer kladla moji ruku na svůj narostlý život, abych mohl vnímat, jak naše dítě už žije.

Bolesti ji přepadly na rozhraní noci a rána prvního únorového dne. Volal jsem otci, který pro nás přijel stále touž letitou tatroou. Byla ještě mrazivá zima, v noci napadl čerstvý sníh, takže auto se jen pomalu bralo kupředu po liduprázdné ulici. Pak jsme vystoupili

před kasárenskou budovou z neomítnutých cihel a zvolna kráčeli sněhem. Podpíral jsem ji jednou rukou, v druhé jsem nesl tašku s jejími věcmi a kojeneckým prádlem. Před zavřenými vraty poskakovalo několik ranních vran, pak se brána zvolna otevírala jako tehdy, jako v té dávné noci, jen ozbrojenec chyběl, a za nosítky jsem krácel já. V té chvíli jsem si uvědomil, že ji musím opustit, ponechat ji samotnou v bolestech. Objal jsem ji a políbil a řekl, že budu v duchu pořád s ní, a ona řekla mně, abych se ničeho nebál.

Kdosi mi odebral tašku, i ji mi odebrali. Ještě se otočila, zamávala mi, a mě napadlo, že tahle chvíle mě k ní nejspíš navždy připoutá.

Kapitola osmá

1

Manda si přála, aby jí pomohl vybrat dárek k babiččiným narozeninám. Dal si s ní schůzku v poledne pod sochou sv. Václava. Sochu nemohla přehlédnout. Jinak by jistě trnula strachy, že nenajde stanici, kde má vystoupit. Zdělala po něm sklon k přílišné starostlivosti.

To, že čekal na dceru, mu připadalo nezvyklé. Poslední tři týdny – pln ostražitosti – čekával na Alexandru. Někdy stačili během poledního volna dojet do vyšehradské mansardy – tam se milovali. Čekával na ni většinou ještě po práci. Večeřeli spolu, a pokud měla čas, vrátili se znovu do toho pokojíku, kde se mohli milovat. Jednou se jim podařilo odpoledne o něco dříve uniknout z práce a jeli ven. Ještě zahlédli, jak se podzim usazuje na stráně vltavského údolí: žluté, červenající se, ohnivé svahy, jejichž barevnosti by si bez ní nepovšiml. Jedli ve venkovské hospůdce a pak se milovali v lese, který ještě vydechoval letní teplo.

Spatřil dceru v jedoucím voze, tiskla se nosem ke sklu dveří. Uviděla ho také a zamávala mu.

Až dosud pečlivě zvažoval svoje konání, přijímal až příliš mnoho zodpovědnosti za činy, za něž ani odpovídat nemohl. Přivykl si vnímat svět kolem sebe do všech znepokojivých a zraňujících podrobností, teď se mu začal ztrácet v mlhách. Někde přespával, někam odcházel pracovat, kolem něho chodili lidé, dožadovali se dokonce jeho přítomnosti, jeho názoru, jeho odpovědi. Plakali, zahrnovali ho výčitkami, prosili, dělali si naději, vykrucovali se, snažili se ho zmást či získat na svou stranu, zatímco on žil mezi dvěma setkáními, mezi posledním a příštím objetím. Na jak dlouho?

„Ukaž!“ vzal jí z ruky červenou školní brašnu. „Tos nebyla doma?“

„Vždyť bych to nestačila!“

„A obědvalas?“

„Ne,“ přiznala se. „V jídelně bylo hrozně dětí. Bála jsem se, že bych přišla pozdě.“

Přešli vozovku. Zastavila se před výkladem obchodu s dárky.

„Už sis vymyslela, co chceš koupit?“

„Ne!“

„A peníze máš?“

„Já se podívám.“ Vzala si od něho aktovku a chvíli v ní štrachala. Pak vytáhla penál. Tužky uvnitř byly vzorně ořezané. Z boční kapsičky vy dolovala složenou padesátikorunu. „Myslíš, že to bude stačit?“

„Určitě. Babička od tebe přece nečeká nic drahého.“

Stála před výkladní skříní, zřejmě nadšena malovanými džbánky, panenkami v národních krojích, hadrovými Švejky a popelníčky z kočičího zlata.

Dneska s tou druhou ještě nemluvil. Od rána až do poledne se nedostal ze zasedačky. Pak se jí pokoušel dovolat, dlouho vytácel číslo, ale nepodařilo se mu prolomit chladný nezájem přístroje. Nejspíš ještě čeká, že jí zavolá. Když se jí neozve, s kým půjde na oběd a s kým se umluví na večer?

Napomenul se. Měl by jí buď víc důvěřovat, anebo se vzpamatoval dřív, než sám sebe zotročí a zničí.

Zavedl dceru do sousední parfumerie. Ve zlatavých krabicích vystlaných růžovým sametem tu prodávali trojici předražených mýdel. Krabice ji nadchla. Vyhlídlá si ještě pletový krém za třicet korun. „Ale to bude stát dohromady víc než padesát korun,“ upozornil ji.

Vyhrabala z kapes větrovky ještě několik drobných mincí. „Bude to stačit?“

Přepočítal všechny mince. „Ano, ale už ti nezbude ani koruna.“

„To nevadí.“

Dojalo ho, že je ochotna utratit všechny své úspory za dárky pro jeho matku.

Vyšli z krámu. Zavedl ji ještě do mléčného baru a objednal jí koktail a dva obložené chleby, sám si objednal pudink. Díval se, jak pije, nosík ponořený do sklenice. Cítil k ní něhu a nevěděl, jak by ji projevil. „Chceš moji šlehačku?“

Nabrala si plnou lžičku. „Ty ji nemáš rád?“

„Ne, šlehačku jsem nikdy nejedl.“

„Zlobila se na tebe babička?“

„Ta o tom nevěděla. Tehdy byla válka. I mléko dávali na příděl. O šlehačce se nám ani nesnilo.“

„A před válkou?“

„To už se nepamatuju.“

„Babička povídala, že před válkou bylo všechno. Kolik ti bylo let před válkou?“

„Jako teď Martinovi.“

„Myslíš, že Martin si taky nebude pamatovat nic, až bude velký?“

„To opravdu nevím. Máš ty dárky?“

„Počkej, já se podívám!“ Shýbla se k tašce. Díval se na její plavou hlavu a úzká ramínka. Měl by ji ochránit. Neprožil zrovna radostné dětství, ale aspoň někomu mohl věřit, u někoho hledat ochranu. Komu bude věřit ona, až jednou zjistí, že i ti nejbližší ji klamali, až jednoho dne nějaká Alice úředně vyhlásí, že její domov už není ten domov, na který byla zvyklá? Co si počne, jak se zachová? Odváží se ještě v životě k někomu skutečně přilnout?

Měl by litovat toho, co se přihodilo, při čem i on spolupůsobil. Ale litovat vlastních činů má smysl, pokud je člověk odhodlán se jich víckrát nedopustit. Jinak je jeho lítost jen trýznivým anebo ještě spíš útěšným sebeklamem.

„Jé, tati,“ všimla si, sotva vyšli na ulici, „tady hrajou ten kreslenej film o slůněti. Mohli bysme na něj jít, když je dneska pátek.“

Zaváhal. Co dělala jeho dcera poslední týdný? Z čeho se radovala, čím se trápila? Nedokázal si uvědomit, že by si toho byl všiml. „Dobře. Kup lístky na půl šestou.“ Dal jí dvacetikorunu.

„A stačíš to? Já vím, že máš teď hodně práce.“
 „Přijdu včas, neboj se.“
 „My na tebe počkáme před kinem.“
 „Nedělej si starosti!“ pohladil ji po vlasech. Spěchal od ní, aby se konečně ozval své milence.
 Telefon zazvonil dřív, než stačil sám vytočit číslo.
 „Co je s tebou, proč se neozveš?“
 „Volal jsem ti.“
 „Tys mi volal?“
 „Bylo obsazeno.“
 „Asi ses moc nenamáhal. Sedím tu od rána jako pecka a vybarvuju čápa.“
 „Jsi tam sama?“
 „Sama? Dřepí nás tu pět. Jedna patlá čapí děťátko, jedna čapí maminku, jedna pozadí, jedna druhý čapí děťátko. Tatínek jsem já. Neukážeš se aspoň odpoledne?“
 „Mám na půl šestou lístky do kina.“
 „Pro nás dva?“
 „Manda chce jít na film o slůněti.“
 „Nesnáším kreslený filmy. Bylo by od tebe zvrhlý bavit se tím, jak nějaký ubohý holky ztratily dva roky života, když vybarvovaly zasraný slůně. Myslela jsem, že bysme spolu večer někam šli.“
 „Když jsem holce slíbil...“
 „Nemůže s ní jít tvoje žena?“
 „Jistě, ale mám takový pocit...“
 „Máš pocit, že by ses měl na mě vykašlat?“
 „Můžeme se vidět po filmu.“
 „Jak víš, že pak budu mít čas? Myslíš, že mám čas vždycky, kdy tě napadne?“
 „A zítra?“
 „Na zítřek mám jinej program. S jinýma lidma.“
 „Pak se nedá nic dělat. Doufám, že se dobře pobavíš.“

„Tak, jako bych se bavila s tebou, určitě.“

Všechno, co se kolem něho odehrává, čeho se on se vši vážností účastní, je jen fraška, absurdní hra, v níž se všichni účastníci ocitli omylem. Usmívají se, cení zuby (což prý obojí je výrazem téhož pudu) podle pokynů autora i režiséra a nevědí, jak a kudy by se ctí opustili scénu.

Ale jaký smysl má, že se vzepřel v téhle chvíli, že v malé bude živit klamné naděje, že se duchem nepřítomný posadí vedle ní na židli v kině? Jen aby nezačal před dětmi i sám před sebou hrát komedii.

Před celým věkem v něm nalezl zalíbení šašek se smutným očima, jimiž už zahlížel svůj konec, vybral si ho z celého zástupu dětí, jako by tušil, že to bude právě on jediný, kdo by mohl nést dál jeho poselství. Co mu tehdy svěril? Řekl mu, že je marné hrát komedii, kterou by člověk sebe i jiné toužil oklamat. Že má žít v souladu sám se sebou i se světem.

Co má udělat, jak nalézt soulad, když sám sebe nedokázal poznat, nenaučil se naslouchat hlasu v sobě?

To mu nepověděl, a stěží mu to někdo poví.

Zazvonil telefon. Kvapně zvedl sluchátko, ale byl to jen otec, který si přál sejít se s ním někde mimo domov.

Smluvil si s ním schůzku na zítřejší odpoledne, když ho otec předtím ujistil, že se nejedná o nic neodkladného. Byl docela rád, že zaplní volný čas, který mu hrozil vyvstat.

2

Tatínek na něho měl čekat hned vedle místa, kde stával kdysi gigantický pomník. Adam jako obvykle přišel o několik minut dříve, ale otec už seděl na lavičce, pochopitelně zády k řece, aby ho zbytečně nerozptyloval pohled na město, a něco si zapisoval do svého notýsku – jistě to byla čísla.

Adam si k němu přisedl. „Stalo se něco, tati?“
„Maminka nemá ponětí, že jsme se sešli,“ začal otec spiklenecky.
„Je s ní něco?“
„Co by s ní bylo? Řekl jsem jí, že jdu do knihovny. Ale Hanuš včera volal. Víš o tom?“
„Jak bych to mohl vědět?“
„Tebe nevolal?“
„Ted' ne.“
„Víš, že se chce příští měsíc vrátit? Adame, on se snad zbláznil!“
Tatínek si pohoršeně uplavl na zaneřádný trávník.
– To se mu divím. –
– Maminka je pochopitelně spokojená, připadá jí to samozřejmé.
Adame, doufám, žeš mu k ničemu takovému neradil. –
– Ne, neradil jsem mu vůbec nic. –
– Prosím tě, vysvětli mi, co si myslí, že ho tu čeká? Vyhodí ho z jeho ústavu, sotva se ukáže. Bude někde topit anebo skládat uhlí jako ti tví kamarádi. –
– Moji kamarádi neskládají uhlí. –
– Tak ho skládají jiní. A i kdyby ho nevyhodili, co tu dokáže? Dá se snad tady dělat pořádná věda? Posadí nad něho nějakého ignoranta a ten se už postará, aby si ani neškrtnul. Anebo myslíš, že se mýlím? –
– Já nevím, jak to chodí mezi matematiky. –
– Mezi matematiky jako všude jinde. Co dokážeš, když ti nedají informace, bez důvěry a bez prostředků? A kdo tu ocení poctivou práci? Už jsi zapomněl, jak ocenili moji? –
– Dostal jsi přece tu cenu, tati! –
– Dostal jsem dvacet pět měsíců. A když mě prvně přivedli k mému referentovi, víš, co mi řekl? –
– Povídals mi to, tati. –
– Řekl: Bít vás nebudeme, nemusíte se bát. A já mu řekl: To je přece samozřejmé, jsem snad v socialistickém... –
– Už jsi mi to vyprávěl, tati! –

– Řekl mi: To byste se divil, ještě před několika týdny! Tak mi pověz, co to je za nápad, že se chce vrátit. –

– Třeba k tomu má důvod. –

– Jaký k tomu může mít rozumný důvod? Nemyslíš, že to ta jeho ženská? Neznáme ji, ale bláznivá je určitě – jako všechny. Maminka by byla radši umřela, než žila v cizině. Ale tady je se vším konec, chápeš to? –

– Jak to myslíš, tati? –

– Konec s vědou i s technikou. A hlavně s tvořivou prací. Zničí každého, kdo by mohl něco dokázat. Protože tu rozhodují ignoranti a lenoši. Až to přivedou na mizinu, co myslíš, že udělají? To, co tehdy. Víš, jak dlouho mě drželi v samovazbě? –

– Vím. Ale to přece byla jiná doba. –

– Tak podle tebe to byla jiná doba – řekni mi, stalo se něco těm, co mě zavřeli, co pozavírali kdekoho? Tak vidíš, sedí tam dodnes. Jako ten tvůj předseda. –

– Ale to Hanuš všechno ví. Přece jsi mu to taky pověděl. –

– Tak mi vysvětli, co ho to posedlo. –

– Třeba chce domů, protože se tu narodil. Zná tu ulice, má tu lesy. A lidem rozumí všechno, co říkají, taky jsme tu my. –

– Co to mluvíš za nesmysly? Copak tam nejsou ulice a nerozumí lidem? –

– Proč na mě křičíš, tati? Já ho k ničemu nepřemlouval. –

– Člověk přece není pták ani zvíře, aby táh někam, kde se vylíhnul, i když tam do něho budou střílet. –

– Třeba se mylíš, tati! –

– Já že se mýlím? –

– Odpusť mi to. Jako ses mýlil tehdy, když jsme se vrátili po válce. –

– Tehdy jsem se mýlil, protože jsem uvěřil v samé nevyzkoušené projekty. Ale že všechno, co člověk má, vzniká prací, to už je vyzkou-

šené za tisíciletí. A teď mi řekni: kdo tu ještě poctivě pracuje? Koho vůbec ještě nechají poctivě pracovat? –

– Máš ve všem pravdu, tati, ale třeba on to cítí jinak. –

– Jak by to mohl cítit jinak? –

– Ty jdeš na všechno s logaritmickým pravítkem, ale v životě se přece nedá všechno spočítat. –

– Že nedá? Chyba je spíš, že lidi vůbec nepočítají. To, že tam má svobodu a může si číst, co chce, a jít, kam chce, kdežto tady bude rád, když ho nepošlou skládat uhlí, to si snad spočítá i bez pravítka. A že když ho tady zavřou... Kdo se mě tehdy zastal? –

– Tak jsem to nemyslel. –

– Nevím, jaks to myslel. –

– Lidi třeba věří v Boha, ačkoliv jim spočítali, že všechno začalo před třinácti miliardami let velkým třeskem, vesmír se rozpíná a člověk se vyvinul z méně dokonalých tvorů. –

– Proč do toho mícháš Pánaboha? –

– Chtěl jsem říct, že lidé můžou věřit a jednat jinak, než se to zdá rozumné. –

– Adame, to myslíš vážně, co říkáš? Přece neschvaluješ, aby se Hanuš vrátil pro něco tak pomyslného..., tak neskutečného! –

– Je to jeho rozhodnutí. –

– Chtěl jsem tě poprosit, abys mu zavolal anebo napsal, ale vidím, že bys mu stejně nic rozumného neporadil. –

– Můžu mu napsat, jestli myslíš – ale asi bys mu to měl vyložit sám. –

– Pánbůh! Tys to dopracoval, Adame! –

– Oba jsme to dopracovali, tati! Copak ty bys neměl radost, kdybys Hanuše uviděl? Kdybys ho mohl kdykoliv uvidět? –

Otec vstal. „O mou radost se nejedná!“

O co se tedy jedná? Doprovodil otce na Náměstí.

„Mamince neříkej, že jsme spolu mluvili.“

„Neboj se, tati. A napiš mu dopis!“

„Prosím tě,“ řekl tatínek, „takový dopis, kde mu to popravdě vyložím, nikdy nedojde.“

Stmívalo se už. Náhle se rozžehly reflektory, které osvětlovaly radnici i orloj. Jak je to dávno, co tu šli s Hanušem naposledy? Nepamatoval se ani.

Adame, seš to ty? To jsem rád.

Jak to divně mluvíš? Co se stalo? Odkud voláš?

Z budky. Já se trochu porval, Adame. Oni mi maličko – dali mi do držky, taky bych potřeboval jiný kalhoty. Mám je v té skříni na chodbě. Hlavně ať si tě máma nevšimne. Já se dám za chvíli do pořádku.

Vedl ho do průjezdu, za nimi zůstávaly krvavé krůpěje na dlažebních kostkách.

Kostky jsou pořád tytéž, jen krev děšť dávno smyl, roznesly ji podrážky chodců.

Mohl si sednout na tramvaj, která by ho dovezla domů, ale místo toho se pustil uličkami, kterými tolik let denně procházel: sám i s dávnými přáteli. Tady je Betlémská kaple. Mohl by do ní nahlédnout. Z kaple vycházela skupinka cizinců – dveře za nimi se zavřely a zámek klapl. Už tam dneska nenahlédne. Vnímal však úlevnost toho, že se může pohybovat místy, která ho spojovala s minulostí, mohla ho oslovit, a tím jako by odnímal část tíže, kterou na něj navalovala přítomnost.

Je možné, že by otec nikdy nic podobného necítil? Že by ulice byla pro něho jen spojnicí mezi výchozími a cílovými body?

Prvně v životě se mu odvážil říct, že se může mýlit. Nebyla to věc odvahy – předtím si nebyl jist. Příliš přijal jeho pohled, jenž tak přesně rozlišoval užitečné od neužitečného, prospěšné od zbytečného, rozumné od nesmyslného. Podivné, že teprve ve čtyřiceti letech se odvážil vystoupit z otcova světa. Snad Hanuš cítí něco podobného, a i proto se chce vrátit. Aby uviděl otce a také jemu navzdory.

Hanuš dospěl dříve než on. Anebo aspoň nesdílel tu dětinskou představu nedozrálých studentů a politických kazatelů o tom, že

svět je třeba převrátit, zlepšit, dovést co nejrychleji k dokonalosti, že on by byl dokonce k něčemu takovému předurčen. Také se nikdy necítil povolán k tomu, aby soudil druhé. Vybral si co nejodtažitější obor – nemusel se druhým plést do života a vnucovat jim svoji představu o něm. Když někdo vnucoval své představy jemu, začal se rvát.

Svět, v němž se pohybujeme, je stále méně dospělý. Většina lidí musí tak málo pracovat i trpět, za tak málo odpovídat, že nedokáží přesně vymezit okamžik, kdy přestupují z prostoru, kde jsou vedeni, do prostoru, v němž se mají už pohybovat ze své vůle. Také zločinci jsou většinou nedospělí, i když si předstírají, že se řídí výhradně svou vůlí. Jako děti se považují za střed světa, ostatní obviňují, že jim odmítají dávat to, po čem touží.

Obviňovaní se ostatních děsí, nenávidí je a zároveň na ně shlížejí se zájmem, který často hraničí s okouzlením, a jsou připraveni aspoň se dojímat jejich osudy.

Jeho, pokud musel soudit opravdové zločince, jejich osudy nedojímaly. Ten, kdo chce soudit zločiny druhých, se nesmí dojímat krutými anebo truchlivými okolnostmi, které člověka k zločinům dovedly, musí přijmout, že truchlivé okolnosti provázejí život většiny lidí, a jenom někteří podlehnou. Právě v tom spočívala jejich osudová volba, jejich slabost anebo neschopnost důstojněji čelit okolnostem. A kdo nedokáže čelit pokušení zbavit druhého člověka života, sám sebe vylučuje z lidského společenství. To platí jak pro ty, kdo zločiny páchají, tak pro ty, kdo je potírají. Během svého života zažil mnohem více vražd, které spáchali ti, co o sobě tvrdili, že zločiny potírají, než vražd, které spáchali neuniformovaní a neorganizovaní zločinci.

Měl už hlad, ale líbilo se mu toulat se setmělými uličkami, v hlavě měl jasno a po dlouhé době cítil lehkost, která ho povznášela. Všechny úzkosti a trápení i touhy se aspoň pro tuto chvíli vytratily. Minul budovu svého soudu. Kousek odtud byl ten dům, podstřešní útulek, v němž poslední dni trávil tak mnoho času. Něco znepo-

kojivého se mu mihlo myslí. Zaplašil to okamžitě, ale pokračoval směrem, jímž si zvykl se ubírat.

Že trest smrti je nepřípustný, si uzavřel daleko více proto, aby chránil sám sebe před pokušením a nevinné před zvůlí, než z dojetí nad zločinci a krutými okolnostmi jejich nepovedených životů. Pokud se týká ochrany nevinných, neměl by si nic nalhávat. Je přece známo, že tam, kde zvůle převládne nad právem, začnou kati vždy znovu svoji práci na nevinných, i kdyby ještě den předtím soudci tisíckrát zvažovali okolnosti činu usvědčeného vraha. Zvůle se nezastaví před žádnou tradicí: nemá zábran, tak se právě stává tím, čím je. Naopak, jakmile si zvůle začíná klást omezení, přestává být zvůlí. Ve chvíli, kdy se kat změní jenom v žalárníka, začíná se obnovovat přijatelný stav věcí.

Prvně měl soudit vraždu. Způsob, jakým byla provedena, i její oběti v něm až příliš vyvolávaly nejosobnější vzpomínky, a byl rád, že v sobě nepotřebuje burcovat soucit, aby jím vyvážil svoji předpojatost. Jestli právě tento případ bude jeho posledním případem, a to se zdá bohužel stále pravděpodobnější, jen se tím paradoxně završí jeho zkušenost z dětství, zkušenost s masovými traviči. Snad se dovrší tak úplně, že od něho odpadne, stejně jako vypadla z paměti jeho bratra, a on si s úlevou vydechne.

Zastavil se před vyšehradským domem. Dveře sousedního krámků kryla železná mříž, většina oken zářila do tmy. Vzal za kliku domovních dveří – bylo odemčeno. Váhal chvíli, ale neměl, proč by nevstoupil, když už došel až sem. Po několika schodech se dostal na dvorek. Malé prostranství bylo pusté, hned u dveří stály tři popelnice, čtvrtá ležela na zemi převrácená, vycházel z ní zápach rozkládajících se odpadků. Obešel ji a u protější zídky se otočil a vzhlédl vzhůru. Přímo ve střeše zela známá dvě okénka. Prvé bylo temné, druhé zevnitř ozařoval slabý purpurový svit.

Opustil opět dvorek, dveře za sebou zavřel tiše. Po protějším chodníku se potácel opilec, ze sousedního parku vonělo tlející listí.

Kolik je vlastně a na nultou? Co to je za nesmyslný nápad! Jedna – to přece ještě vím. Kolik je a na prvou? A – tati. Tak cos to vyváděl, Adame? Když povýšíš a na nekonečno, pokud je a větší než jedna? Nekonečno, tati.

Dobře. Takže a na minus nekonečno bude co? To nevíš? Tak já ti pomůžu. Kolik je a povýšeno na nekonečno, pokud je a menší než jedna? Ty to nevíš? Je možné, že bys takovou trivialitu nevěděl? Hanuši, pojď sem. To malé dítě to bude vědět! Hanuši, dávej pozor! Když povýšíš na nekonečno nějaké číslo menší než jedna. Třeba půl. Kolik to bude?

To nemůže být nic, tati.

Slyšels to, Adame? Nula! Platí to pro všechna čísla menší než jedna. A nebreč, to ti nepomůže!

Uvědomil si, že se dnešního dne událo něco, co v sobě přece jen skrývá povzbuzení. Ano, samozřejmě: uvidí snad brzy svého bratra.

3

Vrátil se domů, děti ještě nespaly. Martin už se uložil, dcera dopisovala úkol, Alena spravovala punčochy. Jeho rodina se nacházela tam, kde měla být, mohl se na chvíli těšit přeludem, že všechno je na svém místě, všechno trvá tak, jak má trvat.

Žena k němu vzhledla s očekáváním. Poslední dny, kdykoliv se vrátil, ho sledovala týmž očekávajícím pohledem. Kde byl, s kým byl, kdy s ní o tom všem konečně začne mluvit?

Ale on ten pohled míjel, jako by jej vůbec nevnímal, pokud vůbec promluvil, bylo to jen něco bezvýznamného. „Byl jsem s otcem,“ otevřel ledničku a vyndal z ní máslo a sýr. „Hanuš se chce vrátit a on se zlobí.“

„To je dobře, že se chce vrátit, ne?“ zeptala se.

Pokrčil rameny. Celou tu dobu cítil při setkání s ní až bolestnou lítost, jejíž důvod ani nedokázal vysvětlit. Litoval ji, že nedokázala dostát vlastním představám o životě. Litoval ji za neobratnost, s níž do svého života vpletla nedospělého hysterického mládence, litoval toho, že už ji nedokáže milovat, jako ji miloval předtím, i že ztratila svoji bezelstnou nevinnost, anebo ještě spíš litoval sebe, že už ji nedokáže vidět tak bezelstně nevinnou. „Pro koho myslíš, že by to mělo být dobře?“

„Myslela jsem, že ty budeš rád.“

„Ale o mě přece přitom nejde.“ Pomalu ukusoval chleba. Lítost se v mnohém podobá lásce. Byl by rád vstal a pohladil ženu po vlasech a řekl jí něco milého. Nic však nemůže být více ponižující než přijímat projevy lítosti namísto projevů lásky.

Přehlédli Mandin úkol z češtiny a pak vyhověl jejímu přání a zahrál si s ní dámu. Kupodivu se na hru soustředil a nepřekvapil dceru tím, že by prohrál.

Začínal se v něm rozprostírat konejšivý klid. Mohla to být první zpráva smrti – jenže tu zprávu už zachytil dávno. Také ho mohly konejšit známé prostory domova. Ale neměl pocit, že by se vracel domů, spíš se odtud vzdaloval, ještě by se měl naposledy uklonit do všech stran, žijte si v pokoji, přejte mír i mně, a zacinkat na rozloučenou rolničkami. Šel si lehnout.

Z prvního spánku ho vzbudil pronikavý zvuk zvonku.

„Adame, Adame, ty už spíš?“

„Co se děje?“

„Někdo zvoní!“ Alena stála na prahu pokoje.

„Ano, já už jdu.“

„Jestli chceš, já otevřu sama. Co kdyby to byli..., řeknu, že nejsi doma.“

Oblékl si kvapně košili a kalhoty. Takhle v noci by přišli snad jen v případě, že by se opravdu dopustil těžkého zločinu. Také by si počínali hlučněji. Náhle ho napadlo, že to je ona, ta druhá. Něco se jí

stalo. Oldřichovi se všechno doneslo a vyhnal ji. Anebo ho zahlédla tam na dvoře, když se díval vzhůru do jejích oken, a teď mu spěchá všechno vysvětlit.

Byl to však přítel Petr s velkým koženým kufrem.

Odvedl přítele do svého pokoje. „Co se ti stalo?“

„Myslíš, že se tu dá mluvit?“

„To je jedno, mluv.“

„Nemusíš se bát. Nikdo za mnou nešel.“

„Já se nebojím, ani nevím, proč by měl za tebou někdo jít.“

„Ty nevíš, že Matěje sebrali?“

Odkud by to mohl vědět. Včera seděl s dětmi v kině, dnes odpoledne probíral s otcem případ svého bratra a večer se toulal uličkami Starého Města a ověřoval si věrnost své milenky.

V Matějově bytě, sdělil mu teď jeho přítel, zabavili nějaké knihy, dopisy a dokumenty. Obvinění zatím nevznесли, to se sice dalo považovat za dobré znamení, ale Petr stejně čekal další prohlídky. „Adame, já vím, že ten kufr ti nebude příjemný, ale k tobě určitě nepřijdou.“

„Pokud tě s tím kufrem opravdu nikdo neviděl.“

„Neviděl, Adame, já si lámal půldne hlavu, kam s tím. Mám tchyň, ale ta by se zbláznila strachy a navíc ona by to někde vyžvanila. A jinak všichni, co znám, jsou na tom stejně jako já.“

„Až na mě.“

„Je to blbý při tvém postavení, já to chápu.“

„O mé postavení vůbec nejde.“

„Je to taky směšný, jednou, až se o tom bude psát, bude to celý směšný.“

„Určitě se o tom nebude nikdy psát. Lidi budou mít jiné starosti. Co je tam uvnitř, aspoň přibližně?“

„To je na tom právě to směšný, Adame, že nic. Starý papír. Moje články, co vyšly po časopisech, pár knížek, taky dopisy. Úplně

soukromé. Kufr je odemčený, můžeš si všechno prohlédnout, jestli si to tu necháš.“

„Přece ti nepolezu do kufru.“

„Nic tam není, Adame, to ti můžu odpřisáhnout, jen by těch věcí byla škoda. Ale můžeš se přesvědčit.“ Klekl si ke kufru a otevřel zámky.

„To nech! Co s Matějem, jestli ho nepustí?“

„Myslíš, že by si ho tam mohli nechat? Nedělal nic. Opsal snad pár vlastních článků anebo cizích básniček. Byla by to ostuda, Adame, pro ně!“

„To jsou jiné kategorie: moc a ostuda. Sám jsi nám o tom vykládal.“

„Já vím, ale člověk si namlouvá, že ve skutečnosti to přece nebude tak doopravdy. Nevím, co bychom pro něj mohli udělat. Nějakou petici – lidi ji podepíší, ale asi jen takoví, co na tom jsou jako Matěj, a to nikoho nezajímá. Adame, my už toho nemůžeme moc udělat – to spíš lidi jako ty.“

„Mně ho soudit nedají, jestli se ho rozhodnou soudit.“

„O to nejde, ale ty ještě můžeš mluvit s těma nahoře, tebe vyslechnou, když jim budeš něco říkat.“

„Nikdy neuměli poslouchat.“ Narůstala v něm nevole. Už s ním zase někdo počítá, zas mu přisuzuje nějakou roli. Ať mu přinášejí kufry, aby je ukryl, ale ať mu nikdo neurčuje, jak se má chovat, jak by měl jednat, jak a kde chytračit, před kým a v zájmu čeho se přetvařovat.

„Vždyť to znáš z minulosti, jsou ochotni mluvit jen s lidmi, které považují aspoň trochu za své.“

„Děkuju ti.“

„Nemyslím to vůbec ve zlém, Adame. Jenom takoví můžou jednou zase změnit něco k lepšímu.“

Představoval si to krásně, ale zapomněl se ho zeptat, jestli on ještě touží změnit svět. Své přátele měl rád, ale zároveň si přál, aby

už konečně nepatřil k nikomu, aby patřil sobě a mohl se podle toho rozhodovat.

Petr odešel po půlnoci. Vyprovodil ho až dolů před dům, pak se vrátil do pokoje k opuštěnému kufru. Petr se mýlil: neznal nikoho, s kým by mohl promluvit, kdo by ho ještě zařadil mezi ty „trochu jejich“, které snad ještě pustí ke slovu. To by se musel jinak snažit. Kdo od něho může chtít, aby se dal do kupčení, v němž neměl co nabídnout kromě svého svědomí a své cti?

Když se nebude snažit, jeho působení u soudu skončí a na jeho místo, samozřejmě, povolají někoho, kdo se snažit bude, ale proč se o to měl starat? Proč se měl tvářit, že cítí víc zodpovědnosti za místo, které zastává, než sám za sebe? A jak by člověk mohl zodpovídat za své místo, když přitom nemůže zodpovídat za sebe?

Kufr sotva unesl. Vážil skoro půl metráku. Položil ho na gauč, chvíli váhal, pak jej otevřel. Na vrchu ležely knihy. Trockij, Djilas, Orwell. Tlustá kniha svázaného Reportéra a vedle něho v krabici bez víka dopisy. Na nejvrchnějším poznal Matějovo písmo. Několik řádek bylo podtrženo, nemohl si jich nepovšimnout: „Co na tom záleží, kolik je pánů? Otrocktví je jen jedno. Kdo jím opovrhne, je v sebevětším zástupu vrchností svoboden.“ Byl to citát ze Seneky. Kam asi starý filosof schovával své knihy a rukopisy? Ostatně stejně neunikl, neschoval se, přinutí ho k sebevraždě jako Sokrata. Ale zemřel prý tak, jako učil, zemřel jako svobodný člověk.

Jak zemřu já? To snad bude záležet i na mně.

4

V pondělí býval ve své kanceláři sám. To se mu hodilo. Do procesu s Kozlíkem zbývalo už jen deset dní, chtěl si celý případ v klidu rozvážit. Popravdě by si byl přál objevit nesporný důkaz, že člověk, kterého má soudit pro vraždu, ji skutečně spáchal. Takový důkaz

ovšem nalezne stěží. Vraha obvykle při jeho činu nikdo nevidí, k mání jsou jen nepřímé důkazy a expertizy. Nepřímých důkazů se mu dostalo dostatečně. Zato Kozlík svou pozměněnou výpověď nepodpořil ani jediným novým faktem.

Rozbolela mě hlava odešel jsem do svého pokoje kde jsem dlouho seděl ve tmě. Protože jsem dostal žízeň odešel jsem do kuchyně za tím účelem abych se napil. Paní Obensdorfová se už nacházela ve svém pokoji za kuchyní ve kterém nechávala dveře pootevřeny, neboť se bála aby se jí z kuchyně něco neodcizilo. Já však slyšel, že už spí. Tím mě napadlo, že kdybych otevřel kohoutek od plynu a odtud odešel myslelo by se, že si to učinila sama neboť už často ve svém věku nevěděla co koná...

Proč se vlastně doznával?

Lidé s jeho životními zkušenostmi a zarputilostí se dají obvykle těžko přinutit, aby vůbec vypovídali, natož aby podepsali křivou sebeobžalobu. Z toho, co o Kozlíkovi věděl, si dovedl spíše představit, že by zapíral, i kdyby ho bili. Dokonce z něho nemohli výpověď vymámit ani dlouhodobým nátlakem. Byl přece sotva dva dny ve vazbě, a už učinil plné doznání. Co ho k němu přimělo? Rozrušení mysli? Co by ho natolik rozrušilo? Uvědomil si snad, když se probral ze záchvatu zloby, co vlastně spáchal. Anebo se mu něco přihodilo té noci? Něco, o čem nevypověděl?

Měl by se přimět, aby aspoň chvíli uvažoval o jeho nové výpovědi, jako by byla pravdivá. Kozlík se vrátil odpoledne z práce. Shodil poličku, vyslechl nadávky od své bytné, pak od ní přijal vkladní knížku. V rozrušení si nevšiml, jestli v bytě byla ještě další osoba. Po chvíli odešel i s vkladní knížkou za svou snoubenkou. Brzy nato přivedla mladá Obensdorfová svoji dcerku. Nevšimla si, že by v předsíni byla stržena polička, také tchyně se jí o tom nezmínila. Dá se to připustit, spěchala zřejmě, jistě si pověděly sotva několik vět.

Kozlík zhlédl italskou veselohru, pak vyprovodil svoji snoubenku domů. V té době někdo otevřel v bytu plyn. Protože Kozlík byl ještě s Libuší Körnerovou, což nepotvrdila ani ona, musela to být nějaká cizí, dosud nezjištěná a nepodezíraná osoba. Tu osobu pak spatřila špehýrkou sousedka. Buď ji opravdu spatřila a zaměnila si ji s Kozlíkem, to lze připustit, neboť předem předpokládala, že to je on, anebo ta osoba vůbec neexistovala a ona si ji z nějakého důvodu vymyslela. V tom případě plyn nechala unikat sama Kozlíkova bytná. Ale všechny posudky a výpovědi svědčí proti takovému předpokladu.

Ať už plyn otevřel kdokoliv, Kozlík nemohl tušit, co se v bytě přihodilo. Proč se tedy nevrátil domů? Libuše Körnerová vypověděla, že spěchala. Ani on netvrdí, že se toho večera u své snoubenky zdržel. Film končí o desáté, nejpozději v jedenáct hodin už Kozlík musel být zase na stanici tramvaje. Kdyby se chtěl vrátit domů, měl by k tomu možnost. Zřejmě se vrátit nechtěl. Také ho mohla jeho bytná vyhnat za to, že jí rozbil poličku. Ale kdyby ho vyhnala, nedávala by mu s sebou svoji vkladní knížku.

Mohl ovšem knížku ukrást, odejít z bytu a přespát u někoho, jehož nechce jmenovat.

Jenže je nepravděpodobné, že by nevyužil možnosti dát si potvrdit svoji noční přítomnost na jiném místě. Koneckonců neplatí protektorátní zákony. Osobu, u níž přespál, nijak neohrožoval, pokud nevěděla o jeho trestném činu. Zvláště když za sebou *neměl* žádný trestný čin anebo nejvýš si nesl ukradenou vkladní knížku, na níž byl jen nepatrný obnos peněz.

Nová Kozlíkova tvrzení snad mohla obstát jednotlivě, ale dohromady neskládala věrohodný obraz. Nemá smysl zabývat se jeho druhou výpovědí. Odvolal své doznání z pochopitelných důvodů. Nemá co ztratit, může leda získat tím, že svůj čin začne popírat. Ale i pokud vraždu spáchal, někde strávil noc. Někoho zjevně kryl. A to už při své první výpovědi, kdy učinil tak obsáhlé přiznání. Vrátil se

snad ke své družce a teď ji chtěl ušetřit zbytečného vyšetřování? Nezdálo se mu, že by Kozlík právě oplýval pozorným vztahem k ženám. Kromě toho ji jmenoval. Neměl důvod, aby uvedl, že k ní přišel až ráno, a nikoliv že se s ní večer vůbec nerozešel.

Když jsem už téměř oslepl což jsem nehlásil jako protest proti svému zacházení ujal se mě jeden vězeň jehož jméno si již nepamatuju a počal mě v cele vyučovati filosofii, angličtinu a občanská práva a vysvětlil mi, že člověk prokazuje sílu tím, že koná dobro...

Teprve teď si všiml rozpornosti těchto údajů. Kozlík tu zřejmě hovořil o knězi, který zašel za Alenou a ukázal jí Kozlíkova naivní a velikášská psaní. Pravda se jmenuje, to si pamatuju i já. Kozlík určitě ve své první výpovědi lhal, když tvrdil, že si nepamatuje jméno člověka, jemuž ještě nedávno psal bezmála synovské dopisy. Lhal uprostřed výpovědi, která byla až kupodivu otevřená. Mohl tajit jeho jméno kupříkladu proto, že to byl on, u něhož strávil onu noc. Jenže i kdyby u něho strávil noc, mohl klidně vyslovit jeho jméno. Ledaže by mu pověděl o tom, co právě spáchal. Mohl se obávat, že Pravda neoznámil to, co mu svěřil, a tím se sám dopustil trestného činu. To by ovšem předpokládalo, že za ním přijel a sdělil mu: Otevřel jsem v kuchyni své bytné kohoutek od plynu a teď jsem tady. Co si o tom myslíš? Je málo pravděpodobné, že by jakákoliv třetí osoba, natož bývalý kněz, vyslechla takové sdělení lhostejně. Vždyť v té chvíli mohla být Kozlíkova bytná ještě naživu. Kdyby byl Kozlík za ním v noci přišel a svěřil se mu s tím, co spáchal, jeho přítel by ho přiměl, aby se okamžitě rozjel nazpět. Nejspíš by se vydal s ním. Vzali by si taxíka a jeli k tomu žižkovskému činžáku. Ale co jestli před ním spatřili už parkovat vůz Bezpečnosti anebo sanitku a pochopili, že už se nedá nic ani napravit, ani změnit?

Co by Kozlíkovi poradil? Půjčil by mu nějaké peníze a poslal ho pryč, ať se pokusí ukrýt, najde-li místo k úkrytu? Spíše by mu řekl: Zmiz, už o tobě nechci slyšet! Anebo by mu řekl: Ohlas svůj čin a všechno přízněj, nemáš jinou naději. Před lidmi ani před Bohem. Anebo by se otočil a beze slova ho opustil, vrah by pak odkudsi zpovzdálí pozoroval, jak odnášejí do vozu bezduchá těla, zavržen jediným člověkem, k němuž ještě lnul. Téměř ho viděl, jak se na jednu rozběhl a pak už se bez cíle motal ulicemi, až k ránu skončil tam, kde ho museli najít, až dospěl k místu, kde nemělo smysl se hájit ani lhát, ani se pokoušet uniknout trestu.

Zazvonil telefon. Volal ho k sobě šéf.

„Nějaké průsery s Kozlíkem?“ zajímal se, když Adam vstoupil.

„Snad ne! Proč?“ Neměl chuť mluvit s ním o tom případu.

„Odvolal přece výpověď.“

Pokrčil rameny. „Neuvedl žádné nové skutečnosti.“

„Pokud vím,“ řekl šéf, „žaloba bude trvat na špagátu.“

„Čekají, že jim vyjdu vstříc?“

„A co sis myslel. Vždyť ten grázl oddělal dítě.“

„Možná že o tom děcku opravdu nevěděl.“

Předseda na něho zíral bezvýrazným pohledem. „Já ti nerozumím, Adame. Chováš se, jako bys nic nechápal. Myslíš, že mě pořád baví poslouchat na tebe stížnosti?“

„Stěžuje si někdo na moji práci?“

„Nemluvím o tvé práci.“ Přistoupil k oknu a hleděl upřeně do zdi protější budovy. Přece jen mu bylo milejší nedívat se Adamovi do očí. „Všichni jsme nějak museli zvážit svoje nedávné postoje a vyvodit z nich důsledky. Jenom ty se tváříš, jako by se tě to netýkalo. Přitom se tě to týká nejvíc. Ale máš to marné, Adame, na dvou židlích se nedá sedět.“

„Já se snažím sedět jen na své.“

„Tahle židle,“ ukázal, „není tvoje, je státní.“

„Co to je stát? Neznám barvu jeho očí, ani otisky prstů se mu nedají sejmout.“

„Řek bych, že si na mě nemůžeš stěžovat. Držel jsem tě tady. Chci tu mít lidi, co něco dovedou. Snad víš, že odjinud bys už dávno šel. Se svými názory a se svými kamarády! Se schůzkami po bytech, kde se předčítají nelegální texty!“

Byl výborně zpraven. Nemohl pochybovat kým. „Žádné nelegální texty,“ opravil ho zbytečně.

„Dal jsem ti toho Kozlíka, abys měl příležitost aspoň trochu projevít dobrou vůli. Mohl jsem ti dát něco, co by pro tebe bylo daleko neúnosnější. To snad chápeš. Z té jeho nové výpovědi máš zápis?“

„Samozřejmě.“

„Podíval bych se na to.“

„Jak si přeješ. Přinesu ti spisy.“

„A zamysli se nad sebou, Adame! Nerad bych tě ztratil. Záleží jen na tobě.“

To byla zřejmá výhrůžka. *Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Trestní zákon, paragraf dvě stě třicet pět, odstavec první.*

5

Zůstala stranou vchodu a sledovala, jak se z postranních uliček vynořují stařenky a také vyšňořené rodiny se způsobnými dětmi.

Lidé si tiskli ruce a obdarovávali se úsměvy. Znali se navzájem, jen ona tu neznala nikoho. Pozval ji sem ten kněz s obrozeneckým jménem. Když ho posledně navštívila v jeho skladu, dlouho s ní hovořil. Také jí půjčil knihu o křesťanské rodině a nakonec ji pozval, aby se někdy zúčastnila jejich shromáždění. Zeptala se, jestli nevádí, že není evangelička. Odpověděl, že člověk se přece nerodí

jako úd nějaké církve, stává se jím teprve, a nezáleží ani na tom, zda věří či nikoliv.

Proud příchozích ustával a zevnitř zaslechla zvuk varhan. Ještě ji kdosi předešel, rozevřenými dveřmi spatřila sál plný kostelních lavic. Kněz už stál na kazatelně.

Dveře se zavíraly pomalu, ještě jimi stačila proklouznout. Posadila se do předposlední lavice, ta byla prázdná. Ostatní jí nevěnovali pozornost, listovali ve zpěvnících a pak hned začali zpívat. Snažila se sledovat text písně, ale smysl jí unikal. Zato melodie jí připadala starobyle velebná a neumělý souzvuk hlasů ji dojímal.

Kdyby se tak mohl stát ten zázrak a jí se opět dostalo víry. Snad by našla sílu přestat všechno, co ji teď čeká. Přivřela oči a snažila se zapudit úzkost. Třeba ne, řekla si, třeba ne!

Píseň dozněla a všichni vstali. Kněz v dlouhém černém šatu četl z bible.

Příběh z Písma hovořil o farizejovi a o celníkovi. Zatímco farizej se v chrámu pyšnil svými zásluhami, celník stál vzadu a neodvážil se ani pozdvihnout oči. Jen opakoval: Bože, slituj se nade mnou hříšným.

Připadlo jí, že kněz hovoří o ní, neznala přesně obsah slova farizej, ale celníkem tu byla ona, sedí vzadu opuštěna, dívá se do země.

Kněz dočetl a všichni se opět posadili.

Po další písni kněz přešel na kazatelnu v boku modlitebny. Přečetl ještě text z bible o slepci, jemuž byl vrácen zrak pouhým slovem Ježíšovým, pak začal kázání. Žijeme ve světě, v němž mnoho lidí je raněno slepotou, hledí sice na věci, ale nevidí přitom svého bližního, tonou od rána do večera v záplavě slov, ale zvuk skutečného Slova nezaslechnou.

Co by řekl Adam, kdyby věděl, že sedí v kostele? Nejspíš by neřekl nic. Anebo by se ji snažil přesvědčit, že marní čas, protože Bůh není. Potřebovala, aby teď seděl vedle ní. Ten druhý by tu s ní seděl rád. Přišel by za ní kamkoliv, kdyby mu to dovolila, kdyby se s ním vůbec ještě chtěla setkat. Volal jí celý čas, ona mu obvykle ani ne-

odpověděla, držela chvíli sluchátko, z něhož se na ni valila vášnivá ujištění, že ji miluje, nikdy ji nepřestal milovat, a pak zavěsila.

Onemocněl. To ještě zaslechla, než oddálila sluchátko od ucha, že má horečku a je doma sám, sotva dokáže vstát, aby si uvařil čaj. Hovořil zastřeným skomírajícím hlasem. Snad mu bylo opravdu zle. Ať už se na ní provinil jakkoliv, nemohla nepřijít v takové chvíli. Nakoupila mu mléko, máslo, housky a kus uzené ryby. Přišel jí otevřít, hlavu omotanou mokrým ručníkem, oči hluboko vpadlé a horečnaté. Odvedla ho k jeho posteli a šla mu připravit jídlo. Pak mu je přinesla na vínově červeném tácku, na němž ještě před několika týdny společně jedli, ale kupodivu přitom nic nepocitovala: ani lásku k němu, ani stesk anebo lítost. A dokonce jí v té chvíli ani nepřišlo na mysl, že by se mu měla zmínit o tom, kde byla začátkem týdne. Určitě by si myslel, že se ho to nějak týká. Ale týkalo se to jen jí, nejvýš se to ještě týkalo bytosti, která se zřejmě počínala v jejím těle.

Povstala k modlitbě. „A děkujeme ti, Pane, žes nám opět dovolil, abychom se shromáždili a vyslechli tvé slovo, ono nám je světlem v temnotách, jím jsi nám zvěstoval své zaslíbení...“

Venku na chodníku postávaly hloučky lidí. Ještě jednou se rozhlédla, ale její známý tu nebyl.

Došla na nejbližší roh. Bylo tam liduprázdno a do stěn domů se opíralo slunce. Vytáhla z kabelky vizitku s adresou a plán města.

Zнала jen toho gynekologa, za nímž docházela na středisko. Navštívila ho v ordinaci, ale neodvážila se mu nic říct před sestrou, jenom ho tiše požádala, zda by ho mohla soukromě navštívit.

Netvářil se vůbec překvapeně. Ze zásuvky svého stolku vytáhl vizitku a zeptal se jí, zda se jí hodí nedělní dopoledne.

Našla konečně v plánu tu ulici. Nedovedla nikdy odhadnout vzdálenost na mapě, ale zdálo se jí, že tam snadno dojde pěšky. Kráčela tedy vyprázdněnými ulicemi, z oken voněly nedělní obědy, pachy jídel, jichž by si jindy nepovšimla, v ní vyvolávaly ošklivost až k nevolnosti. Uvědomila si, čeho je nevolnost příznakem, a celou ji

oblil pot. Lékař bydlil v činžáku, který jí připomněl její rodný dům. Dokonce i tady park tvořil druhou stranu ulice.

Otevřel jí sám. Byl oblečen v montérkách. Vždycky jí svým vzezřením připadal spíš jako řezník nebo závozník, a teď, když na sobě neměl bílý plášť, ho v první chvíli ani nepoznala.

Podal jí ruku a odvedl ji do malého kumbálku; vytapetované stěny tu od podlahy až ke stropu pokrývaly obrazy. Posadil ji do bílého křesla, sám si dřepł na nízký stolek a řekl: „Tak co, paní Kindlová, vy jste si nedávala pozor, že?“

Přikývla.

„Kdy jste měla poslední menses?“

„Bylo to včera šest týdnů, pane doktore.“

„To ještě nemusíte myslet na nejhorší. Míváte někdy nepravidelnosti?“

„Ne. Nejvýš o dva nebo tři dny.“

„Nějaké rozčilení nebo něco podobného jste v poslední době nezažila?“

„To ano,“ řekla s náhlou nadějí, „to jsem zažila, pane doktore.“ Potom dodala: „Taky jsem se přiotrávila svítiplynem.“

„Tak co vyvádíte, dušinko! Šest týdnů ještě nic neznamená.“

„Už mi začíná být špatně, pane doktore,“ hlesla.

„Každý vám začíná být špatně. Dám vám injekci a budete mít po starostech.“

„Myslíte, pane doktore?“

„Jestli to zavinil nějaký nervák,“ řekl. „Anebo to, že jste se nadýchala svítiplynu.“

Její naděje rychle pohasínala. „A když ta injekce nezabere?“

„Tak ještě počkáme, dušinko. Mohla jste sama ještě počkat. Po šesti týdnech vám stejně nikdo nemůže nic povědět. Leda kartářka.“

„Měla jsem strach, abych nepřišla pozdě.“

„Manželovi jste už o tom pověděla?“

„Neřekla jsem nikomu nic, pane doktore.“

„Počkejte ještě čtrnáct dní, dušinko,“ rozhodl. „Máte vždycky dost času, abyste mohla před komisi.“

„Pane doktore, já nemůžu před komisi!“

„Nemůžete?“

„Ne.“ Potom se opravila: „Nedokázala bych to!“

„Kolik máte dětí, paní Kindlová?“

„Dvě,“ řekla tiše.

„Tak vidíte. Pokud by to další nebylo z manželského lože, komise vás neodmítne.“

„Ale já nechci!“ vrtěla hlavou. „Já nechci před komisi.“

„Otec se ani nemusí obtěžovat osobně,“ řekl. „Pokud máte obavu právě z toho. Stačí, když vám zapůjčí legitimaci.“

Vrtěla stále hlavou. Nemohla už vyslovit ani slovo. Co udělá, jestli ji odmítne?

„Soukromě to přijde draž. Mnohem draž.“

„Ano, to vím, s tím počítám.“

„Je škoda vyhazovat tři tisíce, když můžete před komisi.“

„Myslela jsem, že byste možná vy sám, pane doktore. Kdyby bylo zapotřebí. Já nikoho jiného neznám a nemůžu jít před komisi.“ Povstal. Vytáhl z bílé skříňky sáček se stříkačkou a ampulku. Ve chvíli, kdy se jí jehla zabodla do hýždě, věděla, že to je marný pokus: už je v ní, už se v ní zachytil, už se jí pevně přichytil – nový život.

„Kolik jsem vám dlužna, pane doktore?“ zeptala se.

„Nechte to být,“ řekl. „Uvidíme se za čtrnáct dní.“

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Jednou, začal jsem právě chodit do školy, si mě matka posadila na klín a chtěla vědět, co bych tomu řekl, kdybychom se odstěhovali z domu, kde bydlíme, a odjeli daleko. Jak daleko? Až za moře, ale za tak malé moře, že mu říkají jenom kanál. (Dlouho jsem si představoval úzkou stoku se spoustou kovových mříží, které ji kryly, tu stoku budeme muset přeskočit.) A matka mi ukázala na obrázku několik cihlových domků a podivných polozvednutých mostů nad řekou. Otec už měl místo ve městě Liverpool a v předsíni civěl lesklými zámky šedivý lodní kufr (dosud stojí přikryt starým ubrusem v komoře bytu na Staroměstském náměstí). Nechápal jsem, proč máme odjet. Otec se mi tedy snažil vysvětlit, že na naši zemi se chystá nepřítel, který nás může zabít. A do té země za kanálem by se nedostal? Ne, ta země je na ostrově, ještě ji nikdy nedobyl žádný nepřítel.

Jenže matka i otec váhali s odjezdem. Oba tu měli rodiče a maminka příliš lpěla na rodném městě, nakonec jsme neodjeli.

Země za kanálem se mi pak spojovala se šťastným koncem války a návratem dobrých časů. Poslouchal jsem řeči o tom, co hlásil Londýn, a všichni den za dnem, měsíc za měsícem čekali na invazi.

Když jsem po letech měl navrhnout zemi, kde bych si chtěl doplnit svoje znalosti, napsal jsem: Británie. Samozřejmě mě nikam neodeslali, jen jsem mohl po roce znovu opakovat svůj návrh.

Třetí rok mi oznámili, že tedy na čtyři týdny odjedu. Případlo mi neuvěřitelné, že to míní vážně, že budu smět nasednout do vlaku a bez překážek prvně ve svém životě (bylo mi třicet tři let) překročí hranice, dokonce nasednu na loď a přeplavím se přes kanál

a konečně vstoupím na břeh, na němž jsem měl stanout o čtvrtstoletí dříve.

Několik dní před odjezdem mě volal telefon: nerozuměl jsem jméno, ale přesně a pomalu artikulující mužský hlas mi připadl povědomý. Nedávno mě spatřil z tramvaje, jak jdu po Národní třídě, napadlo ho, že bychom se mohli sejít. Snažil jsem se marně vzpomenout si, komu z mých známých hlas patří, řekl jsem tedy, že právě odjíždím do ciziny, snad bychom se mohli sejít, až se vrátím. K mému překvapení odpověděl, že o mé cestě ví a rád by mě viděl, než odjedu. Nebude mě dlouho zdržovat, ví, co znamená taková cesta. Konečně jsem si uvědomil, s kým mluvím. Byl to Plach.

Seděl za otlučeným kavárenským stolkem a tvářil se potěšeně, když mě spatřil. Sotva jsem ho poznal. Jeho boxerská tvář ztloustla a výrazné rysy zplihly, celý zešedivěl a proměnil se v konfekčního elegána, můj bývalý kolega dokonce voněl jako předměstský holičský krám. Privil, že čte moje články, zajímavé, i když někdy poněkud přehnané. Zeptal se na moji rodinu, dokonce na stonání mé matky i na otcovo dávné žalářování. Je rád, že to nebylo nic vážného. Zmínil se také o bývalých spolužácích, Eva pracuje v kulturním domě až na Moravě, vdala se a opět se rozvedla, Nimmrichter dělal právníka pro exportní společnost, ale teď ho povolali do vyšší funkce. Jenom o sobě mi nepověděl, a když jsem se ho zeptal, zamluvil moji otázku, a to vzbudilo moje podezření. Potom řekl, že slyšel o mé chystané cestě.

Od koho o ní slyšel?

Už ani neví, někdo se mu zmínil, že odjedu. Chtěl mě poprosit o laskavost, potřeboval by doručit nějaký dopis, který by nerad posílal poštou. Dal by mi adresu, je to v Londýně nedaleko místa, kde budu bydlet. Ubytuji se přece u Patricka McKellara.

Můj údiv nad tím, že ví, kde budu bydlet, ho potěšil. Ale nevyštělil mi nic, jen řekl, že bych nejspíš dostal ihned odpověď a tu bych mu zase přivezl nazpátek. Nemusím se ničeho obávat, v těch

dopisech nebude nic nebezpečného, nevyčte z nich nikdo nic, kromě toho, jemuž jsou určeny.

A proč je tedy nepošle poštou?

Dal by přednost osobnímu doručení, ale nemusím se obávat. Lidi, jako jsem já, nikdo neprohledává, nejvýše se zeptají na alkohol anebo omamné látky. Písemnosti je nezajímají, je to přece svobodná země. Pokusil se o smích, k němuž jsem se zřejmě měl přidat. Ještě dodal, že by se dalo zařídit, abych jezdil ven častěji, pokud bych o to měl zájem.

Pokoušel jsem se ho přesvědčit, že se nehodím pro podobné služby.

Řekl, abych si všechno rozmyslel, a dal mi své telefonní číslo, abych mu zavolal. Ještě mě požádal, abych se o našem rozhovoru nikomu nezmiňoval. Jistě chápu proč. Znovu se usmál, zaplatili jsme a vyšli z kavárny. Podal jsem mu ruku a přitom, jak se vzdaloval, ve mně narůstalo rozhořčení.

Měl jsem na sebe zlost, že jsem ho nedokázal hned odmítnout, že jsem mu dokonce podal ruku a jednal s ním jako s přítelem. Rozhodl jsem se, že ho zítra hned ráno zavolám a povím mu, že s ním nechci mít nic společného, to raději nikam nepojedu.

Uvědomil jsem si s lítostí, že se budu muset zřítci své cesty, nevěděl jsem sice, jakou funkci zastává můj bývalý spolužák, ale k tomu, aby mi překazil cestu, jeho vliv asi dostačoval.

Ale nezavolal jsem mu, příštího ani žádného z následujících dní – on se už také neozval.

Čekal jsem, kdy mi někdo oznámí, že moje cesta se (jaký asi uvedou důvod?) ruší.

Ještě když vlak vjížděl na chebské nádraží a po nástupišti se k mému vagonu blížili pohraničníci a dva psi se nedočkavě šklubali na šňůrách, očekával jsem téměř s jistotou, že to směřují ke mně, jejich úkolem je vyvléci mě z vozu a vrátit domů.

Vstoupili do vagonu. U každého vchodu uniforma, nikdo ven, nikdo dovnitř, voják v zeleném overalu si baterkou svítil pod sedadla

a jiní vojáci svítili pod kola vozů. Podal jsem svůj pas; ačkoliv jsem celou cestu nemyslel na nic než na tuto chvíli, neměl jsem připravenu ani jedinou větu, kterou bych protestoval proti jejich zvůli. Pak mi pas vrátili, dokonce mi poděkovali a za okamžik vyšli z vozu.

Vlak se pomalu rozjel a já stále nemohl uvěřit, že jsem propuštěn. Hleděl jsem na mrtvě okrovou krajinu, v níž kromě několika polorozbořených domků nebylo stopy po životě, až jsem je konečně spatřil, prvně v životě jsem je uviděl: dráty! Dráty svého tábora, na vysokých kůlech se pnuly od nedohledna k nedohlednu a pod nimi čnely kulometné věže. Vlak ještě přibrzdil, zahoukal a znehybněl. Ustrnul jsem, že mě přece jen dostihli, příkaz zdržet mě se o několik minut opozdil, anebo si dokonce se mnou jen hráli. A čekal jsem neschopen pohybu jako myš v koutě, jako odsouzenec na stupních popravčího pódia, jako nemocný na operačním stole. Když se vlak znovu rozjel a pak konečně přetál tu sice pomyslnou, ale tak názorně vyznačenou čáru a s houkáním, které mi připadlo vítězné, se vrátil do čisté barevné stanice při druhé straně hranic, ožila ve mně vzpomínka na pocit, který jsem prožíval před dvaceti lety. Jsem na svobodě! Vyklonil jsem se z okna. Chlapík v bílém plášti s plechovkami coca-coly, s banány, pomeranči a čokoládou, dveře vagonu klapaly, pod okny zněla němčina. Řeč, která mi před dvaceti lety splývala s nesvobodou, z jejíhož sevření jsem prchal; ta paradoxní změna mě znejistila.

2

Můj hostitel bydlel ve vilové čtvrti nedaleko stanice Finchley Road. Dostal jsem ložničku se šavlemi, kordy a rytinami na zdech a s postelí, za oknem až po obzor londýnské střechy. Na polici mi můj hostitel připravil knihy, které bych byl četl, kdyby mě můj neklid nepudil, abych čas užíval účinněji. Běhal jsem tedy po galeriích

a muzeích, navštívil zasedání kvartálního soudu, kde mí mnohem starší kolegové v parukách soudili případ pouličního přepadení, mačkal jsem se v davu turistů na rohu Hyde Parku a díval se na střídání stráží před královským palácem, jel jsem do Etonu, abych poznal starou anglickou školu, podařilo se mi vstoupit i na galerii ve Sněmovně lordů a naslouchat umnému krasořečnění o otázkách, jejichž podstatu jsem nedokázal postihnout.

V tom všem, co tu tak podivuhodně, překvapivě a se zdánlivou nezdůvodnitelností trvalo po staletí, jsem nacházel cosi obdivuhodného, a dokonce vznešeného; zároveň na mě dolehla bída, z níž jsem přicházel. Ubohost života, v němž se opětovaně mění páni a s nimi i víra a stále znovu se opravují a přikrašlují děje, které se staly, a v lidech se tedy nemůže zrodit pokora ani hrdość. Bída mé vlasti, odkud už po staletí prchají ti, kdo si touží zachovat svoje přesvědčení, a zůstávají ti, kterým není zatěžko se přizpůsobit, kde zákony často přestávají platit dříve, než se daly použít, kde se obvykle haní to, co vykonali otcové, a chválí se to, co se právě děje, kde se stále znovu začíná ve jménu něčeho lepšího a teď už trvalého, a nic z toho zatím netrvalo déle než po část lidského života. Kde všechno, co je čisté, důstojné, urozené anebo vznešené, budí podezření. Jak se v tom má žít, k čemu se člověk může ještě odvolat, k jaké hodnotě, k jakému jazyku, k jakému zákonu, k jakému soudci?

Na jeden z večerů pozval můj hostitel několik svých přátel, kteří by mě prý rádi poznali a dozvěděli se něco o mé zemi. Z mnoha hostů mě upoutal novinář, který stále znovu vracel řeč k politickým procesům, pohotově citoval z Marxe, Lenina, Trockého, Maa a z dalších proroků revoluce, které jsem už neznal, poustevnický vyhlížečský bakalář práv z Massachusetts jménem Allan Nagel. Ten se zajímal o můj válečný osud, o koncentrační tábory a o můj názor na trest smrti.

Vzpomínám si, že nejprve se hovořilo o jakémisi (právě skončeném) procesu s dělníkem, který údajně zavraždil ženu a jehož

porota uznala vinným, ačkoliv zcela chyběly přímé důkazy o jeho vině. Pak se ostatní začali dlouze přít o porotách. Neznal jsem skoro nic z toho, oč se přeli. Moje starosti byly z jiné oblasti, anebo dokonce z jiného času. Zmocňovaly se mě rozpaky nad vlastními neznalostmi. Stoupl jsem si k oknu, abych unikl pozornosti hostů. Na římse ležely v misce pistáciové oříšky (jedl jsem je prvně v životě), venku v dlouhé nepřehledné řadě se posunovala auta, nad nimi barevně zářila měnící se světla návěstidel.

Nejsou-li poroty spravedlivé, slyšel jsem Američana, je to jen další důvod pro to, aby ani jejich výrok neospravedlňoval vynesení absolutního trestu.

Novinář (několik čísel svého časopisu, jehož byl redaktorem, mi přinesl hned příštího dne, ale neměl jsem čas si je přečíst, a odvézt si je domů do vlasti jsem se bál, protože už titulky příliš nepokrytě volaly po světové revoluci a proti všem druhům imperialismu) řekl, že mu už soudy takzvanými rozsudky připravily o život bezpočet soudruhů a měl by tedy důvod souhlasit s tím, aby se trest smrti zrušil. Podle jeho názoru je však nesprávné odvádět spor k otázce trestu, spíše bychom se měli zamyslet, jestli nespolehlivost, nebo dokonce prodejnost institucí spravedlnosti neodkazuje k celkovému společenskému uspořádání. A nedokonalost společnosti neodstraníme uměřeností, ale jedině revoluční změnou. Můžeme však revoluci vzít právo na teror? Její nepřátelé by ji zardousili, ještě než by mohla začít dílo nápravy.

Řeč se konečně přenesla do oblasti, která mi byla bližší. O podstatě revoluční spravedlnosti jsem něco věděl. Kupodivu jsem se však nepustil do sporu s novinářem (myslím, že mě odstrašila jeho demagogická výmluvnost, jíž jsem nebyl s to v cizím jazyku čelit), zeptal jsem se Američana, jestli by podle jeho názoru neměli být na hrdle ztrestáni ani vrazi dětí, ani masoví vrazi, ani váleční zločinci.

Proč by měl být kdokoliv trestán smrtí? zeptal se. Tím, že popravíme vraha, nevrátíme život jeho obětem. A jistě vím, že ani

nejkrutější trest neodradí budoucí zločince. Platí to o obyčejných pachatelích, tím spíše o těch, které nazýváme válečnými zločinci. Dopouštějí se přece svých zločinů ve jménu moci, v jejíž vítězství věří. Tato moc jim nabízí nejen beztrestnost, ale i pocty za jednání, jež označuje jako službu vlasti anebo ideálu.

Zřejmě si problém dobře promyslel, asi o něm přečetl více pojednání než já, já zato viděl babky a staříky v ošoupaných burnusech, lidi nad hrobem, které vytahali ze zapadlých vesniček a vezli celé dny ve vagonech určených k přepravě brambor anebo dobytka, odváželi je na smrt.

Když někde v civilizovaném světě úchylný vrah zabije dítě, kde-koho to vzruší a pobouří – celé týdny se mluví o zločinu. Ale co když se vrah zmocní celého aparátu moderní moci včetně armády a policie a s jejich pomocí pak začne vraždit, a počet jeho obětí už přesahuje množství, které si dovedeme ještě představit? Copak se v takovém případě nevymykají zločiny nejen naší představivosti, ale i všem souvislostem, všem obvyklým úvahám o vině a trestu?

Američan mi naslouchal pozorně. Potom řekl, že chápe moji osobní účast i mé roztrpčení, je však bohužel jiného názoru. Bud' budeme všechny lidské činy chápat v souvislostech a vzájemných vztazích a dojdeme k názoru, že každý lidský život je nedotknutelný a každé porušení jeho nedotknutelnosti zločinem, anebo se budeme věčně potáčet v kruhu vražd a odplat za ně.

Řekl jsem, že i já chápu jeho uvažování (i když jsem je nechápal), ale myslím si, že by přece jen mluvil jinak, kdyby prožil to, co já.

Odpověděl, že to nerad používá jako argument, ale i on pochází z Evropy, oba jeho rodiče a mladší sestra zůstali za války ve Vídni, jenom jeho poslali do Švédska, tím ho zachránili. Všichni jeho blízcí skončili zřejmě tak, jak jsem předtím naznačil, nepodařilo se mu vypátrat kdy a kde, i když o to usiloval.

To, co řekl, mě zahanbilo, něco jsem zakoktal na omluvu. Ostatní odvedli řeč na jiné téma a já už celý večer nepromluvil. V noci, když

všichni odešli a já zůstal ve svém pokojíku, jsem si uvědomil, že jsem se zahanbil nejen tím, jak jsem se snažil zneužít citů svých posluchačů, ale i tím, jaký názor jsem hájil.

3

Příštího rána jsem odjel na několik dní do Skotska. Můj hostitel mě vybavil množstvím adres, ale já se rozhodl strávit aspoň den o samotě. V Inverness jsem hned potom, co jsem se ubytoval, v přístavu nasedl na parníček, který sliboval čtyřhodinovou plavbu po stopách slavné nestvůry.

Byl jasný a svěží den končícího léta, na palubě se sešlo asi dvacet cestujících. Odešel jsem na příď a usadil se v pestrém lehátku. Lodník rozhoupal mosazný zvon na zádi a vypluli jsme.

Jezero se podobalo obrovské řece. Strmé a nezalesněné stráně hor se zdály vypínat do výšek, kudy už nejspíš táhnou mračna.

Na lehátko vedle mě přisedla cizí dívka. Čekal jsem, kdy se objeví někdo, kdo k ní bude patřit, ale nepřicházel. Měla na sobě námořnické tričko, dlaně složila do klína, tmavé brýle jí zakrývaly oči. Snad těmi brýlemi anebo barvou vlasů mi připomínala moji ženu. Zdálo se mi, že spí, a prohlížel jsem si ji téměř nestoudně; řeč začala ona, zeptala se, jestli nemám zápalky, pak jsme už spolu hovořili, anebo spíš ona mluvila, zatímco já ležel a pozoroval břehy a čekal na nové krajiny, na nové tvary kopců a skal, jak vyplouvaly ze zákrutů jezera. Byla Američanka, přijela sem na návštěvu k příbuzným. Cestovala mnoho, strávila se svým otcem několik let na Blízkém východě a v Přední Indii. Žila v Turecku, v Persii a v Afghánistánu a o těch zemích mi vyprávěla příběhy, množství historek anebo aspoň obrázků: bizarních a pro mě exotických.

Nevím, čím jsem vyvolal její sdílnost. Možná že na ni působila poklidnost plavby anebo krajina, tak odlišná od té, v níž se odehrávaly

její příběhy, anebo byla stejně osamělá jako já. Už jsem dokázal jen stěží vnímat souvislosti jednotlivých vět a myslel jsem stále více na to, že cesta za několik hodin skončí, loď přistane u mola a my oba vystoupíme. Bude na mně, abych ji pozval: na večeři, na sklenici vína nebo piva, na procházku, kamkoliv – a už jsem se dotýkal jejích paží, vedl ji do svého pokojíku v penzionu, už jsme se svíjeli v objetí.

Když loď dosáhla bodu, na němž se obracela ke zpáteční plavbě, má společnice na chvíli umlkla. Snad čekala, že nyní budu bavit já ji, ale já neznal žádný exotický příběh; o čem bych vyprávěl? O člověku, který věřil, že přinese lidem spásu, a pak poznal, že se mýlil? Anebo o revolucionáři, který poznal sebeklam revoluce? Anebo o právníkovi, který dospěl k tomu, že není spravedlnost?

Nějací lidé na zádi – zřejmě se opili během cesty – zpívali italské písně, voda šplouchavě uplývala kolem boků lodi a má sousedka začala ještě jednu historku. Když se s otcem vraceli v džípu údolím v masivu Kúhe Bábá, spatřili uprostřed pusté kamenité pláně jezírko, z něhož pil skalní orel. Viděla často tyto nádherné dravce ve vzduchu, ale nikdy ne na zemi. Otec řekl, že když se orli napijí, ztrácejí rovnováhu a nemohou chvíli vzlétnout, a pustil se i s autem směrem k dravci. Obrovský pták skutečně nevzlétl, ale ustupoval ke skále. Dotlačili ho do úzké úzlabiny, tam se na něj otec vrhl, přemohl ho a spoutal mu křídla i nohy, pak ho hodil dozadu do otevřeného vozu a opět se rozjeli.

Slyšela, jak dravec vydává příšerné anebo spíš zoufalé skřeky – chvílemi se ohlédla na zadní sedadlo a viděla, jak ji pozoruje nažloutlým okem, a cítila téměř živočišnou úzkost a zároveň obdiv k jeho majestátní velikosti. Pak si všimla, že se orel začíná osvobozovat, že si neustálými pohyby křídel uvolnil pouta – věděla, že by na to měla upozornit otce, který byl soustředěn na řízení, ale zároveň cítila sympatie k uvězněnému, který se ze všech sil snažil získat nazpět svobodu, nemohla ho zradit. Sledovala, jak vysmekl křídla z pout a potom je rozevívá. Ale neodvážil se jimi zamávat,

jenom je stále více rozpínal, viděla, jak se pera na konci letky nepatrně chvějí a natřásají tak, aby nabrala vítr, až se náhle dravec, nohy měl ještě svázané, vznesl. A vznášel se stále výše bez jediného pohnutí křídel, zatímco oni se vzdalovali. Dívala se za orlem, jak tiše, bez jediného zvuku, bez jediného pohybu, majestátně stoupá ke svobodě, a pochopila, že živlem toho tvora je svoboda, on s ní tvoří jednotu. Na okamžik měla pocit, že i ona je ptákem, že to ona stoupá vzhůru.

Sledoval jsem vzdálené břehy a myslel na to, jestli bych dokázal vyprávět svůj příběh, a kdybych to dokázal, jestli bych v něm našel jediný okamžik, v němž bych se byl zbavil svých pout a vznesl se vzhůru.

4

Ještě jednou jsem toho roku vycestoval. To moje žena se rozhodla aspoň zahlédnout zemi, v níž kdysi byla připravená žít, a spatřit taky Menachema, s nímž chtěla žít. Přesvědčila mě, že i pro mne to musí být zážitek, vždyť odtud zřejmě kdysi dávno přišli skoro všichni moji předci.

Úřady právě procházely obdobím omezené vlídnosti, a tak nám dovolily vyjet.

Menachem už nebydlel na úpatí Galilejských hor, ale v nedávno založeném kibucu na okraji nebo spíše už za okrajem pouště. Přijel si pro nás do Tel Avivu s malým citroenem, jehož tmavý plech se cestou k nesnesení rozpálil. Z krajiny kolem nás, jak jsme ujížděli na jih, rychle mizely zbytky zeleně. Zůstával písek a několik trsů smutné zažloutlé trávy. Po dvou hodinách jízdy jsme vjeli do umělé oázy: několik hospodářských stavení, zaprášených palem a blahovičníků, které vyrůstaly z holé, mrtvé země, a skupina bělostných domků, kolem nichž se dokonce zelenal trávník.

Ubytovali nás v nejkrajnějším z domků. Zřejmě sloužil pravidelně k hostinským účelům. Byl pěkný, jako většina domků tady: prostorný pokoj, ložnička a přístěnek s ledničkou a stolkem, na němž stál vařič (hlavní jídla se vařila ve společné kuchyni a jedla ve společné jídelně), na verandě připravili lehátka. Okna stínily žaluzie, ale stejně tu bylo horko tak, že sotva jsem vstoupil dovnitř, polil mě pot.

Vytáhl jsem žaluzie a otevřel okno. Přímo pod ním z neviditelných otvorů tryskala voda a skýtala tím život několika čtverečním metrům trávníku. Hned za trávníkem začínala Negevská poušť. Holá skaliska strměla do výše jako rozvaliny obřího města. Připadalo mi to nezemské a povznášející.

Byl bych si rád na chvíli lehl, ale žena řekla, že si chce prohlédnout kibuc. Kamenná cesta, po které jsme kráčeli, byla tak rozpálená, že jsem cítil žár i podrážkami bot. Kdyby vůbec mohlo být takové horko u nás doma, Alena by hned první odpoledne dostala úpal, tady jako by se proměnila v jiného člověka. Její vždycky bledá kůže osmahla. Když občas sňala tmavé dioptrické brýle, viděl jsem, že jí zarudly oči. Nevěděl jsem, jestli od prudkého slunečního svitu anebo od únavy.

Před společenským domem na nás čekal Menachem. Pozval nás do společné jídelny a zeptal se, jestli bychom se po jídle nechtěli podívat na poušť. Asi hodinu cesty odtud je jedna z prvních pouštích osad, její obyvatelé ji založili v době, kdy tudy nevedly cesty, ani nebylo položeno potrubí, které by jim přivedlo vodu. Byli to skuteční pionýři. Žížnili a přitom ještě museli bojovat s kočovníky. Menachem dodal, že tam má několik dobrých přátel, kteří by nás jistě rádi poznali.

Za poslední dny jsem zhlédl už dost pionýrských osad a slyšel příliš mnoho patetických a heroických příběhů, jež se mě netýkaly. Také mě napadlo, že by žena ráda jela s Menachem sama, byl to přece její známý, její bývalý milý. Souhlasila. Dovedla mě do našeho

dočasného příbytku, trvala na tom, abych si lehl a snědl pomeranč. Potom mi dala na hlavu mokrý ručník, ačkoliv mě hlava nebolela, a odjela.

Vzbudil jsem se v noci s náhlým a překvapivým vědomím, že jsem sám. Zvenku se ozýval podivný sykot, který mě vylekal, teprve po chvíli jsem si uvědomil, že je to zvuk tryskající vody. Pohlédl jsem na hodinky. Byly dvě hodiny po půlnoci. Připadalo mi divné, že se Alena dosud nevrátila z vyjížd'ky do místa, které mělo být vzdálené jenom hodinu cesty. Vstal jsem. Dlaždice mě teple hřály do chodidel. Chvíli jsem se přehraboval v knihách. Zmocňoval se mě nepokoj. V zemi, kde každou chvíli někde vybuchne puma, kde u každé silnice se může objevit osamělý mstitel, jsem jí neměl dovolit, aby odjížděla beze mne. Chvíli jsem se trápil představou, jak leží u opuštěné cesty vedle převráceného auta, v její tváři, která mi stále ještě připadala dětská, jsem zahlédl úžas. Nikdy nepřipustila, že by se ve světě mohla objevit síla, která by se postavila proti ní, a tedy nevěřila ani v nebezpečí, které by ji mohlo ohrozit. Její důvěřivost v dobré směřování života mě dojímala, miloval jsem ji i pro tu důvěřivost a nejspíš jsem ji posiloval tím, jak jsem dbal, aby se jí život nikdy příliš bolestně nedotkl.

Čas se vlekl. Zdálky jsem zaslechl hukot motorů. Také nějaké zvíře, které jsem nedokázal určit, vydávalo skučivé skřeky. Přinutil jsem se, posadil se ke stolu a vytáhl blok. Než jsem odjel sem, rozhodl jsem se, že napíšu článek o trestu smrti. Připravoval jsem se na něj důkladně, studoval názory stoupenců i odpůrců. Poznámky jsem s sebou pochopitelně nevzal, snad to byla výhoda, nebudou mě ovlivňovat ani rozptylovat cizí věty, jenže jsem se stejně nedokázal soustředit. Vyběhl jsem z domku a spěchal k hlavní cestě, která hned za kibucem stoupala vzhůru do hor. Nemělo smysl, abych šel dál. Sedl jsem si na nízké skalisko u silnice, nikde na zemi jsem nezahlédl ani jediné světlo. Je možné, že by mě osud vylákal až sem, do země mých předků, aby mě právě tady dostihl a předvedl svoji

svévůli – ne na mně, ale na bytosti, k níž jsem v životě nejvíc přilnul? Písek po obou stranách silnice se třpytil v měsíčním světle. Jako by se přede mnou rozevřela pozapomenutá bída lidského údělu: obnažené lebky se převalovaly v písku, takové množství jich bylo, že kdyby ožily a vydechly, jejich dech by naplnil dolinu výkřikem. Mí přátelé z pevnostního města, už se neobjevíte, vaše paty se do písku nezaboří a váš dech mě na této zemi nedostihne. Má milá, má jediná, má ženo, aspoň ty na mě dýchni! Ať se ti Azael – anděl zhouby – vyhne, ať ho tvá bezelstná tvář dojme a pohne k slitování. Napadlo mě, že se snad vrátili jinou cestou, po nějaké neviditelné stezce, a rozběhl jsem se do našeho přechodného útulku.

Objevila se až za svítání.

Zaslechl jsem její a ještě čísi kroky. Zastavily pod oknem. Byl jsem tak šťastný a rozčilený, že jsem se neodvážil ani pohnout, abych ji nezaplašil, neproměnil ji v přelud. Ještě ke mně dolehl nesrozumitelný šepot, pak se tichounce otevřely dveře.

Chtěl jsem ji políbit, ale zakryla si ústa. Jak to, že nespím! Co jsem dělal?

Nemohl jsem usnout, tak jsem začal psát článek.

Článek? A o čem?

O nějakém svém problému. A co ona?

Ona nic. Proč si nejdu lehnout? Co na ni koukám? Co je to za nápad v tuhle dobu psát článek?

Čekal jsem na ni. Nějak jsem si musel krátit čas. Jak se jí tam líbilo? Dozvěděla se něco zajímavého?

Je unavená, všechno mi poví až zítra. Ani mě nepolíbila, jak to dělávala, když odněkud přišla. Odhrnula závěs a zmizela v koupelně. Stoupl jsem si k oknu a hleděl do prosvětlující se mrtvé krajiny.

Z koupelny šuměla voda, potom ztichla. Čekal jsem, až má žena přijde, čekal jsem ji s úzkostí, jako by dosud dlela v neznámé a hroživé dálce. Pak jsem ji zavolał, ale neodpovídala. Rozhrnul jsem tedy závěs.

Seděla na dlažkách zády opřena o bílou zeď, nohy pokrčeny až téměř k bradě a dlaně sepijaty na prsou, jako by se modlila. Spala.

5

Článek, v němž jsem jistě nehlásal nic převratného, jen jsem připomněl základní názory na problém trestu smrti, o kterém se jako o něčem sporném u nás už dlouhou dobu nikdo nezmínil, měl pro mě osobní význam. Vedl jsem v něm (i když nevím, jestli pro někoho třetího postižitelný) spor se svým nedávným přesvědčením, s názorem, který měřil hodnotu života stejně jako i všechny ostatní hodnoty jen účelově (jak slouží revoluční ideji a jejím okamžitým zájmům anebo tomu, co se za její zájmy vydávalo) a předpokládal, že život nepříteli nemá hodnotu života přítele a soudruha, a tím potvrzoval jednu z nejsurovějších nerovností, nerovnost práva na život.

Psal jsem článek se zaujetím a snad se mi opravdu podařilo uvést co nejvíc důkazů pro to, že trest smrti je pozůstatkem primitivního pojetí spravedlnosti, kdy hlavním smyslem hrdelního trestu byla odplata, uchlácholení pobouřené veřejnosti anebo ochrana nevinných před zločinci. Poslal jsem článek do kulturního týdeníku, kde jej mohlo číst mnohem víc čtenářů než v odborném časopise.

Po čase mě pozvali do redakce, redaktor se mnou probral text a vyškrtl z něho pasáže, které mi připadaly nejpodstatnější anebo aspoň nejosobnější, a slíbil, že článek zařadí do některého z příštích čísel. Tam ho najdu, pokud nenastanou zvláštní, ale předvídatelné okolnosti. Předvídané okolnosti nastaly, článek pozastavil tiskový dohled; z redakce mi vzkázali, zda se chci zúčastnit jednání na příslušném oddělení Ústředního výboru.

Čekali na nás v rozlehlé kanceláři tři (my byli jen dva). Představili se všichni, ale já nevnímal jejich jména, a usedli jsme za stůl, na

němž leželo několik archů s obtahy mého článku. Většina textu byla se zvrhlou zálibou pro ozdobnost zaškrtnuta barevnými tužkami a po stranách sloupců kdosi přičinil otazníky a vykřičníky.

Sekretářka přinesla kávu a ti tři mezi sebou polohlasně rozmlouvali, můj společník si ukrajoval špičku doutníku a já nechápal, na co čekáme. Vtom se otevřely zadní dveře a vstoupil chlapík s malou hlavou na širokých ramenou, jeho odulá tvář mi připadala povědomá. Pokynul redaktorovi, na mě se dokonce usmál a pravil vysokým, téměř ženským hlasem, že my se přece známe. Přikývl jsem, ale stále jsem si ho nedokázal zařadit a zeptal jsem se jen, jak se má. Odpověděl, že teď ho posadili sem, a vycenil velké, ošklivě zažloutlé zuby a poznamenal, že to byly stejně krásné časy tehdy, a jestli si vzpomínám na Evu, přece se mi tehdy líbila, ta se vdala a rozvedla a teď nedávno si vzala nějakého Habešana anebo jiného Araba a odjela k němu do Turecka. A tu teprve, při jeho zeměpisném výkladu, jsem si vybavil jméno, které patřilo k tváři: Nimmrichter. A také jsem si připomněl košířskou mansardu, dávný večírek, příběh o knězi v podzemní cele, ano, nazýval ho tlustou myší. A zdvihl se ve mně tak silný odpor, že jsem se odvrátil a beze slova se posadil ke stolu. Mému bývalému spolužákovi nezbylo, než aby zahájil jednání. Pokoušel jsem se chvíli sledovat jeho řeč, pak jsem pochopil, že je to opět jen ta jeho jediná stará věta, kterou odedávna snuje, aniž ji kdy dokončí. Jen dikci si trochu osvojil, intonace, které odposlouchal na početných schůzích, takže ti, kteří předstírali, že ho poslouchají – tedy všichni –, podlehli klamnému dojmu, že hovoří ve větách a že směřuje od jedné myšlenky ke druhé.

Když domluvil a poskytl tak našemu jednání patřičný úvod, pokynul jednomu ze svých mužů a ten bez zájmu (jako by svůj proslov opakoval už po tolikáté, že jej sám přestával vnímat) řekl, že otázka trestu smrti je vážným problémem a naše společnost se na něj dívá jako na výjimečné a dočasné opatření. Tak to formuluje i zákon. Nadejde čas, kdy budeme uvažovat o zrušení všech trestů, a tedy

i trestu nejvyššího, ale zatím by taková úvaha byla předčasná, i já přece musím vědět, že nemáme ústavy, kam bychom mohli umístit nejvážnější zločince a zajistit jejich převýchovu. Jaký by tedy mělo smysl zneklidňovat veřejnost otázkou, která je zatím neřešitelná?

Teprve později jsem pochopil, že ten člověk, který už po zbytek jednání setrval v nezúčastněném mlčení, se mi snažil pomoci. Pokusil se celý spor převést do roviny, kde se sice rozlišují otázky na užitečné a neužitečné, včasné a nevčasné, ale nikdo se nepohoršuje proto, že jsem vyslovil nějaké pobuřující myšlenky.

Na řadu přišel jeho kolega. Prohlásil, že naše zákonodárství se stalo věcí pracujících. Byl bych překvapen, jak v případech, kdy profesionální soudcové váhají o rozsudku anebo se i mýlí, prostí lidé, vedeni svým citem pro spravedlnost, ocení správně závažnost provinění. Kolikrát v případech, kdy my, právníci, malicherně lpíme na zákonech, lid dokáže být velkomyslný, ale naopak... Ačkoliv hovořil ke mně, jeho věty se mi začaly rozplývat. Náhle umlkl, díval se na mě a já si uvědomil, že jeho předešlá věta končila otázkou.

Když se nedočkal mé odpovědi, odpověděl si sám. Prohlásil vítězně, že takový zákon by lidé nepochopili ani neschválili.

Pak dostal slovo poslední z nich: starší mužík se ševcovskými brejličkami. Připomínal mi otce mého dávno uprchlého spolužáka, podvědomě jsem očekával, že poví něco moudrého. Řekl, že si článek se zájmem přečetl už proto, že sám seděl v cele smrti. Odmlčel se, sklonil hlavu, takže se mu brejličky svezly až na špičku nosu a pohlížel na mě seříznutými skly pohledem, který mi připadal laskavě přísný, a dodal, že tehdy popravovali nejlepší syny dělnické třídy. Od té doby se všechno změnilo, o tom jistě nikdo z nás nepochybuje. Před soud se mohou dostat jen zločinecké živly anebo skuteční nepřátelé našeho zřízení. Je pravda, hovořil ke mně, vždy se objevili i mezi pracujícími jednotlivci, kteří sklouzli na zločineckou dráhu, ale tehdy mnohým z nich poměry prostě neumožnily jinou

cestu. Neboť třídní společnost je krutá, stojí na násilí, na sobectví, na majetku, ne jako naše nová společnost, tu jsme zbudovali na soudružských vztazích, na vzájemné pomoci a důvěře člověka k člověku. Můžeme se divit, že tam, kde základní zákon zní: člověk člověku vlkem, se někteří ze zoufalství, z bezvýchodnosti anebo z bídy rozhodli vzít ten zákon doslova a stát se skutečnými vlky? V takové džungli je zatěžko rozhodnout, kdo je skutečným viníkem a kdo obětí. Za takových podmínek nejpokrokovější síly společnosti vznášejí obžalobu proti celé třídní justici a volají po její naprosté přeměně. A poněvadž vědí, že tento cíl je zatím nedosažitelný, žádají aspoň zrušení toho nejpřísnějšího trestu! Ale co společného mají jejich problémy s našimi?

Dodal ještě, že autor, jak vidí, je dosud mladý soudruh, a snad proto nedovedl náležitě odlišit skutečný humanismus, který má na mysli blaho všech poctivě pracujících, od pseudohumanismu, který si halasně všímá jen několika desítek vyvrhelů a vrahů. Věří, že autora nevedly zlé úmysly, i když jeho článek nevyjadřuje nic jiného než ideový zmatek, a on se jen diví, že tohle nepochopili zkušení soudruzi v redakci.

Kárávě pohlédl na nás dva a sundal si brýle, aby si je očistil.

Redaktor po mém boku se přihlásil a řekl, že ani autor, ani redakce nezamýšleli zahájit rozpravu o problému, který je nepochybně výlučný a okrajový. Pouze jej chtěli připomenout. Pravděpodobně přitom nedocenili, že by článek mohl mít nepříznivý vliv na veřejné mínění. Zároveň si však dovoluje upozornit, že už soudruh Marx varoval, abychom nepřeceňovali lidový smysl pro spravedlnost, neboť i lid ovlivňují přežitky minulé a dožívající epochy. Kdesi v sebraných spisech, redaktor si už přesně nepamatuje svazek, ale myslí, že je to pátý, Marx výslovně podotýká, že názory lidu na spravedlnost se opoždují za vývojem ekonomického a právního myšlení, a v roce tisíc osm set padesát tři píše Marx sám článek o trestu smrti a zdůrazňuje, že takový trest je nezdůvodnitelný v civilizované společ-

nosti, a on, redaktor, upozorňuje, že Marx použil slova civilizovaná a nikoliv třídní. Právě to vedlo redakci k tomu, že článek, o němž se právě hovoří, přijala. A on, i když připouští oprávněnost většiny výtek, které tu slyšel, se stále domnívá, že by článek mohl vyjít, kdyby jej autor v některých bodech přepracoval. Kdyby například zdůraznil, že u nás prozatím trest smrti zrušen být nemůže, ale zároveň uvedl, jak se tu připomnělo, že je to trest výjimečný, který se jednou v budoucnosti zcela odstraní.

Když jsem si později připomínal jeho řeč, pochopil jsem, že nebyla jenom oportunní (jak mi připadala v té chvíli). Hledal způsob, jak zveřejnit většinu z toho, co jsem napsal, protože věděl, že se nemůže podařit zveřejnit všechno.

Ale já v té chvíli vnímal jediné to, že se ode mě žádá, abych místo článku, který požaduje, aby se trest smrti zrušil, podepsal článek, který připouští, že trest smrti je třeba prozatímně ponechat, a prohlásil jsem, že nic takového nehodlám udělat. Tím mohlo všechno skončit. Článek by odložili. Stal by se jedním z mnoha neotištěných textů a já bych se klidně vrátil ke své práci v ústavu.

Často od té doby jsem v duchu přemítal, proč jsem nezůstal při svém prohlášení. Zažil jsem přece dost podobných sezení. Znal jsem dobře ten způsob myšlení anebo spíše nemyšlení, popuzoval mě, ale vždy jsem se dovedl ovládnout. Že jsem to tentokráte nesvedl, zavinil muž, který předsedal: můj bývalý spolužák, původním povoláním vězeňský dozorce. Dělal mu potíže sestavit souvislou větu. Nerozeznal Evropu od Asie a středověk od našeho století, ale přesto ho nechali vystudovat a teď – neboť pro to měl kvalifikaci – mohl rozhodovat o tom, co si v jeho oboru máme a smíme myslit nejen já, ale celý národ.

Neskončil jsem tam, kde se ještě dalo bez úhony skončit, a prohlásil jsem, že v zemi, kde před několika málo lety bylo oběšeno takové množství nevinných, a mezi nimi nejlepší mužové a ženy národa, bychom měli trest smrti zrušit bez odkladů. Zůstali na oka-

mžik ohromeni mým výrokem, a já ještě spěšně dodal, že nechápu, proč by se nemělo vůbec svobodně psát a uvažovat o jakémkoliv problému.

Šedovlasý muž mě zarazil, zeptal se, zda chci tvrdit, že má existovat svoboda pro všechny názory, tedy i pro rasismus, fašismus a nacismus.

Řekl jsem, že nic takového netvrdím a on to dobře ví. Doufám, že v mém článku nenalezl nějaké rasistické nebo fašistické názory. Odpověděl, že jak se to vezme. Zeptal jsem se ho (má zlost rychle narůstala), co tím chce říci. Prohlásil, že žádám v podstatě beztrestnost pro fašisty a válečné zločince!

Začal jsem křičet, aby nepřekrucoval moje slova.

Jeden ze dvou mladších mužů se ještě pokusil o smír. Z toho, jak se bráním, vidí, že připouštím, že všechny názory nelze zveřejnit. To znamená, že někdo jiný je musí předem posoudit.

Křičel jsem, že nic takového netvrdím.

Co tedy tvrdím?

Tvrdím, že cenzuru potřebuje jen vláda, která se bojí pravdy a vlastního lidu, jen vláda, kterou nikdo nezvolil. A dodal jsem, že všude, kde se potlačuje svoboda projevu, hrozí nebezpečí, že o věcech začnou rozhodovat nepovolání a k moci se dostanou lidé pochybných charakterů.

Tehdy se prvně vmísil můj bývalý spolužák a zeptal se, jestli chci tvrdit, že Strana, která u nás vybírá soudruhy do vedoucích míst, dává přednost lidem s pochybným charakterem.

Řekl jsem mu, že jsem mluvil obecně, jen proti potlačování názorů a proti tomu, aby se omezovala svoboda projevu.

Chtěl jsem tedy říct, pokračoval Nimmrichter, že Strana nemá právo potlačovat nepřátelské názory?

Odpověděl jsem, že především oni nejsou Strana.

Požádal mě, abych odpověděl na jeho otázku: má či nemá Strana takové právo?

Najednou mi vytanula představa kněze v podzemní kobce: chodil od rána do noci kolem stěn a pak dělal dřepy anebo kliky. Dal jsem se hloupě strhnout. Řekl jsem s náhlou zdrženlivostí, že rozumná strana nepotlačuje ani názory svých protivníků, natož svých členů.

Opakoval znova svou otázku, svoji nezvykle přesně zformulovanou větu, ale já jen pokrčil rameny a posadil se, bez chuti pokračovat v tom beznadějném sporu.

Pak se už nedělo nic. Nimmrichter vstal a uzavřel kupodivu souvisle, že po tom, co jsem právě prohlásil, vidí, že náš spor bude muset vyřešit někdo jiný. Také ostatní povstali. Nikdo už se mnou nemluvil, rozešli jsme se, aniž jsme se pozdravili.

Na chodbě, když jsme konečně osaměli, se redaktor ke mně naklonil a řekl tiše, že jsem jim to sice pověděl od plic, ale že jsem si to asi pěkně zavařil.

Kapitola devátá

1

Alexandra seděla vedle něho a tvářila se spokojeně. Jako by vše bylo v naprostém pořádku, a on zatím nenašel odvahy, aby porušil pohodu, kterou nabízela. Jenom jít do její mansardy odmítl, raději se pustil na cestu, jež byla nepatříčně dlouhá vzhledem k tomu, jak málo času měli.

Vytáhla z kabelky placatou lahvičku s vodkou a otevřela ji. „Dostala jsem strašnou chuť. Napij se taky?“

„Přece řídím.“

„Já si líznu. Nebude ti to vadit? Rumlovi to někdy vadí. Zdá se mu, že se tím ničím.“

„Třeba má pravdu.“

„Ne, on mě ničí. Kdybych se občas neopila, umřela bych z něho.“

Dojeli kolonu vojenských aut. Manda jim říkala azbuková, podle písmen, kterými byla označená. Vozy se sunuly do protilehlého svahu a jejich koncová světla se rudě míhala nad temnou a vlhkou vozovkou.

„Chtěl mi vzít roha, nebyli jsme spolu ani půl roku,“ řekla. „Našel si holku, její táta byl generál. Rumlovi se zdálo, že by ho moh upíchnout na lepší flek. Do Švédska anebo do Honolulu.“

Auta před ním se pohybovala krokem a silnice se vinula v neustálých zatáčkách, nepodařilo se mu předjet víc než jednu opožděnou vojenskou kuchyň, zatímco čas běžel. „Nakonec tě neopustil.“

„Ale chtěl. Vyhnal by mě i s malou. Nabíd’ mi pár tisíc, že nás jako obě vyplatí, mizera! Řekla jsem mu, že ho zabiju. Že jestli o tom ještě jednou cekne, otrávím ho, i kdybych za to měla viset. Ale že mě neoběsí, tolik že o tom zasraným právu vím, a sedět půjdu ráda, když budu vědět, že jsem svět zbavila takovýho hajzla.“

„Byla bys ho otrávilá?“

„Měla jsem už doma jed.“

„Jaký?“

„To je jedno.“

„Kdes ho vzala?“

„Proč to chceš vědět? Potřebuješ se taky někoho zbavit?“ Potom řekla: „Měli jsme ho doma, po tátovi. Opatřil si ho, než začala válka.“

Vyptával se jí na jed, který ho nezajímal. Člověk se celý život vyptává na věci, které ho nezajímají, a rozsuzuje pře, které se ho netýkají. O tom, co mu tíží duši, většinou mlčí.

Dneska v noci se mu zdál sen: přišel na bál, kde všichni lidé k sobě nějak patřili, jen on byl sám. Uvědomil si, že mu už dávno minula čtyřicítka, a dosud si nenašel ženu a byl tedy bez dětí. Tančit také neuměl, muzika hrála, cizí páry se točily kolem něho a on si stále silněji uvědomoval, že už nemá naději, a ve snu ho sklíčil takový pocit marnosti, až se rozplakal. Když se probudil, na okamžik se ho zmocnila úleva. Nebyl sám. Měl ženu, děti, dokonce i milenku. Jenže koho měl opravdu?

Ve skutečnosti byl sám. Mohl se ovšem chovat, jako by bylo všechno v pořádku. Přijmout způsob života, kdy se mlčí o všem, co se člověka týká, mluví se jen o tom, co se právě hodí, kdy se dělá to, co se právě hodí. Člověk může žít život, který se ho netýká, který se mu jen hodí, dokonce si může předstírat, že to je jediný vyhovující způsob života, neboť mu občas poskytne i rozkoš a tím se připodobní skutečnému životu – v něm se ovšem rozkoš střídá se žalem a s úzkostí.

Zastavil před chalupou, vystoupil a odemkl dveře. Vešla dovnitř s takovou samozřejmostí, jako by vcházela do vlastního domu. Kabelku odhodila na židli a v ložnici zapnula elektrická kamínka.

A co když ten večer za oknem nesvítila ona?

Jenže bylo to tak podstatné? Jako by zapomněl, že byla ženou někoho jiného, dokonce ženou jeho přítele, jako by nepostřehl, že ji skrývá stejně jako ona jeho.

Neměl od ní právo cokoliv požadovat a neměl, co by od ní mohl očekávat kromě toho, že mu dá po předem neodhadnutelném počtu chvil přednost před někým jiným a ty chvíle mohou naplnit konáním, které jemu připadá k opojení slastné. Snad to tedy nebylo tak málo, co od ní mohl očekávat, jenže to nebylo právě to, čím by se chtěl v životě spokojit, co by dokázal přijmout bez pocitu, že beznadějně klesá.

Rozhlédla se kolem sebe. „Všechno je tu jako posledně. Vy jste tu od tý doby nebyli?“

„Nemáme na to teď zrovna náladu.“

„Mohl jsi sem přijet sám.“

„Co bych tu sám dělal?“

„Nemyslím úplně sám,“ řekla netrpělivě, „myslela jsem s nějakou holkou.“

„Ty bys sem na mém místě jela s někým jiným?“

„Nevím, co bych dělala na tvém místě. Třeba bych tu byla s někým jiným, kdybych měla tak blbou milenku, že by radši chodila s rodinkou do kina, než aby zůstala se mnou.“

„Děkuju za upřímnost.“

„Nejsem ráda sama,“ vysvětlila. „Vykašlal ses na mě ten večer a vykašleš se zase.“ Vytáhla z truhly prostěradlo a začala stlát.

„To není pravda,“ namítl.

„Jsi jako všichni, myslíš, že to nevím? Každý toho naslibuje, každý se tváří, že mě k smrti miluje, a pak, když o něco jde, tak zdrhne. Už mě to nebaví. Nebaví mě sedět sama a brečet.“ Sedla si na truhlu. „Je tu zima, tak jsem ustlala. Asi tam hned vlez. Doneseš mi to pití, co mám v kabelce?“

Když se vrátil, stála až těsně u žhnoucí spirály a svlékala se. Všiml si, že má na pažích i na zádech modřiny.

„Co na mě koukáš? Aha. Zase jsme se rvali. Povídals, že ty svou ženu nemlátíš. Jak ji tedy tejráš?“ Třela si bosým chodidlem lýtko a přitom si rozpouštěla vlasy. „Nemusíš si nic vymýšlet. Je mi to jedno, nezáleží mi na tvý ženě.“

A na čem jí záleželo? Milovala se s ním, protože se jí zrovna hodil, přišel jí do cesty. Vedla s ním řeči o lásce, o potulném mnichovi, o světle v člověku, o strašném manželovi i o svém dětství, a on tomu všemu přikládal váhu, ale stačilo, aby jednou večer řekl, že nemá čas, a milovala se s někým jiným, kdo se jí zrovna hodil. To uměla: milovat se a mluvit, všechno si už dávno vyzkoušela a zjistila, co se milencům líbí i co je vzrušuje. A jemu se zdálo, že se dokáže chovat svobodněji než on, že snad právě s ní vystoupí z jednotvárnosti vlastního žití k nějakému vznešenějšímu, k nějakému úplnějšímu údělu.

Snad se opravdu chovala svobodněji, anebo spíš spontánněji, ale k vznešenosti nejspíš nesměřovala, k vznešenosti s ní nesměřoval, a svoboda, které chybí vznešenost, člověka nepovznese.

Jenže jakým právem ji soudil? Proč si namlouval, že by si zasloužil, že by si dokázal udržet vznešenější a svobodnější bytost?

„Nejdřív zhasni,“ skrčila se pod deku. „A pojď už, na co čekáš.“

Lehl si tedy k ní.

„Miluješ ty mě vůbec ještě?“ Objala jeho ústa svými ústy, přitiskla se k němu, on se přitiskl k ní. I když sem přijel pro něco jiného. Proč sem vlastně přijel? Přijel sem, aby jí řekl... Co jí to chtěl říct? Miluju tě, pořád tě miluju, má klamná lásko, je to silnější než mé úmysly, má rozvaha, zůstaň se mnou, aspoň tuhle chvíli ještě zůstaň se mnou.

„Miláčku,“ otevřela oči, když vstal, „ty se oblékáš? Někam půjdeme?“

„Musím pro vodu.“

Vzal v kuchyni džber a vyšel z domu. Vzduch byl čistý a mezi mraky prosvítal měsíc. V hlubině pod sebou zahlédl několik světél a na protější stráni se temněl les, jehož konec se nedal dohlédnout.

Proč jsem vůbec tady? Mohl jít tím lesem, který se táhne do dálky snad až k moři, na zádech batoh, v batohu dvě deky, chleba, salám a kávovinu. I brambory si mohl nést vlastní, nemusel by žebrať u statkáře. Co by si s sebou vzal místo logaritmického pravítka? Nenapadlo ho nic stejně nepostradatelného, nic podobného neměl,

v tom byla jeho nevýhoda, ale zato mohl jít sám, mohl uniknout ozbrojencům i svým spoluvězňům, mohl usednout, ulehnout, změnit směr, kdy ho napadne, jít dopředu anebo se vrátit, rozdělat si oheň, pít z pramenů, zůstat uprostřed skal, nevyjít odtud, nečekat, neodpovídat, neprosit, neslibovat, neubližovat, nenaslouchat lžím, nevymýšlet výmluvy, zbavit se obav, stavět svůj stan, dojít až k moři. Takové možnosti – a on trčí tady.

Je zde, aby se miloval, aby ulehł z jedné strany k ženě, po níž touží, zatímco z druhé strany ulehne její muž anebo kdosi jiný. Je tady, aby se jeho žena zatím mohla toulat po nocích se žebravým studentem, který nosí po kapsách plynové bomby a hází je pod postel rabínům a falešným soudcům. Děti na zápraží mávají, vtom bomba vybuchne a jako vždy zasáhne ty nepravé, střepina přiletí zezadu, nezabije, zaryje se jen do těla, takže dětská ruka už nezamává, schlípne. To je svobodný život bez vznešenosti, život, který si může zvolit.

Kbelík byl plný. Nabral si vodu ještě do dlaně a napil se, aby si uvolnil sevřené hrdlo. Ale nepomohlo to, dusil se něčím jiným než soustem, které by se dalo spláchnout.

„Musel jsi pro tu vodu daleko, miláčku?“ zeptala, když se vrátil.

„Ne, studna je hned za chalupou.“

„Byl jsi dlouho pryč. Chtěl jsi mi utýct?“

Mlčel.

„Už jsem tě omrzela? Moje řeči ti asi nejsou dost chytrý!“

„O to nejde.“

„O co jde?“

„Nevím, kdo komu utíká.“

„Nerozumím, jak to myslíš.“ Posadila se. „Dobře víš, žes chtěl zahrnout!“

Ještě ji mohl obejmout, přilehnout k ní z té své strany a spojit se s ní. Když se milují, když jsou spolu, nikdo nikomu neutíká. „Když nejsi se mnou, jsi přece s někým jiným!“

„To se mě ptáš?“ Zakryla si příkrývkou ňadra, zahalila se až po krk.

„Rád bych to věděl.“

„Jiný otázky nemáš?“

„Tahle otázka mi připadá dost důležitá.“

„Ale mně ne. Je to od tebe sprostý. Pamatuj si, že dělám, co chci. Ať jsem s tebou, nebo ne.“

„Chodíš si, s kým chceš?“

„Vždycky jsem si chodila, s kým chci. A tobě do toho vůbec nic není.“ Natáhla se pro své prádlo.

„Chceš říct, že nám není navzájem nic do toho, jak a s kým žijem?“

„Co si to dovoluješ, na mě křičet? Kdo si myslíš, že jsi?“

„V tom případě uděláme nejlíp, když všeho necháme.“

„Čeho necháme? O čem žvaníš? My jsme snad spolu něco měli?“

„Rozuměl jsem tomu tak.“

„Tys něčemu rozuměl?“ Oblékala si kvapně šaty. „Ty můžeš rozumět, leda když ti pošlou o něčem oběžník. Seš hluchej a dřevěnej. A nudnej. Myslíš si, že se tváříš vášnivě nebo zamilovaně, a přitom jsi nudnej. Vždycky jsi byl nudnej a otravnej, od toho dne, co jsem tě prvně uviděla. Nedalo se s tebou o ničem mluvit. Ani do kina nechodíš. A když, tak na nějaký posraný slůně.“

„Nemusela ses obtěžovat, když tě to tak nudilo.“

„Musela jsem, když tě k nám Ruml zval. Nevím, co na tobě viděl. Ptala jsem se ho, ale on tě hájil. Zdál ses mu takovej slušnej a čestnej. Netušil, že za ním dolezáš, abys mu moh šoustat ženu.“

„Tehdy jsem přece nechodil za tebou!“

„Nebavila jsem se s tebou ani tehdy, ani teď. Nebyl jsi k vydržení. Potřebovala jsem tě jen kvůli němu. Už mu bylo jedno, že chodím s klukama, ale ty bys mu určitě jedno nebyl. Praskne vzteky, až mu to vypovím.“

„Mlč už, nevíš, co mluvíš!“

„Já vím moc dobře, co mluvím. Ty to nevíš. A zítra už budeš litovat. Zítra přílezeš a budeš prosit, abych zapomněla, jak jsi byl sprostěj.“

Všiml si, že jí po tvářích stékají slzy.

„Jsi stejný jako všichni.“

Snad bude zítra opravdu litovat: až stane pod oknem, v němž se už pro něj světlo nezažehne, až si na noc bude vybalovat své dvě deky: jednu pod sebe, z druhé stříšku, už nezbude, čím by se přikryl ani čím by se utěšoval.

„Jste všichni stejný. Je to strašná nuda.“ Došla před zrcadlo, otřela si kapesníkem tvář, pak se chvíli hrabala v kabelce. „Na co čekáš? Chtěl jsi zahnout – tak na co čekáš?“

„Vždycky nacházíme potvrzení toho, co chceme najít,“ řekl, jako by mělo nějaký smysl něco vysvětlovat, nějak se obhajovat.

Pohlédla na něho užasle. „Nerozumím ti, ale určitě se zkoušíš vymlouvat.“

„Asi jsem stejný jako všichni. Už dávno si nemyslím, že bych byl lepší.“

„Zmiz už. Nemám chuť tě poslouchat! Já se odtud nějak dostanu. Anebo máš strach, že ti něco odnesu?“

„Přece bez tebe neodjedu.“

Sedla si ke stolu. „Uvař mi aspoň čaj!“ Slzy si razily cestu čerstvou vrstvou pudru.

Tři sirky se zlomily, než zapálil oheň.

Říct jí: mám tě rád. Chtěl bych s tebou zůstat. Být s tebou dny a noci. Poslouchat šustot vysychajících stébel na pomezí ticha a hukotu krve, hledat s tebou zemi, kde bychom věděli, že žijeme. Kam bychom se vydali? Jenže ta země není nikde na světě, není mimo nás, ztratili jsme ji sami v sobě, ty i já, marně bychom bloudili od domova k domovu.

Postavil před ní hrnek s čajem.

Odstrčila hrnek, aniž se napila, pak si otřela tvář a vstala. „Už je to v pořádku, můžeme jít, jestli se ti zdá, že bys beze mě nemoh odjet.“

Zvonil telefon, kvapně zvedl sluchátko v neurčité naději na dobrou, i když blíže neurčitelnou zprávu.

Byla to jeho žena. „Adame, už jsme spolu dávno nebyli na obědě!“

„Nevím, proč bychom spolu měli chodit na oběd.“

„Ty sis nevším, kolikátého je?“ zeptala se lítostivě.

Pohlédl na kalendář, vtom si vzpomněl, že konec října přináší s sebou výročí jejich svatby. Desáté. Anebo už dokonce jedenácté? Neměli důvod, aby je oslavovali, to ona věděla stejně dobře jako on. Pokud si to připustila. Stále usilovala, aby si o všem pohovořili, dohodli se, co budou dělat. Jako by se lidé mohli dohodnout, že od určitého dne se přestanou anebo naopak začnou milovat. Ale stejně tomu rozhovoru neunikne.

Zašli do Bruselské restaurace. Dostali místo u stolku s vyhlídkou na město. Posadili se proti sobě, a když na ni pohlédl, najednou mu připadlo, že ji vidí po dlouhé době, a její tvář – pobledlá s hladkým vysokým čelem – se mu zdála bezmála cizí. Pod očima se jí už tvořily vrásky.

Číšník přitlačil servírovací stolek s předkrmy.

„Vezmeš si něco?“ zeptala se.

„Ne.“

„A já můžu?“ Vybrala si šunkový závitek.

Míval ji přece rád, těšil se na ni, když si umlouvali první schůzky, a ještě i potom, když je sezdali, se těšil každý večer domů, až ji zase uvidí.

Něco se událo, mezi tamtím dnem před deseti lety a dnešním dnem. Něco, co je vzájemně odcizilo. První léta o tom, co se dalo, usilovně uvažoval, probíral jednotlivé činy, slova, nedorozumění a neshody, které je vzdalovaly. Zkoušeli o nich i mluvit, ale pamatoval se, že obvykle takové rozmluvy končily hádkou. Později už své spory s ní, své žaloby i obhajoby vedl jen v duchu. Nakonec je už ani nevedl. Neměly přece smysl, když tu nebyl nikdo, kdo by je rozsoudil.

Ale vášnivě se nemilovali nikdy. Jeho žena jako by se pohybovala mezi svodidly a nikdy se je neodvážila přelézt ani podlézt.

A jak a kde se pohyboval on?

„Často s ní chodíš do takových podniků?“

„Proč o tom chceš mluvit zrovna dneska?“

„Chtěla jsem o ní mluvit už dávno. Tys nechtěl. Ani jsi mi nepověděl, jak se jmenuje.“

„To snad není důležité.“

„Důležité je, že mi ji tajíš. Že ti nestojím ani za to, abys mi řekl její jméno.“

„Podstatná není osoba, ale že k něčemu takovému došlo.“

„Tak proč k tomu došlo? Proč sis musel najít jinou?“

„Proč se stalo, že tys milovala někoho jiného a já nějakou jinou!“

„Já už se s ním rozešla.“

„Mluvím teď o minulosti.“

„O jaké minulosti?“

„Chodila jsi přece s tím studentem.“

„Já ti přece vysvětlila, že mě to mrzí, že jsem ti nechtěla ublížit.“

„To se nedá takhle odbýt. Muselo mít nějaké důvody to všechno, co se stalo.“

„Ty vždycky musíš hledat důvody. A vinu a pachatele.“

„Máš pravdu. Promiň. Říkal jsem, že nemá smysl o tom mluvit. To tys chtěla.“

„Nemá smysl mluvit o tom, co se stalo. Chci s tebou mluvit o tom, co je a co bude.“

„Ale to se od sebe nedá oddělit.“

„Já nechci nic oddělovat..., chci s tebou mluvit o budoucnosti. Ach bože, s tebou je tak těžká řeč, pořád někam uhýbáš.“

„Dobře, nebudeme mluvit o minulosti, o čem chceš tedy mluvit?“

„O nás dvou a o dětech. Přece máme děti, Adame, a jejich budoucnost...“

„Já se dětí nezříkám...“

„Ale mě se zříkáš. Chodíš kolem mě, jako bych byla cizí.“

„Třeba jsi mi připadala cizí.“

„Po tom všem, co jsme spolu prožili?“

„Uvědomil jsem si, že jsi někdo jiný, než za koho jsem tě považoval.“

„Ale to přece není moje vina.“

„Já tě taky z ničeho neobviňuju.“

„Tak proč sis našel tu... tu ženskou!“

„Myslel jsem, že nechceš mluvit o minulosti.“

„Na tohle se snad zeptat můžu.“

„Asi jsme se my dva neměli dost rádi.“

„Já že jsem tě neměla dost ráda, Adame? Copak jsem ti nedala všechno, co jsem mohla?“ Hlas se jí roztrásl, nepodařilo se jí potlačit pláč.

Už zase pláč. Tehdy, když spolu uléhali v špinavém pokojíku se šesti palandami, jak je to dávno, pach zatuchlé slámy, vody a spadlého listí zavanul z té hlubiny a zpěv opilců a zrychlený dech noci. Měli jsme se rádi aspoň v těch dnech?

Zmocňoval se ho stesk po době, kdy ještě nic nerušilo jeho představy o ní, o životě s ní, kdy se radoval z toho, že předem uhodl a plnil její nevyslovená přání a nezaslechl její pláč. Zastesklo se mu po vlastních vidinách. Dotkl se její ruky, aby ji utišil.

– Když jsem tě poznala..., nikdy jsem před tebou neměla nikoho ráda. Nikoho jako tebe. Ale tys byl celou dobu jako cizí. Nechtěl ses mi svěřit. Chtěl jsi zůstat jenom svůj. Zachovat si odstup. –

– Nepřál jsem si nic takového, ale nepodařilo se nám, abychom se jeden druhému přiblížili. Asi jsme se k sobě nehodili. –

– Jak můžeš říct něco tak hrozného? Ty se nikomu nepřiblížíš. Nikomu se neodevzdáš. Máš strach. –

– Z čeho bych měl mít strach? –

– Aby ses nezklamal. –

– Měl jsem k tomu důvod, jak vidíš. –

- Nebyla bych to udělala, kdybys mi dal najevo, že jsi taky můj. –
 - To jsou jen takové řeči. Vymlouváš se sama před sebou. –
 - Nedá se žít s někým, kdo je pořád jako cizí. –
 - Zdálo se ti, že se o tebe málo starám? –
 - Ne, ale přitom jsi zůstával cizí. –
 - Co jsem měl dělat? Co jsi čekala, že budu dělat? –
 - Že budeš docela se mnou a dáš mi najevo, že jsi se mnou šťastný.
- Jenže ty bys vždycky všechno nejradši převed' na protokol anebo na čísla. Jsi po svém otci. Všechno podtrhnout a sečíst. Co se nedá sečíst, to tě nezajímá. –
- Byl bych rád, kdybys uvedla něco, co bych u tebe mohl aspoň sečíst. Rád bych věděl, v čem se projevovala tvá láska. –
 - Právě v tom. Chtěla jsem se ti dát. Abys cítil, že jsem tvoje. Že se mi můžeš otevřít. –
 - A co jsi udělala pro to, abych se ti otevřel? –
 - Já na to čekala. Celou dobu. Já vím, žes byl někdy hodný. Ale neudělal jsi nikdy nic jen proto, že bys to musel udělat. Z vnitřní potřeby. –
 - A ty jsi někdy udělala něco takového? –
 - Jak jsem mohla, když jsi byl jako cizí? –
 - Vidíš, říkal jsem ti, že to nemá smysl. Jen se pohádáme. Řečmi se nic nespraví. –
 - A co sis tedy představoval? Že se s ní budeš scházet a já k tomu budu mlčet? –
 - Už se s ní nescházím. –
 - Ale scházel ses. –
 - Proč mi to vyčítáš? Taky ses scházela s tím studentem. –
 - Nemluv o něm pořád jako o studentovi. –
 - To je jedno, jak mu říkám, ale nevyčítám ti ho. –
 - Vidíš, to seš celý ty. Choval ses jako cizí. Začal ses smát, když ses to dozvěděl. –
 - Smál jsem se sám sobě. –

– Ale smál ses! Jak ses mohl smát v takové chvíli? –

– Nevím, proč o té chvíli mluvíš tak pateticky. –

– Adame, já o tobě přemýšlím celých těch deset let. Někdy, když mi připadalo, že to nesnesu – tu tvou vzdálenost ode mě a od nás, říkala jsem si, že ty za to třeba ani nemůžeš. Že ti za války ublížili, zbavili tě něčeho, co se už nedá vrátit. –

– Čeho myslíš, že mě zbavili? –

– Všeho kromě rozumu. Jsi někdy něžný, protože víš, že máš být – ale ne proto, že je v tobě něha. –

– Jsem zřejmě jiný, než bys mě potřebovala. Říkal jsem ti, že se k sobě nehodíme. –

– Jak můžeš vůbec vyslovit něco tak strašného! –

– Strašnější by snad bylo, kdybychom to nikdy nepoznali. –

– Ne, strašné je všechno, s čím se nedá nic dělat. –

– Všechno se dá aspoň přijmout. –

– Přece musíme něco udělat. Něco, abychom se změnili. –

– Co chceš měnit? –

– To, co jsi říkal. Že se k sobě nehodíme. Přece k sobě patříme, máme spolu děti. –

– Myslíš, že můžeme něco udělat? –

– Ano, mít se zase rádi, Adame. Já tě mám ráda. Cítím, že jsi můj člověk. Můj jediný člověk mezi všemi lidmi. A jestli jsem ti ublížila, mně je to líto. –

– Mně je taky líto, jestli jsem ti ublížil. Ale člověk se přece nemůže přinutit, aby měl někoho rád. –

– Chceš říct, že už mě vůbec nemáš rád? –

To by se neodvážil tvrdit, ale něco se přihodilo a oni se nemohli usnést, že se to nepříhodilo. Možná že nepoužil správného slova, když řekl, že se k sobě nehodí. Míjeli se jenom, nenaslouchali si, nedokázali si porozumět.

Ale čemu vůbec dokázali porozumět, čemu on dokázal v životě porozumět? Co dokázal opravdově procítit a co prožít?

„Tehdy před deseti lety, jak jsme jeli na Slovensko, spali jsme v takové ubohé noclehárně, pamatuješ se?“

„Snad ano.“

„Tehdy se ti taky zdálo, že se k sobě nehodíme?“

Ale šlo přece o něco docela jiného. Na okamžik si přál, aby se ho zeptala: kde teď jsi a kam se chceš vydat? Dokážeš vůbec ještě žít a jednat jako svobodný člověk? A pokud to dokážeš, budeš se i potom chtít ke mně vrátit?

„Ty mlčíš?“ jako by se v ní najednou zlomilo všechno odhodlání a opustily ji všechny síly, znehybněla, jen slzy jí stékaly a máčely ubrus.

Uvědomil si svíravou lítost. Už kráčel sám jen s batohem, v němž si nesl své dvě deky, bochníček chleba a očazenou jídelní misku – kam to mířil? Třeba se ještě setkáme někde v dálce, kam se i ty vydáš se svým batůžkem, v přímořském lese se zahlédneme mezi písečnými dunami a rozběhneme se k sobě, anebo se naopak, to poznáme až v té chvíli, ohleduplně mineme.

„Neplač,“ řekl, „tehdy jsem byl moc šťastný.“

3

Milý bratříčku, čekáš možná, že se přece jen ozvu s nějakou radou, zatímco já mlčím. Neporadím ti, ani za tebe nerozhodnu, to už jsem ti vysvětlil, leda říct něco o sobě ti můžu. Co teď právě dělám? Jdu parkem od soudu směrem k nemocnici. Je pět hodin odpoledne a začíná se stmívat. Den je anglický, chladně pošmourno, na lavičkách nikdo nesedí, měl jsem dneska tři případy, poslední byla dvacetiletá sestřička, která kradla léky. Opiáty samozřejmě. Myslím, že byla hezká, ale celou dobu plakala, takže vypadala opuchle. Lidé si touží opatřit slast, a pak pláčou. Poslední dobou kolem mě stále někdo pláče. U soudu jsem na to zvyklý, ale jinak ne. Vždycky jsem si přál,

aby lidi kolem mě byli šťastní. Pokoušel jsem se, aby šťastní byli, anebo jsem si to aspoň namlouval. Člověk si namlouvá spoustu věcí a ve spěchu, v němž žije, si ani neuvědomí, že v sobě živí přeludy.

Už jsem prošel parkem, mohl bych si sednout na tramvaj a jet tam, kde jsem si namlouval, že mám dobrý domov. Ale půjdu ještě dolů k Botanické zahradě, tam je, pokud se pamatuješ, další stanice. Právě jsem poblíž domu, kde jsem se v posledních týdnech scházel se ženou muže, který si snad namlouval, že jsem jeho přítelem. Myslím, že jsem ji měl rád. Neodvážuju se to říct s určitostí – ale cítil jsem opravdovou bolest, když jsem nedávno večer tam v podkroví zahlédl světlo, které nesvítilo kvůli mně. Možná že svítí zase, musel bych zajít na dvůr, abych se přesvědčil, ale nemám, proč bych to dělal. Poslední dobou mě netěší sbírat důkazy, netěší mě soudit druhé. Myslím, že mě to nikdy příliš netěšilo, soudil jsem druhé především proto, abych nemusel soudit sebe. Nic nepozvedne tvoje sebevědomí tak, jako právo soudit druhé. Začneš si namlouvat, že jsi povznesen nad jejich slabosti a chyby. Skutečnost člověka sice stále znovu usvědčuje z omylu, ale většinou se její svědectví dá snadno přeslechnout. A v nejhorším se dá před ní vždycky uprchnout. Útěk ovšem nic nevyřeší, ale poznamená tě. Vím to, asi proto jsem tady, odkud se tak často utíká. Nemysli si, že kohokoliv odsuzuju, sám jsem v životě mockrát utíkal. Vždycky, když se nade mnou vznášel nějaký rozsudek. Místo abych začal přemýšlet o sobě, začal jsem myslet na milost, na možnost úniku. Už za války jsem se učil doufat v osvobození, věřit ve šťastný útěk. A utekl jsem z Díry: před odpovědností soudce, před Magdalénou, jestli se na ni ještě pamatuješ; utekl jsem do Ameriky, když jsem se dostal do nesnází. Našel jsem si ženu, ale abych si nemusel přiznat, že mezi námi vládne cizota, utíkal jsem se k práci. Když jsem poznal, že má práce k ničemu nepovede stejně jako manželství, začal jsem utíkat k jiné ženě, namlouval jsem si, že jsem se konečně postavil osudu. Láska ze všech útěků sama nejvíc útěk zakrývá. Jenže jaký to je život na útěku? Osvojíš si

chování zlodějčka: neustále se ohlížíš a raduješ se stále znovu, že tě ještě nelapili. Považuješ svůj útěk za svobodu, a ani nepostřehneš, že jsi štvanec. Už se nikdy ničemu nepostavíš, zvažuješ okolnosti, místo abys vážil sebe. Hledáš pomoc i ochranu u druhých, místo abys ji hledal u sebe. Dokonce i když nabízíš, že někomu pomůžeš a ochráníš ho, nevíš, jestli jsi toho opravdu schopen, protože jsi sám na útěku a tvá pomoc se může proměnit v opak. Čím dál tím častěji tedy mlčíš. Příkyvuješ. Než někde usedneš, rozhlížíš se, kudy bys případně mohl uniknout, a pak posloucháš, ale jinak, než bys poslouchal, kdybys nebyl na útěku. Posloucháš obezřetně, snažíš se nepřeslechnout varování anebo nepřímou naznačenou radu, snažíš se zavděčit těm, u nichž jsi našel útočiště. Nežiješ už vlastní život, ale život z milosti. Z milosti těch, kdo tě přikryjí svým mlčením, z milosti přihlížejících a lhostejných, z milosti osudu.

A co když jsi předtím zplodil děti? Vzhlížejí k tobě, domnívají se, že v tobě je síla a moudrost a život, zatímco ty žiješ život z milosti a můžeš jim nabídnout jen svoji slabost, svůj zmatek.

Už jsem došel až k Botanické. Prý ji budou stěhovat. Zatím oznamují na vratech výstavu exotického ptactva. Ted' si uvědomuju, žeš jednou po válce žebrol, aby naši koupili nějaké zvíře. Kotě anebo aspoň kanára. Ale tatínek nakonec koupil promítačku, plátno a dva filmy: jeden byl kreslený o lišce a druhý – přírodopisný – o hlavatkách. Zřejmě si myslel, že filmy jsou trvanlivější než živá zvířata a přitom je s nimi méně práce. Jenže nám je zabavili i s promítačkou při domovní prohlídce, i v tomhle se chudák mýlil.

Jak často se mýlil, on, který byl tak silný, přesný a věcný ve svých úvahách, který navíc tolik zažil a zakusil. Ležel přece už na dece tam v přímořském lese a věděl, že života se drží jen z posledních sil, už uvažoval o tom, jak se my obejdeme v životě bez něho, ani v té chvíli nedokázal zaplašit svůj bláhový přelud, že na světě nastane úplně jiný život, až se splní bláhové představy zmatených proroků socialismu. Anebo právě tahle chvíle v něm ten přelud utvrdila,

zbavila ho soudnosti, kterou jindy a jinde projevoval? Je vůbec nějaká chvíle v životě, kdy je člověku dopřáno, aby aspoň zahlédl obrysy skutečného světa? Tuším, že taková chvíle ti není nikým a ničím poskytnuta, musíš o ni sám zápasit, sám se vzepřít všemu, co tě vábí, aby ses klamal, utěšoval se, abys unikl před pravdou o svém postavení. Musíš se vydat sám do toho přímořského lesa, stanout tam, ne protože tě tam zahnali ozbrojenci a ne s očekáváním, že tě někdo vysvobodí a opět vyvede, ale stanout tam s vědomím, že když se nevysvobodíš sám, skončíš žalostně: jako někdo, kdo sám sebe odsoudil k vyhnanství.

Nerad bych tě spletl tím slovem, ale když už jsem je vyřkl, napadá mě, že existuje dvojí vyhnanství: můžeš se ocitnout mimo domov a ztratíš možnost se vrátit. Ale můžeš také opustit sám sebe a vrátit se nedokážeš. Můžu ti poradit jediné: dej pozor, ať nezaměníš jedno za druhé!

Možná chceš ještě vědět, jak jsem se rozhodl já. Opustím svoji rodinu, protože jsem se zamiloval do jiné ženy a nechci se přetvařovat? Anebo opustím milenkou a zůstanu s dětmi i se ženou, protože má zamilovanost stejně pomine, nebyla to ani skutečná láska, jen jeden z mnoha možných útěků?

Zdálo se mi, že se musím rozhodovat právě jen mezi dvěma možnostmi. Jako kybernetická myš v bludišti, jako počítač, který zná jen dvě odpovědi: ano, anebo ne. Pak, když jsem zahlédl večer světlo v tom nedalekém domě, došlo mi, že jsem chtěl hledat jen mezi dvěma úteků, dvěma klamy i sebeklamy, dvojím vyhnanstvím, hledal jsem, ke komu se mám připojit, koho následovat, kde mít domov: tedy postel, po boku ženu, někde stůl a ledničku, ale nehledal jsem místo, kde bych přestal být vyhnanцем, kde bych byl jen ze své vůle – i kdyby to bylo bezdomoví, jak to nazývají na východě.

Ted' chceš vědět, kde to místo je, ne pro mě, ale pro tebe, tušíš už taky, co ti odpovím. Blíží se chvíle, kdy nesmíš sám sebe opustit. Uděláš-li to, můžeš vynést nad sebou rozsudek, který už nikdo

nezvrátí, na něž se nevztahuje žádná milost, protože jsi to byl ty sám, kdo jej vynesl.

Už mi jede tramvaj. Abys neměl pocit, milý bratře, že s tebou hovořím z výšin, kterých jsem jako starší snad už dosáhl, přiznám se ti, že jsem celou tu dobu hleděl k onomu domu, kde jsem v nejvyšším patře byl po několik týdnů šťastným hostem. Co kdyby se na chodníku náhle objevila ta druhá a šla sama? Rozběhl bych se za ní a už na schodech, pokud by mě pozvala k sobě nahoru, bych pozapomněl na všechna uvážlivá rozhodnutí.

Neobjevila se, samozřejmě, a díky tomu se snad zachovám moudře a vydám se hledat místo, kde bych přestal být vyhnanecem.

4

Miloval se s Alexandrou ve svém vlastním bytě. Byla noc a úzce lomeným oknem zářilo zvenku purpurové světlo. Ležel na posteli, ona klečela před lůžkem, svírala jeho stehna a líbala ho mezi nimi. Právě když se jeho tělo začalo zachvívat rozkoší, ozval se zvonek.

Vstala, oblékla si na nahé tělo jeho košili a kráčela ke dveřím. Pokusil se rovněž vstát, ale nedokázal v sobě najít sílu, aby zvedl ochablé tělo. Dokonce ani k tomu, aby se natáhl pro kalhoty a oblékl si je.

Zaslechl odkudsi zblízka mužské hlasy, mezi nimi rozeznal Oldřichův.

Nahlédla do dveří. Košile ji zahalovala sotva po pás: „Přišel Ruml a nějaký tvoji kamarádi.“

Posadil se. Zpod polštáře vyprostil Alenin kabátek od pyžama a spěchal si ho obléci. Byl mu však tak těsný, že mu zkroutil paže dopředu. Vypadal jako jezevčík, který žebra o sousto.

Všichni, kteří vstoupili, byli oděni ve svátečních tmavých šatech, na hlavách jim seděly tvrdé, starodávně zakulacené klobouky.

Oldřich nesl jakási lejstra, hned za ním bratr Hanuš (toho se mohl nadít, že ho pozvou), poslední byl chlapík s tváří stárnoucího boxera. Držel v ruce dřevěnou tyčku – taktovku anebo snad obušek. Toho muže poznal okamžitě.

Rozsadili se kolem stolu a pokryli ho archy papíru. Alexandra – stále ještě polonahá – jim přinesla na tácku skleničky. Pokoušel se jí naznačit, že by se měla obléci, ale tu si uvědomil vlastní nahotu a pokusil se ji zakrýt cípem prostěradla.

„Tak kde máš ten kufr?“ zeptal se Plach.

„Jaký kufr?“

„To už přesahuje všechno!“ Plach se obrátil k ostatním: „Zapírá a zapírá. Budeme muset pro jeho ženu!“

„Moji ženu?“ Pokusil se o smích. Ženu přece neměl, dokonce ani milenku. Marně se teď po ní ohlížel. Zůstal mu opravdu jen ten kufr, ani ten mu nepatřil.

Nebylo ani pět hodin, všichni ještě spali. Vstal tiše, oblékl se, napil se v kuchyni vystydlého čaje a namazal si chleba.

Když uložil kufr do auta, ulevilo se mu. Sen v něm dosud dozníval.

Byla to nejspíš zbytečná opatrnost, ale ještě zbytečnější by bylo ponechat kufr v bytě.

Zastavil na Staroměstském náměstí – lucerny ještě svítily, ale nebe nad Prašnou bránou už začínalo světlát; po ulici se hrnuli lidé v neuspořádaném zástupu směrem k tramvaji.

Vytáhl kufr a vstoupil do domu. Bylo ještě brzy. Měl předem zavolat, matka se určitě poleká, pokud už bude vzhůru. Dověkl kufr až před dveře a odemkl, jak nejtišeji dovedl.

Matka vyhlédla z ložnice, ještě než se stačil zout. „Adame, něco se stalo?“

„Vůbec nic.“

„Co to táhneš za kufr?“

„Je to obyčejný kufr.“

„Kam s ním jdeš takhle po ránu?“

„Mám v tom nějaký papíry.“

„To neseš k soudu?“

„Ne. Myslel jsem, že bych je nechal tady.“

„Proč bys nám tu nechával kufr? Vy nemáte doma dost místa?“

Konečně se objevil otec. „Pojď přece dál!“

„Přišel s tímhle,“ žalovala matka, „a chce nám tu ten krám nechat.“ Přistoupila ke kufru a dotkla se držadla, jako by chtěla zavazadlo potěžkat. „Bůhví, co tam má.“

„Knihy,“ odpověděl, „nic víc než knihy.“

„To musí být nějaké povedené knihy,“ ztišila matka hlas, „moc podivné, když nám je nabízíš. Nepamatuju se, kdys mi přines naposledy knížku. Myslíš slušnou knížku.“

„Hod' ho do komory,“ rozhodl otec, „tam je pro něj místo.“

„V komoře to nechci!“ Matka štítivě přejela prstem po odřené hraně. „Bůhví, kde se ten krám válel.“

„Dobře, já si to zase odnesu.“

Matka ho ve dveřích zadržela. „Snídal jsi vůbec?“

„Nestarej se!“

„Jsi poslední dobou divný, ani se neukážeš.“

„Myslím, že je lepší, když se neukazuju. Ještě bych mohl od tebe něco chtít. Anebo ti od něčeho umazat komoru.“ Otevřel dveře a vystrkal kufr ven.

Otec ho dohonil na schodech: „Co tě to napadlo?“ ohlédl se, jestli někdo neposlouchá. „Jako bys neznal maminku. Proč jsi mi napřed nezavolał?“ Vsunul mu do dlaně klíček od sklepa a kvapně se vracel nahoru.

Ve sklepe si umazal ruce, nejspíš i obličej. Kdyby uvnitř skrýval pekelný stroj, balík zlatých prutů anebo aspoň letáky, které by vyzývaly ke vzpouře. Ale obsah byl tak nicotný a počínání, k němuž se dal dohnat, tak ubohé, že se cítil pokořen.

V opravdovém důstojném zápase, v němž proti sobě stojí souměřitelné síly i odhodlání, při střetnutí, v němž jde o život, se

člověk může zlomit, ale také dosáhnout velikosti; během hašteření, v zápase, z něhož vymizela důstojnost a ponětí o skutečném rozměru a významu sporu i zápasících, se mohla velikou stát jen trapnost.

Do kanceláře přišel ještě dřív, než se od něho očekávalo. Umyl se a potom vytočil číslo do Matějova bytu. Matějův hlas ho překvapil. „Ty už jsi doma?“

„Divíš se, jako bych byl přepad’ v parku školačku.“

„Bylo to hodně nepříjemné?“

„Co kdyby ses u mě radši zastavil?“

„Dobře, já večer přijdu.“

„Co ten tvůj vrah? Kdy ho budeš soudit?“

Překvapilo ho, že právě teď si Matěj vzpomněl na jeho případ. „Příští týden.“

„Škoda, budu zrovna v maringotce. Představ si, že už začínám chápat tu souvislost. Tam v tý díře mě to napadlo. Když nebudou věšet vrahy, nebudou snad ani věšet ty, co opisují básničky, anebo dokonce skládají svoje vlastní.“

Byl si jist, že souvislost není tak přímá, řekl však: „Děkuji ti za povzbuzení.“ Uvědomil si, že spisy k jeho sporu dosud leží u šéfa, a vyžádal si tedy přijetí.

„Zrovna jsem tě chtěl zavolat, Adame.“ Předsedova tvář vypadala ještě oduleji než obvykle. Pod očima mu seděly hluboké stíny. „Už sis zval svědky?“

„Dneska je budeme obesílat.“

„Počkej ještě. Přemýšlel jsem o tom – chápu tvoje rozpaky. Nezdá se ti, že je tam spousta nedošetřených věcí?“

Vzhlédl k němu překvapeně. Nevěděl, co by se mohlo v tomhle případě ještě došetřit, a ani o tom neuvažoval. Nepamatoval se, kdy naposledy vracel něco k došetření.

„Rád bych třeba věděl,“ hovořil šéf, „co skutečně dělal tu noc. Anebo jestli měl tušení o té malé holce.“

Bylo by možné, že se v něm mýlil? Chtěl by chlapa pověsit, ale chce mít aspoň jistotu o vině? Ne, nesmí si nic nalhávat. Spíš dostal novou instrukci. Ale i to by bylo dobré znamení. „Myslíš, že bychom to měli vrátit?“

„Když to dobře zdůvodníš.“

„Z prokuratury si podají stížnost.“

„To nech na mně. Chtěls jít na dovolenou, pokud ti není pozdě, vyber si ji.“ V jeho hlase znělo cosi potutelného – ale faleš v něm zněla vždycky, anebo on ji aspoň vždy slyšel.

„Dobře, já to napíšu.“

Když se vracel dlouhou chodbou, uvědomil si bolestivé napětí v zádech. Jako by stále ještě vlekl ten kufr.

5

Dovolila se v pátek z práce už v poledne.

Matka slíbila, že si odvede děti přímo ze školy. Adam si vzal dovolenou a řekl, že odjede ven. Tvrdil, že pojede sám, potřebuje si odpočinout. Ona si také potřebovala odpočinout, jenže jí se nikdo neptal na to, co potřebuje. Nevěděla, jestli si přeje anebo nepřeje, aby už odjel. Ale asi by se bála zůstat v bytě sama. Slyšela o případech, kdy žena po takovém zákroku vykrvácela.

Zmocnila se jí téměř mdlobná ochablost. Ačkoliv už si oblékla kabát, posadila se opět. Ještě stále tam mohla nejít. Bála se té bolesti, ale víc se hrozila toho, že přivolí, aby z ní vyrvali život, že přivolí k zabití člověka, jenž už byl počat.

Když se v první chvíli rozhodla, že se dítěte zbaví, rozhodla se tak především kvůli Adamovi. Ještě věřila v brzké usmíření, jak by tedy k němu měla přispět plodem své nevěry?

Teď ji stále častěji napadalo, že ji Adam stejně opustí, rozejdou se a ona nadarmo zahubí život. Ale připadala si tak velice unavená

vším, co ji potkalo, že si nedovedla představit, že by v sobě našla sílu k tomu, aby dala život dalšímu dítěti, aby je milovala a vychovala.

V posledních týdnech našla člověka, který ji snad chápal, pomohl jí najít pospolitost, která se blížila jejím dávným představám dobrého lidského společenství, kde si jsou všichni blízcí a hledají, jak si ještě lépe porozumět. Snad se ta pospolitost skutečně těšila milosti nějaké vyšší, nadpozemské moci, a ona si úpěnlivě přála, aby ji přijali a pomohli jí, aby se směla podílet na téže milosti. Co když si k nim teď svým činem zahradí přístup? Poslední neděli kázal farář na text: nechte maličkých přijít ke mně, a mluvil přitom o dětském světě, který je čistý, Ježíš byl první, kdo to pochopil. Tehdy se rozhodla, že si dítě ponechá, i když jeho otcem je ten druhý, cítila dokonce vděčnost za to, že je žena a může se stát matkou. Ale pak, když z chrámu odešla, napadlo ji, že každé dítě jednou doroste a ze svého světa musí vstoupit do prostoru, kde se lidé klamou, podvádějí a zrazují, kde žijí v nesvobodě a už se marně snaží najít aspoň něco málo ze světa, který tkví v jejich vzpomínce.

Příští týden vybrala všechny své úspory. Měla je připraveny na vánoční dárky (jenže k čemu dárky v domově, z něhož se vytratily vzájemnost a láska?) a bylo jich ještě málo, musela v práci prodat dva svetry a svoje nejhezčí šaty, měla je ještě z Ameriky.

Vstala opět, vzala tašku a vyšla z kanceláře. Z výklenku protějšího okna na ni zírala vyhublá rezatá tvář jejího milence. Jejího bývalého milence. Ještě stále otce dítěte, které se dosud nenarodilo, ale které také dosud nezahubila. Pokročil jí vstříc:

- Aleno! -
- Víš přece, že jsem tě prosila, abys na mě nečekal. -
- Já ti ale musím něco povědět. -
- Musíš mi vždycky něco povědět. Nemá to smysl. To jsem ti přece vyložila. -
- Tentokrát je to něco jinýho. Něco úplně jinýho, Aleno! -

– Jenže já teď spěchám. Vidíš přece, že jdu pryč. –
 – Já tě tedy doprovodím, Aleno. –
 – Ne, to nemá smysl. Nechci, abys mě doprovázel. –
 – Třeba jenom k tramvaji. Aleno, já totiž mám teď děvče. –
 – Ty sis našel děvče? –
 – Ano, Aleno, byl jsem zoufalej. Nevěděl jsem, co mám dělat. Jak jsem byl sám, musel jsem myslet jenom na tebe. –
 – A pak jsi ji potkal? –
 – Na koncertě, Aleno. Ona miluje hudbu jako ty. Taky vlasy má jako ty. Někdy, když ji vidím zdálky, připadá mi, že seš to ty. Já ti ukážu její fotku, chceš? –
 – Ty ji nosíš u sebe? –
 – Já ji dneska dostal. Tak co jí říkáš, Aleno? –
 – Já nevím, připadá mi... Je asi hodně mladá, ne? –
 – Tohle je stará fotka. Už jí bylo osmnáct a je ti podobná, Aleno. Je stejně dobrá a něžná. Dovede druhý lidi udělat šťastný. Chtěla by ses s ní setkat? –
 – To by ji asi nepotěšilo. –
 – Určitě, Aleno. Já jí o tobě pořád vykládám. Řek jsem jí, že jsi nejbáječnější ze všech žen, který jsem kdy poznal. Řek jsem jí, že jsem tě miloval. A ona tě *chce* poznat. Aleno, ty se na mě zlobíš? –
 – Já se přece nemám za co na tebe zlobit. –
 – Tváříš se, jako bys mě nenáviděla. Aleno, já si myslel, že budeš mít radost. Fakt jsem si to myslel. Vždycky jsi mi říkala, až si najdu děvče, že budeš ráda. –
 – Já mám radost, že sis našel děvče. Ale mám jiné starosti. –
 – Kdybys chtěla, kdybys ty chtěla, Aleno... Kdybys mě mohla ještě milovat... –
 – Nemluv o ničem takovém! –
 – Kdyby nebylo tebe, stejně bych ji nedokázal milovat. Tys mě to naučila, Aleno. Nezlobíš se na mě? Myslíš, že bysme teď mohli být přáteli? –

– Snad. Mám teď spoustu starostí, nedokážu myslet na to, co bude potom. –

– Máš starosti se svým mužem? Moh bych ti nějak pomoci? –

– Nemůžeš mi nijak pomoci. –

– To je mi líto, Aleno, chtěl bych ti pomoci, jestli ti někdo ublížil. –

– Dobře, Honzo. Ale už mi jede tramvaj. Děkuju ti, žes mě doprovodil. Přeju ti, abys byl šťastný. –

– Díky, Aleno. Já ti taky přeju, abys byla hodně šťastná. Ty určitě budeš. –

Doktor jí sám otevřel dveře. „Nerozmyslela jste si to, dušinko?“

„Ne, pane doktore!“

Chvilí pak stáli proti sobě, potom ji vyzval, aby tedy šla, a ona ho následovala do jeho kumbálku. Zatímco zatahoval záclony, položila mu na stůl obálku s penězi.

„To jste taky mohla nechat na potom,“ řekl. Ale peníze jí nevrátil, šel si umýt ruce.

„Mám se svléknout?“

„To bude třeba, dušinko. Nemůžu vám dát narkózu jako v nemocnici. Nebudete mi tu křičet?“

„Ne, pane doktore!“

Bílé křeslo bylo rozloženo jako lehátko a přikryto bílým prostěradlem, na prostěradle ležela ještě plena. „Přišla jste sama?“ zeptal se.

„Ano, pane doktore.“

„A nebude vás nikdo čekat ani potom?“

„Ne, pane doktore. Myslíte, že nedojdu domů sama?“

„Jistěže dojdete. Anebo vám zavolám taxíka.“

Pak ležela svlečená na lehátku. Doktor odkudsi přinesl nádobku s vyvařenými nástroji a malý přenosný magnetofon. Zapjal přístroj a místnost zaplnil zvuk bezduché hudby. „To je kvůli sousedům,“ poznamenal. „Je to starý barák, ale lidi jsou tu noví.“

Sotva mu rozuměla v tom přívalu zvuků.

Zavřela oči. Hudba se na ni hrnula ze všech stran, potom cosi kovově klaplo.

„Musíte být statečná,“ vyzval ji, „a zatnout zuby. A nekřičet. Víte přeci, jaký jsou lidi.“

„Ano, to vím.“ A on si za mnou ještě přijde a vykládá mi, jak se zamiloval. Byl by mě zabil, otrávil by mě jako myš a za několik dní mi vypráví, jak je šťastný. Mizera. A vtom jí projela bolest, daleko horší bolest, než si představovala. Jako by ji uvnitř pálili žhavým železem. Napadlo ji, že snad zapomněl vychladit nástroje, nevšiml si, že jsou ještě žhavé, a vykřikla, snad aby ho upozornila, že ty nástroje jsou žhavé, anebo jen aby věděl, že to bolí, jen aby si ulevila. A křičela stále hlasitěji, zatímco on řezal, ukrajoval si z jejího těla, zatímco jí její vlastní krev teple stékala po stehnech.

Pootevřela oči a spatřila cizí zpocené čelo a silné obnažené paže, které byly zastříkány krví. Potom jí náhle došel dech, všechno znehybnělo, i ta tvář proti ní zkameněla a ruce strnuly a ona pochopila, že umírá.

Panebože, slituj se nade mnou, přijmi mou duši a tamtu duši, pokud už to mělo duši, odpusť mi moje viny, všechny moje viny, vím, že jsem byla pyšná.

Nebyla to vhodná chvíle k modlitbě a Bůh, pokud existoval, i pokud existoval jako milosrdný, se od ní musel odvrátit s nechutí.

Vnímala, jak jí chladne čelo. Nedýchala.

„Tak, dušinko,“ ozval se lékař, „a máme to. Myslím, že se nám to dobře povedlo.“

Pokusila se aspoň pohnout hlavou, ale nepodařilo se jí to.

„Žádný spěch,“ napomenul ji. „Možná že to bude chtít trochu Eucoranu,“ vypnul přístroj a opět si myl ruce. Pak se k ní vrátil. „Už máme zase barvu,“ oznámil. „Hlavní věc, že to je za námi.“

Pohnula rty. „Děkuju, pane doktore!“

„Máme tu horko,“ řekl doktor. „Chtělo by to nějakou ventilaci.“

Posadila se konečně a on jí podal balík vaty a řekl se svou odpudivou a nezúčastněnou věcností: „Krvácení bude trvat normálně,

ale jinak všechno jako v šestinedělí. Žádný styk, samozřejmě.“ Položil vedle ní dvě krabičky s nějakými prášky a přikázal, aby brala každých šest hodin jeden.

„Děkuju, pane doktore.“

„Jak se cítíte, dušinko?“

„Děkuju, pane doktore.“

„Myslíte, že budete moct jít?“

„Ano. Děkuju, pane doktore.“

„Anebo vám mám zavolat taxíka?“

„Děkuju, není třeba, pane doktore.“

„Nerad ho volám z bytu, ale na rohu je budka. Máte padesátník?“

„Ano, pane doktore.“

„Vezměte si ještě tenhle prášek.“ Podal jí pilulku a sklenici s vodou. „Polkněte to hned. Doma se nekoupat, jenom zvenku osprchovat. Nejméně dva dny klidu. Zítra ležte. Žádné uklízení nebo vaření.“

„Ano, pane doktore.“

„Příští týden se mi přijďte ukázat do ordinace. Kdyby byly nějaké bolesti anebo horečky, přijďte ihned.“

„Ano, děkuju vám, pane doktore. Děkuju vám moc.“

Venku ji překvapila naprostá tma. Vál vlahý, jakoby jarní vítr, v parčíku na protější straně ulice šelestivě poletovalo uschlé listí. Táhl mračna, mezi nimiž se objevoval a zase mizel ovhlý a téměř úplný měsíční kotouč.

Nohy měla tak ochablé, že se musela přidržovat zdi. Proti ní kráčela stařena se psem. Když ji mījela, ta žena řekla psovi: „Jsou to dneska nestydy nestydatý. Ožere se, že sotva leze.“

Odpoutala se ode zdi a přešla ulici. Země pod ní se komíhala tak, že jen stěží udržovala rovnováhu. Hned na kraji parčíku stála lavička, mohla si tedy chvíli odpočinout. Opřela hlavu o opěradlo a hleděla přivřenýma očima vzhůru. Přímo nad ní se rozepínala mohutná, pětiprstá větev, která na svém konci chřestila několika velkými uschlými listy. Měsíc tu větev oblával šedavým svitem.

Na okamžik jí připadlo, že větev ožila a napřahuje k ní své dnavé pařáty. Pak si všimla, že okraj mraku, který táhl k měsíci, se zbarvil do duhy a rozšířil se v jakýsi jícen, z jehož hlubiny vycházela záře.

Bylo to zlatisté, téměř neskutečné světlo, které kupodivu stále jasnělo, až jeho plameny začaly přešlehovat okraje jícnu, a ona uviděla, že z plamenů stoupá mlhavá pára plná barevných odlesků, odlupuje se od plamenů a klesá k ní. Ale teprve když se páry zcela přiblížily, poznala, že jsou nadány vnitřní schopností tvaru, a zároveň s tím pocítila náhlou až závratnou slast a pochopila, že se k ní blíží cosi neposkrvněně nepozemského. Pak to ustrnulo v prostoru mezi ní a větví a hledělo k ní.

„Jsi anděl?“ zašeptala.

„Já jsem já.“ A ona odpovědi rozuměla, ačkoliv nebyla pronesena hlasem.

- Přicházíš od něho? –
- Přicházím od toho, kdo mě posílá! –
- On mě vyslyšel, ačkoliv jsem se dopustila toho činu? –
- Pocítila jsi lítost? –
- Chtělo se mi umřít! –
- Kdo pocítí lítost nad člověkem, nezemře. On je milosrdný ke všem, jejichž srdce nezatvrdila pýcha. –
- Máš tvář, která mi připadá známá. –
- Moje tvář je jiné podstaty. –
- Máš tvář jako má přítelkyně, která zemřela. Řekni, i k ní byl milosrdný? –
- Je milosrdný ke všem, jejichž srdce nezatvrdila pýcha. –
- Nemohla být pyšná, byla ještě dítě. –
- Pak tedy přebývá ve mně. –
- A ono? Co se stane s ním? –
- Kdo se nenarodil, nemůže být pyšný. Vstoupí přímo mezi anděly. –
- Jakou by mělo tvář? –

- Nevím, jeho tvář je dosud jiné podstaty. –
- Pověz mi, může mi odpustit? –
- Může odpustit každému. Je obdařen milostí. –
- A co mám teď učit? Jsem opuštěná. –
- Už přeci nejsi opuštěná. Už nikdy nebudeš opuštěná. –
- Ty se mnou zůstaneš? –
- Ne, nemohu zůstat na této zemi. Jsem jiné podstaty. Ale zůstane s tebou to, co jsem ti přinesl. –
- Co jsi mi přinesl? –
- Přinesl jsem ti víru. Kdo věří, nemůže zůstat sám. Staneš se druhem andělů. –
- Řekneš mi ještě něco? –
- Bud' dobrá. Jdi a nehřeš více! –
- Neodcházej ještě! –
- Bud' pokorná. –
- Zůstaň se mnou. Je mi s tebou dobře. –
- Kdo je pokorný, teprve může dostoupit lásky. Vždycky jsi toužila milovat, ale žádala jsi za to odplatu. Pokorný nečeká odplatu. –
- Ty už odcházíš? Řekni mi, kdo jsi! –
- Pohled' na mě! –
- Já se dívám! –
- Jsem světlo tvé duše. Déšť tvé vyprahlosti. Jsem ten, kdo přemáhá nicotu. –
- Máš vůni! –
- Ne, jenom jsem osvobodil tvůj dech! –
- Záříš. –
- Ne. Jen jsi poprvé uzřela. –

A najednou se prudce vznesl a zároveň ztrácel svůj tvar i jas. Cítila palčivost v hrdle, ale její dech byl volný a byla tak lehká, že vůbec nevnímala své tělo. Vstala a jako omámená kráčela setmělou a vyprázdněnou ulicí.

Než se napijeme z řeky Léthé

1

Několik dní po tom, co se narodil Martin, se ozval skrytý tribunál, jenž soudil moji vzpouru. Nejprve mi z jeho příkazu moje stranická organizace udělila důtku s výstrahou, pak mi na jeho pokyn (byl to jistě stále tentýž muž, tentýž mučitel vězňů) mý nadřízení sdělili, že musím odejít z ústavu. Nemají však námitky proti tomu, abych se, ať už jako soudce anebo v nějaké jiné funkci, vrátil do praxe. O mém článku se nezmínili. Nikdo se nepřel s mými názory na trest smrti, nikdo mi nic nevyčítal.

Cítil jsem se ukřivděný. Ani jeden z kolegů se mě nezastal. Jen Oldřich mě utěšoval a věštil brzkou změnu poměrů i můj následný vzestup.

Do ústavu jsem už nemusel, anebo spíš neměl docházet. Mohl jsem vysedávat doma anebo po knihovnách, studovat, přemýšlet a psát. Ale k čemu mi to všechno mohlo být, když stejně skončím někde odložený a umlčený?

Měl jsem si hledat místo, ale nedokázal jsem se k tomu odhodlat. Snad jsem podvědomě čekal, že odněkud, jako už tolikrát v mém životě, přijde záchrana. Tehdy mne navštívil vlasatý mladík, představil se jako Petr Fiktus a sdělil mi, že on a většina kolegů na naší fakultě, kde letos prvním rokem přednáší, se mnou sympatizují a cení si mého postoje, mého činu i toho, že jsem neodvolal nic ze svých názorů.

Překvapilo mě, že vůbec vědí o mém sporu.

Mluvili jsme chvíli a rozpačitě o trestu smrti (přece jen se našel někdo, kdo spolu se mnou uvažoval o tom problému) a o vězeňství. Potom mi nadšeně vyprávěl o svých vrstevnících, kteří jsou odhodláni vrátit právní vědě vážnost a našemu stavu jeho bývalé

místo ve společnosti. Tázal se mě, jaký mám názor na volitelnost soudců a jak by se v naší společnosti dala zajistit nezávislost soudů na ostatních složkách moci.

Uvědomil jsem si, že ke mně vzhlíží jako k vědecké, či spíš mravní autoritě – potěšilo mě to a snad i povzbudilo. Naše činy, uvědomil jsem si, mají ještě rozměr, který jsem až dosud – vychován v tatínkově přísně účelovém světě – nedokázal vnímat.

Pak se konečně ozvala ta očekávaná záchrana. Obálka měla několikrát opravovanou adresu. Dopis byl od prezidenta Michiganské univerzity. Slyšel prý od svého přítele Allana Nagela o mé práci i o mém osudu a četl překlady některých mých článků, zvláště studii o trestu smrti (ten článek, když mi jej odmítli otisknout, jsem skutečně v náhlém vzdoru poslal bakaláři práv v Massachusetts), je rád a pokládá si za čest, že mi jménem právnické fakulty své univerzity může nabídnout stipendijní pobyt na dobu příštího akademického roku. Věří, že by můj pobyt byl oboustranně prospěšný a příjemný. Cestu mně a mé rodině by univerzita hradila.

Trvalo mi několik dní, než jsem se odhodlal k odpovědi. Napsal jsem, že mě pozvání překvapilo a potěšilo, a že podaří-li se mi získat povolení k výjezdu, což vzhledem k mé současné situaci nebude snadné, přijedu rád i se svou rodinou.

Toho večera, kdy jsem dopis odeslal, jsem si představoval, že stojím kdesi na břehu Michiganského jezera. Nad obrovskými pláněmi vody se vznášela mlha a lehká kánoe s indiány se blížila ke břehu.

2

Město, kde jsem měl žít, bylo tiché a zvnějšku podobné světu, z něhož jsem přijížděl. Rozloženo na táhlých pahorcích podél řeky Huron (jméno řeky ve mně vyvolávalo vzpomínky na četbu mých dětských let), mi dokonce připomínalo rodné město.

Můj život tady se vlastně příliš nelišil od života, jaký jsem vedl, dokud jsem pracoval v ústavu. Docházel jsem třikrát týdně na univerzitu, kde jsem poslouchal přednášky o americkém právu (dlažbu mostu, po němž jsem musel přejít, kdosi pomaloval obrovskými srpy a kladivy, mezi něž vepsal svoji výzvu: VŠECHNU MOC PRA-CUJÍCÍMU LIDU), a nějaký čas jsem trávil hovorem se svými kolegy. Občas jsem si zašel do knihovny. Většinou jsem studoval a psal. Co se lišilo od mého domova, bylo ovzduší, v němž jsem najednou mohl žít a pracovat. Nemusel jsem myslet na to, jestli téma, jímž se právě zabývám, je vhodné, zda literaturu, kterou čtu, budu smět citovat, jestli myšlenka, která mě napadla, se smí vyslovit přímo anebo jen v náznaku, anebo vůbec ne.

Teprve tady jsem porozuměl, že nesvoboda poškozuje člověka nejen tím, jak mu uzavírá cestu k vědění a omezuje jeho projev i pohyb, ale i tím, že obrací jeho pozornost k sobě samé; poškozuje ho v jádru bytosti tím, že ho zotročuje. Uvědomil jsem si, kolik energie jsem ztrácel, když jsem se snažil vyslovit složitě a v mnoha náznacích, o čem se tady ani nemluvílo – bylo to samozřejmé. A jak mnoho sil jsem vyplýval, abych zaštitil i tu nejobyčejnější myšlenku vhodnou autoritou. Musel jsem studovat banality a opakovat je, kdybych to odmítl, vzbudil bych podezření a byl bych vyobcován ještě dřív, než by mě mohl kdokoliv zaslechnout. A právě při tom zoufalém usilování proplížit se mezi překážkami, pronést na veřejnost aspoň jednu *svoji* větu, jejíž slova se navíc cestou poztrácela anebo pozbyla významu, jsem nakonec ztrácel sám sebe.

Ted' ve mně jen pouhá nepřítomnost mých obvyklých překážek vyvolávala pocit uvolnění.

Předpokládal jsem, že pocity mé ženy se podobají mým. Přála si přece poznat cizí země i kultury. Ale její touha po vzdálené zemi vyjadřovala jen její potřebu uniknout všednímu životu – ta potřeba v ní trvala dále.

Vracíval jsem se z fakulty večer. Seděla v křesle a dívala se oknem.

Kam se tak dívá? Nikam. Přišla nějaká pošta z domova? Nepřišla. A děti? Spí. Je jí smutno? Žádná odpověď.

V bytě pod námi, kde bydlelo několik studentek, zazněl zvonek, slyšel jsem hlučné vítání, bouchnutí dveří a hned nato se rozeřval gramofon. Snažil jsem se jej nevnímat a skutečně jsem na něj zapomněl, rušilo mě jen stále se opakující cinkání zvonku. Pak jsem si uvědomil zvláštní ticho, které trvalo v našem bytě. Alena stále hleděla do tmavého okna.

Co tam vidí, co pořád vidí za tím oknem?

A kam se má koukat? Má se snad pořád dívat na mě?

V našem bytě ticho a pod námi bubny.

Slyším vůbec tu hudbu? Nedivila by se, kdybych ji vůbec nevnímal. A ona si vždycky přála za muže někoho, kdo slyší hudbu. Jak můžu pořád tak sedět a číst, když slyším *takovou* hudbu! A dodala bez jakékoliv logiky, že už tam přišlo osmnáct hostů, samí mladí, teď nejspíš tančí, zatímco my jen sedíme doma, a když už někam jdeme, tak zase jen sedíme a žvaníme.

A co tedy navrhuje?

Chtěla by jít někam, kde se něco děje, kde se lidi pohybují, kde se milují, smějou, kde se tančí.

Tak jsem tedy zazvonil o patro níž a zeptal se, jestli se smíme zúčastnit večírku.

Vstoupili jsme do přeplněné místnosti, která se podobala té, v níž jsme žili my, dokonce i nábytek byl stejný, jen stěny tu polepili plakáty a fotografiemi a všude se povalovaly plechovky od piva a láhve od laciného kalifornského vína. Nejodlehlejší konec pokoje se rozplýval v dýmu.

Několik přítomných (většinou leželi anebo seděli na koberci) nám řeklo svá křestní jména a dvě dívky si odsedly stranou, uvolnily nám místo přímo pod jedním z reproduktorů. Někdo mi podal plechovku s pivem a zeptal se, z které země jsme přijeli, ale než jsem mohl odpovědět, vstal a kamsi odešel. Pak mě dostihla putující cigareta, namítl

jsem, že nekouřím, ale můj vztah ke kouření nikoho nezajímal, podal jsem tedy cigaretu své ženě a ta k mému údivu do sebe nasála kouř a cigaretu podala dál. Zeptal jsem se jí, co to je za kouření, řekla, že to zjistí. Vstala a ztratila se mi pak v jednom z hloučků.

Brzy mě od kouře začaly pálit oči a těžce se mi dýchalo, hudba mě ohlušovala. Byl jsem oddělen od těch ostatních věkem i náladou. Vedle mě se posadila dívka s dlouhými plavými vlasy (její tvář mi ihned splynula s tvářemi ostatních) a zeptala se, jestli ji miluji. Řekla, že ona mě miluje, miluje všechny lidi, obzvláště ubohé, malé, hladovějící Pákistánci a také všechna zvířata i tchoře, žáby a pavouky, miluje všechno, co je živé a hýbe se, a pozvedla před oči prst, dívala se na něj užasle a pravila, že miluje i svůj prst, neboť je živý a hýbe se. Pak ustrnula opřena o bílou stěnu s prstem napřaženým před sebe, změnila se v sochu z dosud dýchající vlahé hmoty.

Přivřel jsem oči, a jako by se mé vnímání zostřilo, jako bych hleděl z tmavého sálu na jeviště a viděl herce, kteří nepoznali nic z toho, co já, kteří nikdy nestáli před branami smrti, ani netušili o bídě ostatního světa: o bídě hladu ani o bídě potupné přetvářky, kterou se vykupuje existence, nic z toho nepoznali, a proto tu leží zpití, opojení a zkamenělí, živočichové narození ve svobodě; co z ní udělali, co udělají lidé se svobodou?

Vstal jsem a vydal se hledat svoji ženu. Hovořila živě s jakýmsi mladíky. Pokusila se mi je představit. Všiml jsem si, že i její oči jako by zeskelnatěly, změnily se v zrcadla a zornice se jí zvětšily a znehybněly. Naklonila se ke mně a zašeptala mi, jestli jsem si všiml, jak někteří odcházejí tam za ten závěs a milují se. Měla by chuť se také milovat. Navrhl jsem, že bychom se tedy mohli vrátit domů, a ona s upřímností, která mě zaskočila, řekla, že by se chtěla milovat s některým z těch kluků, ne se mnou. Ale hned, jako by se polekala, přitiskla se ke mně a řekla, že vidí velkou modrou pláň, která je snad lněná anebo vřesová, a na tu pláň že půjdeme, a řekla, že teď je šťastná mezi těmi lidmi, kteří jsou čistí, obětaví a nezkažení a nemyslí na nic než na lásku.

Jeden z mých nových kolegů měl přítele farářem až v Texasu, v městě nedaleko světoznámých Carlsbadských jeskyň. Město samo je sice nezajímavé, ale ani ne půldne cesty na jih začíná jeden z nejpodivuhodnějších národních parků. Přítel farář, ujistil mě můj kolega, nás přijme jako vlastní.

O vánočních prázdninách (mí dávní, mi zabité přátelé, vzpomínám si, jak jsme chodili po chodbách kasáren a vyprávěli si děje knih, příběhy, v nichž cválali Komančové a Apači a Navajové, příběhy, jimiž protékalo Rio Grande, byla to pro nás neskutečná jména a my se k nim upínali, protože pocházela ze světa, v němž se žilo jinak, v němž se dalo pádit neohrazenými prostorami a napadení mohli ještě pálit ze svých vinčestrovek na útočníky, a zlo a násilí ještě docházely odplaty) jsem se tedy i s rodinou vydal na cestu. Dva celé dny jsme jeli. Tak daleko na jih jsem se dostal, jen když jsme sjížděli s Menachemem do jeho pouštního kibucu, ale tady vál z hor ledový vítr a na střechách indiánského puebla ležel sníh. Příštího rána – překonal jsem touhu jet ihned dál – jsme se krčili v hloučku diváků, kteří přihlíželi indiánské slavnosti k počtě bizonů. Žijí tu mí dávní hrdinové. Svlékli své konfekční šaty a odhalili mrazivému vzduchu svá těla, zhýčkaná už civilizací. Někteří z nich si nasadili na hlavu prastaré, od molů prožrané, od myší ohlodané, rozpadající se bizoní hlavy. Jdou, tančí za zvuku bubínků, drkotají zuby, jedno z dětí vzlyká a jeden výrostek omdlel. Zmocnilo se mě zklamání, anebo ještě spíše lítost nad minulým světem, který sám sebe darmo připomíná, a vyhověl jsem ochotně prosbě své ženy, abychom raději navštívili svět budoucích časů, komuny, které jsou nedaleko odtud.

Po horských cestách jsme dorazili ke skupině chatrčí, daných dohromady z hlíny, automobilových plechů a čerstvě poražených stromů. V jediné místnosti, kde se mísil kouř ze spalovaného dřeva, tabáku a marihuany, sedělo několik mladých lidí, na hliněné podla-

ze se batolily polonahé děti. Ve společné jídelně obrýlený a vousatý prorok odložil knihu zabalenou v novinovém papíře a dovolil nám, abychom mu kladli otázky. Moje žena se tedy ptala, a uslyšela vše, co už znala z článků a z brožurek: nejdůležitější ze všeho v této zfe-tišizované civilizaci, kde se člověk a jeho pracovní síla stali zbožím, je hledat lásku a blízkost druhých lidí. Ve světě motorů, deodorantů, splachovacích záchodů, umělého oplodňování a konzerv pro psy, ve světě, kde čtvrtina lidstva hladoví a miliony lidí hlady umírají, si můžeme uchovat duševní zdraví jen tím, že se vrátíme k přírodě, začneme pít vodu z pramenů a hnojit zemi tím, čím ji lidé hnojili po staletí, odmítneme všechny vymoženosti civilizace.

A co děti, když onemocní, přála si vědět žena, to je ani nedovedou k lékaři?

Příroda si pomůže, vždycky si pomohla.

Má žena je nadšena a zároveň má slzy v očích, zatímco já spíše mimoděčně otevřel knihu zabalenou v novinovém papíře a zjistil, že to je Marxův Kapitál.

Příštího dne jsme konečně dorazili k cíli. Rodinu, unavenou po dlouhé cestě, jsem nechal na faře a sám jsem se vydal ještě dál na jih po silnici číslo tři sta osmdesát pět, po silnici, která vedla pustinou. Kolem mě se zvedala šedohnědá úbočí hor, mezi kameny a nažloutlou préríjní trávou čněly nízké trsy zakrslých kaktusů, podél cesty byly vidět jen únavné ploty z ostnatého drátu, nikde ani stavení, jen občas ručně malovaný rozcestník ukazoval nikoliv k nějakým městům, ale jen k jednotlivým rančům.

Dojel jsem do turistické základny pod majestátně čnicím vrcholem Casa Grande. Najal jsem si malý srub a vzal si do kapsy několik sendvičů a pomeranč a vydal se sám na cestu do hor.

Kamenitá stezka stoupala strmě po úbočí hory a přede mnou se vynořovala stále nová pásma skal, které směrem na jih byly už zcela pusté, jenom kámen, bezvodá údolí, šedomodrá skaliska rozervaná roklinami, nezemská krajina, ještě opuštěnější, ještě

divočejší než ta, kterou jsem spatřil ve Svaté zemi. Zastavil jsem se až pod vrcholem, sedl si na vlahý kámen a hleděl na nehybnou, ničím neoživenou hmotu. Napadlo mě, že čas kamene musí být jiný, než je čas lidí, zvířat anebo rostlin, a zdálo se mi, že ten odlišný čas mě prostupuje, minulé i přítomné, dávné i nedávné splynulo, a mě náhle ohromovaly, děsily i dojímaly věty i události, které už ztratily svůj význam, a z hlubin mé paměti vystupovaly už zapomenuté postavy, zapomenuté rysy tváří, a viděl jsem Arieiho (ale byl to skutečně on?), jeho tvář, neživotně bledou. Ale jeho modré oči na mě hleděly plné života. Mohl jsem mu říct: to jsem já! A na okamžik jsem v ustrnutí čekal, že něco odpoví: vždyť jsme tu spolu! Opravdu: co když nejen on, ale i já už jsem dávno mrtev, ani jeden z nás se nevrátil odtamtud a toto je právě moje Údolí smrti, údolí zapomnění a nevědění. Najednou jsem zahlédl maminku, viděl jsem ji mladou, ještě za časů, kdy v době mého usínání sedávala u mě. Co cítila, když s námi vcházela do kasárenské ubikace s vědomím, že nás nemůže ochránit? A co cítil tatínek, když ho zatýkali? Když poznal, že jeho zatčení nebylo výjimkou, ale projevem nového řádu věcí a vztahů, a že se mýlil ve všem, v co věřil? Netoužil ani na okamžik zemřít? Myslil vůbec někdy na smrt? Nevím, znal jsem pouze maličkou část jeho světa, jeho zaujetí pro stroje a pro politiku. A co jsem věděl o své ženě? O svém bratrovi? A co o Magdaléně? Tak tam stála na autobusové stanici nehybná v tmavém šátku, zatímco já se vzdaloval. A nevzal jsem ji s sebou na tuhle cestu, ačkoliv po ní toužila. Proč? Teď na ni myslím, byla vlastně moje první žena.

Ty a tvůj papoušek Theo jste nejspíš zapadli sněhem, ale já, pohlédnu-li k jihu, vidím zkamenělé vlny a velkého dravce, jak přelétává nad hřebenem hor, vzpomínáš, kolikrát jsme se dívali, jak krouží nad údolím pod námi luňák, jsi můj jediný bod v minulosti, pokud mám nějakou minulost, protože jsem se naučil ji zapomínat, byla příliš zlá, ale kdy a kde byla minulost dobrá, tady kdysi obětovali mladé muže božstvům, kladli je na oltář a zaživa

jím kamenným nožem vyřezávali srdce, ale to není podstatné, měl bych ti teď povědět to nejpodstatnější: v čem vidím smysl svého života; jenže nevím, jestli to dokážu pojmenovat, možná to nevím, neznám ten smysl, a to je důvod, proč jsem o tom vždycky mlčel. Ale ne! Musím se jen víc soustředit. Ano, už si vzpomínám. Když jsem ležel na dřevěné palandě ve městě, které dal zbudovat císař k jiným účelům, představoval jsem si, že jsem prezidentem, že jsem generálem, který má moc přinášet svobodu. Neznal jsem ještě nic o tom, z jakých práv se skládá svoboda, ale poznal jsem, co je nesvoboda, tušil jsem pocity chlapce, kterého kladou na oltářní desku, aby mu vyřízli srdce a vypili jeho krev, aby ho navždy ve jménu lhostejného a nepřátelského božstva zbavili jeho jediného, neopakovatelného a neobnovitelného života. Tušil jsem, co znamená nesvoboda: je to obětní deska, na níž ležíme svázáni na rukou i na nohou a s vytřeštěnými očima sledujeme pohyby obětníka. To čekání jsem chtěl zrušit jediným skvělým výnosem, zrušit stav světa, v němž jsou oběti vlečeny na blízké i vzdálené oltáře. Vím, že mi nemůžeš uvěřit, má daleká první ženo, pro tebe jsem byl soudce, a tedy jsem byl obětník s nožem v dlani, byl jsem orel, který krouží ve výši, ne proto, že je svobodný, ale protože vyhlíží kořist. Jenže já jím nebyl. Jen jsem si špatně zvolil. Člověk se musí vřadit a podřídí svoji vůli jiným vůlím, a když si zvolí špatně, spotřebuje často všechnu svou energii na to, aby dokázal zrušit následky té mylné volby. A zvolil jsem si vůbec? Spíš jsem se nechal vřazovat: okolnostmi anebo osudem, nevím, jak to nazvat. V tom je má vina, slyšíš mě ještě? Musím ti to vysvětlit. Nedovedl jsem se rozhodovat, ale to nebyla jen slabost, stále víc jsem si uvědomoval, že každé rozhodnutí v životě je z nějakého hlediska osudné a mylné; vážil jsem je vždycky tak dlouho, až někdo anebo něco rozhodlo za mě. Proto jsem teď tady, zatímco ty zapadááš sněhem v té velké dálce. Neodhodlal jsem se ti říct, abys byla mou ženou, neodhodlal jsem se říci: odejděme!

Na šedavě zastřeném nebi slunce zvolna klesalo k ostrým vrcholům skal. Kdysi trávili mudrci na poušti mnoho osamělých dní a nocí. Kdybych měl před sebou čtyřicet dní a nocí na tomto skalním útesu, snad bych se dobral aspoň jedné jediné odpovědi, ale já musím už zítra být u rodiny a za několik dní se štvát nazpět na sever a navštívit desítky lidí a napsat sta dopisů a hovořit o všem a tedy o ničem, nasednout do letadla a vrátit se zpět do vlasti a vyprávět, co jsem zažil, řídit se z místa na místo, v tom znamení jsem se narodil, dokážu se někdy opravdu zastavit?

4

Ačkoliv z domova docházely vzrušené dopisy, které nás volaly zpět do vlasti (to, po čem jsme léta jen toužili, se konečně začalo uskutečňovat, psal mi Matěj, a každého je tu zapotřebí, zatímco tam nejsi potřebný nikomu), a my chtěli přijet co nejdřív, nepodařilo se nám vypravit se dříve než uprostřed léta. Ještě jedno rozloučení se světem dálnic (také všechny noviny píší o mé vlasti a to ve mně vzbuzuje nutkavou netrpělivost), ještě jednou noci neonů, noci v motelech na kraji městeček, která už víckrát nespátřím, nakoupit co nejvíc pohlednic, ještě přejet hranice státu Kentucky a nakouknout do Indiany, ale už nikdy nestihnu Wisconsin, ještě jedny módní brýle pro moji ženu, knihy pro Matěje a Oldřicha, vlněné punčochy pro maminku a šál pro Matku, pro bratra několik desek a za skleněnými dveřmi letiště stojí rodiče: Matka v kloboučku, co byl moderní před dvaceti lety, mávají, a za nimi vedle Hanuše jsem rozeznal Matějovu postavu. Celníci mi připadali nezvykle a neúředně přátelští. V náhlé netrpělivosti jsem Matěje požádal, aby k nám pozval všechny přátele ještě na dnešní večer.

V bytě se válely kufry a spousta prospektů, map, pohlednic, plakátů a časopisů, které by mi ještě před rokem připadaly jako vzácnost, stěží se mi podařilo uvolnit potřebný počet židlí.

Byl jsem připraven podat zprávu o své cestě, o svém výzkumu cizích mravů, ale kupodivu nikdo neprojevil zvědavost, byli příliš zaujati domácími událostmi. Poslouchal jsem tedy já: o posledním zasedání sněmovny (vím, že se už nehlasuje jednomyslně?), o nově založených organizacích (mohou se organizovat i ti, kteří byli neprávem odsouzeni v minulých letech, jsou jich desetitisíce), o nových časopisech (Matěj mi jich přinesl balík, musím si je ihned přečíst, abych pochopil, co se vlastně děje, teď už se to lze dovědět i z novin, protože to jsou svobodně psané noviny). Překřikovali se navzájem, zalykali se sděleními, i Oldřich, pro něhož byla politika spíše hrou, kterou pozoroval se zájmem, ale chladně, pronášel vášnivé soudy. Všichni za dobu mé nepřítomnosti podepsali mnoho výzev, navštívili spoustu schůzí, mluvili na shromážděních, teď chtěli vědět, co bude se mnou, co hodlám dělat. Mohu se samozřejmě vrátit do Ústavu, protože všechna obvinění, která proti mně vznesli, jsou, anebo budou odvolána (Nimmrichtera už zbavili funkce, přišlo se na to, že kdysi, když ještě pracoval jako dozorce, mučil nějaké kněze a bude se z toho zodpovídat před soudem), ale nebylo by rozumné, abych ztrácel čas v Ústavu, bude mě potřeba na důležitějších místech. Teď právě se hledají spolehliví soudci do senátů pro rehabilitační řízení. (Vím přece, že sněmovna přijala zákony, podle nichž se budou přešetřovat případy neprávem odsouzených?) A lidí je málo, všude je nedostatek těch, kteří jsou schopni pracovat a zároveň mají důvěru veřejnosti.

Mě přece veřejnost nezná.

Mýlím se, aspoň kvalifikovaná veřejnost mě zná.

Když po půlnoci odešli, sedl jsem si k časopisům, z prvních stránek na mě zíraly stále tytéž tváře, dokonce karikatury státníků, byl to pro mě nezvyklý pohled. Venku už svítalo a já se probíral obrázky; jako cestující v tramvaji, který čte přes rameno souseda, jsem zachytával jednotlivé titulky a pročítal náhodné odstavce, dopisy čtenářů, stížnosti na nespravedlnosti a zločiny minulých let.

Začínal jsem vnímat význam toho, co se tu dalo, a vstupovalo do mě vzrušení mých přátel. Jako by ve mně ožívaly dávné představy o dokonalém státě, o spravedlivější společnosti, o svobodném soužití lidí. Jenže teď už jsem nebyl bezmocný kluk, byl jsem ve věku, kdy jsem se mohl zúčastnit; a společenství, v němž jsem žil, to snad ode mne i žádalo.

Zdříml jsem si v křesle, kde jsem četl, a ráno, nedokázal jsem ovládnout svoji netrpělivost, jsem odjel do města, auto jsem zaparkoval před Hlavním nádražím. Zastavil jsem se u stánku, abych si koupil noviny, za sklem jsem spatřil pohlednice s obrázkem prezidenta Masaryka, a dokonce i jakousi knihu o něm, také pohlednice s nahými dívkami. Koupil jsem si všechny deníky a obrázkový časopis, jehož název jsem viděl poprvé.

Na Příkopě uprostřed chodníku dva chlapci, oba vlasatí, jeden z nich s plnovousem, který mi připomněl studenty z Michiganu, stáli u stolku, na němž rozložili archy papíru. Kolemjdoucí se zastavovali a někteří se podepisovali.

Přistoupil jsem k nim a četl text na archu, ale bylo tu příliš rušno na to, abych se dokázal soustředit.

Chtěl jsem opět odstoupit, a tu se mě vousatý mladík zeptal, jestli nechci podepsat anebo jestli mám snad nějaké dotazy. V náhlých rozpacích jsem zavrtěl hlavou, vytáhl péro a podepsal se pod dlouhý sloupec jmen.

5

Několik dní poté, co jsem se vrátil, a v předvečer *té noci*, jako bezděčný posel zkázy mě přišel navštívit strýc Gustav. Neviděl jsem ho dlouho, jen od maminky jsem věděl, že se mu nevede dobře, zlobila ho jeho zraněná noha a srdce. Pověsil si hůl na opěradlo židle a těžce kulhal za mnou po bytě. Pochválil bez zájmu náš

sektorový nábytek a naše normalizované pokoje, pak se zeptal na ženu a na děti.

Nevěděl jsem, o čem hovořit, nevěděl jsem, proč za mnou znenadání přišel: můj strýc, kterého jsem měl rád, jehož jsem obdivoval, když se po válce vrátil jako hrdina. Začal jsem tedy vyprávět o Americe, ale strýc mě brzy přerušil a začal o Americe hovořit sám. Vzpomínal na černé vojáky, kteří s ním bojovali v Africe a kteří mu líčili bídu předměstských brlohů, kde žili, i svoji bezprávnost vůči bílým. Namítl jsem, že časy se změnily, a strýc mě podrážděně napomenul, abych ho nepoučoval, že dobře vidí, co činí *mí oblíbenci* teď ve Vietnamu, jak už si zase našli barevné podlidi, do nichž můžou střílet, aby udrželi v chodu své továrny. Potom se mě zeptal, zda je pravda, že se chystáme prohlásit za nevinné všechny ty odsouzené reakcionáře, třídní nepřátele a agenty, které kdysi podle platných zákonů odsoudili.

Řekl jsem, že bude třeba prohlásit za nevinné všechny ty, co byli skutečně nevinní.

A jak to chceme teď po letech zjistit?

Bude pro to třeba udělat vše, co je v lidských silách.

Všichni byli svým způsobem vinni. Nenáviděli nový režim a komunisty by nejraděj postříleli.

Řekl jsem, že k nenávisti měli své dobré důvody a nelze nikoho soudit za to, co by rád udělal, stejně jako ho za to nelze odměňovat. Soudit lze pouze za činy, nikoliv za myšlenky. Kromě toho přece ví, že byli krutě odsouzeni i lidé, kteří se dokonce ani v myšlenkách ničeho nedopustili. Copak zapomněl na svého bratra?

Požádal mě, abych do toho tatínkův případ nepletl. Samozřejmě Viktor byl nevinný, ale takový jako on byli anebo budou rehabilitováni stranicky, není třeba do toho zatahovat soudy, každému opravdovému komunistovi je tohle jasné.

Namítl jsem, že lidé, kteří byli soudem křivě odsouzeni, musí soud zase křivých nařčení zprostit, dokonce i tehdy, kdyby o to sami neusilovali.

Odpověděl, že se mýlím já a všichni takoví, jako jsem já. Jsme naivní a sedlí jsme na lep nepřátelům. Zapomněli jsme, že v této zemi probíhá boj na život a na smrt, a ne nějaká posvátná rvačka.

Vysvětloval jsem něco, ale strýc mě neposlouchal. Poučoval mě, že pokud se dály nějaké nespravedlnosti, musíme je přijmout tak, jak se staly. Takový je neúprosný zákon každého boje o moc. Boj je ovšem záležitostí pro muže a ne pro sentimentální maloměšťácké synky. Ty rozcitlivuje každá křivda, každé, i oprávněné násilí, které s sebou přináší revoluce. Ve skutečnosti, tázal se strýc: jaké křivdy? Na poražené pouze dopadly důsledky jejich prohry. Já neznal ty poražené, dokud byli ještě mocní. Já nepamatuju jejich krutost, když je – dva malé sirotky – zaháněli hladové od dveří, zatímco sami si žili v přepychu svých přepychových vil, obklopeni služebnými, panskými, guvernantkami, kuchařkami a domácími učiteli. Nepamatuji nic. Ale mohl jsem si snad aspoň přečíst o starých Židech, citoval strýc k mému úžasu bibli, jak se pyšnili svou nesmlouvavostí, když jejich vůdcové dobyli nepřátelských měst a neponechali v nich ani živou duši. Nikdy je nenapadlo, že by se omlouvali za své oběti, anebo dokonce svým obětem! Žádná moc na světě si nemůže dovolit ten přepych: zastavit se uprostřed boje a začít zkoumat samu sebe a začít odvolávat činy, které jí poskytly autoritu.

Řekl jsem, že může-li současná moc ještě něčím získat autoritu, pak pouze tím, že se pokusí napravit své zločiny.

Strýc vstal, zvedl hůl a vykřikl, že jsem rozvratník. Jsme rozvratníci, kteří v několika okamžicích zahubí dílo celých generací.

Jako bych byl nevěděl, že fanatiky lze leda konejšit, ale nikdy přesvědčit, snažil jsem se mu všechno znovu vyložit.

Strýc vstal, a aniž se rozloučil, bral se ke dveřím. V nich se však ještě zastavil. Řekl, že je zvědav, kam to dovedeme. Je zvědav, i když by se toho raději nechtěl dožít. Naštěstí má naději, že už se toho nedožije. Pokusil se o ironický smích a rozkašlal se. Slyšel jsem, jak se jeho kašel vzdaluje a jeho hůl jak ťuká po schodišti, a vytanul mi

můj dávný domov, ležel jsem na lůžku a čekal, až přijde strýc a vytrhne mě svými historkami z mé osamělosti a svou životností z mé nehybnosti. Uvědomil jsem si, že už asi víckrát nepřijde, a přišlo mi líto jeho stařecky zatrpklé a osamělé zarytosti.

Měl jsem jako každý večer ještě práci, žena odešla spát dřív než já. Četl jsem chvíli jakýsi spis a pak si listoval v časopisech, které se vršily na mém stole.

Usnul jsem ještě před půlnocí, spal jsem asi tvrdě, protože jsem se nebyl s to probrat, ačkoliv telefon zřejmě zvonil dlouho. Ještě než jsem jej zvedl, uvědomil jsem si hukot jakýchsi vzdálených strojů.

Zvedl jsem sluchátko. Adame, jsi to ty? křičel Matěj jako pominutý, Adame, víš, co se stalo? Rusové přišli! Celé armády!

Řekl jsem něco jako: proč anebo kdy, pak jsem zavěsil.

Bylo čtvrt na čtyři ráno, odešel jsem do kuchyně, uvařil jsem si snídani. Venku se už začínalo rozednívat. Napsal jsem na lístek: *Prý přišli Rusové!* Lístek jsem položil na stůl. Potom jsem se vydal do města. Svítalo. Odkudsi znedaleka se ozývala řídká střelba. Výkřiky splývaly. Houkala sanitka a já viděl dva muže s nosítky. Někdo na nich ležel, ale byl přikrytý, vykukovaly mu jenom vlasy. Kupodivu jsem v té chvíli necítil strach. Měl bych zajít za rodiči, podívat se, jestli jsou v pořádku. I na mém rodném náměstí se tísnil dav lidí, někteří zpívali. Cizí vojáci hlídkovali kolem radnice. Všiml jsem si vysokého obrýleného muže, který vystoupil na lavičku (znal jsem odněkud jeho tvář, nejspíš jsme spolu seděli na nějaké konferenci) a začal cosi rusky vykládat vojákům. Nebyl jsem s to vnímat obsah jeho řeči, ale vojáci netečně, zarytě civěli před sebe. Pak se objevil důstojník, pokynul vojákům. Ti snesli řečníka z lavičky a někam ho odváděli. Možná ho za rohem anebo na nějakém opuštěném dvorku zastřelí.

Každou chvíli se tanky mohou rozjet a začít střílet, vzpomněl jsem si na svou dcerku, která se nejspíš ještě ani neprobudila. Myslel jsem na to, že se za chvíli vzbudí, vzbudí se do tohoto krutého

a nelítostného světa: do světa bezduché oceli a moci, která nepřináší nic než zmar. Jak jsem mohl jen na chvíli zapomenout, zapochybovat o její podstatě.

Stoupal jsem po schodech rodného domu. Neměl jsem u sebe nic, žádnou zbraň, ani nůž jsem neměl, a křičet nemělo smysl, a plakat jsem zapomněl, slova útěchy mě nenapadala. Napadlo mi, že brzy mi bude třicet sedm let a stojím nejspíš někde uprostřed života, na místě, odkud se asi lidé dívají zpět, aby provedli účtování, a také kupředu, aby se pokusili odhadnout svoji budoucnost.

Kapitola desátá

1

Opíral se o zábradlí terasy nad letištní plochou. Od severozápadu fičel ledový vítr a hnal po pusté rozjezdové dráze sněhová oblaka. Vyhrnul si límec a snažil se co nejvíc přikrčit za boční zeď.

Ještě že nechal rodiče uvnitř, maminka by se určitě nastydla. Je šťastná, otec se spíše hněvá, a on – co on? Řekl by, že dosud neuvěřil v bratrův příjezd. Zdá se mu příliš nepravděpodobné, že by se skutečně vrátil. Býval přece tak přesný ve svých počtech. Ledaže svými počty vždycky jen něco zakrýval.

Ve výšce nad západním obzorem se objevilo letadlo a rychle se přibližovalo. Vítr nepřestával fičet, a do něho vstupovala zima.

Možná že se přece jen měl pokusit, aby ovlivnil jeho rozhodnutí. Neudělal to proto, že by to považoval za nesprávné, anebo protože byl příliš zaujat svými starostmi? Anebo si podvědomě přál, aby se bratr vrátil, aby byli pohromadě?

Už slyšel hukot motorů, několik vran se zvedlo ze zasněžené plochy a přeletělo mu nad hlavou.

Měl mu aspoň podat zevrubnější zprávu o stavu věcí. Člověk, když je vzdálen domovu, propadá přeludům, i kdyby byl sebelepší počtář.

Od letištní haly se rozjelo několik pomocných vozidel.

S napětím sledoval, jak se letadlo zastavuje a k jeho trupu přiřázejí schůdky. Udělal několik kroků po terase, jako by se tím mohl přiblížit více na dohled.

Naštěstí na dálku viděl dobře jako námořník. První vyšla letuška a hned za ní černocho v dlouhém kožichu, několik Japonců anebo snad Vietnamců, sestupovali zvolna schůdek po schůdku.

Žaludek se mu svíral jako před zkouškou, přece jen si bratra tady přál, teď ho napadl skutečný důvod: spojoval jeho příjezd s nadějí. Hanuš, který vždycky všechno spočítal a který si vždycky tak cenil svobody, že byl nepřetržitě připravený se rvát, si přece musel najít pro svůj návrat nějaký rozumný důvod. Nějakou nadějí, nějakou hodnotu, kterou viděl tam zdálky lépe, než se dala zahlédnout odtud. I když tou hodnotou mohlo být jen to, že si budou blízko.

Z nitra letounu se vynořovaly stále nové postavy. Zrak mu začal přecházet, nebe temnělo a sněhový oblak, který vířil kolem letadla, houstl. Konečně se vybelhala stařena, nejspíš poslední cestující, zdálo se mu, že slyší, jak její hůlka oťukává kov schůdků. Vydechl hlasitě, mohl se vrátit k rodičům do haly; vtom se vynořili. Nejprve muž v tmavém burnusu a ještě četník, bodlo jeho pušky výhružně čnělo k zamračenému nebi. První muž zamával zatemněnou lucernou a opatrně, schod po schodu sestupoval dolů.

Už byli na zemi, opatrně svírali nosítka a těžce si razili cestu sněhem a temnotou. Jen on tam chyběl, ale to se stalo nedopatřením. Přeshvihl se přes zábradlí, dopadl měkce a tiše do sněhu, jen několik vran vylekal, a už běžel k nim.

Bledá, pohublá bratrova tvář vyčuhovala zpod vojenských příkrývek.

Naklonil se k nosítkům, aby bratříček věděl, že už je u něho, že už se nemusí ničeho bát. „Tak jsi tady.“

„Jo. Zdálo se mi, že ti je nějak blbě, tak jsem přilít. Ty bys snad taky přijel. Vždyť jsi mi jednou dal i krev, jestli si vzpomínáš.“ Namrzající sníh tiše praskal. „Nemáš strach, jak skončíš?“

„Mám. Ty snad nemáš strach, jak skončíš?“

„Taky. Ale zdá se mi, že čím dál tím míň.“

„Člověk se nesmí dívat na tu bránu, co za ním zavřou.“

„A kam se koukáš?“

„Ted' do nebe.“

A najednou se mu vynořil dávný zážitek volnosti, absurdní zážitek svobody na cestě mezi dvěma žalářními budovami. Nezáleželo na ničem, co bude vzápětí následovat. Jen zženštilá, zhýčkaná a zároveň do sebe zahleděná mysl si žádá ujištění, že vše, z čeho se právě raduje, čím se sytí a opájí duši i tělo, bude trvat až do skonání. Budoucnost si nelze zajistit, jen o přítomnost se lze připravit. Brodil se sněhem a vnímal ojedinělost chvíle tak, až byl šťasten. I když, jakmile vzlhl, viděl před sebou zešíroka otevřenou kasárenskou bránu, v níž je vyhlížel pod rozšklebenými koňskými hlavami ozbrojenec, stejný jako ten, který je provázel.

Bratr stále hleděl k nebi. Rozeznal teď docela dobře jeho tvář, porostlou nezvyklým vousem. Těsně za ním kráčela žena, kterou znal jenom z fotografie. Zvedl ještě ruku na pozdrav, ale bratr ho neviděl, měl na rozdíl od něho špatné oči. Rozběhl se tedy do haly, aby se s ním přivítal.

2

Vrátil se s nákupem, uložil jej do spížky, potom nanosil vodu a dřevo a uklidil nádobí, zametl, a dokonce i otřel prach. Měl neurčitou předtuchu, že ho dneska přijde někdo navštívit.

Minulý týden si vzal dovolenou, když předtím sepsal důvody pro vrácení Kozlíkova případu. Dokonce ani nepočkal, jestli prokurátor nepodá proti jeho postupu stížnost. Předpokládal, že všechno bylo předem dohodnuto. A i kdyby prokurátor stížnost podal, než vyšší instance všechno posoudí, on bude dávno zpátky.

Ženě oznámil, že odjede na chalupu, a ona to přijala mlčky. Nic od něho v posledních dnech nepožadovala, nic se mu nepokoušela vysvětlovat. Bud' se smířila s tím, co jí řekl, anebo neměla sílu přesvědčovat ho, že se mýlí.

Večer před Hanušovým přiletem přišla domů v podivně zbědovaném stavu. Bledá a rozechvělá. Když se snažil vyzvědět, co se jí stalo, dávala blouznivé odpovědi. Chtěl jí uvařit večeři, ale řekla, že nebude jíst. Odestlal jí a nabídl, že zavolá lékaře, ale to odmítla a prosila, ať ji nechá v klidu. Druhý den se už z letiště nevracel. Den strávil s rodiči, s bratrem a jeho ženou, večer odjel sem. Bratra a jeho ženu pozval, aby přijeli za ním. Také Matěje a Petra. Možná že přijede někdo z nich. Anebo se zastaví někdo z vesnice. Přicházeli k němu často se svými spory a dotazy. Bylo to jednodušší než se vydat do advokátní poradny.

Mohl se také mýlit ve své předtuše. Vzal noviny, které si přinesl a ještě se do nich ani nepodíval, ale zase je odložil. Připadalo mu hloupé, aby mařil tak vzácný čas úplného klidu četbou novin.

V almárce našel láhev se zbytkem koňaku, nalil si do skleničky, pak ještě otevřel okno, židli si přitáhl tak, aby viděl do krajiny. Mohl teď obhlédnout širý obzor do velké dálky, jako plavčík ze svého koše.

Oknem vál chladný mořský vzduch a nad strmými horskými štíty Kúhe Bábá se vznášel orel, tvor, jehož živlem byla svoboda. Zvláštní, kolik lidí s ním hovořilo o svobodě – ta druhá v něm dokonce tušila svobodnou bytost.

A on se opravdu od dětství k svobodě upínal. Válka mu ji ukázala jako bránu, kterou se dá projít do světa, v němž bylo vše, po čem člověk touží a co pro něho bylo nedostupné: les a domov, chléb s máslem a teplo a vlak, z něhož se dá kdykoliv vystoupit. Jako bránu, kterou nelze zevnitř otevřít, zevnitř se dá na ni jen hledět a čekat, až tam venku ji někdo mocnější rozlomí. A tak víc než o té bráně přemýšlel o síle, která ji otevírá. O sobě nepřemýšlel, měl jen projít do světa, který mu ta dobrá síla zpřístupní.

Dobrá síla se zjevila a jemu po léta zněl v uších ten nadšený, úlevný výkřik: Rusové přišli. A znovu a znovu postával u zpola povaleného plotu: blažený, zachráněný, živý – a díval se, jak jedou jeho osvoboditelé, jeho zachránci, jeho uprášení andělé.

Viděl svobodu jako něco vnějšího, od sebe odděleného – nezvykl si obracet se sám k sobě, vyžadovat od sebe to, co žádal od světa mimo sebe. Nesnažil se naslouchat sám sobě tak, jako naslouchal slovům zvenčí. Usiloval víc vyhovět druhým než sám sobě. Chtěl se opravdu oblékat do černého taláru? Věřit v násilí? Ctít výkon? Klanět se šaškům převlečeným za vládce, místo aby si sám navlékl pestrobarevný kostým a smál se jim?

Nepřál si daleko víc toulat se po lese s batohem, v němž by si nesl své dvě deky, bochníček chleba a kus salámu, a pak se milovat na zmačkaném červenožlutém kostýmu?

Ta druhá to poznala, dokázala vytušit, co v něm je zasuté, a vyburcovat ho z otupělosti. Zato by jí měl být vděčný. Náhle zaslechl kroky, řekl by, že ženské kroky. Někdo se zastavil přede dveřmi a zaklepal.

Prostoupilo ho takové rozechvění, že potřeboval chvíli, než vstal a otevřel.

Magdaléna – v černém plášti a v kožešinové čapce mu připadala jako ruská kněžna, která vystoupila ze starého obrazu. Cítil zklamání i úlevu. „To jsi ty? Kde se tu bereš?“

„Musím s tebou mluvit, Adame, stalo se něco strašného, a tak jsem si dovolila za tebou domů. Tvoje paní mi poradila, abych jela sem.“

„Co se stalo?“

„Adame, oni vědí všechno. O tom, co jsme podnikali kvůli Jaroslavovi.“

„Od koho by to mohli vědět?“

Užasla nad tou otázkou. „To přece nemůžu tušit.“

Pomohl jí z pláště.

„Myslela jsem, že ti to musím povědět... Než bude pozdě.“

„To je dobře, žes přijela. Mám postavit na čaj anebo – jak vidíš, upíjím tady z láhve.“

„Napiju se s tebou.“

Sedla si ke kamnům. „Máš to tu hezké a máš tu teplo.“

„Jak jsi zjistila, že vědí všechno?“

„Přišel za mnou do školy, legitimoval se. Řekl, že se mnou potřebuji mluvit kvůli Jaroslavovi. Vzal mě do auta a odvezl až do Jihlavy, seděli jsme pak u něho v kanceláři. Choval se slušně a mluvil docela rozumně. Přiznal, že se teď často jedná se zbytečnou přísností a někdy to odnesou i nevinní.“

„Neřekl ti, čím je to asi vina?“

„Ale on je taky příliš malý pán. Třeba ani nesouhlasí s tím, co se děje.“

Její oči těkaly ještě víc než tehdy, když ho přijela poprosit o pomoc. Jak je to dlouho? Pět měsíců teprve. Řekl by, že pět let. A všechno, co se přihodilo, jako by začalo právě jejím příjezdem. Objevovala se v jeho životě, aby ho proměňovala, anebo to byla jen shoda okolností?

„A co tedy od tebe chtěl?“

– Řekl, že chápe, když se lidi brání, aby nebyli postiženi, ale já musím zase pochopit, když oni dozírají na to, aby se nebránili nezákonnými prostředky. Strašně jsem se lekla, že ví něco o tom, co jsme podnikli, ale řekla jsem, že ho samozřejmě chápu. Potom se mě chvíli vyptával na poměry u nás ve škole a taky na Jaroslava. Zeptal se, jestli je pravda, že ho chtěli propustit. Udělala jsem asi hloupost. Řekla jsem, že mu to hrozilo. –

– Bavit se s nimi je vždycky hloupost. –

– A co jsem měla dělat? –

– Mlčet. –

– Mohl si mě přece stejně předvolat. –

– O svém muži nemusíš vypovídat. Ani při výslechu. –

– Já bych nevypovídala, kdyby o něco šlo. Ale přece každý věděl, že ho chtěli vyhodit. –

– Vždycky začínají tím, že se ptají na to, co každý ví. –

– V tom se já nevyznám. Nikdy jsi se mnou o tom nemluvil. Pak se zeptal, proč mu to najednou přestalo hrozit. Řekla jsem, že nevím. Snad poznali, že se Jaroslav ničeho nedopustil. Ale tušila jsem, že asi ví o těch knihách. Zeptal se mě, jestli nevidím nějakou spojitost mezi tím, že zůstal na škole, a mezi svou cestou do Prahy. A uvedl přesně datum, kdy jsem tehdy byla za tebou. –

– O té cestě mohl vědět. Vždyť ses snad dovolovala ze školy. –

– Nedovolovala. Byly přece prázdniny. –

– Tak ses o ní někomu zmiňovala. Nebo tvůj muž. –

– Věděl i to, žeš mě tehdy v noci přivez autem. –

– Věděl, že jsem to byl já? –

– Věděl, že mě někdo přivez autem. Chtěl, abych mu řekla, proč jsem byla v Praze. A za kým. –

– Tos mu snad nevykládala! –

– A co jsem mu měla odpovědět? Přece jsem nemohla říct, že jsem v Praze s nikým nemluvila. Anebo jmenovat nějaké lidi, se kterými jsem se ani nesetkala. Ty se na mě zlobíš? –

– Jakým právem bych se na tebe zlobil? Já tě dostal do téhle situace. Na co se ptal ještě? –

– Chtěl vědět, s kým jsem se v Praze setkala. Řekla jsem, že se starými známými. Taky jsem se zmínila o tobě. Na tom přece nic není, když jsem řekla, že jsi můj starý známý. Ale věděl o tobě stejně. –

– Jaks to poznala? –

– Řekl: A on vás odvez v noci autem až domů? A zase uved to přesné datum. I hodinu. A věděl, že jsme ještě tu noc zase odjeli. –

– Máš pozorné sousedy. –

– Ne, on to o tobě věděl. Zeptal se, proč jsem tě pozvala jen na krátkou chvíli. Řekla jsem, že jsme se chtěli poradit o něčem s mým mužem. Zeptal se, o čem jsme se chtěli poradit. Řekla jsem, že jsme se chtěli poradit o tom, co by měl Jaroslav podniknout, kdyby ho vyhazovali ze školy, že jsi jediný právník, kterého znám. Zeptal se, cos nám poradil, že to muselo být něco velmi účinného,

když se pak hned ukázalo, že Jaroslava na škole nechají. Pak se najednou zeptal, jestli jsme si nepřijeli pro peníze. –

– A cos mu odpověděla? –

– Řekla jsem, že ne. Přece jsme si nepřijeli pro peníze. –

– Nemusíš se mě dovolávat. Já tě z křivé výpovědi neobviním. –

– Ale on stejně věděl všechno. Protože se pak zeptal, jestli jsem si vědoma, že uplácení je trestné a že by Jaroslav mohl být propuštěn a my všichni ostatní stíháni. –

– Co jsi na to odpověděla? –

– Že jsme nikoho neupláceli. Strašně mi byla hanba, Adame, já nejsem zvyklá lhát. A on se ještě usmál a řekl, že si o tom můžeme pohovořit příště. Má jen obavu, že příští pohovor by nemusel být tak přátelský jako ten dnešní. Myslela jsem si, že už mě propustí, ale on místo toho začal mluvit o tom, co by se stalo, kdyby nám prokázali pokus o uplácení. Mně a Jaroslavovi. Pak se stalo něco hrozného. –

– Věděl, kam jsi šla s těmi penězi? –

– Ne, o tom nemluvil. Řekl, že vědí, že já jsem poctivá a čestná a že bych jim mohla v některých případech být nápomocná při odhalování nepoctivosti. Řekl, že když se budu chovat poctivě, nestane se nikomu z nás nic. Strašné bylo, že mluvil pořád o poctivosti a čestnosti a o boji proti nepoctivosti. –

Pokusila se zapálit si cigaretu, ale prsty se jí přitom třáslly.

„Uklidni se. Nemůžou tě k ničemu takovému nutit.“

„Mně už je všechno jedno, Adame. Nespala jsem kvůli tomu několik nocí. Co po mně můžou chtít? Nějaké klepy o našem profesorském sboru. Je to nesmysl. Všichni tam u nás jsou straníci. Až na mě a teď taky na Jaroslava. Oni jistě budou zase podávat hlášení o mně. Dohromady nepoví nikdo nic.“

„Anebo všichni všechno. A rozhodně se každý bude bát každého.“

„Stejně se každý bojí. Nikdo se neodvážá před druhým povědět, co si opravdu myslí. A uniknout se nedá. Co tedy mám dělat? Mám

se koukat, jak se Jaroslav užívá a moje děti nesmějí studovat a jdou pak dřít do nějaké Díry? Proč se na mě tak díváš?“

„Vzpomněl jsem si na něco... Nezlob se, poslouchám, *co mi říkáš.*“

„Já už stejně všechno pověděla.“

„Jestli si vzpomínáš tehdy, když jsme spolu byli na Moravě. Jeden večer jsi zpívala s chlapy v hospodě.“

„Ano. Opila jsem se a ty ses na mě zlobil.“

„Nezlobil jsem se. To byly spíš rozpaky. Neumím se radovat s ostatními. Potom jsme šli spolu nahoru do pokoje a tys vytáhla píšťalku, anebo flétna to byla, taková černá, jestli se pamatuješ, a hrálas mi na ni.“

„To už si nevzpomínám.“

„Najednou se mi zdálo, že z tebe září světlo. Bylo to zvláštní: jako by ses proměnila, připadalas mi vznešená, byl jsem hloupý, polekal jsem se. Báł jsem se, abych ti nepodlehl. Báł jsem se nejen o sebe, ale o celý svůj svět. Stejně to světlo ve mně něco zapálilo, ani jsem si to neuvědomil.“

„Jsi ke mně laskavý. Nevím, že by ve mně něco bylo.“

„Byl v tobě život. Já mluvil o budoucnosti. Chtěl jsem udělat něco proti válce a proti násilí, dovolával jsem se těch, co nepřežili, ale život ve mně nebyl. Žvanil jsem o spravedlivější společnosti a o svobodě, a přitom jsem nevěděl, o čem mluvím, přitom jsem bral svobodu druhým a v sobě ji zašlapoval. Tys to všechno cítila, nemuselas to ani vědět, ani o tom přemýšlet. A pořád jsi chtěla aspoň někam odejít, někam, kde se dá svobodně žít.“

„Chtěla jsem k moři.“

„Chtělas k moři, moře znamenalo volnost a šíří a pohyb. Bylas nejsvobodnější člověk, kterého jsem do té doby poznal.“

„Já nevím, co bych na to měla říct.“

Přivedl ji do rozpaků. Vstala a přešla místností, zastavila se před tmavým oknem. „Měli jsme pod oknem také jilm, ale zahynul.“ Otočila se k němu opět. „Je to už dávno, asi jsem se změnila. Je to už

moc dávno.“ Vrátila se ke stolu, dopila svou skleničku. „Měla bych jít, je pozdě.“

„Nemusíš nikam chodit, jestli nechvátáš.“

Zaváhala.

„Půjdu ti připravit pokoj.“ Vzal s sebou dříví, navrch položil noviny.

Nejprve povlékl postel. Naposledy tu spal se svou milenkou. Mohl jí také ustlat postel, v níž spal naposled milenec jeho ženy. Myslíme si, že se nám nedostává práv a svobody, ale ze všeho nejvíc nám chybí vznešenost. Kdo přijal mravy chátry, marně se dovolává práv – stejně mu nepomohou. To tehdy nepochopil. A že k tomu, aby člověk rozeznal, co se děje ve znamení života a co ve znamení smrti, musí umět žít, to také nepochopil. Pokoušela se mu to sdělit, vnuknout mu to nějak, ale byl hluchý. Nepotkali se ve správný čas.

Ještě musel rozdělat oheň. Roztrhl noviny. Když vzal do ruky poslední list, zahlédl nevelký titulek:

DVOJNÁSOBNÝ VRAH ODSOUZEN K SMRTI

Přečetl si devítiřádkovou zprávu, která končila zjištěním, že odsouzený Karel K. se proti rozsudku odvolal.

Podvedli ho – mizerové! Jak to vůbec mohli stačit? Ovládla ho nutková potřeba něco udělat. Sednout do auta a rozjet se do Prahy. Jenže co by tam dělal teď v noci? A co může udělat zítra ráno? Už nic. Už nic!

Škrtl zápalkou a díval se, jak oheň stoupá po papíru, pak vyšel z místnosti.

Stála přede dveřmi, vlasy rozpuštěné, v ruce držela většinu svých svršků, jen šaty si oblékla na holé tělo. Snad ji právě tak spatřil, když ji vídával téměř denně v tuhle noční dobu, snad to způsobilo přitnutí, připadla mu blízka, jako by se vrátil o těch patnáct let zpátky.

„Děkuju ti, Adame,“ řekla, „zkusím v sobě ještě najít sílu.“

Příští ráno přišel do budovy soudu tak časně, že chodby dosud zely prázdnotou. Jeho šéf tu pochopitelně ještě nebyl. Jen v pracovně, kterou zatím nazýval i svou, zastihl Alici.

„Sháněli jsme tě, Adame!“ řekla na uvítanou a tvářila se účastně.

„Moc práce jste si s tím nedali. Víš něco o tom darebáctví?“

„Volala jsem ti na vlastní pěst. Abys o tom aspoň věděl. Jenže jsem se o tom doslechla taky až v poslední chvíli. On ty spisy vzal zase zpátky – hned, jak jsi odjel. Vyřešil to autoremedurou.“

„Kdo ho soudil?“ zeptal se. „On sám?“

„Samozřejmě, že on! Obesílali svědky, ještě jsi byl v Praze. Ale nevěděla jsem o tom.“

„Sám mi poradil, abych to vrátil. Podvodník. Proč mi to tedy strkal, když nechtěl, abych ho soudil?“

„Chtěl, abys ho soudil, dokud věřil, že se podřídíš. Pak už se bál riskovat. Bylo by na něm, že tě nezvlád'. Co budeš teď dělat? Nebudeš si stěžovat?“

„Komu?“ zeptal se. „A nač vlastně?“

Šéf se tentokrát mohl tvářit podle své přirozenosti. Nepředstíral úsměv. Adamovi připadlo, že jeho nekrofilní očka na něho hledí s potěšením. Zase jednou se mu podařila pěkná podlost. A nádavkem se brzy potěší pohledem na zadušenou oběť.

„Nakonec jsem si to přece jen rozmyslel. Vina byla zřejmá. Nemělo smysl s nima začínat válku kvůli takovému gaunerovi!“

„Můj nápad to nebyl!“

„Sháněli jsme tě, ale byl už jsi pryč.“

Lhář bezectný. A takových je bezpočet. Kdo jim odporuje, toho smetou. Kdo jim neodporuje, toho zvolna znetvoří k vlastnímu obrazu. „Přiznal se?“

„Přiznal se i nepřiznal. Ale o vině nebylo pochyb. Ty jsi snad pochyboval?“

„Nedostal jsem příležitost, abych se vyjádřil. Jak to přijal?“

„Tvářil se, že s klidem. Že to stejně čekal. Ve skutečnosti byl posranej až za ušima. Tihle zabíječi se vždycky třesou, když jde o jejich kejhák.“

„Každý se třese, když jde o jeho krk,“ řekl. „Rád bych s ním mluvil. Dalo by se to nějak zařídit?“

„To těžko,“ předseda na něj pohlédl s úžasem. „Jak tě mohlo něco takového napadnout?“

„Já vím, že to není možné, ale vím taky, že je všechno možné, když se chce.“

„Je to proti všem předpisům!“

„To, jak jste mi ten případ vzali, bylo taky proti všem předpisům!“

Předsedova tvář se ani nepohnula. „V tvém případě jsme postupovali naprosto podle předpisů. Od chvíle, kdys ho vrátil, už to nebyl tvůj případ. Pokud jsi jiného názoru, můžeš si podat stížnost.“

„Nechci si podávat stížnost. Naopak, oznamuji ti, že úplně odejdu. Nejrychleji, jak to bude možné. Rád bych jen mluvil s Kozlíkem.“

„Víš, že ti hovor s ním nemůžu povolit. Mohu ti povolit dopis, pokud si mu přeješ něco sdělit.“

„Nechci mu nic sdělovat, chci s ním mluvit.“

„Pokud chceš slyšet něco od něho, může ti napsat dopis on. I to se dá zařídit.“

„Je to absurdní! Ještě před týdnem jsem ho měl soudit.“

„Můžu se tě zeptat, co jsi mu chtěl tak důležitého?“

„Nechtěl jsem mu nic důležitého. Nechtěl jsem mu vůbec nic!“

„Pokud se týká tvého odchodu, jsem rád, že ses o něm zmínil sám. Po všech těch skandálech, co se kolem tvé osoby seběhly...“

„Nevím o žádných,“ přerušil ho.

„Mám na mysli tvoje výstřední přátelství, styky s cizinci i tvoje střetnutí s Bezpečností,“ upřesnil. „Ani by nedělalo dobře, kdybys pokračoval ve své dosavadní činnosti.“ Udělal kratičkou přestávku, jako by mu chtěl poskytnout příležitost k obhajobě, ale Adam mlčel.

„Nechci tě samozřejmě ničit, ani tě docela ztratit. Víš, že jsem si po mnoha stránkách tvé práce vážil. Mohl bys docela dobře přejít na notářství. Měl bys to jen o jedno patro výš a není to špatný flek. Pokud sis nenašel něco výhodnějšího.“

„Nehledal jsem si pochopitelně nic.“

„Pak si to tedy nech projít hlavou. Nemusíš spěchat. Máš dovolenou. Kdybys chtěl, můžeš si ji i natáhnout. Třeba o měsíc!“

Nabízel mu vlastně placené volno. V tomhle byl velkomyslný.

„Dobře, já si to rozmyslím.“

Alice už v kanceláři nebyla. Nevěděl, co má dělat. Začít si balit věci? Neměl do čeho. Kromě toho mu ještě trvá dovolená. Vzpomněl si, že v autě má prázdný kufr od věcí, které si vezl na chalupu.

Vrátil se s ním za chvíli a začal do něho vyprazdňovat zásuvky svého stolu. Měl by ty papíry přebrat a zbytečné – tedy téměř všechny – vyhodit. Ale nedokázal se teď na ně soustředit. Pod sklem tančilo sedm Mandiných koní – dlouho se tu s nimi netěšil.

O patro výš? Jak dlouho zůstane tam? Ani si nestačí poskládat na novém místě věci, a půjde zase o patro výš. O patro výš je půda a nad ní už ční jenom komíny!

Kufr byl plný tak, že jej stěží pozdvihl. Ve skříni měl ještě talár. Složil jej, jak nejlépe dovedl, a vecpal ke knihám a k papírům. Nejspíš ho už víckrát neoblékne. Milost, které se až dosud podmíněně těšil, mu byla odňata. Ještě před krátkým časem by ho takhle myšlenka vylekala, anebo dokonce zdrtila, teď v něm vzbudila spíše zvědavost: jak bude vypadat život, v němž je člověku milost moci odepřena.

A těch lidí, co za dobu své služby poslal do vězení. Kdyby byl měl aspoň důvěru v moc, jejímž jménem rozsudky vynášel. Kdyby aspoň důvěřoval svému oprávnění. S přibývajícími lety však ztrácel jistotu. Soudce, jemuž se nedostává jistoty, musí dříve nebo později odejít, a okamžik, kdy se zbaví taláru, přijme s úlevou. Co se na první pohled jeví jako porážka, může přinášet osvobození. Také

se mohl naprosto mýlit a považovat za osvobození to, co byla ve skutečnosti porážka. Hranice mezi obojím bývá neznatelná. Bude záležet na něm, jak s tím, co ho právě postihlo, naloží.

Posadil se ještě k prázdnému stolu a znovu zotvíral zásuvky. V jedné našel zapadlou fotografii. Byli na ní on a jeho žena. Chovala v náruči Martina, za nimi se tyčily jakési mrakodrapy. Nepoznával je, bylo to odněkud z Ameriky. Obrázek schoval do náprsní tašky, zásuvky opět zastrkal.

Na stole zůstal jenom černý telefonní přístroj. Zvedl sluchátko a vytočil číslo. „Seš to ty, bráško?“

„Jo. Myslel jsem, že seš venku. Zrovna jsem se chystal, že k tobě vyrazím.“

„To je dobře. Vidím, že ještě neděláš.“

„Snad příští týden. Jestli všechno dobře dopadne.“

„Co bys řek tomu, kdybychom si udělali výlet na kolech?“

„Ted’? Není na to trochu zima?“

„Je tam docela teplo. Na tuhle roční dobu.“

„A kam bys chtěl jet?“

„Přece hledat práci. Třeba to pro nás oba ani nebude hra.“

„To je možný. Ale myslím, že už kolo nemám.“

„Kolo se dá vypůjčit. Jeden můj kamarád...“

„Když mi seženeš kolo!“

„Dobře, já se ještě ozvu.“ Vzal kufr a vyšel z kanceláře.

Cestou k Matějovi musel minout Branický pivovar. V ulici Za pivovarem zastavil. Stálo tu jen pět starých, nízkých domků. U chodníku parkovalo několik polozrezivělých aut a páchla tu kanalizace, kyselé zelí a pivovarské kvasnice.

Chvilí váhal. Nesnášel gesta, ale potřeboval nějak sám pro sebe uzavřít ten případ.

Když zvonil u dveří, uvědomil si náhle nezvyklost vlastního postavení: mohl mluvit, s kým chce, a mluvit, jak chce. Nebyl vázán žádnou odpovědností ani povinností.

Přišla mu otevřít sama. V první chvíli ho zřejmě nepoznala, a on se tedy představil.

„Jo, už vím,“ řekla neochotně. „Co ode mě chcete?“

Otevřenými dveřmi viděl do kuchyně. Na šňůrách tam visely pleny a pestrobarevné prádlo.

Netvářila se vlídně. Ale on, když se jedinkrát předtím setkali, se k ní také vlídně nechoval.

„Byla jste u přelíčení?“

„Byla jsem tam chvíli,“ řekla. „Nemůžu být dlouho od něho.“

„Je to chlapec?“

„Je to kluk. Co jste vlastně chtěl, soudruhu?“

„Mluvila jste se svým snoubencem?“

„Není můj snoubenec.“

„Promiňte, chtěl jsem jen vědět, jestli vám povolili návštěvu.“

„Ne. Nemůžu chodit po návštěvách. Nemám na to čas.“

„Ale půjdete ho přece navštívit, víte, že nikdo jiný za ním nepřijde.“

„Myslíte, že bych měla?“ Ustoupila před ním a on ji následoval dovnitř. „Raděj mi, abych na něj koukala co nejrychleji zapomenout.“

„Kdo vám to radí?“

„Všicky.“ Posadila ho na okopanou kuchyňskou židli, předtím ji však otřela hadrem. V rohu místnosti spalo v košíku dítě. „Podved mě, takovou lumpárnu proved', zrovna když se mělo narodit.“ Chvíli na něho hleděla. „Ani jsem vás tam neviděla. To jste přece nebyl vy v tom taláru.“

„Ne, to jsem nebyl já. Paní Körnerová, chtěl jsem se vás zeptat nezávisle na tom, co shledal soud: myslíte si ještě pořád, že váš snoubenec, tedy pan Kozlík, za nic nemohl? Že třeba k tomu všemu došlo jen nedopatřením?“

Chvíli na něho civěla. „Já vám o tom nebudu nic povídat. Jeho obhájce mi to taky poradil. Že o tom nemusím vypovídat, a abych to tak každému řekla, kdyby ze mě něco tahali.“

„Já už nejsem u soudu, paní Körnerová.“

„A co má bejt?“

„Nemusíte se mě bát!“

„Vy jste ho nesoudil?“

„Ne!“

„A už ho nebudete soudit?“

„Ne! Ale rád bych zjistil, jestli by se pro něho nedalo něco udělat.“

„Stejně se pro něj nedá nic udělat. Všicky mi to tak řekli. Jeho obhájce povídal, abych si nedělala velký naděje.“

„Já bych ho byl k smrti neodsoudil. Poslal bych ho jen do vězení.“

„Ale vy jste povídal, že ho soudit nebudete.“

„Ne!“

„Tak se vám to mluví.“

Měla pravdu: směl mluvit, ptát se, dokonce se i rouhat. Ale to všechno směl, protože nemohl už nic udělat. Zeptal se tedy jenom: „Půjdete ho navštívit?“

„Co já vím. Mám dost svých starostí.“

„Měla byste tam jít. Je to otec vašeho dítěte.“

To bylo asi jediné, co mohl v tomto případě ještě udělat: přemluvit ji, aby ho šla navštívit.

Pokud přijímal svůj spor opravdově: jako spor o lidský život, nejen jako spor o vlastní sebeuplatnění, musel připustit, že v něm prohrál. Vstal.

„Děkuju vám, že jste se obtěžoval.“ Chtěla ho jít vyprovodit, ale vtom se ozvalo dítě a ona se vrátila. Když zavíral dveře, viděl ji, jak se sklání nad košíkem. Dítě pak bude po celý život do rubriky otec vpisovat: mrtev. Pokud si bude dotazník žádat podrobnější sdělení, tedy: příčina smrti – udušení z oběšení.

Jeho poslední případ se uzavřel. Co zbývá soudci, když mu nedovolí vynést rozsudek podle vlastního rozhodnutí? Co zbývá lidem, když jim upřou slovo? Ke komu, k čemu se mohou na tomto světě obrátit?

Zbývá už jen vlastní život.

Matěj půjčil Hanušovi kolo svého nejstaršího syna a na vlastním kole se přidal k nim. Dokonce navrhl i cíl cesty. Vesnici, v níž stál kostel pozoruhodný tím, že jej před bezmála dvěma sty lety postavil jeho prapraděd. A byl to nejspíš jediný kostel v zemi, který postavil od základů až po střechu jediný člověk.

Den se vydařil – nízké slunce dokonce hřálo. I vítr se zdál listopadově vlhký.

Jak se blížili podhůří, krajina se stále více vlnila. Odvykl si už jízdy na kole, ačkoliv byli na cestě teprve dvě hodiny, zvedal sotva nohy. Zato jeho bratr se zdál spokojený, chvílemi si pískal.

Vesnička ležela v mírném svahu a kostel bylo vidět už zdaleky. Dojeli k němu po silniče sypané žlutým pískem. Očekával malý kostelík anebo ještě spíše kapli, a ohromila ho mohutnost stavby. Věž převyšovala staleté lípy, které ji obklopovaly. Nad její střechou se ještě tyčila korouhvička, která se snad kdysi, než zarezla, otáčela. V boční stěně se vypínalo šest úzkých a vysokých oken. Opřeli kola o kmeny líp a Matěj odešel, aby sehnal někoho, kdo by je vpustil dovnitř. Cesta kolem kostela byla zaváta listím, které šustilo při každém kroku.

„Představ si,“ řekl Hanuš, „všichni se na mě koukají, jako že jsem ztratil rozum.“

„Že ses vrátil?“

„Nejen táta, ale i v ústavu. Všichni chtějí vědět: proč. Co jim mám povídat?“

„Co bys jim povídal?“

„Minulý měsíc nás pozval jeden kolega z Gloucesteru k sobě domů. Má starou cihlovou vilku, v ní se narodil. Napadlo mě, že jsem se narodil taky ve starém domě, dokonce ještě v starším a pěknějším, ale že mu ho nejspíš nikdy neukážu. Je tohle důvod?“

„Pro tebe to mohl být důvod.“

„Nebyl žádný důvod. Anebo takových důvodů mohlo být nejmíň sto. Stejně jich bylo i proti. Přece není nic takového, o čem by člověk jistě věděl, že to pro něj bude zítra stejně důležité jako dneska. Pokud nevěří v Pánaboha. Anebo ty víš o něčem takovém?“

„Těžko.“

„Zakázal jsem si každou falešnou naději. Třeba to byla i rezignace. Táta by se na mém místě nevrátil, protože ví, že tam by mohl líp pracovat a víc dosáhnout. Mohl jsem tam něco dokázat, jenže mi to vlastně bylo jedno. Ale tohle tátovi neříkej, stejně by to nepochopil a bylo by mu to líto, on ve mě skládal moc nadějí. Ať si radši myslí, že jsem se vrátil kvůli nim.“ Zarazil se. „Konečně, nevím, proč by měl člověk cítit víc zodpovědnosti k práci a ke kariéře než třeba k rodičům.“

Matěj se vrátil sám, ale přinášel svazek starobylých klíčů.

V chrámu bylo chladno a páchla tu plíseň. Podlahu kryly kamenné desky, strop už oprýskal a přímo za kazatelnou zela v omítce trhlina.

„Opravdu to postavil jen jeden člověk?“ zeptal se Matěje.

„Ano, tehdy ho jeden postavil, dneska ho neudrží v pořádku ani celá obec.“

Stoupali po dřevěných schodech, minuli kůr, až se dostali mezi mohutné střešní trámy. Pak kráčeli po cihlové klenbě, která vypadala seshora nezvykle a umně.

„Jak dlouho to stavěl ten váš praděd?“ zeptal se Hanuš.

„Píšou v kronice, že už za dva a půl roku se konaly první bohoslužby.“

„To není možné!“

„Proč?“ divil se Matěj. „Když dělal od rána do noci?“

„Úplně sám?“

„Žena mu prý občas podávala cihly anebo vozila písek.“

„A nikdo jiný?“

„O nikom se nezmiňují.“

Hanuš zneklidněl. Kroky přeměřil délku stavby, pak přistoupil k jednomu z vikýřů a chvíli pozoroval stěnu. Zřejmě odhadoval tloušťku zdí. Pak si sedl na trám a vytáhl kalkulačku. „Kdepak!“ ozval se za chvíli.

„Proč se vám to nezdá?“

„Vychází mi jen zdiva víc než osm set kubíků.“

„Je to hodně?“

„Pro jednoho? A kdo kopal základy a roubil trámy?“

„Nejspíš taky on!“ Matěj přistoupil ke zvonu. „Má nádherný hlas, kdykoliv ho slyším,“ pohladil jeho kovové tělo, „zdá se mi, že ke mně promlouvá ten dědek.“

„Co říká?“

„Klid vám, klid vám! – jestli mu dobře rozumím. Škoda že ho nemůžete slyšet.“

Hanuš stále mačkal tlačítka počítačky.

Adam mezitím vylezl na trám a vyhlédl vikýřem. Viděl odtud střechy domků, koruny holých stromů nad nimi, pak zorané pole, žlutnoucí louky a zářivou hladinu rybníka v mělké prohlubni.

Když poodstoupil, všiml si ostře vyděleného kuželu světla, které vpadalo do temna půdního prostoru.

Jak je to dávno, co toužil po světle vyšplhat vzhůru a uniknout osudu. Zmocňovalo se ho už zapomenuté vytržení: z hlubiny pod sebou zaslechl zvuk varhan – někdo začal hrát onu starou melodii, s úžasem si uvědomil tu shodu, i když to už poznal, že uniknout osudu se nedá, nelze vystoupit z vlastního života. Člověk, i kdyby si to sebevíc namlouval, nemůže začít znova, ani návrat do míst, kde začal bloudit, se mu nepodaří, může jen z výšiny, pokud na ni svede vystoupit, obhlédnout krajinu, kterou se až dosud bral, a objevit v ní, co kdysi přehlédl, také zvednout zrak k nebesům, na něž zapomněl. A odhodlat se k činu, který po léta odkládal anebo o němž nevěřil, že je schopen jej vykonat. Jenže jaký to má být čin, koho a čeho se má týkat? Také to už věděl, že člověk nenalezne ve světě

svobodu, pokud ji nenalezne v sobě, i kdyby panovaly ty nejlepší zákony, i kdyby měl sebevětší moc o světě a o lidech rozhodovat. A nikdo ho neobdaří vznešeností, pokud se v jeho duši nezrodí, a nikdo ho nevyváže z pout, když se nesvede vyprostit z těch, jež si sám nasadil.

To snad právě dokázal, vyvázat se z pout, na něž si za léta zvykl tak, že je vnímal spíš jako potřebu, jako součást vlastní bytosti. Teď, ať už mu budoucnost přinese cokoliv, pociťoval úlevu: prvně v životě nežádal od světa ani od druhých lidí žádné zlepšení ani změnu, chtěl je pouze od sebe.

Slunce překryl mrak a kužel světla zmizel, také varhany umlkly. Krajina venku se nořila do stínu a les na obzoru černal.

Kráčel tím lesem s batohem na zádech, ubíral se mezi kmeny staletých buků, dubů a sosen, sám v neznámém lese, nikým nenásledován, nikým také nepronásledován, zlézal mírně zvlněné písečné duny. Noc se blížila, nastal čas, aby si ze svých dvou dek postavil stan a ukrojil si krajíc z bochníku chleba. Usedl pod strom a bylo mu dobře. Před nikým neutíkal, nikoho se nezříkal, nikoho si nepřál opustit ani k sobě vázat, ze všeho nejméně si přál kohokoliv soudit.

Věděl jen, že musí dospět až sem: do této samoty, do místa mezi životem a prázdnotou, kde kdysi stanul i jeho otec. Otec sem ovšem byl dohnán násilím tak bezuzdným, že ho zbavilo soudnosti a otevřelo jeho mysl přeludům, zatímco on vnímal, že se jeho mysl právě teď otevírá životu.

„Sám to nemohl postavit,“ ozval se Hanuš, „to není za dva roky v lidských silách.“

„Třeba mu ostatní trochu pomohli,“ připustil Matěj.

„Ale říkal jste, že stavěl sám.“

„Tak to píšou. Ale je možné, že těch druhých si nikdo nevšiml. Viděli jen toho jediného, co se rozhodl, že chrám postaví sám.“

„To mě nenapadlo,“ řekl Hanuš a schoval kalkulačku.

Poslední dny se každý večer modlila: modlila se za sebe, aby konečně našla sílu k pokoře a dovedla být dobrá, a modlila se za Adama, aby procítl ze svých obluzení a našel konečně mír, prosila za to, aby jim Pán milostivě navrátil porozumění a lásku, a modlila se za své děti, aby i jim se dostalo lásky a víry a jejich život neskončil v prázdnu, a modlila se i za svého bývalého milence, aby došel pochopení a lidské účasti, i za svou dávnou přítelkyni Maruš, aby se zbavila své zatrpklosti, modlila se i za toho vraha, jehož nikdy nespatriła.

Ale ani modlitby jí neobnovily klidný spánek. Najednou po mnoha letech se znovu vynořila její mrtvá přítelkyně Tonka. Přicházela, zvonila u dveří anebo na ni čekala u vchodu na plovárnu a ona s náhlým pocitem úlevy a blaženosti kráčela po jejím boku, potom spolu plavaly v řece až do chvíle, kdy si najednou uvědomila, že plave sama. Vykřikla hrůzou, ale už spatřila plavčíky, jak nesou bezvládné tělo. Vrhla se k nim a rozpoznala Adamovu tvář, modravě napuchlou, z úst mu vytékala voda.

Pane, který jsi zemřel na kříži za naše viny, dej mi trochu klidu. Bála se jít spát, bála se úzkostných snů a čekala na Adama. Nemůže přece věčně zůstat tam venku o samotě (pokud tam je opravdu sám), musí se vrátit do práce a vrátit se k dětem a k ní.

A když nepřicházel, znovu ji napadalo, že se nemusí vrátit nikdy, jeho odjezd tam byl jen způsob, jak jí pokud možno bezbolestně oznámit, že odchází k té druhé. Jednoho dne najde ve schránce obálku k soudu, který pak natrvalo potvrdí, že oni dva k sobě nepatří, ačkoliv spolu žili deset let a dali život dvěma lidským bytostem. Ne, Adam ji nemůže opustit, to neudělá, protože oni dva přece patří k sobě, slíbili si, že spolu vytrvají v dobrém i ve zlém.

Možná že se už dokonce vrátil do Prahy a bydlí zatím u rodičů. Ale copak by dokázal být tak blízko ní a ani se neozvat?

Když se vracela z práce (mohla si volit cestu, která vedla přímo kolem domu na Náměstí), zastavila se tam; vystoupala po dřevěných schodech s tlukoucím srdcem a se sevřeným hrdlem (jako by se něčeho dopustila, jako by se šla doprošovat odpuštění), zazvonila a rychle si v duchu drmolila těch několik prostomyslných výmluv, proč se tak neobvykle a bez ohlášení zastavila.

Naštěstí nebyl nikdo doma.

Když vycházela ze vrat, spatřila před domem povědomého staříka v klobouku, jaký nosívali malíři počátkem století. Držel v dlani černý deštník a vyhlížel jí vstříc. „Promiňte,“ oslovil ji a nadzdvihl přitom klobouk, „vy tu bydlíte?“

„Ne, jen můj muž tu kdysi bydlel,“ řekla, ačkoliv mu do toho nic nebylo.

„Dovolil bych si vás obtěžovat otázkou, zda neznáte něco zajímavého z historie tohoto domu.“

Zavrtěla hlavou. „Já ne, to spíš on. Narodil se tu.“

„Pokouším se totiž sepsat historii celého náměstí,“ vysvětloval. „Zjistil jsem, že každý kámen zde by mohl vydat svědectví, kdyby byl obdařen ústy. Správně vybrali patres místo pro sochu muže, jímž se stejně jako Kolumbem nebo Gutenbergem začal nový věk.“ Stařec se k ní naklonil a polohlasitým šepotem jí sdělil: „Až historii dokončím, ustyďte vám v žilách krev!“ Nadzdvihl opět svůj širák a vzdaloval se bláznovskými krůčky.

Pak se rozhodla, že se se vším, co ji potkalo, svěří Ance. Zavolala jí tedy, domluvily si schůzku a ona náhle ožila nadějí, že Anka jí poradí, něco vymyslí ona anebo její muž. Matěj se pak rozjede za Adamem a vysvětlí mu, že se nechová správně ani rozumně, a přivede ho nazpět.

Ale když Anka přišla, mluvily nejprve o dětech a o známých a Anka začala vyprávět o své přítelkyni učitelce, které pobláznil hlavu jejíž žák, o dvanáct let mladší než ona, a ta nerozumná žena, jakmile chlapec skončil školu, opustila muže i děti.

Když si představila, že by Anka podobně vykládala o jejích trápeních nějaké třetí osobě, ztratila chuť se jí svěřit. Řekla jen, že ví o mnoha manželstvích, která se právě v téhle době rozpadla, lidi si hledají nějakou náhradní náplň života. Třeba Oldřich Ruml, který vždy na ni dělal solidní dojem, prý chodí s Adamovou kolegyní od soudu.

Anka se zajímala, co tomu říkala jeho žena, a pak si vzpomněla, že ji nedávno zahlédla, dokonce šla zrovna s Adamem, připomněla si, vstupovali do nějakého obchodu, sotva ji poznala, protože si dala obarvit vlasy na černo.

Když Anka odešla, ona si uvědomila, že se v rozhovoru dozvěděla něco, co ji zneklidnilo, ačkoliv se to zdálo bezvýznamné. Přece by Adam nechodil se ženou svého přítele a ještě k tomu s takovou odsouzeníhodnou prázdnou osobou! Ale proč s ní šel nakupovat? A proč se jí o tom setkání ani nezmínil? Vlastně se jí nemohl o ničem zmínit, nemluvili spolu celé poslední týdny.

Ale jestli Ruml chodí s jinou ženou, znepokojila se náhle, Adama jeho přátelství k ničemuzavazuje. A jaké přátelství? Poslední dobou se ti dva, pokud věděla, téměř nestýkali. Adam se spíš držoval těch, které pronásledovali. Nemluvíval o Oldřichovi nikdy. Až na tu jedinou zmínku, která se týkala jeho nevěry. Proč ji vlastně na Oldřichův poklesek upozorňoval?

Pokoušela se vybavit si podobu Oldřichovy ženy. Neviděla ji už několik let. V paměti jí utkvěly jen syté barvy: stříbrně nalakované nehty a dlouhé, téměř do běla odbarvené lesknoucí se vlasy, umělé černé řasy a výstřední šaty, jejichž látka napodobovala leopardí kožešinu. Ani si nedokázala vybavit, kdy a kde ji tak uviděla. A dala si prý vlasy obarvit na černo!

Popuzovaly ji ženy, které spoustu času a peněz vyplýtvaly u kadeřníků, u švadlen a v parfumeriích. Něco ji napadlo. Chvilí ještě vzdorovala, domyla hrníčky od kávy, utřela je a uklidila, pak teprve odešla do předsíně a s úzkostnou zvědavostí, s jakou otevíráme

obálku dopisu, který nám není určen, ale v němž tušíme najít podstatnou zprávu o našem vlastním osudu, otevřela Adamův šatník. Měl jen dva obleky, jeden si vzal s sebou, druhý přinesla nedávno z čistírny. Ještě tu ležel zmuchlaný svetr a na ramínku visely kalhoty, které si koupil v Americe, nepamatovala se, kdy je měl naposledy na sobě. S náhlým studem sebrala svetr a odnesla jej na světlo. Skutečně na něm našla několik tmavých vlasů, ale připadaly jí dosti krátké, docela dobře to mohly být jeho vlastní.

Ale i kdyby to nebyly jeho vlasy, co na tom záleželo? Nepotřebovala přece důkaz, že se stýkal s cizí ženou, nezapíral to.

Kdyby to byla Oldřichova žena, pak by chápala, proč tak tvrdohlavě odmítal cokoli o té druhé prozradit. Bylo by to příliš odporné a hanebné.

Zmocnilo se jí vzrušení; jako by našla nástroj, jímž konečně otevře nedobytnou bránu.

Nejraději by se ještě v noci rozběhla na nádraží a rozjela se za ním. Jenže co mu řekne? Může se ho přímo zeptat? Co když jí zase neodpoví, anebo jí neodpoví po pravdě?

Když uléhala, zkusila se modlit, ale nedokázala své myšlenky soustředit a odpoutat od té druhé.

Ráno zadělala na bábovku, aby nepřijela za Adamem s prázdnou, dala ji do trouby a šla vzbudit děti. Když slyšely, že se chystá na cestu, chtěly jet s ní, musela si pracně vymýšlet důvody, proč nemohou. Aby je rozptýlila, hrála si s nimi na doktora a na holiče, dala si od své dcery zhotovit několik účesů a od syna naordinovat prášky proti bolení zubů. Když si vzpomněla na bábovku v troubě, bylo už v kuchyni neprůhledně dýmu. Téměř se rozplakala, nebyl to dobrý začátek cesty.

Odvezla děti k Matce a odjela přímo na autobusové nádraží.

Když vystoupila, už se stmívalo. Od autobusu zbývala ještě nejméně půlhodina cesty do kopce. Ochladilo se, studený vítr vál přímo proti ní. Když konečně došla před dům, měla tak prokřehlě

prsty, že nebyla s to vsunout klíč do zámku. Zabouchala na dveře, ale zevnitř se nikdo neozval, také auto nikde neviděla. Zřejmě tu Adam vůbec nebyl, toulal se někde s tou.

Odemkla a prošla do světnice. Kamna byla studená, popel nevybraný, ale umyté nádobí leželo srovnáno na odkapávači: dva hrníčky a dvě skleničky.

Klekla ke kamnům a zatopila, pak si přitáhla ke kamnům židli.

V teple, které se tu začínalo šířit, se jí chtělo spát.

Co když s ní zase odmítne mluvit? Bude opakovat tu lacinou výmluvu, že oni dva se k sobě nehodí?

Řekni mi aspoň jediné: Byla to ona? Dala si záležet na tom, aby to slovo vyslovila zřetelně: Alexandra?

Jaks na to přišla?

Vím to od někoho, kdo vás spolu viděl.

Mlčel. Neměl odvahu se přiznat. Soudit lidi se nebál, ale přiznat se ke svému činu nebyl dost odvážný.

Jak jsi to mohl udělat... S takovou!

Potřeboval jsem, aby mě někdo miloval, když tys mě už nemilovala.

Zdálky k ní dolehly hlasy, zvonil nějaký zvonek a dupaly kroky. Otevřela oči, pak rozeznala Adamův hlas. Vstala rychle.

Vhrnuli se dovnitř hned tři.

„Ty seš tady?“ zeptal se Adam překvapeně. „A zatopilas. To je dobře. Promrzli jsme na kolech.“

„Vy jste přijeli na kolech?“

„Udělalí jsme si výlet.“

Připravovala se na to, že se s ním sejde o samotě, co si má teď počít? Ale aspoň že tu nebyl s tou druhou. Co vědí ti dva? Jak se k nim má chovat?

Hanuš řekl: „Vypadáš skvěle jako vždycky, Aleno!“ A šklebil se přitom tak, jako by jí chtěl těmi slovy sdělit, že vypadá ještě příšerněji než obvykle.

„Ty taky, brácho.“

Nabídla jim čaj, ale oni odmítli, posadili se ke stolu, Matěj vytáhl z rance klobásy a bochník chleba a láhev s vínem. Adam hodil klobásy do hrnce s horkou vodou a přinesl skleničky. Také pro ni. Pak odešel a ona slyšela, jak v sousední místnosti zatápí. Kde a jak budou spát? Kde bude spát on a kde ona?

Posadila se s nimi ke stolu. Pozvali ji, ale pak se bavili, jako by tu neseďela. Mluvili o kostele, který prý postavil nějaký Matějův předek.

Dřív lidé stavěli kostely anebo aspoň kaple a chodili o Božím těle na procesí a radovali se ze svého počínání a radovali se ze své práce, dneska běhají za děvkami, a když se chtějí radovat, musí se opít.

Hanuš vypadal dojatě. Řekl, že za celé tři roky tam venku nezažil tak pěkný den. Anebo, jak se vyjádřil přesněji, protože pěkných dní tam zažil mnoho, den tak úplně zbavený tíže a stesku.

Matěj se ho vyptával na jeho zážitky a Hanuš tedy spokojeně a šťastně popocházel po Oxford Street a válel se na břehu moře v Sussexu a vodil je po večírcích, po tančírnách a koncertech Beatles; Adam v čele stolu se usmíval, jako by byl šťastný, jako by se nic nestalo a všechno bylo v nejlepším pořádku. Ani na děti se nezeptal, ani proč vlastně přijela. Občas na ni letmo pohlédl, ale snad ji ani nevnímal.

Pak vstal, přinesl talíře a horké klobásy, a když šel s hrncem plným vařící vody kolem ní, zeptal se jen tak mimochodem: „Děti jsou v pořádku?“

„Ty se vůbec nedivíš, že jsem tady?“

„Ale ano, divím,“ otočil se k ní zády a vařečkou lovil horké uzenky. „Nevíš, jestli tu někde je hořčice?“

Vyštrachala vzadu v almárce kelímek s vyschlou hořčicí a podala mu ji. Dal na talíř i jí, také víno jí nalil. Bylo červené jako krev. Jako krev, kterou prolila.

Adam se obrátil k Hanušovi: „Říkals, že tě mají za blázna – já připíjím právě na to! Žes měl odvahu jednat nerozumně, jen abys vyšel vstříc sám sobě.“

Polkla s nechutí hlt vína. Ona tehdy jednala taky tak, nepotlačila samu sebe, jednou se k tomu odhodlala, a jak skončila. Bratra chválí a ji za totéž zatracuje. Sedí tu, poslouchá Matějovy a Hanušovy řeči a baví se. Když si s ním doma chtěly popovídat děti anebo ona, to chvátal, vymlouval se na práci, i od večere vstával ještě dřív, než ostatní dojedli.

A ona kvůli němu dala zabít! Aby jí mohl snáze odpustit. Málem přitom sama vykrvácela, a on se ani nezeptá, ani na ni nepohlédne.

Skličovala ji lítost. Byla tu sama, opuštěna ode všech. Kdyby byla tušila, že je tu najde, nejezdila by sem, zůstala by s dětmi. Co jestli se jim zatím něco přihodilo?

Začali zpívat, Matěj prosadil své moravské opilecké písně. Zpívala ráda, dokonce s Matějem, když k nim přišel, zpívali, ale dneska nemohla, i když ji žádal, aby se připojila.

Odešla do pokoje, kde obvykle spávali Robert se Sylvou. Umyla se ve studené vodě a vlezla do chladné postele, zavřela oči a začala se modlit. Můj Pane, kterýs mi velkomyslně vrátil dar víry, neopouštěj mě, zůstaň se mnou v mé osamělosti. A dej mi trpělivost a lásku, také sílu k pokoře, ať dokážu odpouštět těm, kdo mi ublížili, a odpusť mi to strašné, čím jsem se provinila, že já hříšná je považovala za plod hříchu, to nebožátko nevinné. A jeho duši, to semínko nevzešlé, přijmi ve své milosti k sobě a dopřej jí klid a lásku.

Vedle se hlasitě smáli, rozeznala Adamův hlas. Nedokázala se už soustředit na modlitbu. Pak se ozvalo šoupaní židlí, klaply dveře. Slyšela, jak se po chodbě blíží kroky. Zavrzaly schody. Zřejmě ti dva už šli spát.

Kterí dva lidé mohou o sobě s jistotou říct, že se k sobě hodí? Jako by něco takového bylo předem dáno a nemuselo se o to stále znovu usilovat. Nic není dáno předem: ani blízkost, ani láska, ani

důvěra, lidé je musí stále znovu hledat, s pokorou o ně prosit. Jenže on prostě řekne: nehodíme se k sobě. A co tedy chce udělat? Rozbít domov, vzdát se dětí, opustit je navždy?

Dům se zvolna nořil do ticha, jen v kamnech praskal oheň, měla by vstát a přiložit.

Nepřijde ani, aby jí dal dobrou noc, aby se aspoň teď zeptal, jak se jí daří?

Spíš čeká, že ona přijde za ním. Nedokáže si přiznat, že i on se provinil na ní, ale to mu nechce vyčítat, nemá smysl zabývat se minulostí, měli by oba myslet na budoucnost, hledat, co by je zase sblížilo.

Naslouchala do ticha domu. Oheň v kamnech už skomíral a v komíně hučel vítr; tabulky v okně se drnčivě chvěly a zvenku sem doléhalo praskavé sténání suchých větví. Zdálo se jí, že zaslechla v sousední místnosti slabé zanaříkání. Pak tam zavržalo okno – třeba se Adamovi udělalo špatně. Není zvyklý pít ani jíst na noc a předtím se unavil na kole. Ten nápad vyjet si v zimě na kolech, to nejspíš chce před *tou* anebo sám před sebou ukázat, jak je ještě zdatný a mladý.

Vstala. Našla ve skříni starý Sylvin kabát a oblékla si ho.

Seděl u polootevřeného okna: velký, mohutný, seděl nehybně, jako by zkameněl, ani se neohlédl, když vstoupila.

„Co děláš, proč si nelehneš?“ zeptala se.

„Dívám se na moře.“

Napadlo ji, že se zbláznil anebo úplně opil. Pak si všimla, že dolinu pod nimi naplnila mlha, osvětlena shora měsícem se opravdu podobala moři. „Tobě není dobře?“

„Ne, je mi úplně dobře.“

Nevstal, kamenně čněl před tmavým oknem jako maják nad těmi pomyslnými vodami. Najednou si uvědomila, že ty vody ho oblévají ze všech stran, hluboké vody ho obklíčily, rozložily se mezi ním a jí, už k němu nemohla, nemohla už ho oslovit, natož obejmout, ledaže by se vrhla do toho moře a plavala ze všech sil. A v té chvíli

ji prostoupila velká úzkost: jako by už plavala, jako by se ocitla v širém moři nad hlubinou a poznala, že už nedoplave: tam ani nazpět, a nikde nebylo ani človíčka, nikde pomocná ruka, nikdo, kdo by zaslechl její volání, a světlo, které vyšlehovalo z té věže, bylo příliš vzdálené, chladné a zbytečné, nemohlo ji zachránit.

Co když si opravdu byli celou dobu cizí? Co když se od sebe vzdálili tak, že už se k sobě nikdy nepřiblíží? Měla by se ho zeptat: Ty už se nevrátíš? Ale neodvážila se, jen se znovu zeptala: „Opravdu ti není špatně?“

„Ne, je mi úplně dobře.“ Konečně se k ní obrátil, a dokonce se na ni usmál.

Vrátila se opět do svého pokoje, odhodila kabát na zem, klekla si před postel, obličej přitiskla k polštáři, roztrásla se v křečovitém pláči. Co jsem to udělala, čeho jsem se to dopustila? A to nevinátko, to nevinátko!

Ve vedlejší místnosti vrzly dveře. Nejspíš si jen potřeboval odskočit anebo šel pro dřevo, ale ji sevřela úzkost, že odchází, už navždy a úplně odchází.

Zvedla hlavu.

Ticho. Za oknem se nehlučně kývaly temné větve holého jilmu.

Vrať se mi, dítěátko! Já tě obětovala – čemu? Kdo do mě vrátí ten život?

Bože, smiluj se nade mnou, milosrdný, aspoň ty se smiluj!

Hleděla do tmy, hleděla do hýbajících se větví a čekala, dokud nezahlédla Adama, jak se vrací s náručí plnou dřeva.

1972–85

Autorova poznámka

Jak plyne z uvedených dat, *Soudce z milosti* jsem psal poměrně dlouhou dobu, i když samozřejmě nikoli nepřetržitě celých dvanáct let. Román vznikl v poměrně tísnivém období počátku sedmdesátých let. Tehdy jsem stejně jako většina českých spisovatelů nesměl u nás publikovat, byl jsem vyloučený ze všech organizací a moje předešlé knížky byly staženy dokonce i z antikvariátů. Naštěstí jsem díky Pavlu Kohoutovi spolu s několika přáteli získal skvělého redaktora Jürgena Braunschweigera ze švýcarského nakladatelství Bücher. Jürgen se zasloužil o to, že naše nově napsané prózy, a dokonce i divadelní hry vycházely v jeho nakladatelství. Já v té době psal především divadelní hry, povídky a krátké novely. Při jedné návštěvě v Praze (brzy mu naše úřady vstup do republiky zakázaly) mě Jürgen prosil, abych místo povídek a her, které se špatně prodávají, napsal román. Řekl jsem, že mám „v hlavě“ román, ale že ho varuji, protože bude tlustý aspoň tisíc stránek. Považoval tenhle výrok spíše za vtip a řekl, že to bude skvělé.

Koncem roku dvaasedmdesát jsem tedy začal psát román. Za hrdinu jsem si vybral soudce – nejspíš proto, že mi problémy spravedlnosti, jistě zásluhou poněkud pohnutých životních zkušeností, připadaly jako obzvláště důležité. Životní zkušenosti, především svůj pobyt v koncentračním táboře nebo naprosto vykonstruovaný proces, během něhož odsoudili mého otce, jsem opravdu v retrospektivní části románu využil.

Můj hrdina pak řeší pro sebe (i pro mě) klíčové téma: je společnost oprávněna zbavit kohokoliv, třeba i vraha života? A jak si má soudce, pokud je odpůrcem trestu smrti, počínat ve společnosti, která takový trest požaduje?

Znal jsem se v té době s jedním „polepšeným“ kriminálním, který mě ohromoval svými vznešenými úvahami o dobru a spravedlnosti. Byl mi aspoň trochu předlohou pro postavu Kozlíka. Měl jsem sice mezi svými nejlepšími přáteli několik právníků, ale žádný z nich nevykonával soudcovské povolání. V mé představě soudce měl být poněkud suchý a přísně logicky uvažující člověk, tak jsem tedy svého hrdinu pojal; rozhodně tedy, i když jsem vycházel z některých svých životních situací, Adam Kindl není postava autobiografická.

Do románu jsem po každé kapitole ještě vkládal krátké texty, složené z dokumentů o trestu smrti v dějinách, kapitolky nazvané Staroměstské náměstí, které opět shrnovaly otřesné chvíle v dějinách tohoto náměstí, a konečně kapitoly Sny a děsy, jakési fantasmagorie odehrávající se v mysli hlavního hrdiny.

Kompozice románu tedy byla hodně složitá a v podstatě tříštila vlastní děj.

Román během tří let narůstal a bobtnal, až se zdálo, že skutečně dosáhne tisíce stran. Trochu jsem v konci přidal na mnohomluvnosti, a když jsem napsal na tisíci stránce slovo konec, zmocnila se mě nemístná profesionální pýcha: slíbil jsem tisíc stran a román jich má aspoň ve strojopise přesně tolik. Ale jakkoli jsem dokázal napsat tisíc stran, nebyl jsem s to vymyslet titul – po dlouhém přemýšlení jsem nakonec román nazval *Stojí, stojí šibenička*, pod tím názvem pak koloval v samizdatu a dost dlouho i v různých referátech a kritikách. Příšerně dlouhý text pro samizdatové vydání jsem diktoval obětavé Otce Bednářové, která jej k mé radosti zahrnovala chválou. Méně nadšení vzbudil u přítele Jürgena, který mi vzkázal, že když se mnou mluvil o románu, neměl na mysli takový špalek, a žádal, abych román zkrátil a vymyslel nějaký rozumnější titul.

Opravdu jsem z románu vyškrtnal několik desítek stran, na nový titul jsem se nezmohl, a poslal rukopis znovu do Švýcar. Když v roce 1979 vyšel v německém překladu, zjistil jsem, že můj redaktor vyškrtnal narychlo ještě celé pasáže (v tištěné podobě měl 671 stran),

nicméně všechny vložené kapitolky zachoval. Román obdařil i novým titulem: *Der Gnadenrichter*.

Německé vydání bylo přijato vlídně, jistě i proto, že román poměrně obsáhle vypovídal o situaci v naší zemi. Nicméně když jsem si svůj text znova pročítal, připadl mi upovídaný a roztržštěný a ve své výpovědi o mém vnímání života až příliš pochmurný.

Zhruba deset let od chvíle, kdy jsem román dokončil, jsem se rozhodl, že jej celý přepracuji. Vypustil jsem všechny vložené kapitolky, text proškrtal a celé pasáže napsal znovu. V této konečné podobě pak *Soudce z milosti* vyšel česky v londýnském nakladatelství Rozmluvy (1986) a poté i ve všech překladech. Z této podoby jsem vycházel i v přípravě rukopisu pro současné vydání románu v nakladatelství Academia, kde tvoří V. svazek mých spisů.

září 2011

Ivan Klíma
Soudce z milosti

Ilustrace na obálce Prokradyha/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 5. 10. 2020

ISBN 978-80-274-1061-3 (epub)
ISBN 978-80-274-1062-0 (pdf)
ISBN 978-80-274-1063-7 (prc)